

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
IX

MAILA TALVIO

KOOTUT TEOKSET

IX

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

Satakuntalainen Osaku

MAILA TALVIO

Valok. H. Iffland.

Maila Talvio

KOOTUT TEOKSET

IX

KIRKONKELLO

OPIN SAUNA

Porvoo • Helsinki

WERNER SÖDERSTRÖM

OSAKEYHTIÖ

Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa Porvoossa

1951

SISÄLLYS

KIRKONKELLO	7
Vaari ja pojanpoika	9
Vuosia myöhemmin	61
Tyhjä sija	109
Sukupolvien	154
kaipaus	
OPIN SAUNA	225
Punapurje	227
Ammattivalehtelijat	298
Opin sauna	367

KIRKONKELLO

ROMAANI

Ensimmäinen painos ilmestyi 1922

VAARI JA POJANPOIKA

Mitä ne ovat ne sellaiset oudot tuntemiset, joita muutamille ihmisille annetaan ennen erinäisiä ratkaisevia tapahtumia? Ovatko ne kotoisin toisesta maailmasta? Saattaako ihminen aavistaa kuolemansa, vaikkeivät mitkään sellaiset sanansaattajat kuin sairaus tai ruumiin riutuminen sitä hänelle ilmoita? Pelimanni-Janne, vanhempi niinsanotuista »Lehtisen pojista» oli niitä, joille annettiin sellaisia tuntemisia — tunsiko hän nytkin, juuri kun naakansa hänen ympärillään remusi rennointa iloaan, että jotain oli tulossa? Hän laski viulun käsis-tään niin että tämä kallis omatekoinen soittokone voihkaisi kolahtaessaan pöytää vasten, seisoi ääneti, sokeat silmät liikkumattomina, ja tapaili kädellään jotain ilmasta. Ohi tanssivat parit alkoivat huudella hänelle, että jokos Janne väsyi, täytyy ottaa ryyppy että virkistyy. Ja missäs se on Tapani, herätköön jo humalastaan ja tulkoon soittamaan avuksi, soittakoot Lehtisen pojat taas yhdessä, että kuuluu paremmin.

Oli todella sellainen meno ja melu, ettei siinä tavallinen viulu olisi merkinnyt paljon muuta kuin hytтын ääni. Pelimanni-Jannen viulu toki oli täälläkin kaikunut kuin pasuuna. Mutta nyt se vaikenä ja kuului vain sadan hengen poljenta ihka uusiin lattiapalkkeihin, ja kolmannen hääpäivän hoilotus.

Ison-Hiedan pappa ei ollut mikään kitupiikki, totta-kai hän musiikin jaksoi kustantaa, koska oli puolella vuodessa puhaltanut tähän keskelle metsiään tämän taion, joka oli kuin linna, niin että ihmiset ulkopitäjistäkin olivat käyneet sitä katsomassa, kun se vasta oli rakennuksen alla. Ison-Hiedan pappa oli saanut itse kruunun-

voudin tyttären ja näitä häitä varten oli tämä muhkea rakennus tehty, ostettu kahden hevosen vedettävät vau-
nut ja puhkaistu tie isolle maantielle. Tältä metsäkul-
malta oli aina kuljettu vesitse, talvella yli jään, kesäi-
sin kirkkoveneellä, mutta pappi katsoi, ettei kruunun-
voudin tytärtä sopinut kuljetella kirkkoveneessä alhai-
semman kansan keskellä ja mitenkäs hänen tuttavan -
sakaan saattoivat tulla Isoon-Hietaan tervehtimään
nuorta paria, jollei ollut kunniallista tietä. Tie oli siis
tehty, kymmenkunta virstaa puhkaistu halki soiden ja
metsien. Tietä ei oltu mitattu ja pappi pienensi mielel-
lään matkaa minkä taisi, jottei Kreeta-Karoliinasta tun-
tuisi peloittavalta joutua kovin kauas ihmisten ilmoilta.
Mutta Kreeta-Karoliina olikin toisenlainen tyttö kuin
muut herrasneidot ja lasikaappityttäret. Hän vastasi sul-
haselleen, että mitä pitempi, sitä parempi! Ja pappi oli
hyvillään ja tunnusti silloin ylpeästi, että taisi tulla
vedettyä toistakymmentä virstaa auki tätä Notkon kap-
peliseurakuntaa, mutta tänne tulee pian laivakulku, oste-
taan oma laiva, jähkä tässä ehditään. Silloin ei tarvitse
nuoren rouvan muuta kuin rantaan sipsuttaa ja siitä
astua lakatulle kajuutanlattialle. Ja sen laivan nimeksi
pannaan »Kreeta-Karoliina». Eipä pannakaan kuin
»Nauru» oli morsian siihen huutanut. Pappi oli siitäkin
ollut hyvillään ja selittänyt, että sitä se tuleekin ole-
maan elämä Isossa-Hiedassa: naurua ja iloa ja pitoja.
Metsä maksaa, kyllä Kaapo Iso-Hieta tukkiasiat tuntee.
Ovat ihmiset ruvenneet kutsumaan häntä pilkkanimillä,
kun on vähän ottanut kasvaakseen tuota vatsaa. Mutta
se on loppu nyt, nyt ei enää sanotakaan »papaksi» eikä
»Tukki-Kaapoksi», vaan se on »herra Kaapo Iso-Hieta»
ja joka ei niin sano, niin se viedään tuomarin pöydän
eteen. Totta ihmiset nyt saa pysymään kurissa kun on
appena itse kruununvouti. Eikös niin, Kreeta-Karoliina,
että saa sitä vähän vatsaakin olla, kun on muuten mie-
hessä mittaa? Taipuvainen oli Kreeta-Karoliina siihen-
kin, vaikka olikin kruununvoudin tytär. Antaa vatsan
kasvaa vaan, mitä isompi, sitä parempi, hän sanoi ja
nauroi. Jos oli Ison-Hiedan pappi vähän jo ikäihminen,
niin ei olisi Kreeta-Karoliinaakaan uskonut kahdeksan-
toistavuotiaaksi, hän oli puheissaan kuin mies, osasi kiro-

takin joukkoon ja ryypynkin otti. Ihmisillä oli tässäkin omat puheensa, saiko niiltä suuta tukkoon! Tukki-Kaapo oli sylkäissyt puheet kuullessaan ja sanonut, että hän niistä välittää vähät. Kreeta-Karoliina on niin hänen mallisensa ihminen, että hän sen ottaa, vaikka hänellä ennen olisi ollut kymmenen miestä. Ja yhdestä miehestä vain puhuttiin ja se oli lisäksi parooni, tai hänen isoäitinsä oikeastaan oli paronessa, mutta poikaakin sanottiin parooniksi. Ja nyt oli tämä poika-parooni naimisissa vertaisensa naisen kanssa ja perillinenkin heillä jo oli, niin ettei siitä joukosta enää ollut vaaraa. Kruununvouti itse se Isolle-Hiedalle sanoi, että ottaa vain tytön siitä kuihtumasta, hänelle, kruununvoudille, varttuu kasvattityttärestä, Aliinasta, emännöitsijä. Voi yhtäkaikki ihmisten pahuutta: siitäkin Aliinasta sanoivat, että se oli kruununvoudin oma lapsi, jonka rouva-vainaja oli kristillisessä rakkaudessaan ottanut kotiinsa kasvatettavaksi Kreeta-Karoliinan rinnalla. Kirkonkirjoissa oli Aliina piika Miinan tyttö ja kun kruununvoudin rouva kuoli, niin joutui Aliina palvelijan asemaan ja pesi ja lakaisi lattiat, joilla Kreeta-Karoliina ja hänen isänsä astelivat. Paroonille — tai oikeastaan hänen isoäidilleen — ei kuitenkaan kruununvoudin tytär kelvannut, se piti olla aatelisneito. Ja vaikka parooni niin rakasti Laarin tyttärtä, että hän yökaudet kuljeskeli maantiellä tytön ikkunoiden ohitse, niin isoäidin tahdon alle oli taipuminen ja vertainen oli otettava. Kreeta-Karoliina oli itkenyt aikansa ja rupesi sitten nauramaan. Ja niin pantiin Flyktin Matti kiireesti kutomaan myötäjäisliinaksia Kreeta-Karoliinaa varten, jotta hän olisi valmiina, kun häntä alettaisiin tulla pyytämään. Sakleenin maisteri häntä kyllä kierteli, mutta maisterilla ei ollut muuta kuin velkoja. Sen ymmärsi mies-raukka itsekin ja teki sitten työtä ryypy-ystävänsä Tukki-Kaapon hyväksi. Eikä se vaikeaa ollutkaan. Kreeta-Karoliina hyväksyi Ison-Hiedan rikkaan papan ja nauroi vastaukseksi kaikkeen, mitä hänelle ehdotettiin. Ja niin valmistettiin niitä suurellisia häitä, joihin sitten molemmat Lehtisen pojat kutsuttiin soittamaan.

Ei ollut, totisesti, mikään kitupiikki Ison-Hiedan pappa. Ruistynnöri oli luvattu veljille kummallekin

häämusiikista. Tapanille ei se olisi ollut tulevaa, ei missään suhteessa, Tapani oli näkevä ja hän piti kauppaa — ja mitäpä se hänen soittonsakaan oli! Mutta Jannelle, sokealle oli ruistynnöri kaikin puolin tuleva. Tämä ruistynnöri oli saanut hänet suostumaan kauppoihin, joihin ei hän muuten ryhtynyt: soittamaan yhdessä veljensä kanssa. Tällaisiin häihin ei Tapania toki ennen koskaan oltu pyydetty — Janne taas oli ennenkin viety herrashuoneisiin ja herraskemuihin. Itse nuoren paroonin mamma-vainaja oli monet kerrat tahatonut häntä uudenvuodenkutsuihinsa, vaikkei sieltä suinkaan puuttunut pianoja eikä posetiiveja. Ruistynnörin takia oli Janne seisonut Tapanin vieressä pöydän takana ja kuunnellut veljensä ostopelin pahaa vingu-tusta. Kyynäräkeppi se sopi Tapanin käteen, mutta ei viulun käyrä. Siinä sitä täytyi hillitä luontoaan, ettei antanut kauppiasta korville. Jollei olisi ollut pikku Matti ruokittavana, niin vähät olisi välittänyt koko ruistynnöristä. Mutta pikku Matti söi niinkuin aikaihminen, reikäleipä vain meni syömäkerralla että helähti, ei olisi uskonut niin pienen pojan saavan sitä sisäänsä mahtumaan, mutta sellaisiksi ne tulevat nälällä ruokitut lapset. Ja tähän oli ollut huudolla niin pienestä lähtien. Matin tähden täytyi Jannen ajatella ruistynnöriä. Ja nyt kuitenkin tuli yhtäkkiä sellainen kohta, että piti laskea käsistään viulu ja kuunnella.

Pois häntä tahdottiin lähtemään.

Lattialla polkevat parit huusivat huutamistaan, että mikäs nyt? Musiikkia, musiikkia! Sokea seisoi ääneti, liikkumattomat silmät tuijottaen siihen kohtaan, missä tomupatsas auringossa oli alkanut elää. Mitä hän siinä kuuntelikaan? Kukonlauluako? Aurinko teki nousua — kuunteliko hän tomun ääntelyä auringonpaisteessa? Tomuhiukkaset olivat suuret ja vilkkaat, ikäänkuin niillä olisi ollut jokin pyrkimys, ja sokean silmät katselivat niihin, ikäänkuin olisivat nähneet jotakin. Yhtäkkiä haroi Janne käteensä haarikan, jonka tytöt olivat koristaneeet puolanvarsiseppeleellä, puhalsi syrjään pinnalla uiskentelevat humalanpääät ja joi niin syvältä, että olisi luullut hänen aikovan juoda pohjaan jotakin muutakin kuin makean hää juoman. Sitten hän yhtäkkiä rupesi

puhumaan sivulleen, aivan kuin siinä olisi ollut joku. Ei ketään siinä kuitenkaan ollut. Pikku Matti, sokean saattajapoika makasi syvässä unessa nurkassa, kahdella tuolilla, jotka hän oli yhdistänyt lavitsakseen.

Janne ei ollut sairas eikä hän ollut pahasti humalassakaan, päinvastoin hän oli selvin mies häätalossa tällä huomenhetkellä. Mutta häneen oli iskenyt se levottomuus, joka hänet silloin tällöin saavutti ja vaati lähtemään liikkeelle — minne, se ilmoitettiin hänelle vasta myöhemmin. Levottomuus tulikin tällä kertaa niin voimakkaana, että Janne luuli jonkun tuupanneen häntä kylkeen. Sille juuri hän puhui, kysyi kuka siinä oli ja sanoi vihdoin vihastuneena, että pääsee hän siitä vähemmälläkin, ei ole tarvis tulla häntä tönimään, ja minne tästä nyt on sellainen hätä. Samassa hän huomasi, ettei hänen vierellään ketään ollut ja silloin hän ymmärsi, kuka häntä vaati lähtemään: se se oli, jota ei käynyt vastustaminen.

— Soitan minä sentään nämä häät loppuun, sanoi hän.

Se ei ollut siihen tyytyväinen, ja Janne piti yhä puoliaan:

— Tämä on vasta kolmas päivä ja kuudeksi on pappa elikkä Tukki-Kaapo elikkä herra Iso-Hieta käsenyt. Ja koko tynnöri rukiita on luvattu ja tuo Matti ei eläkään vähällä.

Mutta silloin ei Näkymätön antanut yhtään merkkiä, oli vain ihan hiljaa, eikä kuitenkaan poiskaan lähtenyt. Ja tämä hiljaisuus oli niinkuin korven hiljaisuus, kun tuulen kohinan tuskin erottaa.

Silloin Jannen tuli kylmä olla ja hän käsitti, että ruistynnöri on jätettävä ja hän haroi käteensä sauvan, joka uskollisesti oli seurannut häntä viime kymmenen vuoden ajan. Mutta samassa häntä alkoi harmittaa tämä tällainen kiire ja se, että Tapanin ostoviulu täällä nyt saisi yksinään vinkua kruununvoudin tyttären häissä. No niin, soittakoon sitten Tapani, koska kerran kutsuttiin Lehtisen pojat molemmat, sekä näkevä että sokea, koska pantiin molemmat yhteen luokkaan ja luvattiin molemmille ruistynnöri. Ison-Hiedan pappa oli selittänyt, ettei yksi pelimanni olisi jaksanut tanssittaa kahdasataa vierasta, vaikka hän olisi ollut enkeli itse taivaan

pasuunakuorosta. Jumalaton mies oli Ison-Hiedan pappa, ei hän väliä pitänyt, milloin sekoitti maalliset ja taivaalliset asiat. Tietenkin se oli mielistelyä tällä kerralla, hän pelkäsi, ettei Janne tulisi. Ja samassa hänen ruistynnörin siihen veti. Ilman tätä sokeaa ei täällä Notkossa kuitenkaan yksiäkään parempia häitä oltu juotu, Paalajärvelle asti häntä kuljetettiin. Mutta koska kerran Ison-Hiedan pappa ei ollut tehnyt mitään eroa Lehtisen poikain välillä, niin pitääkööt nyt soittajanaan Tapanin, näkevän veljeksistä!

Mikä piru hänen keppiinsä oli kajonnut niin että käteen tuli rautapiikkinen puoli. Täällä kävikin sellainen jumalaton meno, ettei tietänyt pääsisikö ehjin raajoin läpi. Mitä tämä hääväki enää soitolla — osasivatpa ne jokainen hoilottaa. Mutta soittakoon nyt Tapani, joka näkee. Soittakoon, soittakoon!

Ja näkee ja näkee. Näkee sen minkä silmä käsittää, mutta ei mitään muuta. Ja kuulee sen, minkä luonnollinen korva erottaa. Ei mitään kutsua sille koskaan tule: lähde, lähde, heti paikalla, vie se ja se sana, lähde varoittamaan sitä ja sitä.

Piru sentään, jos saisikin vaikkapa edes puolen ruistynnörin. Ei ole mikään kitupiikki herra Kaapo Iso-Hieta. Totta hän puolen palkan maksaa, koska puoli työkin on suoritettu.

No nyt häntä taasen nykäistiin. Mikähän sanoma tässä olikaan kysymyksessä? Aivan samassa hetkessä, jolloin sokea rupesi tinkimään itselleen soittajapalkkaansa, löi hänen korviinsa taasen sellainen hiljaisuus, että hän oli kuin Paalajarven yksinäisellä hautausmaalla isänsä ja äitinsä luona.

— Herra siunaa, taitaa tietää kuolemaani, sanoi Janne itseksensä ja alkoi tehdä tietä nurkkaan pojanpoikansa luo, joka tällä haavaa oli hänen saattajanaan.

Matti ei herännytkään ensi kolistelusta. Juhlaruuasta ja juomasta uupuneena nukkui hän syvää unta, huolimatta siitä, että humalaiset töytäsivät häntä vasten ja nuoret pojat kurillaan vetelivät häntä käsistä ja jaloista. Eikö liene tuntenut vaarinsa keppiä, vai lieneekö junkkari piruuttaan tekeytynyt puupölkyksi. Ei niin millään häntä saanut heräämään. Siinä oli jo niin paljon pahan-

hengen kylvää tuossa kymmenvuotisessa pojassa. Paras oli kulullakin ollessa, pidellä häntä kiinni hihasta tai takinliepeestä. Ykskaks hän lensi lintujen perässä eikä hänen ääntään erottanut lintujen äänestä. Ja jos rintasokeri oli lopussa vaarin taskusta, niin ei Mattia tahtonut saada millään tottelemaan.

Sokea oli löytänyt käteensä saattajapoikansa jalan ja kulki sitä myöten olkapäihin asti. Siinä hän rytyytti poikaa ja huusi hänen korvansa juuressa.

— Herää ylös, junkkari, nyt on helvetin kiire. Vai keppiäkö tahdot — ahah, joko tuntui. Älä siitä nukaakaan uudelleen, vedän alas housusi ja silloin tiedät että tulee. Vai toiselle kyljelle sinä kääntyisit. Tiedätkös sinä, junkkari, että nyt on tulipalo ja minä jätän sinut tänne palamaan. Tule sinä vain täällä mustaksi kekäleeksi, nyt minä lähden — aijai kun onkin jo kuuma ... täysi helvetti...

Hänen korvaansa oli tunkenut ääni, joka ärsytti hänen kiukkunsa äärimmilleen. Se oli pieni vaivainen ääni keskellä melua, mutta se vihloi hänen ruumiissaan kuin tulipalo-pakkanen: Tapanin, hänen veljensä ostoviulun sääskenkitinä. Vaikkei Janne mitään nähnyt, niin hän tunsu, että Tapani nyt seisoi hänen paikallaan ja soitti kahdellesadalle hengelle Ison-Hiedan uudessa salissa, joka oli kuin kirkko. Jannen ruumiissa kierteli sydän käärmeeä, pistellen ja purren joka haaralle. Onneksi oli Matti siinä, ja hän löi ja iski poikaa, vaikka poika jo oli jaloillaan ja huusi ja parkui. Yhtäkkiä näkyi Jannen vanha sauva yläpuolella koko hääkansan päiden ja sokean heleä ääni tunki joka soppeen häätaloa:

— Helvetistäkö se hantelsmanni tuotiin kyynärkepillään hieromaan sitä kapaturskaa. Hiero, hiero että saat ruistynnörisi, senkin näkevä täi.

Samassa hän tunsu tungoksen kasvavan ympärillään, melun lainehtivan sinne päin ja pelästyi että Matti lähisi karkuun.

— Junkkari! sanoi hän pojalle ja ehti parahiksi käydä kiinni hänen olkapäähänsä.

Ja läpi räyhäävän ihmisjoukon teki itkevä poika tietä sokealle, joka toisessa kainalossaan suojeli viuluun.

Ne huutelivat hänen ympärillään, että menköön peli-

manni vain vähäksi aikaa lepäämään ja tulkoon pian taas takaisin. Toiset sanoivat, ettei Tapanin viulu yksinään miltään maistu, yhdessä pitää Lehtisen poikain soittaa. Toiset nauroivat, että kapaturska ja kyynärkeppi ne juuri ovat omiaan soittamaan Tukki-Kaapon häissä — tällaiset häät eivät ole sitä eikä tätä, täällä on sekaisin herraa ja talonpoikaa ja sulhanen tekeytyy hyväksi molempien kanssa eikä morsianta kuulu mistään. Missä on morsian, onko nähty hänen tanssivan — sulhanen jo äsken lähetteli pientä Aliinaa häntä etsimään. Olihan morsian tanssinut, mitä turhia taas puhuttiin! Silkkiklänningissään hän oli välähdellyt salissa kuin perhonen. Olikohan siinä sitten perää, että kruunuvoudin tytär oli vaatinut ennen vihillemenoä sellaisen testamentin, että hän kaikki perii, jos sattuisi Tukki-Kaapo kuolemaan ennen? Puhuttiin ja puhuttiin — kuka niistä kaikista puheista tiesi. Ei silti, että saattoivathan ne tosiakin olla. Ei suinkaan nyt kaunis kruunuvoudin tytär ottanut Tukki-pappaa paitsi hänen rahojensa takia. Ja keitäs sukulaisia papalla sitten oli? Pappa tuli tänne tukkilautan mukana eikähän tukkilautoille isää ja äitiä oteta. Niin että mikseikäs Kreeta-Karoliina olisi sellaista testamenttia teettänytkin. Jahkahan tästä rupeaa papan kanssa elämään, niin kyllä siitä palkan tarvitsee. Ja aina niitä rikkaalle sukulaisia ilmaantuu. Ovathan ne sukua Korven ja Laattalan pojat, jotka pappa on tilannut tänne ja puettanut mustaan verkaan. Kyllä Tukki-pappa sen on oivaltanut, että sukulaisia pitää olla hänenkin puolellaan ja kai jokainen sukulaisia löytää sieltä likempää Aatamia ja Eevaa. Niin että viisaasti teki morsian. Puheet menivät poikki kuin veitsellä katkaisten, kun vasta mainitut sulhasen sukulaiset ilmaantuivat joukkoon. Korven poikapa käyttäytyikin kuin asiaankuuluva ainakin ja huusi heti, että tie auki pelimannille. Lienevätkö miehet kuulleet keskustelun, koska Laattala kiersi kätensä Korven kaulaan ja sanoi, että suku on sukua ja kyllä testamentit rikki saa, kun sukulaisuuden toteen näyttää. Korpi, joka oli vähemmän humalassa, väisti hänen kätensä, otti itkevän Matin syliinsä ja talutti toisella kädellään Pelimanni-Jannea. Lehtisen Tapani seisoi pöydällä soittamassa, koko hää-

kansa lauloi ja polki lattiaa, ovensuussa katselivat sulhanen ja kruununvouti. Mutta vastanousseen auringon valossa tanssi tomu ihmisilon yläpuolella ja ulkona kiekui kukko. Ei ollut muissa huoneissa ja eteisessä suinkaan parempi liikkua. Täällä makasi ihmisiä päällekkäin ja sylikkään. Eivät ne heränneet, vaikka niihin kompasteli.

portaiden edessä päästi Korven isäntä pienen Matin sylistään, mutta johdatti heidät molemmat tuparakennuksen eteen asti, keskelle saaveja, tynnörejä ja ämpärejä, missä liha-, lanttu-, peruna- ja rusinaläjät tuoksuivat ja missä piiat valkeissa esiliinoissaan lakkaamatta häärasivät. Porstuanperäkamariin sopi pelimannin mennä virkistymään.

Sokea otti vastaan kevätaamun kaikilla niillä aistimilla, mitä hänelle oli jätetty. Hän tunsu kuusen olevan kukassa jossain aivan likellä ja koivunlehvien tihkuvan pihkaa kauempana. Siitä kauempana oli tuomi ja rukiinoras. Samalta suunnalta tuli kukonlaulu ja toisella puolen taloa tuntui suuren metsän läheisyys. Kaste ja auringonpaiste asettuivat yhtäkaa kasvoille ja käsille. Kaikkein tutuinta oli lintujen laulu, se teki mielen väkisinkin niin hyväksi, ettei muuta halunnut kuin lyyskähtää siihen paikkaan ja kuunnella. Uuden puun haju kuitenkin herätti ikäänkuin olisi kuullut kirveen iskuja. Värit, joita ei enää nähnyt ja joita tahto koetti säilyttää mielessä, kirvelivät kuolleissa silmissä ja silmien yläpuolella eriskummaisen hohtavina ja väkevinä patoutumina, välähdellen läpi pään milloin vaaleina, milloin tummina, milloin sakeina pehmoisina hahtuvina, milloin kevyinä kuin ilma. Värilaineet tulivat kuumana heleänä vihreytenä, tai raskaana sinipunana, keltaisena, joka oli jääkylmää, mustana, joka unetti. Värit temmelsivät päässä etsien silmiä, se teki yhtä haavaa hyvää ja kipeää ja ennen kaikkea se herätti kaipausten, halun huutaa, tai itkeä, tai juosta, tai lentää.

Saattajapoika, joka vihdoinkin oli saanut unet silmistään, näki täällä yhdellä haavaa enemmän portaita, tikapuita, vintin- ja kellarinluukkuja kuin hän elämässään oli nähnyt ja päätti, että tänään hän menee toisten poikain kanssa vaikka mikä olisi. Eilen he olivat juosseet

torniin, jossa ei vielä ollut ikkunoita, mutta kruununvouti itse oli käskenyt sieltä pois. He olivat piiloittautuneet huvihuoneeseen pöydän alle. Katossa oli linnun pesä, se jäi vielä sinne, kuinka monta munaa lienee ollut, ja mikä lienee ollut lintu, joka teki pesän ihka uuteen rakennukseen. Koko tämä pihamaa oli täynnä uusia rakennuksia, joiden hirsistä tippui pihkaa. Mäessä oli hyvin syvä kaivo, siitä meni tie rantaan, hevoset olivat haassa mäen alla, siellä oli paljon hevosia, toiset pojat olivat ratsastaneet niiden selässä hakaan. Tänään Mattikin menee, hän menee vaikka mikä olisi. Mitähän pensaita ne olivat, joissa oli ihka punaiset varret. Nuo tuolla ikkunan alla olivat ruusuja. Hän menee tänään rantaan, pojat lupasivat kaikki lähteä, rantaan on kaksi virstaa. Hän riisuu uudet saappaat jalastaan. Hän menee, hän ei tottele vaaria, vaari on paha.

Mikäs se oli?

Jokin lauloi tai soitti jossakin lähellä. Mutta se ei ollut ihmisen ääni eikä linnun ääni eikä viulu. Pieni Matti unohti kaiken, mikä äsken oli vanginnut hänen huomionsa, ja kuunteli. Ei koskaan hän ollut kuullut mitään näin kaunista — urut kirkossa kyllä, mutta tämä oli vielä kauniimpaa. Soitto tuli pienestä vanhasta rakennuksesta. Jalat alkoivat heti viedä poikaa soittoa kohden. Sävel oli niin surullinen että itketti. Matti ei käsittänyt mikä se oli, joka noin soitti. Oliko täälläkin urut? Yhtäkkiä puhaltui hän täyteen juoksuun saadakseen nopeasti nähdä ihmeen, mutta ei minnekään hän päässyt, vaari oli tarttunut käsivarteen.

Vaari naurahti ja molemmat kuuntelivat.

— Minä menen katsomaan, sanoi poika ja yritti riistää itsensä irti.

— Etkä mene, sanoi vaari. — Kuulet tähänkin.

— Mikä se on?

— Arvaappas nyt.

— Urut?

— Ei. Uruissa on sellaiset piiput, joissa ääni pihisee niinkuin huilussa. Mutta tässä on kielet. Tämä on piano. Piano se on. Nuoren paroonin mamma Paalajärvellä se se soitti pianoa. Niin hänen kätensä pauhasivat ylös ja

alas, että oli kuin myrsky olisi käynyt — ei tämä soita sillä tavalla, ei sinne päinkään.

— Minä menen katsomaan. Antakaa nyt mennä.

— Kyllä sinä sen vielä ehdit nähdä. Meillä on kiire, meidän pitää lähteä ennenkuin ehtivät kieltämään.

Matti oli nihi pahalla tuulella, että hän juoksutti vaaria alas mäkeä. Siinä vaari pysäytti hänet kaikella voimallaan ja ravisti häntä. Poika rupesi taas itkemään, ja molemmat tepastelivat kaatumaisillaan lastukasassa, joka täytti koko mäen.

— Jos laskette näkemään sen, niin sitten minä tulen! huusi poika.

Vaari piteli häntä lujasti kädestä.

— Ja sinä luulet, että sinut päästetään sinne sisäänkään! Piano on siellä nuoren parin puolella ja sinne on nuorelle rouvalle tehty omat huoneet, jonne eivät vieraat pääsekään. Ison uuden rakennuksen teetti pappa nuorta rouvaa varten, mutta rouva pitää paremmin vanhasta. Se muistuttaa hänen kotiaan. Lähdetään kuniisti menemään nyt.

Poika ei enää tehnyt vastusta. Ei hän myöskään itkenyt. Hän koetti niellä nyyhkytyksensäkin voidakseen korvallaan ottaa talteen joka sävelen, joka salaperäisestä soittokoneesta joutui tänne asti. Linnut tekivät haittaa, hän sähähti koivua kohti, josta kuului heleää linnunlaulua, aivan niinkuin sähähdetään kanoille, kun ne ovat pahanteossa. Mutta eivät laulajat sitä huomanneetkaan ja soittokoneen ääni hiljeni hiljenemistään, heidän astuessaan alas tietä. Mikä sen nyt olikaan nimi? Se oli sellainen vaikea sanottava. Ei se ollut ensinkään sellainen kuin urut. Mutta Matti oli niin kiukkuinen vaarille, ettei viitsinyt kysyä. Hän ajatteli, että hän karkaa, menköön vaari mihin tahtoo, hän ottaa pussin ja lähtee yksin maailmalle. Ja kyllä niitä on toisiakin poikia, jotka lähtevät mukaan. Ja kyllä hän vielä menee nuorenkin parin huoneisiin ja näkee sen soittokoneen. Ja kyllä hän vielä kuulee senkin, kun paroonin mamma soittaa. Olisi tehnyt mieli kysyä vaarilta, miten kielet kulkevat, nousevatko ne taivasta kohden vai menevätkö ne maata myöten, mutta kun hän oli suuttunut vaarille,

niin ei hän kysynyt, vaan ajatteli, että hän johdattaa vaarin ojaan!

Uusi tie oli oikein paha kulkea — parahiksi vaarille! Siinä hän alituisesti sai kompastella hiekkakokkareihin ja lastuihin. Ja minne hän lienee ollut menossa, häitä oli vielä monta päivää jäljellä. Ja kyllä sinne nuoren parin huoneisiinkin vain olisi päässyt, kun olisi tahtonut. Ikkunastakin melkein olisi mennyt, niin matalalla kun ikkunat olivat.

Vaari pysähtyi, mutta ei päästänyt pojan kättä.

— Vieläkö talo näkyy? kysyi hän.

Poika ei vastannut, vaan mietti, että kun tulee sellainen hetki ettei vaari huomaa, niin hän juoksee takaisin taloon. Eivätkö nuo taas olleetkin sen soittokoneen ääniä?

— Junkkari, alkoi vaari, — vai rupeat näin kelvottomaksi. Lähetän sinut isäsi luokse. Vai taloihinko taas tahdot? Olet jo taitanut unohtaa, kuinka sinua syötettiin samasta kupista kanojen kanssa. Sitäkö kaurajauhottua tekisi mielesi? Ja vaarisi kanssa kuljet häistä häihin ja saat hyvää ruokaa mahasi täyteen ja urutkin olet nähnyt ja saat pianonkin nähdä...

Piano! Se se oli. Piano. Piano.

— Piano, sanoi poika ääneen, — koska minä saan sen nähdä?

— Maltahan nyt, kyllä sinä saat.

— Kulkevatko ne kielet näin maata myöten, vai ylöspäin?

— Jaa, piru ties, ei niitä voi saada käsiinsä, ne ovat kannen alla. Mutta sitten kun soitetaan, niin avataan kansi.

— Mitenkä kansi avataan?

— Saat nähdä sitten.

— Koska minä saan sen nähdä?

— Istutaan jonnekin että riisutaan saappaat ja pannaan pois viulu.

— Kuinka iso se on?

— Jaa piano? Niinkuin oikein iso pöytä. Ja oikein sileäpintainen. Ja niitä on kahta lajia. Se kun soitti nuoren paroonin mamma Paalajärvellä, niin ihan itke-

niään piti ruveta. Ja hän itsekin itki — sanoivat, kun hän yksikseen soitti.

Saanko minä kuulla, kun nuoren paroonin mamma soittaa?

— Nuoren paroonin mamma kuoli monta vuotta sitten. Ja muori — niin, viime vuonnahan hän kuoli. Hänhän se lähetti minulle nämä vaatteet. Muisti vain Peli-manni-Jannea kuolintaudissaankin. Me oltiin ystävät.

— Kuka nyt soittaa?

— Sanovat nuoren paroonin itsensä soittavan. Nuori parooni on jo naimisissa ja hänellä on poikakin.

— Onko nuoren paroonin poika jo suuri?

— Mitenkäs hän voisi suuri olla, kun vasta häätkin olivat.

— Ette ollut soittamassa niissä häissä?

— Piruako minä niissä olisin tehnyt. En ole ollut kymmeneen vuoteen sielläpäin, olenhan sen sinulle sanonut, mitä siitä kysyt.

Vaari piteli hengitystään ja puhalsi sen sitten ulos. Siinä hän miltei parkaisi. Pieni Matti kävi yhtäkkiä hervottomaksi, lyyskähti maahan ja litisti kasvonsa nurmea vasten. Häntä itketti. Hän ajatteli sitä, että nuoren paroonin mamma oli kuollut, että nuori parooni soitti pianoa ja että hänellä oli poika joka vielä oli pieni. Hän ajatteli kantta, joka aukeni, ja säveliä, jotka pauhasivat ylös ja alas. Hän itki niin että täytyi puraista nurmea, jottei vaari kuulisi.

Vaari oli asettunut istumaan ja kääri pussia viulunsa ympärille. Sitten hän riisui saappaansa. Lohduttaakseen poikaa alkoi hän kertoa viulustaan, joka oli paras viulu maailmassa, ja pianosta ja nuoren paroonin mam-masta. Mutta vaari piti uruista vielä enemmän. Ja kantele oli hyvä sekin. Sen soittoon kun nukkui, niin se se oli unta. Hänen äitinsä nukutti lapset kanteleen soitolla. Mutta sen kanteleen olivat kerran jotkut vie-raat vieneet ja jättäneet sateeseen eikä se sitten enää soinut.

Matin kyöneleet alkoivat uudelleen vuotaa. Oli kovin surullista, ettei kantele enää soinut. Yhtäkkiä puhui joku, joka ei ollut vaari ja poika käänsi nopeasti kas-

vonsa nurmesta. Tiellä seiso i tyttö, jolla oli punainen nauha hiuksissa. Hän oli kysynyt jotakin ja odotti vastausta. Mattia hävetti, että tyttö oli nähnyt hänen näin maata vasten itkemässä, pyyhki silmänsä ja nousi ylös. Tyttö oli vähän pitempi kuin hän. Tyttö oli myöskin itkenyt. Hän ei tahtonut saada puhutuksi.

— Oletteko te nähneet morsianta? kysyi hän vihdoin.
— Isäntä lähetti minut hakemaan morsianta enkä minä häntä löydä. Kun ei vain olisi lähtenyt kotiin. Neidin on ikävä kotiin, sen minä tiedän

Matti hyppäsi yli ojan ja seiso i tytön vieressä. Hän oli iloinen, ettei ollut ehtinyt ottaa saappaita jalastaan ja puhui kuin vanha mies:

— Älä sinä itke, morsian soittaa ... soittaa — urkuja nuorenparin puolella.

— Ei hän ole siellä, vaikeroi tyttö yhä.

— Kukas se siellä soittaisi.

— Näitkö sinä?

— En minä tiedä, enköhän minä nähnytkin. Hänellä-hän oli vihreä silkkileninki.

— Niin oli eilen, mutta hänen piti tänään ottaa sininen. Hänellä oli eri puku joka päiväksi, kruununvouti tahtoi niin.

— Mene sinä vain taloon, kyllä hän siellä soittaa.

Tyttö kuivasi silmiään ja aikoi jo niiata jäähyväisiksi, mutta kysyi samassa:

— Etkös sinä tule? Tänään mennään rantaan ja saaressa poltetaan kokko ja... Etkös sinä tule?

— Onkos sinulla noin yskä keskellä kesää? kysyi poika yhtäkkiä ja meni sitten toiseen asiaan: — Sano sinäkin sopiiko pelimannin lähteä pois kesken. Ja totta sinne nuorenparin puolelle pääsee?

Vaari oli saanut saappaat jalastaan ja köytteli niitä yhteen.

— Tule tänne, poika! huusi hän nurmesta. — Kuka siellä sinun kanssasi puhuu? Onko se lapsi vai vanha ihminen, vai mikä, kun on ääni niinkuin ruisrääkällä? Kenenkäs lapsia sinä olet?

Tuuli oli alkanut hiukan käydä niin että ruislaiho, joka ei vielä ollut menossakaan tähkään, lepatti ja välähteli auringossa. Tyttö oli paljain päin ja hänen

hiuksensa lensivät ja välähtelivät nekin. Ne olivat aivan kuin pellava, ja hän koetteli tuontuostakin nauhaansa, oliko se paikallaan. Se olikin varmaan hänen paras nauhaansa, näytti vallan silkkiä olevan.

— Kruununvoudin kasvatti minä olen, se Aliina, puhui tyttö, — Minusta varttuu emäntäpiika, kun neiti nyt meni naimisiin.

— Vai niin, vai niin, sanoi vaari. — Niin, kyllä kai morsian siellä soittelee, menkää te vain sinne.

„Mutta eikös pelimanni tule kanssa? sanoi tyttö, joka jo tunsii tutustuneensa miehiin.

Janne Lehtisessä kahahti akka.

— Soittakoon nyt siellä Tapani Lehtinen ostoviululaan, koska kerran ruistynnörinkin saa. Minä olenkin siellä soittanut paraasta päästä. Niin että lepäilen nyt tässä auringonpaisteessa.

Saattajapoika ei enää sanonut yhtään sanaa. Kun hän kuuli tytön olevan kruununvoudin kasvatin, loppui häneltä kaikki sanottava. Ja tyttö niiasi ja sanoi hyvästi. Mutta pojan silmät seurasivat häntä ja hän mahtoi sen tuntea siinä kävellessään, sillä hän kulki kummallisesti vikuroiden tienlaidasta toiseen ja pisti välistä juoksuksi niin että kaikenlaiset valkoiset tärkkipitsit näkyivät hameen alta. Olisihan Matin pitänyt se arvata ja nähdä, että tyttö oli parempia ihmisiä.

Vaari kiirehti lähtemään, mutta Matti ei vielä ottanut saappaista jalastaan. Kukaties täältä vielä tulisi joku kruununvoudin sukulainen. Tai ehkäpä oli itse morsian täällä. Niin kauan kuin talo näkyi, saattoi aina joku tulla. Jahka päästäisiin metsään, niin jo voisi riisua saappaat.

He taivalsivat jo vaarin kanssa pussit selässä, jalka upoten syvälle hiekkaan. Pian loppuu tämä heleä rukiinoras ja sitten on edessä pitkä metsätie. Poika ajatteli, mille kohdalle kruununvoudin kasvatti jo oli ehtinyt, oliko jo päässyt siltarummun kohdalle, joka oli mäen alla. Päätti katsoa, oliko jo niin kaukana. Katsoi. Ja eikös katsonut tyttökin! Matti punehtui — mitä mahtoikaan Aliina ajatella. Hänen nimensä oli Aliina. Nyt ei hän enää katso, olkoon missä on. Hitaastipa oli käynyt, oli vielä kaukana sillasta, lieenee seisosskellut

vain. Mitä hän heihin katsoi? Mitä hän heistä tahtoi? Matin tuli kuuma ja tarmokkaasti veteli hän jalkojaan ylös hiekasta. Missähän asti tyttö nyt oli? Hän olisi voinut viedä nuorenparin huoneisiin ja näyttää sen soittokoneen. Ja koskeakin siihen olisi voinut. Matin teki mieli kiskoa irti kätensä ja lähteä juoksemaan takaisin. Vieläköhän tyttöä näkyi? Näkyi kyllä. Sini-nen hame heloitti mäessä keskellä lastukasoja. Metsän-laidassa käänsi Matti viimeisen kerran päätään ja näki silloin Ison-Hiedan maalaamattomat rakennukset torni-neen auringossa ja peltoaukeanaan, jonka yllä kymmenet kiurut visertelivät, kysymättä, mitä ihmiset tekivät, joi-vatko he häitä vai jättivätkö häätalon.

Tuuli pyyhki yli ruisvainion ja sokea tunsi pimeitten silmäkuoppiensa täyttyvän lyhyiden laihonkorsien aal-toilusta aivan niinkuin hänen sieraimensa olivat täynnä kasteisen vihannan tuoksua ja hänen korvansa leivosten laulua. Tuuli laulatti kaikkea mikä tielle sattui, aitaa, ojaa, kuloheinää. Ja nyt alkoi tulla vastaan toinen ääni, juhlallinen ja totinen kuin pimeys. Se oli metsän kohina. Linnunlaulun tiukutus loisti tästä pimeästä esiin kuin tähdet syystaivaan tummuudesta. Kun Janne muisti taivaan, niin tuli se niin selvänä hänen eteensä, ikään-kuin hän olisi kävellyt keskellä pilveä ja varonut, ettei koskisi tähtiin, jotteivät ne polttaisi. Tähtien ja pilvien muisteleminen, kohisevan metsän läheisyys ja kaikki tuoksut, jotka täällä kohtasivat, herättivät ja kiihdyt-tivät värien kaipausta hänen silmissään niin että poltto ja pakotus täyttivät pään.

Jollei olisi koskaan nähnyt, niin ei olisi tietänyt kai-vata.

Sokeana syntyneen osa se se sentään mahtoi olla viimeisintä.

— Minne mennään? sanoi poika.

— Eteenpäin, vastasi Lehtisen Janne.

Se oli niin, ettei hän vielä tietänyt, minne häntä veti. Hän oli vain tuntenut, ettei voi pysyä alallaan ja että on lähdettävä liikkeelle. Ja lähdettävä kauas. Mutta siinä pojan kysyessä alkoi hänen mielessään kangastaa seutu, jonka hän oli nähnyt silloin kun hän vielä oli näkevä. Oli tiehaara ja viitat kolmelle suunnalle ja

jokaisessa viitassa kirjoitus. Ja siitä haarasta piti mennä, joka johti ylös kangasmaata. Tuli suo, jota oli kevättulvien takia täytynyt varustaa tokeilla. Sitten tuli korkea mäki ja sen alla oli järvenranta. Mäelle näkyi kirkko ja kylä ja kuului kirkonkellot. Ei missään ollut niin heleä-äänisiä kirkonkelloja. Ja ne soittivat niin monella äänellä. Kun kirkkoveeneet tyyninä aamuina lähestyivät, näkivät tulijat tornin sekä taivaalla että vedessä. Ja huomenkellon äänetkin nousivat silloin aluksi ylös, mutta putosivat sitten veteen. Isä oli silloin suntiona ja sanoi pienille pojille, että kello ensin kävi hakemassa lohdutusta taivaasta ja läksi sitten viemään sitä helvettiin maan sisään, missä joka pyhäaamu annettiin sieluille lohdutusta, niinkuin lapsille annettiin kahvia. Kyllä se oli aika koiranhammas, isä. Sitäkin kun hän lapsilleen selitti, että sielukelloja soitetaan sentähden, että vainajat saisivat hajareisin istuutua isonkellon selkään ja lentää taivaaseen tai joutua syvyyteen. Ja siellä niitä olikin suurin osa, Paalajärven syvyydessä. Se olikin aika jysäys, kun ne putosivat. Olikos isä nähnyt? Tottakai, monta kertaa. Senkin Hollo, kauppiaan sielu kun tuli tapuliin, niin se jo siinä rehenteli niin että piti sanoa sille, että ole sinä koreasti, kyllä tästä vielä ehdit pirujen tykö. Ja sen kun kello paiskasi alas luukusta, niin se meni kuin kivi ja sellainen nokisielu Hollo oli ollut, että vesikin oli ihan mustaa, kun sitä roiskahti ympärille, kun hän oli sen värjännyt. Kyllä se osasi, isä. Ja entäs kun hän kuvasi vallesmannin Mantaa, joka sukkasiteellään tappoi lapsensa ja omantunnonvaivoissaan meni järveen. Kun hänen sielunsa tuli pyrkimään kellon selkään, niin käärme seurasi ylös tapuliin, se tuli madellen ylös portaita ja nosti itsensä sitten juuri siinä kellon luona oikein korkeaksi ja tahtoi mukaan. Silloin kellonsoittaja potkaisi sitä saappaankorollaan ja sanoi kovasti raamatun sanoilla: mene pois minun tyköäni, saatana. Ja käärme läksi menemään sitä tietä, jota oli tullutkin, ja Mantan sielu hyppäsi mustana kissana järveen. Mutta kello oli silloinkin niin levoton, aivan niinkuin se olisi tahtonut päristellä jotakin likaa hartioiltaan.

Lehtisen Jannea rupesi naurattamaan ja samalla itkettämään, kun hän ajatteli isäänsä ja kirkonkelloja.

Mutta kirkonkello se onkin arka kappale, kaikki se ottaa vastaan ja kaikesta se värisee. On paha olla ilman kirkonkelloa, se se nostattaa ja se se alentaa ihmisen. Näillä mailla ei ole kirkonkelloa.

— Jos minä olisin keisari, niin minä toimittaisin maa-han oikein monta kirkkoa ja joka torniin kirkonkel-lon ... niin monta tornia minä rakennuttaisin, ettei olisi ainoaa ihmistä, joka ei kuulisi joka päivä kirkonkelloa. Ihminen on maan tomu. Mutta kellonsoitto nostattaa häntä niinkuin aurinko tomua.

Lehtisen Janne ajatteli ääneen, niinkuin hänen oli tapana pitkällä yksinäisillä taipaleilla. Poika oli siihen tottunut eikä kiinnittänyt siihen mitään huomiota.

— Kirkonkello se olikin, joka tuuppasi minua kylkeen ja käski lähtemään. Se se olikin, veitikka. Ilmankos isä joskus toisellakymmenellä ollessaan sanoi, että tähän se onkin minun akkani.

Ja mies puheli tapulista, joka oli kuvastunut järveen, ja rannasta, mihin kirkkovenet pysähtyivät ja kirkko-aitoista, jotka rivissä seisoivat rantakaltaalla. Siellä oli Laarin talo — kun tuomet ja pihlajat kukkivat, niin ei rakennuksia paljon näkynyt. Laarin maalla he olivat asuneet, Lehtiset. Ja koko kylä oli punaista ja valkoista. Tämän kaiken hän oli nähnyt, silloin kun hän vielä oli näkevä.

— Siellähän minulla vielä pitäisi olla sisarkin. Jos lienee elossa, hän oli meistä vanhin, Eevastiina.

Pelimanni nipisti saattaja-poikaansa käsivarresta:

— Paalajärvelle mennään.

Poika oli kulkenut ajatuksissaan, miettien tuleeko se morsian täältä vai joko hän riisuu saappaat. Nyt hän yhtäkkiä ymmärsi, että Paalajärvellähän on piano. Ja hän kysyi nopeasti:

— Eikö käydä kotonakaan?

— Ei, sanoi vaari.

— Mutta nämä vaatteet menevät huonoiksi.

— Miksikäs ne siitä.

— Kannetaanko sitten tavarat koko matkan?

— Heitetään pientarelle, mitä ei jakseta.

Matti tiesi, että juhlavaatteet painavat, kun niitä joutuu kanniskelemaan pitkän matkan.

— Heitetään vain. Niinkuin sekin ruistynnöri, mikä piti saataman Isosta-Hiedasta.

— Vai niin, sanoi vaari hämmästyksissään pojan käytännöllisyydestä. — Vai niin, vai!

Se poika ei kuole nälkään, ajatteli hän hyvillään, mutta sanoi:

— Mitä pirua sinä siitä, jääkö ruistynnöri sinne, vai missä se on? Oletko nähnyt nälkää minun palveluksessani?

— Jääköön vain minun puolestani. Heitetään vain minun puolestani tielle vaikka viulukin.

Häntä nauratti, sillä nyt vaari suuttui. Tällä tavalla juuri hän nyki käsivarresta, kun suuttui, eikä pieneen aikaan puhunut mitään.

— Suu kiinni! sanoi hän sitten. — Minun viuluani ei mainitakaan syntisellä suulla. Se on kaikkein paras mitä löytyy. Kuulihan sen eron kauppiaan kapaturskan ja oikean viulun välillä. Mutta jos sinä, poika, tällä matkalla rupeat ylenannetuksi, niin Paalajarven iso kirkonkello viskaa sinut pirujen luokse järven pohjaan. Jos taas olet oikein tottelevainen poika, niin saat Paalajärvellä nähdä pianon. Minä vien sinut nuoren paroonin luo Parinpeltoon. Mutta jos yhdenkin kerran karkaat metsään etkä tule, niin piano on sinulta näkemättä, muista se.

He astelivat nyt kumpikin ajatellen mitä matka heille tuottaisi. Toinen kuuli kirkonkellon ja näki sen maiseman, joka kirkaampana kuin yksikään muu säteili hänen sokeitten silmiensä pohjalla. Toinen ajatteli pianoa, että minkälainen se on. Hänen mielikuvituksensa teki siitä hyvin korkean ja pitkän pöydän, mutta kun hän rupesi varustelemaan pöytää kielillä ja kannella, niin meni koko kuva rikki. Ei olisi malttanut odottaa. Ja siihen menee kumminkin kaksi viikkoa ennenkuin he ovat perillä. Hevosella jos olisi mennyt, niin olisi päivässä tullut Paalajärvelle. No, nyt ei morsianta kumminkaan enää kuulu, nyt sopii riisua saappaat, etteivät kulu. Vaari oli kuitenkin sellaisen menokiihkon vallassa, ettei hän malttanut istuutua odottamaan, vaan

seisoi sen ajan, jolloin Matti istui mukulakiveliä tienlaidassa vetämässä ensimmäisiä uusia saappaitaan jalastaan. Ne olivat mitan mukaan hänelle tehdyt. Istuinpaikoista ei täällä ollut puutetta. Tiensyrjä kahdenpuolen oli kuin istuinkivillä varustettu kaikkia niitä ole-mattomia paikkakuntalaisia varten, jotka tahtoivat kat-sella liikettä, tästä puoleen kun nyt nuoren rouvan ver-taiset tulisivat kulkemaan läpi sannaan Ison-Hiedan hon-kalinnalle. Uusi tie kulki kuin keltainen hiekkajoki, äyräinään kaikki se sora, kivikko ja puunrytö, joka oli kaivettu esiin maan povesta, tasoittaessa väylää läpi sydänmaan.

Kulkijat vaipuivat jo pitkien taivalten äänettömyy-teen. Oli täyttä työtä astuminen upottavassa hiekassa. Jalkaa siirtäessä helskyivät selässä kantamukset ja tuli hiki, vaikkei täällä ollut ensinkään kuuma. Korpi oli alkanut heti vainion takana, se oli syvä ja pimeä ja päästi läpitseen vain valokuovia ja pilkkeitä. Korkealla naavaisten koivujen latvoissa keinuivat puhkeavat hii-renkorvat kuin palavat pikkuiset lamput, valaisten alas varjoon, missä sananjalat aukaisivat ruskeita lehtikieh-kuroitaan. Linnut suhahtelivat läpi tiheikön, pannen latvat ja oksat pompahtelemaan. Metso kun muutti oksalta toiselle, niin jysähti koko lehto, ikäänkuin paatta olisi viskattu. Keväisen maan ja versoavan vihannan tuoksu oli siinä aamukasteen vilvoittamana niin väkevä, että se kihisi ilmassa puitten alla. Tienteossa kaadetut puut, jotka eivät enää saaneet viheriöidä, olivat vuo-dattaneet maahan mahlansa niin että niiden tyvet olivat paksussa tahmeassa punassa. Näiden kaatuneitten jät-tiläisten ympärillä eli loputon sydänmaa aran riemullista elämää. Eivät yksin linnut olleet äänessä, vaan valo-läikät, kastehelmet ja versoavat yrtit. Kaikki hymisi ilmoille kiitollista iloa, hymisi hiljaisin henkäyksin ja värein, jotka olivat niin tiiviit, että ne miltei paloivat liekillä. Korven kevät oli tullut ja siinä suli yhteen puu-vanhusten vihriöitseminen korkealla taivaan sinessä ja metsäntähden tuike alhaalla maassa. Siinä oli sijansa vanhuuttaan kaatuneilla puilla, joilta myrsky oli vään-tänyt nurin juuret ja joiden yli mustikan varret ja varik-senvarpaat jo kauan olivat kulkeneet. Siinä oli sijansa

jänöllä, joka äsken oli vaihtanut valkean turkkinsa harmaaseen, ketulla, ja sudella. Hirvi aukaisi sekin täällä rauhallisesti tietä vasikoilleen läpi kotoisen ryteikön. Ihrainen ei kuulunut korven kevääseen enempää kuin hänen tiensäkkään, jonka hän oli viiltänyt kuin jättiläishaavan sydänmaan poveen ja jota hän meluten kulki.

Ne kaksi ihmistä, jotka paraikaa taivalsivat tätä tietä, eivät kuitenkaan rikkoneet korven hiljaisuutta vastaan. He olivat ukko ja lapsi, jotka eivät äännähtäneet enempää kuin metsän omat eläimet. Toisen sielussa kangasti mennyt elämä, se mikä oli ollut, toisen sielussa tuleva, se mitä ei hän vielä ollut nähnyt. Molemmat ponnistivat hiessä kohti Paalajärven kirkonkylää.

Yhtäkkiä sekaantui korven kevääseen ääni ilman sointia. Se tuli jostakin aivan läheltä, uuden tien syrjästä: kaksi ihmistä puhui, mies ja nainen. Puhe vaikutti kuin kankien ja kirveitten kalke, se ei ollut mitään tavallista puhetta, eikä se ollut edes häävieraiden iloista pohmelopakinaa. Se oli kahden kiivastuneen ihmisen selittelyä ja vastaselittelyä.

Ukko ja poika vaihtoivat jonkin sanan ja pysähtyivät. Puhujia ei näkynyt, ne olivat jossain alhaalla kivien, soran ja kaatuneen ryteikön takana, tie kulki tässä niin ylhäällä.

— Mennään sitten, puheli naisääni, — olette tulleet minua hakemaan, mitä viivyttelette.

Mies puhui hiljemmin ja hänen äänensä vapisi.

— Ettekö te yhden kerran, tämän ainoan kerran, tahtoisi luottaa minuun.

— Vai enkö minä ole luottanut! Kuka minulle toimitti miehen, kuka taivutti kruununvoudin, kuka on järjestänyt koko tämän onnellisen avioliiton, häät ja pelimannit ja ... — Vilhelm Sacklén, maisteri ja käräjäkirjuri, punnitkaa sananne. Hitto vieköön, olen antanut kaiken tapahtua ja vielä puhutte luottamuksen puutteesta!

— Kreeta-Karoliina, ymmärrättehän minut, miksi teeskentelette...

— Hitto vieköön, mikä te olettekaan, maisteri Sacklen. Mitä mahdoittekaan syöttää ja juottaa kruununvoudille, kun saitte hänet siihen, että hän itse omalla suul-

laan sanoi Tukki-Kaapolle: nai tyttö siitä kuihtumasta! Sitä te ette koskaan ole minulle uskonut, mitä teitte kruununvoudille.

— Kreeta-Karoliina, koettakaa rauhoittua. Ei ole muidenkaan helppo olla.

— Menkää hiiteen helppouksinenne, en parempaa sano.

— Kreeta-Karoliina, minunkin täytyy elää.

— Kuka sen on sanonut. Tekisitte viisainten jos hirttäisitte itsenne.

— Kreeta-Karoliina, minä rakastan teitä, antakaa minulle kerran luottamuksenne.

— Lakatkaa jo puhumasta, olen tuon sata kertaa kuullut.

— Minä rakastan teitä, te olisitte voinut tehdä minusta miehen — oi, ettette tullutkin minun omakseni.

— No niinpä teen teistä nyt miehen. Jahka päästään taloon, hankin teille nuoranpätkän. Tuollaisen lahon kuikan pitää mikä mädäntynyt nuora tahansa.

— Kuinka kaukana ovatkaan sananne sydämeštänne. Puhutaan hiukan järkeä, Kreeta-Karoliina. ..

— En koskaan puhu muuta kuin järkeä, piru vie ... Lähdetään sitten, morsianta ja puhemiestä voidaan kaivata.

— Sanokaa minulle ...

— Sanokaa te minulle!

— Mitä te tahdotte tietää, Kreeta-Karoliina...

— Vai ette te vielä sitä tiedä: mitä te kruununvoudille teitte, kun saitte hänet omalla suullaan tyrkyttämään minua tukkipomolle?

— Sanoin vain sen minkä isänne itsekin tiesi: ettei Falcke koskaan tule unohtamaan Laarin tytärtä eikä Laarin tytär häntä, että ennen pitkää Parinpellon paroonilla tulee olemaan asiaa kruununvoudille ja silloin ei mikään enää pidätä rakastavaisia. . .

— Valehtelija! Sen kruununvouti itsekin tiesi. Te sanoitte hänelle jotakin muuta. No, näettekö nyt, miten meni suunne lukkoon. Sakleeni, Sakleeni, valehdelkaa muille, mutta ei minulle. Olenko minä mikä sääski, jonka te luulette kuolevan, kun kädet paukutetaan

yhteen ... Olkaapas vähän hiljaa, onkohan täällä ihmisiä. Minä olin kuulevinani puhetta.

Keitä täällä olisi. Linnut laulavat, Kreeta-Karoliina.

— Nouskaapa katsomaan. Se vielä puuttuisi, että joku olisi kuullut tämän keskustelun.

— Ei, Kreeta-Karoliina, ei kukaan nyt kuljeskele metsässä, Lehtisen pojat tanssittavat nuoria ja vanhat taas nukkuvat. Hevosten hirnuntaa vain se oli. No niin, Kreeta-Karoliina, miksi te nykyään, kun puhutte isästäne ... Ei, Kreeta-Karoliina, en mitään enää pyydä teiltä, pitäkää te salaisuutenne, minä pidän omani.

— Ja mikä se on teidän salaisuutenne? Niinkuin vedän kasimadon maasta, niin vedän tuon salaisuuden ulos nahastanne. Te luulette minua niin kainoksi, etten uskalla lausua asioita niiden oikeilla nimillä — erehdys, maisteri Sacklen. Te tahdoitte kysyä, minkätähden puhun »kruununvoudista» enkä »isästä» — eikö niin? Tunnustakaa pois, sitä ette saanut huuliltanne.

— Ei puhuta enää, Kreeta-Karoliina. Minä tiedän kaikki, teitä on kurjasti parjattu, te olette viaton. Oi te rakas, kuolemaan saakka tulen teitä puolustamaan. Olen aina tietänyt: te olette puhdas. Älkää naurako, viillätte haavoille sydämeni!

— Mikä rintalapsi te olette, Ville Sacklen.

— Te ette onnistu kylvämään epäilystä mieleeni. Ei Kreeta-Karoliina, minulle te aina olette se suloinen tyttönen, joka äitinne kanssa seisoitte maituhuoneessa ja kuoritte kermaa katajaisista pytyistä. Oi, läpi elämäni näen teidät sellaisena. Koko huoneen viileys keskellä kesää, katajain tuoksu, te molemmat vaaleissa vaatteissa ...

— Seis, mies, ei enää etemmä! Kaikella on rajansa, sen näytte unohtavan. Te siis sanoitte kruununvoudille, että hänestä ja hänen tyttärestään puhutaan rumia asioita ... Punastutte, poikaseeni. Ja säikäytitte miesparan sillä että hän joutuu kirkkoraadin eteen, vai kuinka? Tai lupasitteko kannella kuvernöörille? No niin, pitäkää te vain salaisuutenne.

— Kuinka hirvittävästi olette mahtanut kärsiä, Kreeta-Karoliina, ennenkuin te olette löytänyt kaikki

nuo kovat, julmat sanat. Te olitte lempeä niinkuin äitinne, silloin kun teidät ensi kerran näin siellä maito-huoneessa.

— Mitä pirua te minusta tahdotte? Kuka teille on antanut luvan puhua? Olenko minä ehkä valittanut? Olenko sanonut olevani onneton? Se ei merkitse mitään, että hetkeksi olen lähtenyt häätalosta ihailemaan kau nista keväätaamua. Te aasi, ettekö sitä käsitä? Olen onnellinen, olen tyytyväinen, olen itse valinnut osani. Omasta vapaasta tahdostani otin tukkipomon, olen hänen vaimonsa ja aion olla hänelle uskollinen — tietäkää se! Minä en kärsi, että minulle puhutaan rakkaudesta enää — mikä on ollut, se on ollut. Tämä pitäisi teidän tietää. Tulkoon vaikka Falcke tuohon eteeni, niin työnnän hänet luotani ja sanon, että pysyköön vaimonsa ja lapsiensa luona.

— Mutta Kreeta-Karoliina, eihän teidän nyt tarvitse minulle teeskennellä. Käytätte minua kohtaan kovin halventavaa puhetapaa, mutta niin tyhmä en ole kuin te luulette. Tiedän miksi asioiden täytyy kehittyä tällä tavalla...

— Vai niin, vai niin.

— Falcke on syypää kaikkeen. Hän taipui vanhan rouvan tahtoon ja petti nuoruutensa rakkauden.

— Vai niin, vai niin. Vai vapautatte te tykkänään minut.

— Mitä te teitte, sen teitte onnettomuudessanne.

— Tiedättekös te, Sacklén, että minä halveksisin itseäni liiaksi, jos olisin antanut onnettomuudelle jalan-sijaa itsessäni. Ei, niin kollo en minä ole. Yksi ei huolinut minusta ja toista en huolinut minä ja kolmas huoli minut ja minä otin hänet. Ja jollen minä täällä metsä-linnassa osaa kuluttaa päiviäni, niin on se minun oma syyni, piru vie. Talonpojaksi minä nyt rupean, en ole mikään rouva, emäntä olen. Tukki-pappa raukka, hän haluaa olla herra Kaapo Iso-Hieta, mutta rouvaa ei hän kruununvoudin tyttärestä saanutkaan. Ja jos Parinpellon herra kuvittelee, että minä hänen takiansa kuihdun loppuun, niin sanokaa te hänelle, että Isossa-Hiedassa on lääniä niinkuin Saharan erämaassa ja että oma laivakin on ja sen laivan nimi on »Nauru». Sillä laivalla pur-

jehdin minä Paalajärven kirkonkylään, kun minun tulee kirkonkelloja ikävä. Niin, niin, ei suinkaan minun kruunuvoutia ikävä tule, mutta kirkonkelloja. Muuta ei niinulta täällä puutukaan. Ammuskelen susia ja karhuja, niinulla onkin sellaiset metsästysmaat, että niitä voi Parinpellon herrakin kadehtia. Aijai, te Sakleeni, vetistelettekös te siinä — menkää hiiteen kyynelinenne. No mutta, vanha mies ... mitäs te nyt tarkoittatte? Taitaa olla viinaitkua koko itku.

Oi Kreeta-Karoliina... Vuoden perästä te tiedätte, mitä itken, ehkä jo viikon perästä. Minä onneton, mitä olen tehnyt. Mikä piru minuun meni, kun sen tein. Mitä muuta tahansa, mutta ei tänne, tukkijätkän kynsiin ... Teidän nuoruutenne, teidän kauneutenne — miten voin minä jättää teidät tänne. Minä kurja mies, joka en ole rakentanut kotia. Kaikki on mennyt alas kurkusta. Kreeta-Karoliina, minä olen tähän kaikkeen syypää, minä se olin, joka rupesin puhumaan teistä Isolle-Hiedalle, minä se olin, joka taivutin isänne. Olin sikahumalassa. Nyt minä yhtäkkiä näen, miten epätoivo on teidät kovettanut. Ja minun se piti tehdä, minun, joka rakastan teitä.

— Rauhoittukaa, Sacklen. Minne olisin joutunut — kotiin en voinut jäädä.

— Niin, kotiin ette voinut jäädä. Mutta olihan muita kuin tämä renki, tämä jätkä, en paremmin sano.

— Hiljaa, hiljaa, minä olen vihitty häneen eikä häntä enää minun kuulteni solvata. Olen tietänyt mitä olen tehnyt.

— Te tahdoitte kauas, niin kauas kuin suinkin. Ja nyt te olette niin kaukana, ettei kuulu koiranhaukuntaa eikä kukonlaulua eikä kirkonkelloa.

— Te erehdytte, Sacklen: minä en ole onneton. Te ravistatte päätänne ja ajattelette, että voin päättää sen asian vasta ensimmäisen yön tai ensimmäisen vuoden perästä. No niin, en ole mikään onnessaan punasteleva morsian. Mutta kun ihminen on joutunut sille kohdalle mille minä olen joutunut ja läpikäynyt yhtä ja toista, niin sitä kovettuu eikä odota elämästä tanssia ruusujen ja kukkasten päällä.

— Mutta te olisitte voinut löytää sivistyneen ihmisen . . .

— Joka olisi vaatinut minulta sielua ja rakkautta ja ymmärtämystä ja ties mitä roskaa. Ei, maisteri Sacklen, sivistynyt mies olisi hallinnut minut, mutta tämän hallitsen minä. Se sopii paremmin näin.

— Niinkös te luulette? Minä kumminkin, jos se onni olisi tullut minun osalleni. . .

— Olisitte ollut minun nöyrä käskyläiseni — niinkö? Älkää viitsikö, Sacklen, viinahan se on teidän isäntänne.

— Te tahdotte murskata minut ja minä olenkin jo murskattu.

— Ei, Sacklen, lakatkaa juomasta. Ehkä kruununvoutikin lakkaa. Totta totisesti, sillä lailla ei juotu Laarilla ennenkuin te tulitte. Se on totta.

— Niin, kun äitinne eli. Hän oli ihmeellinen ihminen. Hän hallitsi metsän pedonkin katseellaan. Niinkuin kaksi sisarusta te olitte, kun te siellä viileässä maitohuoneessa askartelitte . . . Miksi pitikään hänen kuolla, sellaisen ihmisen. Hän jos olisi elänyt, niin vanha paroonitar ei olisi uskaltanut nousta rakkauttanne vastaan, kaikki olisi käynyt toisin . . .

— Sacklen, Sacklen, te luulette nähtävästi, että minun kärsivällisyyteni on rajaton. Nyt ei enempää näistä asioista. Mutta joko te taas vetistelehte — hyi teitä, mikä akka olettekin. Piru vie, nouskaa heti ylös siitä, minun on kylmä, otan ryypyn kun tulen taloon. Ja vielä ker- ran, Sacklen, jos tahdotte tehdä minulle mieliksi, niin lakkaatte juomasta. Tai jollette voi, niin hirtätte itsenne.

Molemmat puhujat olivat nousseet asemiltaan ja kapusivat kivien, soran ja kantojen yli maantielle. Nainen tuli hyppien kuin harakka, mies hitaasti perässä, muistuttaen jotain isompaa eläintä. Hän lauloi surullista vieraskielistä laulua. » . . . doch was im Herzen geschah, wer kann es wissen, was nur der Himmel sah . . . » Ukko ja poikanen olivat heti keskustelun alussa ymmärtäneet, ettei heidän sovi sitä kuulla. Kun eivät he päässeet häviämään maan sisään, miettivät he pakoa takaisin, mutta päättivät kuitenkin sitten hakea suojaa toiselta puolen tietä. Siellä oli suuria kiviä, sora- ja risuläjiä sielläkin, mutta sinne ei ollut helppo päästä. Poika kyllä

livahti kuin hiiri alas risujen sekaan, sokea sensijaan meni nurin ja sai ryömien pyrkiä sinnepäin, mistä hän kuuli pojan askeleet. Hän oli suullaan maassa ja haparoï ympärilleen, tunteakseen missä hän oli. He olivat molemmat käyneet uteliaiksi ja pysyivät hiljaa alallaan. Ja niin ne asiat juuri olivat kuin ihmiset olivat arvelleet. Kyllä ne tiesivät, mitä puhuivat, vaikka sanottiin, että se on pelkkää panettelua. Senkin jumalattoman elämän olivat arvanneet, mitä Laarilla elettiin. Kun morsian mainitsi Paalajarven kirkonkelloja, oli kuin salama olisi käynyt läpi vanhan pelimannin sielun. Hän unohti, että oli piilossa ja oikaisi itsensä pystyyn. Jollei Matti olisi muistuttanut hänelle, ettei vielä saanut liikkua, niin hän olisi ruvennut puhumaan. Morsian oli yhtäkkiä käynyt hyvin tutuksi ja ikäänkuin omaiseksi. Hänen piti saada hänelle sanotuksi, että hänkin ikävöi Paalajarven kirkonkelloja, sillä sellaisia kirkonkelloja ei ole missään. Ja mitenkä ihmiset tulivatkin toimeen ilman kellonsoittoa. Ja varmaan ei kukaan, joka on kuullut Paalajarven kirkonkellot, unohda sitä soittoa ja lakkaa sitä ikävöimästä. Hänestä tuntui, että tämä välttämättä on sanottava morsiamelle. Mutta samassa kuuli hän pojan huutavan, että ne tulevat tänne. Ja silloin jäi kaikki sanomatta ja ukko istui kyyristyneenä koivunrungon taakse. Kruununvoudin tytär ja kärjäkirjuri tulivat tielle ja vetivät jalkojaan syvältä hiekasta. Sekä ukko että poika kuulivat sydämen vasaroivan rinnassaan. Morsian ja kärjäkirjuri pysähtyivät aivan kohdalle ja puhuivat jälleen siinä.

— Tomua ja tuhkaa me olemme! sanoi kirjuri.

— Emmekä olekaan kuin tulta ja tulikiveä! vastasi morsian ja nauroi.

— Kaipausta me olemme ja ikävöintiä, sanoi taasen kirjuri. — Ja mitä me kaipaamme ja minne me pyrimme?

— Pyrkikäämme häätaloon, no tulkaa nyt. Tai oleteko todella juovuksissa?

— Oi tätä tuskaa, oi tätä ikävää! sanoi kirjuri äänellä, joka muistutti jonkin eläimen ääntä. — En koskaan minä saa pusertaa rakastettua naista rintaani vastaan, en koskaan kuulla lapsen kutsuvan itseäni isän nimellä. Oi

tätä tuskaa! Minä juon siksi että minun on niin ikävä, minä huudan siksi että minun on niin ikävä ... oi, voi!

— Sacklén, minä otan vitsan koivusta, sitä te tarvitsette.

Kruununvoudin tytär puhui sillä äänellä, millä Laarilla puhuteltiin pahankurisia renkipoikia. Mutta kärejäkirjuri vain seiso i tiellä ja oikoi käsiään puunlatvoja kohti.

— Kaipaus se on, joka puhkeaa esiin joka lapsessa mikä tänne syntyy, kaipaus se on, joka panee ihmisen juomaan ja tappelemaan... Minussa tukahtuu kaikki kaipaus rintaan, siksi ei mitään synny.

— Kyllä Sacklénin kaipaus vain tulee ulos. Niinpä te höyryätte kuin paras skorsteini. Nyt minä lähden, höyrytkää te täällä niin paljon kuin haluatte.

— Kreeta-Karoliina, kuulkaa vielä yksi asia... Nau-rakaa te vain suullanne, ette sydämellänne naura. Kyllä tämä on teillekin siksi kova paikka.

— Teistä sitten ei tiedä, milloin olette juovuksissa, milloin olette selvä. Minäkin olen tässä kuvitellut olevani tekemisissä selvän ihmisen kanssa ja...

— Sanokaa nyt, Kreeta-Karoliina, eikös se Jumala ihan ole niinkuin entinen äijä, joka asteli hevoskaakkinsa edessä heinätukko kädessä, että sai sen tulemaan perässään.

— Te olette niin viisas, Sacklén, etten minä ymmärrä teitä.

— Niin, kas kaipaus, Kreeta-Karoliina, kaipaus kuljettaa meitä paikasta paikkaan heinätukon perässä.

— Hyvästi nyt, maisteri Sacklén, hypätkää te vain heinätukon perässä. Hyvää se teille tekee, olette niin lihonutkin. Hypätkää te vain heinätukon perässä.

Kreeta-Karoliina astui alas kivel-tä tiepuolella, jolla hän oli seisonut ja upotti nauraen jalkansa hiekkaan. Kun hän oli astunut muutaman askeleen, lakkasi hän nauramasta. Hirveä sieluntuska oli kirjurin äänessä. Kreeta-Karoliina tuns i kipua siellä missä hänen kyynelensä lähde kerran oli ollut ja kiiruhti juosten eteenpäin.

Yhtäkkiä keskellä vaikerrustaan oli kirjuri huomannut risuläjän päällä jotakin, joka ei kuulunut siihen, ja ruvennut sitä tarkastamaan. Risujen päällä riippui

todella jotain varsin outoa: saappaat, hyvät korkeavartiset yhteensidotut saappaat, jotka heilahtelivat ikäänkuin niitä olisi liikuteltu. Ja aivan oikein, jokin niitä liikutelikin: pieni poika oli risuläjän alla ja koetti kepillä vetää alas saappaita. Hän pysähdytti kätensä samassa hetkessä, jolloin kirjurin huomasi ja jäi liikkumattomana häneen katsomaan. Pian huomasi kirjuri toisetkin kasvot kääntyneinä itseensä päin. Ne hän tunsu heti paikalla: Lehtisen Janne — mikä hänet olikin tänne tuonut ja oliko hän kuullut jotakin? Täällä oli siis sittenkin ollut ihmisiä. Kirjuri katseli sanattomana soittajaan ja pikku Mattiin ja nämä puolestaan tuijottivat häneen. Morsian huomasi kirjurin viipyvän, kääntyi, näki kaikki tyynni ja palasi nopeasti.

— Mitä se merkitsee, että pelimanni täällä on? huusi hän jo matkan päästä. — Mitä hittoa te täällä teette? Minne te olette menossa? Oletteko jo kauankin olleet tässä, te molemmat — no ettekö saa leukojanne auki.

Ja sitten hän rupesi toisella kielellä puhumaan kirjurille. Eikä se ollut mitään ystävällistä puhetta. Kun he olivat hetken väitelleet ja syyttäneet toisiaan, kääntyi morsian taasen sokean puoleen. Eikä hänen puheensa ollut mitään ystävällistä puhetta. Hänen kädessään oli suuri kimppu sananjalkoja ja niitä hän puhuessaan hakasi toista kättään vasten. Hän ei kysynyt, oliko vaari jotain kuullut, hän ainoastaan torui siitä, että hän kesken tanssin oli lähtenyt liikkeelle.

— Onhan siellä toinen soittaja, sanoi vihdoon Janne, ärtyneenä hänkin. — Parempi Lehtisen pojistahan sinne jäi. Siellä hän sahaa pöydän takana paraikaa. Ja kruununvoudin pikkunen tyttö oli hänkin äsken tässä hake-massa morsianta, kun sulhanen oli lähettänyt.

Morsian läiskytti yrttejä kädessään niin että käyrät ruskeat lehdenalut silppuna lentelivät pitkin tietä.

— Ja mitä se teihin kuuluu. Te olette kutsuttu soittamaan eikä teidän paikkanne nyt ole metsässä.

Janne Lehtinen, joka ei ollut tottunut tällaiseen kohteluun, rupesi haromaan käsiinsä tavaroitaan.

— Pois minä lähden, sanoi hän. — Soitti kuka soitti.

Nyt rupesi Sakleeni rukoilemaan, ettei Janne menisi. Eihän toki mistään häistä mitään tullut, jollei Lehtisen

Janne niissä soittanut. Tapani, hätävarahan hän vain oli. Ja kyllä se ruistynnörikin saattoi paisua puoleentoista, jos niiksi tuli. Ei muuta kuin käännytään ympäri vain ja lähdetään kaikki yksissä. Ja kärjäkirjuri kömpi yli kivien, risujen ja soran alas tieltä, pelasti saappaat ja laski ne Jannen olkapään yli, auttoi häntä ryteiköstä lähemmä tietä ja nosti hänet sitten omilla käsillään ylös. Janne ei kuitenkaan leppynyt. Sanomatta kirjurille edes suurkiitosta, hän jatkoi:

— Hiiteenkö minä korvani panen. Puhuisitte edes ruotsia, kun salaa tahdotte puhua. Olen minä ennenkin lähtenyt pidoista kesken, kun olen niistä kyliäni saanut. Parinpellostakin läksin eikä vanha rouva mitään sanonut, nauroi vain ja sanoi, että sellaisia ne taiteilijat. Ja ryypyn antoi ja käski piian tuoda jalkaani lämpöiset sukat, koska sattui olemaan kova pakkanen. Minulle oli silloin unessa ilmoitettu, että meiltä palaa sauna. Ja se olikin tulessa, kun tultiin Valkaman ahteelle. Niin että kyllä minä tiedän koska on lähdettävä enkä minä taakseni katso. Ja nyt minä menen Paalajärvelle, eikös se minun sisareni vielä asu siellä Laarin maalla, vai joko on kuollut? Minun on ikävä Paalajärven kirkonkelloja. Kyllä se nuorempi Lehtisen pojista nämä häät soittaa valmiiksi. Ja kyllä minä senverran tiedän, etten kaikkia puhumaan rupea, mitä kuulemaan satun, kyllä ne pysyvät minun takanani. Ja itse te tiedätte mitä ne ovat ne sellaiset tuntemiset mitä ihmiselle yhtäkkiä voi tulla: niitä ei käy paneminen vastaan. Aivan oikein Sakleeni sanoi, että kaipausta kuljettaa ihmistä perässään. Jumalan haltuun vain.

Hento jäntevä morsian tuijotti kulmiensa alta sokeihin kasvoihin ja läjäytteli sananjalantynkiä kylkeään vasten. Hän ei enää estellyt vanhusta, hänen otsansa oli rypyillä niinkuin vanhan ihmisen otsa eikä hän sanonut hänelle hyvästi, tuijotti vain hänen jälkeensä. Mikä häneen kuitenkin lienee iskenyt, kun poika meni hänen sivutsensa: hän nosti käden, joka piteli vihreitä tynkiä, ja huiskautti sillä poikaa molemmille korville, ensin toiselle, sitten toiselle. Poika ei päästänyt itkua, mutta vimmastuneena hän haroi käteensä tyhjän kerjuupussin ja iski sillä morsiamen kauniiseen silkkiseen hameeseen.

Mutta minä kerron, minä! huusi hän. — Koska ker-
ran minua lyödään.

Ja sitten hän nauroi ja oli hyvillään, kun näki, miten morsian käänsi raivonsa kärjäkirjuria kohden. Koko kahakka oli kestänyt jonkin silmänräpäyksen. Pian olivat riitapuolet eronneet ja kulkivat kukin haaralleen. Korven keväässä ei kohtausta ollut merkinnyt enempää kuin suden ja hirven yhteentörmäys samoilla juomaran-
noilla. Korven keväinen metsä oli kuin merenpohja, jossa kaikkinaiset kasvit ja eläjät viettävät vuoden iloi-
simpia aikoja, auringon säteiden tunkiessa läpi sinisen ilman, joka veden asemesta täyttää tämän laulavan ja huminoivan merenpohjan, kunnes maa tulee vastaan. Tähän mereen upposivat pienet kahakat niinkuin kiven-
heitto uppoaa veteen.

Sinne upposivat myöskin sokea ja lapsi. He haroivat äänettäminä tiellänsä, lapsi kulkien puolta askelta edellä ja sokea seuraten, vasen käsi lapsen kädessä, oikea sau-
van varressa, tunnustellen eteensä. Lapsikin kulki tänään levollisena. Se ei yrittänytkään minnekään. Se oli saa-
nut ajattelemista. Ajattelemista oli saanut sokeakin. Toisen mielikuvitus kiintyi, harhailtuaan niissä muissa asioissa mistä oli puhuttu, soittokoneeseen, joka oli vas-
tassa Paalajärvellä ja jota kädet pauhaten soittivat. Toi-
sen ajatukset askartelivat siinä, että mikä se onkaan ihmisen ikävä. Niinkuin virta se tulee ja tempaa ihmi-
sen mukaansa. On sellainen tunteminen, että jossain tapahtuu jotain, johon pitää ennättää mukaan — tulipalo tai kuolemantapaus, tai sellainen. Hän oli sanonut sitä levottomuudeksi ja juoppo kirjuri sanoi sitä ikäväksi ja kaipaukseksi. Se saattoi olla yksi ja sama. Ei ollut help-
poa hänenkään, kirjurin. Hän ikävöi vaimoa ja lapsia, mutta ei niistäkään aina iloa ole. Siinä on tosiaan heinä-
tukko, jonka luulee maistuvan niin makealta, mutta ei siitä nälkä lähde ja alussa vain ne heinäkorret, mikäli niitä tavoittaa, maistuvat hyviltä, sitten se on kuin koi-
ruohoa. Kesken kaiken tuli sokeihin silmiin kuva, joka oli niille kaikkein kaunein, ei varmaan taivaassakaan saattanut olla sen kauniimpaa: kirkkoaitat hiekkaisen rannan kaltaalla, järvi, jonka peiliin tapuli, hautumaan aita ja puut kuvastuivat. Kirkonkellon helähdykset oli-

vat tämän kauneimman kuvan ääni. Juuri tämän äänen luo hän pyrki, sille paikalle, mistä ääni lähti. Kuvan näki hän selvemmin kuin yksikään näkevä silmä sen näkee. Ja äänenkin kuuli totisena ikäänkuin se olisi noussut haudan syvyydestä ja päässyt korkeammalle kuin ihmisen ajatus voi päästä. Mutta hän halusi kuitenkin sille paikalle.

Olisiko se niin, että kaikki saa alkunsa kaipauksesta — hyvä ja paha. Mitä on sitten syntynyt hänen, Janne Lehtisen kaipauksesta?

Hän on tehnyt viulun ja soittanut sillä. Ja ihmiset ovat tanssineet. Lieneekö sitten ollut hyvää vaiko pahaa.

Tomua ja tuhkaa, sanoi kirjuri. Tulta ja tulikiveä, sanoi morsian. Kaipauksia ja ikävöintiä, sanoi taas kirjuri. Mihin me kaipaamme, siihen ei hän vastannut. Tomu tanssii auringossa ja tuhka hajoaa tuuleen. Ja ihmisen sielu asettuu kirkonkellon kaulaan ja lentää taivaaseen. Tai helvettiin. Ei niitä asioita ymmärrä ihminen. Tällä kertaa tietää hän vain sen verran, että pitää rientää Paalajärvelle.

Janne ei tällä kertaa puhunut ääneen ja ajatuksetkin katkesivat, koskeivät kuitenkin olisi päässeet perille asti ja ukko tunsikin ainoastaan sokeiden silmiensä pohjalla kevään raskaat heleät värit, jotka ääntelivät tuhansilla suilla ja tuoksuivat tuhansilla tuoksuilla.

Oli metsää, missä koivut vuorottelivat kuusten, hongien ja nuorten pihlajien kanssa. Oli hongikkoo, jonka juurilla ei ruohonkorsikaan versonut. Oli kuusikkoo, jonka läpi ei sade pisara tunkenut. Tuli suo, jonka vesistä nousi pajumetsä ja tämä metsä oli keltaisessa kukassa niin kauas kuin silmä saattoi nähdä ja tuulenleuhkan mukana levisi siitä voimakas tuoksu ja hyönteisten surina. Jänis tulla loikkasi pitkällä hyppäyksillä ja pysähtyi katsomaan tulijoihin. He eivät sitä pelästyttäneet ja se jäi mättään taakse katselemaan heidän jälkeensä. He olivat löytäneet vanhan polun, jota tukkimiehetkin olivat käyttäneet ja se oli paljon parempi kulkea kuin Tukki-papan uusi tie. Tuli kaadettu ala, minkä kuivuvat tyngät, latvat ja neulaset täyttivät pihkaisella hajullaan. Siinä ne auringossa hikoilivat pihkaa eikä niistä tahtonut loppua tulla. He lepäsivät kalliolla kes-

kellä kaadettua metsäalaa, jonka keskeltä kaidat, yksinjääneet nuoret männyt kohoilivat kuin turvaa vailla. Siinä he söivät leipää ja käki kukkui hennossa petäjässä kallion laidalla ja kaksi laiskaa harmaata käärmettä lepäili vähän ylempänä harmaalla kalliolla parhaassa auringonpaisteessa. Poika oli nukkunut, kun ukko herätti hänet ja kysyi, mikä siellä kahisee. Käärmeet olivat kuitenkin tästä säikähtäneet ja pakenivat jo alas kiveä, kun poika pääsi pystyyn ja näki ne. Vilkkaat kellahtavat pyrstöt soluivat tuskin kuuluvalla kahinalla kuivuvien havunoksien alle ja hiljaista oli taasen maan kamaralla ja kaikki äänet kuuluivat ylhäältä. Linnut eivät väsyneet, vaikka aurinko jo oli korkealla ja raukeus painoi matkamiehiä.

Täytyi huoata tuon pojan takia, vaikka ruumiissa oli se outo levottomuus, joka käski kiirehtimään. Mikä mahtoikaan olla hätänä Paalajärvellä? Olisiko sisar siellä, se Eevastiina, kipeänä? Tai olisikohan tulipalo tulossa — etteihän vain olisi hädässä kirkko ja kello-tapuli? Mitä ne ovat ne tällaiset tuntemiset? Jumalako ne lähettää? Ja mitä niistä syntyy?

Yöksi pitäisi kuitenkin ehtiä Epramin sysihaudoille, jos sattuisi äijä tähän aikaan polttamaan. Tähän aikaan hän tavallisesti lähti korpeen. Häntäkin veti silloin yksinäisyyteen, vaikkei hänellä ollut puutetta mistään. Siitä ikävästä syntyi sysiä.

— Jos ahkerasti astutaan, sanoi Janne, — niin päästään yöksi Sysi-Epramin majalle. Hänellä oli tässä pari vuotta sitten kesy kurki. Saat nähdä senkin, jos astut ahkerasti.

Siinä hän nyt piti pojan edessä kurkea heinätukkona. Ja poika alkoi rientää heinätukon perässä ja kävi puhe-
liaaksi, kysyi mitä kurki söi ja oliko se hyväntapainen. Hän sai myöskin kuulla, että kun lähestyttiin Epramin sysihautoja, niin oli mäki ja paljon hyvin isoja muura-haiskekoja. Mutta vielä oltiin syvässä metsässä, missä maa oli paksunaan kukkivia mustikanvarsia. Täällä oli joskus käynyt kulo: puoleksi mädäntyneet jättiläispuut lepäilivät ristinrastin uuden metsän jalkain juuressa ja yli kantojen kasvoivat kilpaa pihlajat, sananjalat ja variksenvarpaat. Liejurantainen lampi paistoi aurin-

gossa keskellä metsää kuin jättiläiskattila täynnä sulatettua kultaa. Polku kulki lammen rantaa myöten ja veteenpä olikin silloin kerran kulon käydessä kaatunut paljon puuta ja hirttä. Kun vuosien sateet olivat kuluttaneet puista kaiken kuoren ja väljentäneet pinnan, olivat oksat kuin mitäkin käsivarsia, jotka ojentuivat vedestä, apua rukoillen. Valkeat suopursut hohtivat juolukanvarsien joukosta ja sekoittivat ilmaan raikasta tuoksuaan. Palokärki nakutti hongankyljessä niin että kaikui. Lammen toisella rannalla oli suuria harmaita lehmiä juomassa. Nyt tuli yksi, jolla oli kokonainen pensas sarvia päässä. Ne eivät olleetkaan tavallisia lehmiä, ne astuivat niin että maa tömisi, ne olivat hirviä. Kun ne oikaisivat kaulansa vettä kohden, tuli vedenkalvo täyteen niiden kuvia. Matin tuli hänenkin jano, kun hän näki hirvien juovan. He pysähtyivät, poika vihlaasi puukollaan koivunkylkeen, otti palasen tuohta, teki lipon, joi ja antoi vaarilleen. Se oli rumaa ruskeaa vettä. Mutta kaloja siinä mahtoi olla, kun tuossa jo näkyi ahven, ja sellainen lihava musta se olikin. Muuramenkukkiakin täällä oli valkeanaan. Olisi tehnyt mieli istuutua siihen veden varrelle katselemaan, mitä hirvet nyt aikoivat tehdä, mutta kesy kurki muistui mieleen ja niin jatkoivat kulkijat matkaa.

Päivänsäteet lankesivat jo viistoina metsään, sini keskitaivaalla oli vaalennut. Silloin alkoi polku kohota ja koivujen juurilla näkyi suuria muurahaiskekoja kuin kuhilaita pellolla. Rautakoivujen myöhään avautuvat lehdet hohtivat punaisina auringonlaskussa, linnunlaulu kiihtyi kiihtymistään, käet vastailivat toisilleen kaikilta kulmilta. Erääseen kohtaan mäellä oli syntynyt kaunis ruohikko, se oli kirjavanaan orvokkeja ja niihin heloitti aurinko. Seutu näytti siltä, että täältä jostain tulisi esiin ihmisasunto. Sitä kuitenkin ei tullut, mutta alhaalta puiden seasta kohoava sauha osoitti, että ihminen sentään jossain täällä askarteli.

Sysi-Epram se oli, joka täällä valvoi hautojensa ääressä. Hän käänteli paraikaa perunoita kuumassa tuhassa kivikiukaassa majansa edessä, kun kulkijat tulivat. Hän ei näyttänyt ilon merkkejä, tuskin päivää sanoi. Siltä hän näytti, ettei Matti uskaltanut lausua

sanaakaan kurjesta, jota ei näkynyt missään. Vaarikaan ei kysynyt kurkea. Hän kysyi Sysi-Epramin voimista, toi terveisiä Ison-Hiedan häistä ja etsi käsillään maasta korkeamman kohdan, jolle istuutui. Epram tuntui sentään sulavan, hän nouti majasta lisää perunoita ja hyvin itäneen lantun, lisäsi risuja hiillokseen päälle ja pyyhki käsiään nurmeen. Oli jo kaste maassa ja sumuläikkiä kokoontui notkopaikoille. Sauhu nousi tuulettomassa illassa valkoisena suoraan ylös, lähtien siellä vaeltelemaan pitkinä vöinä.

Niin kauan kuin pikku Matti oli odottanut näkevänsä kesyn kurjen, oli hän urhoollisesti astunut rohtuneilla, haavoittuneilla jaloillaan. Kun tämä toivo nyt yhtäkkiä osoittautui turhaksi, tunsu hän väsymyksen ohella kipunsa niin vaikeaksi, että hän rupesi itkemään. Olisi tehnyt mieli panna pää piiloon vaarin kainaloon, mutta vaari tekeytyi julmaksi ja lupasi lähettää isän luo tai panna huudolle.

— Onhan siinä potaatteja, sanoi Epram ja käänsi nokiset kasvonsa poikaan päin.

— No, ota nyt kun käsketään, kehoitti vaari. — Ehkä sitten saat mennä Epramin pahnoille nukkumaan. Kyllä ne jalat siitä paranevat. Mikäs matkamies sinä olet, joka haavojasi itket. Jaa, mitäs se täällä kysyykään? Kurkea. Niin, vieläkö se on hengissä kesy kurki?

Sysenpolttaja valitsi tulisesta hiilloksesta pehmeitä perunoita kätensä täyteen ja toi ne lapselle. Ne eivät ensinkään polttaneet Epramin käsiä, hän pani pikku Matin lakin niitä puolilleen.

— Niin, kurki, sanoi hän, — kyllähän se vielä täällä käy. Mutta sillä on nyt hyvää seuraa suolla. Ja kar-palojakin on.

— Eikö se nyt tule? kysyi Matti silmät suurina päässä.

— Ei. Se on jo makaamassa.

Mattia itketti, sillä jalkoja kirveli nyt ikäänkuin ne olisivat olleet tulella. Kurkea ei ollut täällä, ei voinut jalalle astua, joka paikkaa kolotti. Hänen itkunsa kajahti haikeana keskelle linnunlaulua. Epram oli hänelle hyvä, hän toi potaatteja, suolaisia muikkuja ja kaljaa. Ja ter-vaakin hänellä oli, se oli paras rohto haavoittuneille jaloille. Vihdoin hän otti pojan syliinsä ja pisti hänet

sisään majansa aukosta, sinne meni kuin mihinkin leivinuuniin. Sinne joutui olkien, heinien ja vaatteiden päälle ja vällytkin olivat. Matti nukkui aivan heti.

Mutta vanhukset jäivät hiilloksen ääreen, taittoivat siinä perunat, söivät niiden höyryävän jauhon suuhunsa ja kuuntelivat raikuvaa saloa, jonka maa huokui ilmaan päivän jättämää paahdetta ja yrttiensä hikeä. Savutunki esiin peitetyistä sysihaudoista, sekaantuen autoreeseen, jolle pilvet lainasivat hohtoaan. Sysenpolttaja oli kaltaalle aukaissut vähäisen alan majaansa, puuröykkiöitänsä ja hiillostansa varten, muuten saarti metsä tässä paikan kokonaan. Vain yhdessä kohden oli rako, josta näkyi harjanteita harjanteiden takaa, heleitä vyöhykkeitä koivulehtoa ja tummia seinämiä mäntyjä.

Näkyi auttavan silmien polttoon tuo syöminen. Janne edessä oli jo korkea kasa perunankuoria ja kalanpäitä, kun hän rupesi puhumaan. Hän puhui ensin perunoista, ne olivat hyviä perunoita. Sitten puhuivat molemmat sysistä — oli ollut suotuisat ilmat. Myöskin tervanpoltosta he puhuivat. Janne sanoi, ettei pitoruuista ole mihinkään, tarvelevät ne vain ihmisen ja tämä se on se Jumalan säätämä ravinto, reikäleipä, perunat, suolamuikut ja kalja. Epramilla oli asiasta vähän toiset ajatukset, hän olisi mielellään kerran vielä joutunut sellaisen pöydän ääreen, jommoinen oli Honkalan häissä viidettäkymmentä vuotta takaperin. Siellä oli rusinarokkaa saavittain pihalla pöydän ympärillä ja viinaa ja olutta tiinuissa ja sianlihaa ja isoakalaa ja panukakkua ja monenlaista juustoa pöytä täynnä. Kyllä se sellainen ateria vain aina pysyi mielessä. Niin, huomautti Janne, kun sen kerran elämässään nauttii, mutta kun joutuu käymään häissä niinkuin hän, niin saa niistä sellaisista kyliänsä.

— Toista on tällainen, sanoi Janne ja haaskeli povitaskuaan. — Nämä tällaiset niillä ovat hyvät. Panepas nyt vain pois piippu — mitäs sinä siinä poltat? Nenään tuntuu siltä kuin olisi peuransammalta ja nurkantakaista sekaisin. Tämä tässä on oikein ehta Turkin lehdistä. Se on kruununvoudin itsensä antamia tämä. Minulla on sitten vielä toista lajia, Tukki-papan antamaa. Mutta polta sinä tuo, tottumaton jos polttaa tätä Tukki-papan

sikaaria, niin voi saada päähänsä sellaisen hä'än, ettei siitä selviä. Se purraa näin poikki tämä pää, herrat sen leikkaavat veitsellä ja heittävät pois, mutta makea se on syödäkin.

— Jaa sikaari, sanoi Epram samalla äänellä, jolla pieni Matti oli sanonut »piano» ja Janne tunsii äänestä, että hän hymyili ja koetteli hyppysillään sikaarin pintaa ennenkuin hän puri poikki pään.

Pian kohosi kahden sikaarin sauhu ilmaan kaiken sen suitsutuksen lisäksi, mitä Sysi-Epramin majalta näin keväisin nousi iltataivasta kohden. Siinä kuunnellessa sysenpolttajan kiitoksia ja linnunlaulua, Janne yhtäkkiä tunsii halua puhua hänelle, minne hän oli matkalla. Epramkin nähtävästi halusi osoittaa vieraalleen hyvyttä, koska hän rykien ja nautinnolla nieleskellen savun makua lähti majalle ja, hetken haeskeltuaan pahnojen alta, otti esiin pullon. Hän pyyhkäisi käsillään lasin puhtaaksi, irroitti tulpan ja ojensi pullon vieraalleen.

— Se on oikein Raja-Aatamin tekoa, sanoi hän.

Molemmat ryypäsivät, rykivät ja tunsivat kyynelten liikahtavan jossain syvällä rinnassa. Ne olivat sentään hyvin kaukana.

Janne puhui ensin.

— Parasta lajia on. Ei ne rännien ja prykien viinat tule likellekään. Pitkältäkö sinne sinun mökillesi tästä oikein tulee?

Epram imeskeli savuaan ja vastasi, hampaattensa välitse:

— Ruotsin virsta.

Ukot imeskelivät nyt molemmat ehta turkinlehtiään, istuen kädet polvilla ja tuijottaen eteensä. Majasta kuului silloin tällöin pojan uikutus, hän kun unissaan valit-teli niinkuin metsästyskoira, joka luulee ajavansa otusta.

— Eikös sinulla aikaisemmin ollut mökki siellä Paa-lajärven puolella? sanoi taas Janne.

Eprami otti sikaarin hampaistaan ja sylkäisi.

— Olihan se.

— Minkästähden sinä sieltä lähdit?

— Kun sinne tuli se tervahaudan Aapeli tekemään saunaansa.

— Tekikö vallan niin liki?

— Eihän se niin likikään, taisihan siitä tulla parikin pitkää virstaa välillä. Mutta ruuhensa toi siihen järven rannalle ja kalanpyydyksensä.

— Ja taisi ahkerasti pyydystääkin?

— Ei suinkaan hän niin ahkerastikaan. Pisti vain vihaksi, kun ne olivat siinä ne kalanpyydykset.

— Niin että teit toisen tuvan.

— Mikäpä siinä muukaan tuli eteen. Minä menin tänne Notkon puolelle. Siinä oli sellainen oikein kalainen lampi, sellainen syvä. Ajattelin, että oma se järvi olla pitää ja kun on näin pieni, eikä nimeäkään ole, piin kai sen pitää saa. Olin asunut uudessa saunassani vuoden verran, kun siinä kynttelinpäivän lauantaina tulee siihen mies — mikä lieene ollut, sellainen musta parta sillä oli — ja rupeaa kyselemään, että onko tuo luminen aukea tuossa suo vai onko se järvi. Mikä velvollinen minä olin hänelle sitä sanomaan enkä minä mitään sanonutkaan. Mutta hän vain puhui, että eikö täällä tule yksinäiseksi, ja ikävä hänen täällä olisi. Ja hän aikoo ottaa muijan ja hakee mökinpaikkaa. Silloin minä hänelle, että paras hakea vain sieltä kyliltä päin ja ikävähän täällä muijan tulee. Eikä se mikään järvi ole tuo tuossa, vaan suota se on. Siinä on kyllä ruuhi kumullaan, mutta se on tarpeellinen keväisin, kun on koko tienoo veden alla. Näytti vieras säikähtävän ja lähti. Ja luulin minä hänen sille tielle jääneen. Ja oli mennyt koko vuosi. Olin sitten polttamassa sysiä niinkuin nytkin — minulla oli haudat siinä Paalajärven puolella — näin se oli ennen juhannusta niinkuin nytkin. Tulen sitten lauantaiehtoosta kotia, niin jo ruumiissani tunnen, että jossakin on ihmisiä. Ei niitä kuulunut eikä näkynyt, mutta tuntui sellainen ihmisen maku. Ja annappas olla, kun alkaakin nousta sauhu. Se ei ollut kaukana. Ja sitten se jo tuli vaimokin kysymään, että eivätkö he saisi lainata minun ruuhtani. Seläistahan se sitten oli kuin oli. Minä jo ajattelin, että pitääköhän tästä lähteä Sammalsuon taakse. Ja ajattelin saartakin. Mutta tänne minä sitten rakensin eikä vielä ole ketään tullut perässä, mitä sitten vasta tehnevät.

Jannea raukaisi ja hän haukotteli niin että leukapielet

natisivat. Epram joi ja töytäisi sitten pullolla vieraansa kättä. Jannekin joi. Molempien rinnoissa kohosi itku vlemmä ja kyyneleet tuntuivat silmissä.

— Niin että tämä nyt on kolmas saunasi, sanoi Janne.
— Mitä niissä on nyt niissä ensimmäisissä?

En ole käynyt katsomassa, mutta kuuluu siinä toisessa asuvan sen vaimon veli, joka tuli minulta sitä ruuhta kysymään.

— Paljonkos sinä häneltä sait?

— Mitäs minä sitten olisin saanut. Kun vain antavat olla rauhassa.

—, Mitäs ne ovat ne sellaiset tuntemiset? sanoi Janne yhtäkkiä ja käänsi avonaisen suunsa puhujaan.

Epram otti sikaarinpätkän hampaistaan ja tuhka putosi hänen polvensa yli, jossa oli suuri, pitkillä pisteillä harjittu paikka. Hän katsoi suu auki sokeihin silmiin, jotka tällä hetkellä liikkumatta tuijottivat taivasta kohden.

— Jaa mitkä tuntemiset? Niin, jo, jo minä tiedän. Sellaiset, että tulee ihmisiä ja että pitää mennä alta. Eikä saa rauhaa.

— Niin, ja on kuin joku seisoi siinä ja tuuppaisi, että mene jo.

— Mitä lienevät.

— Se on kaipaus, joka kuljettaa ihmistä.

— Niinkö lienee.

— Kaikki syntyy maailmaan kaipauksesta. Ja kaipauksen takia kaikki työkin tehdään.

— Niinkö lienee, sanoi sysenpolttaja, äänessä sellainen kaiku ikäänkuin hän olisi ajatellut Jannen olevan sekaisin päästään.

— En minä ole hullu, vaikka sinä niin luulet, sanoi Janne ja sylkäisi maahan. — Minulle ilmoitetaan niin monenlaisia. Mutta pitäisihän sinun tietää, kun kaipaus on sinuakin kuljettanut.

— Mikä lienee kuljettanut, sanoi Epram, selvästi haluten lopettaa keskustelun.

Hän ei kuitenkaan mitään sanonut, meni vain hautonsa luo, tukkesi jotain kohtaa ja tasoitti toista.

Sokea vanhus tunnusteli sauvalla eteensä, nousi ja halusi lähteä liikkeelle. Jalat olivat kuin pölkyt, joka taiteessa teki kipeää, jalkapohjille ei tahtonut voida

astua. Mutta kipeämpänä kuin tämä kaikki, oli tunne mielessä. Se oli levottomuutta, olisi pitänyt lähteä jonnekin, tehdä jotakin. Pimeys painoi silmäkuoppia, väsymys painoi jäseniä. Mutta sielu tahtoi nousta ja huutaa.

— Voi tätä tuskaa ja kaipausta! lohkeni Jannen suusta ja hän otti lyhyitä askelia sauvansa opastuksella niin kuin lapsi joka oppii kävelemään. Olisipa kirjuri ollut täällä, niin hän olisi puhunut hänelle kaikki, ehkäpä hän olisi voinut sanoa, minkä oli määrä syntyä tästä tuskasta. Niinhän hän oli sanonut, että tuskalla aina piti olla jotain tarkoitusta.

— Epram, huusi hän sille suunnalle mistä savu tuli, — saat vielä sikaarin, oikein näitä väkeviä, jos sanot, mikä sinun levottomuudestasi syntyi. Heitä vähäksi aikaa se sysihautasi ja tule puhumaan. Sinä ajattelet, että minä olen sekaisin päästäni, juuri sitä sinä ajattelet, piru vie, kyllä minä tiedän, mutta viisaampi minä olen kuin moni muu. Sillä että tämä levottomuus taikka tuska, se on juuri sitä taikinaa, mistä sanassakin puhutaan, että siitä tulee elämän leipä. Tässä on sikaari — ne ovat kalliita eikä niitä täällä mistään saa, Pietarista ovat tuotuja, no, ota pois! — ja sano nyt, mitä kaikkia sinun levottomuudestasi tuli. Pelkää sinä vain minua, jos minä otan viuluni ja soitan, niin sudet metsästä tulevat tänne ja näyttävät mitä niiden levottomuudesta tulee. Ihmisten raatoja siitä tulee. No, nokinaama, anna tänne pullo ja juo itsekin. Ja tuossa on Turkin sikaari. Mitä sinun levottomuudestasi tuli?

Epram läheni ja tarttui kaukaa sikaariin, jota sokea piteli, mutta kun ei Janne tahtonut päästää irti houkutus kappalettaan ennenkuin toinen oli vastannut hänen kysymykseensä, niin pitelivät molemmat kiinni pienestä tupakanlehtien tötteröstä ja tuijottivat toisiinsa. Janne huojuu ja hänen äänensä oli uhkaava.

— Mitä siitä sitten olisi tullut, sanoi Epram yksikantaan.

— Pullo tänne! huusi Janne, — juon kun on ikävä! Etkö sinä, kollo, tiedä, vai etkö tahdo sanoa? Ihmisellä on hiusten alla luu ja luun sisällä ajatukset ja ne kiehuvat koko ajan. Mutta toisilla ihmisillä ne eivät kiehu vaan mätänevät. Etkös sinä tiedä, mitä sinun levotto-

niuudestasi on tullut? Kah? No, minä sanon sitten. Nosta korvasi pystyyn, että kuulet. Äläkä sitten unohda sitä. Sinun kaipauksestasi on tullut kolme saunaa. Ja yksi on kylmillä ja yhdessä asuu mustapartainen mies akkoineen ja kolmannessa sinä. Ymmärrätkö. Pullo tänne! Ja juo itse kanssa. Ja istu, kun olet tehnyt sysimajasi juuri keskelle suota, joka pettää jalat. Niin, sinun kaipauksestasi on tullut kolme saunaa, mutta mitäs on tullut Janne Aataminpoika Lehtisen kaipauksesta? Tomua ja tuhkaa! Sentähden on niin pirun ikävä ja sentähden täytyy kulkea, vaikka jalat ovat verillä. Hyvästi nyt, minun täytyy ehtiä kirkolle ennenkuin alkavat soittaa huomenkelloja. Valkaman ahteelta sen kuulee.

— Mennään maata, sanoi Epram ja tarttui vieraansa käsivarteen.

— Sanotkos minulle ensin mitä minun kaipauksestani on syntynyt?

— Mistäs minä tiedän. Tulkaa nyt, niin johdatan. Poikakin tuolla uikuttaa.

— Poika! huudahti Janne, nyt muistaen, että hänen elämänsä kuuluu tuollainen poika.

— Ettekös sanonut, että poika on poikanne lapsi? sanoi Epram.

— Oi tätä tuskaa ja ikävää!

Janne kiersi kädet Epramin kaulaan.

— Menipä aikalailla päähänne, sanoi Epram. — En olisi uskonutkaan. Mutta olette tottunut niihin prykien juomiin.

— Ei koskaan saa Lehtisen Janne painaa saunaa rintaansa vasten! Sinulla on kolme saunaa sinulla, eikä minulla yhtään.

— Saattehan kun teetätte.

— Teetätte — piru vie, teetätte ja teetätte! Ei sitä voi muilla teettää, se täytyy itse tehdä. Kaipauksesta se tehdä täytyy, etkö sinä sitä ymmärrä.

— Hirsistä minä vain olen tehnyt.

— Mene hiiteen hirsinesi, Sysi-Epram. Että rupesin-kaan sinulle puhumaan. Ei sinulle mitään ilmoiteta. Kollo sinä olet, kun et ymmärrä, että onhan minulla... mitä minulla on.

— Niin, rikashan te olette, sanoi Epram, — ettehan te kuulu alle kymmenen kapan soittavan koskaan.

— Suu kiinni, sanoi Janne, — me ollaan yhtäikaa oltu rippiskoulussa enkä minä sinulle mitään pahaa tee enkä tahdo. Ja rakenna sinä vain vaikkapa vielä toiset kolme sauna, jos sinun mielessäsi on niin paljon hirsiä että tulee. Lehtisen Jannella on mitä hänellä on. Kas kun nousi päähän tuo Raja-Aatamin aine. Hän oli hänen rippiskoulussa silloin. Hyviä miehiä siitä apajasta vain lähti. Näytäppäs nyt tietä sinne majallesi. Mitenkäs kauan luulet täältä menevän näin käyden Paalaj arven kirkolle? Kyllähän minä piankin menisin, mutta on tuo poika.

»Tuo poika.» Janne lausui sanat aivan toisella tavalla kuin hetki sitten. Hänen mieleensä oli nimittäin yhtäkkiä välähtänyt, ettei hänellä ainoastaan ole viulu, vaan myöskin poika. Pojan isä tosin oli yksi niitä, jotka kirkonkellon selässä ratsastivat suoraan Paalajärven syvyyteen, mutta ehkä Matin sielu kerran saattoi päästä taivaaseen. Jokainen lapsikin syntyy kaipauksesta, oli kirjuri sanonut. Jannen ajatus pyrki jonnekin hyvin kauas, aikaan, jolloin hän oli nukkunut vaimonsa kanssa leveässä sängyssä pirtissä, jonka ovelle oli kolmekolmatta askelta heidän sänkynsä laidalta. Isäntä ja emäntä olivat suuttuneet tyttärelle siitä, että hän oli ottanut sokean. Jalkopäässä olivat kangaspuut ja pääpuolessa ikkunaluukku, josta näki aamun tulon. Lapsi oli kirjurin sanojen mukaan syntynyt kaipauksesta, mutta kirjan sanojen mukaan siinnyt ja syntynyt synnissä. Mutta eipä olisi ilman tätä lasta ollut Mattiakaan. Yhtäkkiä tuntui Jannesta, ettei hänellä olisi ollut mitään, jollei olisi ollut tätä Mattia. Ja tähän asti hän tuskin oli pitänyt häntä missään arvossa, viulu ainakin oli ollut enemmän arvoinen.

— Pojasta voi tulla vaikka pappi, sanoi hän, pysähtyi ja haroi kepillään löytääkseen majan aukon. — Kuule Epram, sanoi hän sitten, — mene sinä Isoon-Hietaan ja sano isännälle — muista kutsua herraksi — että tulet hakemaan Lehtisen Jannen puolta ruistynnöriä minulle. Minä olen sen sieltä saapa. Sinä saat sen kuitenkin

pitää, eläthän sillä hyvän aikaa. Annappas sitä tervaasi minunkin jalkoihini.

Sokea laskeutui polvilleen ja ryömi nukkuvan pojan viereen. Pienen Matin hengityksen kuuleminen vaikutti häneen nyt sillä tavalla, että itketti. Hän tunsi, että Matti oli peräisin hänen kaipauksestaan ja että Matista jotakin tulee: pappi, joka seisoo alttarilla ja messuaa, ja koko seurakunta nousee seisolle ja kirkonkello ottaa laulun omaan ääneensä ja vie korkeuteen. Se laulu ei mene järvenpohjaan, vaan se pääsee taivaaseen. Vanha Janne kallistui pahnoille ja veti kättään pojanpoikansa reittä myöten kainalon alle, siitä hartian ympäri, niskaan ja hiuksiin asti. Hän ei tietänyt oliko Matilla tumma vaiko vaalea tukka, oliko hän ruma vaiko kaunis. Hän tunsi ainoastaan, että koko hänen kaipauksensa oli kätkeyty poikaan, kaikki oudot tuntemiset, jotka ajoivat häntä eteenpäin. Tämän tuntemisen jälkeen ei hänestä oikeastaan olekaan väliä — ainoastaan Matista on väliä. Hän olisi toivonut omistavansa talon, että olisi voinut kouluttaa Matin. Ehkä hänet lähetetäänkin Paalajarvelle jonkin raha-ansion vuoksi. Ja taas hän yhtäkkiä näki Matin alttarilla, ja Matin ääni täytti koko tempelin.

Hän koetti vasemmalla kädellään että viulu oli pääpuolessa, mutta oikean kätensä hän pani pojan pään ympärille, niin lujasti, että hän hiusten alta tunsi lämpöisen ihon ja samalla niin varovasti, ettei nukkua siitä mitään tietänyt. Hän painoi suunsa lapsen olkapäätä vasten ja tukahutti siihen riemuhuudot, jotka pyrkivät ulos. »Tätä iloa ja riemua!» olisi kirjuri sanonut. Kirjuri raukalla ei ollut lasta eikä lapsenlasta. Lehtisen Jannella oli tämä Matti.

Hiljainen onni täytti sokean miehen rinnan. Linnutkin lauloivat aivan hiljaa. Sanaa lausumatta sively Epram matkamiehen verisiä jalkoja. Vihdoin kysyi hän jotakin, mutta Janne oli silloin syvässä unessa niinkuin Mattikin.

Kun vanhus ja lapsi kaksi viikkoa myöhemmin lähenivät määränsä päätä, tiesi Matti, että hänestä piti tulla pappi. Paroonin luo oli vaari luvannut viedä hänet, että

parooni auttaisi häntä pääsemään kouluun. Matti tiesi myöskin, että hänen muorinsa oli ollut ison talon tytär. Talossa oli pidetty suuria kutsuja ja käynyt paljon vieraita. Sitten hän tiesi, että oli kaipaus, joka pani ihmisen liikkeelle. Jos oikein kaipasi, niin sai mitä kaipasi. Kaipaus oli se näkymätön aine, mistä kaikki tehtiin. Taisi Jumalakin vain kaipauksesta tehdä taivaan ja maan. Kaipaus ei ole tyhjää, vaan sen tuntee selvästi rinnassaan. Milloin se on niinkuin polttava pahka, milloin niinkuin oikein kaunis ja kesäinen kukkamaa. Vaari kertoi myöskin tuntemisistaan, miten hänelle annettiin sana, että piti mennä sinne ja sinne. Juuri sellainen sana oli nytkin tullut keskellä häitä. Sinne täytyi jättää ruistynnörit ja kaikki ja lähteä. Varma se oli, että Paalajärvellä nyt oli jotakin. Lienee jotain jo tapahtunut, vai tullee tapahtumaan. Vielä tiesi Matti, että vaari kuoltuaan antoi hänelle viulunsa. Se oli hänen oma tekemänsä, maailman paras viulu. Hän oli jo lapsena tehnyt viulun, mutta se oli lapsen työtä ja sen hän itse särki, kun eivät kielet pitäneet ääntä. Sitten hänellä oli osto-viulu, mutta ei sellaisista mihinkään ole. Hän teki monta viulua ennenkuin tämä tuli. Mutta sitten on ollut tämä. Ne muut? Niin, ne hän särki kaikki. Kas, siinäkin oli kaipaus vaikuttamassa, että piti aina saada parempi ja parempi. Ja sitten, kun ihmisen sielu kaipaakaan taivaaseen, niin mikäpä sitä niin jaksaisi nostaa kuin kirkonkello. Kirkonkellon ääni nousee korkeammalle kuin yksikään lintu lentää, pilvien taakse se menee. Ihmisen kaipaus on tehnyt kirkonkellon. Eikä mikään ihmisen teko ole niin onnistunut kuin kirkonkello. Itse ainekin on täytynyt nostaa syvältä mudasta tai vuoresta ja mistä häntä kaikista nostettaneekin, ja tullessa polttaa puhtaaksi. Sentähden se sitten onkin tullut niin kirkkaaksi, että se puhuu niinkuin Jumalan omalla suulla. Kuuntele vain kirkonkelloa, niin se lyö sinussa rikki penseän mielen, vanhan Aatamin, ja sinusta tulee uusi ihminen, jonka pitää pyhydessä, puhtaudessa ja kirkkaudessa iankaikisesti Jumalan edessä elämän.

Näitä sai pieni Matti kuulla heidän levätessään puun suojassa tai järven rannalla. Ja illoin, kun he asettuivat levolle heinälatoihin tai metsätorppien pirtinnurkkaan,

niin sanoi vaari taas jonkin tärkeän asian, jonka hän sinä päivänä oli ajatellut. Vaari oli hyvä, hän koetti käsillään Matin makuusijaa, antoi hänelle ruuista parhaat palat, käski häntä pesemään jalkansa ja kyseli väsyttikö häntä. Ja aina levättiin, kun Matti tahtoi. Eikä vaari enää kovistanut. Matti taas ei hänkään tehnyt kiusaa eikä juossut karkuun. Hän puhui nyt vaarille, milloin jotakin tavattomampaa sattui vastaan. Täällä oli kulo käynyt ja vioittanut oikein suuria puita. Tuossa oli mäenrinne valkoisenaan mansikankukkia. Tuossa oli kivi, joka oli kuin pöytä. Tuossa oli taas sellaisia punaisia kiviä niinkuin siellä anteessa liki Notkon kirkkoa

mitä se olikaan se punainen? Oliko se viattoman ihmisen verta? Tuossa oli ollut asumus, oli jäljellä kiuksaan sija ja orjantappurapensas — oliko asumus palanut vai olivatko ihmiset muuttaneet pois? Ja tuossahan oli lähde ja tuohilipponen vierellä ja paljon sinisiä kukkia. Nyt aukeni eteen oikein paljon maita: peltoja ja niittyjä ja kylä. Siellä oli punaiseksi maalattuja asumuksia, mutta ei kirkkoa eikä kirkonkelloja. Miksi oli kirkonkelloja niin harvassa? Miten ihmisten kaipaus pääsi tai-vaaseen, kun ei raudan kaiku ollut sitä noutamassa? Olipa tuossa saunan takana aikamoinen kuusi ja sen alla vanha reki. Reki oli punaiseksi maalattu. Näytti tulevan paljon muuraimia, kukkia oli suo valkeanaan. Tässä kulki metsän läpi leveä raja — oliko se talonraja, vai olisiko ollut pitäjänraja? Tuomi jo kukki. Pihlajakin alkoi kukkia. Tuomenkukat jo putoelivatkin. Tässä oli hevoshaka. Hevoset laukkasivat niin että maa tömisi. Näyttivät olevan varsoja. Aitauksessa ne olivat. Kerran tuli lapselle ja vanhukselle eri mieli viikonpäivästä. Vaari väitti olevan torstain ja poika perjantain. Sinä päivänä ei sattunut tulemaan vastaan yhtään ihmistä. Seuraavana päivänä he tapasivat paimenia. Perjantain ne sanoivat olevan. Istuivat kalliolla ja tekivät pajupillejä. Ne menivät aina rikki ja täytyi tehdä uusi. Tämä oli jo Paalajärven puolta. Oli perjantai ja sunnuntain perästä oli juhannus. Heiltäkin aiottiin kirkkoon. Oli rippikirkko ja lapsia piti päästettämän edes. Tästä kalliosta oli viime kesänä löydetty aarre. Oli ollut kuparinen kattila käännettynä kokoon ja siinä hopearahoja

ja vaskirahoja, niitä Kaisa-kuninkaan aikaisia lienevät olleet. Toisen kylän paimenet ne olivat löytäneet. Tuossa kivenkolossa juuri oli aarre ollut. Kattilan kylki sieltä oli hohtanut.

Matkamiehet olivat kulkeneet syvässä metsässä, missä ei paljon muuta vihantaa noussut puiden juurilta kuin variksenvarpaita, sammalia, sananjalkoja ja mustikanvarsia. He olivat polkeneet soita, joissa pehmoinen vaalea sammal hyllyi jalan alla ja ympärillä oli pieniä koi-
vuja, suopensaita, pursuja ja pajuja. He olivat nousseet nummelle ja kulkeneet pihkaisten nuorten petäjien, vihannoivan kanervanvarren ja kukkivan katajan halki. Maa oli noussut päiväkausia ja vihdoinkin oli silmien alla ollut järviä ja harjanteita, toinen toisen takana, välillä vettä ja saaria ja siellä täällä asumus, jonka ruutu pais-
toi auringonlaskussa kuin tulinen tähti. Siitä oli tie hiljalleen alkanut mutkitella alaspäin, ikäänkuin peläten menevänsä nurin, jos läksi suoraan laskeutumaan, ja taas oli painuttu metsään. Vaari ja pojanpoika olivat joutuneet pienille pieleksille, missä heinänkorsi vaivalloisesti pyrki esiin sammaltuneista mättäistä. He olivat joutuneet isoihin taloihin ja kaikkialla oli Lehtisen Janne tunnettu ja oli kokoonnuttu kuulemaan uutisia Ison-Hiedan häistä ja annettu hyvää ruokaa, yösijaa ja evästä. He olivat myöskin maanneet köyhissä paikoissa ja ladoissa. Oli täytynyt joskus viipyä jossain paikassa lepuuttamassa jalkoja. Kolmatta viikkoa oli mennyt, kun paimenet sanoivat, että oltiin Paalajärven puolella ja että juhannukseen oli kaksi päivää.

Senjälkeen ei vaarilla ollut mitään rauhaa eikä hän enää mitään kertonut. Hän ei muistanut ruumiillisia vaivojaan, levottomuus ajoi häntä eteenpäin. Sen hän sanoi, että kun ehdittäisiin sinne juhannukseksi. Miten hän lieneekin unohtanut, että juhannus oli niin likellä. Nyt hän sen muisti ja nyt täytyi rientää. Ison maantien piti jo alkaa tulla. He odottivat ja odottivat ja kulkivat ja kulkivat. Ja vihdoinkin alkoi jotain kellahtavaa kuultaa läpi havumetsän: se oli kuin pitkä silta. »No nyt!» pääsi Matin- suusta ja hänen rintaansa puhkesi sellainen ilo, että hän oli lähtemäisillään juoksemaan. Oli juh-
lallista pitkästä aikaa nähdä iso maantie. Mahtavana

ja levollisena se juoksi läpi maiden ja yhdisti pohjoisen ja etelän. Toinen mitä he jännityksellä odottivat oli tienhaara viittoineen. Täällä tuntui jo suuren maailman läheisyys, kylät olivat toisenlaiset kuin Notkossa, nimitäin paljon kauniimpia, oli koski ja saha, vesi pursusi läpi tokeiden niin että kuului kauas. Ja tuossa oli mylly, peltojakin oli paljon, ruis lainehti pituutensa täydessä mitassa ja leivoset lauloivat sen yllä. Mahtoi olla paljon leivosia maailmassa, kun niitä riitti niin joka pelolle. Mutta vaarin kanssa ei enää voinut puhua paljon mistään, häntä itketti kaikki. Lauantai-iltana he rupe-sivat katselemaan itselleen saunaa ja löysivätkin juuri sen asumuksen, joka vaarin sanojen mukaan piti siinä mäellä oleman. Se oli pieni torppa, vaari oli ennenkin ollut siinä yötä. Ja ollut saunassakin, makean löylyn siinä sai. Ihmisetkin olivat samat. Miehet olivat jo kyl-peneet ja naiset käskivät odottaa, kunnes he olisivat käyneet saunassa. Vanhus ja poika kulkivat kalikka-tarhan läpi, missä lehmät makasivat märehkien, ja istuu-tuivat tuvan rappusille. Siinä tuoksui uusilta hirsiltä. Ruisrääkkä oli äänessä aidan takana ja saunasta kuului kaiken aikaa sirkan sirtys. Valtamaantie oli siinä välillä, mutta kuitenkin kuului sirkka. Torpan vanhus puheli pojastaan, jonka siinä Jaakon-päivän aikaan piti naida, hänhän se oli tuon uuden rakennuksenkin tehnyt. Olisihan se vielä mennyt tämä vanha, mutta nuorilla on nuorten mieli ja sitten on paha, jolleivät saa tahtoaan läpi. Uhkasi poika heittää kodon ja lähteä maailmalle — mikäpä siinä sitten auttoi, täytyi tehdä velkaa ja antaa rakentaa.

Hänessä on kaipausta, ajatteli vanhempi Lehtisen pojista. Ehkä tässä kerran vielä on talo ja ihmisiä, jotka viljelevät omaa maata. Näin hän ajatteli, mutta ei puhu-nut mitään.

Silloin rupesi torpan poika puhumaan, että kyllä hän sen velan maksaa, mutta sitä ei hän tee, että tuo vai-monsa siihen ahtauteen, missä he ovat asuneet. Ja täy-tyyhän sitä yrittää eteenpäin, ei muuten mihinkään pääse. Yhtä hyvin saa panna pankolle maata ja nukkua tuomiopäivään.

Lehtisen Janne tunsikin, miten itku taas yritti nousta

rintaan. Hän olisi halunnut sanoa nuorelle miehelle, että kaipausta se on josta kaikki syntyy ja että jos hän vain tarpeeksi kaipausta, niin tämä maa vielä kerran on hänen lastensa ja heillä voi olla kivinavetta ja muutamakymmen lehmä. Hän oli kertomaisillaan, että tästäkin pienestä pojasta tulee pappi, joka äänellään täyttää koko kirkon. Sillä kas, tässä pienessä pojassa elää kaipausta. Mutta taaskaan ei Janne mitään sanonut, päätteli vain, ettei pidä sekaantua vanhempien ja lasten asioihin. Käki ja ruisräökkä olivat väsymättömät, pieni Matti oli herätettävä, kun naiset tulivat saunasta. Matti oli nukkunut miesten puhuessa.

Saunaan kyllä sopi jäädä yöksikin, torpan vaimo lupasi lähettää jonkun työstä tuomaan sinne ruokaa. Niin, ja mikseikäs siellä saisi paitojakin pestä, heittää tuohon aidalle vain kuivamaan. Onhan se mukavaa, että saa puhtaat vaatteet juhannuskirkkoon. Kovin näkyvätkin olevan pyykin tarpeessa matkamiesten vaatteet.

Ja taas johdatti poika sokeaa läpi kalikkatarhan, ohi märehdivien lehmien. Ojat aidan takana olivat korkeanaan koiranputkia ja kaikkinaista kukkaa, sokea tunsu silmiensä pohjalla niiden värit valkoisena, hyvälle hajahtavana utuna. Tätä tuskaa! ajatteli hän eikä tietänyt sanoiko hän tai ehkäpä huusikin sen ääneen. Eipä saa koskaan nähdä tuota ihanuutta, vaikka kuinka kaipausta — rajat ovat kaipausta. Mutta juuri kun hän oli tuntenut tämän rajan, puhkesi hänen silmiensä pohjalla näky, joka pysähdytti hänen askeleensa ja sai hänet unohtamaan, missä hän oli.

— Äiti! parahti hän ja oikaisi molemmat kätensä.

Mutta silloin ei siitä enää ollut mitään jäljellä. Äiti oli seisonut keskellä kukkasia, yllään kirkkopukunsa ja kädessä nenäliinan välissä mintunoksa ja virsikirja. Ja äiti oli nyökyttänyt päätään merkiksi siitä, että kaikki lapset pääsevät mukaan. Se oli ollut vain väläys. Ei näkynyt enää mitään, oli kokonaan pimeää, ja sokea kulki ja mietti mitä tästä mahtanee syntyä.

Kirkonkellot hän kumminkin saa kuulla, kunhan jaksaa käydä vielä huomisen päivän. Ja Matista pitää tulla pappi.

Paalajärven seurakunta alkoi juuri kokoontua vanhaan herranhuoneeseensa viettämään Johannes Kastajan päivää, kun sokea pelimanni saattajapoikineen ponnisti viimeistä taivalta matkansa määrää kohti. He olivat molemmat pukeneet ylleen painavat, kantaessa kovettuneet saappaansa ja astuivat raskaasti ja uupunaina. He eivät astuneet itse valtatiellä, vaan ojan takana polulla, jonka jalankulkijat olivat vuosien mittaan siihen tallanneet. Tiellä tulivat rattaat rattaiden jälkeen, eteen valjastettuina parhaat hevoset ja etuistuimilla isäntiä ja emäntiä mustissa vaatteissa ja takana pieniä juhlallisia tyttöjä tai poikia, joiden tänään piti »päästä edes». Tomupilvi ympäröi kirkkokansaa, kohoten kuin suitsetus taivaan sineä kohden. Asumukset maantien laidassa olivat juhla-asussa nekin, portilla ja portaiden ääressä seisoivat juhannuskoivut ja ikkunoiden alla kukkivat keisarikruunut ja sireenit. Olisi luullut joka asumuksen aikovan lähteä liikkeelle ja liittyvän saattoon. Asumukset kukkasineen kuitenkin jäivät ja vain ihmiset tulivat, käsissä virsikirja ja mintunoksa, käärittyinä valkoiseen liinaan.

Kirkkoranta oli sekin täynnä kansaa, joka hääri veneitten ympärillä ja aitoissa. Kauniisti kirjailtuja vakkoja kannettiin aittoihin ja siellä levittelivät naiset parhaita huivejaan. Joku myöhästynyt vene likeni vielä pitkin aironvedoin rantaa.

Kukaan ei huomannut sokeaa ja hänen saattajaansa. Ihmiset riensivät heidän ohitse, vain jotkut vanhat jäivät samaan saattoon. Matin ei nyt tarvinnut mitään kertoa, tämän seudun oli Janne näkevänsä nähnyt. Hän tiesi miltä näytti rannalla, miltä metsässä, mitä tulisi näkyviin mäeltä. Hänen syntymäpaikkansa oli tässä hetken alla, siinä oli muinoin ollut punaiseksi maalattu mökki ja mökin takana humalistio. Mökki oh muutettu pois, sen hän oli kuullut, mutta Laarin talo oli paikallaan. Tässä sen täytyi olla vasemmalla. Ja koko tätä kylää kiersi järvi ja järven takana kohoili metsäisiä vaaroja.

Sydän oli vanhan pelimannin rinnassa ottanut sellaisen vallan, että hän muuta tuskin kuuli tai muisti. Se

täytti lyönneillään koko olennon ja tuntui oudon suurelta, kipeältä ja onnelliselta yhtaikaa.

— Kun tullaan Viina-Heikin torpalle, niin juodaan, sanoi hän pojalle. — Eikös se ole jo tässä?

Siellä oli joku juuri juottamassa hevostaan ja hevosen juotua huuhteli mies kipun ja ammensi anojalle puhdasta, kylmää vettä.

— Juokaa pian nyt, että ennätetään mukaan, hoputti poika.

Hän oli kuin kuumeessa hänkin. Ja vaari joi nopeasti ja pitkään. Hiki tunki esiin koko ruumiista. Tätä riemua ja tuskaa! Mäeltä leviää silmän eteen kylä ja kirkko, kunhan pääsisi mäen päälle. Se on Valkaman ahde.

— Onko maksaruoho jo kukassa? sanoi vaari äkkiä.

— Mäki on keltaisenaan, vastasi poika.

He ponnistivat ja ponnistivat. Kirkkovalkaman väki alkoi lappaa esiin ja täytti tien. Kaikki riensivät sokean ohitse. Kellon läppäys helähti samassa ilmaan, ensin yksi hiljainen ja kevyt, joka oli kuin pisara taivaan sineä, sitten toinen ja nyt seurasi Paalajärven kirkonkellojen iloinen, raikuva huomensoitto.

Vanha Janne oli lyyskähtänyt polvilleen tielle, silmänräpäyksen ajan tuijottanut korkeuteen ja päästänyt sauvan käsistään. Sitten hän oli kaatunut kyljelleen eikä enää noussut. Poika rupesi itkemään, kaikki kääntyivät katsomaan taakseen ja palasivat. Sokeasta miehestä muodostui yhtäkkiä huomion keskipiste. Kellojen soudessa koetettiin häntä nostaa pystyyn ja virvoitella henkiin. Käytiin pojan kimppuun ja kysyttiin, mitä hän oli vaarille tehnyt. Hän itki niin, että vaivoin sai kerrotuksi vaarin kaatuneen samassa hetkessä, jolloin kirkonkellot alkoivat soida. Vaarille tuotiin viinaa ja tuotiin vettä. Hän ei liikauttanut jäsentä. Joku isäntämies tunsu hänet ja puhutteli häntä nimeltä. Nyt tunsivat hänet muutkin, sehän oli vanhempi Lehtisen pojista, joka oli ollut soittamassa Ison-Hiedan häissä. Tuossahan hänen viulunsakin oli. Ja tämänhän oli hänen pojanpoikansa, sen heittiön Tuomaan poika, joka istuu linnassa. Tämänhän Janne joutui sokeaksi nuorena poikana, kun Laarilla saunassa sai löylyn vasten kasvojaan. Se oli

sellainen riihattu poika ja sitten rupesi soittamaan, kun sokeaksi tuli. Ei suinkaan hänen sisarensa vielä ole kuollut, ruotivaivaisenahan se on ollut jo kauan. Mutta tämä Janne on kuollut, ei se siitä parane, paras nostaa maantienlaitaan, noutaa kirkolta parit ja kantaa pari-huoneeseen. Noin vanha mieskö se jo olikin? Eikö hänellä vielä siellä Ison-Hiedan häissä ollut musta tukka? Ja nyt oli näin valkoinen. Monet häät hän soitti, monet ilot nuorille piti ja tuossa on nyt ruumiina.

Yhtäkkiä sanoi joku, ettei kuolleeseen saanut koskea, vaan piti mennä noutamaan kruununvoutia. Siitä saattoi saada vaikkapa murhamiehen nimen, jollei esivallalle heti ilmoittanut tällaista äkillistä kuolemantapausta.

Ihmiset tulivat Matin ympärille, lohduttivat ja toruivatkin. Lapsi oli koetellut, hänkin, herätellä henkiin sitä ainoaa ihmistä, joka hänelle oli turvana maailmassa. Mutta kun ei vaari enää ensinkään liikahtanut, ymmärsi hän, että loppu on tullut ja että kirkonkello jo vie vaarin sielua taivaaseen. Hänen olisi pitänyt olla iloinen, sitä sanoivat hänelle ihmisetkin, kun vaari tällaisena suurena juhlapäivänä oli saanut lähteä taivaallisen Isän kotiin. Mutta poikanen ajatteli sitä, ettei hän enää saa tarttua vaarin käteen, ei kuulla hänen ääntään, ei kulkea hänen kanssaan. Minne hän nyt joutuu, minne kääntyy? Hän seiso i kuolleen vieressä ja itki katkerasti.

Kruununvouti tuli, tunsi heti Jannen ja tunsi Matinkin, tarkasti vaaria ja sanoi pojalle, ettei pitänyt itkeä. Lehtisen Janne oli ollut hänen ystävänsä ja hänen piti saada kunnialliset hautajaiset. Ja Matin hän ottaa Laarille, hän tarvitseekin sellaisen näppärän pojan, joka istuu kääsien takana ja avaa portit. Se oli paras pelimanni näillä mailla tämä Janne. Siitä se vasta olisi tullut viuluniekka, jos se olisi saanut opetusta.

Vaari makasi keskellä kukkasia, joista hän vasta oli puhunut. Ei hän ollut kuolleen näköinen, nukkuvan olisi hänen luullut. Mustat parit tulivat. Kun Matti ne näki, heittäytyi hän suulleen vaarin rintaa vasten.

Silloin nosti kruununvouti itse hänet ylös, piteli häntä sylissään ja asteli vaarin perässä, jota kannettiin. Matti itki kruununvoudin olkapäätä vasten. Kellot soivat taa-

sen ja Matti ajatteli vaarin sielua, jota ääni kantoi ylös taivaaseen.

Nyt laski kruununvouti Matin alas. He seisoivat valkoisella portilla, jonka ympärillä mehiläiset pilvenä surisivat. Portin takana oli hyvin paljon kukkasia, kaikenvärisiä ja -tuoksuisia. Avonaisen ikkunan laudalla lauloi häkissä lintu, jommoista ei Matti koskaan ollut nähnyt. Se oli kuin auringosta lohkaistu. Portaille juoksi tyttö, jonka Matti ennen oli nähnyt. Se oli kruununvoudin pieni Aliina.

VUOSIA MYÖHEMMIN

Lehtisen, kanttorinväen arkihuoneessa Laarilla istuttiin eräänä pyhänä — se oh viimeinen elokuuta — niinkuin satoja kertoja ennen ja odotettiin isää vieraineen kotiin kirkkokahville. Jonkin verran erikoinen tämä pyhä kyllä oli, sillä lailla nimittäin, että Sorja toissapäivänä oli lähtenyt kouluun ehtojaan suorittamaan, joten Tumma ja äiti olivat kahden, ja lisäksi oli isä täksi illaksi kutsunut oratoriokuoron harjoituksen tänne kotiin eikä, niinkuin tavallisesti, koululle. Sitävarten oh leivottu ja muutenkin pantu taloa kuntoon — se oli hyvin ratkaiseva tilaisuus, isä oli sen johdosta tavallista hermostuneempi ja hajamielisempi. Ilma kuitenkin ei mitenkään suosinut harjoitusta. Silti oli isä vakuuttanut, että kuoro saapuu, hän oh vannottanut kaikki jäsenet tulemaan, satoi sitten vaikkapa pieniä kiviä.

Niin, eivät nämä sunnuntaipäivät täällä Laarilla olleet mitään lepopäiviä, harvoin kesäisin kirkkoon ennätti, vaikka kirkko oli tuossa ihan silmien alla. Vieraanvaraisuus oli Jumalan käsky, isä piti tarkkaa lukua, että sitä noudatettiin, vaikka siihen paikkaan olisi näännytty. Mutta työpäiviähän pyhäpäivät olivat koko hengelliselle säädylle ja siihenhän kanttorikin kuului.

Isää odotettiin ja odotettiin. Näin jumalanpalveluksen ja hautausten välillä hän usein pistäytyi, tuoden mukanaan ystäviä, tuttavvia ja tuntemattomiakin. Nyt soitettiin jo pois kirkosta eikä häntä kuulunut. Tytär Tumma seisoi ikkunassa, tarkaten kirkonkelloja ja ajatellen, että olisiko jotakin erinomaista saattanut tapahtua. Samaa ajatteli äiti, istuen käsivarret ristissä yli rinnan pyöreän ruokapöydän ääressä. Hän oli levoton Sorjan ehdoista,

ei ollut Sorja lukenut niinkuin hänen olisi pitänyt, mikä opettaja se enää oli vanha Sacklen — juoneet olivat isän kanssa parhaasta päästä. Lisäksi hän oli levoton isän konserttimatka-aikeista. Ajatella vain, että tällainen maalaislukkari tulee oratorioineen pääkaupunkiin: kyllä herrat hänet siellä höyhentävät, niin että on rampa koko elämäniäkseen. Äiti toivoi hiljaisessa mielessään, ettei kuoro tulisi harjoitukseen, sitähän ne laulajat tavallisesti tekivät, että tulivat milloin halutti. Kuinka monta kertaa isä-raukka oli raivonnut yökaudet, kun ei harjoituksesta ollut voinut tulla mitään. Tällä kertaa hänelle kyllä tulee kova yö, jolleivät laulajat saavu. Mutta se on sittenkin parempi kuin että hän menee suureen Helsinkiin ja peittoavat hänet siellä niin ettei hän kehtaa kotiin tulla. Eivät ne siellä kunnioita vanhan miehen ponnistusta ja kaipausta. Oppimaton hän siellä on, siellä pitää olla oppineita. Senpätähden tässä nyt Sorjalle pitäisi koettaa saada oppia ja pohjasivistystä, että hänestä jotakin voisi tulla. Isä saisi panna toivonsa Sorjaan. Kerran, vain yhden kerran hän tahtoisı puhua sivistyneille ihmisille. Isä raukka, vaikea on hänen elämänsä ollut. Jos hän voisikin odottaa, kunnes Sorja puhuisi sivistyneelle yleisölle. Mutta joivat koko sen kuukauden, jolloin Sacklenin piti lukea tytön kanssa. Äitiä haukotutti ja raukaisi. Sitten häntä vaivasivat ne vieraat ihmiset, jotka kaiken jumalanpalveluksen ajan olivat pitäneet sadetta täällä, odotellen kanttoria. Kirkkoon eivät he tahtoneet, tiesihän sen, mitä jumalattomia lienevät olleet Ison-Hiedan sahalla ja lisäksi kehuivat käyneensä Amerikassa. Mutta kun heillä oli asiaa kanttorille, niin täytyihän heille pitää seuraa. Ja niin he kahvin juotuaan olivat siirtyneet sohvaan musiikkimiesten kuvien alle, joita Lehtisellä kaikki seinät olivat täynnä. Siinä he istuivat, koputellen jaloillaan kaappisohvan laitaan ja käyttäytyen sillä tavalla, ettei täällä ollut tapana sillä lailla. He sanoivat olevansa kotoisin Notkosta nämä Hyrsky aallon sisarukset, tekevänsä työtä sahalla ja jäävänsä Suomeen yli juhlien, mutta sitten lupasivat jälleen lähteä Amerikkaan, ei täällä Suomessa viitsinyt olla, joka parempaan oli tottunut. Kovin he olivat ylellisissä pukimissa, neidillä sormet, käsivarret ja kaula kultako-

risteita täynnä. Maalari Laine oli paalajärveläisiä, hän oli vain käymäselään pistäytynyt Amerikassa ja aikoi pysyä kotimaassa. Hän oli seurannut sisaruksia vain oppaana.

Ehdittiinhän siinä pitkien kirkonmenojen mittaan puhella yhtä ja toista — nykyään ei ollut puutetta puheen-aiheesta. Oli läpikäyty juhlaohjelma, jota varten vieraat olivat tulleet. Oli keskusteltu patruunan nuoresta rouvasta, joka oli vikitellyt itsensä nuorisoseuran johtoon, vaikkei hän osannut suomen sanaa. Tulkin kautta toimitus sitten kävi. Kaikki sällit ja konttorihenkilöt siellä Ison-Hiedan sahalla puhuivat uusmaalaista murretta, muuten ei sinne otettukaan. Sitten keskusteltiin Ison-Hiedan emännästä ja hänestä riittikin puhumista. Niin saita hän oli, ettei antanut toimittaa leikkausta vaikka tiesi, että muuten kuolee. Vuosikausia hän jo oli ollut makuulla ja arkku oli valmiina vinnillä. Ja niinkin kuului määränneen, että tuhannen markkaa kultarahoissa on pantava hänen päänsä alle arkkuun. Vaikka eikö sellainen liene laissa kielletty, muutenhan rikkaat varmaan eivät olisi yleensäkään hennonneet luopua kullastaan, vaan vieneet kaikki hautaan. Ei mitään apua Isossa-Hiedassa annettu köyhälle ihmiselle, kun hän sinne meni. Sellaisia olivat rikkaat. Tälläkin Ison-Hiedan emännällä kuului olevan köyhiä sukulaisia — eivätkö olleet nämä Lehtisetkin sukua? Olivathan niinkin. Vaikkei kovin läheistä. Tuo tytär, Tumma, oli emännän kummityttö. Mutta ei niin kynnen vertaa ollut emäntä koskaan hänelle antanut. Ja parasta kai se oli, että jokainen koetti tulla toimeen omillaan. Rouva Lehtinen kävi Ison-Hiedan emännästä puhuessa harvasanaisiksi. Ei, ei mitään riitaa ollut emännän kanssa ollut, mutta olihan siinä iso Paalajärvi välillä eikä ollut asiaa sieltä tänne eikä täältä sinne. Mahtoiko olla totta, että emäntä oli tappanut miehensä? utelivat vieraat. Siihen sanoi rouva Lehtinen jyrkästi, että ne olivat pahoja puheita. Isäntä oli itse juovuspäissään kaatunut oman rappunsa edessä kiveä vasten ja kuollut siihen paikkaan. Kivikin oli vielä siinä, kuka hyvänsä saattoi sen nähdä. Kuolema siitä täytyi tulla, kun ohimonsa siihen löi. Kuinka lienevätkin rakennettaessa jättäneet sellaisen terävän kulman. Niin, mutta

sitäkin väitettiin, että emäntä oli sekoittanut isänsä kahvikuppiin sellaista lääketta, että se antoi ikuisen unen. Kyllä Ison-Hiedan emännästä kulki kaameita puheita. Eikähän siellä kukaan pysynyt. Vanha vouti ja Sakleeni ne olivat ainoat, jotka siellä tulivat toimeen, lienevät olleet emännän kanssa yksissä liitoissa. Eikös kruununvoutin kuoleman jälkeen ollut oikein kärjäjäkäyntiä? Mutta siihen se hiljeni, taisi emäntä lahjoa tuomarit. Se oli aikamoinen noita se vaimoihminen ja kaunis kuului nuorena olleen. Rouva Lehtinen pyyhki hikeä kasvoiltaan ja sanoi, ettei Ison-Hiedan emäntä ollut syyllinen niihin rikoksiin mitä hänen niskoilleen sälytettiin. Kruununvoutihan oli kuollut äkisti tyttärensä luona, mitä lieene siellä nauttinut, kyllä kai siinä oli emännän syytä? Ei, sanoi rouva Lehtinen — täällä Laarilla kruununvouti kuoli. Isännän sukulaiset ne levittelivät kaikenlaisia huhuja, kun olivat emännälle suuttuneet. Mutta merkillisin juttupa oli se, että emäntä perintöönsä oli liittänyt elävän ihmisen, jonka piti joutua sen omaisuudeksi, joka perinnön sai. Miksei hän ollut määrännyt omaisuuttaan suoraan herra Arne Falckelle? Ja mitä tekemistä oli herra Arne Falckella yleensä Ison-Hiedan emännän kanssa? Olivatko hekin sukua? Herra Arne Falcke oleskeli nyt sisarensa luona sahalla — patruunan ruotsinkielinen rouva, hänhän se juuri oli herra Arne Falcken sisar. Mitenkäs herra Arne Falcke puhui suomea, vaikkei sisar osannut? Niin, kas poika oli ensimmäinen lapsi ja hän oli syntynyt täällä, sisar oli tullut maailmaan vasta sitten, kun Parinpelto jo oli menetetty ja parooni rouvineen asui Helsingissä. No niin, herra Arne Falcke oli nyt tullut sisartansa katsomaan, ei taitanut Ison-Hiedan emännästä paljon välittää. Kerrottiin hänen ikänsä olleen tyhjäntoimittajan, mitäpä hän olisi viitsinyt nähdä vaivaa, kun tiesi toisen pitävän huolen naimisestaan ja hyvän toimeentulon olevan varattuna eliniäkseen. Se oli oikein sellaisen itsevaltiaan rikkaan naisen oikku tämä tällainen, että hän etsii mielensä mukaisen tytön, antaa omaisuuden hänelle ja panee hänet miehen vartijaksi. Ja nyt hän etsii tätä tyttöä, senkin häijy hupsu. Sekä isäntä että emäntä Isossa-Hiedassa kyllä jo olivat tarpeen, sillä mitäpä se

vanha vouti ja kuoleva emäntä enää saivat aikaan. Ei siksi, että eihän talon maanviljelys enää mikään suuri ollut» rahaksihan emäntä maat oli muuttanut. Toinen asia sitten oli, oliko Arne Falckessa miestä panemaan taloa kuntoon.

Ties häntä, millä kannalla mahtoivat emännän raha-asiatkaan olla. Hän oli antanut lainaksi huonoja takuita vastaan, vaikka niin viisas väitti olevansa. Sekin Samuli, Rajamäen isäntä, joka tässä kuoli — mitäpä siltäkään enää otti. Tänänhän hänet piti haudattaman, taitavat ollakin juuri hänen kellonsa, jotka tuolla kumisevat. Miten paljon jättänee emäntä jälkeensä — saattaa olla paljonkin. Rauha Korpea mainittiin perijättärenä ja todennäköiseltä tuntuikin, että suurin osa sinne menisi, Rauhan äitihän siellä oli ollut hoitamassa sairasta ja torjunut sieltä pois muut sukulaiset niinkuin kärpäset. Puhuttiin kuitenkin sellaistaikin, että pahankurinen vanha saita oli suuttunut Korven emäntään ja etsi, liik-kumattomuudestaan huolimatta, vielä kerran läpi koko tyttömaailmaa paikkakunnalla saadakseen rikkauksilleen sopivan perijättären. Siinähan hänellä olikin hyvä apulainen siinä Sacklénissa. Ison-Hiedan rikkauksiin ehkä sopi jotakin ihmistä onnitella, mutta ei pikku parooniin, sillä hänellä ei tehnyt yhtään mitään. Mutta kyllä varmaan emäntä hänellekin puuttuvan kylkiluun paikoilleen sovittaa. »Niin minä tahdon!» sen hän on sanonut koko ikänsä ja sanoo kuolemaansa asti — näitä hänen sanojaan sopii käyttää puheenpartena yhtähyvin kuin joitakin muitakin.

Puhuttiin valtiollisista asioista. Oli täälläkin koottu suureen adressiin nimiä ja paljon oli saatukin, lähes kaksituhatta nimeä. Mutta työtä oli tehtykin, kaksi viikkoa olivat siinä työssä Lehtinen ja tämä nuorempi tytär, hevosella ajoivat syrjäkylillä asti, ja pappilaiset ajoivat toisessa päässä pitäjää. Mutta eihän se auttanut, eihän keisari ottanut Suomen miehiä vastaankaan. Oli Lehtinen joukossa, viisi sataa heitä oli kaikkiaan, sinnehan he olivat hankiin jääntäisillään, kun tuli niin mahdoton lumipyry. Lehtinen sairasti ison aikaa sen matkan jälkeen, eikä yksin ruumiillisesti, vaan henkisesti-kin. Hän oli yhtäkkiä saanut päähänsä, että taide voi

menestystä vain itsenäisessä maassa. Vieraat kysyivät joko venäläinen valta tuntui täällä Paalajärvellä asti. Siihen ei rouva Lehtinen sanonut mitään, mutta Laine sanoi, että tuppasihan uusi vallesmanni joka puhetta kuulemaan ja käveli kuin koira nuuskimassa yhdistyksen toimintaa.

Nyt kysyivät vieraat, missä talon vanhempi tytär oli Sorja? Niin, hän lähti tässä toissapäivänä kouluun, saa sitten nähdä, miten siellä suoriutuu. Hänellä ei ole taipumusta kieliin. Isä tahtoo hänestä laulajaa, mutta hänen täytyy ensin saada pohjasivistys. Pohjasivistys on välttämätön. Täytyy käydä viisi luokkaa ennenkuin pääsee musiikkikouluunkaan, saatikka siitä eteenpäin. Mutta Sorjalla ei ole kielipäätä. Venäjä on tehnyt hänelle kiusaa. Toisen kerran hänellä nyt oli ehdot ja jollei niistä suoriudu, niin täytyy jättää koko koulu. Olihan maisteri Sacklén tässä kuukauden lukemassa tytön kanssa ja pitäisihän hänen osata venäjää, mutta ei tainnut tulla luetuksi niin ahkeraan kuin olisi pitänyt. Se on kyllä kanttorille kova paikka, jollei Sorjaa hyväksytä ja jos hän yhtäkkiä tulee takaisin kotiin. Vieraat nauroivat: pitääkö sitten venäjänkielen ehtojen vuoksi jättää koko koulu ja tulevaisuus laulajana? Rouva Lehtinen sanoi: kyllä kai, ja näytti huolestuneelta. Silloin kääntyi hänen tyttärensä ikkunasta huonetta kohden ja sanoi, että kyllä hänen sisarensa vain hyväksytään, ei tarvitse ajatellakaan, että hän tulee takaisin. Vieraat menivät sanattomiksi, ei niin paljon tytön lausunnon tähden kuin senvuoksi, että hänen äänessään oli outo ylpeys ja poskilla paloi puna, joka tuntui olevan suuttumusta.

Äiti rupesi nopeasti puhumaan sateesta. Oli ennustettu, että perjantaina lakkaisi, mutta aina vain satoi. Sitten hän taasen alkoi puhua kanttorin viipymisestä. Hänen olisi jo aikoja sitten pitänyt olla kotona. Taitaa täytyä kuumentaa kahvi.

Äidin lähdettyä keittiöön sanoi neiti Hyrskyaalto:

— Jollei neiti Lehtistä oteta kouluun, niin sopiihan tulla tehtaalle. Kyllä sinne väkeä mahtuu ja kauniit tytöt varsinkin ovat tervetulleita.

Jos hän oli toivonut pääsevänsä puheisiin Tumma Lehtisen kanssa, niin hän erehtyi. Tumma ei kääntänyt

äättään eikä äännähtänyt, ainoastaan ikkunalauta kukkasineen, mihin hänen kätensä nojasivat, tärähti hiukan. Lieneekö maalari Laine halunnut parannella suhteita kanttorin nuorempaan tyttäreeseen, koska hän sanoi:

Siitä olisi tullut musiikkimies tästä Lehtisestä, jos olisi saanut kehittyä. Vaan mitäs köyhät. Minun isäni aina kertoi, mitenkä hän seisoi laivarannassa ja soitti viulua päästäkseen pappiskouluun, mutta ei taitanut karttua niin paljon. Rikkaat ne käyvät koulua vaikka ovat kuinka pölkypäitä, kun köyhän lahjat menevät hukkaan kehityksen puutteessa. Taidemaalariahan minustakin ennustettiin tulevaksi, mutta punamullalla niinä sivelen ihmisten sikolättejä. Vaan siitä ne kumoukset sitten tulevat, jotta asiat pantaisiin paikoilleen ja jotta jokainen saisi kehittää lahjojaan. Kyllä ne vielä tännekin tulevat kumoukset.

Hyrskyaalto naurahti ja löi reiteensä, koettaakseen oliko taskussa tulitikkuja.

— Kestää se vielä, sanoi hän. — Ei tässä maassa vielä parempaa tiedetä kaivata. Yksillä pahnoilla ne ovat ihmiset ja elikot. Kyllä se vielä kestää ennenkuin ne erkanevat.

Tumma ajatteli isää, joka oli poikasena avannut porttia kruununvoudille ja soittanut vaarivainajan omatekoista viulua markkinoilla ja laivarannassa. Ylioppi-laat ne kerran olivat koonneet hänelle puolisataa markkaa, kun »Nauru» tuli rantaan ja he kannelta näkivät pojan. Kyyneleet nousivat Tumman silmiin. Kunhan ei se epäonnistuisi tämä oratorioasia. Ja kun Sorjasta vain tulisi se mitä isä toivoo. Sorja ei itse toivo tarpeeksi. Pietarinmatkan jälkeenpä isä vasta oli ruvennutkin väkipakolla vaatimaan Sorjaa laulajattareksi. Isä oli Pietarissa nähnyt jotakin niin äärettömän kaunista: oopperan. Hän toivoi tänne Suomeenkin oopperaa. Sorjasta piti tulla sellainen, että ihmiset itkivät, kun hänet kuullivat, ja tunsivat Jumalan läsnäoloa. Kunhan Sorja vain itse olisi tarpeeksi toivonut. Tumma Lehtinen ajatteli myöskin kummitätiään Ison-Hiedan emäntää, joka ei ollut antanut hänelle kynnen vertaa, mutta aikoi antaa kaikki herra Falckelle, joka ei ollut hänelle mitään sukua. Olikohan herra Falcke kaunis? Herra Falcke oli

nyt orpo, sekä hänen isänsä että äitinsä olivat kuolleet ja hän oli sisarensa luona, jota ei hän ollut nähnyt siten kuin pienenä. Miksi olivat herra Falcken isä ja äiti asuneet erillään? Eivätkö he pitäneet toisistaan? Isä oli ottanut tyttären ja äiti pojan. Pojan nimi oli Arne. Arne raukka!

Mitähän nyt oli tapahtunut, kun Toivonmäen ja Lutin emännät sellaisella kiireellä lähestyivät porttia. Eikö »Nauru» jo ollut lähtenyt — miten se näin myöhästyi, illat eivät enää olleet valoisat. Tuliaisnyytit näkyi vaimoilla olevan käsissä niinkuin tavallisesti — toisella munia, toisella voita, kuten nyytin muodosta saattoi päätätä — ja Toivonmäen emäntä astui portista ensin, vaikka hän oli köyhempi. Sateen vuoksi kiiruhtavat, päätti Tumma. He alkoivat jo eteisessä selittää äidille asiaansa ja tuskin saattoi toinen odottaa, että toinen lopettaisi, ennenkuin hän jo otti suunvuoron. Näin he puhuivat, kaikki kuului huoneeseen, missä Tumma ja Ison-Hiedan sahan väet istuivat.

— Laiva lähtee vasta kun Sakleeni saa asiansa ajetuksi, emäntä on sen niin määrännyt. Sellainen valta hänellä on, vaikkei liikkumaan pääse. »Nauru» on hänen laivansa ja sen hän lähettää milloin tahtoo, kapteenilla ei ole siinä mitään sanomista. Sakleeni tuli aamulla, hänellä on tänne emännän asiaa, siellä hän nuokkui kirkossa ja näkyi menneen sakastiin kanttorin puheille. Hänen tähtensä kaikki nyt saavat odottaa, ties missä taas viipyy. Mutta ette taida tietääkään, mitä tänään on kirkossa tapahtunut.

Kanttorin rouva kuului siunaavan.

— No ei sitä nyt niin pidä pelästyä, alkoi toinen emännistä. — Rouvahan pudottaa kahvipannun. Minä otan. Ehkei siitä mitään tule, ehkä se menee sovintorahoilla, vaikka kyllä se sellainen pahan vaikutuksen teki. Jos Flyktin Tilta olisi istunut urkulehterin alla tai edes likempänä sitä, mutta hänhän aina istuu siinä neljännen penkin päässä, kun on kuuro eikä kuule saarnaa. Niin, kas kanttori viskasi virsikirjan lehteriltä suoraan hänen päähänsä ja niin hyvin tähtäsi, että eukolta tärähtivät silmälasit syliin ja silkki valahti kasvoille.

— Ei hänelle mitään vahinkoa tullut, ei sattunutkaan,

mutta säikähtihän hän. Ja entä se häpeä. Ja jos se olisi ollut joku toinen, mutta Tilta, joka on seurakunnan ahkerin kirkossakävijä. Ja mikä ihme lienee kanttorin päähän johtunut.

Kyllä minä tiedän ja arvaan, kuului äiti taas sanovan. — Se laulaa Tilta niin kovalla äänellä. Lehtinen ei jaksakaan sitä kuunnella. Hänellä on sellaiset korvat.

— Mutta ei se sentään käy, että kanttori heittelee virsikirjoja niiden seurakuntalaisten päähän, jotka eivät veisaa hänen mielensä mukaan. Tämä on nyt jo toinen kerta. Kyllä hän silloin ensimmäiselläkin kerralla on heittänyt kirjan, vaikka selitettiin, että se putosi. Eihän tässä kohta uskalla kirkkoon mennä, kuka tietää koska saa kalloonsa virsikirjan.

— Mutta kyllä kanttori taas sen jälkeen veisasi niin kuin tuomion pasuuna, ihan koko kirkko tärisi. Eikä Tilttaa hetken perästä enää kukaan ajatellut. Se on tällä kanttorilla sellainen laulun lahja, ettei hänen pientä hairahdustaan kukaan enää muista.

Äiti ja emännät tulivat huoneeseen. Tehtaalaisia huvitti tapaus niin, että se oli kerrottava juurta jaksain uudestaan. He nauroivat ja kyselivät samaa asiaa uudestaan ja uudestaan. Jos olisi tietänyt, että siellä sellaista hauskaa oli, niin olisi mennyt kirkkoon. Kun äiti ja emännät toiselta puolen esittivät sellaisen teon hyljättävyyttä, että kanttori viskelee virsikirjoilla seurakuntalaisia, ja tehtaalaiset toiselta puolen kehuivat kanttorin oivallista järjestyksenpitoa, niin syntyi sellainen epäsointu, että Tumman päähän koski. Ja kun hän vielä ajatteli, että entä jos isä saa tästä rangaistusta ja entä jos Sacklén on saapunut tänne taasen juodakseen isän kanssa, ja jos vielä sitten Sorjaa ei olekaan hyväksytty kouluun — kun hän tätä kaikkea ajatteli, niin tuli hänen niin tukala olla, että hän ajatteli, että lähtee juoksemaan pakoon, yhdentekevää minne. Hän pusersi kätensä nyrkkiin niin että kynnet syöpyivät lihan sisään ja sulki silmänsä.

Silloin alkoivat kirkonkellot soida. Kaikki äskeinen pysähtyi ja tytön kädet irtaantuivat suonenvedontapaisesta kouristuksestaan. Ne olivat aina samat, pelkistä puhtaista soinnuista kootut, kaikista ajan vaihteluista

välittämättömät sävelet. Tumma seisoi ikkunassa ja tunsu samaa epämääräistä turvallisuudentuntoa, jota tuttu soitto aina oli hänessä herättänyt. Kuolleille kellot nyt soivat ja vasta kuolleen oli ihminen turvassa, kaikki elämän melu ja riita jäi kuoleman porttien taakse. Piha-koivussa riippui suuri keltainen terttu — koska se oli tullut? Se oli syksyn ensimmäinen, se soi yhdessä kirkonkellojen kanssa ja joka pisara, joka vuoti alas keltaisia lehtiä, soi. Tumma näki yhtäkkiä, että koko pihamaa oli soiton vallassa, nurmesta suitsui esiin vihreitä säveliä ja lavoissa lauloivat siniset, punaiset, keltaiset, valkeat kukat, kukin omalla äänellään. Ja kaikkialla helisivät vesipisarat. Ah, vieläkö ne nyt yhä nuo ihmiset puhuivat siitä, että isä oli heittänyt kirjan. Jumala oli sen aikoja sitten antanut anteeksi. Mutta ihmiset ajattelivat vain Flyktin Tiitan päätä eikä isän korvia. Saattoiko isä todella saada jotain rangaistusta? Ja mitä?

Tumman ajatukset kääntyivät yhtäkkiä niihin käytännöllisiin asioihin, joissa ne nykyään askartelivat.

Syksy tulee, isä on luvannut päästää minut kansanopistoon. Mutta saako isä mistään lainaa? Rahaa ei meillä ole, puotiin on velkaa monta sataa, sävellyksistä ei makseta mitään. Mutta kovin mielelläni minä kuitenkin jotain oppisin. Minulla ei ole lahjoja niinkuin Sorjalla, Sorja tarvitsee korkeampaa opetusta ja rovasti on lainannut Sorjan koulunkäyntiin. Minulle kyllä riittäisi kansanopisto, sitten tulisin kotiin ja hoitaisin isän ja äidin, kun he ovat vanhat. Kyllähän meilläkin voisi olla rahaa, jollei kävisi niin paljon vieraita ja jollei menisi juomiin.

Kello alkoi vaieta. Viimeiset läppäykset soivat kauan ja väristen, niin että tuntui koko rakennuksessa. Kaikki kukkasetkin värähtivät. Sitten hiljeni. Kävi tyhjäksi ja turvattomaksi. Miltä olisi mahtanut tuntua, jollei olisi ollut kirkonkelloja. Näin pyhäisin soittivat ne toisilleen yli metsien ja järvien, halki avaruuksien loivat ne sointujen siltoja, joita myöten ihmissielut saattoivat kulkea ja pysyä ylhäällä. Muuten olisi kaikki vaipunut suohon. Maailma oli suo.

Nyt syntyi huoneessa liikettä, vieraat näyttivät miettivän, eikö liene parasta koettaa puhutella kanttoria jos-

sakin ulkosalla, ehkä hänet saattoi tavata hautausmaalla. Kukaan ei kieltänyt heitä lähtemästä, mutta he eivät sittenkään lähteneet. Sensijaan hävisivät äiti ja emännät keittiön puolelle. Emännät sanoivat, että heillä oli kiire. Neiti Hyrskyaalto läjäytti veljeään polvelle ja pyysi häneltä tupakkaa.

- Ettekös tekin tahdo, neiti Lehtinen, huudahti hän samassa. — Nuo miehet aina imevät paperossinpäätä niinkuin lapsi tuttia — otetaan mekin.

Kellot vaikenivat ja ihminen puhuu, ajatteli Tumma ja kääntyi huoneeseen päin. Hän ei ollut ehtinyt mitään sanoa, kun Hyrsky aalto jo seisoi hänen takanaan, paperossilaatikko levällään kädessä. Tumma sanoi kiivaasti »ei kiitoksia» ja kuumeni pyöräyttävän kuumaksi. Hyrskyaalto oli kaunis suuri mies, Tumma inhosi häntä ja vetäytyi pois hänen tieltään. Hyrskyaalto tunsu tehneensä vaikutuksen ja astui hymyillen takaisin huoneeseen. Vieraat rupesivat nyt tarkastamaan kuvia sohvan yläpuolella. Yksinkertaisissa somissa kehyksissä ne olivat, kanttori itse niitä sellaisia näperteli. Olipa tuolla Wagnerilla nokkaa ja hiuksiaan ne järjestään kaikki pitivät kuin leijona harjaansa. Se oli kai taiteilijain muoti sellainen, tästä Lehtisestä alkaen noihin äijiin asti tuolla seinällä.

Miehet näyttelivät sormellaan ja nauroivat. Tummaa suututti. Mitä he hänen isänsä kuvista tahtoivat. Ja eivätkö nyt käyneetkin vaarivainajan viulun kimppuun, jota isä niin piti arvossa. Kurottivat, hävyttömät, kätensä koskettelemaan katkenneita kieliä ja nauroivat ääneen. Olisipa Sorja ollut täällä, hän olisi heidät opettanut. Mutta he eivät olisi uskaltaneetkaan, kun vain olisivat nähneet Sorjan. Kuin kuningatar hän oli, hän suojeli heitä kaikkia. Eikö hänestä nyt voinut tulla laulajaa ilman kielitaitoa? »Katso vain, ettet sitten halveksi köyhiä vanhempiasi!» oli isä sanonut. Ei, sellaiseksi ei tule Sorja. Miksi täytyykin aina erota siitä, josta enimmän pitää? Kaikki he enimmänsä pitivät Sorjasta ja aina oli Sorjan täytynyt lähteä kouluun. Kerran lähtee Sorja suuriin kaupunkeihin vieraalla maalla ja laulaa niin että kaikki itkevät.

Miksi tuntui niin tukalalta? Tapahtuiko jotakin

pahaa? Miksi isä viipyi? Minkätähden hän olikin naiden vieraiden ihmisten kanssa, joiden seurassa hän ei viihtynyt? Olisipa saanut työntää auki ruudun ja hypätä ulos. Sorja jaksoi puhua ihmisten kanssa, kuunnella heitä, nauraa ja vastata heille. Hänelle, Tummalle, se aina oli ollut vaikeaa. Kaikki sellainen oli hänelle aina ollut vaikeaa ja sitä aina oli pitänyt tehdä. Mikseivät ihmiset asu yksinään, kun kuitenkin eivät pidä toisistaan?

Nyt nuo miehet ovat löytäneet jonkun kuvan, jota he erikoisesti pilkkaavat. Se on sen säveltäjän kuva, jonka surumarssia isä aina soittaa. Eikö sentään ole liikaa, että vieraat ihmiset tulevat toisen kotiin ja nauravat sitä? Jos hän, Tumma, joskus saa oman kodin, niin sinne tulee vain sellaisia ihmisiä, joista hän pitää. Mutta kenestä hän pitää? Hänen täytyi naurahtaa, sillä hänellä ei ollut keitään muita kuin nämä kotiväet.

Samassa hetkessä nosti koira päänsä ja päästi haukun. Hevonen oli kääntynyt pihaan. Sorja! lensi läpi Tumman pään. Sorja palaa! Sorja tulee kotiin! Ja nyt ei hän enää menekään kouluun! Kyllä hän sentään tavattomasti piti Sorjasta!

He karkasivat yhdessä Murun kanssa alas portaita niin että vinkui ja narisi ja Tumma otti sisarensa hartioilta valuvan, läpimärän vaipan. Tietysti ne olivat sisään kuulleet kaikki, tietysti ei enää voinut paeta. Vieraat seisoivat ikkunassa ja äiti tuli portaille. Kukaan ei sanonut mitään, sillä vasta toissapäivänähän Sorja oli lähtenyt kotoa. Äiti kantoi sisään hänen matkalaukunsa ja ajatteli omia ajatuksiaan. Tumman riemu tukahtui, kun hän näki äidin. Äiti oli jäänyt matkalaukun viereen ovensuuhun ja kaikki hänen jäsenensä olivat hyvin väsyneet ja kädet riippuivat avuttomina.

Todella hän tällä hetkellä ei tietänyt, mihin päin nyt kääntyisi. Sillä nyt varmaan Sorjalta oli mennyt tie tukkoon. He olivat isän kanssa niin monta vuotta ponnistaneet hankkiakseen edes toiselle tyttarelleen pohjasivistyksen, jotta hän sitten helpommin pääsisi sitä tulevaisuutta kohden, johon isä katsoi hänet kutsutuksi. Äiti tiesi, mitä tuo pohjasivistys merkitsi. Hänellä ei ollut sitä. Ja häntä ei kukaan maailmassa ollutkaan

kohdellut arvonannolla. Hän oli kirkonkirjoissa piika-Miinan tyttö ja piikana kruununvouti ja hänen tyttärensä olivat häntä pitäneet. Niinakin vaikeina vuosina, jolloin kruununvouti makasi halvattuna ja kasvattitytär käsivarsillaan nosteli häntä näännyksiin asti, hän pysyi piikana Monet kerrat, kun kruununvouti jo oli niin huonona, että vain ajoittain saattoi puhua, rouva Lehtinen odotti hänen sanovan hänelle: olet oma lapseni. Mutta kruununvouti ei koskaan sitä sanonut. Silläkin kertaa, kun hän Aliinalle sanoi: olet uskollisesti hoitanut minua, saat miehellesi ja lapsillesi nämä Laarin huoneet tonttimaineen — silläkin kertaa hän oli vain jäykkä herra ja Aliina piika-Miinan tytär. Ei oppimatonta kukaan kunnioittanut. Kanttorikin, hänen miehensä, olisi ollut toinen, jos hän olisi kunnioittanut vaimoaan. Mutta hän ei voinut kunnioittaa sivistymätöntä ihmistä ja siksi oli elämä muodostunut niin rikkinäiseksi. Toki hän olisi tahtonut säästää lapsiaan siitä rikkinäisyydestä, mistä hän itse oli niin paljon kärsinyt. Toki edes toisen olisi pitänyt saada armoton pohjasivistys. Oliko Sorja laiska? Vai oliko hän huonopäinen? Kuinka moneen kertaan hän, äiti, oli paikannut ja parsinut hänen vaatteensa ja latonut ne tuohon samaan matkalaukkuun. Ja nyt oli kaikki ollut turhaa. Isä kun tulee, niin sitten nousee myrsky. Puuttuu vain, että rovasti tulee antamaan muistutusta samaan mylläkkään — viimein hän tuli juuri tähän aikaan. Ja nuo vieraat kuulevat kaikki ja vievät kaikki maailmalle. Niin, mitäpä asia siitä paranee, että tässä seisoo. Aikansa katseltuaan, miten Tumma auttoi märkiä vaatteita sisarensa yltä, äiti kääntyi ovea kohden ja meni ruokahuoneeseen.

— Kas niin, sanoi Tumma, puhallellen hiillockseen, — hauskaa on, että olet kotona.

— Älä puhu, älä puhu! sanoi Sorja.

— Mutta kun minusta on niin äärettömän hauskaa! Et tiedä miten yksinäistä täällä on ilman sinua.

— Jahka nyt isä tulee, niin tiedät, miten hauskaa on.

— Kyllä isä taas leppyi.

— Älä puhu, älä puhu.

Sorja istui matalalla tuolilla likellä lieden kylkeä ja huojuutteli siinä itseään. Hänen vaatteensa olivat har-

maat ja rypistyneet, hänen kasvonsa harmaat ja silmissä suru. Kyyneleet olivat niin lähellä, että saattoi pelätä niiden minä hetkenä hyvänsä puhkeavan esiin.

— Ja nyt ne ovat poissa sekä kissat että koirat juuri kun niitä tarvittaisiin, puheli Tumma. — Ja kahvipannunkin äiti taas on vienyt sinne. Sorja, kuule, älä huoli itkeä. Minä rupean myöskin...

Nyt tultiin eteiseen. Aikoiko äiti todella päästää heidät tänne?

— Karataan! kuiskasi Tumma ja oli jo polvillaan pöydällä.

Ikkuna lensi auki ja tytön silmät hakivat jo sopivaa paikkaa nurmessa.

— Kuinka monta kertaa olemmekaan karanneet ja aina meidät on saatu kiinni! sanoi Sorja eikä liikahtanut paikalta.

Tumma liukui alas pöydältä, veti ikkunan kiinni ja tuli ovelle. Äiti sai vieraat asettumaan, raoitti ovea ja ojensi kahvipannun keittiöön. Koira tuli samassa ovenavauksessa. Pelkäsikö äiti noin kovin? Oliko tässä niin pelkäämisen aihetta? Sorja oli kotona, Sorja lämpiää eikä tule kipeäksi — mitäpä muusta. Torukoon isä, jos tahtoo. Märkien puiden täytyy syttyä.

— Älä enää mene kouluun, sanoi Tumma, posket puhaltamisesta tulipunaisina, — älä koskaan.

Sorja nauroi.

— Mutta jos isä taasen rupeaa tahtomaan.

— Eivät enää ota kouluun. Minä olen liian pitkä istumaan neljännellä luokalla.

— Minäkään en sitten mene kansanopistoon, jos sinä jätät kotiin. Ollaan molemmat tässä. Kyllä me elämme. Pidetään vaikka suvivieraita. Ei mennä koskaan naimisiin, ei se sekään mitään hauskaa ole.

— Ei olekaan. Mutta kuka sitä isän toraakaan tässä jaksaa kuunnella.

— Noo, eihän hän sillä mitään tarkoita. Ei mutta ihan totta, minun on pitänyt sitä sinulle monta kertaa sanoa: älä viitsi mennä naimisiin.

— Olenko minä nyt sitten niin juossut miesten perässä, että sinun pitää uskoa sitä minusta.

— Et, et. Mutta tiedäthän itsekin, että olet kaunis ja

että pojat sinusta pitävät. Mutta kun en minä ole nähnyt yhtään ainoaa onnellista avioliittoa.

— Köyhien ei koskaan pitäisi mennä naimisiin. Ja köyhiä on niin paljon. Suurin osa.

Ei se siitä riipu. Se on jotakin muuta.

- Rakkautta, tarkoitat.

— Ei. Rakkauteen minä nyt en ensinkään perusta. Se on jotakin muuta. Mutta minä ainakaan en mene naimisiin.

- Ennenkuin tiedät olet verkossa.

- Ja kuka minusta huolisi.

— Oi voi...

Nyt ne taasen yrittivät tänne. Eiväthän ne ole Sorjan tuttaviakaan, etteivät häpeä. Tumma katsoi vielä keran ikkunaan ja kuiskasi Sorjalle: karataan! Mutta Sorja nousi ylös, suori hamettaan ja hiuksiaan ja seisoi hymy huulilla, odottaen oven avautumista. Ja nyt sai Tumma nähdä jotain aivan odottamatonta: sitä, että hän puheli ja nauroi vieraitten kanssa ikäänkuin he olisivat olleet vanhoja tervetulleita tuttuja. Hirveä punahuulinen Hyrskyaalto asettui ihan liki Sorjaa ja miltei pani käden hänen ympärilleen.

— Niin, me vain sitä, sanoi Laine, — että jos täällä tiet nousevat pystyyn, niin kyllä tehtaalla tilaa on.

— Minun kanssani pääsee asumaan, huusi neiti Hyrskyaalto. — Se joutuu pian naimisiin minun toverini. Ja sitten kyllä aina saa toisen, kun minä Amerikkaan palaan.

— Jollei tee mieli tehdä seuraa Amerikkaan asti. Siellä on sentään toiset palkat kuin täällä. Ja kyllä sen kielen oppii. Hauskaa täällä on sahallakin näin suvisin. Me juuri valmistamme suurta iltamaa. Neiti lähtisi nyt vain yhteen matkaan. Ensin sahalle ja sitten kauemmas.

Tähänkin puheeseen Sorja nauroi. Tumma ei käsittänyt sisartaan. Mikä Sorjalle oli tullut? Ei nyt hullumpaa! Oliko tuo kouluasia häneen näin vaikuttanut? Eikö hän kuullut, että vieraat puhuivat suorastaan sopimattomasti. Sorja menee vielä naimisiin ja onnettomuuteen. Sen ne venäjänehdot ovat tehneet. Mutta hän ei saa joutua tehtaalle, ei vaikka mikä olisi. Missä nyt on äiti, eikö nyt kukaan tule avuksi?

Isä ei olisi voinut tulla otollisemmalla hetkellä. Tuskinpa koskaan Tumma oli niin ilostunut isän tulosta kuin juuri nyt. Hän karkasi suinpäin sateeseen ja juoksi pitkien askelin portille. Äiti tuli toisista portaista — molemmat näkivät isän tömähävän portinpieleen, pudottavan sateenvarjonsa ja sitten käyvän kiinni pylvääseen, ikäänkuin nostaakseen sen syliinsä. He näkivät niinikään, ettei isä ollut suuttunut niin paljon kuin hän oli surullinen. Sen kuuli äänestä, millä hän itsekseen puhui. Nähdessään kotiväkensä teki hän suuren kumarruksen heille ja portinpylväälle yhtäikaa, veti märän hatun päästään ja jatkoi puheluaan:

— Matti Lehtinen on nyt virasta potkittu vanha lukkari, Matti Lehtisen sielu ratsastaa jo suuren kirkonkellon hameen liepeissä pirujen luo. Tämä minkä tässä näette, on linnunpelätin, jolle lainattiin Matti Lehtisen rääsyt. Mutta Pelsepuupi tietää, että oli sielun löyly viskata virsikirja Flyktin muijan niskaan. Vuodesta vuoteen, pyhäpäivästä pyhäpäivään on tämä ihminen epäpuhtaalla äänellään liverrellyt siinä neljännen penkin päässä. Minä olen kahdenkesken häntä varoittanut, jumaliste, mutta hän vain vakuuttaa, että veisaa Jumalan kunniaksi sillä äänellä, jonka Jumala on hänelle antanut. »Piru on sen äänen antanut», sanon minä. »Piru tulee, kun sen äänen kuulee!» Ei toki koskaan tämä jumalaton akka niin ollut kirkunut kuin tänään. Tuossa hän istuu, pyöreät lasit nenällä ja vetelee ja livertelee puoli ääntä liian matalalla tai liian korkealla. Ja tulee säkeen päähän silloin, kun seurakunta jo laulaa uutta säettä. Kuuntelemme tätä, minä ja Sacklen, urku-lehteriltä. Minä koetan raivoisalla tahdin poljennalla kutsua hurskasta akkaa järjestykseen. Sappeni kiehuu ja Sacklen nauraa. Lopulta se kävi minulle mahdottomaksi, taivaan enkelikään ei olisi sitä kestänyt. Minä ylös ja kirja Sacklénin käsistä ja sillä akkaa takaraivoon. Siinä hän ensiksi lyyskähti kirjaansa vasten, sitten hän nousi ja ymmärsi heti paikalla mistä pamaus oli ammuttu. Jumaliste, en ikinä ole niin nauttinut! Se oli ensi luokan humalaa. Me katselimme toisiimme hetken, Flyktin Tilta ja minä. Ja seurakunta katseli sekin meihin. Mutta minäpä heti ajattelin, että nyt veisataan

lööreasti, taitaa kanttori Lehtinen viimeisen kerran vedellä virsiä Paalajärven kirkossa. Ja Matti Lehtinen veisasi ja seurakunta itki. Sydämen liikutuksesta. Mutta niin juuri kävi kuin Matti oli ajatellut. Rovasti tuli, naama pitkänä kuin vaivaisäijällä. »Lehtinen on taas ollut humalassa ja tehnyt humalaisen töitä. Tietääkö Lehtinen mikä tästä seuraa? Minä en enää voi vaieta tuomiokapitulin edessä.» Siihen tapaan sieltä tuli. No niin, mennään kuoppaamaan kuolleita sitten vain, sanoin rovastille, vai onko jo joku toinen katsottuna. Mutta sitä en minä takaa, että jos joku valekuollut rupeaa ärisemään samaan nuottiin kuin Tilta, niin virsikirja tärähtää kirstunlautaun. Kas, kyllä minä osaan minäkin, kun tahdon. Eikös ollutkin oikein puhuttu? Sinä, tyttäreni, sen ymmärrät. Tämä äitisi, jonka minä pienenä tyttönä näin ruispellolla kerran, kun kiurut lauloivat, hän ei ole koskaan ymmärtänyt minua, mutta sinä, tyttäreni, olet minun vertani, minun kaipaustani. Et ole sen arvoinen kuin vanhempi sisaresi. Hänessä on kipinä hänessä. Hän tulee minun puolestani puhumaan ihmisten sydämille. Mutta sinäkin olet lapseni. No, sanokaa nyt, oliko oikein tehty. Kas, älä ole ensinkään huolissasi, kruununvoudin tytär — tai kasvattitytär piti minun sanomani, Sacklenilla on joitakin tärkeitä tietoja sinulle, sitä varten hän on lähetetty tänne. Ja koko laiva odottaa hänen persoonaansa. Mutta hän nukkuu kestikievarin hollisalissa. Tässä seisoo teidän edessänne virkaheitto lukkari ja pyytää anteeksi. Mutta ette kuole nälkään, saatte suuren perinnön. Se on salaisuus, olkaa hiljaa. Sacklen on lähetetty meille . . .

Äidin kädet hokuttelivat kanttoria kaiken aikaa likemmä taloa ja hänen huulensa kertoivat samalla, että täällä oli vieraita hakemassa Lehtistä. Kanttori ei tullut, piteli vain hattua sateessa niinkuin maljaa ja kaasi sisällön maahan, kun luuli jotakin jo kokoontuneen. Vihdoin viimein kallisti kanttori korvan vaimonsa puheille.

— No, mikset sitä ennen sanonut? huusi hän, varisti hattuaan ikäänkuin se olisi ollut pussi ja erkani portinpylvästä. — Minä olen viralta pantu kanttori, mutta se on eri asia, eri asia juh latoimikunnat ja juhlaohjelmat

— Koko ajan olen puhunut, että täällä on tehtaalaisia ...

— Piru vie, pitääkö minun taas kotona kuulla särinää ja epäpuhtautta. Tumma, tule sinä puhumaan, tiedät, etteivät isäsi korvat kestä epäpuhtaita ääniä. Kolmeen-kymmeneen vuoteen ei äänesi ole parantunut, äiti. Se on sama ruisräökkä kuin silloin.

Rouva Lehtinen puhui kuiskaten ja tuskallisen selvästi:

— Heillä on juhlat, tahtoisivat arvokasta ohjelmaa. Juhlakappaleetkin on tilattu Helsingistä.

Lehtinen päästi naurun, jonka hänen lähimmät omaisensa hyvin tunsivat. Tällä tavalla nauroi isä, kun äiti ilmoitti, että kauppiaalta eivät enää anna velaksi, tai kun hän, isä, tuli kokouksesta, missä kunta oli päättänyt, ettei kirkkoon panna uutta kattoa, vaan koetetaan vielä paikata vanhaa niin ettei se vuotaisi juuri urkujen kohdalla.

Äiti ei ehtinyt vetää esiin valttia, jolla hän tiesi olevan ratkaisevan vaikutuksen — tehtaalaiset olivat maininneet aikovansa maksaa hyvin ja isä kokosi paraikaa rahaa Helsingin-matkaa varten — kun Hyrskyaallon sisarukset jo seisoivat portailla.

Keskustelu tapahtui nyt kuistin katoksen alla. Vaikka vieraatkin esittivät asiaansa, olivat he kanttorin rinnalla käyneet jotenkuten pieniksi, äsken niin mahtava Hyrskyaaltokin, niin että teki sen vaikutuksen kuin Lehtinen yksinään olisi puhunut.

— Jaahah, jaahah. Millä voin palvella? Minulla on hyvin vähän aikaa ... Tottahan herrasväet ovat saaneet kahvia, äiti, tottahan sinä olet tarjonnut. Ehkä kuitenkin vielä ottaisimme yhdessä pienen päällispisaran? Onhan sinulla kahvia, äiti? ... No niin, hyvä on, jos olette ravitut. Vierasvaraisuutta vastaan ei saa rikkoa, sekin on jumalallinen käsky. En tosin koskaan ole saanut selville missä se käsky seisoo kirjoitettuna, mutta viisaammat ihmiset ovat minulle sanoneet, että sellainen käsky on. Jaahah, jaahah, vai kantaatti... kuorolle ja torvisoittokunnalle. Ja minun pitäisi johtaa — jaahah, jahhah. Mutta kai sentään olisi parasta, että säveltäjä itse tulisi johtamaan. Noo, ei kai hän nyt niin maailmoja

maksa. Jos kerran hyvää olla pitää, niin täytyy olla valmis maksamaan myöskin... Ei, ei puhuta nyt minusta, vaan säveltäjästä. En ole tullut sitä ehkä koskaan julkisuudessa sanoneeksi, mutta minä en hyväksy näitä nykyisiä säveltäjiä. Harjoitan paraikaa omaa sävellystä — oman kylän voimilla vain. Se ei ole kantaatti. Ei siksi, että kyllä minulla niitäkin on, joita sopii kutsua kantaateiksi. Tuo kirstu tuossa huoneessa — taisitte istua sen kannella — se on täynnä sävellyksiä... Niin, niin, mistäpä te sitä tietäisitte, minä en kulje toittomassa pitkin pitäjää, että minulla on sävellyksiä valmiina kaikkiin juhliin sadan peninkulman alalla kymmenen vuoden kuluessa. Mitäpä minä. Mutta jos kuulette, että tarvitaan sävellyksiä, niin suotta niitä tilataan Helsingistä. Täällä ei ole puutetta — hän löi rintaansa niin että märkä hiha läiskähti, — eikä täälläkään — hän vei oikean käden sormet otsaansa kohden ja koputti siihen, suurten tummien silmien katsellessa ylös kulmakarvojen alta, jotka olivat kuin liidulla piirretty säännöllinen kaari. — Ei ole puutetta, sanon minä. Jo kun minä poikasena soittelin markkinoilla, niin omiani soitteletin. Ette ole siitä kuulleet, mitäs te. Sellaista se on, kun ihmiselle kaikki soi. Ja sitten vaaditaan, että minä kuuntelisin Flyktin pariskunnan tai Kallen Mantan tai Tupun lautamiehen veisuuta. Parinpellon sonni on parempi musiikkimies kuin Tupun lautamies eikä sekään tule kirkkoon puhkomaan ihmisten rumpukalvoja. Minulla on sävellyksiä, minulla. Ja ne ovat musiikkia. Ne laulavat, minun sävellykseni. Mutta nämä nykyajan säveltäjät, ne suuret ja tunnetut, ne maalaavat. Ja se on pahasta. Se on herjausta, se menee ulkopuolelle musiikkia. Teidänkin kantaattinne — vaikken ole nähnyt yhtään tahtia, niin tiedän jo etukäteen, että siinä on jokin hyvä kohta, jonka säveltäjä on kopannut joltakin vanhalta mestarilta — paljon on varkaita tällä alalla — ja muu kaikki on hölynpölyä, törkyä, rojua, santapapertia. Ei kiitoksia, pyytäkää säveltäjää itseään. Tulen kernaasti kuuntelemaan. Kyllä minä ne tunnen: ne etsivät. Koko ikänsä ne etsivät, mutta valmista ei siitä tule. Sillä niillä ei ole nöyryyttä. Taiteellisessa työssä vaaditaan nöyryyttä: en minä vaan Jumala. Minä olen kan-

nel, Jumala on myrsky, Jumala on iltatuuli... No niin, ne asiat eivät ole juh latoimikuntia varten ettekä te niistä ymmärrä enempää kuin Flyktin Tilta laulusta. Kunhan te vain olette saaneet suuhunne sanan kantaatti, niin sitä te veisaatte. Kantaatti, kantaatti, meidän juhlaan tulee kantaatti! Voisitte yhtä hyvin sanoa »tomaatti». Se tekisi yhtä hyvän vaikutuksen, sillä Ison-Hiedan sahalla ei tiedetä eroa tomaatin ja kantaatin välillä. No niin, kantaatti on siis tilattu ja viraltapantu kanttori Lehtinen antaa teille sen neuvon, että otatte säveltäjän esittämään. Minä painun oratoriooni minä. Niin, minun sävellykseni on oratorio. Ja kirkonkello esiintyy siinä yhtenä solistina. .. Kiitoksia, kiitoksia vain. Minä, kuten sanottu, en hyväksy tätä uutta suuntaa. Rumpukalvooni koskee, kun näen nuptitkin. Pitää olla paksut rumpukalvot niitä epäsointuja varten. Se johtuu kontrapunkteista. Koko nykyajan säveltaide on rakennettu kontrapunktille. Minä en tiedä kontrapunkteista mitään enkä tahdo tietää. . . . Kyllä kai tiesitte kenen pyysitte — antaa hänen selviytyä tekeleestään. .. Vai hyvät sanat. Jokohan tosiaan olisi? Kuka sen sanoo, että ne ovat hyvät? Joku suutari täällä ne tietysti on tehnyt ja ylistetään niissä koneita, jotka vapauttavat ihmisen työstä. Hiisi vieköön, kirjoittakaa säveltäjälle ja jättäkää tällainen tuntematon vanha lukkari rauhaan. . . . Vai niin, vain niin, te aiotte maksaa. Todella? Se on melkein uutta se. Puhujat ja juhlarunoilijat ja taiteilijat nehän elävät kunniasta, ei niille toki mitään makseta. Vastahakoiselta tuntuu maksaa yksin niiden matkalipustakin. Sillä kun ne nyt kerran ovat sellaisia yläilmojen asukkaita, niin tuntuu juh lakomiteojen jäsenistä suorastaan siltä, että niiden pitäisi yliluonnollisella tavalla ilmestyä yleisön eteen. Oi armias, jos tällainen köyhä saatana sanoo juh latoimikunnan rahastonhoitajalle, että hän on matkustanut toisessa luokassa. . . . Kiitoksia, äiti, — kuulen että tyttäreni on tullut matkalta ja minun pitää päästä hänen puheilleen. . . . Vai niin, että on kassa tätä kantaattia varten. No, uskaltaako kysyä, miten paljon tässä kassassa on rahaa? Jaa-ah, jaa-ah, vai puolen viidettä sataa markkaa. Onhan se koko kapitaali. Sillä te jo saatte säveltäjänkin tänne. No, minä ajattelen

asiaa, menkää, pitäkää sadetta vaikkapa pappilan naves-
tassa — siellä on komea kivinavetta, pitäjän rahoilla
rakennettu, vaikkei pitäjällä ollut varaa paikata kirkon
kattoa urkujenkaan kohdalta. Saakeli teidät kaikki peri-
köön. Kuka sen on sanonut, ettette te saisi kastua.
Märkä olen minäkin... No, jos olette Amerikassa asti
käyneet, niin pitäisi teidän vesi tuntea eikä sitä peljätä.
Annan ensi tilassa vastauksen. Mutta jos minä tulisin
— mitä minä en vielä ensinkään lupaa — niin katso-
kaakin, ettei juhlan loputtua joku aasi saapasta luokseni
lavalle ja sano: mitäs sitten oltaisiin velkaa? Ja kun
minä vastaan: minun lippuni maksoi kaksikymmentä
markkaa, niin hän sanoo: toimikunnassa päätettiin antaa
kymmenen. Jos, jos, jos jotakin tällaista tapahtuu, niin
minä otan suurimman torven ja minä lyön sen miehen
kuoliaaksi. Ja karkaan vielä sivuhuoneeseenkin ja lyön
teitä kaikkia päähän, niin ettette ikinä nouse... Minä
olen vihainen kaikelle moukkamaisuudelle enkä sitä
säästä enempää kuin sontakärpäsiä. Olen väsyksissä,
olen juovuksissa, ettekö sitä näe. Maailman epäsoinnut
repivät sieluni haavoille. Hyvästi, hyvästi, ajattelen
asiaa. Kun yhdenkin kerran saisi kuulla puhtaita soin-
tuja. Pietarissa minä kuulin, se oli taidetta — sellaista
kun voisi luoda täällä. Vai voitte te maksaa. Selvä on,
tarvitsen rahaa, mutta en ole mikään kontrapunktisävel-
täjä kaupungista, joka säveltää rahasta ja rahan vuoksi.
Hyvästi vain ja Herran huomaan.

Äiti selitteli jotakin vieraille ja seurasi heitä kappa-
leen matkaa. Sacklénin syyksi kuului panevan isän
humalan. Mutta Tumma ajatteli, että kävipä tämä
oikein hyvästi. Isä tyhjensi koko kiukkunsa näihin vie-
raisiin ihmisiin ja tuli lauhana miehenä perheensä luo.
Hän oli hyvin väsynyt, mutta kun hän näki Sorjan, niin
hänellä yhtäkkiä taasen oli voimaa.

— No, tässäkö sinä taasen olet, sinä kuningatar, joka
et nouse valtaistuimellesi. Vai ei minulle riittänyt surua
tämän päivän osalle, vai ei riittänyt, että minut on
häpeällisesti erotettu toimestani sentähden etteivät
minun korvani kestä sotkua. Pitikö sinunkin taasen tehdä
isällesi tämä suru? Minä olin laskenut, että jos itse
annan sinulle opetusta loma-aikoina, niin vielä ehdit

ajoissa ulkomaillekin. Etkö ymmärrä, että pohjasivistys pitää olla. Kaikkialla sinulta kysytään sitä. Aivan niin kuin minulta kysytään kontrapunktia. Minä en hallitse sitä! Ja minua ei kukaan ajattele ja kuolemani jälkeen tyhjennätte sävellykseni kauppiaan eteen ja kiitätte häntä, jos hän tahtoo käyttää ne sillin ja lipeäkalan ympärille. Kyllä minä teidät tunnen. Kaupungin säveltäjältä tilataan tänne kantaatit. Vain sentähden, etten tunne kontrapunktia. Kivenä se tuossa makaa edessäni ja varmaan se kerran murskaa minut. Ja sinun edessäsi tulee olemaan pohjasivistys. Et minnekään pääse, kun ei sinulla ole sitä. Kuinka me olemmekin äitisi kanssa koettaneet. Sackléniakin, senkin rankkitynnöriä, tässä syötimme kuukauden, että hän lukisi kanssasi kieliä. Ja vielä sata markkaakin hänelle annoin.

— Isä... isä, alkoi Sorja, nostaen päätään, jota oli pideltyt käsiensä varassa siinä istuessaan matalalla tuolilla lieden luona.

— Älä puhu mitään! sanoi kanttori ja purskahti itkuun. — Kaikki ponnistukseni ovat olleet turhat, sillä onnettomaksi olet tehnyt isäsi. Nyt en minä enää koetakaan jättää juomista, vaan kaikki minä juon mitä irti saan, vaarivainajan viulunkin juon. Hukkaan minä menen ja tahdonkin mennä. Niin meni ennen minua minun isäni ja vaarini. Jos minua olisi yksikin ihminen joskus ymmärtänyt. Mutta sinäkin, äiti — muistatko kun minä olin saanut valmiiksi laulun myrskylinnusta ja pyysin sinua kuuntelemaan, niin haukottelit vain etkä ensinkään syttynyt minun kanssani. Sanoit, sanoit, että se oli kaunista, mutta ethän osaa erottaa minun laulujani muiden lauluista! Sinä valvoit pienten lastesi luona, se on totta — sitähan tahdoit sanoa. Kuiskaa, mutta älä tänään puhu ääneen, tiedät miten minuun tänään tekee kipeää. Minun isäni, minun isä-raukkani — roistoksi häntä sanoivat ja elinkautiseksi. Nero hän oli ja hukkaan hän meni. En koskaan nähnyt häntä, mutta kuulin kerran. Veneeseen kuulin, kun soutelin linnan ympäri. Siellä lauloi joku. Vanginvartijan vaimo sanoi, että se oli isäni. Kaikki ihmisen kaipausta oli siinä laulussa. Ah, minä en jaksa elää, kun sitä ajattelen, tuosta minä viillän auki. No, menkää pois siitä, enhän minä sitä tee,

mutta sen sinulle sanon, Sorja, että sinuun olen pannut kaiken toivoni.

Sorja oikaisi itsensä suoraksi.

Isä ... lakatkaa nyt, jos tahdotte että minä en tee jotakin ... jotakin ... jotakin ...

Mitä sinä tekisit? Se vielä puuttuisi.

— En itsekään tiedä. Voisinhan mennä ja tehdä jotakin, josta ette pitäisi.

— Sorja, sinuun olen pannut kaiken toivoni.

Älkää te minuun panko mitään toivoa. Hyvä, jos saan henkeni elätetyksi. Minulla ei ole kielipäätä. Ehkei ole ääntäkään ...

— Älä herjaa, kiittämätön. Sinulla on ääni! Sinulla on temperamentti, sinulla on ulkomuotokin. Sinulta puuttuu vain usko ja itseluottamus. Etkö nyt voi isäsi tähden ... Pitääkö sukupolvien kaipuun vuotaa hiekaan, isoisäsi ja isäsi...

— Minulla itselläni ei ole mitään kaipuuta. Mikä minä olen täyttämään teidän kaipuutanne. Olisitte itse ruvennut laulajaksi, tai vaikkapa teatterilaiseksi.

— Lapsi, et tiedä mitä puhut! Kuka minua neuvoi ja opasti? Renki minä olin ja käänsin pellolla lantaa. Äitisi voi sinulle sanoa, että kruununvouti piiskasi minua, kun näki viulun käsissäni. Jollei äitisi olisi ottanut minua, niin olisin jäänyt pellolle. Mutta äitisi rakastui, minä olin siihen aikaan toisen näköinen kuin nyt. Se oli äitisi, joka toimitti minut kaupunkiin. Olisit antanut minun vääntää kiviä ja ajaa lantaa, Aliina. Ehkä olisi polttoni ollut pienempi. No, älä itke siinä — hyvä on niinkuin on. Mutta sinä Sorja, älä sinä koettele kärsivällisyyttäni liiaksi.

— Eihän se ole minun syyni, että olen tässä maailmassa.

— Mene sitten ja syytä Jumalaa, ymmärtämätön ja kiittämätön lapsi. Jos minä sanon sinulle, että on sävelletty ooppera sinua varten. Isäsi on sen tehnyt sinua varten. Sellaista ei ole ollut koko Suomen maassa. Isäsi on ensimmäinen, joka on sellaisen tehnyt. Sinä saat astua kansasi eteen ja puhua sille. Ja sinä saat viedä kansasi nimen maailmalle. Vieläkö nyt syytät siitä, että olet tässä maailmassa.

Sorja naurahti tavalla, joka pelottavasti muistutti kanttori Lehtisen naurua. Tumma läheni nyt isäänsä ja koetti jotakin sanoa. Kukaan ei kiinnittänyt häneen huomiota. Isä käveli edestakaisin, vuoroin avaellen paidankaulustaan ikäänkuin häneltä olisi puuttunut ilmaa vuoroin hieroen käsiään lieden luona ikäänkuin häntä olisi palellut. Sorja istui kahvikuppinsa luona, joka oli jäänyt juomatta, ja silitti koiran päätä.

— Kun ette ole ennen sanonut tätä, huomautti hän.
— Olisin paljon aikaisemmin sanonut teille, ettei minusta pidä mitään toivoa.

— Olen sinusta ollut niin lujasti vakuutettu. Kaikki varani olen pannut sinun kasvatukseesi.

Sorjan nauru kalskahti jälleen ja hän pusersi koiran päätä molempain käsiensä välissä.

— Ohoh!

Isä pysähtyi ja paksu musta tukka otsalla värähteli. Äiti pyysi kymmenennen kerran, että hän muuttaisi ylleen kuivat vaatteet. Tautihan siitä tulee, kun vaatteet ovat märkinä. Mutta kanttori työnsi pois vaimonsa.

— Sano, sano pois, mitä tarkoitat, Sorja.

Nyt tuli Tumma isänsä eteen.

— Hän menee tehtaaseen, jos häntä vielä kiusaatte! huusi hän.

— Mitä? sanoi isä äänellä, jolla lasta tai eläintä puhutellaan. — Vai oletko sinäkin jotakin tietävinäsi? Tämän lapsen olen sinun tähtesi kokonaan laiminlyönyt, sinä Sorja, jota olen rakastanut yli kaiken...

Sorja pyyhki hiuksia otsaltaan. Ne olivat märät, ei voinut tietää sateesta vaiko hiestä.

— Niin, sanoi hän, — ja minun kun juuri piti kysyä, miksi aina kiusaatte minua ettekä tuota Tummaa. Antakaa nyt hänellekin pohjasivistystä.

Isä katseli pyöreiden silmälasiansa alitse vuoroin toiseen, vuoroin toiseen tyttäristään. Äkkiä alkoi häntä yskittää. Silloin hän huomasi vaimonsa, joka kauan oli seisonut hänen edessään, vaateläjä käsivarrella.

— Ehkä tämä on näin sallittu, sanoi rouva Lehtinen kalseahtavalla äänellään, joka oli niin tykkänään risti-riidassa hänen lempeiden, hiljaisten liikkeidensä kanssa.

- Millä me olisimme vieneet perille Sorjan kasvatuksen kun tämä pohjasivistyskin on tullut niin kalliiksi.

Kanttori tempaisi vaatteet hänen käsistään.

- Näitä asioita et sinä ymmärrä, äiti. Valtio kustantaa nerot. Valtio, valtio, hallitus, kansa, isänmaa — ymmärrätkö nyt. Mutta pohjasivistyksen antaa koti.

Eihän valtio kustantanut sinuakaan eikä isääsi...

— Älä puhu, äiti! huusi kanttori ja vei kädet korviaan vasten. — Ojenna kätesi, kävele, liiku, naura, hymyile, mitä muuta hyvänsä, mutta älä puhu. Sinä tiedät, että olen nainut sinut rakkaudesta enkä koskaan ole pitänyt muista kuin sinusta. Mutta puhua et voi... et ainakaan nyt. Anna anteeksi. Mutta on niinkuin lapset rämpyttelisivät pianoa — koko lihavalla kämmenellään yhtäikaa. Oi sinä ihmisraukka, sinulla ei ole ihmisen ääntä...

Rouva Lehtinen taipui ottamaan maasta vaatteet, jotka olivat vierineet kanttorin käsivarrelta. Saman asian oli hän samoilla sanoilla kuullut satoja kertoja ennen, mutta hän ei koskaan siihen tottunut ja kyyneleet tunkivat aina katkerina kurkkuun. Kun hän taas oikaisi itsensä, olivat kasvot kuitenkin ihan tyynet.

— Katso, jatkoi kanttori, — minä, isäni ja isoisäni menimme hukkaan siksi, ettei kukaan meitä huomannut. Valtiolle täytyy näyttää nerot, se ei itsestänsä voi niitä etsiä. Ne täytyy viedä valtion eteen ja näyttää sille sormella: tuossa... tuossa... tuo tuottaa sinulle kunniaa, kasvata se! Sillä lailla minun piti viedä Sorjani, oma tyttäreni. Mutta en voi viedä häntä ilman pohjasivistystä... Aina sinä, äiti, katkaiset siipeni, aina sinä tulet ja puhut minulle rahoista. Ikäänkuin minä en tuntisi sitä pirun keksintöä — rahat ja viina, ne on piru keksinyt ja molempia rakastaa ihminen yhtä paljon kuin pirua itseään, niiden isää... Sorja, vielä ei ole myöhäistä, vielä voit pelastaa kaikki. Voit lukea talven kotona. Kaikki mitä oratorioni tuottaa, kaikki panen tähän. Otamme toisen opettajan, vakavan ihmisen, joka ei tarvitse viinaa. Keväällä suoritat tutkinnon. Isäsi lähtee mukaasi, pyydämme nöyrästi, että opettajat antavat sinulle tarvittavan pohjasivistyksen... Sorja, hel-

litä jo kätesi tuosta elukasta ja kuuntele mitä sinulle sanotaan.

Koira vingahti ja ryömi pöydän alle. Sorjan kasvoilla näkyi taistelun myrsky. Tällä hetkellä hänellä vielä oli valinnan vapaus. Seuraavalla hetkellä ei hänellä enää ollut. Hän jäi kumaraan asentoonsa istumaan, ravisti siinä päätään ja huusi itku kurkussa:

— Antakaa minun olla. Minä en tottele teitä. En tahdo lukea. Venäläistä kirjaa en ota käteeni. Sen Pietarimatkan jälkeen ette muusta puhu kuin oopperasta ja taideteesta. Minä en kärsi taidetta, en laula enää yhtään säveltä, en koskaan. Mitä teistä on tullut, isä? Olisitte jäänyt pellolle, niin olisitte nyt ehkä muonarenki ja minä ja sisareni palvelisimme pappilassa. Nyt emme kukaan kelpaa mihinkään. Minä en enää kuule teitä, menen minne tahdon, en yhtä yötä ole teidän kattonne alla. Maailma on nyt kotini!

Viime sanojen aikana oli tyttö noussut ja oikaissut itsensä täyteen mittaansa. Kanttori katseli häntä niinkuin tuntija katselee taideteosta. Tyttären jokainen liike, jokainen epätoivon purkaus sai hänen ihastuksensa vain kasvamaan.

— Ja sinä menet hukkaan, ja sinä menet hukkaan! äänteli hän hiljaa itsekseen. — Eikä kukaan voi minua auttaa. Ei kukaan...

Hän purskahti itkuun.

Nyt sai pieni hento rouva Lehtinen kuljettaa pois voimakkaan miehensä. Hän seurasi tahdottomana makuuhuoneeseen ja lyyhistyi siellä vuoteen laidalle. Hänen vaimonsa riisui märkiä vaatteita hänen yltään, vaatekappaleen toisensa jälkeen. Hän ei tehnyt sitä ensimmäistä kertaa. Eikä sekään tapahtunut ensi kertaa, mikä nyt tapahtui: rouva Lehtinen ojensi miehelleen paperiliuskan, johon oli kirjoittanut: nuku, rakas isä, siihen asti kun kuoro tulee. Herätän sinut ajoissa. Koetan myös puhua lapsille. Tapahtukoon Jumalan tahto.

Mies jäi pitkäkseen vuoteelle ja tuijotti kattoon, jonka alkuaan valkoiseen maaliin sade ja kosteus olivat tehneet käsittämättömiä kuvioita. Musiikkimiehet seinillä näkivät kovaosaisen veljensä hiljalleen tyyntyvän ja menevän uneen.

Mutta kodin muutenkin niin hauras rauha oli rikki. Sorja lupaili lähteä etsimään jo seuraavaa yösijaansa muualta. Tumma esitteli hänelle hieromaoppia, silittäjän-oppia, neulomakurssia, puutarhakurssia, sairashoitokurssia. Sorja oli tuskastunut koko maailmalle ja sanoi vastaan kaikkeen.

- Tehdashan tässä on lähellä, mitä minä kauemmas.

No niin, mene, mene. Ja vaikkapa mene naimisiin sen Laineen taikka Hyrskyaallon kanssa.

- Älkää, hyvät lapset, tuli äiti väliin, tuodessaan määrät vaatteet keittiöön kuivamaan. — Olkaa armeliaat, äitinne on niin väsynyt.

Tytöt vaikenivat ja tuijottivat pimenevään iltaan. Sadeilman harmaa harso peitti pihamaan ja katot. Kelmainen lehtiterttu pihakoivussa erottautui harmaasta. Niinpian kuin äiti oli mennyt, kuiskailivat lapset taas toisilleen. He olivat tänään tavallista onnettomammat ja taipuvaiset etsimään onnettomuutensa aiheuttajia. Isän virheet näkyivät äkkiä hyvin paljaina, näkyi miten hän eli valheiden ja kuvitelmiin maailmassa, miten hän ryy-piskelemällä ja takaamalla oli tuhlannut pienet ansionsa, ja vieraita hän kuljetti taloon niin ettei siellä koskaan ollut pyhää. Mitkään tulot eivät riittäneet heidän kestitsemiseensä. Silloinkin kerran, kun niitä keskellä yötä tuli sellainen liuta ja äidin ja heidän, tyttöjen, piti antaa heille vuoteensa ja valmistaa ruokaa, silloin syksyllä... Niin kauheasti he säikähtivät, kun heräsivät siihen, että lyötiin ruutuun. Kanttori Koponen ja maisteri Sacklén olivat jo tullessaan humalassa ja yön ja seuraavan päivän kesti tätä menoa. Myöskin äidin heikkoudet näkyivät nyt yhtäkkiä oudon selvästi. Äidillä oli todella niin särisevä ääni, että tuntui pahalta sitä kuunnella. Eikä äiti ollut sivistynyt ihminen. Isä olisi ollut toinen, jos hänellä olisi ollut sivistynyt vaimo. Äiti ei ollut koskaan osannut pitää häntä ja hänen vieraitaan kurissa. He eivät olisi uskaltaneet, jos äiti olisi ollut toisenlainen. Vihdoin viimein kävivät kodinkin puutteet tämän apean mielen valossa oudon silmiinpistäviksi. Kaikki kuluneisuus ja rikkinäisyys näkyi. Muistui mieleen, että uusista seinäpapereista ja uudesta sohvapäällisestä oli puhuttu monta vuotta. Keittiön pöytä oli iänikuinen ja

kulunut loville, ei kahta samanlaista tuolia siellä ollut ja mistä puuttui selustin, mistä jalka. Köyhää täällä oli oli aina ollut ja tulisi aina olemaan.

— Minä en missään tapauksessa jää kotiin, sanoi Sorja.

— Mutta jos saisimme rahaa lainaksi Ison-Hiedan tädiltä, johtui yhtäkkiä Tumman mieleen.

— Hän nyt antaisi! naurahti Sorja katkerasti. — Kuka meille antaisi, kun isä on menettänyt virkansa. Meillähän jo ennestään on niin paljon velkaa. Olisit vain nähnyt kuinka ivallinen ryssänopettaja oli — mitä hän määrittää tutkinnon nimipäiväkseen, onko se minun syyni! Minä vihaan häntä, koko elämää minä vihaan... Tuo keltainen terttu tuolla, se on ainoa, joka puhuu totta.

Onnettomuus oli tullut taloon. Tai eihän oikeastaan se mikä oli tapahtunut, ollut mitään niin ratkaisevaa. Ei kai ensi kertaa tapahtunut, että huonopäisen nuoren tytön täytyi heittää koulunkäyntinsä. Mutta kaikilla oli outo tunne siitä, että elämä kodissa nyt oli kääntymässä joillekin uusille raiteille ja että se mikä oli tulossa, ei ollut hyvää. Sade ulkona ynisi alati samalla nuotilla, iskien pienet itsepintaiset pisaransa kattoon ja ruutuihin ja syöpyen sisään laesta, joka oli laho.

Mutta onnettomuus tulee harvoin yksinään.

Äiti ja tyttäret olivat ruualla keittiössä kun läpi sateen juoksee naapurista kestikievarin poika ja hengästyneenä läähättää tulemaan:

— Maisteri Sacklén lähetti kysymään, että eikö jo tulla. Laiva pian lähtee. Ja eikö kanttori ole toimittanut asiaa. Ison-Hiedan emäntä on kovin kipeänä ja lähetti maisterin tänne. Kanttorin piti toimittaa asia.

— Miksei maisteri sitten itse ole tullut tänne? kysyi äiti.

— Maisteri on maannut koko päivän, vasta nyt heräsi ja sanoi kiireen olevan.

— Parasta, että minä tulen sinne.

Rouva Lehtinen päästi silmänräpäyksessä kädestään veitset ja perunat ja irroitti vyöltään esiliinan. Toivon kipinä oli syttynyt hänen väsyneissä silmissään. Tyttäret olivat kuulleet hänen joskus sanoneen, että hän toivoi Ison-Hiedan tädin vielä kerran tulevan omantunnon

herätykseen ja muistavan köyhiä sukulaisiaan. Olisiko siis hetki nyt tullut? Äiti läksi sellaista kyytiä, ettei hän ottanut edes huivia olkapäilleen.

Tytöt katselivat ääneti, miten he menivät polkua läpi määrän heinän, äiti edellä, nostattaen molemmin puolin hameensa helmoja, poika paljasjaloin perässä.

Tumman koko olennessa oli jotakin säikähtynyttä. Hän aavisti, että hän Ison-Hiedan emännän kummitytönä nyt saattoi tulla kysymykseen.

— Ehkä sinä nyt tulet rikkaaksi, sanoikin samassa Sorja.

— Sitten minä maksan kaikki velat ja ostan nämä huoneet ja korjautan katon ja pannaan seinäpaperit. Ja sinä saat mennä musiikkikouluun ja isä matkustaa suuriin konsertteihin ja kirkonkatonkin minä teetän uuden.

— Ohhoh — luuletpa sieltä paljon tulevan.

— Ei suinkaan sieltä mitään tule. Leikillä puhun.

— Parasta on ettei mitään odota.

Niin he päättelivät, mutta he eivät voineet estää odotustaan kiihtymistään kiihtymästä. Sillä ei nyt Ison-Hiedan täti sulansuotta lähettänyt äitiä hakemaan ja pannut koko laivaa odottamaan. Vuosikausiin ei Ison-Hiedan täti ollut lähettänyt heille edes tervehdystä, hän oli jostakin syystä suuttunut isälle ja äidille, ja nyt hän lähettää äitiä noutamaan. Häntä oli pyydetty monen heidän lapsensa kummiksi ja vasta Tummalle hän oli ruvennut. Silloinkin hän oli suuttunut, kun lapsen nimeksi pantiin »Tumma» — ehkäpä hän olisi tahtonut Kreeta-Karoliinaa. Ei Sorjalla enempää kuin Tummalakaan ollut Ison-Hiedan tädistä mitään muistoa. Ja nyt hän lähettää noutamaan äitiä.

— Ehkä hän tahtoo sanoa hyvästi ennen kuolemaansa, johtui taas Tumman mieleen.

— Niin, ehkä hänellä on omantunnonvaivoja. Hehän ovat kasvatussisaret.

— Ja meidän äiti hoiti hänen isänsä. Hänen hautaisissaan täti kävi täällä Paalajärvellä — ei sitten. Minä en muista sitä enää.

— Minä muistan konvehdit, sanoi Sorja. — Äidillä on vielä jäljellä sellainen paksu musta konvehti. No,

siinä rasiassa, missä on meidän kaikkien hiuksia siltä ajalta, kun olimme pieniä.

— Täti ei pitänyt siitä, että äiti otti isän. Täti ei ole koskaan kärsinyt isää.

Tumman mieleen muistui nyt tädin kummallinen testamentti: hän aikoi naittaa perijättärensä oudolle miehelle. Kyllä oli kauhea senkin naisen tila.

— Pitäisiköhän herättää isä? sanoi Tumma kuin apua hakien.

— Ja mitä vielä, vastasi vanhempi sisar nopeasti. — Mitä hänellä täällä tehtäisiin. Antaa hänen nukkua pois pohmelonsa, kunnes kuoro tulee.

Oli tullut hämärä. Koko pihamaa puineen oli joutunut tiheän, sinisen usvan peittoon ikäänkuin jokin pilvi olisi pudonnut tänne ja hahtuvillaan verhonnut koko Laarin.

— Olipa onni, että meidän muut lapset kuolivat niin varhain, sanoi Tumma ja tuijotti keltaiseen lehtiterttuun.

— Olisi ollut onnellisempaa, jos he olisivat eläneet ja me olisimme kuolleet.

— Miten sinä luulet, että isä olisi jaksanut elättää viisi lasta.

— Olisi kai ollut pakko. Mutta me olemme heikkomat, kun olemme nuorimmat.

— Onko niin?

— Ajattelin vain — mistä minä tiedän.

— Eikö äidin jo pitäisi tulla?

— Ei siitä ole kymmentä minuuttia, kun hän läksi.

Molemmat vaikenivat ja ajattelivat, mitä kaikkea pitäisi tehdä, jos Ison-Hiedan täti todella testamenttaisi heille, Lehtisille, rahoja.

— Kyllä minä olisin valmis ottamaan senkin Arne Falcken, sanoi Sorja.

— Et toki olisikaan, sanoi hänen sisarensa ja tuijotti häneen, poskipäät kylminä.

— Minä olen niin kyllästynyt tähän kaikkeen. Vahinko ettei Arne ole paroni. Hänen isäänsä vielä sanottiin paroniksi, mutta oikeastaanhan se oli niin, että Parinpellon vanha rouva oli paronitar. Eihän Falcke ole edes aatelia.

— Mutta ajattele vierasta miestä, jonka kanssa pitäisi asua ja josta ei pääse eroon, ei millään.

- Pääseehän nykyään.
- Niin, mutta se on väärin. Kun on mennyt naimisiin, niin pitää olla naimisissa.
- Väärin ja väärin.

Sade kohisi loiskuen alas räystäästä nurkkauksessa. Koira, joka makasi lattialla, kuono käpälien välissä, höristeli korviaan, ikäänkuin se olisi kuunnellut. Äitiä kuitenkin ei näkynyt.

— Hiiret, kuiskasi Tumma. — Ne alkavat jo tulla, vaikka ulkona vielä on lämmin.

— Ei, jää sinä vain tänne, kuiskasi sisar takaisin, — jos tahdot. Minä en enää ole yhtä talvea.

Syntyi äänettömyys.

— Vaikka isä onkin joskus juonut, alkoi Tumma, — niin aina hän on virkansa hoitanut. Kyllä pitäjä vielä häntä siunaa. Eikä rovasti ikinä ole tarkoittanut totta tällä muistutuksellaan, hän on vain tahtonut pelotella isää. Muistelepas kuinka hän lauloi, kun hukkuneet haudattiin. Oi, kyllä isä voi laulaa ihanasti. Ja kaikkein kauniimmin hän laulaa köyhien haudoilla. Silloin kun rivihautoja luodaan umpeen, olen nähnyt isän kyynelien vallassa.

— Muistelepas sinä sitä ensimmäistä virsikirjajuttua — vieläkö uskot virsikirjan urkulehteriltä itsestään pudonneen kirkkoon? Kyllä se niin oli, että kanttori Lehtinen sen vihapäissään heitti, vaikka asia käännettiin parhain päin, niinkuin virsikirjassa käsketään. Eikä hän isä sitä itsekään kieltänyt, nauroi koko jutulle.

Koira liikutteli korviaan ja vinkui hiljaa. Tumma taisi kyyneliä vastaan.

— Sinä olet nyt suuttunut isälle, sanoi hän, — mutta kyllä sinäkin pidät isästä. Jos meillä olisi ollut lämmin kirkko. Mutta isä on menettänyt äänensä siinä kirkossa. Juonutkin hän on vain siksi että hänen oli kylmä, ainakin alkuun.

— Hän ei olekaan sinua kiusannut niinkuin minua.

— Sinusta hän aina on enemmän pitänyt.

— Kiitoksia paljon sellaisesta pitämisestä.

Koira karkasi ylös ja syöksyi nurkkaan. Se oli kaatamaisillaan vesiämpärin, niin se teuhasi.

— Täällä on niin kauheasti hiiriä, sanoi Tumma, - pitäisi korjata lattiat. Kylmäkin niistä hohtaa.

— Jahka nyt saat Ison-Hiedan tädin rikkaudet.

— Älä viitsi pilkata.

— Sano sinä minulle: miksi ihminen tänne syntyy,

— Se ei ole ihmisten asia, Jumala sen tietää.

— Se on niin mieletöntä. Kun täällä kuitenkin kaikkien on paha. Ja kun ei tule parempaa . . .

— Isä sanoo, että täytyy kaivata. Mutta minä uskon että se on samaa kuin rukoilla.

— Ja oletko sinä nähnyt, että Jumala täyttää rukoukset.

— Hän antaa joinakin lyhyinä hetkinä tuntea läsnäoloaan. Mutta aivan lyhyinä vain. Ihmisen ei pidä pyytääkään enempää.

— Etkö usko minun kaivanneen. Etkö usko, että minusta olisi ollut hauskaa tulla siksi miksi isä tahtoo...

— Mutta Sorja, rakas Sorja, riemuitsi sisar, — jos sinä tahdot, niin sinä voit vielä . . .

— Alussa minä luin ja minä tahdoin. Mutta Sacklen ei tullut tunnille kello yhdeksän. Hän nukkui. Sitten hän tuli huutelemaan minua metsään kello neljä. Hänenkin aina vatkasi kaipausta. Älä enää mainitse koko sanaa, minä vihaan sitä.

— Niin, se on totta, huusi Tumma kiihkeän tuskan vallassa, — sinä et voinut lukea, se ei ole sinun syysi, ettet osannut. Mutta nyt otamme alusta, isä antaa kaikki oratoriorahat...

— Isän oratorio on hölynpölyä.

— Kuinka voit niin sanoa!

— Täytyy uskaltaa puhua totta.

— Koeta uudestaan, minä lupaan sinun mukanasikaivata...

— Äh, älä lausu koko sanaa: haiskahtaa Sacklénilta.

— Rukoilla lupaan.

— Minä menen tehtaaseen, sahaan ja murskaan itseni sinne koneisiin. No, älä nyt pelkää, en minä sinne ruumistani viskaa, mutta sieluni.

— Voi, minun on niin sääli.

— Ketä?

— Kaikkia.

- Älä viitsi.

Tytöt istuivat mietteissään. Vesipisaroiden putoeleminen, pienten ja suurten, säesti heidän mielialaansa. He kuuntelivat kuinka ne särkyivät pudotessaan maahan. Noin särkyy kaikki, ihmiset ja heidän aikeensa. Vihdoin heräsi Tumma ajattelemaan käytännöllisiä asioita. Miten äiti näin viipyi? Oliko vielä jotain valmistettavaa illaksi? Kahvipöydät olivat jo katetut suureen saliin, jollei olisi pitänyt herättää isää virittämään soittokonetta. Sehän oli sellainen vanha rämä, ettei se pysynyt vireessä. Viime tingassa vielä isä sitä aina paranteli.

Vihdoin viimein kuuluivat äidin askeleet. Tyttäret näkivät, että hän astui hätäisesti ja heilläkin alkoi sydän rinnassa jyskyttää. Jokin ratkaisu lähestyi ja jännitys naulasi odottajat niin paikoilleen, ettei kumpikaan liikahtanut. Äiti puhui jo kynnykseltä ja paineli kädellä rintaansa, josta hengitys tuntui salpautuneen.

— Täti tuntee kuoleman tulevan, puhui hän, — ja tahtoo tavata omaisiaan. Kummityttöään hän tahtoo tavata. Meidän täytyy heti lähteä. Niin, tänä iltana vielä, että ehdimme laivaan. »Nauru» on odottanut. Isä unohti sanoa meille. Se oli kyllä paha, kaikki matkustajat ovat nyt suuttuneita.

Sorja loi sisarensa katseen yli pöydän. Sanat kuolivat hänen suussaan, niin valkoiseksi oli tyttö käynyt. Hänen päivettyneet kätensä puristivat pöydän levyä ja säikähtyneet silmät katselivat äitiin kuin aaveeseen.

— Nouda paras mustasi vinniltä, kiirehdi, lapseni, puheli äiti. — Minä herätän isän.

Mutta Tumma istui ikäänkuin ei hän olisi päässyt liikkeelle. Sorja sensijaan oli unohtanut omat huolensa tämän uuden asian rinnalla ja esiintyi yhtäkkiä virkeänä ja toimintahaluisena.

— Katsos nyt, enkös minä sanonut: nyt sinä tulet rikkaaksi. Vai minäkö menen hakemaan mustan pukusi? Älä pelkää sitä miestä, kyllä sen aina voi vikitellä pois testamentista. Sano tädille suoraan, että huolit rahat, mutta et miestä.

Silloin sai Tumma yhtäkkiä takaisin puhelahjansa ja kuiskasi:

— Mene sinä, ota sinä kaikki tyynni. Minä en mene en vaikka mikä olisi!

— Mielellänihän minä menisin, mutta ei tati minulle mitään anna.

— Miksei antaisi? Olethan sinä sukua yhtä hyvin kuin minä.

— Minä en ole kummityttö.

— Sano, että sinä olet minä. Sano mitä tahansa, mutta minä en mene.

— Voi, voi, kyllä pitää olla hullu! Viivana minä menisin sekä tädin rikkauksien että Arne Falcken syliin!

— Mutta enhän minä voi harjoituksenkaan vuoksi! huusi Tumma, hätä koko olennessa. — Kuka tarjoaa kuorolle kahvia, kuka auttaa isää.

Kaikki hänen väitteensä kumottiin. Hänelle todistettiin, ettei häntä tarvittu, että tultiin hyvin toimeen ilman häntä.

Avuttomuus, jommoista ei hän koskaan ollut tuntenut, valtasi Tumman. Hän oli toki aina luullut, että häntä täällä tarvittiin. Ei muuta hän pyytänyt kuin saada tehdä työtä täällä keittiössä koko päivän, auttaa isää, äitiä, Sorjaa — ja nyt hänelle sanottiin, ettei häntä tarvittu. Hänen kaipauksensa alkoi ensi kerran uurtaa itselleen jotain uutta tietä, omaa tietä, jonnekin, jossa hän oli tarpeellinen. Sydämen juuret alkoivat verta vuotaen irtaantua kodin maaperästä ja etsivät uutta maata. Jokin hyvin arka tunne tytön sielussa teki, ettei hän tahtonut näyttää mitä hänessä tapahtui ja kuinka syvästi häntä oli loukattu. Hän kokosi kaikki voimansa eikä itkenyt.

Talon koko huomio, joka tähän asti oli kiertänyt Sorjaa, kääntyi nyt Tummaan. Isä pääsi jalkeille, sai tietää millä kannalla asiat olivat, tuli ja otti nuorempaa tyttärtään kädestä ja tarkasteli häntä ikäänkuin hän olisi nähnyt hänet ensi kerran. Sitten hän käski hänen syödä, että hän jaksaisi matkustaa. Kävellessä edestakaisin asunnon päästä toiseen, hän vihelteli ja pysähtyeli tuontuostakin sanomaan jotakin. Sairaalle pitää viedä kukkia. Ei saa puhua hänen huoneessaan ääneen. Jos hän tahtoo Tummaa jäämään sinne, niin pitää jäädä. Äiti punnitsi, miten paljon kuorolle valmistetuista kahvileivistä saat-

taisi viedä tuliaisiksi Ison-Hiedan tädille. Kauneimmat loikat täytyi poimia. Oli hyvin kiire. Ihmiset olivat tuntikausia odottaneet ja kiroilivat sekä lukkaria, joka virsikirjoilla viskeli veisaavaa seurakuntaa, että hänen perhettään, joka ei tietänyt aikoinaan tulla rantaan. Jollei »Naurun» kapteenina olisi ollut Ison-Hiedan vanha kuski, niin laiva aikoja sitten olisi jättänyt myöhästyneet. Mutta tämä kapteeni odotti Sacklenia ja Lehtisiä.

Minä en lähde, vaikka mikä olisi, saneli Tumma itseksseen. Laitan kaikki kuntoon, vaan en lähde. Mutta hänen ajatuksensa oli hiukan toinen. Vai ei minua täällä tarvitaakaan, saneli hän toiselta puolen. Hänessä oli ikäänkuin kaksi ääntä, jotka vastailivat toisilleen. Ehkei tati ole niin paha kuin sanotaan.

Isä käveli pitkin askelin valaistusta keittiöstä läpi pimeään eteisen ruokasaliin, joka oli valaistu ja siitä makuuhuoneeseen, joka vuorostaan oli pimeänä. Kaikki ovet olivat levällään ja kaikki lattiapalkit narisivat. Joka kerta tullessaan Tumman eteen, katseli hän häneen sillä tavalla että Tummaa sekä pelotti että itketti. Hän rakasti isää ja hän pelkäsi häntä. Yhtäkkiä isä sanoi:

— Kuule, koska sinä olet pannut tukkasi ylös? Miksi pidät sen ylhäällä? Kuinka vanha sinä oletkaan? Kuudentoista kai — koska Sorja on seitsemäntoista vanha. Ei sinun vielä tarvitse pitää hiuksiasi noin. Tämähän on kaunis palmikko. En ole koskaan tietänyt, että sinulla oli tällainen. Kuulehan, tyttöseni, tule vähän tänne ... laulathan sinäkin hiukkasen. Sinua varten täytyisi tehdä aivan toinen ooppera.

— Isä, kuulkaahan isä ... minullahan ei ole mitään pohjasivistystä, selitti Tumma kaikella voimallaan. — Minulla ei ole vielä kansalaissivistystäkään. Minulla ei ole mitään lahjoja ...

Isä ei kuunnellut häntä enempää kuin äitiäkään, joka kiirehtimistään kiirehti tyttäriään valmistamaan tärkeää matkaa.

Vanhassa kodissa, missä sade syöpyi sisään laesta ja hiiret nakersivat lattiaperustuksia, lieden ääressä, joka oli ruokkinut ja lämmittänyt perheen läpi viidenkolmatta vaihtelevan vuoden, täällä tapahtui nyt ratkaisevin selvittely, mitä Lehtisen väillä oli ollut. Eikä niitä heiltä

suinkaan ollut puuttunut. Polvia myöten kiinni arki-työssä löivät he arpaa kaikista juhla-arvoistaan, koko siitä henkisestä pääomasta, mikä heille oli suotu. Toki eivät he tietäneet, miten käänteentekeviä hetket olivat. Isä luuli, että tämä oli vain yksi niitä tilaisuuksia, jolloin hän saattoi valvoa isänsä ja isoisänsä, näiden hukkaan menneiden musiikkien ja heidän jälkeläisensä tässä tapauksessa oman itsensä, etuja. Äiti ajatteli yksinomaan perintöä, jonka avulla saataisiin talon raha-asiat kuntoon, Sorja ei nähnyt kauemmas kuin siihen, että jostakin hänen on alettava ensi tilassa hakea ansiota ja Tumman koko pyrkimys oli sittenkin jäädä kotiin auttamaan isää ja äitiä. Hän oh valmis kärsimään sen, että hän täällä oh tiellä, sillä hän pelkäsi liiaksi sitä tuntematonta elämää, mihin häntä aiottiin syöstä. Kotiin hän jää, hän ei mene ulos ovesta. Koira, Muruksi nimitetty, oli ainoa, joka tuntui vainuavan jotakin tavatonta. Se vinkui hiljaa, antaen ruskeiden silmiensä seurata kotiväkeä ja kuunnellen jotakin näkymätöntä, joka läheni.

— Tumma, sanoi isä lämpimästi ja kiinnitti tyttären katseensa, — minä olen sinua laiminlyönyt. Olen ehkä tehnyt väärin. Ehkä sinussa olisikin se kipinä, jota tarvitsen. Sinä et siihen usko ja se on minun syyni. Sinun uskosi ei koskaan ole saanut itää, vielä vähemmin nousta oraalle. Sinä luulet, ettet kelpaa muualle kuin tänne keittiöön. Niin olen minäkin luullut...

— Isä, rukoili tytär, — kuka teitä hoitaa kun tulette vanhaksi...

— Sinä olet nyt kuudentoista vanha, jatkoi kanttori, yhä tarkastellen nuorempaa tytärtään kantapäästä kii-reeseen asti, — sinä olet hyvin ahkera tyttö. Entä jos sinä vielä ehtisit hankkia sekä pohjasivistyksen, joka...

Himmeästi palavan kattolampun valossa näki isä kaimon sulon lapsessa, joka miltei palvelijattaren asemassa oli joka päivä työskennellyt hänen ympärillään. Kaikki hänessä nukkui vielä, mutta hänen sielunsa pohjalla paloi tunne, joka oli aitoa sinistä terästä.

— Aivan toinen... toinen temperamentti, puheli isä itsekseen. — Mutta oikea, suuri. Lapsi, sinunhan tuskin tarvitsee avata suutasi: sinun silmäsi laulavat, sinun liikkeesi laulavat. Oi, mikä rikas mies minä olen!

Valtava onnentunne puistatutti sillä hetkellä viraltua kanttoria kaukaisessa sydänmaan seurakunnassa. Hän tarttui molemmin käsin suureen pörröönsä ja eli siinä jumalyhteydessä, jonka onnea hänen vain jonkin harvan kerran oli suotu maistaa.

Hänen tyttärensä Sorja, joka tähän asti oli saanut osakseen kaiken isän tiedottoman palvomisen, katseli tätä kohtausta ja hänen sielustaan leiskahti yhtäkkiä ilmoille outo liekki. Hän vihasi isää, hän vihasi sisartaan! Vai tuollainen se oli ollut se pitäminen, josta he aina olivat puhuneet! Hänestä muka, hänestä, Sorjasta, he niin pitivät, ettei sillä tavalla kenestäkään muusta. ja noin isä vain vaihetti pitämisensä niin että toinen kelpasi siihen yhtä hyvin kuin toinenkin. Ja Tumma otti häneltä kaiken vastaan niinkuin itselleen tulevan ainakin. Kiitoksia vain paljon sellaisesta pitämisestä. Ja kuinka hän, Sorja, oli isästä pitänyt, enemmän kuin kenestäkään toisesta. Ei ollut hänen mielestään maailmassa löytynyt niin kaunista miestä. Aina hän oli ajatellut: jos olisi toinen sellainen kuin isä, niin hänen kanssaan menisin naimisiin. Hän oli luullut, että isäkin piti hänestä yhtä paljon. Mutta se oli kaikki jo annettu toiselle. Ei milloinkaan ollut Sorjasta tuntunut niin pahalta kuin nyt. Se äskeinenkin oli ollut helppoa tämän rinnalla. Hänelle oli silmänräpäyksessä tapahtunut jotakin, joka muutti hänet tykkänään toiseksi. Oliko se hyvää vaiko pahaa? Nyt hän oli vanha, nyt hän ei vannonut mihinkään. Hänen sisässään kierteli kipeä tunne, joka oli kuin myrkky. Hän ei enää pitänyt isästä, hän ei olisi itkenyt, vaikka isä olisi ollut tuossa kuolleen hänen edessään.

— Sorja, kuuli hän äänen lausuvan, äänen, joka oli puhunut hänelle ennen, kauan sitten, — näetkö nyt: minä olen löytänyt toisen lapseni, sisaresi. Katso tänne, hänessäkin on kipinä. Ehkä nyt kuitenkin tahdot pyrkiä, sinäkin, rakas lapseni, yhdessä sisaresi kanssa. Kuinka tekisitkin isäsi onnelliseksi!

— Joutavia, sanoi Sorja kylmästi. — Joutavia, joutavia. Tyhjää puhetta.

Isä astui aivan lähelle vanhempaa tytärtään ja etsi hänen silmiään.

— Varo, sanoi hän, — ettei hävityksen henki saa sinussa sijaa. Se on se home, joka syö sielun. Se on itse rumuus. Se on kateus. Hävityksen henki se on luomisen hengen vastakohta. Ihmisellä ei ole mitään muuta vihollista. Lapseni, luokaamme yhdessä me kolme. Sano että tahdot! Hävityksen henki on perkeleestä, mutta luomisen henki on Jumalasta. Sorja, lapseni...

— Kuinka turhanaikainen tuo on tuo isä ...

Sillä hetkellä, jolloin isän huomio jälleen oli kiintynyt Sorjaan, valtasi Tumman mieletön halu pelastaa itsensä. Hän oli täysin selvillä siitä, että häntä uhkaa tuho. Täyttipä hän isän tahdon tai äidin tahdon, niin hukka hänet periin. Hän ei mene tädin luo, hänen puolestaan saavat viskata tädin rikkaudet vaikkapa järveen. Vielä vähemmin hän rupeaa hankkimaan pohjasivistystä. Ne eivät kukaan häntä ymmärrä, ei Sorjakaan. Sorja on hänelle nyt jostakin suuttunut. Aivan ilman syytä. Täytyy tästä itse ryhtyä hoitamaan asioitaan. Ja muuta keinoja ei nyt ole kuin pakeneminen.

Hänelle tuli sama lapsellinen päähänpisto, jolla hän joskus — eikä niin aivan harvoin — oli pelastanut itsensä, kun isä oli käskenyt ikäviä vieraita ja kun ei mitenkään jaksanut olla heidän kanssaan. Kun vieraat tulivat sisään ovesta, hyppäsi hän ulos ikkunasta. Oli varmaan ollut hyvinkin väärin, äiti oli yksin saanut tehdä työt. Sillä Sorja, hän oli hänkin tehnyt saman tempun. He olivat juosseet suinpäin horsmapensaisiin ja maanneet siellä ja kuunnelleet, kuinka äiti huuteli heitä. Kun äidin huudot sitten olivat vaienneet, olivat he karanneet eteenpäin, ensin karviaismarjapensaiden suojaan, sitten ruohikkoon, missä saattoi olla käärmeitä ja minne oli ankarasti kielletty menemästä. Puutarhan perällä oli portti ja sen lähellä kukkiva heisipuu — tuon portin taakse kun pääsi, niin oli turvattu. Siellä oli pappilan vasikkahaka, latoja ja halkopinoja. Siellä oli kuoppia, mistä oli vedetty savea ja suomutaa ja joista ei vesi milloinkaan kuivunut... Tumma painoi hiljaa oven kiinni jälkeensä ja syöksyi ulos märkään ruohoon. Toinen ääni hänen sisässään sanoi: tämä on turhaa, sillä he etsivät sinut aivan heti. Toinen ääni sanoi: jollet pakene, niin olet kadotuksen oma. Ei se ole isän lapsellinen harha-

kuva, mutta se on tuon puolihullun tädin mieletön päähänpisto, joka sinut tuhoaa. Varsinkin tunsit Tumma perintöä ajatellessaan siihen liittyvän vieraan miehen innoittavaa läsnäoloa. Isä ja äiti ovat sellaiset, että he voivat vaikkapa pakottaa hänet naimisiin. Mutta hän, hän menee vaikkapa järveen mieluummin. Ja niin hän juoksi. Lähteköön laiva, ei suinkaan se iankaiken odota! Jalat olivat jo likomärät, sitten ulottui kosteus polviin ja vihdoinkin olivat hartiatkin läpimärät. Eikö laki ja oikeus tule väliin silloin, kun joku vanha ihminen määrää jotakin niin hullua kuin että hänen perintö jää seuraan myöskin sulhanen? Tumma kyykistyi karviaismarjapensaiden alle ja tunsit olevansa kovin lapsellinen. Mutta hän oli myöskin onneton eikä tietänyt, mitä piti tehdä, minne joutua. Ei yhtään ystävää hänellä ollut. Sorjakin on hänelle suuttunut.

Nyt ne huusivat. »Tumma! Tumma! Tule heti paikalla. Koira löytää sinut kuitenkin.»

Aivan oikein: Muru oli hänen jäijillään ja juoksi häntä liehuttaen pitkin uomaa, jonka hän oh tehnyt märkään nurmeen. Tämä oli niin hirvittävää. Eikä Jumalakaan häntä armahtanut.

Koira nuoli lämpöisellä kielellään hänen kaulaansa ja kasvojaan. Hän itki sen turkkiin ja seurasi sitä.

Kaikki toruivat nyt yhtäikaa. Hevonen oli jo portaiden edessä. Hän itki niin, ettei kuullut mitä he kukin sanoivat. Huone oli täynnä hehkua liedestä ja jotakin hyvää ruuanhajua. Sorja riisti vaatteita hänen yltään ja puetti toisia hänen ylleen. Mutta isä kulki kuin pilvessä keskellä tupakansavua ja puheli puoleksi itsekseen, puoleksi muille:

— Vai kohtaloasi pakoon, veitikka! Ei, kyllä ne kontrapunktit meidät yllättävät, vaikka niitä pakenemme. Sinua kadehtivat monet ihmiset, saisit olla iloinen, että tati haluaa sinua tavata. Valtaa on ihmisellä, kun hänellä on rahaa. Jos kaipauksesi on tarpeeksi voimakas, niin luot jotakin. En tällä hetkellä tiedä mitä syntyy, mutta jotain syntyy. Tuo minulle ryyppeä, äiti, pääni halkeaa. Tule tänne, äiti, ja puhu minulle. Sinun äänesi on kaunis, vaikka minä pintapuolisuudessani en ole tunkenut sen pohjalle. Olen kuullut vain ulkopuoli-

set epäsoinnut. Sinun sydämesi hyvyydestä on jokainen sävel lähtenyt. Puhu, äiti, anna minun kuunnella. Sinun, kaipauksesi on synnyttänyt minulle viisi kaunista lasta ja nämä kaksi minä vielä omistan. Anna vielä ryyppy, äiti, pääni halkeaa. Minä rakastan sinua, katsokaa häntä, lapset, ei ole maailmassa sellaista pikku äitiä. Muistatko kun itkit Ison-Hiedan vainiolla ja kiurut lauloivat. Mene sille kohdalle ja vie sinne minun kyyneleeni.

Pieni rouva Lehtinen seisoj parhaassa mustassa puvussa, viinaryyppy kädessä, miehensä edessä ja koetti salata kyyneliään. Hänen miehensä tarttui kalpealla kädellään lasiin ja tyhjensi sen niinkuin se olisi sisältänyt vettä. Sitten hän lyyhistyj vaimonsa olkapäätä vasten, upotti kasvot hänen niskaansa ja itki siinä väkivaltaista itkua. Äitikin itki. Molemmat tyttäret seisoivat ääneti. Juhlallinen hämmästyj oli heidät vallannut, he eivät koskaan olleet nähneet mitään tällaista.

— On kiire, sanoi äiti ja mieliala oli samassa hetkessä kuin poikki leikattu.

Isä nosti nyt päänsä ja sinertävä kalpeus hänen kasvoillaan paistoi luonnottomasti. Hän pysähtyj tyttäriensä eteen ja katsoi heihin silmäterillä, joita ei voinut väistää.

— Ei lapset, sanoi hän, — kohtaloaan ei kukaan pääse pakoon. Muistakaa, että olette minun tyttäriäni. Kirkonkellon kasvatteja te olette. Se on laulanut teidän kehtoonne. Kuinka moni voi kerskata sellaisesta. Älkää te yrittäkökään paeta kohtaloanne. Se on vaarallista. Paeta kohtaloaan on samaa kuin kääntyä itseään vastaan. Mutta jos kirkonkellon kasvatti kääntyy itseään vastaan, niin tulee hänestä langennut enkeli!

Äiti työnsi jo Tummaa ulos ovesta. He nousivat rattaille, keskelle sinistä sumua, joka kuin kevyt vanu peitti kukkivan pihamaan. Jokaisesta lehdestä kotoisella seudulla, kaikista räystäistä Laarin vanhassa talossa putoeli hiljalleen maahan sadepisarvoja. Kukaan ei enää puhunut. Nämä pisarat puhuivat. Yhtäkkiä puistatutti tuuli pihamaata. Sadepisarvat putosivat väkivaltaisesti kuin seulasta, jota ravistetaan. Tuntui siltä kuin koko talo, eikä yksin puut ja pensaat, olisi tärähtänyt. Tuuli kiersi pyörteessä ympäri pihan, karkasi sisään ovista, jotka

olivat auki, ja läiskäytti ne kiinni, ikäänkuin se olisi tahatonut sulkea talon joltakin, joka on ollut ja jota ei enää ole.

Kun Sorja ja hänen isänsä palasivat sisään, tunsivat he että olisi pitänyt sovittaa jotain, joka vieroittavana oli tullut heidän väliinsä. Nyt, kahden jäätyä, tuntui epäsopu pahemmin kuin muuten ja kumpikin pelkäsi jostakin syystä siirtää sovinnon sanaa tuonemmaksi. He ikävöivät toistensa luo, mutta eivät voineet löytää tietä. Niin seisoivat he hetken eteisessä, isä ja tytär, odottaen, että toinen sanoisi jotain. Sorja oli kuitenkin niin tottunut siihen että isä teki lopun tällaisista ikävistä mielialoista, että hän päätti antaa isän tehdä sen nytkin. Mutta isä seisoi vain mietteissään ja hänen päänsä varjo erottautui suurena ja aaveentapaisena valkoisella ovella. Yhtäkkiä otti hän esiin kellonsa, huomasi, että se oli paljon ja avasi päättävästi oven. Astuesaan yli kynnyksen hän sanoi tyttärelleen:

— Jos olisin tietänyt tämän, niin olisit saanut laulaa Maria Magdalenan osan. Nyt siitä tietysti tulisi loukkaantumisia, jos antaisin osan sinulle. Sille ei voi enää mitään.

Sorjassa kuohahti. Häntä suututti, ettei isä sovittanutkaan mielialaa, sitten häntä harmitti, että hänen täytyi ryhtyä kaikkiin ikäviin talousaskareihin ja vihdoinkin hän oli pahoillaan isälle, ettei isä kuitenkin antanut hänelle oratorion suurinta osaa, vaikkapa joku olisi siitä loukkaantunutkin.

— Ei ole ensinkään sanottu, että kuoro tulee! huusi hän isän perässä, käsi oven kääkässä.

Isä naurahti ruokahuoneesta vastaan.

— Kuoro tulee, vaikkapa sataisi pieniä kiviä. Vai oletko sinä jotakin kuullut? Kuoro on vihdoinkin lämmennyt ja innostunut.

— Ajattelin vain, sanoi Sorja, — tapausta kirkossa aamupäivällä.

Isä naurahti vielä kerran.

— Ja mitä se tähän kuuluu?

— No niin, ehkei kuulu.

Sorja meni keittiöön, missä kaikki oli sekaisin ja ajat-

teli epätoivoisana tehtäviä, jotka häntä odottivat. Juuri nämä työt olivat vastenmielisimmät kaikesta mitä hän tiesi. Taistellessa märkien puiden kanssa, jotka eivät tahtoneet syttyä hän ajatteli neiti Hyrsky aaltoa, jolla oli ollut rannerenkaat ja kultavitjat ja rintasolki. Hän muisti myös pienen viekkaan Laineen ja komean Hyrsky-aallon. Hyrskyaalto oli kaunis mies, siitä ei päässyt mihinkään. Hänellä oli mahtanut olla monta morsianta.

Nyt isä taasen meni kaapille. Hän puheli itsekseen ja paiskeli ovia. Mikähän nyt oli?

Kuinkahan paljon mahtoivat tehtaalla saada työpalkkaa. Ei kai neiti Hyrskyaalto kuitenkaan niillä ansioillaan ollut ostanut koristuksiaan. Amerikasta kai ne olivat. Eivätkä suinkaan olleet oikeaa kultaakaan. Eikö ollut jokin sekoitus, jota sanottiinkin Amerikan-kullaksi — eivätkö liene olleet sitä.

Isä soitti salissa. Lakkasi ja alkoi taasen. Tämä alku kuvasi kuutamoyötä Libanonin vuorilla. Niin kauas kuin Sorja muisti taaksepäin oli hän kuullut nämä sävelet. Niitä oli isä soittanut ja hyräillyt, viheltänyt ja laulanut siitä asti, jolloin hän Helsingissä opiskeli. Vain yhden lukukauden isä oli saanut opetusta. Sinä aikana oli hänellä ollut ystävä, jokin nuori runoilija, joka kirjoitti sanat. Isä alkoi jo silloin säveltää tätä oratoriota. Runoilija on aikaa sitten ollut kuolleen ja nyt vasta esitetään teos. Eikä se sittenkään tule kelpaamaan mihinkään. Surullista. Mutta kaunis se on. Saattaa nähdä hopean-karvaiset öljypuut, tähdet, jotka ovat hyvin suuret ja hyvin alhaalla ja kuulla tuulen suhinan, kun se käy läpi lehtien. Sorja hyräilee mukana ja asettelee halkoja. Mikä nyt tuli? Isä iski kieliin kaikella voimallaan ja lakkasi sitten. Hänen täytyy tietenkin virittää konetta, joka taasen on aivan mahdoton, muisti tytär samassa. Mikä isän päähän pälkähtikään, kun hän tahtoi harjoituksen tänne kotiin. Hän luultavasti toivoo kestityksen kautta saavansa kuoron innostumaan. No niin, onnistukoon se hänelle vain ja sairastukoon se opettajaneiti, jonka on määrä laulaa Maria Magdalenan osa niin että hän, Sorja, saa laulaa sen. Mutta mikä ihme nyt onkaan — rikkooko isä huonekaluja, vai mitä hän siellä kolistelee?

Sorja seisoi työssä lieden luona, kun isä astui keittiön

kynnykselle. Hän oli nähtävästi repinyt hiuksiaan, koska ne törröttivät pörrönä pääläella. Hän oli sellaisen mielenliikutuksen vallassa, että ääni vapisi.

— Kuule, sinä, alkoi hän, hilliten itseään, — tiedätkö sinä, minne äitisi on kätkenyt minun pulloni. Sano se paikalla, jos tiedät. Minä en kärsi sitä että minua holtotaan. Itse tiedän mitä teen. Ja jos minä tahdon juoda itseni kuoliaaksi, niin se myöskin on oma asiani. Vai määräämään minulle, koska minä saan juoda ja koska en... No, jos et tiedä, niin et tiedä. Minä haen siksi kuin löydän, kaikki paikat penkoan ja vaikka minun pitäisi vääntää nurin äitisi piironginlaatikotkin, niin minä vakuutan, että haen kunnes löydän. Laita tuli saliin. Sen ne ovat unohtaneet tehdä, vaikka tietävät miten kosteus vaikuttaa soittokoneeseen. Pidä kiirettä, ehkä vielä ehtii vähän kuivaa! Koko päivä teillä on ollut aikaa, mutta ette senvertaa pidä huolta! Te tiedätte, että tämä harjoitus määrää koko tulevaisuuteni — mutta ei sittenkään tehdä tulta uuniin ja soittokone on siinä kunnossa, että sisälmyksenikin ovat kiertyneet paikaltaan. Mitä? Sanoitko sinä jotakin? Ole tänään varovainen, älä sano mitään mikä haavoittaa isääsi, sillä isäsi on tänään saanut kestää enemmän kuin kaksijalkainen eläin saatataa kestää. Puhu tänään vain kauniista hyvistä asioista. Pane vanhoja sanomalehtiä pesään, että syttyisi. Isäsi ei uskalla koskea tuohon klaveeriin ennenkuin huone on hiukan kuivunut. Sillä on nyt ihan samanlainen ääni kuin äidilläsi. Paljon ne ovat korviani kiusanneet molemmat. Eikö ole sanomalehtiä? No, ota öljyä, kyllä sitten syttyy. Isäsi on sairas ja äitisi on kätkenyt lääkkeen. Onko se oikein? Kuka on koskenut isoisän viuluun? Kuka täällä on käynyt penkomassa? Helvetti ja kuolema, tiedätekös, kuka oli isoisänne? Nero hän oli, Jumalan oma lapsi, ja te koskette hänen viuluunsa ja revitte sen kieliä. Mutta sen minä sanon, että jollen löydä pullojani, niin ei ole äitisi hyvä tulla kotiin! Ah, no, kas noin! Tulepa jo lämpöisempi. Koetetaanpa nyt käydä tuon kiukkupussin kimppuun. Niin, kas tämä on kaikki niin kulunutta ja ruostunutta. Kun saisi senverran aikaa, että voisi ottaa auki kaikki tyynni. Sorja, minä näen sinun kasvoistasi, että tällä hetkellä halveksit

isääsi — älä vain sano mitään, sillä minä voi lyödä sinua Monessa rikkaassa salissa seisoo hienoja soittokoneita joihin ei milloinkaan kosketa, mutta minun täytyy taisella tämän ikälopon rämän kanssa. Jumala minua autakoon, etten suutu niin, että lyön sinua kirveellä, sinä vanha raukka, joka et tahdo tietää mitään vireestä! Tyttäreni, ota kynttilä, näytä valkeata. Saisinpa minä nyt ryypyn, niin kaikki menisi hyvin. Tätä minä nyt olen koettanut virittää koko elämäni ajan. Ja juuri kun sen luulet saaneesi jonkinlaiseen kuntoon, niin se on taas niin epävireessä, että korvat halkeavat. Ja samoin on koko elämän. Sorja, minne sinä menet?

Sorja oli laskenut kynttilän pianon kannelle ja puhalsi taas tuleen. Molemmat kuulivat kellon ruokasalissa alkavan lyödä. Se löi seitsemän kertaa.

— Seitsemän, sanoi Lehtinen ja rupesi korjailemaan pois pihtejä ja avaimia, joilla hän oli viritellyt soittonetta. — Olet oikeassa, sinun täytyy mennä keittiöön, he tulevat tänään täsmällisesti. Hajuaako täällä lampputöljyltä? Mitä sinä sanoit — nauroitko? Sorja, varoitan sinua. Sinä tiedät, mikä olet ollut isällesi, mutta tänään olet tuottanut minulle suuren surun ja minun sydämeni on siitä vielä verihaavoilla. Ota pois rikat uunin edestä. Ensi kerralla vien heidät kaikki koululle. Mutta tänään tarjotaan kotona kahvit. Ja sitten täytyy vähitellen alkaa harjoittaa kirkossa, jotta kellot voivat tulla mukaan. Mutta se on tarpeellista vasta finaalissa. Kas vaan, eivät ole niin täsmällisiä kuin lupasivat. Ehkä ruokasalin kello käy jonkin verran edellä. Tyttäreni, jos sinä tiedät, mihin äidilläsi on tapana kätkeä minun tavaroitani, niin sano. Sairas olen, tarvitsen lääkettä. Kas noita mokia, kun eivät tule täsmällisesti. Ja kuinka varmasti lupasivat. Ja minä vielä siirsin harjoituksen näin myöhäiseksi heidän nimi- ja syntymäpäiviensä takia. Saakeli soikoon, minkälaisia ihmiset ovat.

Sorja työskenteli tihruten palavan kattolampun valolla keittiössä ja koira makasi pitkin pituuttaan kiinni helin kyljessä. Yhä varmemmalta alkoi Sorjasta näyttää, ettei tänne tänään ketään tule. Koira oli unessa, jommoiseen se vaipui pahalla säällä, päivinä, jolloin ei kylässä kukaan liiku. Sorjaa väsytti, harmitti ja hävetti.

Täällä he ovat viikkokauden valmistaneet juhlaa varoista, iotka ovat otetut puodista velaksi. Kaikki tulet ovat sytytetyt kuin jouluna ja kuoron jäsenet istuvat mikä missäkin eivätkä ole tietääkseen. Mitäpä he välittivät köyhästä, virkaheitosta kanttorista ja hänen perheestään. Mutta kuka käänsä myöskään kanttorin olemaan niin lapsellisen ja vetoamaan mokomien armoihin. Sorja oli suuttunut sekä isänsä puolesta että isälleen. Olisipa hän tietänyt, missä isän pullo oli, niin hän itsekin olisi ottanut lasillisen. Hänen täytyi nauraa, kun hän nosteli kahvipannua, joka oli kuin mikäkin kattila. Tässä on heille, isälle ja hänelle nyt kuukaudeksi juomista!

Yhtäkkiä hän huomasi, että isä seiso i kynnyksellä. Hän nauroi hänkin, mutta iloista veitikkannaurua.

— Minä löysin ne jo, sanoi hän salaperäisesti. — Ja arvaapa mistä. Äitisi ei ole tyhmä. Sävellysarkkuun hän ne oli pannut. Hän on huomannut, ettei minulla moniin aikoihin ole ollut sinne asiaa. Siellä ne olivat. Olipa hyvä asia, piru vie.

— Antakaapa minullekin vähän, sanoi Sorja, otti pöydältä kahvikupin ja ojensi sitä isälleen. — Olen kylmetynyt. Antakaa pois nyt.

Isä tuijotti tyttärensä kasvoihin, joihin tämän yhden päivän aikana oli tullut jotain toivottoman alakuloista ja välinpitämätöntä.

— Ei, Sorja, sanoi hän ankarasti, — tähän älä sinä koske. Se ei ole naisia varten. Kas, miehet on miehiä. Mene pois vain työhösi. Kyllä kuoro tulee. Älä sinä siinä naura.

— Isä, alkoi Sorja, seisoen suuren kahvipannunsa takana ikäänkuin turvassa, mistä voi sanoa mitä tahansa, — tänne ei tule ketään. Ette siihen itsekään enää usko. En tiedä, pitääkö teitä itkeä vaiko nauraa. Täällä on kaikki valmistettuna juhlaan. En tarkoita ruoan ja juoman puolesta niin paljon. Mutta teidän oratorionne, se on tuossa kuin missäkin maljassa tarjolla jokaiselle, joka vain siitä huolii. Mutta kukaan ei huoli. Ei vaikka te kuinka kerjäisitte . . .

— Ole vaiti, tyttö! huusi kanttori.

— Kuuntelisitte nyt vain totuutta, jatkoi tytär armotomasti. — Nyt teidät on potkittu pois toimestanne. Mitä

te sitten teette, jos vielä pääkaupungin sanomalehdet julkisesti teitä pilkkaavat. Mutta sitä ehkei tarvitse pelätä sillä ettehan te yksinänne voi esittää sävellystänne Onneksi toki. Sillä muuten te kyllä varmaan jo aikoja sitten olisitte ...

Tuoli kolahti säpäleiksi permantoon ja koira karkasi haukahtaen makuusijaltaan. Sorja kuuli isänsä parkaisevan ja juoksevan ruokahuoneeseen. Sielläkin meni jotakin rikki. Olisiko isä todella paiskannut seinään vanhan viulun. Siltä kuului. Ja nyt helisivät lattialla lasisirpaleet. Rikkoiko hän musiikkimiesten kuvia? Menikö hän nyt tuosta niin kokonaan suunniltaan! Sorja kävi neuvottomaksi ja mietti, mitä hänen nyt piti tehdä. Kauheaa tämä oli tämä tällainen elämä. Ja tämän tapaista se aina oli heillä ollut, joskin se oli tullut yhä hullummaksi. Ei, tänne ei hän rupea jäämään. Ottaisiipa Ison-Hiedan tati hänet luokseen, niin hän olisi valmis vaikkapa menemään naimisiin sen nuoren paronin kanssa. Se olisi varmaan parempi kuin joutua Hyrsky-aallolle. Ja Hyrskyaalto oli katsonut häneen sillä tavalla, että hän varmaan häntä ajatteli. Mitä hyvänsä, mutta tänne kotiin ei hän jää!

Miksikähän isä nyt onkin niin hiljaa. Ehkä hän on juonut ja nukkunut. Se olisi kaikkein parasta.

Tytär astui ääneti läpi eteisen ja huoneiden. Ruokasalin permannolla särkyivät lasinpalaset hänen jalkainsa alla. Siellä oli pimeä, miksi isä olikaan sammuttanut lampun. Mitä hän nyt mahtoikaan hautoa päässään, aina täytyi talossa pelätä, että jokin onnettomuus tapahtuisi.

— Isä, missä te olette? huusi Sorja pelästyneenä.
— Isä!

Hän tuli saliin, missä piano oli auki, paksu pinkka nuotteja telineillä ja palava kynttilä kahdenpuolen. Isä ei ollut täällä. Pitkä juhlapöytä valkeine liinoineen teki kaamean vaikutuksen nyt kun oli varmaa, ettei kukaan asettuisi sen ääreen. Tyttö juoksi takaisin, yhä huudellen isää. Ruokasalissa hän sittenkin oli. Hän puhui jotakin yksikseen.

— Täälläkö te istutte pimeässä, sanoi tytär, — ja minä kun jo säikähdin, että minne te olette mennyt. Miksi te

olette sammuttanut lampun? Odottakaahan nyt, minä tuon salista kynttilät. Älkäähän nyt olko noin suruisanne, isä. Mitäpä se siitä paranee. Minäkin olen ollut nahalla tuulella, mutta mitä se siitä paranee. Pankaa maata, isä. Olette kipeä. Tuonko minä teille jotakin syömistä. Kuulkaas, isä, älkää olko huolissanne siitä aamupäiväisestä. Ei rovasti tahdo meille pahaa, hän vain kovistaa, mutta kyllä te pysytte virassanne. Mistäs paalajärven seurakunta saa sellaisen kanttorin. Sellaista ääntä ja sellaista miestä ei ole maailmassa. Isä, älkää naurako. Isä kulta ...

Kanttori Lehtinen nauroi. Istuen puusohvalla, missä tehtaalaiset aamupäivällä olivat istuneet, kaasi hän pullosta vierellään täyteen pienen ryyppy lasin ja tyhjensi sen.

- Kaikki on hyvin, sanoi hän. — Yhtä ainoaa kaipaen. Miksei soiteta kelloja? Nythän on se aika.

— Mitä te hulluttelette, sanoi Sorja, alkaen uudelleen ärtyä. — Nyt on ilta, lähtekää maata. Minkätähden te taas olette täällä särkenyt tavaroita. Tulisitte nyt järkiinne, isä.

Tytär otti häntä kädestä ja koetti nostaa häntä ylös. Käsi oli paisunut ja painava eikä kanttori liikahtanut.

— Olenko minä niin huono, ettei minulle soiteta kelloja? sanoi hän väsyneenä. — Kirkonkello on ihmisen kaipausten ääni ja kaivannut olen minäkin, yhtä paljon kuin joku toinenkin.

Yhtäkkiä hän kimmahdi pystyyn, työnsi tyttären luotaan, kaatoi mitä eteen sattui ja tuli ikkunan luo.

— Kirkonkellot soimaan! sanoi hän hiljaa ja pusersi käsiään ristiin.

Sitten hän nopeasti meni eteiseen, kopeloi alas portaita ja hävisi pimeyteen.

Sorja seiso i hetken miettien, pitikö hänen koettaa huutaa häntä takaisin, mutta ajatteli sitten, että hän ehkä selviää ulkoilmassa. Hän kutsui koiran luokseen ja käski sen seurata isäntää, läksi sitten sammuttamaan tulia ja korjaamaan pois juhlapöytää salista. Oli pilkkaisen pimeä ilta ja sade tippui unettavan yksitoikkaisesti alas katonröystäistä. Ei ollut äidillä ja Tummalla, heilläkään, nyt hyvä kulkea laivalla. Ettei vain mitään

tapahtuisi. Hiiret — nyt ne taasen alkoivat. Sorjasta tuntui kaamealta. Että hän sentään oli lähettänyt pois koirankin. Mahtoiko isä todella lähteä suntion luo pyytämään häntä soittamaan kelloja. Ettei hän vain kapuaisi torniin ja loukkaisi itseään siellä. Ovat rohkeat nuo hiiret, nakertelevat, vaikka täällä liikutaan. Kun Sorja Lehtinen tuli soittokoneen ääreen sulkeakseen kantta täytyi hänen ottaa nuottipinkka telineiltä. Se oli painava, kourantäyteinen pinkka, täynnä isän merkkejä ja huomautuksia. Sorjan sydämeen vihlaishi, kun hän ajatteli kuutamoa Libanonin vuorilla ja seetripuitten suhinaa. Ei koskaan, ei koskaan isä saisi sitä esittää vastaanottaville sydämille. Kovaa on tämä elämä ja vihata sitä täytyy.

Samassa hetkessä alkoi läpi hiljaisuuden kuulua jotakin ääntä. Itkikö isä pihamaalla? Hän kiiruhti yli viulunkappaleiden ja lasisirpaleiden eteiseen, avasi oven ja tuli portaille. Pimeys painoi siellä kuin paksu märkä vaate. Sumusta kuului tuskallisen valituksen ääni. Heti kirkon tai tapulin takaa. Koira ulvoi. Se ei hellittänyt edes hengittääkseen, vaan ulvoi katkeamatta, äänellä, joka tiesi hengenhätää.

Sorja Lehtinen kuunteli hetken posket kylminä ja sydän takoen. Hän tiesi heti, aivan kuin joku olisi sen hänelle sanonut, että se oli heidän koiransa, ja tiesi myöskin, että isälle oli jotakin tapahtunut.

TYHJÄ SIJA

Kuolema on yleensä hienotunteinen vieras. Se ei saavu ennenkuin ihminen sisimmässä mielessään on sanonut sille: tule! Ison-Hiedan emäntä Kreeta-Karoliina ei ollut lausunut tätä sanaa ja niin pysytteli kuolema vielä hänen nynnyksensä takana, vaikka Kreeta-Karoliinan olisi pitänyt pari vuotta jo maata haudassa, ainakin lääkärien ennustusten mukaan.

He eivät saaneet selville mikä häntä vaivasi. Toiset sanoivat, että hänessä oli syöpä, toiset luulivat taudin olevan keuhkoissa, joku oli väittänyt koko sairauden johtuvan reumatismista. Useimmat olisivat tahtoneet toimittaa leikkauksen nähdäkseen mitä tämä oikein oli. »Hitto teidän leluksenne ruvetkoon!» sanoi Kreeta-Karoliina sille nuorelle virkaatekeväälle, jonka isäntä-vainajan sukulainen Korven emäntä viimeksi oli tuonut Isoon-Hietaan. Ja virkaatekevä sai kuulla mitä muutkin tohtorit: etteivät he ymmärrä yhtään mitään, että he eivät ole parempia kuin teurastajat tai kruununvoudit, ja ettei kukaan kunniallinen ihminen rupea tohtoriksi enempää kuin kruununvoudiksi tai teurastajaksi-kaan. Onko maailman alusta kukaan niin paljon rikkonut kymmeniä käskyjä vastaan kuin ne, jotka nimittävät itseään tohtoreiksi? Skorpioni heillä on sillä kohdalla, missä muilla on sydän, tohtoreilla! Ja Korven emäntä sai kuulla, että jos hän vielä tuo tänne tohtoreja, niin on tie auki sekä hänelle että hänen tyttärelleen täältä Isosta-Hiedasta maailman toiseen laitaan asti.

— Niin minä tahdon! sanoi Kreeta-Karoliina ja iski terässiniset silmänsä Korven emäntään, joka näytti ole-

van niin suuri ihminen, että hän olisi voinut vaikkapa niellä Ison-Hiedan sairaan hennon Kreeta-Karoliinan.

Mutta Korven emäntä vavahti, kun Kreeta-Karoliina näin häntä puhutteli, ja vilkutti silmää tyttärelleen ettei tämä vain alkaisi vastustaa sairasta. Molemmat liikkuivat varpaisillaan ja tohtori huusi suuttuneena kolme kertaa: oikkupussi! Ja sanoi sukulaisille, että tällaisten sairaiden luo ei sovi vaivata lääkärejä. Pitkiin aikoihin ei sitten lääkäriä tuotukaan Isoon-Hietaan.

Paljon antoi emäntä ihmisille ihmettelemisen aihetta. Miten hän elää? Hän syö ja juo niinkuin lintu, hän ei nuku. Ja ajoittain hän on kuin kuollut. Mutta se on sitä, päättelivät he, että hän elää niin kauan kuin tahtoo. Ja nyt hän etsii perijää eikä halua kuolla ennenkuin on löytänyt sen. Hän on koko ikänsä tehnyt mitä on tahtonut ja sellaisella tahdolla saattaa pysyä hengissä vastoin tohtorien määräyksiä. Eikä sitä ehdikään kuolla, kun on niin paljon tavaraa!

Ihmiset tekivät ne johtopäätökset, mitkä tavallisesti tehdään varakkaasta lähimmäisestä. Ja todella antoi Ison-Hiedan emäntä kuoleman kolkuttaa eikä avannut sille, koska hänellä oli järjestämättömiä asioita elämässä. Hänen rahoillaan ja tavaroillaan kyllä oli ottajia, niistä ei olisi ollut murehtimista. Mutta oli muuta, mikä piti panna kuntoon. Piti täyttää tyhjä sija. Ei Jumalalla kuitenkaan ollut aikaa ajatella joka ihmisen pieniä yksityisasioida. Ja sellaisia oli Kreeta-Karoliinalla elämän kuluessa ollut — jollei montakaan, niin ainakin yksi. Yksi, mutta se oli täyttänyt koko hänen elämänsä. Se täytyi järjestää. Mukavaa olisikin ollut, jos olisi saanut panna pitkäkseen »parempaan sänkyyn», joksi Kreeta-Karoliina nimitti ruumisarkkua. Mutta oli, niinkuin sanottu, se muuan asia, joka ei päästänyt lepoon.

Ennen aikaan ihmiset sen kyllä tiesivät eikä heidän suunsa eteen panna lukkoa. Mutta sen ajan ihmiset olivat enimmäkseen kuolleita ja niiden silmissä, jotka vielä elivät, oli asia haalistunut. Ison-Hiedan emäntä oli nyt vuosikausia ollut elämän ja kuoleman vaiheilla. Hänestä oli enemmän kuin kerran sanottu, ettei hän aamua näe. Niinikään oli hänestä sanottu, että hän on hullu. Ja sanottu tämä hänen puolustukseksien. Hän oli vuoron-

erään suututtanut kaikki omaisensa, ajaen heidät talosta. Ja kuitenkin unohtivat he taasen loukkaukset ja saapuivat uudestaan. Jos Kreeta-Karoliina olisi ollut köyhä vaimo, niin hän olisi saanut kuolla ruotivaivaisena jossakin pirtinnurkassa. Mutta hänen rikkautensa tuottivat hänelle alati huoltapitäviä sukulaisia. Ja samaiset rikkaudet pitelivät häntä elämässä. Tai eivät oikeastaan nekään, vaan oli syy syvemmällä. Asia oli vaikea järjestää, kysymys oli monimutkainen, sitä oli melkein mahdoton esittääkään ihmisille, hulluksi täytyi luulla sitä, joka sellaista esitti. Mutta ihmisellä on velvollisuuksia kuolemaa kohtaan ja hänellä on velvollisuuksia elämää kohtaan. Ennenkuin lähtee, täytyy katsoa, että kaikki jää kuntoon. Pääasia, että jättää toisen tai toisia sijalleen. Sitä vaatii elämä. Jolleivät nämä maan asiat ole järjestyksessä, niin on turhaa yrittääkään taivaaseen. Ison-Hiedan emännälle oli elämä kyllä maistunut koiruholta enemmän kuin medeltä, mutta senjälkeen kun hänelle oli selvennyt, että maailmassa oli joku, jonka hän tahtoi asettaa sijalleen, niin sai kuolema häntä odottaa.

Maailmassa oli Arne, Parinpellon herran poika.

Jo kauan oli Kreeta-Karoliina ajatellut häntä. Ja sairauden pitkinä vuosina oli hän hänen mielessään ja piti häntä hengissä. Tämä Arne oli kuitenkin aivan saavuttamaton. Kaikki mahdolliset esteet olivat hänen ja Kreeta-Karoliinan välillä. Toiselta puolen riippuivat isännän sukulaiset kiinni omaisuudessa, jonka he pelkäsivät sairaan emännän haluavan antaa ulkopuolelle sukua. Toiselta puolen oli Parinpellon herran poika äitinsä kasvatettavana, poissa, kaukana täältä eikä minikään perinnön tarpeessa. Mutta juuri siksi että pieni Arne oli mahdoton saavuttaa, sairaan mielikuviutus itsepintaisesti ja hellittämättä piteli hänestä kiinni, keksien yhä uusia keinoja vaikeuksien voittamiseksi. Kreeta-Karoliinalle selveni, että koska hänen oma avioliittonsa oli ollut onneton ja koska Arnekin oli syntynyt ilman rakkautta, niin piti Arnessa tapahtua sovitus, hänen piti joutua onnelliseen avioliittoon ja tästä aviosta piti syntyä onnellisia lapsia niiden ihmisten sijalle, joiden kaipaus oli mennyt hukkaan. Tämä suuri tehtävä pysyi

hänen salaisuutenaan kunnes hän pyysi neuvoja lakimiehiltä. Silloin se tuli julkisuuteen. Lakimiehet olivat testamentin tulkinnasta eri mieltä ja niin saivat ihmiset taasen Kreeta-Karoliinan hampaisiinsa. He olivat aina mielellään puhuneet hänestä ja nythän hänen elämänsä sai uuden valaistuksen, nythän kävi selville, ketä hän oli rakastanut. Se seppä olisi tehnyt hyötyä, joka olisi keksinyt ihmisten suun eteen lukon. Mutta se seppä ei vielä ollut syntynyt ja ihmiset puhuivat ja sotkivat.

Ensi kertaa elämässä vakuutettuna siitä, että korkeampi maailmanjärjestys oli uskonut hänen käsiinsä tehtävänsä, Ison-Hiedan sairas emäntä ryhtyi toimenpiteihin, jotka inhimillisesti katsoen olivat mahdottomat. Hän ajatteli: jos isäntä-vainajan suvussa olisi tyttö, jonka kanssa Arne voisi tulla onnelliseksi, silloin eivät sukulaiset saattaisi ryhtyä mihinkään käräjänkäynteihin. Isännän suvussa oli koulunkäyneitäkin, isäntä oli niitä avustanut ja kouluttanut saadakseen sukuaan nousemaan. Jos sieltä löytyisi sellainen tyttö! Kreeta-Karoliina lähetti käskyn maisteri Sacklénille, että nopeasti piti tulla hänen puheilleen.

Maisterilla oli juuri kiirein ansioaikansa, hän kun näin syyskesällä kävi pitäjällä ostelemassa voita Tapani Lehtistä, kauppiasta varten, joka sitten lähetti voin edelleen, menemään kaupunkeihin. Sacklén maltoi tuskin kiertää kylän loppuun asti, otti sitten hevosen ja ajoi tuttua tietä Isoon-Hietaan. Päästyään perille, sai hän odottaa, sillä emännän piti nousta vuoteesta ennenkuin hän päästi hänet sisälle. Kärjäkirjuri istui sydän sykkien tutussa matalassa salissa pianon ääressä ja soitti yhdellä sormella laulua, jota hän ylioppilaana oli laulanut:

Das Vöglein hat gesungen,
die Rose hat geblüht,
die Saite hat geklungen,
das Herz das hat geglüht.

Hän soitti miltei sivu joka äänen ja hyräili oikein, kunnes tapasi soittokoneesta sen äänen, jota etsi. Siinä soittaessaan hän kaiken aikaa kuuli, miten Kreeta-Karoliinaa puettiin ja mitä käskyjä hän palvelijattarelle antoi.

Oli kysymys kahvista, piparikakuista, plätyistä ja muna-
kokkelista. Ja jota selvemmin naiset puhuivat, sitä har-
taammin kärjäkirjuri iski klaviatuuriin ja hyräili:

Doch was im Herzen geschah,
wer kann es wissen
was nur der Himmel sah . . .

Hän kuuli että ikkuna läiskähti auki ja että huone-
kaluja siirreltiin. Silloin hän ymmärsi, että emäntä alkoi
olla valmiina eikä enää alkanut laulua alusta, vaan lau-
loi täydellä äänellä, liian korkealta, loppusanat: wer
kann es wissen, was nur der Himmel sah.

Vihdoin viimein seisoj hän sitten emännän makuu-
huoneessa, jolle kellastuva syys lainasi valaistustaan läpi
pensasverkon ikkunan alla. Emäntä istui isänsä van-
hassa nahkatuolissa, hartioilla suuri heleä silkkihuivi,
jonka hetaleiden alta hänen jalkansa pienissä kullalla
kirjailluissa kengissä pistivät esiin. Molemmat yskähte-
livät, niellen alas liikutusta ja maisteri Sacklén piteli
katkonaista puhetta siitä, että emäntä oli kaunis ja nuori
niinkuin aina ja että hän oli onnellinen, kun taas pit-
kästä aikaa sai hänet nähdä. Ison-Hiedan emäntä kes-
keytti hänet yhtäkkiä kalskahtavalla äänellä, mennessä
suoraan asiaansa. Heidän välillään syntyi pitkä kes-
kustelu.

— No, te tomu ja tuhka, sanoi emäntä, — vielähan
tekin elätte. Elääkö teissä sitten yhä se teidän kuuluisa
kaipauksenne? Nyt voitte kaivata kokoon kaksi ihmistä.

— Teidän käskynne on minulle laki, Kreeta-Karoliina.
Niinkuin aina. Keitä nämä kaksi ihmistä ovat?

— Mutta sen sanon heti, että paremmin pitää onnistua
kuin silloin, kun naititte Laarin tyttären Tukki-papalle.

— Minä valitan vieläkin, Kreeta-Karoliina, itse olen
siitä enemmän kärsinyt. Mutta on toki syntynyt hyvää-
kin jälkeä käsialoistani. Onnellisia ovat Pohjassa — ja
niin äkkiä kuin sekin naiminen päätettiin ja niin suuri
ero iässä kuin niidenkin välillä oli. Ja nyt niillä jo on
neljä... viisi lasta — tietysti minä olen vanhimman
kummi ja on se minun kaimanikin . . .

— Te kerrotte samat jutut kymmeneen kertaan. Kuul-

kaas, eikö teillä ole parempia vaatteita? Mihinkä te panitte sen sata markkaa, jonka teille annoin?

— Niin, Kreeta-Karoliina, minä en ole sitä juonut tositarpeeseen olen sen lainannut. Te ette pidä siitä että lainataan, mutta jos olisitte nähnyt, missä tarpeessa eräs . . . eräs oli, niin . . .

— Viinaako hän tarvitsi vai konjakkia? Piru teitä auttakoon, senkin hirttämätön mies. Saatte mennä sen tienne, ei teistä kuitenkaan ole minun auttajaani.

— Kreeta-Karoliina, minä tiedän, että te suututte jos sanon kenelle rahat annoin, mutta saatte kuitenkin kuulla: teidän omalle sukulaisellenne ne menivät ja hän ne kyllä maksaa takaisin. Niin, niin, niille kanttorinväille. Ne ovat onnellisessa avioliitossa, mutta ei tahdo riittää, käy paljon vieraita.

— Ja juodaan myöskin vahvasti. Kyllä minä Lehtisen tiedän. En kärsi heitä — mitä nimiä ne ovat, joita he ovat antaneet lapsilleen!

— Teette väärin, Kreeta-Karoliina: pieni poika, nykyinen kanttori, ei ole kertonut mitään siitä mitä me silloin metsässä puhelimme, syyttä suotta kannatte hänelle vihaa. Näkisitte vain kummityttärennekin, siitä se kasvaa tyttö. Ja kaunis on se vanhempikin tytär.

— Älkää te puhuko, minä en rupea tekemisiin heidän kanssaan. Älkööt he odottakokaan, että mitään minulta saavat, ei mitään heille täältä lähde. Aliina olisi kyllä saanut parempiakin miehiä.

— Aliina rakasti tätä. Eipä niistä paremmistakaan miehistä aina onnea koidu.

— Minä en ole kutsunut teitä tänne opettamaan katkismusta. Osaatteko minua auttaa vai ettekö? On kysymys Parinpellon herran pojasta, Arnesta. Voitteko isäntä-vainajan suvusta löytää tytön, joka tekee hänet onnelliseksi ja joka tietysti sitten Arnen kanssa yhdessä saa, mitä minulta jää?

— Isäntä-vainajan suvusta... Arne Falckelle. En, sitä en voi.

— Ette voi? Olette huono mies, menkää hiiteen.

— Älkäähän nyt, Kreeta-Karoliina. Ajatellaan nyt... Ison-Hiedan isännän suku on kauttaaltaan talonpoikaista. Ja rouva Falcke pysyy sitkeästi kiinni ylhäisessä

syntyperässään. Voisi ajatella, että jos äiti kuolee ja suku köyhtyy, asiat hiukan muuttuisivat. Mutta Arnen äiti on kai terve ihminen ja elää poikansa kanssa Helsingissä. Mille kannalle poika itse mahtaisi asettua — tietääkö hän mitään teistä?

Tietää kyllä. Olen hänelle itselleen sanonut, että annan hänelle lahjan. Hän oli silloin kyllä pieni. Mutta lapset muistavat hyvin sellaiset asiat. Eihän vielä ole pahaa kiirettä. Antaa pojan nyt vielä lukea. .. Hakekaa te sillaikaa tyttö.

Kyllä minä hakea voin, mutta ei tämä taida onnistua.

- Tehän seurustellette sahan johtajan kanssa, niinkuin kaikkialla. Johtaja on kihloissa Arnen sisaren kanssa. No, ymmärrättekö jo, kollo!

— Niin, että minun pitää kiirehtiä häitä ja toimittaa, että poikakin tulee tänne.

— Annan teille vielä sata markkaa vaatteihin, mutta jos te ne nyt jonnekin lainaatte, niin silloin teidät piru perii.

— Kreeta-Karoliina, alan uskoa asiaan.

— No, mitenkä niin?

— Eivät ne herraspojat nykyään enää ole niin saavuttamattomia kuin olivat ennen. Niitä menee nyt jo valan talonpoikaistenkin kanssa naimisiin. Varsinkin jos saavat vähän rahaa.

— Niin, mutta tässä pitää olla mukana rakkautta.

— Heittäkää te kiroileminen, emäntä, ja ruvetkaa rukoilemaan. Kyllä te kaipaussellanne taivutatte Jumalan.

— Varsinkin, jos te vähän itkette joukkoon, Sacklen. Mutta jos te tämän asian pilaatte, Sacklen, niin silloin on ystävytemme lopussa.

— Ja jos minä onnistun, niin mitä saan palkkaa?

— Vaikka mitä.

— Ohoh, emäntä, sanoitteko »vaikka mitä».

— Sanoin, sillä toivon teidän tietävän mitä sopii pyytää.

— Kyllä te tiedätte mitä minä pyydän.

— En tiedä enkä ole uteliaskaan.

— Niin mutta se täytyy olla minulle selvänä ennenkuin ryhdyn työhön.

— Kyllä minä pidän huolen siitä että palkkanne saatte.

— Olisiko minun vihdoinkin suotu ...

— No, haihatelkaa nyt siinä, te iankaikkinen kyynelkurki ja kaipausten vuohi. Saatte olla yhtenä kantajanani, mutta ei päässä, ei pääpuolella enempää kuin jalapuolellakaan, sillä yhtäkkiä pudotatte koko lastin.

— Kuolemassako siis vasta ... Eikö minun sitten koskaan ole elämässä suotu painaa teitä rintaani vasten, te minun nuoruuteni rakastettu?

— Sacklen, tiedättekö mihin puuseppä on tehnyt oven? No, no, no, Ville Sacklen, eikö teidän elämäänne nyt mahdu muuta kuin viinaa ja rakkautta. Nouskaa paikalla ylös.

— Kreeta-Karoliina, yhäkö te vielä katsotte olevanne mieheenne sidottu?

— Kenkäni pilaatte itkullanne.

— Onko maailmassa ollut yhtään uskollisempaa vai-moa kuin te? Ah, Kreeta-Karoliina, minä lienen raukka, mutta minä en voi unohtaa. Ettekö te koskaan muistele sitä varjoisaa maitohuonetta Laarilla, joka tuoksui katajalta ja neitseellisyydeltä ...

— Muistatteko te sitten koskaan sitä suurta salia Isossa-Hiedassa, missä tuoksui ihmisliha ja ihmislika ja missä minä vannoin uskollisuutta. Nouskaa ylös, Sacklén, kohta minä suutun, älkää koskeko minuun.

— Kreeta-Karoliina, kohtelitteko Falckeakin tällä tavalla, kun hän tuli tänne?

— Rupeatte ruokottomaksi, Sacklen. Minä jaksan vielä ottaa teitä niskasta ja heittää mäelle, jos tahdon.

— Heittäkää vain, Kreeta-Karoliina, mutta sanokaa minulle ensin, kohtelitteko Falckeakin tällä tavalla.

— No, olette te nyt utelias. Tuota te nyt olette miettinyt ja miettinyt. Vuosikausia olette ajatellut, kehataattekko kysyä ja nyt te sitten vihdoin ajattelitte, että hetki oli tullut. Hyi, Sacklén, akat noin utelevat.

— Nöyryyttäkää te minua miten paljon tahdotte, sehän on aina ollut teistä niin hauskaa. Katsokaas, Kreeta-Karoliina, Parinpellon herra kyseli minulta

useampaankin kertaan tätä Isoa-Hietaa. Hän sanoi kuuluvansa osakeyhtiöön, joka aikoi rakentaa sahan. Silloin kun isäntä alkoi sairastella ja tekin halusitte vähentää maita.

- olisitte voinut minulle aikaisemmin kertoa tämän.

Hm. Minä en ehkä sittenkään ole niin paljon akka kuin te luulette. En kertonut enkä kerro nytkään.

— Falckehan on nyt kuollut.

— Mitäpä se muuttaa asiaa.

— Hm. Hm. No niin, Sacklen, pistäytykääpä keittiössä katsomassa miksi kahvi viipyy. Ja miettikää sillä tiellä, vaihdatteko hevosenne. Minä olen valmis vaihtamaan.

Vanha kärjäkirjuri nauroi niin että laihtuessa väljiksi käyneet liivit muodostivat epätasaisia laineita hänen vatsansa päällä.

— Mikä tyttö-veitikka te olette! sanoi hän ja kyyneleet tippuivat silmistä. — Totta kai minä hevoseni vaihdan. Niin katsokaas, Falcke ei voinut teitä unohtaa enempää kuin minäkään. Me ymmärsimme toisemme tässä asiassa — ei, ei, ei koskaan puhuttu siitä! Eikä hän koskaan edes ruvennut puhumaan teistä. Hän puhui sahasta ja laivakulusta ja tienteosta ja sitten hyvin ohimennen nuoresta parista ja sen onnesta.

— Entäs te? kysyi emäntä ja hänen kasvonsa ikäänkuin kivettyivät jännitykseen, silmien levottomina kipinäidessä Sacklenia kohden.

— Minä sanoin niinkuin te käskitte, että lääniä on kuin Saharan erämaassa, että ammutte susia ja hirviä ja kävelette saappaissa pellolla ja kaunistutte päivä päivältä. Ja kun tulee ikävä, niin vihellätte laivan rantaan kuin koiran ...

Jännitys laukesi emännän kasvoilta ja suli hymyyn ja vihdoin nauruun. Ja hän punehtui, kun ajatteli nuoruutensa rakastettua ja painoi silmänsä maahan. Mutta Sacklen seisoi hurmauksen vallassa hänen edessään ja kuvasi mitä kaikkea hän oli Parinpellon herralle kertonut ja kuinka hän oli käynyt mustasukkaiseksi ja luvannut lähteä katsomaan sahanpaikkaa ja samalla onnellista nuorta pariskuntaa.

Yhtäkkiä ojensi Kreeta-Karoliina lapsellisen valkean

käden ja sanoi hiljaa: »Ei enää, ei enää.» Ja painoi pään tuolin selustaa vasten ja yli kasvojen kävi tumma veriaalto. Mutta sitten olivat kasvot valkoiset ja kuoleman vakavat. Sacklen säikähti ja oli heti paikalla polvillaan emännän edessä.

— No, te tomu ja tuhka, sanoi emäntä siinä hetkessä havahtuen, — menkää keittiöön, johan äsken käskin minä tahdon että menette. Kenkäni pilaatte, minä olen ne itse kirjaillut, sellaisissa on paljon työtä. No, tulkaa järkiinne.

Kärjäkirjuri pääsi pystyyn ja meni ovelle. Siinä hän kääntyi ja katsoi emäntään päätä nyökyttäen.

— En ihmettele, Kreeta-Karoliina, vaikka vielä arkustanne kimmahdatte pystyyn. Hyvin teitte, kun kutsuite minut kantajaksi — koetan varoa, että ajoissa heräätte eikä sitten, kun multa jo kumisee arkkunne kannelle.

Emäntä nauroi.

— Mutta se teidän hevosenne. Minä olen nyt antanut omani.

— Se ei ollut niin arvokas kuin luulin.

— Kreeta-Karoliina, mustalainenko te olette näissä hevoskaupoissa?

— No, tulkaa sitten tähän, niin sanon kaikki yksin. Mutta kysyä ette saa mitään, niin minä tahdon. Katsokaas, Parinpellon herra kävi täällä kaksikin eri kertaa, toisen kerran talvella, toisen syksyllä. Lähetin heti hakemaan isäntää. Ja he kävivät katsomassa sahan paikkaa.

— Kreeta-Karoliina, puhukaa myöhemmin, ettehan saa sanaa suustanne.

— Mitä hittoa te sitten pyydätte ja kerjäätte. Sanon kaikki yksin, niin ette voi syyttää minua mustalaiskaupoista. Kuinka tekopyhä te olette: utelias niin että halkeatte ja kuitenkin sanotte: älkää puhuko. Falcke kävi täällä, niinkuin sanottu, kaksi kertaa. En ole vuosi-kausiin yhteensä nauranut niin paljon kuin silloin. Falcke mahtoi tietää tulleen iloiseen taloon. Sitten kerran näin hänet kirkkorannassa. Olin tullut yhteisessä kirkkoveneessä ja panin huivia päähäni Ison-Hiedan kirkkoaitassa. Silloin hän ajoi hevosensa selässä ohitse ja kysyi, oliko joku nähnyt hänen koiraansa. Hän meni

samaa tietä, kukaan ei ollut nähnyt koiraa. Sitten . . . sitten. . . hän tuli eräänä keväänä ja silloin hänellä oli lapsi mukanaan. Ja silloin . . . Mutta se ei kuulu tähän. Silloin minä lupasin lapselle lahjan. Ja hän muistaa sen. Ja kuuluukin sitä kysyneen, niinkuin lasten tapa on. Mutta testamentit ovat testamentteja ja niitä pitäisi nyt paikata. Ja samalla saattaa kaipauksestakin tulemaan jotain valmista. No, joko menette nyt, Sacklén. Ja järjestäkää asiat minun tahtoni mukaan. Ettekö ovelle löydä?

Jonkin aikaa tämän keskustelun jälkeen tuli Lyyli Laattala Isoon-Hietaan emännän seuraksi. Hän oli vaa-
lea ja iloinen, terve ja tanakka ja kun emäntä oli häntä pari kuukautta katsellut, puettanut ja johtanut mielensä mukaan, niin hän alkoi olla häneen tyytyväinen. Parahiksi hän oli ehtinyt luvata Lyylille muistoksi kultaisen rintaneulan, kun kävi ilmi, että Lyylillä jo oli katsottuna sulhanen, Tourin Matti, ylioppilas, joka lueskeli lakia. Eikä edes Lyyli itse tätä kertonut, vaan se tuli emännän tietoon Vireenin, vanhan voudin kautta, joka arvasi emäntänsä aikeet. Eikä Lyyli edes kieltänyt kun emäntä kutsutti hänet eteensä, vaan sanoi hävyttömästi, että eihän hän ollut voinut tietää, että emännällä olisi jotain hänen naimistaan vastaan. Ei muuta, sanoi emäntä, kuin sitä, että hän olisi halunnut valita sulhasen, tai edes tuntea hänet, lievensi emäntä samassa jyrkän lausuntonsa. Ja mikä tämä oli muu kuin velaksi lueskeleva poika, joka vielä taisi juopotellakin, niinkuin Helsingissä oli tapana tehdä. Lyylissä oli sisua, hänessä! Hän sanoi emännälle vasten silmiä, että hän ei naikaan rahaa ja laivoja, niinkuin täti on tehnyt eikä hän kysy, onko katto hänen päänsä päällä korkea vai ulottuuko siihen käsi, kun nostaa. Mutta sen hän ottaa jonka itse tahtoo. Ja olisiko tädin mielestä todella parempi ottaa rikas, jonka sitten surmaa, kun ei jaksakaan hänen kanssansa olla. Emäntä sai nyt Lyylin kautta kuulla joukon niitä asioita, joita hänestä pitäjällä puhuttiin. Hän antoi Lyylin puhua ja tyyntyi tyyntymistään, kunnes vihdoinkin rauhallisesti sanoi Lyylille, että sopiihan mennä tämän suloisen miehen luo, ei hän mitenkään pyydä olla tiellä. Lyyli antoi sisukkaan vastauksen ja emäntä puolestaan

huomautti, ettei tarvitse tästä puoleen olla asiaa tällaiseen huonoon paikkaan kuin Iso-Hieta. Ja Lyyli pani nopeasti vaatteensa myttyyn ja läksi kantamus selässä Isosta-Hiedasta. Emäntä nousi vuoteestaan katsomaan ja nauroi. Jouti kantaa, voimia ei häneltä puuttunut. Ja jouti kylän puhua — kai hän kylästä otti hevosen tai laivallako aikonee lähteä. Hyvä oli, että ajoissa tuli nähdä mikä lintu hän oli, kyllä olisi Arnella ollut seitsemän pitkää päivää viikossa sellaisen ihmisen rinnalla. Onnea ei sellaiseen avioliittoon olisi tullut. Ja Sacklénille, hänelle päätti emäntä sanoa kovat sanat. Lähettää tänne tytön eikä ota selvää, onko hän jo rakastunut!

Emäntä oli tämän jälkeen sairas ja toivoton. Tuli aikoja, jolloin hänen täytyi pyytää niitä kuoletuttamislääkkeitä mitä tohtori oli antanut otettavaksi vain pahimassa hädässä. Tuli tuskankohtauksia, jotka veivät muistin ja järjen ja tekivät niin täydelleen välinpitämättömäksi maailman asioista, että Arnenkin kohtalo oli yhdentekevä. Ei jaksanut kättä liikauttaa eikä ajaa pois niitä ihmisiä, jotka taasen olivat kokoontuneet hänen ympärilleen. Sukulaisia ne taasen olivat, isäntävainajan helliä sukulaisia, oli muitten muassa Laattalan emäntäkin ja Lyylin nuorempi sisar. Ne painuivat häntä kohti ja kysyivät, tunsiko hän heitä ja kuinka hän voi. Ajoittain hän tunsii heitä, ajoittain ei ketään eikä mitään. Jonkin kerran hän kuuli viereltään kuiskattavan: hän ei enää aamua näe. Silloin hänessä elämä läikähti senverran että hän ajatteli: ohoh! mutta ei jaksanut sanoa heitä vastaan. Aamulla hän kuitenkin kaikkien ihmeeksi yhtäkkiä nousi ja käveli pöydän ääreen katselemaan ulos ikkunasta. Ja eikö saanutkin selkoa siitä kuka oli aitassa ja mitä asiaa sinne oli. Kyllä niillä hänen sairastaessaan on ollut sekä puotiin että aittaan ja kaappeihin niin paljon asiaa, että sisu nousi, kun niitä ajatteli. Kyllä täällä oli varastettu. Kaikki olivat varastaneet, sekä tutut että tuntemattomat! Tiesihän sen, kun ei emäntä vuoteen ollut jaksanut liikkua senvertaa, että olisi jaksanut yli pihamaansa. Pienet hymyt sukulaisten suupielissä hänen ympärillään eivät jääneet häneltä huomaamatta. Nämä hymyt sanoivat: ja taitaa jäädäkin

astumatta. Junkkarit! ajatteli hän hengessään ja vaipui horrokseen. Ja saattoi päiviä olla sillä tavalla. Ihmeellistä, etteivät oppineet varovaisemmiksi, olisivathan ne voineet puhua viereisessä huoneessa — ja taisivat kyllä sielläkin puhua — mutta kerran erotti hän Lahjan sanovan: »En minä muusta, kun saisin sen suuren sinipunertavan silkkisaalin!» Siihen sanoi hänen äitinsä Laattalan Sandra: ota se nyt yksintein, mutta vedä aitanovi perässäsi kiinni. Korven emäntä täältä kyllä muuten kaikki korjaa.» Emäntä ei jaksanut sanoa mitään. Hänen suunsa jäi auki ja Lahjan äiti riensi tuomaan hopealusikalla vettä, jolla kostutti hänen huulensa. Kerran kuuli emäntä jonkun puhuvan, että pitäisi pyytää sairaalta tuo Könni-kello tuolta ruokasalista, maisteri Sacklenin tekee sitä mieli ja hän sen voi viedä, vaikkei ole sukuakaan. Silloin emäntä sai suunsa auki ja huusi peloittavalla äänellä: »Mihinkäs hän sen veisi, eihän hänellä ole huonettakaan, missä sitä pitäisi!» Kaikki säikähtivät ja olivat sitten jonkin aikaa varovaisia. Sitten kerran taas sanoi ääni, jota ei emäntä ensinkään tuntenut: »Kuinkasinä, Lahja, jaksat olla täällä, en minä vain vaikka saisin kaikki tädin miljoonat.» Siihen vastasi Lahja: »Kun se meidän Lyyli suututti tädin ja tohtori vakuuttaa, ettei tämä voi kestää kauan.» Kuuma veriaalto meni yli emännän kasvojen, mutta sitä ei kukaan huomannut. Kerran sanoi taasen joku: »Kyllä pitäisi olla oikeus antaa ihmiselle tarpeeksi suuri morfiiniannos, kun hän tulee tuohon tilaan!» Emäntä ponnisti kaiken tahtonsa saadakseen auki silmänsä ja nähdäkseen, kuka se oli, joka pyrki häntä tappamaan. Silmät eivät auenneet, mutta hän kuuli ympärillään kuiskattavan: »Eihän hän vain mahda olla tajuissaan?» Hän oli tajuissaan ja ajatteli: vai niin, junkkarit, vai niin! Ja hän päätti vielä kerran nousta ja käydä suurella tarkastuksella, aina puodissa ja aitassa asti ja ottaa ne lujille. Ja liinavaatekaappi, se se oli tutkittava, siellä pitää vielä olla parikymmentä tusinaa salvetteja, vanhan Flyktin Matin kutomia. Liinakaappi oli tuossa oven takana, sinne meneminen ei ollut asiakaan. Vinnille oli pahempi pääsy. Mutta siellä olivat silkit — he luulivat, että ne olivat aitassa, mutta parhaat olivat vinnillä ja jollei hän

itse jaksa sinne, niin hän kannattaa kirstut tänne ympärilleen ja ryijyt ja polstarit. Nyt tuli se tavaton kuukomutus, sitten tuli hiki. Oli se sellainen löyly, että mielen oli viedä. Mutta sitten hän sai silmänsä auki. Hän oli yksin. Ne olivat kaikki poissa, Lahjakin, joka niin oli vakuuttanut, ettei hän maltaisi yölläkään ummistaa silmiään. Kissa, sinä siinä, etkö mene! Vai mikä se siinä on pöydällä? Kyllä on tämä ihmisen ruumis tomu ja tuhka. Ei silmä erota eikä käsi nouse. Mikä muu lieenee pöydällä. Ei näe silmä. On niinkuin kuuluisi ääniä ruusupensaiden luota, vai mettisetkö ne noin surisevat! Tomu ja tuhka tämä on tämä ruumis. Mutta nytpä onkin hyvä tilaisuus! Nyt ne ovat retkillään, kukaties ryijyjen kimpussa! Hänpä ottaa ne kiinni itse synnin teossa. Vaikka olisivat jo vieneet sen mustapohjaisen ryijyn, joka on mummo-vainajan itsensä kutoma. Vartokaa vain, te junkkarit!

Hän sai kun saikin sen voiman että nousi. Kun hän kulki yli permannon, oli hänellä se tunne, että hän on liekki, jota ympäröi tomuverho jottei se sytyttäisi tuleen mitä on ympärillä. Hänen silmänsä näkivät nyt, että salissa kaikki oli kunnossa, sohvatyynyjäkään ei oltu viety. Hänen jalkansakin löysi vielä kulumisen syvennykset kynnyksen alla. Liinavaatekaappi oli paikoillaan. Vai niin, sinä käsi, sinä tomu ja tuhka, et tahdokaan nousta! Se on pakosta nyt, niin minä tahdon, että ovi auki! Jaa-ah! Siinä se oli. Täällä ovat hyllyt tyhjinä. Ne ovat uskaltaneet. Mutta kyllä hän sille, jonka tämä on työtä, vielä näyttää. Vai eivätkö taaskaan hänen silmänsä erota? Pettääkö käsikin? Tyhjää, sanovat sekä silmät että käsi. Flyktin Matin salvetit olivat poissa. Ja niitä hän on varjellut kuin silmäterää. Tulta ja tulikiveä! Hän haki asetta käteensä lähteäkseen rosvoja kurittamaan. Kaikki ne ovat rosvoja, ei yhtä rehellistä ihmistä enää tapaa. Odottakoot!

Kun emäntä jälleen kohtasi ihmisiä, oli hän vuoteessaan ja heräsi pitkästä unesta. Ilman että hänelle sitä kukaan tuli sanomaan, hän tiesi, että oli pyörtnyt ja kannettu vuoteeseen. Niinkuin laivassa hän vieläkin oli eikä silmä päässyt kiinni mihinkään, kun ei mikään pysynyt paikallaan. Emännän täytyi kysyä, onko Rauha

täällä. Ne eivät ymmärtäneet mitä hän kysyi ja olivat valittelevinaan, että hän nousee ja menee putoilemaan. Silloin hän huusi niin paljon kuin hänestä ääntä läksi: »Kuka junkkari se on, joka on minun liinavaatekaappini tyhjentänyt? Voro se on eikä ihminen ja jos se on tässä huoneessa, niin ilmoittakoon itsensä. Sinä Sandrako se olet? Sinä istut tässä ja odotat minun kuolemaani ja jakelet pois minun tavaroitani. Mutta minä en ole vielä kuollut. Minä en ole niin kipeä niinkuin tohtori sanoo enkä minä kuole ennenkuin tahdon. Ja minä menen vielä aittaan ja puotiin ja navettaankin, ja jos minä tahdon, niin menen takasuollekkin. Älkää te luulko, että minut niin vain varastetaan puhtaaksi. Vai sinä Laattalan Lahja. Isäsi... se huijasikin markkinaplassilla... Ja mummosi möi viinaa. Niin, itke vain, itke. Kylläpä niitä kyyneliä riittää, niitä näkyy olevan varastossa. Minua ei ole itkettänyt kahteenkymmeneen vuoteen ja minä nauran sinun itkuasi. Oletko sinä, Sandra, jo jael-lut silkkihuivejani? Ja ryijyjäni? Jos niistä on yksikin poissa, niin sinä istut vedellä ja leivällä. Niin minä tahdon. Itke, itke... Niin, niin, sinä Lahja olet luullut, että saat kaikki. Vai niin, äitisi se sanoi, että salvetit ovat valmiina häihisi. Vai tuodaan ne takaisin sitten, kun itse tulet tänne emännäksi. Kutsu vouti tänne. Heti paikalla. Ja jos minä menen sekaisin, niin odottakoon tässä, kunnes virkoan. En minä niin sekaisin ole, etten asioitani tietäisi. Kyllä minä ne kaikki tiedän. En tarvitse teitä enkä ole teitä tänne käsenyt. Sain tarpeekseni Lyylistä, joka täällä mahtaili. Minulla on jo toisia sukulaisia katsottuna. Viettekö vaatteenne selässänne laivalle niinkuin teki Lyyli, vai käsenkö Vireenin valjastaa hevosen? Mitä sinä Sandra sanoit? Ettette mene. Ohoh! Korvani taitavat erottaa väärin. Huomiseen saatte olla, mutta sitten makaa tuossa sängyssä jo toinen. Ja kaikki pitää olla talossa paikoillaan... Minä tarkastan joka nurkan... Mitä sinä siellä puhut? Ettäkö minun ajatukseni ovat kiinni maallisissa... Niin ovatkin. Järjestyksessä pitää kaiken olla, kun minä lähden. Tästä sängystä minä itse astun ruumisarkkuun. Sitten kun tahdon ja annan kuolemalle luvan tulla. Mutta lupa myöhästyy nyt, ja se on sinun syysi, sinun ja tyttösi.

Ainako sinä vain siellä puhut? Että onko minun ark-kuni niin suuri, että tavarani mahtuvat mukaan? Jaa on, jos tahdon. Otan kaikki, mitä tahdon. Voin lunastaa sadan ihmisen haudankin — mahtuuhan siihenkin yhtä ja toista. Näetkö nyt, Sandra, kuinka terve minä olen Enkö pudotakin tulemaan niinkuin Faaleri-vainaja ennen Paalajärven kirkossa. Vouti tänne... Junkkari ainako sinä Lahja vain puhut ja parut? Se ei auta yhtikäs mihinkään. Sen näköinenkin olet, ettei sinua mies huoli. Vouti... Vireeni tänne, Loviisa tänne... Jaa minä olen ollutkin kaunis ihminen. Sellaista ei ole näillä mailla eikä paljon muuallakaan. Onkos se vouti? Vouti menee ja valjastaa hevosen. Nämä matkustavat, tämä Laattalan emäntä ja tytär. Ja parasta on, että yksintein kuuntelettekin mitä tässä puhutaan, jos käräjänkäyntikin tulisi. Kyllä minä vielä käräjätkin tästä käyn, jos käydä tahdon. Paras on, että Lahjalle maksetaan kuukausipalkka, niin ei ole sanomisia sinne eikä tänne. Niin, niin, pankaa te vain pillit pussiin. Niin minä tahdon.

Tämän tapauksen jälkeen olivat emännän voimat tuiki lopussa eikä kukaan muu kelvannut hänen silmiensä eteen kuin Loviisa, hänen hiljainen harmaa palvelus-tyttönsä. Kreeta-Karoliina päätteli, ettei enää ryhdy mihinkään, oikeat ihmiset ovat maan päältä loppuneet. Hän käski kuitenkin Loviisan toimittaa huoneeseensa hyvin lujan, ei kovin paksun nuoran ja Vireenin viemään sanan Sacklenille. Nuora oli Sacklénia varten, hän päätti ojentaa sen Sacklenille kiitollisuuden osoitukseksi hänen onnistuneesta toiminnastaan emännän toimusten edistämiseksi.

— Ja sen minun paremman sänkyni, joka on ollut vaunuliiterin parvella, sen saa tuoda tänne vinnille, jatkoi emäntä. — Pankaa se silkkiliinavakkasten viereen, niin ehkä säilyvät silkkiliinat! Jollette kahden jaksa nostaa, niin ottakaa apua.

— Mikä sitä tänne rupeaa nostamaan ruumisarkkua, sanoi Vireeni äreänä, — ei se mahdu portaistakaan.

— Vai ettei mahdu, huusi emäntä vuoteeltaan, — onko portaita sitten minun sairastaessani kavennettu? Sillä kun minä arkun tilasin, niin mittasin samalla portaatkin ja tiedän, että leveämpikin minun parempi sän-

kyni saisi olla. Menkää nostamaan vain ja katsokaa, että se tulee oikeaan paikkaan. Eikä mitään mukinaa, sitä en minä kärsi.

Nuora riippui vaatenaulassa ovensuussa ja emäntä odotteli Sacklénia. Häntä ei kuitenkaan kuulunut. Emäntä arvasi hänen pelkäävän. Sensijaan saapui Aino Soivio taloon ja toi terveisiä maisteri Sacklenilta. Hän oli paljon kaukaisempaa sukua kuin Laattalan väet, kesti hyvän aikaa ennenkuin emäntä ja hänen nuori vieraansa olivat ennättäneet saada selville, millä tavalla he sukua olivatkaan. Aino oli harvasanainen tyttö, suorastaan enkelimäinen. Ei minkään perinnön toivossa hän tullut, ainoastaan siksi, että emäntä oli sairas ja yksin ja siksi, että lääkäri oli määrännyt hänelle ilmanmuutosta pitkällisen yskän vuoksi. Emäntä ei kauankaan ollut katsellut Ainoa ennenkuin hänen vastarintansa oli murtunut. Aino oli kaunis ja hyvä tyttö, juuri sellainen kuin hän toivoi. Hän oli levoton työstä ja syötti ja juotti häntä. Aino istui ja lauloi hänen vuoteensa ääressä, milloin hän jaksoi. Mutta tyttöä väsytti aina. Pitkien syysateiden jälkeen meni järvi vihdoin jäähän ja tytön teki mieli luistella, ja jo ensi retkellä sai hän verensyöksyn ja oli toimitettava sairaalaan. Emäntä antoi hänen käteensä kauniin rahasumman, mutta toivonsa hän taasen oli menettänyt — eivät ne koskaan parane, vaikka väitetään, että ne lihottamalla saataisiin terveiksi.

Kreeta-Karoliina katseli nuoranpätkää, joka yhä oli paikallaan ja ajatteli, että olisi Sacklén saanut sen verran pitää huolta asioista, ettei olisi toimittanut tänne keuhkotautisia. Ainon hyvyys ja suloisuus olivat kuitenkin jonkin verran palauttaneet häneen uskoa ihmiseen, niin ettei hän tykkänään luopunut pyrkimyksestään tehdä Parinpellon herran poikaa onnelliseksi. Ja kun Sacklenilta sitten tuli nöyrä kaunis kirje, jossa hän pahoitteli, ettei ollut voinut menestyksellä suorittaa luottamustehtävää, joka hänelle oli mitä suuriarvoisin, mutta että hän nyt toivoo löytäneensä sen tytön, jota arvoisa Kreeta-Karoliina tarvitsee, vieläpä läheisestä suvusta, ja toimittavansa hänet tuomaan tädille lääkkeitä — Sacklén kirjoitti niin pitkiä lauseita, että lukija oli unohtanut alun, kun pääsi loppuun — kun siis tämä kirje saapui

Sacklénilta, heräsi emännässä jälleen toivo ja jännitys ja hän käski Loviisaa vielä kerran tuulettamaan sänkyvaatteet, joilla Aino oh nukkunut.

Kaikkina näinä vuosina, jolloin Kreeta-Karoliina Iso-Hieta oli valmistanut outoa perintösuunnitelmaansa sairastuolta käsin, jota lääkärit pitivät kuolinvuoteena oli hänen silmiensä edessä väikkynyt se elämys, josta hänen olemassaolonsa sai ravintonsa. Se oli eräs muisto. Ei niitä muistoja tyttövuosilta, jolloin naapurinpoika ja hän, Kreeta-Karoliina, tapasivat tansseissa, veneretkiillä ja lehtimajoissa, vaan muisto Isosta-Hiedasta, siltä ajalta, jolloin isäntä makasi, söi ja joi, varsinkin söi. Jos tätä muistoa olisi halunnut kertoa ystävälle — jos olisi ollut ystävä, jolle kertoa — niin se ei olisi ollut mikään, se olisi lahonnut niinkuin tomuläjä, kun siihen kosketaan. Mutta siihen kävi aina kirkkain aurinko ja se kihisi kauneutta ja onnea. Kun Ison-Hiedan emäntä sairautensa ja mielensä ankeuden ryteiköstä suuntasi ajatuksensa tähän muistoon, puhkesi hänen silmiensä eteen nurmikko ja siinä leikki lapsi. Muuta ei ollutkaan kuin nurmikko ja lapsi ja niitähän on tuhannen tuhansia. Mutta tämä oli niin heleä nurmikko, että siihen mahtui koko nykyinen kesä ja kaikki menneet kesät, ja lapsi, jonka hän näki ensi kertaa, oli itse Jumalan ihme, armaan miehen lapsi ja hänen ilmetty kuvansa, se uusi ihminen, joka astuu niiden tilalle jotka kuolevat. Tämän nurmikon ja tämän lapsen läheisyydessä oli Kreeta-Karoliinassa puhjennut kaipausta saada elää kuolemansa jälkeen, elää tässä lapsessa, jota hän rakasti. Tämä hetki oli luvaton ja lisäksi niin pian ohitse, että hänen todella, seisoessaan siinä pientarella tuon onnellisen nurmikon luona, jolla lapsen jalat olivat olleet, kyseli itseltään, oliko hän nähnyt unta. Arne, sanoi hän silloin ja tiesi, että oli tapahtunut jotakin. Jotakin niin käsittämätöntä ja mieletöntä ja lapsellista, että olisi pitänyt hävetä. Mutta järjen langettaessa mahdottomuuden ja naurettavuuden tuomiota, saneli sydän naisen testamenttia: kaikki tämän lapsen hyväksi. Ja vuosien vierieessä, kun lapsi eteni ja joutui saavuttamattomuuden piiriin, peittyi muisto niinkuin lähteensilmä, kun syys varistaa sen lehtien peittoon. Mutta se paljastui aina jälleen, kunnes Kreeta-

Karoliina eräänä päivänä ymmärsi, ettei hän voinut kuolla, jollei ollut täyttänyt kesäisimmän hetkensä lupausta, kesäajatustaan. Hän ihmetteli itse, ettei tuntenut tarvetta nähdä Arnea — ainoastaan tietää, että hän tuntemattoman ystävän kautta tulisi onnelliseksi.

Mutta nämä vieraat, kömpelöt maalaistytöt Tukkipapan suvusta — olihan se niin teennäisesti tehtyä suunnitelmaa, ettei sen menestymisellä ollut mitään mahdollisuutta. Tällaiseen ei kukaan usko enkä minä itsekään usko, ajatteli Kreeta-Karoliina valoisimpina hetkinään, tämä on hullun työtä, tässä ei ole mitään järkeä. Ja joka kerta, kun sairaan vaivalloisesti rakennetut suunnitelmat romahtivat, hautasi hän olemassaolonsa väkevimmän elämyksen, sen jonka voimasta hän pysyi maan päällä. Mutta hän ei saanut sitä pysymään haudassa, vaan yhtäkkiä oli hänen silmiensä edessä taasen vihreä kappale pellonpiennarta ja siinä lapsi, jonka hyväksi hän oli luvannut kaikki tehdä. Ei auttanut, että hän sanoi itselleen: lapsi on kasvanut eikä muista sinua, lapsi ei mitään tarvitse — hyvin pian hän taasen tapasi itsensä ajattelemassa sitä tyttöä, jonka piti tulla onnelliseksi Arnen vaimona ja tehdä hänet onnelliseksi. Tämän tytön täytyi edustaa Kreeta-Karoliinaa, niinkuin Arne edusti isäänsä. Sentähden täytyi Kreeta-Karoliinan valita tyttö.

Se oli hullutusta, sellaista sekapäisen työtä — Sacklénin ei olisi tarvinnut sitä ääneen lausua. Mutta josain korkeudessa tai syvyydessä kohtaavat toisensa hulluus ja viisaus ja sieltä tuli se käsky, jota Kreeta-Karoliinan piti totella.

Seuraava tyttö, joka Isoon-Hietaan tuli, oli Rauha Korpi. Hän oli käynyt muutamia vuosia tyttökoulua sekä kauppakoulun ja toiminut jossakin konttorissa kaupungissa. Pianotuntejakin hän kuului ottaneen. Hän oli siis kaikin puolin kaupunkilainen ja emäntä vieroi häntä ensin ja aikoi antaa hänen yksintein mennä. Mutta Rauha hoiti häntä sellaisella kärsivällisyydellä ja huolella, että hän jo alkoi luulla löytäneensä sen jota etsi. Emännälle sattui juuri silloin vaikea taudinpuuska eikä Rauha tuskastunut yölläkään. Ainoastaan sen hän teki vastoin emännän tietoa, että tilasi äitinsä avukseen. Ja

kukaties asiat olisivat menneet toisin päin, jollei Rauhan äiti, Josefiina Korpi, olisi Isoon-Hietaan tullut. Sairas emäntä oli mieltynyt Rauhan punertaviin hiuksiin, soraan vartaloon ja pukeutumistapaan. Umpimielinen vain hän oli, niin ettei hänen huuliltaan monta sanaa lohjennut. Se ei kuitenkaan ollut mikään vika, emäntä käski Rauhan kirjoittaa Sacklénille, että tämä kiireesti tulisi tänne käymään, ja päätteli, että jos Sacklénin onnistuisi järjestää niin, että Arnekin tulisi tänne, niin ehkäpä kaikki saataisiin kuntoon ja hän, Kreeta-Karoliina Iso-Hieta voisi kuolla siinä marraskuussa, jolloin hautajaiset ovat mukavimmat pitää. Suuret hautajaiset hän halusi itselleen.

Eräänä päivänä oli hän kuulevinaan jotain melua ulkoa. Ajettiinko? Ehkäpä Sacklén tuli. Rauha sanoi, ettei pihamaalla mitään ollut ja kysyi eikö hän saisi soittaa tädille. Mutta siinä hänen seinän takana soittaessaan kuului jälleen kolinaa ulkoa ja emäntä sai yhtäkkiä sen voiman, että nousi vuoteesta ja meni ikkunaan. Hän näki jonkun naisen suuri nyytti selässä tulevan puodista ja livahtavan nurkan taakse. Nyt astui yli kynnyksen toinen ja hänen kantamuksensa oli niin suuri, että joku aitassa kohotti sitä hänen selkäänsä. Kokonaista lakanaa oli käytetty nyyttiliinana. Olivatko ne tulleet mielipuoliksi? Joko ne nyt hänen eläessään jakoivat hänen tavaroitaan? Viimeisenä astui puodista Rauhan äiti, Korven emäntä, ja sulki oven. Kreeta-Karoliina Iso-Hieta ei ylettynyt pöydän yli ikkunaan, mutta hän iski nyrkkinsä pöytään niin että vesikannu lasineen kilisi. Rauha lakkasi soittamasta ja tuli juosten huoneeseen, ja hän se vastaanotti tädin ensimmäisen mielenpurkauksen.

— Vai asetut sinä soittamaan siksi aikaa kun äitisi varastaa taloni puhtaaksi, sinä käärme! huusi emäntä.
— Ja te luulette, etten minä kuule. Ovatko sitten rehelliset ihmiset kuolleet sukupuuttoon? Ja täällä te hymyilette minun ympärilläni ja puhutte säälin sanoja. Piruja te olette ettekä ihmisiä. Olisitte te voineet odottaa siihen asti, että olen kylmennyt, olisi sittenkin ollut aikaa ryhtyä jakamaan omaisuuttani. Mutta tiedättekös te, äiti ja tytär, että minä kannatan tavarani tuohon ikku-

nan alle ja siinä minä ne poltan, ettette mitään saa. Ja lähtekää menemään nyt. Pankoon Vireeni Pruunin valjaisiin, tai taitaa teillä olla oma hevonen, ettekö luule minun kuulevan, että ajetaan — minun tavaroitani kai sillä kuljetetaan.

Keskelle sitä todistelujen ja syytösten myrskyä, mikä tärisytti Ison-Hiedan asuinrakennusta tänä kuulaana, tuulisena lokakuun päivänä, saapui taloon maisteri Sacklén matkassaan hyviä uutisia, joiden nojalla juuri hän oli tohtinut lähteä liikkeelle. Hän joutui ensi kerran elämässään Kreeta-Karoliinan makuuhuoneeseen sairaan ollessa vuoteen omana. Ennen oli Kreeta-Karoliina visusti katsonut, että hän puettuna otti vastaan vanhan ihailijansa. Korven emäntä ei pitänyt sellaisista lukuaia hän se ilman muuta toi Sacklénin turvakseen sairaan vuoteen ääreen. Kreeta-Karoliina sukelsi nopeasti peitteen alle, sulki silmänsä ja pidätti hengitystään, punan kuumana peittäessä kasvot. Sacklén seisoi ääneti, nöyrän kumarruksen asennossa, odottaen lupaa saada puhua. Korven emäntä huusi ja selitti, vain vanhoja mädäntyneitä villoja hän oli jaellut köyhille ihmisille, jotka niitä olivat pyytäneet. Kreeta-Karoliina ja hänen nuoruudentuttavansa viettivät ääneti omaa elämäänsä, kuulematta mitään siitä, mitä ympärillä tapahtui. Vihdoin värähtivät sairaan tummat silmäripset, ja kooten viimeiset voimansa hän silmiään avaamatta kuiskasi:

— Eikö teitä yhtään hävetä. Tuo tuolla naulassa on teitä varten. Nuora tietysti. Mutta viekää ensin se elämöivä piru ulos. Ja menkää... menkää kaikki. Lähettäkää piika tänne. Minä pukeudun. Hävetkää toki ja menkää . . .

Kun emäntä oli tämän sanonut, jäi hän ääneti makamaan ja jäinen kylmyys täytti hänen olentonsa. Tuntui suorastaan siltä kuin hän alkaisi kangistua. Vai joko sitä nyt tullaan sisään väkisin, tykytti jokin heikko tunto hänessä, vainuten kuoleman läheisyyttä. Samassa hän tajusi, että Rauha liikkui siinä likellä ja huusi ja itki. Silloin hän tunsu vihaavansa häntä, koska ei hän ollut kelvannut mihinkään. Hän olisi suonut, että Rauha jo olisi poissa ja ettei hän koskaan saisi miestä. Hänen ajatuksensa otti yhtäkkiä toisen suunnan ja veri alkoi

kiertää hänen suonissaan. Minkä näköinen oli Aliinan tytär, se kanttorin nuorin lapsi, jonka kummina hän oli ollut? Se oli ristittäessä huutanut. Minkä näköinen se oli nyt? Kruununvoudin hautajaisissa hän oli käynyt Laarilla, mutta hän ei voinut muistaa mitään tästä ristityttärestä. Niitä toki olikin maailmassa liian monta. Poikia ei ollut yhtään, ihmiset tiesivät, että hän ei suoninut miessukukuntaa. Mutta Kreeta-Karoliinoja oli maailmaan tullut monta. Lehtisen tytär ei ollut Kreeta-Karoliina. Lukkari ei ollut allakasta löytänyt ainoakaan mieleistään nimeä, hän oli tehnyt lapsilleen nimet. Hän teki lauluja ja hän teki nimiä. Hänen lauluilleen nauroi koko maailma, miten lieenee ollut lasten laita. Entä jos Sacklén, senkin hirttämätön naittaja, olikin oikeassa, hän kun aina kehui Lehtisen tyttäriä. Jos lähettäisikin kirjurin yksintein hakemaan tänne nuorempaa Lehtisen tyttöä. Hän ei ollut isäntä-vainajan sukua, mutta entä jos testamentista sittenkin selviäisi.

Sairas oli vuoroin tajuissaan, vuoroin tajuttomana. Rakkaus, ajatteli hän, rakkaus ei ole koira joka tuodaan kahleissa. Rakkaus on lintu, joka lentää, kunne hän tahtoo! Ei enää mitään toimenpiteitä, olkoon poika missä on, ei hän tarvitse vanhan vaimon apua. Onhan hänellä äitinsä, aatelisnainen... Ja kyynelet, jotka olivat kuin repiviä suolarakeita, kiertelivät rinnassa.

Minä haetaan Arnen enkä koskaan muistele häntä, ajatteli hän ja hänen ympärillään pimeni.

Hän oli kauan ollut sillä tavalla, kun hän huomasi, että oli kevät ja hänen silmiensä edessä näkyi nurmi ja pehmoinen vaalea lapsen pää, jota hän silitti. Ja vieressä seisoj mies, joka taisteli kyyneliä vastaan. Itkeä ne kaikki osasivat, sekä miehet että naiset. Se oli niin helppoa. Ja niin hauskaa. Lapsen tukka oli suloinen ja tuoksuva, kyyneleet pyrkivät ylös kun siihen koski. Toisen naisen lapsi se oli, aatelisneidon. Eikä se ollut isänsä näköinenkään ensin. Mutta isä sen toi, nosti rattailta nurmeen ja sanoi: tämä on minun poikani, Arne on hänen nimensä. Käyn tuolla sahalla, saako poika olla sen ajan tässä? Eikä lapsi ensinkään vierastanut eikä pyrkinyt pois, vaikka isänsä läksi. Eikä vieraalla tädillä, nimittäin Ison-Hiedan rikkaalla emännällä ollut mitään

hänelle antaa, ei lelua eikä makeaa, vaan lapsi oli hänen luonaan siinä pientareella aivan köyhänä kevätkukkien joukossa. Ja eikö ollutkin kuin sallittua, että Kreeta-Karoliina juuri silloin tuli siihen tiehaaraan. Isäntä aina riiteli hänen kävelyretkiään vastaan — trilloilla emännät istuu, oli isännän tapana sanoa. Mutta sen kerran oli emäntä päässyt lähtemään jalan, hän oli juossut pakoon humalaisia, niin kauas hän tahtoi, ettei kuulisi niiden huutamista. Pois hän tahtoi, vaikka mihin, mutta ei enää Isoon-Hietaan! Tiehaaraan asti hän pääsi, ja oli viheriäinen kevät ja laulavia kiuruja peltojen yllä. Silloin tuli joku ajaen ja näytti aikovan ajaa uutta tietä, joka oli tehty tulevalle sahalle ja tehtaalle. Se oli herra, olkihattu päässä, ja pieni poika. Kreeta-Karoliina ei enää päässyt pakoon, hän ei myöskään huomannut kääntyä selin päin, ainoa pelastus, mihin hän turvautui, olivat kukat. Hän taipui taittamaan niitä eikä katsonut sivulleen.

Falcke tervehti.

Kreeta-Karoliina pakotti itsensä nauramaan. Häntä peloitti, hän oli tänään heikko, hän ei ollut nukkunut moneen yöhön, kun oli täytynyt pitää silmällä isännän vieraita.

— Tämä on minun poikani, hänen nimensä on Arne. Ja katso, Arne, tämä on oikein hyvä ja rakas täti — olethan tässä hänen kanssaan, kunnes isä palaa. Isä ei ole kauan, olethan kauniisti.

Mutta Falcke ei lähtenyt, seisoi vain ja katsoi. Eikä sanonutkaan mitään. Eikä Kreeta-Karoliina osannut puhua. Lapsi puhui ja kysyi ja isä ja vieras täti seisoiivat eivätkä edes katsoneet toisiinsa. Kreeta-Karoliinan teki mieli itkeä, mutta hän rupesi nauramaan. Falcken kyyneleet putosivat lapsen olkapäille.

— Mene, mene, sanoi Kreeta-Karoliina, — minä pidän lapsen täällä.

Kreeta-Karoliina ei itkenyt silloinkaan, kun hän oli yksin lapsen kanssa. He kokosivat niitä kukkia, jotka enimmäen muistuttivat aurinkoa. Lapsi ei pysynyt paikoillaan, Kreeta-Karoliina ehti vain hiukan sitä koskettaa, kun se jo juoksi ojan pohjalla. Ja lakkaamatta se hääräsi kukkien ja perhosten parissa eikä ehtinyt tulla

tädin luo, joka sitä niin pohjattomasti ikävöi syliinsä. Vain silloin tällöin sai Kreeta-Karoliina koskettaa hentoja käsivarsia tai tuntea lapsen pehmeitten hiusten koskettavan kasvojaan — samassa se jo taasen oli poissa. Kreeta-Karoliinan rinnassa paisui sydän autuaan, tuiki uuden tunteen vallassa: hän rakasti lasta. Koko nurmi sai uuden heleän valon sen kautta, että tuo pieni ihminen sitä jalallaan kosketti. Koko kevät oli uusi sentähden, että ihmisen kevät kukoisti sen kukkien joukossa. Niinkuin hän oli iloinnut siemenestä, joka kylvämisen päivinä siroteltiin tuoksuvaan maahan, niin halusi hän nyt iloita tuon lapsen kasvamisesta ja menestymisestä. Hän tunsu yhtäkkiä, miten sanomattoman köyhä hän oli, kun ei mitään voinut antaa lapselle, ei mitään tehdä auttaakseen sitä kesään. Hän tunsu myöskin, miten turha oli ollut hänen elämänsä, kun ei hänellä ollut lasta, jota voisi jättää paikalleen elämään.

Oi tätä riemua, oi tätä tuskaa! huusivat hänen huulensa. Kyyneleet tuntuivat rinnassa kirvelevinä rakeina, jotka eivät saa sulaa. Jospa hänellä olisi ollut jotain antamista tälle armaalle lapselle, mutta ei ollut mitään, mitä se olisi huolinut. Kreeta-Karoliina tunsu rakastavansa lasta enemmän kuin mitään maailmassa ja haluaavansa kaikki sille antaa. Eikä mitään hänellä ollut! He puhelivat ja nauroivat kaiken aikaa, jolloin Kreeta-Karoliina ajatteli riemullisen tuskaisia ajatuksiaan. Piennar kasvoi ihmeellisen heleää nurmea, jokainen kukka oli kuin suuri laulava perho ja lapsi juoksi viihreyden keskellä kuin ihmisen viattomuus sellaisena kuin Jumala on sen lohkaissut puhtaudestaan. Nähdessään Parinpellon herran palaavan, Kreeta-Karoliina yhtäkkiä tunsu, että kalliit hetket ovat lopussa ja silloin hän vangitsi lapsen syliinsä ja painoi sen rintaansa vasten — ah, ettei hänellä nytkään ollut mitään sille antaa, ah, että hän olikin niin köyhä.

Yhtäkkiä hän muisti, että olihan talo tuolla hänen ja siiloin hän rupesi puhumaan, pää lapsen olkapäätä vasten.

— Arne, kuiskasi hän, — tuo talo tuolla on minun, siellä on paljon hevosia ja lehmiä ja kukkasia. Minä annan sen sinulle, kun sinä tulet suureksi. Sinusta pitää

tulla hyvä, onnellinen mies. Muistatko nyt mitä minä olen sanonut sinulle. Katso, minä pidän sinusta niin paljon, tahdothan kasvaa hyväksi pojaksi. . .

Kreeta-Karoliina ei jaksanut jatkaa. Falcke seisoi taas ja katseli häneen. Ei yhtään sanaa puhuttu. Kreeta-Karoliina läheni lapsi sylissä. Kiurut nousivat ja laskeutuivat, ihmiset eivät päässeet paikalta. Vihdoin otti Falcke Kreeta-Karoliinan sylistä lapsen ja painoi sen rintaansa vasten ja vastaanotti siten jotakin Kreeta-Karoliinasta. Ison-Hiedan emäntää pyörrytti. Hän kallistui aita kohti ja vapisi. Kirkas ilma oli heidän välillään, mutta lapsen kautta olivat he ikäänkuin olleet silyityksin. Kreeta-Karoliina tointui, muisti kuka hän oli ja nauroi. Pitkät kultaiset korvarenkaat löivät kaukaa vasten. Ne olivat Ison-Hiedan isännän morsiusiahja. Koko yön oli melua kestänyt perähuoneissa. Aamuyöstä oli isäntä koputtanut makuuhuoneen oveen. Hänen ystävänsä harhailivat takapihalla ja löivät aittojen oviin. Lienevät päässeet sisään, mutta isäntä ei päässyt. Aamulla oli hän salin sohvalla. »Minä olen ottanut vaimon, pannut sille renkaat korviin ja soljet rinnoille, mutta ei missään sitä ole, kun minä sitä tarvitsen — sellaista, saakeli soikoon, en minä kärsi!» Parinpellon herran rattaat menivät jo kaukana, kun Kreeta-Karoliina yhä istui pientarella ja itki. Hän saattoi silloin itkeä. Kukat makasivat taitettuina pitkin nurmea, kukat jotka eivät koskaan saaneet kantaa hedelmää. Armaan lapsen leluina ne olivat olleet. Hän, hän oli joutunut miehen leluksi eikä koskaan hänellä olisi lasta. Tätä autiutta ja tuskaa! Kuinka lapsella oli laheat kiharat. Arne, Arne! Kuinka saattoi siinä määrin rakastaa vieraan naisen lasta? Mutta olihan hän rakastetun miehenkin lapsi. Ison-Hiedan emäntä itki. Hän itki vielä monta vuotta jälkeenpäin. Ja usein, kun kevät vielä oli harmaana ja pelloilla kynnettiin ja ensimmäiset auringonkarvaiset kukat puhkesivat, häntä itketti.

Kerrankos se on tapahtunut, ettei sydän ole saanut rakastaa? Kerrankos se on tapahtunut, että sydän on särkynyt? Hautausmaat ovat täynnä sellaisia sydämiä. Mutta on myöskin tapahtunut, että sydän on jäänyt eloon. Ja elänyt. Vaikkeivät sen haavat ole milloinkaan

menneet umpeen. Maailma on täynnä sellaisia sydämiä. Ensin sydän itkee, sitten sitä itkettää ja vihdoin ei siitä lohkea yhtään kyyneltä. Mutta se ei milloinkaan unohda. Ei auta sairaus, ei vanhuus, ei tuskat. Aina muistaa sydän kevänsä.

Hänen nimensä oli Pentti Falcke ja hän on nyt kuollut. Mutta Arne on hänen poikansa ja Arne elää. Hän on kyllä vieraantunut, mutta ehkä keksitään siihen jokin keino. Rauha Korpi ei kelvannut eivätkä ne muutkaan, mutta mikä olikaan Lehtisen tyttären nimi? Kanttori itse oli tehnyt nimen. Juoppo hän oli niinkuin miehet ovat, mutta hänellä oli kunnollinen vaimo, pieni Aliina Laarilta. Ja Aliina oli sukuakin, sisar, suoraan sanoen. Se on sukua se. Ja itse asiassa olikin oikeampaa, että Kreeta-Karoliinan sukulainen tuli Arnen vaimoksi kuin isännän. Kaipa niistä testamenteista selviytyy, sitä vartenhan lakimiehet ovat, että selittävät asiat parhaimmin päin. Millainen oli kanttorin tytär? Suostuuko hän Arneen ja suostuuko Arne häneen. Ehkä se tapahtuu, jos oikein tahtoo! päätteli sairas. Ja minä tahdon.

Ison-Hiedan emäntä nauroi, pukeutui, asettui noja-tuoliinsa ja kutsutti sisään Sacklenin.

— No, te tomu ja tuhka, sanoi hän, — miten huonosti olette hoitanut tehtävänne. Miten paljon harmia minulla onkaan teidän tähtenne ollut. Sellaisia lintuja, piru vie, mitä olette tänne lähettänyt. Tuossa on teille parahiksi, nuora on odottanut seinällä kuukausia, mutta ette kai ole uskaltanut tulla. Ja siinä vielä naureskelette, niinkuin teillä olisi hyväkin omatunto. No, istukaa nyt.

— Kreeta-Karoliina, sanoi vanha kärjäkirjuri, hymyillen hampaattomalla suullaan, — taivaan enkelikään ei olisi voinut täyttää paremmin näin vaikeaa tehtävää.

— Älkää höpiskö, taivaan enkeli ei lue lakia niinkuin te ja viimeinen mitä hän rupeaa selvittämään on ihmisten rakkausasiat.

— Kreeta-Karoliina, olette viisain nainen, mitä tunnen, mutta täydelleen epäjohdonmukainen — tahdotte johdattaa kaksi ventovierasta ihmistä yhteen ja pakottaa heidät naimisiin, vaikka tiedätte ...

— En ole kutsunut teitä tänne tätä varten. Mistä te tiedätte, etteivät he voi rakastaa toisiaan? Ehkä minä-

kin kerran olen saanut sen tuntemisen lahjan, josta puhemiehet aina kerskaavat. Mitä te naureskelette?

Kreeta-Karoliina, lasken leikkiä, te olette niin oikeassa, että ihmettelen. Kun nyt vain löydetään tyttö.

No se on löydetty nyt. Saatte tuoda sen, jota jo kauan olette halunnut tuoda.

— Senkö Lehtisen tyttären? No, olisitte paljosta säästynyt, jos hänet olisitte heti kutsunut.

— Oletteko hullu, hänhän oli lapsi, kun aloitte tämän pelin. Vuosiahan tätä kokeilua on kestänyt.

— No, niin onkin, olette oikeassa. Mutta nytpä kaikki meneekin kuin leikki, Arnen äiti on kuollut ja sahaosakeyhtiö on vararikon partaalla — oi voi, täällä menee moni rikas nurin! Arne saapuu pian tervehtimään sisartaan. Olen käynyt heillä — mitä nyt sanotte?

— Lähtekää huomenna Paalajärvelle ja tuokaa tyttö tänne. Mutta se pitää olla se minun ristittyttäreni, muista en huoli. En kärsi kanttoria, mutta tyttö voi tulla äitiinsä. »Nauru» saa odottaa teitä. Mutta älkää juopotelko, ettette myöhästy ja unohdu jonnekin makamaan niinkuin tapanne on. Ilman ristitytärtäni ei teidän ole hyvä astua eteeni. Jos on tarpeellista, niin tulkoon äiti mukaan. Kanttoria en missään tapauksessa huoli tänne.

Kreeta-Karoliina Iso-Hieta istui tuolissaan puna poskilla ja hänen pienet valkeat kätensä nytkähtelivät helmassa tumman silkin päällä. Kirjuri souti keinutuolessa niin että lattiapalkit narahtelivat, ja hyräili tuttua laulua. Näin hyvin ei hän ikinä ollut uskaltanut toivoa asiain menestyvän.

— Kreeta-Karoliina, alkoi hän, keskeyttäen hyräilynsä, — mitä saan palkakseni?

— Olenko koskaan jäänyt teille velkaa? kivahti emäntä.

— En koskaan ole saanut, mitä hartaimmin olen toivonut.

— Tiedätekö, mihin puuseppä on tehnyt oven? Len nätte ulos siitä, jollette ole siivolla. Sinä päivänä, jolloin minun ristittyttäreni ja Arne Falcke ovat vihityt tässä silmiäni edessä saatte olla nostamassa minua arkuun. Oletteko sitten palkittu?

Huoneessa vallitsi hiljaisuus. Keinutuoli ei enää sou-
tanut ja lattiapalkit vaikenivat.

— Oi tätä kaipausta! voihaiksi vihdoin vanha Ville
Sacklen, — oi tätä tuskaa!

— Kollo, sanoi emäntä, — jahka he saavat toisensa
niin meidän kaikkien kaipausta asettuu.

Kun Tumma Lehtinen ja hänen äitinsä varhain
aamulla astuivat laivarannasta Isoa-Hietaa kohden, oli-
vat he viluiset, nälkäiset ja alakuloiset. Kanssamatkus-
tajat olivat kaiken matkaa osoittaneet suuttumustaan vii-
pymisen johdosta ja Sacklen, joka oli kaikkeen syypää,
oli jäänyt Paalajärvelle, työntäen kanttorin rouvan ja
tyttären yksinään kohtalokkaalle retkelle. Kaiken yötä
oli vanha »Nauru» puhkunut ja potkinut pyörillään
selällä ja salmissa. Likainen, rasvainen ja ahdas oli
nykyään tämä paikkakunnan ensimmäinen laiva. Nuk-
kumisesta ei ollut puhetta, pienessä salongissa, missä
aikoinaan Ison-Hiedan nuori emäntä oli pitänyt syö-
minkejä ja juominkeja metsästysseurueilleen, itkivät nyt
lapset ja toruivat tehtaantytöt parhaista paikoista.
Onneansa kiittivät Tumma Lehtinen ja hänen äitinsä,
kun tunsivat laiturin palkit jalkainsa alla. Ison-Hiedan
ranta, missä kolmekymmentä vuotta sitten iloinen hää-
seurue oli polttanut kokkoa saarilla ja uivilla lautoilla,
ei näyttänyt ystävälliseltä. Kaikki oli harmaata. Hiki-
nen sumu täytti ilman maata myöten, niin ettei nähnyt
edes vesilampareita ennenkuin siihen astui. Äiti, joka
muuten oli niin hiljainen, oli tällä retkellä esiintynyt
puheliaana ja nytkin hän puhui, minkä ennätti. Tytär
aavisti hänen koettavan vaikuttaa häneen ja vaikenä itse-
pintaisesti, oudon tuskan ja vastenmielisyyden tunteen
vallassa.

— Mitä ihmettä, sanoi äiti ikäänkuin itselleen, —
olemmekohan me oikealla tielläkään? Tästä meni ennen
hyvä ajotie. Monta kertaa minäkin istuin hevosen
selässä, kun illalla mentiin juottamaan hevosia. Vouti
nosti selkään. Se on vielä täällä, sama vouti. Laiva oli
silloin uusi. Ja tässä oli kahdenpuolen niittyä. Hyvät
ihmiset, onko se päästetty tällä lailla metsittymään?
Siltä näyttää. Mutta sellaista se on, kun isäntä kaksi-

kymmentä vuotta on ollut kuolleena ja emäntä kymmenen vuotta on sairastellut. Ei uskoisi, ei uskoisi paikkoja samoiksi. . . No, onkos tämäkin aita näin tykkäänään hävitetty. Tässä oli punainen portti. . . Tuolla. . . niin, mutta tuoko se onkin? Se oli olevinaan niin suuri silloin. Tuo kivi tuolia! Siellä oltiin paossa vihaista sonnia. Se oli aika sonni, se puski voutiakin niin että täytyi viedä tohtoriin. Mutta onpa tämä tavatonta sumua. . . Kas ettei emäntä lähettänyt voutia vastaan. No, kyllähän me tästä. Että vain oltaisiin oikealla tiellä. Kun ei vielä näy mitään rakennuksia. Näillä paikkeilla oli ennen jo pikkueläjien tupia. Ja emäntä piti tarkkaa lukua, että ikkunoiden alla oli kukkia ja pensaita, ja puhdasta piti olla. Kyllä hän voimainsa päivinä jaksoi ia teetti, mutta mitäs, kun voimat loppuvat. Kas tämä oli ihan puhdasta korpea, mutta Tukki-papasta oli hauskaa saada tänne kylä ja niin oli emännästäkin ja se rakennettiin. Tädin miestä sanottiin Tukki-papaksi. Ei se ollut onnellinen avioliitto — kas, täti rakasti Parinpellon nuorta herraa ja Pentti-herra rakasti tätiä, mutta siihen aikaan eivät nuoret saaneet mennä naimisiin oman mielensä mukaan. Puhutaan, että täti olisi myrkyttänyt isännän, mutta en minä sitä usko. Kyllä isännän sukulaiset siitä olisivat käyneet kärejiä, jos se vain olisi voitu todistaa. Se jäi uhkauksiin vain.

Tumman oli ilkeä olla. Äiti oli muuttunut ja puheli niinkuin kuka tahansa kylän vaimoista. Kyllä saattoi ymmärtää, että isän joskus oli ollut vaikea kuulla hänen ääntään.

Tumma kulki ääneti äitinsä jäljessä, hiestyneenä kanttaen matkalaukkua, jota ei saanut kaataa nurin, koska siinä paitsi vaatteita, oli tuliaisakaakku. Kuunnellessa äidin outoa puhetta, paadutti hän paaduttamistaan sydämensä. Ensi kertaa elämässään tunsii hän jotakin kummallista vastenmielisyyttä vanhempiaan kohtaan, eikä yksin äitiä, vaan myöskin isää. Ikäänkuin ei hän olisi ymmärtänyt miksi isä niin huoltapitävästi oli peitellety häntä heidän istuutuessaan rattaille, ja vielä juossut hakemaan sateenvarjoaan. Selvä oli äidinkin tarkoitus tällä puhumisella, joka oli toverillinen, ikäänkuin Tumma jo olisi ollut vanha ihminen. Mutta hän ei kuule

heitä tässä asiassa. Vaikka kotona tulisi konkurssi ja kaikki täytyisi myydä, niin ei. Täällä on kaikki yhtä harmaata ja toivotonta, ei yhtä keltaista lehtiterttua joka lupaisi kuolemaa ja loppua. Mahtanee elää iankaikkisesti tämä tätikin, jonka rikkauksista on puhuttu niin kauan kuin hän muistaa ja jota ei kuolema armahda.

Nyt häämötti jotakin tiheämpää harmaata esiin sumusta ja äiti pysähtyi hetkeksi.

— No mutta, onko tämä nyt Ison-Hiedan kartano? Eihän nyt kuitenkaan. Minne kylä on joutunut? Koko elämä on taitanutkin siirtyä sahalle. Täällä oli ennen kirjavuutta kuin syksyllä metsässä, mikä rakennus oli keltainen, mikä punainen... Ja tässähän se on kaivo. Mutta että nyt pitävätkin tällaista kantta, eläimethän tästä menevät. Mitä Vireeni ajattelee. Ja Loviisakin vielä on täällä. Kyllä näkyy, että emäntä on ollut liikukumattomana. Hänellä piti kaiken olla niin siroa ja kunnista. Sellainen se oli hänen äitinsäkin, Laarin rouva. Itku tuppaa tulemaan, kun häntä ajattelee, että miten voikin joskus ihminen olla hyvä. Kyllä hän sai kärsiä, Laarin rouva. Ja kuinka hän ne kaikki peitti. Minäkin... Kyllä minäkin... Minä olisin saanut pohjasi vistyksen, jos hän olisi elänyt. Ja ehkäpä minut olisi tunnustettu siksi mikä olen. Sinä et tiedä kuka äitisi on.

Tumma aavisti siinä äitinsä puhuessa häneen liittyvän jotain rumaa ja iljettävää. Hiki pusertui esiin tästä tunteesta ja hän mietti miten pääsisi pakoon. Jalat veivät häntä kuitenkin eteenpäin ja äiti puhui minkä ehti.

— Mutta olkoot ne vanhat asiat, kruununvouti kunnioitti rouvaa ja rouva olikin sellainen, että häntä täytyi kunnioittaa. Ja kruununvouti taas oli sellainen, että hänestä kaikki pitivät, vaikka hän joi ja kiroi ja eli huonosti, niin hänestä kuitenkin pidettiin. Ja sellainen se on tämä Ison-Hiedan tätikin, että hän aina on vetänyt ihmisiä puoleensa.

— Rikkauksiensa tähden! huusi Tumma odottamatta.

Rouva Lehtinen kävi sanattomaksi ja lausui sitten, että Ison-Hiedan emännässä oli ollut jokin muukin veto-voima, paitsi rikkaus. Sitä mikä nyt oli johtunut äidin mieleen, ei hän lausunut ääneen. Juuri näiden rikkauksien vuoksi hän eilisillasta asti oli ollut levoton. Entä

iollei niitä ollutkaan. Jos emäntä todella oli ne menettänyt. Laivassa oli puhuttu sellaista. Olivat ihmiset nauraneet ja sanoneet, että mitähän nyt saita panee arkuun päänsä alle, jos setelit loppuvat. Äiti oli pelännyt Tumman kuulevan. Rajamäen isännän kuoleman olivat sanoneet olevan Ison-Hiedan emännälle kovin pahan. Puhuttiin takuista ja vastatakuista. Vielä olivat matkustajat tietäneet kertoa, että sahan patronessa oh käynyt emäntää tapaamassa, sahallakin olivat raha-asiat huonosti. Äiti oli levoton näistä kaikista. Mitäs sitten, jos yhtäkkiä huomataan, ettei emännältä mitään saakaan? No, päätteli hän sitten, saapa olla kerran nähtynä ennen kuolemaansa emäntä — sisarhan hän kumminkin on. Niin, miten todella mahtoi olla rikkauksien laita? Kovin täällä on päästetty ränstymään. Mutta onhan se selvää, kun emäntä kymmenen vuotta on sairastellut. Kyllä täällä sentään varoja täytyy olla. Emäntä on aina ollut viisas ja varovainen, ei hän niin päättömästi ole mennyt takaamaan. Isännän sukulaiset ne taas panevat huhuja liikkeelle päästäkseen itse kaikkeen käsiksi. Ohoh, olipa tuossa ikkunan alla kuitenkin kukkasia, ilostui rouva Lehtinen yhtäkkiä.

— Katsopa, sanoi hän iloisesti, — onpa kauniita orvokkeja. Kyllä niitä oli ennen Laarilla. Emäntä on aina pitänyt kukkasista.

Rouva Lehtinen kääntyi ja katsahti tyttäreensä. Tumma oli laivassa ollut kalpea — nyt paloivat hänen poskensa ja silmät kohtasivat äidin uppiniskaisina ja itsepintaisina. Äiti kääntyi jälleen astelemaan ja hänen hartiansa olivat entistä painuneemmat. Tumma ei jää tänne, päätteli hän. Sävellyksiä ei kukaan osta. Mikä tulee sitten eteen.

— Herra Jeesus! pääsi häneltä yhtäkkiä, kun he tulivat pihaan.

Mutta hän ei sanonut sitä siksi, että luhistus kohtasi silmää joka kulmalla, vaan siksi, että sairas emäntä seisoi portailla. Hänen heleänsininen röijynsä hohti esiin sumusta ja hän seisoi pitämättä mistään kiinni.

— No, Herra siunaa, ylhäälläkö te olettekin, sanoi rouva Lehtinen. — Ja niin koreissanne. Ja minä kun ymmärsin, että te olette ihan kuoleman kielissä.

Kyllä hän oli kuin haudasta nostettu, mutta hän hymyili kilpaa iloisten silkkisten vaatteidensa kanssa. Hänen silmänsä hakivat tyttöä rouva Lehtisen takana.

— Kyllä minä vielä kuolenkin, sanoi hän äänellä, joka oli pehmoinen ja sointuva äidin käheän äänen rinnalla. — Kuolen minä jahka ehdin. Tämähkö se nyt on se risti-tytär? En muista nimeä, kun ei se ollut allakan nimiä.

Sillaikaa kun äiti hymyillen lausui Tumman nimeä, tarttui jääkylmä käsi tytön käteen. Tummosta tuntui, että se oli itse kuoleman käsi ja hän kokosi voimansa niinkuin sadussa tyttö, jota kuolema kosii, ja sanoi:

— Minä en jää tänne, en mistään hinnasta!

Emännän harmaat silmät upposivat tytön silmiin ja käsi piteli yhä kiinni. Mikä se oli tuo ihminen? Oliko se vanha vaiko nuori, elävä vaiko kuollut? Kauhu kävi läpi Tumman olennon. Hän ei saanut pois kättään, hän ei jaksanut liikuttaa mitään jäsentä. Silmät, jotka häneen katsoivat, kävivät lempeiksi ja sinisiksi. Kylmä karmi tytön selkää.

— Jääthän sinä, kuiskasi ääni, joka oli niinkuin nuoren pojan, — Tumma, sehän onkin kaunis nimi.

— Ei kannata uskoakaan! huusi tyttö ja repi irti kätensä. — Vaikka minulle lupaisitte miljoonan niin minä en huoli. Äiti, lähdetään heti!

Kuoleva vaimo käveli yksinään sisään ja äiti talutti kuusitoistavuotista tytärtään, joka riuhtoi ja itki kuin suunniltaan. Äiti sai hävetä hänen puolestaan. Hän ei tuntenut Tummaa. Sorjasta hän olisi voinut tätä uskoa, mutta ei Tummosta, joka aina oli ollut niin sävyisä.

Jollei äiti tässä oudossa ja uudessa ympäristössä tuntenut tytärtään, niin ei myöskään tytär tuntenut äitiä. Ei ollut totisesti ihme, ettei isä voinut kuulla äidin puhuvan. Mitä äidillä mahtoikaan olla kurkussa? Se ei ollut isän puolelta pahuutta, kun hän huusi äidille: älä, älä, älä avaa suutasi! Ensi kerran kiusasi Tummaa äidin ääni. Ja äiti puhui aivan niinkuin äsken tiellä, lakkaamatta. Ja moneen kertaan samat asiat. Luuliko hän sillä sovittavansa hänet, Tumman? Vai luuliko hän voittavansa rikkaan emännän mielisuosion? Eikä äiti puhunut aivan tottakaan. Tumma lakkasi yhtäkkiä itkemästä, kun hän tämän huomasi. Samassa hän myöskin näki,

että he kaikki olivat sairaan huoneessa. Siellä oli se vanha mieskin, jota äiti sanoi voudiksi, nuuskainen, toisilmäinen äijä. Emäntä makasi nyt sinisen silkkipeitteen alla, kaunis hän todella oli mahtanut olla, eikähän hän nytkään ollut vanha, ei ainakaan niin vanha kuin Tumma oli luullut. Joka tapauksessa hän mahtoi olla nuorempi kuin äiti. Tummaa alkoi hävettää, turhaa oli äidin enää häntä masentaa. Hän katui jo itsekin epä-vstäväilisyttään, mutta äiti puhui puhumistaan.

— Näetkös nyt, miten olet pelottanut sairaan. Niin terveenä oli vastassa portailla ja nyt. . . Eihän hän vain taas ole tainnoksissa? Katsokaas nyt, Vireeni. Niin, kyllähän hän on rauhallisen näköinen, mutta onpas hän mennyt laihaaksi. Kun minä muistelenkin, miten hän oli verevä ja korea. Mutta siitä onkin kauan. Katsopas, Tumma, tuota kaunista kelloa tuolla piirongilla. Ei silti, että minä sitä haluaisin. Emme me sentähden ole tänne tulleet, tätä kummityttöään vain halusi emäntä nähdä. Mutta eikö sairasta pitäisi riisua, vaivaavat toki nuo vaatteet. Ainako hän vain käyttää noita silkkisiä vaatteita? Niin, tietähän sen, että ne ovat keveitä. Ja miksei hän voisi panna rahojaan mihin haluaa, eivät ne hänen elinaikanaan lopu. Ja kyllähän sen tietää, että hengenahdistus on vaikeaa. Se oli sellainen tämä emännän isä, kruununvouti, että piti olla värejä mihin katsoi, ruokaa ja juomaa. Senpätähden kaikki sitten meni. Surkeaa se oli hänen loppuelämänsä meillä Laarilla — tytär ei ottanut tänne, vaan kyllä hän säännöllisesti maksoi isänsä hoidon ja kustannukset. Vaan yksinpä tämä emäntäkin nyt potee kuolemantautinsa. Suuttuiko hän jotenkin Rauha Korpeen? Kun puhuvat, että Rauha se kaikki tulee perimään. Hänhän onkin isännän sukulainen ja isännänhän kaikki rikkaudet olivat. Isäntä talon teetti. Mutta mahtaako sairas kuulla mitä me puhumme? Ei siksi että minä hänestä mitään pahaa sanoisin. Onkohan siinä perää, että emäntä tulisi menettämään rahaa kuolemantapausten ja konkurssien takia? Aijai, ei puhuta täällä, ehkä häntä puhe häiritsee. Meidänkin isä varoitti puhumasta sairaan huoneessa. Vaan eipä hän näytä kuulevan, en uskoisi virkoavankaan, jollette vakuuttaisi hänen olleen huonompanakin. Kyllä

on huonoksi käynyt. Niin, mitäs hän jaksaisi taloa hoidtaa, mutta että tekin, Vireeni olette päästänyt sen näin rappiolle. Vaikka vain emäntä olisi ajatellutkin luovuttaa talon sahalle kuolemansa jälkeen... No niin, hän ei ole itsekään oikein tietänyt, on voinut antaa eri käs-kyjä ja tänään ajatella: minä myyn talon, ja huomenna: minä pidän ja annan Rauha Korvelle. Aijai, mutta tajuissaan on taitanut sairas olla koko ajan. Katsokaas kuinka hiki nousee otsalle, lieneekö sitten hyväksi vaiko pahaksi. Älkää menkö pois, Vireeni. Tänne täytyy ottaa vakituinen hoitaja. Kyllä kai nyt Ison-Hiedan emännällä on varaa hoitaja palkata. Jaa, niinkös Vireeni sanoo, että rahaa on pankit täynnä. No, sitähän minäkin. Mitäs ihmisten puheista... Jaa että tämä Tumma jäisi tänne? En tiedä, ehkei uskalla — älä sinä nyt enää mitään puhu, äsken jo säikähdytit emännän. Eihän hän ole niin paljon hoitanut sairaita, mutta aina jonkin ver-ran. Eikä hän sellainen ole, ettei yölläkin kuulisi, kun herätetään. Ja voinhan minäkin alkuun olla täällä... Aijai, nyt hän kumminkin kuolee. Eikös pitäisi mennä hakemaan tohtoria? Täällähän on pulloja jos kuin paljon, kun tietäisi mitä niissä on. Tumma, pitele päätä. Kostuta rätti ja pyyhi otsaa. Etikkaa jos olisi... Mitä kummaa tautia tämä on, joka toisinaan huonontaa näin, toisinaan taas päästää nousemaan pystyyn? Vaikka ei suinkaan hän enää tästä nouse. Vireeni, menkää nyt hakemaan apua. Herranen aika, jalat käyvät jo kyl-miksi. Mutta missä Loviisa on, lähettäkää tänne jokin ihminen vain. Voivat vielä sanoa, että me olemme hänet tappaneet, kun tämä sattuu juuri nyt. Voi sentään, että piti sattuakin. Mene kyökkiin, Tumma, katso sieltä kuumaa vettä, pane pulloon, että lämmitetään jalkoja. Vireeni, hakekaa nyt se Loviisa... Ei, älkää sentään menkö, vaikka piankin loppuisi... Missäs hänellä se kasvi on? Kun sanovat, ettei hän säästäväisyyttään anna leikata ja että hän tulisi aivan terveeksi. Kyllä sentään pitäisi antaa, kun sitä omaisuuttakin niin paljon on. Onkos siinä perää, että sahan patronessa olisi käynyt täällä? Vai niin, vai niin. No entäs se nuori herra? Tul-kaa nyt katsomaan näitä pulloja. Niin, niin, se Rauha se ne tiesi, kun ette nyt ensinkään kysynyt häneltä, vaan

päästitte menemään. Sydämenvahvistustipat olisivat hyvät, mutta ei niitä täällä näy, näissä on kaikissa apteekkikieltä. Kai se niin on, että keuhkoja ei voi leikata, jos vaiva niissä on, ne ovat sellaista kudosta. Ihmiset puhuvat niin paljon. Mutta lieneekö siinä mitään perää, kun puhuvat, että Rajamäen isäntä oli takaajana tämän sairaan suurimmalla velkamiehellä ja ettei toisella takaajalla mitään ole. Kun pitäisi lainan olla val-
lan satatuhatta markkaa eikä toisella takaajalla, niin-
kuin sanoin, kuulu olevan yhtikäs mitään. Että kyllä se Rauha raukkakin sitten sentään joutuu pettymään, jos nyt luulee ... Koettakaa katsoa, eikö täällä ole kan-
verttiviinaa, se on sydäntautiin hyvää. Tumma, etkö nyt saa niitä kuumia pulloja, jalat käyvät ihan kylmiksi.

Tällä tavalla äiti puhui, puhui lakkaamatta. Tai oikeastaan hän kuiskasi, mutta se kuului niin kovin karkealta. Mahtoi repiä sairaankin korvia tämä ääni. Tumman tuli mieleen, että miten isä rakastui äitiin, kun isä pitää kaikista sointuvista äänistä. Mutta sitä se kai juuri on rakkaus, ettei se kysy mitään järjellisiä syitä. Ja paroonin poikaan pitäisi rakastua sen, joka saa Ison-Hiedan emännän rahat! Kyllä on ymmärtämätön tuo emäntä, ymmärtämätön ja ilkeä. Mitä lienee tautiakaan tuollainen, varmaan sairas nytkin kuulee kaikki.

Ja aivan oikein: tuskin oli Tumma Lehtinen ehtinyt ajatella loppuun epäluuloisen ajatuksensa, kun sairas raotti vasenta silmälautaansa ja liikutti huuliaan kuin linnunpoikanen, joka anoo ruokaa. Tumma katui jo ja häpesi: sairas se oli tuo ihminen, se ei saanut auki silmiään eikä ääntä kurkustaan. Mutta nyt hän sai kätensä nousemaan. Ja mitä varten saikaan? Hän vei sen silmilleen ja avasi hennoilla valkeilla sormillaan silmälautansa, ensin toisen, sitten toisen. Ja sanoi jotakin. He eivät ymmärtäneet mitä hän sanoi. Äiti rupesi heti kyselemään ja päivittelemään. Silloin he kuulivat:

— Mitä Rajamäen Samulille on tapahtunut?

Äiti ilostui, kun sai selville, mitä rikas emäntä sanoi ja lausui onnellisena, ikäänkuin olisi puhunut hauskas-
takin asiasta:

— Hän on kuollut, Rajamäen Samuli on kuollut. Hau-
dattiin eilen.

Silloin Ison-Hiedan emännän käsivarret jännittyivät ja hän kimmahdi istumaan, silmät selällään, ja osasi taas puhua. Puhui kovalla, luonnottomalla äänellä kuin kuuromykkä, joka on opetettu puhumaan:

— Onko Samuli kuollut? Koska se on tapahtunut? Miksei Vireeni ole minulle mitään sanonut? Puhuitteko te äsken sellaista, että Rajamäen isäntä on kuollut? Vai untako minä näin?

Rouva Lehtinen toisteli säikähtyneenä, että kuorihan hän ja haudattiinkin jo viime sunnuntaina, nimittäin eilen. Vireeni tuli emäntänsä vuoteen luo ja sanoi äreästi, että mitäpä hänestä olisi kannattanut puhua ennenkuin hän kuoli, hänhän sairasteli niin kauan, ehti hän emäntä sen nytkin kuulla.

— Missä maisteri Sacklén on? jatkoi sairas ja hänen kasvonsa olivat tummentuneet, ikäänkuin kaikki veri yhtäkkiä olisi kokoontunut niihin.

— Hän lupasi kyllä aamusta tulla, kiirehti rouva Lehtinen sanomaan. — Me myöhästyimme, kun oli niin sumua, ettei voinut nähdä minnekään päin. Maisteri lupasi tulla hevosella.

— Menkää katsomaan, eikö häntä jo kuulu, jatkoi emäntä ja hänen äänensä kävi yhä käheämmäksi. — Vireeni menee torniin, sieltä näkyy kauas. Ja lähettäkää heti sana Rajamäen emännälle, tai vanhimmalle pojalle, että tulee tänne. Ja sinä, Aliina, sinä voit lähteä lukkarisi luo, mutta ristitytär jää tänne. Hän ei mielellään jää tänne. Mutta se on jääminen nyt, kun Ison-Hiedan emäntä tahtoo. Sairastiko Samuli kauankin? Eikä tulla minulle sanomaan. Minä vedän Vireenin palkasta pois, Vireeni tietää sen. Pitäkää joutua nyt, menkää torniin ja valjastakaa sitten hevonen, Aliina pääsee siinä hevosessa. Ristityttärellä ei ole mitään hätää. Minä pidän hänestä murheen. Vireeni on tehnyt pahan laiminlyönnin. Vai ajattelitteko, ettei minusta ole väliä, koska pian kuolen? Minä en kuole ennenkuin asiani ovat järjestyksessä. Minulla pitää olla toinen sijallani, niin minä tahdon.

Sairas päästi raukeamaan molemmat kädet, jotka olivat pidelleet auki silmäluomia. Samassa hetkessä hän itsekin raukesi ja oli kuin kuollut. Pienen ohuen käden

läpi kuului silkkipeite, luoden sinistä hohdetta valkoiselle iholle.

Tumma oli koonnut suunsa täyteen kovia sanoja, mutta ei mitään hän osannut sanoa. Hänen vihansakin hiljeni tuon ihmisen edessä, joka oli kuin lakastunut ruoho, mutta joka kuitenkin piti kaikki täällä tahtonsa alaisina, niin ettei täällä kenelläkään muulla ollut tahtoa paitsi hänellä.

Silmänräpäyksen aikana tuntui Tummasta, että hän on nyt satimessa, täältä ei ole mitään ulospääsyä. Mutta sitten hän muistutti mieleensä, että hän tuli tänne tunti sitten ja että laiva huomenna palaa Paalajärvelle ja että hän huomenna voi olla kotona. Ja hän onkin. Siellä on isä ja musiikkimiesten kuvat ja sävellykset ja kirkonkello ja Sorja ja Muru. Lämpimät aallot kävivät Tumman rinnassa, kun hän kotiaan ajatteli. Ei koskaan se ollut tuntunut hänestä niin rakkaalta ja niin kauniilta.

Äiti tarttui äkkiä hänen käteensä ja veti hänet perässään saliin, missä piano seisoj kahden jättiläiskokoisen murattiköynnöksen kaariportin keskellä. Äiti ei oikein tietänyt miten hän alkaisi.

— Niin, sanoi hän, — tuo tuossa on ensimmäinen piano, minkä isäsi kuuli. Hän oli silloin lapsi. Niin, emäntä näkyy tahtovan, että sinä jäisit tänne.

— Minä en jää, sanoi Tumma heti.

— Niin, niin, et jää, jatkoi äiti lohduttomana. — Minä jäisin, mutta emäntä ei tahdo. Mitäs sille sitten voi, kun et sinä tahdo. Mutta onpa täällä kaunista sisäpuolella. Eikö nyt olekin? Emäntä osteli kaikista herrojen huuto-kaupoista näitä kaikkia kaunistuksia. Mahtia rakasti isäntä-vainajakin. Mutta kun et sinä tahdo, niin et tahdo. Jos koettaisi saada Sorjan tänne. Mutta ei emäntä tahdo. Sinut hän tahtois. Sitä täytyy elämässä tehdä paljon, mitä ei haluaisi tehdä. Ja monen elämä on sellaista, ettei ensinkään saa tehdä mitä tahtois, vaan juuri sitä, mitä ei tahtois. Jos emäntä suostuisikin siihen, että minä jäisin tänne, tai että Sorja tulisi. Mutta sinä olet ristytär. Sakleeni kuuluu tahtovan tuota kelloa. Eikä hän ole sukua eikä mitään, niin että kyllä täällä pitäisi jonkun olla valvomassa. Onpa nämä mukavat kynttilälajalat, mitä kallista porsliinia lienevät. Nämä

taitaa olla ne, jotka Parinpellon paronessa vainaja antoi häälahjaksi. Niin ovatkin. Kas paronessa oli sitten taas hyvä, kun oli ensin saanut pojanpoikansa naitetuksi miehensä mukaan. Ei, älä pelkää, ei tati nyt niin kuole, kuulethan, että hän on huonompikin ollut. Kun tulisi se Sacklén, että saisimme kuulla, mitä hän tietää Rajamäen isännän kuolemasta. Tati on taitanut menettää siinä vähän rahaa, mutta eivät sellaiset hänen varoisaan tunnu. Kuuluuko tuolta kamarista ääntä? Taitaa tati yskiä. Aijai, onkos hänellä tällainen yskä . . .

He riensivät molemmat sairaan luo ja kuulivat nyt ensi kerran hänen yskänsä, tuon keuhkojen pohjalta lähtevän, koko olennon järkyttävän yskän, joka oli viemäisillään uhristaan hengen. Kuinka hyvin isä sentään tunsii äidin, kun hän oli käskenyt olemaan hiljaa sairaan huoneessa. Äiti puhui kaiken aikaa, puhui tohtorista ja koulunkäyneestä hoitajasta ja sydämenvahvistustipoista ja siitä, että hän lähettää toisen tyttärensä Sorjan tänne, tämän Tumman sijaan. Ja hän sanoi vielä senkin, että Sorja nyt on vapaa tulemaan, kun ei koulunkäynnistä tule mitään. Tämä Tumma sensijaan menee kansanopistoon. Mutta nyt hän saa lähteä keittiöön kysymään ruokaa — mitähän ruokaa tati mielellään söisi? Täytyy sitä syödäkin. Tuo yskäkin vie ylivallan, kun on päässyt potilas niin laihaksi. Ja niin punakka ja korea kuin hän oli!

Yskän runnellessa hentoa ruumista avautuivat silmät tuontuostakin selkoselälleen ja niiden sini oh kuin sen taivaan, joka myrskypilvien kiitäessä pilkottaa esiin. Myrsky kävi tämän ihmissielun ylitse ja paiskeli sitä milloin pilviä kohden, milloin maahan. Se taisteli toivon ja epätoivon välillä. Silmät etsivät milloin toisen ihmisen silmiä, milloin ovea, mistä odottivat apua, milloin taasen ne vaipuivat kiinni. Tumma katseli ihmeissään tätä sairasta ja uskoi nyt vihdoinkin, että hän todella on hyvin kipeä. Väsynyt ihminen hän on, joka ei ole saanut aikoinaan kuolla. Tumma aavisti siinä seisoessaan, että hänen on jääminen tänne ja että hän turhaan taistelee kohtaloaan vastaan. Kotonakin olivat sanoneet, etteivät häntä enää tarvitse. Se on kai niin sallittua, että hänen on katseltava tätä sairasta, joka toisena hetkenä on kuin

kuollut, toisena nousee vuoteesta ja sanoo: niin minä tahdon! Nuo painavat kultavitjat hän varmaan tahtoo mukaansa hautaan. Onko medaljongissa Parinpellon herran hiuksia? Hyvä Jumala, joko kuolema on lähelläkin? Tässä täytyy olla, ei minnekään pääse pakoon. Katsella tätä sairasta, jonka elämässä on ollut niin paljon kärsimystä, vaikka hänen ympärillään on näin kaunista. Koko huone on täynnä vanhoja, ihmeellisiä esineitä ja vuodekin, kuinka se on kaunis ja kummallinen. Se on niin suuri, että ihminen siihen hukkuu ja ovatko ne valan enkelinpäitä nuo, joita on veistetty päihin. Valkoiseksi maalattua on kaikki ja kuitenkin täällä on niin sanomattoman surullista. Tuo sumukin painaa kaikki maan tasalle. Ei yhtä ääntä se päästä ylös. Nuo orvokitkin ovat kauniit, mutta ne eivät laula niinkuin kotona. Täällä ei mikään laula.

— Tumma, kuuli tyttö lausuttavan takanaan ja ääni oli suloinen ja lempeä ikäänkuin se olisi laulanut, — tule tänne. Olen tehnyt väärin isällesi, sano hänelle se. Vahinko, että nyt vasta sain sinut nähdä. Minä pidän sinusta. Tumma, se on kaunis nimi. Onko isäsi mitään kertonut minusta? Hän oli silloin pieni poika. Mutta minne ne kaikki jäivät? Kutsu äitisi tänne. Hänen ei tarvitse lähteä, minä kuolen tänään. Nyt on myöhäistä, kaikki on myöhäistä. Kutsu tänne kaikki, minun pitää puhua.

Suloinen ääni oli alkanut kalskahdella ja säristä. Ääneen tuli huutava hätä, vaikka se puhui niin hiljaa. Tämä ääni oli vaarallinen, se otti ihmisen valtoihinsa. Tumma Lehtinen seisoi ikkunan luona eikä voinut liikahtaa. Oli kuin hän olisi kuunnellut jotain osaa siitä oopperasta, jonka isä oli tehnyt Sorjaa varten. Isä oli pitänyt sitä niin salassa, mutta olihan hän kuullut kuinka hän lauloi ja taisteli säveltämisen työssä, isossa salissa, kaikkien huoneiden takana. Hän oli kärsinyt isän kanssa silloin, hän oli rakastanut häntä. Ja nyt hän kärsi tämän naisen kanssa, joka ei ollut nuori eikä vanha, joka ei laulanut, vaan pelkällä puheellaan kaipasi niin sanomattomasti, että sydän sitä kuunnellessa läähätti kuin lintu, joka lentää ruutua vasten eikä pääse ulos. Rakastaa täytyi tuota vierasta ihmistä, vaikka olisi tahtonut vihata.

Taasen puhui ääni:

— Pankaa lamppuun valkea, täällähän on ihan pimeä Tumma, ristittytär, mitä sinä siinä teet? Katsotko orvokkejani? Voit katsella. Ne ovat olleet minun oppimestarejani. Urhoollisia ne ovat, läpi talven ne kestävät. Kunhan saisinkin käsiini Sacklenin. Miksei hän tullut teidän kanssanne? Oli kai humalassa. Tai pelkäsi, junkkari. Tumma, tule vähän lähemmäksi. Minä tiedän tyttö, mitä sinä siinä ikävöit. Paalajarven kirkonkelloa! Katso, sitä olen minäkin täällä enimmän kaivannut. Sillä Paalajärvellä on sellainen kirkonkello, ettei missään. Se sulattaa itseensä ihmisen sielun. Sinun isoisäsikin sielun se otti, Pelimanni-Jannen, sokean. Kuinka olen kelloa kaivannut! Olen noussut vuorille täällä sydänmaassani saadakseni korviini yhdenkin sen kaiun, jos tuuli edes vahingossa toisi. Mutta vihdoinkin minä ymmärsin, että jokaisella pitää omassa rinnassaan olla kaipauksensa kirkonkello. Pieni Tumma, ristittyttäreni, vielä sinä muutakin ikävöit kuin kirkonkelloa: poikaa ikävöit. Täällä on Arne. Hänen sisarensa kävi eilen täällä. Hän on hyvä poika, yksinäinen, hiljainen. Minä lupasin hänelle antaa kaikki mitä minulla oli. Ja nyt ei minulla olekaan mitään, ei mitään, ei mitään... Hän tulee tänään tänne ja minä olen hänet pettänyt. Sillä minulla ei ole enää mitään.

Tumma Lehtinen ei enää ajatellut tätiä, hän ei enää tuntenut sääliä eikä kiintymystä, ei hän liioin muistanut kaikkea sitä uutta ja outoa, mikä täällä oli hänet kohdannut, hän vain kuuli sanat: hän on yksinäinen... hiljainen, hän tulee tänään tänne. Ja kylmä, armoton tunne täytti hänen koko olentonsa niin että hän lopulta oli kuin jääpuikko. Hän särki lumouksen verkon ja lausui:

— Minä en ota häntä, en vaikka mikä olisi. Minua ei naiteta ilman rakkautta. Ei tarvitse koettaakaan.

Silloin säde, joka Kreeta-Karoliina Ison-Hiedan silmistä oli tunkenut Tumma Lehtisen silmiin, taittui, ja hän alkoi puhua uudella äänellä, joka ei ollut väsynyt eikä lamaantunut, mutta oudolla tavalla toimielias ja runoton:

— Hyvä on, en sitä pyydäkään. Mutta mene ja nouda ihmiset tänne, minä tunnen, että joku vieras on tullut,

ehkä se on Sacklén, ovat kaikki salissa. Hae heidät. Minun täytyy nyt nopeasti järjestää kaikki, sillä nyt saa kuolema tulla ja se on jo ihan tuossa. Vain pieni hetki vielä. Minun täytyy puhua hautajaisistani, pitää kutsua kaikki vanhat tuttavani Paalajärveltä, rikkaat ja köyhät ilman erotusta ja pitää olla ruokaa ja juomaa. Kutsu Loviisa ja äitisi. Olen ajatellut kaikki valmiiksi, tuokoot keittokirjan mukaansa . . . No, oletteko te nyt kaikki täällä? Vireeni, katsokaa te läpi se minun arkkuni, ettei ole maali kulunut. Loviisa tietää puvun ja kengät. No, kuka helkkarissa täällä itkee? Onkos Sacklén todella tullut? Te junkkari, kuinka te olette hoitanut asiani? Könni-kelloani himoitsette, mutta kuinka olette hoitanut asiani! Kyllä minä parhaaseen luotin, kun teidät otin asioitani hoitamaan. Itkekää, itkekää, sen te osaatte. Ja juomassa tietenkin olitte eilen. Tai pelkäsitte, lurjus. Ei mitään teidän enää tarvitse selittää. Kaikki on myöhäistä. Patronessa lupasi lähettää pojan tänne, Arnen, minun poikani. Menkää katsomaan, joko hän tulee, menkää hakemaan. Minä puhuisin hänelle kahdenkesken. Muille ei minulla ole asiaa. Niin minä olin järjestänyt, että kaikki tänään olisivat täällä, poika ja tyttö ja kaikki muut. Ja nyt: sijani jää tyhjäksi, en ketään saa sijaleni. En enää pyydäkään, sillä minä olen köyhä ihminen, kaikki minä olen menettänyt. Ja teidän se on syynne, maisteri Vilhelm Sacklén. Älkää puhuko, älkää enää mitään puhuko, olen liiaksi kuunnellut teitä. Nyt voitte kaikki matkustaa kotiin ja jättää minut. Minä hullu, minä hullu! Oma syyni. Mutta mitäpä niistä kaikista, kaikki on turhaa.

Hän rupesi nauramaan, ikäänkuin hänelle olisi selvinnyt jokin asia, jota hän kauan oli miettinyt. Tämä nauru oli kaameampi kuin kaikki ne julmat sanat, jotka kuoleva vasta oli lausunut.

Kukaan läsnäolevista ei kuitenkaan ottanutkaan hänen sanojaan toden kannalta. Kotiväet olivat nähneet tämän-tapaisia kohtauksia ennenkin ja rauhoittivat vieraat. Sacklén oli ainoa, joka murtuneena miehenä seisoi vanhan rakastettunsa luona. Hän oli niinikään ainoa, joka tunsu, että sairaan tilassa oli tapahtunut uusi vaihe, hän ymmärsi sen siitä, että Kreeta-Karoliina ujostelematta

antoi peitteen pysyä alhaalla, vaikka hänen käsivartensa olivat paljaat ja kaulaakin näkyi. Vanha kärjäkirjuri katseli kättä, joka oli hento ja pehmainen kuin lapsen käsi. Hänen täytyi tehdä itselleen väkivaltaa, jottei tarttuisi käteen ja veisi sitä huulilleen. Kun hänen piti puhua, takoivat leuat vastatusten. Hänen vaatteistaan levisi märän, likaisen villakankaan haju ja hiukset olivat märkinä liimautuneet kaljulle päälle.

— Jos te tietäisitte ... jos te tietäisitte ... Kreeta-Karoliina ... Te hyvä, hyvä ... kaunis Laarin tytär Älkää naurako... Kreeta-Karoliina. Tämä on suuri yhteinen vararikko: herrat... talolliset... Ensimmäinen kirjanpitäjä sahalta on hävinnyt, karannut. Se on suuri vararikko. Minä olen syyllinen teidän edessänne, minä teidät sekoitin juttuun. Olen valmis kaikkeen, menen linnaan, olen siellä loppuikäni, mutta antakaa anteeksi. Te jalo sydän ... Koko elämä on vararikko, niin te ajattelette. Mutta jokin tarkoitus siinä täytyy olla. Oi tätä tuskaa, tätä kaipausta... ! Jos te tietäisitte — Aliina raukka, Tumma raukka! Jos te tietäisitte mitä eilen tapahtui Paalaj arvella ... Kanttori tavattiin kuolleen kellotapulin juurella. Ei tiedetä onko hän pudonnut, vaiko heittäytynyt alas. Kuinka minä saankaan sen sanotuksi hänen vaimolleen ja tyttärelleen...

Kreeta-Karoliina Iso-Hieta olisi tahtonut nostaa kätensä auttaakseen silmäluomiaan nousemaan, mutta käsi ei noussut ja silmät pysyivät kiinni. Hänen huulensa tapailivat sanoja »tomu ja tuhka» ja »tyhjä sija», mutta ne eivät jaksaneet liikkua. Vanha kärjäkirjuri huomasi sen ja kääntyi Vireenin ja Loviisan puoleen: täytyy antaa lääkettä, kamferttia, nopeasti! Rouva Lehtinen rupesi puhumaan papista, eikö sairas ollut lausunut toivomusta, että tuotaisiin pappi? Loviisa haeskeli pullojen joukossa ja Vireeni vakuutti, että on tällaisia kohtauksia ollut ennenkin. He eivät edes puhelleet kuiskaten. Ville Sacklén oli ainoa, joka näki, ettei Kreeta Karoliina milloinkaan ollut tuntunut näin väsyneeltä. Hän tarttui valkoiseen käteen ja huusi Kreeta-Karoliinaa nimeltä. Hän puhutteli häntä hyväilynimillä, mitä oli antanut hänelle Laarilla, kauan sitten, kun he molemmat olivat nuoret. Hän painoi huulensa rakastettua kättä

vasten. Kreeta-Karoliina ei vetänyt sitä pois. Silloin hän vaipui polvilleen ja tarttui Kreeta-Karoliinan olkapäihin.

— Hän kuolee! sanoi hän, kääntyen huoneeseen päin.

Ihmiset tulivat lähemmäs ja talon vanhat palvelijat vakuuttivat, että paljon huonompina ovat nähneet emäntänsä. Ennenkuin kukaan aavistaa, hän yhtäkkiä kimmahtaa tuosta pystyyn ja sanoo: niin minä tahdon!

Hän kuolee, ajatteli Ville Sacklen, mutta ei enää sanonut mitään, vaan suuntasi mielensä pois kaikesta mikä heitä ympäröi ja piteli pientä rakasta kättä. Selvästi se nyt alkaa kylmetä hänen kädessään, Kreeta-Karoliina kuolee, maailma jää autioksi ja kaikki on yhdentekevää. Kreeta-Karoliina, jota ei ollut lupa rakastaa ja joka nyt vie mukanaan hautaan kaiken mikä on ollut Ville Sacklénille kallista . . . Rakas, rakas Kreeta-Karoliina!

Ville Sacklen puheli hänelle yhä ajatuksissaan rakautensa tärkeistä, niin moneen kertaan toistetuista asioista, puheli ilman ääntä ja tiesi puhelevansa viimeisen kerran. Vihdoin sai hän kiinni rukouksesta, jonka oli pannut mieleensä kirkossa viimein, sentähden että se oli kaunis ja vilpitön rukous. Lehtinen oli laulanut »Herra, armahda meitä» ja pappi oli rukoillut: »Minä vaivainen syntinen ihminen . . . »

— Minä vaivainen syntinen ihminen! parahti Sacklén yhtäkkiä ääneensä ja painoi tuskallisesti Kreeta-Karoliinan kättä.

Silloin avasi Kreeta-Karoliina silmänsä ja hymyili. Silmät painuivat kyllä samassa jälleen kiinni, mutta Sacklen jatkoi lukuaan.

Huoneessa-olijat alensivat äänensä kuiskeeksi. Tumma Lehtinen seiso ikkunassa ja katseli pihamaata, jonka polut alkoivat nurmettua ja jonka kallellaan seisovien aittojen ja puotien räystäistä tippui syksyn raskas sumu. Ruusupensaat ikkunan alla nostelivat hopeisten hämähäkinverkkojen seasta elinvoimaisia punaisia piikkejään ja orvokit helottivat hartaalla väriloistolla, joka oli kuin luottava rukous. Tumma Lehtinen ajatteli mitä Ison-Hiedan täti äsken oli sanonut kirkonkellosta, että se pitää jokaisella olla omassa rinnassaan. Ja isäkin oli eilen sanonut jotakin kirkonkellosta heille molemmille, hänelle

ja Sorjalle. Eikö se niin liene ollut, että kirkonkello on laulanut heidän kehtoonsa ja että heidän pitää olla tälle kasvattajalleen uskollisia. Myöskin sen hän oli sanonut ettei kukaan pääse kohtalooan pakoon.

Samassa hetkessä näki Tumma jonkun kääntyvän tieltä rakennusten takaa pihamaalle. Kun hän pääsi portaiden eteen, laski hän alas päällystakkiinsa kauluksen, joka oli ollut pystyssä, avasi napituksen ja puisteli yltään sumua. Hänellä oli puhtaat, kalpeat kasvot ja hänen silmänsä kääntyivät kysyen ikkunariviä kohden. Tumman rinnassa seisahtui sydän: hän tiesi, vaikkei sitä kukaan sanonut, että nuori herra oli se Arne, jota täti odotti.

Tumma Lehtinen tapasi hänet portailla ja puhui hänelle kuin vanhalle tutulle. Hän tiesi, että se on hullua ja mahdotonta, mutta ei mitään hän sille voinut, ettei hän saattanut pitää häntä vieraana. Sydän takoen ja veri kuumana kasvoilla hän kertoi miten sairas oli häntä odottanut ja miten iloiseksi hän tulisi. Herra Falckella oli pehmeä paidankaulus ja siinä kaulaliina, jota piteli tutun näköinen neula. Sairaalla emännällä tuolla sisällä oli samanlainen. Olivatko ne joskus olleet korvareinkaina?

He tulivat saliin ja Tumma otti vieraan käsistä kosteat päällyysvaatteet.

— Minä menen ilmoittamaan, että te olette tullut, sanoi Tumma ja hänen mielessään soi kuin heleä kello.
— Täti tulee hyvin iloiseksi.

Tumma oli tädin puolesta niin iloinen, että hänestä tuntui suorastaan sopimattomalta, kun sairaus kuitenkin varmaan oli päättyvä kuolemaan eikä elämään.

— Nimeni on Falcke, sanoi vieras.

— Minä tiedän, vastasi tyttö ja punastui niin että pyörrytti.

— Oletteko te neiti Lehtinen? kysyi vieras samassa.

Silloin Tumma ymmärsi, että herra Falcke tiesi kuolevan vaimon aikoneen heidän molempien kautta tyydyttää kahden ihmisen pitkää kaipausta. Tumma ei saanut sanaa suustaan, hän karkasi suinpäin eteiseen, seisoi siellä hetken, tyynnyttäen sydäntään, ja koetti sitten hiljaa avata ovea.

— Herra Falcke on täällä, sanoi hän ja tunsu, että sydämen lyönnit kuuluivat. — Rakas täti, toisti hän iloisesti, — herra Falcke on täällä, saanhan tuoda hänet sisään?

Ville Sacklén istui vuoteen laidalla ja nyökytti päätänsä. Siitä hän käänsi puhujaan harmaat, itkettyneet kasvonsa ja sanoi:

— Liian myöhään.

Ja kun ei Tumma ymmärtänyt, nyökytti hän vielä päätään ja toisti: liian myöhään.

SUKUPOLVIEN KAIPAUS

Tumma Falcke istuu ikkunassa ja polkee ompelukonetta. Äiti ja lapset liikkuvat jossakin hänen ympärillään, milloin keittiössä, milloin salissa, milloin täällä asuinhuoneessa. Lasten riemu täyttää muinoin niin ilotomat suojat. Näkisipä vain Kreeta-Karoliina Iso-Hieta miten Arne Falcken poika kasvaa ja varttuu. Pienen Pentin äidillä ei ole aikaa ottaa osaa lasten iloihin, hän istuu ompelukoneen ääressä. Ikkunan alta lyö lasiin tädin vanha villi ruusupensas, siitä onkin vuosien mittaan tullut hänelle ystävä, jonka kanssa hän puhuu kuin elävän olennon kanssa. Hän polkee konetta ikäänkuin hänet olisi pantu sen koneen käyttäjäksi, joka vie koko tämän Ison-Hiedan yhteiskunnan elämää eteenpäin ja se pysähtyisi, jos hän hellittää. Ei, hänestä kyllä ei riipu kauppalan elämä — rautatie se on, joka Isosta-Hiedasta on tehnyt kauppalan ja rautatie se yhä tätä yhteiskuntaa ylläpitää ja kuljettaa sitä tulevaisuutta kohden, joka on kauppalan unelma: kaupunkia. Mutta Tumma Falcken oma pieni yhteiskunta, hänen kotinsa, se kierii tai pysähtyy sen koneen mukana, jota hän polkee ja jota hän näin on polkenut toistakymmentä vuotta, lasten tuossa kasvaessa silmien edessä, mummon vanhetessa ja Sorja-siskon pitäessä heitä kaikkia jännityksessä elämällään, josta ei koskaan saata edeltäpäin tietää, minne päin se suuntautuu. Sillaikaa kuin Tumma on polkenut tätä konetta, päivästä päivään ja vuodesta vuoteen, sillä aikaa on Sorja ehtinyt olla mukana niin monessa. Hän on elämässä ottanut yhtä monta askelta kuin Tumma rautaisilla poikimilla. Hän on liikkunut vapaasti kaikkiin suuntiin ja Tumma on polkenut paikallaan. Kuka

sitten lienee ehtinyt pitemmälle. Niinkuin kanttori Leh-
tinen elämänsä viimeisenä iltana hiessä ja tuskassa koetti
virittää sointuun vanhaa soittokonettaan, niin ovat hänen
tyttärensä, kukin haarallaan, koettaneet virittää soin-
tuun elämäänsä, tätä vanhaa soittokonetta, jonka he ovat
perineet sukupolvien takaa. He eivät vielä ole ehtineet
niin pitkälle kuin heidän isänsä: epätoivoon. He pon-
nistavat vielä.

Tumma Falcke istuu samassa ikkunassa, mistä Ison-
Hiedan emäntä sairautensa aikana katseli pihamaalleen
ja näki varkaiden kaivavan ja varastavan aittojaan.
Tumma näkee edessään saumoja erilaisilla kankailla,
suoria saumoja ja mutkittelevia saumoja, hän ohjaa
käsillään niiden kulkua — ajatusten kulkua on vai-
keampi ohjata. Kun voisi olla ajattelematta, vain iloita
työstä eikä kysyä mitään. Vastausta ei kuitenkaan saa.
Ainoa luotettava elämässä on tämä työnteko, se ei kos-
kaan petä, se antaa aina ilon. Kuinka hauskaa onkaan,
kun joku tuo kauniin kankaan ja antaa ompelijan mää-
rätä mallin. Ja kun hän sitten yökauden ajateltuaan,
miten se parhaiten pukisi ihmistä, joka tulee sitä käyt-
tämään, on keksinyt jotakin uutta, niin kyllä sitä on
hauska tehdä! On hauskaa sovittaa värejä — joskus
sopivat niin odottamattomat värit yhteen ja joskus rii-
televät värit, joilla ei pitäisi olla mitään toisiaan vas-
taan, aivan niinkuin kaukaiset ihmiset, jotka eivät ole
nähtäneet toisiaan, joskus voivat silmänräpäyksessä käydä
toisilleen läheisiksi ja taas omaiset, jotka ovat kasvaneet
yhdessä, pysyvät toisilleen vieraina. On hauskaa saada
valmiiksi kaunis puku ja nähdä, miten ihminen siinä
ikäänkuin jalostuu. Mutta se ei ole hauskaa, kun toinen
tulee pyytämään, että hänellekin tehtäisiin sellainen
puku. Kahta samanlaista ei jaksaisi tehdä. Ja sitten
harmittaa se, ettei puku tule sopimaan tälle ihmiselle
eikä kangas tähän malliin, mutta minkäpä siinä mahtaa:
täytyy noudattaa liiketuttavien mieltä. Ja meneehän se
ikävämpikin työ, kun alkuun pääsee. On ilo laskettaa
tulemaan suoria saumoja, on ilo päästää käsistään tasai-
sia napinläpiä, on hyvä olla, kun hihat ja olkapäät luon-
nistuvat. Kaikkein hauskinda on tietysti tehdä malleja.
Joskus on muotilehdissäkin kauniita. Mutta mitenkä

elänevät muotilehtien ihmiset, kun pysyvät niin hentoina ja siroina — täällä ovat ihmiset aivan toisenlaisia, öisin Tumma Falcke usein tekee pukuja, jotka eivät koskaan täällä voi tulla kysymykseen, pukuja silkeistä ja harsoista. Sydän sykkien ja poskipäät polttaen hän ajatuksissaan sovittelee värejä keskenään, sujuttelee laskoksia ja kirjailee pääremeitä kulta- ja hopealangoista. Hän tietää, että pitäisi nukkua, huomenna taas väsyttää. Mutta hän ei pääse uneen, ennenkuin hän on saanut puvut aivan valmiiksi: hänen täytyy nähdä joka solki paikallaan, joka reunus sellaisena että se korottaa vaikutusta, joka koristus sellaisena, että se sulaa kokonaisuuteen. Hauskaa tämä on, mutta aivan hullua. Kaapissa on aivan toisenlaisia kankaita, joita pitäisi ajatella. On harmaita, on kirjavia kankaita, kaikki lujaa kotoista tekoa ja puolivillaa, niitä pitäisi ajatella!

Hullua, hullua! Tumma Falcke sen kyllä tietää. Hänen työnsä on ainoa luotettava asia elämässä, ainoa joka ei häntä petä. Mutta sitäkään ei hän jaksakaan tehdä uskollisesti, yökaudet hän sommittelee pukuja prinsessoille. Hänen työnsä paikkakunnalla menestyy, hän on sillä elättänyt heidät kaikki, jopa voinut lähettää hiukan ulkomaillekin. Jos hän jaksaisi tehdä työtä yhdessä apulaisten kanssa, niin menestyisi hänen liikkeensä vielä paremmin. Hänen oman riitaisen luonteensa syy on, että hän ompelee yksinään. Eikä hän myöskään jaksaisi nähdä luonaan enemmän vieraita ihmisiä. Liiaaksi niitä on nykyin. Muutama viikko ennen joulua ja juhannusta, silloin on tuskastumaisillaan, kun näkee niiden suuntaavan askeleensa yli pihamaan. Kun pääsisikin ulkomaille, sinne missä muotilehdet painetaan, sittenpä jotakin osaisi. Mutta hän ei milloinkaan ole saanut opetusta, ei minkäänlaista, eikä nähnyt mitään. No niin, kelpaapaahan hänen työnsä täällä. Mistäpä täällä tapaa ompeliinliikkeen, jossa on muotilehtiä pöydällä ja suuri peili nurkassa, niinkuin hänellä on. Olisipa hän voinut silloin kerran nähdä ja oppia, jos hän olisi ymmärtänyt ottaa hetkestä vaaria, silloin kun he kahden viipyivät viikkokausia Helsingissä. Mutta hän ei ymmärtänyt katsella ympärilleen, hän ei käsittänyt jäävänsä yksin, hän eli niin syvällä onnessaan, ettei hän nähnyt ulos siitä, ci

mieleenkään hänelle johtunut, ettei tätä aina kestäisi. Mitäpä ymmärtää seitsemäntoistavuotias lapsi! Jos ero olisi tapahtunut kuoleman kautta, niin sellaiseenhan olisi täytynyt alistua. Jos ero olisi tapahtunut edes sairauden kautta, mutta tällaisen kummallisen asian vuoksi.

Kuka voi käsittää, että ihmistä vainotaan hänen unelmiensa tähden? Mikä on nähnyt unta siitä, että hänen pojastaan tulee pappi, mikä siitä, että hän sävelmissään saa puhua ihmissydämille, mikä siitä, että hänen poikansa nai aatelisneidon, mikä siitä, että hän saa lahjoittaa koko omaisuutensa pienelle lapselle, jonka isää hän kerran on rakastanut, mikä siitä, että isänmaa kerran on vapaa — miksi vainoo näitä unennäkijöitä sekä Jumala että yhteiskunta? Niin, niin, Jumala vainosi toisia lähettämällä heille hirveitä sielun kärsimyksiä. Eipä sallinut esimerkiksi Kreeta-Karoliina raukan elää sitä hetkeä, jolloin hänen olisi suotu nähdä unelmiensa toteutuvan. Niin lähellä oli kaikki, niin suuria ihmeitä tapahtui heti senjälkeen kuin hän oli ummistanut silmänsä. Koko se mahdoton, jonka hän oli ikävöinyt kokoon, tapahtui. Eikä hän saanut sitä nähdä. Raukka, hän nähtävästi hellitti otteensa silloin, kun hän kuuli menettäneensä omaisuutensa. Hän oli liian paljon perustanut siihen. Ikäänkuin sydämet, silloin kun ne löytävät toisensa, kysyisivät mitään sellaista. Raukka, hän oli tottunut rikkauksillaan ostamaan ystävyyden. Tässä hän kärsi, kului, paloi ja kaipasi. Tässä hän kuunteli sitä kellonääntä, joka soi hänen omassa rinnassaan... Yksi sydän antoi hänelle, ainoalle, rakkautensa kokonaan — ja sille ei hän antanut arvoa. Köyhä kärjäkirjuri oli uskollinen kuolemaan asti. Ei elää hän voinut senj aikeen kuin Kreeta-Karoliinan hengitys puuttui ilmasta, jota hänkin hengitti. Kauniin uskollisen rakkauden omisti köyhä kärjäkirjuri. Mistä löysi sellaisen rakkauden — ei ollut sellaista. Ei runoissakaan eikä kirjoissa. Koirien sanottiin rakastavan isäntiään sillä tavalla. Sacklén istuskeli päiväkaudet Kreeta-Karoliinan haudalla. Hänet noudettiin väkisin yöksi sisään. Hänellä oli kuumetta, mutta hän vain meni haudalle. Eräänä iltana, kun häntä mentiin hakemaan, hänet tavattiin kuolleenä:

hän oli kaivautunut hiekkaan kummun vierellä kuin eläin ja siihen jäänyt.

Pitäisiköhän todella muuttaa tekemään työtä toiseen huoneeseen? Täällä on kaikki muistuttamassa Kreeta-Karoliinaa ja kaikkea muuta. Tuossa pihamaalla Tumma ensi kerran näki Arne Falcken, ehkä saisi toisessa huoneessa paremmin rauhaa. Mutta toisissa huoneissa kolisee tyhjyys ja täällä ei koskaan ole yksin. Äitihän on niin monta kertaa ehdottanut, että muutettaisiin Paalajärvelle, äiti ikävöi sinne yötä ja päivää. Mutta Laarilla asuu vieraita, kaikki myytiin isän kuoltua, minne olisi jouduttukaan, jollei tati olisi elämänsä viime silmänräpäyksinä jaksanut sanoa maisteri Sacklenille: tämän asuntoni minä annan ristittyttarelle, se on kaikki omaani, mitä täällä on, niin minä tahdon. Kuoleva sanoi sen juuri sillä hetkellä, jolloin Tumma oli lähtenyt pihamaalle ottamaan vastaan kalpeaa nuorta herraa. Miksei kuoleva saanut elää muutamaa hetkeä kauemmin? Ihmisen ei pidä päästä luvattuun maahan, sitä se on.

Toisia taas vainoo heidän unelmiensa takia yhteiskunta. Miten sanoikaan hänelle, Tummalle, vanha sapeliniekka ryssä, sama joka täällä yhä joka päivä ottaa vastaan junia ja lähettää niitä menemään? Hän siveli partaansa, joka silloin vielä oli punainen, nauroi ja sanoi: menkää nukkumaan, rouva, ei se siitä parane. Jollen olisi teitä varottanut, niin olisi miehenne piikkien keskellä viety täältä. Olisiko se ollut parempi? Tiedätekö, että voin menettää paikkani sellaisen teon takia, mutta minä tein sen, kun olin isänne tuttava. Kauniisti isänne lauloi ja soitti, oi kauniisti, Pietarissa oli käynyt ja kuullut siellä kaunista laulua. Monta kertaa antoi minulle ryypyn ja minä hänelle. Yhdessä juotiin. Siksi sanoin teille: paras että miehenne lähtee ulkomaille, hän on vallankumouksellinen, sen tietää hänen ylhäisyytensä Helsingissä ja tahtoo lähettää hänet Venäjälle. Mutta minä sanon: herra lähtee Saksaan tai Sveitsiin, siellä niitä on muitakin vallankumouksellisia, ei kuulu minulle mitä siellä tekevät. .. Koska pääsee kotiin! Ah, rouva, Jumala tietää. Mutta mikä hätä hänellä siellä — rikas herra. Ei, minä en tahdo mitään, minä. Oltiin ystävät, Matvej Ivanovitsh ja minä. . . Unelmat, rouva kulta —

nehän ne vasta vaaralliset ovatkin. Kaipaus, aijai, kaikkein pahinta. Kas, kun on ihminen tehnyt pahaa, niin otat hänet siitä kiinni, sivallat miekallasi ja koko tähkää on poissa. Ei kasva enää uudestaan. Mutta siemen mullan alla, se siellä elää piilossa ja nousee kun et tiedäkään. Et tiedä kussa hän on etkä voi olla varuillasi. Voi elää siellä jos kuin kauan, yli talven — luulet kuolleen. Ei jo nousee. Etkä tiedä mikä nousee. Voi nousta vaikkapa sota ja vallankumous. Siinä se on kaipaus ja unelma. Minä sanon, rouva, ei ole sudenpoikanen, ei tiikerinpoikanen niin vaarallinen!

Sen uskon, ajatteli Tumma vuosien perästä tätä muistellessaan. Ei mikään niin raatele kuin kaipaus. Vuodet vierivät eikä muutosta näy eikä varmuutta saa, ei edes toivon pilkettä näy. Siitä on nyt kaksi vuotta kun tuli viimeinen kirje.

Ei, ei ajatella, ei toivoa, ei kaivata, tehdä työtä vain. Se on elämän kova musta leipä. Pureskella pois vain sitä kannikkaa, se on hyvä ravinto. Ruusupensas lyö ruutuun ikäänkuin lohduttaakseen. »Niin, niin, siellä sinä olet piikkinesi päivinesi!» Tumma Falcke naurahattaa ajatellessaan lapsellisia keskustelujaan ruusupensaan kanssa. Se on todella hullunkurista. Mutta hän kai jäi niin lapseksi, kun joutui niin varhain naimisiin. Hänestä ei oikeastaan koskaan tullut äitiä, vaikka hänellä kahdeksantoista vanhana oli pieni poika. Äiti otti haltuunsa hänen lapsensa ja otti sen toisenkin, sen, joka on kasvanut tässä kuin oma lapsi, hyljätyn pojan, kasvatuslapsen — niinkuin maailma luulee —, Tumma voi heidät vasta nyt vähitellen alkaa omistaa, kun he tulevat suuremmiksi. Heidän toverinsa ja ystävänsä hän voi olla paremmin kuin heidän äitinsä. Niin, eikähän hänellä olisi ollut aikaakaan hoitaa lapsia. Mihin olisi jouduttu, jollei äitiä olisi ollut. Tumman on täytynyt elättää perhe. Jumalan kiitos, se on ollut hänen kiinnekohtansa elämässä, ties minne kaipaus muuten olisi hänet vienyt. Hän ja pensas, vanha ruusupensas, jota joka kevät pakoitettiin pysymään ikkunan alla katkomalla sen juuria ja lahjoittamalla niitä sille joka vain halusi niitä ottaa, mutta jonka kaipaus aina vei kauas pihamaalle —, hän ja vanha ruusupensas he seurustelivat siitä ikkunan

takaa. Olisi ollut tuskallisen tyhjää, jos tuo ystävä olisi puuttunut. Tumma tarvitsi sen hienotunteista naputusta ruutuun, milloin paljaan oksan, milloin lehden, milloin punaisen ruusumarjan. Se ei ollut kukaan ja se oli kuitenkin joku. Ennen kotona Laarilla oli ollut kirkonkello. Ei uskaltanut ajatella kirkonkelloa, niin ikävä tuli. Ei mitään olisi uskaltanut ajatella. Kaikki mikä oli rakasta täytyi laulattaa olemaan hiljaa.

Tumma lauloi. Ei yhtään ääntä päässyt kuuluville ja kuitenkin hän lauloi. Olisikin ollut liian helppoa, jos olisi saanut laulaa ääneen. Silloin olisivat kyyneleet tulleet ja muistot karanneet hänen kimppuunsa. Mutta kun piti kaikki kahleissa, niin saattoi elää ja tehdä työtä. Hän lauloi. Ompelukoneen poljenta kutsui esiin tyhmiä pitkiä säkeitä ilman sisältöä. »Minä juoksin ja laulelin niittyjä pitkin ja taivas oli heleä ja syvä. Mun syömmeeni sattui, lankesin, itkin, oli taivas niin pimeä ja syvä.» Kun hän piti ommelta sylissään ja näperteli kaikenmoista pientä valmistelua, olivat säkeet keveämpiä. »Itkee lapseni, kysyy lapseni, isä on kaukana poissa. Milloin tulee, milloin tulee käymään jälleen koissa?» Yksi säe tulee Tummalle usein silloin, kun ommel unohtuu helmaan ja katse jää tuijottamaan ruusupensaan oksain läpi pihamaalle. Silloin nousee hänen rinnastaan kirkkaina, juhlallisina sointuina: »nyt aurinko laski . . . » Tähän säkeeseen ei ole koskaan syntynyt jatkoa eikä sävel vielä kahta kertaa ole ollut sama, vaikka se kymmeniä kertoja on kannattanut nuo sanat hänen sisimmästään. Hän on kieltänyt itseltään tuon toimeettoman unohduksen tilan, hän on ottanut itsensä kiinni pahanteosta ja nauranut itseään ja särkenyt kyyneleet rinnassaan pistäväksi lasijauhoksi. Mutta hän ei ole voinut estää säettä palaamasta. »Nyt aurinko laski...», siinä säkeessä on salaperäinen mahti, se avaa raolleen ikuisuuden porttia, ihmisen kaipaus seisoo portilla ja odottaa janoten pääsyä lähteelle. Portin takana on vastassa kaikki mikä oli elämässä rakasta ja mitä ei saanut omistaa, siellä ei enää kysytä eikä odoteta. Siellä täyttää ilman ainoa autuas sointu, siellä on kaipauksen täyttymys. »Nyt aurinko laski...» Tumma tuns silmiensä pohjalla kuuman raskaan rusotuksen ja tähän rusotukseen vaipui hänen sydämensä tuska, siinä

oli tilaa koko ihmissuvun kärsimykselle ja sen takana aavisti Tumma Jumalan valkeuden, sen, jota ei yksikään silmä ole nähnyt, mutta jonka luo jokaisen sydän on koko kaipauksellaan pyrkinyt. »Nyt aurinko laskee...» Tumma Falcke, ompelijatar Ison-Hiedan kauppalassa, lauloi rinnastaan juhlallisen soinnun ja tunsi menehtyvänsä kaipauksen onneen ja tuskaan. »Älä nouse pilviin, tee kipeää, kun putoat!» sanoi hän kylmästi itselleen. Teki kipeää, Tumma putosi ja tunsi sen. Hän tarttui koko tarmollaan työhön ja kuuli kaikki elämänsä epäsoinnut ympärillään. Ja kuuli kaikkien vastaamattomien kysymysten kuorossa toistuvan korvissaan.

Miksi piti hänen ja äidin välin mennä näin rikki niin etteivät he enää vaihda monta sanaa keskenään. He puhuvat ainoastaan ulkonaisista asioista, siitä mitä syödään ja juodaan, lapsista, ihmisistä, jotka tulevat rouva Falcken luo töidensä vuoksi. Tumma ja äiti olivat toisilleen läheiset, ennen, kun asuttiin Laarilla. Eikä heidän välinsä silloinkaan särkynyt, kun äiti väkisin vei tyttären Ison-Hiedan taloon. Olisiko rikkoutuminen tapahtunut silloin, kun Tumma isän hautajaisten jälkeen kerran tuli äidin luo, tämän tyhjentäessä arkkua, jossa isän nuotit olivat. Tumma jäi seisoltaan katselemaan surullisia likaisia papereja, jotka isä suurimmaksi osaksi itse oli viivoittanut. Siinä oli hyllyiltä otettuja arkkeja rasvatäplineen ja siinä oli tapetinpalasia. Sellainen pursuava kaipuu oli isässä ollut, ettei mikään hänelle riittänyt. Ja tuossa oli äidin toisella puolen isoisän viulun kappaleet. Polvillaan maassa nosteli äiti papereja, lyöden niitä vastatusten niin että tomu ja pienet irtonaiset paperipalat lentelivät. Hiki valui alas äidin kasvoja ja myöskin kyyneleet. Tumma seisoi ja katseli, tarttumatta kiinni työhön, sillä hänen täytyi sanoa äidille jotakin. Hän ei ollut saanut sitä sanotuksi niin kauan kuin hänen isänsä ja Ison-Hiedan emäntä vielä ruumiina olivat maan päällä. Hänellä oli kaiken aikaa ollut paha omatunto siitä ettei ollut voinut surra niin kuin olisi pitänyt. Hänen oli sääli kuolleita, jotka niin pian unohdetaan. Isän haudan ääressä itki äiti ja Kreeta-Karoliinan haudan partaalla murtunut vanha kärjäkirjuri. Tumma tiesi, että siinä menee murskaksi kokonainen maailma

kaipausta, kun ihmissydän särkyy. Mutta hänen rintansa oli täynnä ensi rakkauden ihmettä eikä voinut itkeä itkeväisten mukana. Mitä se merkitsi, ettei Kreeta-Karoliina Ison-Hiedan rikkauksista jäänyt mitään — ruudelkööt ja tapelkoot niistä omaiset minkä jaksavat! Hän on maailmasta löytänyt ainoan rakastetun, suuri armoitus on tapahtunut hänelle, köyhälle, tyhmälle, oppimattomalle tytölle Paalajärven Laarilta! Surullista, että ihmiset unohtuvat niin pian. Mutta hän ei voi sille mitään. Onneksi äiti tuossa itki penkoessaan sävellysrakkojen keskellä. Yhtäkkiä äiti sanoi:

Mitä näillä nyt tehdään?

Äidin ääni teki kipeää korviin. Kunhan ei vain isä olisi kuullut sitä sinne missä hän nyt oli.

Annetaan olla siinä kirstussa, sanoi Tumma.

Mutta tämä kirstu olisi niin hyvä villojen säilyttämiseksi, jatkoi äiti.

Jumala ei saattanut olla niin kova, että antoi isän kuulla tämän. Tumma näki, että äiti jo oli päättänyt ottaa kirstun. Kaikki, mitä hän oli aikonut sanoa, painautui rintaan ja alkoi pakottaa siellä. Hänen täytyi se sanoa äidille, mutta miten se olikin niin vaikeaa. Oli kuin hänen olisi pitänyt ottaa lintu sen pesästä ja ojentaa se tapettavaksi. Mahdotonta! Äiti nousi vaivalloisesti ja tuki itseään tarttuen arkun laitaan. Väsynein askelin äiti astui ja hävisi keittiöön. Tumma katseli musiikkimiesten kuviin ja kutsui mieleensä, että kirkonkello riippuu uskollisena vahvan paalunsa varassa. Se on kantanut isän sielun sinne missä ei enää ole epäsointua. Tuo tuossa on se säveltäjä, joka on tehnyt sen suloisin surumarssin, sen jonka toinen osa on kuin enkelien laulama kehtolaulu. Hänen täytyy sanoa äidille, ettei sävellyksiä saa siirtää ja sitten hän sanoo senkin... senkin, mikä on niin vaikea sanoa. Onhan tämä äiti väsynyt äiti raukka.

Äiti tuli, käsissään vanhoja sanomalehtiä ja nyöri. Tumma näki, että hän aikoi tehdä kääröjä ja viedä sävellykset vinnille. Silloin valtasi Tumman hurja tarmo, hän rupesi nauramaan, taipui lattiaa kohden, otti sylinsä täyteen isän papereja, vielä sylin ja kolmannenkin. Vih-

doin kokosi hän viulunkappaleet, paiskasi kaikki arkuun, läiskäytti kannen kiinni ja istuutui arkulle.

Tulkaa tänne minun viereeni, äiti.

Ja minne minä panen villat?

Olkoot siellä missä ovat olleet tähänkin asti.

Sehän on kruununvouti-vainajan arkku, siinä hän kuljetti papereitaan! Raudoitettu arkku, jommoisia ei enää tehdäkään.

Jättäkää nyt se arkku ja kuunnelkaa minua. Minulla on jotain teille sanottavaa.

Ja pitääkö tuota törkyä — en paremmin sano — vielä säilyttää? Isäsi sanoi itse ettei se kelpaa mihinkään. Hän ei ollut saanut pohjasivistystä musiikissa ja...

Äiti, jollette nyt lakkaa, niin minä en voi puhua. Ja minun pitäisi se kuitenkin sanoa, koska olette äitini.

No, lapseni, mitä sinä sanoisit. Mitä on tapahtunut? Mitähän se taas onkaan, olet ihan säikähtyneen näköinen.

Minä ja Arne Falcke menemme naimisiin. Minä ja Arne Falcke menemme naimisiin. Ettekö ymmärrä äiti, se on totta. Mutta itsehän olette sitä tahtonut. Ja se oli myöskin tädin viimeinen toivo. Mutta eikö se ole hyvä? Me rakastamme toisiamme.

Vai rakastatte... vai naimisiin. Onneton, ymmärtämätön tyttö. Koska tämä nyt sitten on tapahtunut? Tämähän on ihan toista nyt. Tätihän ei jättänyt jälkeensä mitään. Millä te aiotte elää? Tehdä työtä — mitä hän osaa, sellainen heikko herraspoika. Kaikenlaisiin valtiollisiin asioihin kuuluu olevan sekoitettuna. Santarit häntä pitävät silmällä. Hänhän kuuluu tuotaneen aseita Ruotsista, meren yli — ymmärrätkö: aseita! Turmioon se menee suoraa päätä, joka hänet ottaa. Ethän toki tuota äidillesi sellaista surua — on äidilläsi ollut muutenkin tarpeeksi. Tahdoin, tahdoin minä, mutta enhän tietänyt tätä kaikkea. Luulin, että herra Falcke oli kunnan mies ja että tati oli rikas. Enhän voinut ajatella. Sinä et tahtonut tulla mukaan, et tahtonutkaan. Mutta mistä minä tiesin! Ja enhän minä voinut ajatella, että tyttäreni, joka vielä on lapsi, sillä tavalla karkaa vieraan miehen kaulaan. Enhän osannut pitää sinua silmälläkään. Luotin sinuun, Tumma, lapseni, tämä ei

käy, en voi antaa sinun mennä turmioon. Jos hän olisi edes tavallinen työtätekevä mies, joka elättää vaimonsa ja lapsensa, mutta tyhjäntoimittaja, joka lisäksi ajattelee hyvin vaarallisia asioita. Sellaisia, ettei niistä voi edes ääneen puhua. Et taida tietääkään. Mutta minä tiedän, minä, äidillesi kertoivat hautajaisissa. Etkö nähnyt tädin haudalla, kuinka hän seiso i aivan yksin kaikki karttoivat häntä. Sillä kaikki tietävät kuinka vaarallinen hän on.

Tämän pitkän puhelun aikana meni Tummassa jotakin rikki ja hän irtaantui äidistä, irtaantui vanhasta kodista ja tuns i kuuluvansa Arne Falckelle. Hän seuraa häntä vaikkapa vankilaan, vaikkapa maanpakolaisuuteen, ei mitään hän pelkää.

Häntä ei voinut seurata. Lapsi tuli tielle. Ja Arnen oli helpompi päästä liikkumaan, kun hän oli yksin. Hän läksi viime tingassa, ilman varsinaista edelläkäyvää valmistusta ja ilman tuskallista hyvästijättöä — eihän kukaan voinut ajatella, että ero kestäisi näin kauan, ainakaan ei nuori vaimo saattanut sitä ajatella. Arne pääsi vielä onnellisesti rajan yli. Hänen tovereitaan saatiin jo kiinni ja vietiin Venäjälle. Koko kaupunki oli ollut saattamassa, oli laulettu virsiä — oli ollut kuin hautajaisissa.

Jos Tumma olisi aavistanut, että Arne näin viipyy, niin hän olisi lähtenyt perässä. Vaikkapa kerjäten hän olisi lapsensa kanssa raivautunut sinne missä Arne oli?

Mutta missä hän oli? Kirjeissä oli aina toisten ihmisten osoite ja ne tulivat maahan toisten ihmisten mukana. Oli hänellä toki kirjeitä Arnelta. Ne muodostivatkin hänen kalleimman omaisuutensa. Hän piilotti niitä paikasta toiseen, sukkaparin sisästä kirjan väliin ja kirjan välistä tiilikiven alle vinnin nurkassa. Yksi kirje oli sellainen, ettei hän uskaltanut sitä säilyttää, hän oppi sen ulkoa ja heitti kirjeen palavaan pesään. Äiti oli keittiössä, kun hän sen teki.

Minkä sinä poltit? sanoi äiti.

Noita turhia tilkkuja kun kokoontuu niin paljon.

Ajattelin jos olisit saanut kirjeen. Eihän hän nyt sellaisten teiden takana liene, ettei sieltä posti kulje. Sinä et pidä siitä että äitisi mitään tietää. Mutta kyllä minä

sen olen nähnyt, että jotakin tietoja olet saanut. Kyllä sen poskesi ilmaisevat. Kerrankin läksit metsään lukemaan, silloin kun kapteeni tuli tänne sinua kysymään. Voisithan nyt senverran sanoa äidillesi, elääkö miehesi vai onko hän kuollut. Ja missä hän on? Ja mitä tekee? Lieneekö yhtään penniä perheelleen lähettänyt. On taitanut unohtaa. Niin, niin, sinä et pidä siitä että näihin kajotaan. Mutta mitä vastaan vieraille, jotka yhtämittaa kysyvät, ja entä lapsellesi, kun hän kysyy isää.

Tumma tarttui hiuksiinsa, puri yhteen huulensa ja karkasi ulos ovesta. Hän sai kovat sanat ja epätoivon huudot tukahutetuiksi rintaansa. Tämä kaikki oli niin kauheaa sentähden, että se oli niin totta. Tumma itse teki itselleen samansukuisia kysymyksiä, ne tulivat väkisin, mutta muilla ei ollut lupa niitä tehdä. Hän ajoi raivonsa ovenpieliin ja permantoon ja heräsi siihen, että ruusupensas naputti ruutuun. Tyhmyyksiä — täytyihän vanhaa ihmistä ymmärtää. Tumma hymyili jo, vaikkei vielä voinut estää kyyneliä pisaroimasta kankaalle, kun hän sitten istui polkien konetta ja lasketti alas pitkiä saumoja. Saumat tulivat suorina, elämän polut mutkitelivat auttamattomasti. Minkä sille voi. Tie nousi usein kokonaan pystyyn. Miksi jätti hän heidät tällä tavalla vuosikausiksi, elämän parhaat vuodet menevät, ehkei hän tulekaan, ehkei hän muistakaan — miksi, miksi?

Kun Tumma jälleen tuli äitinsä luo, sanoi hän:

Antakaa anteeksi. Mutta kun puhutte niin kovasti. Kyllä hän elää... ja muistaa... ja tulee. Vaikkei voi vielä... Olen, olen saanut jonkin kirjeen. Ja kirjoittanut olen myöskin. Ei sinne voi niin usein kuin tahdotisi. Missä hän on — en voi sitä selittää kun en itskään tiedä. Vieraista ihmisistä vähät — yrittäköötpä kysyä minulta jotakin, niin kyllä saavat vastauksen. Lapselle, Pentille, puhun, jahka hän ymmärtää.

Parastahan onkin, että itse selität.

Tämäkin oli yksi alituisten ristiriitaisuuksien aiheita talossa. Kun ei Tumma ollut nähnyt vaivaa lapsesta silloin, kun se oli pieni ja avuton, niin ei hänen olisi tarvinnut tulla määräilemään myöhemminkään!

Vai tulee, sanoi äiti. Eikä ole unohtanut. No, mikä se on sitten se virka, mistä hän siellä elää? Sanovat hänen

ja muidenkin valmistavan . . . valmistavan Suomen itenäisyyttä. No, eihän täällä nyt kukaan kuule. Sellaiset viedään Venäjälle ja hirtetään. Ja perheitäkin voidaan ruveta vainoamaan. Että mikä pitääkin johtua ihmisen mieleen, kun hän sellaiseen ryhtyy.

Sitä ette te ymmärrä, sanoi Tumma ja hän sanoi yhteen kyytiin sellaista, mitä ei ollut aikonut sanoa. Te olette piika-Miinan tyttö, siksi ette ymmärrä. Entä jos minäkin kysyisin teiltä mitä sanotte toiselle lapselle, Matille, kun hän kysyy isää.

Äiti vaikenä. Hänen kätensä vapisivat niin että astiat joita hän piteli kilisivät.

Sellaista se on, kun ei ole saanut pohjasivistystä, niin omat lapset kohtelevat kuin koiraa.

Äiti itki. Tumman ei käynyt häntä sääli. Hän jatkoi kylmään tapaansa:

On jotakin muuta, jota ette ole saanut, siksi ette tätä ymmärrä.

Kyllä minä tiedän mitä tarkoitat — olisit saanut sen yksintein sanoakin.

Ette voi tietää.

Olen kuullut siitä puhuttavan aikaisemmin kuin sinä ja olen kaivannut aikaisemmin kuin sinä. Kaipaus — sitä sanaa ne kaikki ovat toistaneet. Laarin rouva-vainaja huuteli houreissaan päiväkausia luokseen kruununvoutia, miestänsä, joka oli mennyt pakoon hänen tau-tiaan — hän sanoi menevänsä virkamatkoille. Kyllähän me kaikki ne virkamatkat tunnettiin. Hänen tyttärensä Kreeta-Karoliina itki ensin Parinpellon herraa ja sitten hänen lastansa. Kuulithan sen itsekin. Sacklénin maisteri huuteli Kreeta-Karoliinaa, jota ei hän saanut: voi tätä kaipausta, voi tätä tuskaa! Ne sanat hän osasi humalapäissäänkin, vaikka olisi unohtanut oman nimensä. Ja sinun isäsi, hän huusi puhtaita sointuja ja kuolikin kaipaukseensa. Kyllä minä sen sanan tunnen. Ja kyllä kai minullakin on ollut kaipaukseni, vaikka olenkin piika-Miinan tyttö . . . Etkö luule, että ihminen voi kaivata vaikei hänellä ole pohjasivistystä . . . Voi kaivata sellaistaakin asiaa kuin uni. Niin, kun olitte pieniä ja valvotitte — ja te olitte kaikki niin levottomia lapsia — niin kyllä äitinne tiesi, mitä kaipaus oli. Tai velatto-

muutta, kyllä äitinne on osannut sitäkin kaivata. Se on olevinaan pieni asia. Mutta ei ole omaa vapautta, kun on velkoja ..

Mutta sittenpä teidän pitäisi ymmärtää, mitä se merkitsee, kun ei kokonaisella kansalla ole omaa vapautta.

Se on toinen asia, sen on Jumala niin määrännyt.

Entä jos Jumala on niin määrännyt, että kansan pitää kaivata itsensä vapaaksi..

Voi hyvä lapsi, jos äitisikin voisi kaivata itsensä vapaaksi lastensa vihasta.

Ei teitä kukaan vihaa.

Eikä rakastakaan.

Äiti itki ja Tumma vaiken. Yhtäkkiä hänen silmiensä eteen pingoittui valkoinen sumuvyö, ikäänkuin Linnunrata olisi ollut jännitettynä ilmaan. Valkoiset väräjävät kielet lauloivat eikä voinut nähdä mistä ne tulivat ja minne ne menivät. Kaipaus se on, joka noin värisee ilmassa mitä ihminen hengittää. Loimena se kulkee läpi koko elämän kankaan. Ihminen itse heittää sukkulaa.

Ja sinun miehesi luulee nyt voivansa kaivata maan vapaaksi, sanoi äiti äkkiä eikä enää itkenyt.

Suuttumus leimahti jälleen tyttäressä.

Mitä sanotte toiselle lapsenlapsellenne, Matille, kun hän kysyy isäänsä? huusi hän, puserrellen käsiään toisiaan vasten.

Äiti joutui ymmälle.

Hän ei ole vielä kysynyt.

Onko minun poikani sitten kysynyt?

On.

Ja mitä te sanoitte?

Että hän on kuollut.

Mutta sitä ei saa sanoa. Pitää sanoa, että hän tulee! Sillä hän tulee, minä kaipaen hänet kotiin, sen minä näytän.

Ihan sinä olet kuin kruununvouti, sanoi äiti kalpeana.

Sanokaa te sisareni lapselle mitä tahdotte, mutta minun lapseni pitää tietää, että hänellä on isä, ja että tämä isä elää ja palaa kotiin.

Vai niin sinä ajattelet, ymmärtämätön lapsi. Sinä tahdot että poikasi tuossa pihamaalla huutaa ääneen,

että hänen isänsä tulee kotiin ulkomailta. Ja se sana menee santarmin korviin.

Tumma vaikenä vuorostaan. Sitten hän sanoi:

Uskokoot molemmat, että heidän isänsä ovat kuolleet.

He uskovat että heillä on sama isä.

Antaa heidän uskoa. Kun he tulevat suuremmiksi, saavat he kuulla totuuden.

Niinkuin he pitävät sinua äitinään.

Antaa heidän pitää. Kun he tulevat suuremmiksi, saavat he kuulla totuuden.

Pitääkö heidän kuulla tämä totuus?

Sitä ei kuitenkaan voida salata.

Tumma ja hänen äitinsä eivät tällaisten keskustelujen jälkeen päässeet lähemmä toisiaan. Molemmat siirsivät tuonnetta kysymystä pienen Matin isästä ja äidistä. Sitäkin iltaa, jolloin lapsi tuli taloon! Sellaista ei voi unohtaa vaikka eläisi sadan vuoden vanhaksi. Se ilta se oikeastaan määräsi heidän elämänsä juoksun. Arne oli silloin juuri lähtenyt. Pentti oli pieni, hän makasi kehossa ja äiti souti kehtoa. Riutuvan lieden luona istuessaan Tumma kuuli lumen parkuvan ja narisevan ulkona. Porraspalkit paukkuivat askelten alla, askeleet kuljivat läpi eteisen, sitten astui valkoisen kuuran peittämä nainen huoneeseen. Riisuutumatta hän tuli Tumman luo, täytti koko huoneen vaatteidensa kylmyydellä, avasi saalinsa ja otti sieltä suuren käärön, jonka laski Tumman polville.

Katso, onko elävä vai kuollut.

Tumma parkaisi.

Mikä se on — ota pois!

Hän oli heti tuntenut sisarensa ja ilo hänen jälleen näkemisestään taisteli hänessä pelästyksen ja oudon vastenmielisen aavistuksen tunteen kanssa. Harmaa vaatekäärö täytti koko hänen sylinsä ja olisi vierähtänyt maahan, jos hän olisi liikahtanut. Hän pysytteli liikkumatta, kädet ylhäällä, ikäänkuin hänen polvellaan olisi ollut hiiri tai sisilisko tai muu vastenmielinen olento, ja huusi:

Ota pois, ota pois!

Sorja riisui yltään moninkertaisia päällysvaatteitaan ovensuussa, asetellen kunkin erikseen läjään tuolille ja itsepintaisesti vaieten. Kehdon käynti oli hiljennyt, äiti

nousi ääneti ja tuli Tumman luo. Hiilloksesta lankeava hehku valaisi paksua harmaata villasaalia, joka tuoksui lampaalta.

Sorja! sanoi äiti ja hänen äänestään kuului, että hän aavisti kaikki.

Hän otti käärön käsivarsilleen varovasti niinkuin lasta nostetaan, vei sen vuoteelle ja alkoi nopeasti kädellään haparoida tulitikkuja pöydältä.

Tällaisessa pakkasessa! sanoi hän sytyttäessään lamp-pua ja ryhtyi enempää kysymättä avaamaan käärröä. Tällaisessa pakkasessa. Lieneekö enää henkeä.

Jollei Tumma itse hiljan olisi läpikäynyt niin paljon, niin hän tuskin olisi käsittänyt mitä sisarelle oli tapahtunut. Nyt hän, astuessaan permannon poikki, yhtäikaa tunsu rakastavansa ja inhoavansa sisartaan. Sorja oli kasvanut ja muistutti entistä enemmän isää. Laihtunut hän myöskin oli ja kuitenkin tuntuivat vaatteet olevan hänelle piukat. Vaatteet olivat hänelle myöskin vieraat ja tekivät Sorjankin vieraaksi, mutta kun hän hymyili, kävi hän heti tutuksi ja Tumma karkasi hänen kaulaansa ja tunsu hänen kyyneleensä ohimoillaan. Tumma-kin itki ja näin yhdessä itkettyään olivat he jälleen entiset rakkaat sisarukset Paalajärven Laarilta. Mutta vain hetken.

Onhan se hengissä, onhan se hengissä, raukka, puheli äiti, ja jo näin iso. Se on vanhempi kuin meidän pikku poju. Ja tällaisessa pakkasessa! Voi yhtäkaikki — sinunko tämä nyt on, Sorja? Mistä sinä, onneton, nyt tämän olet saanut? Onko se nyt tosiaan sinun — pitikö sinun sekin vielä tehdä äidillesi? Mutta kyllä tämä nyt varmaan sairastuu tämän jälkeen.

Sorja seiso i äitinsä takana ja silmäili vuoroin omaan lapseensa, vuoroin kehtoon. Molemmat lapset olivat käyneet levottomiksi ja itkivät.

Minun se on, sanoi hän ja piti päätään hyvin ylhäällä ikäänkuin hän olisi ollut ylpeä, siksi juuri olen sen tänne tuonut. Sanokaa nyt mitä sillä tehdään, annetaanko elää vai annetaanko kuolla. Kyllä se voi teitä kauhistuttaa, vanhaa ihmistä, joka olette alistunut kaikkeen, mikä teitä pyhässä avioliitossa kohtasi, niinkuin käsketty oli. Mutta minä vähät. Vahinko tuli. En tahdo kuulla avio-

liitosta — kyllähän se mies siitäkin puhui ennenkuin läksi. Mutta en minä. Minä lähden musiikkikouluun varastan rahat, jollen muuten saa. Minussa on vihdoin-kin, minussakin, herännyt kaipaus, josta isä aina puhui ei ole vielä myöhäistä, vielä voin kehittyä taiteilijaksi. Sentähden minun täytyy päästä eroon lapsesta. Ehkä joskus, jos se jää eloon ja on lahjakas, voisin kasvattaa taiteilijaksi senkin. Jos minä olen rikas. Ja rikkaaksi minä tahdon. Isä raukka, kyllä hän ponnisti saadakseen minut järkiini. Mutta minä olin tyhmä ja kuuro. Ja isä myöskin liioitteli pohjasivistyksen tarpeellisuutta. Hänenkin tähtensä tahdon nyt koettaa. Minä tunnen nyt itse, että minussa laulaa. No, siinähan se elää tämä lapsi missä toinenkin. Kyllä äiti sen hoitaa, äitihän pitää sellaisesta. Ja kyllä minä sitten lähetän rahaa, ne kuuluvat hyvin ansaitsevan musiikkikoulun oppilaat, kun esiintyvät juhliissa. Mutta se täytyy pysyä salaisuutena, että tämä on minun, ymmärrättehän sen. Minun täytyy kulkea tyttönä. Sanokaa nyt, että Tummallä on kakso-set, tai että tämä on jonkun köyhän sukulaisen, tai vaikkapa kerjäläisen lapsi, tai mitä vaan. Mutta minun tulevaisuudelleni on välttämätöntä pysyä tyttönä. Ajatelkaahan, jos isän nimi joskus vielä tulisi kuuluisaksi!

Se ei ollut tämä Sorjan kylmä puhe, joka teki, että lapsi jäi Tumma Falcken ja hänen äitinsä hoitoon. Tämän puheen aikana Tumma vihasi sisartaan ja inhosi hänen lastaan. Hän muisti selvästi Amerikan-kiertäjän, joka jo silloin kotona oli mielistellyt Sorjaa ja jolle Sorja oli hymyillyt. Tämä roisto se varmaan oli lapsen isä. Kuinka Sorja oli saattanutkin! Ja uskalsi sen kaiken tapahduttua tulla näyttämään kasvojaan. Eikä edes hävennyt. Langennut enkeli — isä sen oli sanonut: jos kirkonkellon kasvatti kääntyy itseään vastaan, niin hänestä tulee langennut enkeli. Kauheaa tämä oli: heidän kaunis, ylpeä Sorjansa!

Huoneessa missä Kreeta-Karoliina Iso-Hieta oli ikä-vöinyt tilalleen ihmistä, itki nyt, paitsi Parinpellon herran lapsenlasta toinenkin lapsi, ja naiset, kaikki kolme, unohtivat varovaisuuden ja lausuivat kovia sanoja. Äiti otti asian häpeän kannalta ja voivotteli, mitä hän vastaisi ihmisille, kun he tulivat kyselemään, mistä toinen

lapsi yhtäkkiä oli ilmaantunut Ison-Hiedan peräkamariin Tumma ilmaisi siveellistä suuttumusta. Hän käytti sanoja, joita ei hän ollut käyttänyt ennen eikä käyttänyt jälkeenpäin.

Jos sen Amerikan-kiertäjän kakara tulee tänne huu-tamaan, niin lähden minä poikani kanssa muualle. Minä en rupea olemaan sellaisien kanssa! Ja jos Hyrskyaallon lapsen äiti yhä tahtoo kulkea tyttönä, niin etsiköön lapselleen äidin muualta. Vai tänne meille ja sitten musiikkikouluun ja tulemaan rikkaaksi ja kuuluisaksi. Kuinka olet sinä voinut, Sorja, niin lyhyessä ajassa langeta niin syvälle.

Muistuttaen peloittavasti entistä Sorjaa sellaisena kuin hän niin usein istui Laarilla keittiössä, hiirten nakerrellessa nurkassa, istui nuori äiti lieden luona siinä, mistä Tumma vasta oli noussut. Sisaren puhuessa liikkui hänen kätensä, pusertuen hiljalleen nyrkiksi ja sieraimet värisivät ikäänkuin hän olisi niillä tunnustellut lausutun tuomion oikeutusta. Ennenkuin hän puhui yhtään sanaa, ilmaisivat hänen kasvonsa mitä hänen sielussaan liikkui. Ensimmäin hän ajatteli: noin raakako se on Tumma — ja minä kun niin olen häntä rakastanut! Noin tyhmäkö hän on? Eikö hän ymmärrä, että minä olen tyttö, vaikka minulla olisi ollut kymmenen miestä ja kymmenen lasta? Sitten hän ajatteli: hän on oikeassa: minä olen kurja ja langennut, minun syntini on sitä suurempi, kun minun kaunis, onneton isäni on puhunut minulle kaipauksesta. Sitten hän ajatteli: se ei sittenkään ole niin, vaan minun on täytynyt tehdä mitä olen tehnyt ja jos minun isäni eläisi, niin hän sanoisi: Sorja, kuinka ihana sinä olet, mene ja ole surun kuningatar! Ja tämän ajateltuaan sively Sorja Lehtinen hiuksiaan niin että otsa paljastui ikäänkuin merkiksi siitä, että sumu oli poistunut hänen ajatustensa edestä. Äänellä joka lauloi kuin kyynelten sade, hän puhui, hänen käsivartensa puhuivat, hänen nyrkkinsä puhuivat, hänen kaulansa, hänen leukansa, hänen olkapäänsä — kaikki hänessä puhui niin ettei sanoja olisi tarvittu. Sanat olivat kuin pisarat ylen täydessä maljassa. Ne tekivät hänet syyttömän surun kuvaksi. Hänen kanssaan täytyi itkeä.

— Kotiin minä luulin tulevani — olen tullut vierait-

ten luo. Kuinka minä olen muistellut lapsuuden aikoja ikävöinyt äitiäni, sisartani. Kuinka olen surrut jokaista tottelematonta tekoani. Olen surrut etten ymmärtänyt isää. Pitkinä tuskan öinä olen nähnyt rakkaani, elävät ja kuolleet ja puhunut heidän kanssaan. He ovat sanooneet että he ymmärtävät minut. Mutta ei heitä olekaan enää, he ovat kaikki kuolleet. He kuolivat kaikki, silloin kun Laarin kukkiva pihamaa myytiin. Onko missään nähty sellaista kukkasten paljoutta, kaunokkeja, keisarikruunuja, tuulihattuja, särjettyjä sydämiä ... Kaikki särkyi, kaikki kuolivat, kukkasat ja sydämet, minä yksin jäin pienen lapseni kanssa — tule, sinä jonka syntymistä ei toivottu, et ole hyljätympi kuin äitisikään. Meillä ei ole kummallakaan ketään, kuolkaamme siis yhdessä. Katso, hanki on niin puhdas ja tähdet kirkkaat. Kylmyys on armelias ja antaa meille yösijan ...

Ensin taisteli Tumma mielessään häntä vastaan, mutta pian ymmärsi hän hänet ja myönsi hänen olevan oikeassa. Seuratessaan hänen vihaansa, hänen ivaansa ja katkeruuttaan, kuullessaan hänen kyynelissään ikäänkuin pilkkanaurua ja tuntiessaan hänen yksinäisyytensä ja avuttomuutensa, joutui hän saman lumouksen valtoihin kuin hänen isänsä ennen joutuessaan sananvaihtoon vanhemman tyttärensä kanssa. Sorja oli viaton ja kaikki muut syylliset! Sorja oli kuningatar, jokaisen täytyi olla valmis palvelemaan häntä. Hän näki, että äiti oli jäänyt tykkänään kylmäksi Sorjan surulle. Hän meni siis vuoteen luo, missä äiti hoiteli uutta lasta ja alkoi kiihkeästi kuiskaten puhua:

Äiti, ettekö te kuullut? Annammeko Sorjan lähteä pakkaseen? En ole koskaan nähnyt teitä tällaisena. Tiedätkö mitä isä sanoisi, jos hän olisi kuullut Sorjan? En ole tietänyt, että te saatatte olla noin kivikova.

Kyynelet pisaroivat äidin käsille, hänen siinä kapaloidessaan lasta. Ne eivät olleet säälin eivätkä armon kyyneleitä.

Annammeko Sorjan mennä?

Kujeita, sanoi äiti. Isä hänet juuri tällaiseksi kasvatti. Menköön vain. Kujeita — ei mitään muuta. Hän nyt menisi minnekään. Hän ottaa parhaimman sängyn ja antaa minun hoitaa lapsensa. Ja minä hoidankin sen ...

raukan... kuolkoon tai eläköön, mutta minä hoidan sinut, pieni raukka, kultanmurunen. Kyllä Sorja sen hyvin tietää, etten minä hylkää lapsiani niinkuin hän tekee. Kujeita — ei mitään muuta, hävetä saisit, Sorja. Onko tämä edes kastettu, tämä pieni raukka? Noin, noin. Niin on kaunis lapsi. Kyllä me vielä henkiin jäädään.

Tumma oli joutunut ymmälle äidin kyynelten edessä. Ne olivat toisenlaiset kuin Sorjan.

Sorja, huudahti hän, — tule tänne, äiti on niin hyvä sinun lapsellesi ja myöskin sinulle itsellesi. Älä mene, Sorja — minne sinä menet?

Sorja oli nostanut huivien alta päällystakkinsa ja kai-veli sen taskuja. Parilla askeleella oli hän äitinsä ja sisarensa edessä. Hänen päänsä tuntui tapailevan kattoa, kun hän piteli kättään äitinsä silmien alla. Siinä oli pieni kiiltävä esine.

Tumma parkaisi.

Sehän on brovninki — pane pois, Jumalan tähden. Mitä sinä sellaisella teet? Jumalan tähden.

Mutta äiti hymähteli ikäänkuin se olisi ollut kappale puuta ja tuuditti lasta hiljaa käsivarrellaan.

Mitähän kujeita tuo äiti vielä voi keksiä, sanoi hän ja hymyili lapselle. Äiti on vielä itse niin lapsi, että hän tarvitsee leikkikaluja, saisi vain valita kauniimpia. Sanoisit mieluummin mikä tämän on nimi, Sorja. Katso, Sorja, sinä olet nyt tiehaarassa. Voit vielä ruveta ihmiksi. Jää tänne, meillä on täällä kaikilla tilaa. Rupea tekemään työtä ja elätä lapsesi.

Pieni ase kolahti pöytään.

Sekö teillä on minulle sanomista? lausui hän suuttumuksen vallassa. — Ei, ja tuhat kertaa ei! Siksi minulla juuri on tuo ystävä tuossa matkassani, että teen lopun, kun tie nousee pystyyn. Minä tahdon tyydyttää isän kaipauksen, minun täytyy tyydyttää oma kaipaukseni, minun täytyy saada antaa rintani laulaa — oi auttakaa minua älkääkään kaatako, ettekö luule tieni olevan tarpeeksi vaikean muutenkin, oi auttakaa, auttakaa... !

Tumma tarttui hänen väänteleviin käsiinsä. Niissä oli sellainen voima, että hänen tuli aivan kuuma.

Rakas Sorja, kaikki minä teen. Rauhoitu vain, kaikki minä teen.

Äiti tuli siihen hänkin ja piteli hiljaa huojutellen lasta tyttärensä edessä.

Katsopas tänne, tämä on rehellisyyttä tämä. Sinä, sinä et voi sanoa kahta sanaa ilman että sinä kolmannessa jo kujeilet. Mikä sinulle on tullut? Sinä pelaat aina teatteria — etkö itse sitä huomaa. Etkä sinäkään, Tumma Sinä itket heti kun sisaresi avaa suunsa. Oletko sinä Sorja, tämän vuoden ollut teatterilaisten parissa, vai mistä sinuun on tullut tuo kujeilu. Niin, siinä te nyt olette sylitysten, te minun molemmat isot lapseni ja tuomitsette äitiä kovuudesta. Kerran te olitte yhtä avuttomat ja vilpittömät kuin nämä tässä. Sellainen on äitien palkka. Hän saa aina ikävöidä lastensa rakkautta. Katsokaa, ettei teillekin vielä tule se ikävä. Niin, niin. Mutta sanoisit minulle nyt, Sorja, mikä tämän nimi on ja onko se kastettu.

Tumma tunsu taasen oudolla kärsimyksellä miten toisenlainen oli äidin tuska kuin Sorjan. Hän alkoi pyytää, että Sorja sanoisi lapsen nimen. Hän kietoi kätensä sisaren kaulaan ja pyyteli. Sorja istui vaateläjällä oven-suussa, tuijottaen eteensä eikä tuntunut näkevän eikä kuulevan. Kuumassa huoneessa, missä oli huiskinhaiskin pikkulasten vaatteita ja missä lieden hehku riutumistaan riutui niin että vain harmaa tuhka kohta enää lenteli punerruksen yllä, täällä nukkuivat valkeissa vaatteissaan lapset kuin kaksi liekkiä, joita käsipari varovasti suojelee tuulelta. Vanha äiti asteli suojellen toisen luota toisen luo ja nuoret riehuivat ympärillä kuin myrsky.

Sorja, rakas Sorja, kuule minua. Sano, mikä on lapsen nimi. Äiti hoitelee häntä niin hellästi, sano se hänelle. Kuiskaa tuohon korvaan. No, mitä sinä sanoit? Matti — Matti! Äiti, hän on Matti, isoisan kaima.

Mattikos hän on! Matti.

Vanha äiti kuiskasi sanat hartaasti ja täynnä hellyyttä aivan niinkuin hän olisi toistanut jotakin, jota hän kauan sitten oli lausunut hyvin usein ja hyvin suuressa onnessa. Siitä oli niin kauan, että hän oli luullut unohtaneensa sen, mutta hän osasi sen vielä, eikä hänen sydämensäkään ollut kylmennyt, vaan hänellä oli rakkautta yllin kyllin. Juhlallinen hiljaisuus täytti huoneen, isoäidin ja

Tumman seisoessa siinä pienen Matin ympärillä. Kuollut, jota he niin olivat rakastaneet ja jonka vuoksi he niin olivat kärsineet, kuollut, jonka koko elämä oli ollut kaipausta, hän oli yhtäkkiä tullut eläväksi jälleen ja ilmaantunut huoneeseen tässä lapsessa. Hän oli tässä lapsessa oudosti läsnä miltei enemmän kuin ennen ollessaan maan päällä. Sillä tässä eli vain yksi puhdas sävel.

Vanha äiti seisoj ja nyökytteli päätään, hymyili ja puheli jotakin, jota ei kukaan muu ymmärtänyt. Tumma koetti houkutella sisartaan katsomaan ihmettä.

Kuule, tule nyt. Isä on palannut pienessä Matissasi. Tule nyt katsomaan.

Hänhän on aivan vaarinsa näköinen, sanoi toisesta päästä huonetta vanha äiti. Nyt vasta huomaan. Tukkakakin on musta ja kulmakarvat aivan kuin teidän isällä. Matti, vai Mattiko se olikin.

Sorja, kuiskasi Tumma, mene sinä maailmalle ja taistele laulullesi tyydytys. Me hoidamme äidin kanssa molemmat lapset.

Sisarukset nostivat kruununvoudin vanhan vierassängyn keittiöön — se oli, paitsi asuinhuonetta, ainoa lämmin huone talossa — ja nukkuivat siinä kylki kyljessä yönsä. Tai oikeastaan menivät he uneen vasta myöhään aamupuoleen. Heillä oli paljon puhumista. Peittämättömästä ikkunasta näkivät he tähtien välkkeet taivaalta, joka jossakin kaukana yhtyi lumikenttään. Räiskyvässä tulipalopakkasessa upposivat lumeen metsät, järvet, ihmisasunnotkin, kaikki kohmettuneena raskaaseen kuu-raan.

Tämän illan ja yön jälkeen kasvoi Kreeta-Karoliina Ison-Hiedan kodissa kaksi lasta, saaden osakseen saman hoidon ja rakkauden. Tämän illan ja yön jälkeen Tumma Falcke myöskin joutui orjaksi ompelukoneen ääreen. Se puhdas sointu, joka hetkisen oli vilvoittanut äitejä ja lapsia tuona yönä, valkeni arjen poljentaan. Elämän epäsoinnut ottivat jälleen haltuunsa sydämet.

Tumma Falcke istuu ikkunassa ja polkee konetta. Jos hän lakkaa polkemasta, niin loppuu heiltä kaikilta leipä. Ihmisiä tulee ja menee, käytetään pitkiä hameita ja käytetään lyhyitä hameita, muodit saapuvat matkallaan maan ympäri myöhään tänne ja voittavat hartaita seu-

raajia. Rouva Falckesta kehittyy se mitä sanotaan »hyväksi ompelijaksi». Hänelle uskotaan turvallisesti sekä hää- että hautajaispukujen valmistaminen. Hän on ystävällinen ja kohtelias, mutta hän ei milloinkaan kysy eikä kerro, hän vastaa vain siihen mikä on välttämätöntä. Jos tahtoo tietoa hänen persoonallisista asioistaan, niin täytyy kysyä äidiltä. Äiti on jonkin verran avomieliempi. Hän hoitaa lapsia, kalpeaa, hentoa pientä Penttiä, rouva Falcken omaa poikaa, ja sitä rotevaa, punaposkista pikku Mattia, jonka he ovat ottaneet hoitoonsa ja joka uskoo olevansa Pentin veli. Rouva Lehtinen auttaa tytärtään myöskin ompelemisessa, mikäli ehtii ja näkee. Mutta rouva Falckella voisi olla moninverroin suurempi liike, jos hän ottaisi työhön tyttöjä. Hän ei tahdo. Ja niin käännytetään ajan puutteessa moni kangas pois Isosta-Hiedasta. Silti mahtaa rouva Falcke ansaita hyvin. Tuskin hän sieltä ulkomailta mitään saa. Lääkärintutkinnon kuuluu suorittaneen se herra ja sinne jäävän. Lyhyeksi tuli se onni, eipä ihme, että nuori rouva aina on niin vakavan näköinen. Vielähän ne santarmit yhä pitävät häntä silmällä ja helppohan häntä on vartioida, eihän hän minnekään liiku. Kaikki kirjeetkin, mitä hän saa, kuuluvat olevan avatut. Mitenkäs hän sitten saa tietoja mieheltään? Ja mitenkäs hän hänelle lähettää tietoja?

Vanhempi tytär, Sorja, hän on toista maata, iloinen, ylpeä ihminen. Teatteriseurueeseen hän on kuulunut ja kiertänyt sen mukana pitkin kaupunkeja. Sulhasista ei kuulu olevan puutetta ja puhutaan sellaistaikin, että hänellä olisi ollut lapsi, mutta eihän niitä tiedä, ihmiset puhuvat niin paljon.

Tumma istuu ja polkee konetta. Talvi sataa lumiaan yli pihamaan, joka muodostaa hänen maailmansa, kevät sulattaa turpeen ikkunan alla, suvi puettaa kukkiin pensaan, jonka oksat keinuvat sisään avatuista ikkunoista, tervehtien kalpeaa naista ompelukoneen ääressä. Syyskuutamossa seisovat tummuneet lehdet odotellen hallaa. Niin menevät vuodenajat. Ja niin menevät vuodet. Lapset kasvavat. Toinen on sairaalloinen ja miettivä, toinen reipas ja terve. Erottamattomat ystävät he ovat, Pentti ja Matti, ikäänkuin olisivat kaksoset.

Kun he ovat joutuneet kansakouluun, tapahtuu eräänä iltana, että he kuohuissaan tulevat kotiin ja menevät ei mummon, vaan äidin luo.

Äiti, he sanovat koulussa, ettei Matin äiti ole kuollut, puhuu Pentti ja hänen lempeät siniset silmänsä näyttävät mustilta kynttilän valossa, joka palaa äidin edessä ompelukoneen pöydällä.

Äiti lakkaa neulomasta ja kohtaa rauhallisena molempien poikain kiihtyneet kasvot. Hän miettii, mitä vastaisi. Sääli hänen käy lapsia. Kun voisikin valehdella.

He sanovat, että Matin isä on Amerikassa ja Laineen isä on hänet tuntenutkin ja hän tulee vielä kysymään poikaansa. Eihän se ole totta, äiti? Niin, ja Laine sanoi, että Matin äiti on huono ihminen ja sinun sisaresi. Eihän sinun sisaresi ole huono ihminen? Mikset sinä vastaa mitään, äiti.

Miksei sitä ole minulle sanottu? huutaa Matti. Miksei sitä ole sanottu?

He seisovat molemmat ja tuijottavat äitiin ikäänkuin äiti vartioisi elämän kammottavaa salaisuutta, joka heidän on sekä oikeus että pakko saada haltuunsa. Heidän puhtailla kasvoillaan palaa puna, jonka syytä he eivät tunne, mutta joka panee heidän suonissaan oudosti kohisemaan. Äiti puhuu tyynenä hiljaisuuteen.

Mitä te nyt pojat, niin siitä. OAnhan Matti sen aina tietänyt, että me olemme hänet ottaneet pojaksemme. Ja omanammehan olemme sinua pitäneet...

Mutta onko se totta, mitä Laine sanoi?

On kyllä.

Miksi mummo sitten on sanonut, että minun isäni ja äitini ovat kuolleet?

Me aioimme sen kertoa sitten kun olisit tullut vähän suuremmaksi.

Minä olen tarpeeksi suuri!

Mutta jos se ... se ... mies tulee Amerikasta, niin me emme Mattia anna!

Emme annakaan. Sitä ei tarvitse uskoa. Olkaa aivan rauhalliset, pojat.

Tumma Falcken tekisi mieli sulkea lapset syliinsä. Mutta kaikki hellyydenosoitukset ovat jääneet heidän kesken tuntemattomiksi — häneltä on puuttunut aikaa

siihenkin. Ja niin lähtevät pojat hänen luotaan ja hän tietää, että heidän elämäänsä on pudonnut ensimmäinen katkera pisara siitä maljasta, mikä on varattu kutakin ihmistä varten tässä maailmassa. Jokaiselle se on varattu, mutta toiselle runsaampana, toiselle niukempana. Tumma Falcke polkee jälleen ompelukonetta.

Ne kirjeet, jotka hän saa postin tietä ja sensuurin avaamina, ovat Sorjalta. Ne tulevat kuukausien väliajan jälkeen. Niissä sanotaan: »Rakas Tumma! Kuinka te siellä kotona voitte. Minä voin hyvin, muuta kuin että olen joutunut käymään lääkärillä hampaitteni takia, joita on särkenyt. Kuinka äiti voi ja pikkuväki? Minä olen joutunut muuttamaan asunnostani, kun siellä oli niin rauhatonta. Kun lupasivat, ettei oteta samaan huoneeseen muita asukkaita kuin minut. Ja olisi sitä siinäkin ollut, kun yhdessä asui isä ja äiti ja kaksi lasta. Mutta sitten otettiin vielä kolme miestä niin että meitä oli kahdeksan henkeä. Ja ne miehet juopottelivat niin ettei saanut yön rauhaa. Ette te siellä aavista miten vaikeaa täällä on saada asuntoa. Se rouva oli hotellissa keittäjänä ja oli paljon poissa, niin että olisi ollut tilaisuus harjoitella. Ja siellä oli soittokonekin ja maksu verraten halpa. Nyt minun täytyy käydä harjoittelemassa erään yhdistyksen salissa ja se on niin kylmä, että istun koko ajan päällystakki yllä ja kalossit jalassa. Jos sinä lähettäisit minulle sata markkaa, että saan hammasohtorin maksetuksi, niin minä lähetän sitten sinulle, kun saan. Minulla on toiveita saada paljon rahaa ja kaikin puolin avustusta eräältä taiteen harrastajalta, joka on kuullut ääneni ja joka sanoo, että minä olen nero. Ei sitten muuta kuin hyvästi ja paljon terveisiä. Olet herttainen, jos lähetät rahat ensi tilassa Sorjalle.» Tai: »Rakas Tumma! Ei ole taas tullut kirjoitettua, kun aika on mennyt sellaisessa touhussa. Toivon että te kaikki voitte hyvin. Minulle kuuluu nyt sellaista, että pyytäisin sinulta viittä sataa markkaa, kun on ollut niin paljon menoja. Se rikas herra olikin aika konstikas, niin että minä suutuin ja sanoin etten huoli häneltä penniäkään. Jos sinä tietäisit, kummoinen hän oli, niin sanoisit, että tein oikein. En minä nyt ehdi tulla kotiin ennenkuin syyskesästä. Meitä lähtee seitsemän henkeä

turneelle, neljä herraa ja kolme naista. Esitämme hyvin hauskan operetin, joka varmasti tuottaa rahaa. Mutta voit ymmärtää, että harjoittelemisessa on ollut työtä ja touhua. Ja sitten on täytynyt ostaa kaikenlaista. Toivon voivani lähettää sinulle parin viikon perästä kaikki entisetkin. Terveisiä kaikille. Tulisessa kiireessä Sorja.» Tai: »Tumma hyvä! Olen väsynyt ja sairas. Turneen jälkeen olen kaiken aikaa käynyt lääkärillä. Tulen kotiin lepäämään, jos lähetät matkarahat. Amerikasta on kyllä eräs kirjoittanut, mutta en minä sinne mene. Hän uhkaa tulla minua hakemaan. Mutta en mene sittenkään. Ikävöin työtäni, ihanaa työtäni, mutta en voi päästä siihen kiinni ennenkuin paranen. Monet terveiset teille kaikille. Kiireessä S.» Tai: »Rakas Tumma, kiitos vaan kaikista kirjeistä ja lähetyksistä. Kyllä kaikki on tullut perille, vaikken ole ehtinyt kirjoittaa. Paras oli, etten lähtenyt tulemaan kotiin, kun sattui niin kovia pakkasia ja ääneni on vähän arka. Nyt saatte kuulla suuria uutisia. Olen kihloissa ja häät vietetään parin viikon päästä. Hän on kunnanlääkäri ja me tulemme asumaan kaukana maalla. En edes tiedä montako kilometriä asemalta on. Hänen nimensä on Eemil Salatto. Olenertonut hänelle kaikki ja hän antaa kaikki anteeksi, mutta pikkumiehestä ei hän tahdo mitään tietää, niin että siksi me emme edes tule siellä käymään eikä niistä vanhoista asioista saa koskaan mainita. En ole ennen puhunutkaan, että opistosta olen aikapäivät jo ollut poissa. Yksityisopetus olikin paljon parempaa saada. Mutta nyt ne kaikki jäävät, kun tulen tohtorinnaksi. Eemil ostaa hyvän kotimaisen pianiinon, hän pitää musiikista ja jumaloi minua ja toivoo, että laulan hänelle aamusta iltaan. Ja nyt kai minä sinulta, Tumma, pyydän pientä lainaa viimeisen kerran. Pyydän tällä kertaa kokonaista tuhat markkaa, mutta se ei ole paljon, kun ajattelee että minun sillä pitää ostaa myötäjäiseni. Enhän ole kotoa saanut mitään. Lähetän varmasti kaikki entiset ja tämän lainan. Eemil on varakas ja täyttää kaikessa tahtoni. Tervetuloa vain häihin. Vietämme ne luultavasti hotellissa. Ilmoitan myöhemmin, missä. Sydämellisimpin terveisin ja odottaen pikaista vastaustasi S.» Seuraava kirje kuului: »Tumma hyvä! Olen onneton, tukahdun täällä.

Täällä on niin ahdasta, etten voi elää. En enää viitsi laulaakaan. Täällä ei puhuta muusta kuin ruuasta ja juomasta. Ja rahojen ansaitsemisesta. Olihan meilläkin kotona vieraita ja joskus oli vaikeaa tietää mitä heidän kanssaan puhuisi. Mutta täällä kun vakituisesti kokoonnutaan syömään ja juomaan ja siinä ohessa puhutaan rikastumisesta. Tälle seuralle en voisi laulaa, vaikka minut tapettaisiin. Herrat lyövät korttia toisessa huoneessa ja minä istun naisten kanssa, jotka seuloivat toistenkin pitäjien asiat. Täällä on hyvin kauniit kirkonkellot, itken, kun kuulen ne. Tunnen etten enää kauan jaksa. Kun ajattelenkin niitä aikoja, jolloin harjoittelin »Katajan» kylmässä salissa, jossa vieraat miehet paperossit hampaissa joka hetki minua häiritsivät, niin olivat ne onnellisia aikoja. Minä olin köyhä ja vapaa ja tein mitä tahdoin. Mutta täällä elän lihavuudessa ja häpeässä ja menen hukkaan. Nyt vasta alan ymmärtää mitä kaipaus on. Sinä olet sentään onnellinen, joka teet sitä työtä mitä osaat ja mistä pidät. Mutta koeta ajatella, ettet koskaan saisi tehdä sitä ainoaa mitä osaisit, ettei ole yhtään ainoaa ihmistä, joka näkee samalla tavalla kuin sinä, joka kuulee samalla tavalla ja joka ymmärtää. Kotona ennen kaikki meidän ympärillämme lauloi. Täällä ei kukaan laula eikä mikään laula. Muistatko, kun me olimme pienet ja seisoimme katsellen tomun tanssia auringossa. Me tanssimme myöskin ja koetimme ottaa kiinni tomua. Isä nauroi ja meni heti ja soitti tomun polskan. Osaan sen vielä, vaikken sitä laula sentähden että rupean itkemään. Kaikki, mitä isä näki, tuli säveliksi — vasta nyt sen ymmärrän. Kuinka hän onkin mahtanut kärsiä kaipauksessaan ja yksinäisyydessään! Mistä hän oli saanut sävelet? Isoisältä. Mutta mistä isoisä? Kuinka monen sukupolven kaipaus mahtaakaan polttaa minun rinnassani. Ja se kaikki menee hukkaan, jollei minua varten löydy lujaa auttavaa kättä. Minä olen sellainen villi varsa, minua täytyisi pidellä lujalla kädellä ja samalla ymmärtää ja kohdella hellyydellä. Minä tulen nääntymään tyydyttämättömään kaipaukseni ja sukupolvien kaipaus minun mukanani. Eikä kukaan tule siitä tietämään, ei kukaan tule minua kaipaamaan, jälkeeni ei jää edes tomun marssia. Eikö se

ole kauheaa, ettei minun kaipauksestani mitään saa syntyä? Minun rakas isäni, jos hän eläisi niin tietäisin mihin menisin! Nyt minut valtaa hirvittävä raivo, jokin hävityksen henki. Tahtoisin pistää tulen nurkan alle joskus, kun pitäjän hienosto on meillä ja sekä herrat että naiset ovat kaikessa muussa humalassa paitsi hengen. Tumma siskoni, sano minulle eikö ole ketään, joka auttaisi minua. Pitääkö minun sävelteni kuolla? Pitääkö henkeni hukkua? Eikö ole mitään apua? Olen vasta viidenkolmatta vanha. Olen kärsinyt, olen kokenut, tunnen tuhat kertaa syvemmin kuin ennen. Eikö ole mitään pelastusta? Pitääkö minun polttaa ja hävittää? Sen vain tiedän, että jollei Jumala riennä avukseni, niin käännyn perkeleen puoleen. Olen varma, etten häntä turhaan pyydä avukseni. Ja silloin... silloin — voi minua ja teitä kaikkia! Onneton sisaresi S.»

Tämän kirjeen jälkeen tuli seuraava:

»Oma, oma Tumma! Kirjeesi tuli luokseni kuin kaunis laulu. Ajattele, etten ollut muistanut Mattia, joka on jo suuri poika. En muistanut, että minulla on lapsi. Saatatko käsittää sellaista. Ensi kerran elämässä iloitsin hänestä. Ehkäpä hänen on suotu tehdä jotakin elämästään. Häinkö se olisi, joka kerran äänellään täyttäisi kirkon ja jonka olisi suotu kantaa ihmisten kaipaus Jumalan kasvojen eteen? Isähän aina puhui siitä, niinkuin muistat, että hänestä toivottiin pappia. Jos minun poikani jaksaisikin ponnistaa niin kauas. Iloitsen jo siitä, että hän haluaa sitä. Sinä oma sisko, olet pannut koko elämäsi alttiiksi molempien poikien puolesta. Kun jaksaisit, sinäkin, siihen asti. Minä olen niin kehno, etten voi auttaa sinua millään. Velkojani en koskaan voi maksaa ja kun minun pahojen töitteni mitta kerran tulee olemaan täysi, kaatuu se päälleni ja hukuttaa minut. Joka tapauksessa minulla on lapsi ja minä panen toivoni siihen, että hän, sinun ja äidin kasvatuspoika, jaksaa koota itsensä. Sinä sanot, että aiot kertoa hänelle kaikki jahka hän on päässyt ehtoolliselle ja siten tullut tavaltaan täysi-ikäiseksi. Itse tiedät parhaiten, mitä teet. Olisin tietysti kiitollinen, jos luokseni ennättäisi lapseni hyvä ajatus tänne helvettiin. Matkarahat, jotka minulle lähetit kotimatkaa varten, säilytän tarkasti. Niillä voi

tohtorinna lähteä karkuun, jos hän kerran saa sen voiman. Monet sydämelliset terveiset äidille ja pojille ja lapselleni. S.»

Nämä kirjeet pitivät taloa alituksessa jännityksessä. Niitä tuli harvoin, kuukausien, joskus vuosien vähäjoilla. Niiden sisällön sai äiti tietää. Hän se myöskin vei postiin ne rahakirjeet, jotka Tumma sisarelleen lähetti. Hän häpesi kun asetti kirjeen postinhoitajan eteen, vaikka tämä oli vieras ihminen eikä voinut tietää Sorjasta mitään. Naapurien ja kylänmiesten kysymyksiin kävi yhä vaikeammaksi vastata. Silloin äiti pitkästä aikaa saattoi nostaa päätään, kun hän sai kertoa, että hänen tyttärensä oli mennyt naimisiin rikkaan tohtorin kanssa. Mutta hyvin pian alkoi äidistä tuntua, ettei Sorja kauan pysy tohtorin luona, ja niin hän jälleen kävi harvasanaisiksi, kun tuli tyttärestä puhe. Miksei hän tule kotiin käymään? Niin, kas hänellä on siellä niin paljon touhua, aina vieraita ja humua ja menoa. Hän toivoo äitiä ja sisarta sinne, mutta kas Tummallahan on täällä niin paljon työtä.

Tumma Falcke istuu ikkunassa ja polkee ompelukonetta. Häntä väsyttää. Hän vanhenee. Hartioihin koskee ja polvet ovat kankeat, kun yrittää nousta. Silmätkin alkavat väsyä. Vaaleat kankaat menevät vielä, mutta mustaa näkee ommella vain päivänvalon aikana. Kun joskus sulkee silmät lepuuttaakseen niitä, kokoontuu niiden pohjalle outoja kuumia värejä, jommoisia ei koskaan näe tervein silmin. Tumma ei ajattele loppuun sitä ajatusta, joka nousee jossakin kaukana hänen miellesään. Hän ajattelee: täytyy saada lasit, mitenkähän ne saisi. Sitten hän alkaa laskea, mitä hänellä nyt on säästöpankissa ja miten paljon hän lähitulevina aikoina voi sinne viedä ja miten paljon vihdoinkin tarvitaan, ennenkuin poikain koulunkäynti on turvattu. Olipa onni, että tuli tänne yhteiskoulu. Jos olisi pitänyt lähettää kaupunkiin mummo ja lapset, niin sitten olisi ollut pahempi. Kyllä nyt sentään suoriutuu. Onkohan sokeus perinnöllinen? Nyt hän tarvitsisi ystävää, joka sanoisi hänelle hyvän sanan. Hän on kovin yksin. Hän on valinnut vain sellaisia ystäviä kuin ruusupensas. Mutta hullutukset

ruusupensaasta pitää heittää, laulut pitää heittää, kaikki lapsellisuudet pitää heittää, sillä niiden aika on ohi... Tumma ei enää ajattele mitään ja vain kyynel vierähtää hänen silmästään. Se ei saisi tapahtua, sillä siitä tulevat silmät sairaammiksi. Eräänä päivänä ei hän saa lankaa neulansilmään ja huomaa, ettei näe neulan silmää. Vihdoin hän vahingossa osaa oikeaan ja senjälkeen seisoo hän hetkisen mietteissään. Yhtäkkiä hän muistaa, että hänelle jäi Sorjan brovninki. Se on piilossa siellä missä hänen salaiset kirjeensä, ne jotka eivät tule postissa, vaan milloin laivan kapteenin, milloin junan lämmitäjän, milloin makuuvaunun siivoojattaren, tai jonkun sellaisen mukana. Näiden kirjeiden sisältöä ei äiti saa tietää. Mutta omituista kyllä, hän aina Tumman kasvoista arvaa, milloin kirje on tullut. Tumma ei osaa olla tyyni. Hän tietää itsekkin, että hänen silmänsä välkkyvät ja huulet värisevät. Eikä auta, vaikka hän painaa luomet silmien päälle, tai pusertaa kiinni suunsa, sillä hänen koko olentonsa on silloin sellaisen onnen ja kaipauksen vallassa, että mieliala tulee ilmi milloin kalpeuden muodossa kasvoilla, milloin punana poskilla, milloin hän pudottaa käsistään mitä vain pitelee, milloin hän kuin tanssien käy yli permantojen. Vaikeinta on, ettei hän päivän aikaan uskalla vaarallisia kirjeitä lukea. Hän pistää ne povelleen piiloon ja kuuntelee paperinkahinaa ja sydämensä lyöntejä, kunnes ilta ja yksinäisyys ovat tulleet. Nämä kirjeet ovat tykkänään toisenslaisia kuin ne, jotka posti tuo. Näissä ei ole alkukirjoitusta eikä nimeä, ei osoitetta eikä päivämäärää, ne ovat lyhyitä ja niukkoja, usein on kirjoituskin tehty vieraaksi. Mutta sellaisella kootulla tarkkaavaisuudella ottaa Tumma Falcke vastaan joka sanan, että kun hän siinä yön yksinäisyydessä on lukenut kirjeen uudestaan ja uudestaan, niin on se kaikkien hänen aistimiensa välityksellä lähtemättömästi tullut hänen omaisuudekseen. Hän näkee silmissään lähtemättömästi tekstin, millä kohdalla sivua on mikin sana, ja hänen kuulonsa on antanut jokaiselle lauseelle sen äänen, millä kirjoittaja olisi sen hänelle lausunut, jos välimatka olisi sen sallinut. Niin saattaa Tumma Falcke konetta poikiessaan joka hetki kutsua silmiensä eteen kalliittien kirjeittensä tekstin, vie-

läpä kirjoittajan kasvot ja korviinsa hänen äänensä. Hän ei ole heitä unohtanut, vaimoan ja lastaan. Hän on heistä huolissaan, hän ikävöi heitä. Mutta hänen täytyy olla siellä missä on. »Ole hiljaa, sydämeni», sanelee Tumma mielessään ja polkee kiivaasti konettaan eikä ajattele lopulta mitään. »Hiljaa, hiljaa, pois muistot, pois toivo, pois kaipaush.» Mutta ennenkuin hän tietääkään, kuvittelee hän taasen, että hän yhdessä pojan kanssa on lähdössä asemalle isää vastaan. Hän puettaa Pentin samettivaatteisiin ja valkoiseen kaulukseen. Isä on luvannut tulla, täytyyhän hänen tulla! Tuossa pihamaalla kohtasivat he kerran toisensa, silloin vuosia sitten. Kunhan ei hän, Tumma, vain olisi kovin muuttanut. Jos saisikin aikaa käydä enemmän ulkona. Hän on tullut kovin kalpeaksi ja ehkä silmätkin ovat kärsineet. Arne ennen sanoi, että ne olivat kauniit. Olisi kauheaa, jos ne olisivat tulleet rumemmiksi. »Hiljaa, hiljaa, sydämeni...»

Eräänä päivänä, kun hän on viemässä valmista työtä kauppalan toiseen päähän ja yrittää rautatiekiskojen yli, pidättää hänet ääni. Hän näkee tutun santarmin väsyneesti astuvan jälkeensä, sapelin kaiken aikaa kolahdellessa maahan tai saappaan varsia vasten. Hän katselee ympärilleen, asettaa rouva Falcken silmien eteen kirjeen ja kysyy, tunteeko hän käsialan.

Tunteeko hän tämän käsialan?

Kaikkien joukosta!

En, sanoo hän vaistomaisesti ja tuijottaa kauhusta jäykkänä kirjeeseen, jonka tahrainen asu todistaa sen kulkeneen monien käsien läpi.

Rouva, sanoo vanha venäläinen, en ilmianna teitä. Olemme juoneet yhdessä Matvej Ivanovitshin kanssa, olimme ystävät, kauniisti lauloi Matvej Ivanovitsh, toista sellaista ääntä ei ole. Ja Pietarissa oli käynyt. En ilmianna teitä, rouva, suojellut olen teitä. Kolme tällaista kirjettä on lähetetty minulle. Kirjoittakaa herralle, että on varovainen. Ei pidä tulla tänne — täältä lähetetään painettien keskellä Pietariin. Ette koskaan näe toisianne. Kirjoittakaa, rouva, sanokaa hänelle. En minä lähetä, yhdessä juotiin Matvej Ivanovitshin kanssa. Mutta minut lähettävät pois täältä. Pois lähettävät, olen

ollut liian kauan, kaikki tunnen, kaikki tuntevat minut. Vieraita, uusia, nuoria lähettävät tänne. Kirjoittakaa, ettei tule. Mikä hätä hänellä siellä. Heitä on siellä paljon - ei kuulu minuun. Onko herra vaarassa? On vaarassa. Johan sanoin, rouva: unelmat ovat vaarallisia ja kaipaus on kaikkein pahinta. Minun lapseni jos rupeaa haluamaan kuuta alas taivaalta, niin hänen lapsenlapsensa sadan vuoden perästä jo ovat asettaneet sen torille ja leikkaavat juustoa sen kyljestä ja myyvät sitä kautta maapallon niin ettei enää lehmiä tarvita ja kaikki tästä juustosta rikastuvat. Ja teidän herra jos ikävöi vaarallisia asioita — en huoli edes ääneen sanoa mitä asioita — niin hänen lapsensa lapset sadan vuoden perästä jo tahtovat Suomelle omaa keisaria. Vot, sillä tavalla. Ei ole sitä kaipausta, joka ei täyttyisi — voi kulua tuhat vuotta, mutta se täyttyy. Kaipaus ei ole mitään muurisavea, jota aika syö — kaipaus on sitä pahinta voimaa, mistä kaikki luotiin. Sentähden sanon vieläkin, rouva, kirjoittakaa herralle, ettei tule. Ja poikia pitääkää silmällä. Niin, ne vasta vaarallisia ovatkin. Ne eivät enää ole mitään lapsia. Varsinkin se hiljainen, kalpea poika, se ajattelee. Ja se toinen toimii. Se on sellainen, ettei se mitään pelkää. Ei, en ilmianna, suojellut olen. Mutta kirjoittakaa herralle, että pysyy siellä.

Tämän jälkeen lakkasi Tumma Falcke toivomasta miestänsä kotiin. Hän ei edes uskaltanut häntä ajatella, jottei kaipauksellaan vaikuttaisi häneen. Ei ollut mitään mahdollisuutta nyt lähettää kirjeitä. Ja niin hän koko tahdollaan ja tarmollaan itsekseen toisteli: älä tule, älä tule. Mutta jokainen ihminen joka tienmutkasta astui taloa kohden, sai hänet säpsähtämään. Älä tule, älä Jumalan tähden tule! Pojat — katsotaanko siis heitäkin vaarallisiksi? Tarkoittiko vanha santarmi, että kasvatuksella olisi tukahdutettava turmiolliset idut heidän sie- luissaan, vai mitä?

Tumma Falcke istuu ja polkee ompelukonetta. Ruusupensaain oksien takaa näkyvät ränstyvät työväenraken- nukset ja aitat, joiden portaat ovat kallellaan. Piha- maalla kirmaa parikymmentä iloista lasta ja kauempana kuuluu junan jyrinä ja vihellys. Jossakin kaukana on

lapsuus, pihamaa, jonka kukkaisrunsauk jo on siirtynyt sadun piiriin, kirkko ja kellotapuli, jotka kuvastuivat Paalajärveen, kaikki se on hyvin kaukana. Silmät näkevät tämän ihanuuden unettomina öinä, kun hetkeksi on päässyt keveään horrokseen. Ei ole ollut aikaa lähteä sinne, eikä tarmoakaan. Tumma Falckella on sellainen unelma, että poikain pitäisi saada käydä rippikoulu Paalajärvellä. Kirkkoveneessä tahtoo hän lähteä sinne juhannuksena ja silloin käydä ehtoollisella. Sitten on vuosia kun hän on notkistanut polvensa Herran pöydän edessä, mutta nyt hän tahtoisii tässä vanhassa toimituksessa tavata isänsä ja lapsensa. Notkon kirkolle on täältä kyllä lyhyempi matka. Mutta ehkä hän saa aikaan, että poikain toveritkin lähtevät Paalajärvelle. Täällä kauppalassa, täällä ei ole kirkkoa, ei tornia eikä kirkonkelloa. Täällä laulavat juna ja tehtaanpillit. Ne laulavat lasten kehtoon ja kasvattavat lapset. Kreeta-Karoliina Iso-Hieta nousi vuorille kuullakseen kirkonkellon, kunnes löysi soiton omasta rinnastaan. Hän olikin kukkivan Laarin tytär ja Paalajärven kirkonkello oli laulanut hänelle. Mutta nämä lapset täällä — heidän silmänsä eivät näe tornia, eivätkä heidän korvansa kuule kelloa! Niin lähtevät he elämään.

Hänen omat lapsensa, hekään eivät ole nähneet kellotapulia eivätkä kuulleet soittoa, eivät edes laulua he ole kuulleet. Ehkäpä heistä tuleekin tyynempää sukukuntaa. Tyynempää ja köyhempää. Kun Tumma Falcke tätä ajattelee, on hänellä paha omatunto. Kun voisi omasta rinnastaan löytää kellonsoiton. Mutta hänen rinnassaan elää vain kaipaus. Kaikki mikä ei saanut laulaa eikä puhjeta kukkaan, kaikki nyyhkii siellä kuin paasien alla. Koska saa tämä kaipaus päästä ilmoille ja luoda? Pentti Falckenko on suotu äänellään täyttää kirkko, vai joku lapsenlapsiko sen tekee tuhannen vuoden jälkeen? Iäisyyden aikamäärässä ovat vuodet vain pisara meressä.

Harvinainen sattuma tuli avuksi Tumma Falckelle. Ilman sitä hän tuskin olisi jaksanut kaivata itselleen kokoon matkaa kirkkoveneessä Paalajärvelle. Sillä kirkkoveneitä ei enää ole käytetty vuosikymmeniin, nyky-polvi ei ole niitä edes nähnyt. Kolme laivaa välittää lii-

kennettä ennen niin hiljaisella Paalajärvellä ja vanhalla »Naurulla» on silläkin vielä työtä: sitä käytetään tavarankuljetukseen. Joka tapauksessa kysytään nyt yhtäkkiä ihmeen vuoksi jälleen kirkkovenettä. Tehtaalla on vieraita ulkomailta ja nämä ovat jostakin kirjastaan lukeneet kaksikymmenhankaisista, jotka Suomessa pyhäaamuin kuljettavat väkeä kaukaisilta saloilta ja vesien takaa kirkolle. Ulkomaalaiset ovat valmiit maksamaan, jos niin tarvitaan. Ja kaukaisimmilta saarilta todella vielä löydetään kirkkovene, joskaan ei lähimainkaan kaksikymmenhankainen, ja tämä saadaan siihen kuntoon, että kyläkunta sillä voi lähteä kirkolle viettämään Johannes Kastajan päivää. Ulkomaalaiset kaukoputkilleen, matkakirjoineen ja outoine pukimineen odottavat varhain aamulla iloisessa jännityksessä rannassa, koettaen sanakirjan avulla keskustella niitten suomalaisten kanssa, joista näyttää tulevan heidän kanssamatkustajiaan. Heitä on kaksi naista, vanha ja nuorempi, sekä kaksi poikaa. Kaikki ovat juhlallisissa mustissa pukimissa, huolimatta kesälämpimästä, ja naiset pitelevät varovasti käsissään kukkaseppeleitä ja virsikirjaa, joka kummallakin on kiedottuna valkeaan liinaan. Laivasilta on eilisillasta koristettu koivuilla — täällä leikittiin eilen kokkoa polttaessa ja koivut ovat jo hiukan lakastuneet. Koko rantatöyräs on täynnä asumuksia, joiden ovenpielissä juhannuskoivut tuoksuen lakastuvat. Mutta siinä missä muhkea viertotie sillalta lähtee kauppalaan kohden, siinä on puistikon keskellä pronssinen rintakuva ja ulkomaalaiset kiertävät jalustaa ja ihmettelevät itseksensä, kuka mahtaa olla mies, jota Ison-Hiedan yhteiskunta näin on kunnioittanut.

Se on Kaapo Iso-Hieta, vastaa vieraitten suureksi hämmästykseksi isompi poikasista heidän kielellään. Ensimmäinen mies, joka rakensi tänne talon. Täällä oli silloin vain metsää.

Vai niin, innostuvat ulkomaalaiset ja tutkivat entistä tarkkaavammin merkkimiehen piirteitä. Onko siitä kauankin?

Pojat eivät sitä tiedä, vaan menevät kysymään mummolta.

Seitsemättäkymmentä vuotta, sanoo mummo, ja lisää

samassa: hän oli oikein ahne ja itsekäs mies eikä ensinkään ansainnut tällaista kunnianosoitusta. Eikä hän ollut tuon näköinenkään, ei sinnepäinkään.

Ulkomaalaiset eivät ymmärrä, mitä vanhus sanoo, vaan tutkivat yhä kuvaa, lausuen, että miehellä on itse asiassa varsin tarmokkaat ja huomattavat kasvopiirteet. Oikea suomalaisen miehen perikuva. Ja tuli aivan yksin tänne metsään? Niin, ne ovat kummallisia miehiä nuo uranaukaisijat, jotka heidän kaipaüksensa ajaa yksinäisyyteen. Ilman heitä ei olisi kaupunkeja eikä kyliä. Joku herroista ottaa esiin taskukirjansa ja piirtää sinne nimen, joka kultakirjaimin on kirjoitettuna jalustaan kuvan alle. Vanha vaimo puistelee päätään, pyyhkien hikeä otsaltaan. He ovat jalan kävelleet kauppalasta ja, peläten myöhästyvänsä, kiirehtivät. He ovat muistelleet sitä syksyistä aamua, jolloin he ensi kerran yhdessä tulivat tänne — he eivät koskaan kulje tästä sitä muistamatta. Ei mitään täällä silloin ollut. Aamu on nyt vilpoinen ja kasteen hopeinen härmä peittää nurmet ja puistikot. Linnunlaulun täyttämä ilma väreilee ylös sineä kohden ikäänkuin leivoset liikuttelisivat sitä, noustessaan korkeuteen.

Iloinen huudahdus pääsee ulkomaalaisilta, kun kirkkove-ne salmesta soluu lahdelle, kerraten vedessä airon-varret ja siellä täällä jonkin valkoisen liinan tai paidan-hihan. Äsken niin hiljainen järvi on tästä veneestä saanut elävöittävän henkensä. Tukki-pappa näkee siitä pylväänsä päästä viimeisen kirkkove-neen lähtevän solu-maan Paalajärven kirkkoa kohden. Ulkomaalaiset saavat hyvät paikat perässä — heidän jalkainsa alle aseta-taan lauta, sillä vene vuotaa — ja kaikki muutkin, jotka ovat tulleet heidän mukanaan, joutuvat siihen lähelle. Pienikokoisin herra, jonka sanotaan olevan heistä arvok-kaimman ja suurimman, mikä ministeri lieneekään, kysyy jotakin Pentiltä ja Pentti tulkitsee, että hän kysyy, eikö ole tapana laulaa. Niin, mikseikäs, jos vain olisi laulajia. Ovathan nuo Ison-Hiedan nuoret herrat! Kehoi-tus käy nyt miehestä mieheen ja joku hyräileekin jo alkua, mutta laulusta ei kuitenkaan tule mitään ja niin kyntää vene voimakkain sysäyksin vettä ilman että kuu-luu muuta kuin airojen loiske ja hankojen kitinä. Tämä

onkin juhlallisempaa tämä hiljaisuus, johon kaukaiset sinertävät vaarat, ohi liukuvat saaret ja jokainen yksityinen puukin yhtyvät kuin yhteiseen hartaudenpitoon. Vihdoin kyselevät vieraat taas jotakin ja Pentti tulkitsee heidän tahtovan tietää, miksei aina kuljeta tällaisella veneellä vaan ikävillä höyrylaivoilla. Silloin helittää lähin soutajista airostaan, pyyhkii otsaltaan hikeä ja selittää nauraen, että kun tämän matkan soutaa sieltä kaukaisilta saarilta, niin nukkuu kirkonpenkkiin eikä herää vaikka pappi miten huutaisi. Tämän ymmärtävät ulkomaalaiset ja nauravat makeasti, ja asia tulee vielä selvemmäksi ja saa vielä suuremman kantavuuden, kun Matti selittää, että ennen oli erikoinen unilukkari, joka herätteli ihmisiä, kun he pitkät matkat tultuaan nukkuvat penkkiin. Ja penkit tehtiinkin sitä varten niin kapeat ja epämukavat kuin suinkin, etteivät houkuttelisi vaipumaan uneen. Ulkomaalaiset nyökkäävät toisilleen päätä ja jäävät ajattelemaan tätä harvaan asuttua tuhatjärvien maata, joka vuosisadasta vuosisataan on taistellut kulttuurin puolesta täällä lumirajan äärellä. Ja taasen vaivutaan hiljaisuuteen ja unohdutaan katselemaan pisimmän suvisen päivän sineä ja vehreyttä täältä taivaan ja maan väliltä. Luodolta huutavat lokit, siivet välähtelevät, jokin lintu asettuu lentämään juuri veneen yläpuolella ja liitelee siinä kauan, siipiä liikuttamatta.

Tumma Falcke ja hänen äitinsä viettävät siinä suurta pyhää niinkuin tekevät ihmiset, jotka harvoin pääsevät irtaantumaan töitten ja velvollisuuksien valjaista. He lepäävät, unen ja valveillaolon vaiheilla, eläen muistoissa yhtä paljon kuin todellisuudessa. Silloin tällöin avaavat he virsikirjansa ikäänkuin etsiäkseen jotakin virttä, mutta heille avautuu aina sama kohta: se missä on eräs sanomalehdestä irtileikattu kuolinilmoitus. He osaavat sen ulkoa. Siinä on musta risti kanttori Matti Erland Lehtisen nimen yläpuolella ja alasyrjässä Aliina Lehtinen. Tämä on molemmille naisille juhlallinen paperi senkin vuoksi, että Matti ja Aliina Lehtisen nimet siinä ainoan kerran esiintyvät painettuina.

Tumma Falcke katsahtaa silloin tällöin poikiin, jotka istuvat vieraitten herrojen vieressä, kohteliaasti vastaten heidän kysymyksiinsä ja selitellen heille asioita tar-

peen mukaan. Kauniita poikia ovat — Jumalalle kiitos! Oikeastaan olisi äiti suonut, että he olisivat saaneet olla yksikseen tällaisena tärkeänä aamuna ja koota ajatuksensa ennen ensi ehtoolliskäyntiä. Mutta toiselta puolen ei hän saata olla iloitsematta siitä, että he tuossa puhuvat korkeitten ulkomaalaisten kanssa heidän kielellään. Jumalan kiitos, että olen jaksanut, ajattelee äiti. He ovat saaneet pohjasivistyksen ja heidän pitää saada sitä enemmän. Minun täytyy jaksaa siihen asti kun ovat ylioppilaita. Ja minä jaksankin. Tällaisen matkan jälkeen taas jaksan. Kunhan me vain kaikki nyt saisimme sen oikean mielen ja kaipauksen.

Ulkomaalaiset herrat ovat nähtävästi kysyneet pojilta miksi he aikovat, kun tulevat suuriksi. Pojat punastuvat hiukan, katsovat toisiinsa ja Pentti selittää, että tuo Matti aikoo papiksi. Silloin sanoo taas Matti, että Pentti aikoo arkkitehdiksi.

Hän aikoo rakentaa vain kirkkoja, sanoo Matti ja hymyilee.

Vieraat ihmettelevät huvitettuina. Minkätähden vain kirkkoja?

Sentähden ... sentähden ... että ... jokaisen ihmisen pitäisi asua niin lähellä kirkkoa, että hän voi nähdä sen tornin ja kuulla kelloa. Mutta meillä on pitkiä peninkulmia aivan ilman torneja ja kelloja...

Vieraat sanovat, että se on kaunista. Ja nyt se ministeri, vai mikä hän lienee, alkaa kuvata oikein kauniita vanhoja kirkkoja. Hän näyttelee käsillään, miten holvit nousevat ja niin korkealle hänen täytyy näyttää, että hän aivan on menossa kumoon, tähystellessään ylös sineen. Ja eikös hän nyt muistakin, että hänen taskusaan on jokin kuva. Aivan oikein, siellä on alankomaalainen doomi, ja Pentti saa kuvan. Molemmat pojat istuvat sitten, päät yhdessä, huulet lujasti koossa ja tutkivat kuvaa.

Sellaisen jos voisi rakentaa, sanoo toinen.

Sellaisessa jos saisi saarnata, sanoo toinen.

Tumma Falcke on kuullut sanat. Hän on myöskin saanut selvän äskeisestä keskustelusta. Kyyneleet liikkuvat jossain syvällä rinnassa, ilon kyyneleet. Mutta hän ei toki päästä niitä ylös, ei edes katsahdakaan sinne,

missä pojat istuvat. Niin kuluu matka. Aurinko nousee vähä korkeammalle ja valaistukset rannoilla käyvät iloisemmiksi. Soutajia muutetaan, he ovat ensin vähän tottumattomat, kunnes pääsevät tahtiin ja sitten kynnetään vettä uudella vauhdilla. Ettei saisi laiva kiinni.

Yhtäkkiä huomaa Tumma Falcke, että molempien poikain posket alkavat palaa ja ilme jännittyy outoon odotukseen. Nyt ei hän saa selvää siitä mitä he puhuvat. Hänen tekisi jo mieli kysyä, sillä poikain kasvoista hän näkee, että he ovat saaneet kuulla jotakin hyvin tärkeää. He kysyvät ja kysyvät, ja ulkomaalaiset heilauttavat kättään ja näyttävät viisailta ja profeetallisilta. Kun Tumma suurin, kysyvin silmin katsoo heihin, nyökäyttävät he hänellekin päätään ja viittovat pojille, että he tulkitsisivat hänelle, mistä on ollut puhe. Silloin Matti tulee hänen viereensä ja puhuu hänelle korvaan, että he tuntevat useita valtiollisia maanpakolaisia ja myöskin suomalaisia. He vievät mielellään kirjeen, jos vain saavat osotteen. Olisivatko nähneet tohtori Falckea — sitä eivät muista. Mutta he vievät mielellään kirjeen. Kyllä paljon voi muuttua, sanovat he. Kyllä nämä pakolaiset voivat palata, kun olosuhteet vain muuttuvat. Ja se, mikä kaikki muuttaa, se on sota. Ja sota on välttämätön. Mahdoton välttää nimittäin.

Kun Tumma Falcke tämän kuulee, toistelee hän, ikäänkuin ei uskoisi korviaan, sanoja: suomalaisiakin? Ettäkö vievät kirjeen? Että voivat palata? Jos tulee sota? Että siis tulee sota? Kaikkien maailmanvaltojen välillä? Sota?

Kaikki nämä asiat, lausuttuina juhannusaamuna kirkkovenessä keskellä sinistä Paalajärveä, matkalla rippikirkkoon, tekevät Tumma Falckeen järkyttävän vaikutuksen. Hän tuntee yhtähaavaa kaivattunsa läheisyyden niin selvästi, että silmiensä pohjalla näkee hänen piirteensä, tuntee vaaran, joka häntä uhkaa siksi, että hän on täällä, vaikkapa vain hänen ajatuksissaan, ja tuntee tulevan sodan tuhon sekä tämän tuhon takana jotain valoisaa ja vapauttavaa. Hän on, saadakseen ajatuksilleen jotakin kiinnekohtaa, avannut virsikirjan ja tuijottaa isänsä kuolinilmoitukseen. Mutta niin suunniltaan hän on, että kun yksi vieraista ojentaa hänelle paperi-

arkin ja kynän, niin ei hän tiedä, mitä niillä tekisi. Ja kun hän vihdoin käsittää, minkätähden he ovat nähneet vaivan ja matkalaukustaan ottaneet esiin kynän ja pape-
rin, niin ei hän tiedä mitä kirjoittaisi. Hän punnitsee joka sanaa: ei mitään turhaa sovi kirjoittaa tällaisena kohtalokkaana hetkenä. Ja niin hän odottaa ja odottaa katsellen hyökyä, joka käy venettä pitkin, sen ponnis-
taessa eteenpäin. Pienen, pienen osan siitä, mitä hän tuntee, hän saa sanoa. Hyöky kohisee ja pärskyy, hänen mielessäänkin käy hyöky korkeana, mutta hän ei ymmärrä, mitä sanoisi. Tuossa lähestyy saari, jonka rantahiekalla hän joskus lapsena on keittänyt kahvia heidän ollessaan huviretkellä isän kanssa. Tuossa on sama koivu, jonka juurella istuttiin, tuossa samat kivet, joiden lomiin tehtiin tuli. Pian käännytään salmea kohden ja sitten tulee niemen takaa näkyviin Paalajärven kirkko tornineen. Noilla kivillä huusivat lokit silloin, kun hän äidin kanssa ensi kertaa lähti Isoon-Hietaan. Ne huutavat nytkin — huutanevatko täällä aina. Hyöky kiihtyy äkkiä ja heittää pärskettään yli laidan. Soutajat ovat voimainsa takaa tarttuneet kiinni ja vetelevät kuin kilpasoudussa. Sitten he yhtäkkiä nostavat aivot, ja saamallaan vauhdilla lipuu vene salmeen, jonka veden luulisi olevan aivan vihreää, mutta se johtuu vain rannoista, joiden puut näyttävät olevan kaatumaisillaan veteen. Salmesta tulee vastaan kukkivien pihlajien tuoksu aivan kuin hengähdys siitä maailmasta, jota kohti kuljetaan: Paalajärven kirkonkylästä. Siinä se nyt on kaltaallaan paanukattoinen kirkko tapuleineen. Naakat lentelevät sen ympärillä, ja kauempana kohoilee kylä kukkivien puutarhojensa keskellä. Kaikkien muiden puhellessa ja uudella innolla halkoessa airoilla vettä istuu vanha rouva Lehtinen rukoukseen vaipuneena ja hänen tyttärensä kirjoittaa virsikirjan kantta vastaan jotain siitä, että Arne on hänen ajatuksissaan yötä ja päivää ja että hän uskoo jälleennäkemisen hetkeen. Mutta hänen ei pidä tulla, sillä se on vaarallista. Kotona voivat kaikki hyvin ja toivottavat isälle samaa. He lähettävät kaipaavat terveisensä.

Vene kolahtaa rantaan. Sen melun aikana, mikä syntyy, kun tuhdot ja aivot läiskähdellen siirtyvät, ihmisten

kiirehtiessä niiden ylitse maihin, helähtää ilmaan kevyt iloinen kellon läppäys ja pian senjälkeen soivat molemmat kellot. Koko sininen ilma täyttyy tästä soitosta.

Vasta nyt kääntyy näkyviin laiva. Eipäs saanut kiinni! Koettanut on, mutta eipäs saanut. Se on koivuilla koristettu, lehvien lomitse pilkottaa kesäisiä juhla-vaatteita ja rippilasten tummia pukuja. Rannalla, siinä missä ennen oli kirkko aittojen rivi, on nyt myymälä, koivuilla koristettu sekin, mistä saadaan etelän hedelmiä ja virvoitusjuomia. Maantiellä vanhojen mäntyjen takana pöllähtelee ilmaan loppumaton sarja tomupilviä: isännät ja emännät ajavat siellä parhaissa vaatteissaan ja parhailla hevosillaan, jalanastujien kulkiessa polulla ojan toisella puolen. Yhtäkkiä huutaa miehenääni venerannasta: kello kolmelta pitää olla veneellä, ettei käy niin kuin Sakleenin kirkkoretken! Kello kolmelta siis!

Sacklén — hän elää täällä sananparsissa.

Kanttori Lehtisen omaiset astelevat seppeleet käsivarilla kirkkokansan saatossa. He näkevät hiekkamäet keltaisinaan kukkivaa maksaruohoa, näkevät Laarin vaikeitten porttiensa takaa, näkevät muut tutut asumukset, tutut kivet, tutut polut. He tulevat hautausmaalle, lukevat risteistä tuttuja nimiä, laskevat kumpujen nurmille seppeleensä ja seisovat siinä hetken, kuunnellen mehiläisten surinaa peltitaulujen ympärillä ja ajatellen omia ajatuksiaan. Mutta koko tämän nykyisyyden takana, epämääräisessä tulevaisuudessa häämöttää jokin, jonka hahmo jo lankeaa tänne asti: sota, jälleennäkeminen, kaipausten täyttyminen. Ja kun Tumma Falcke painuu penkkiin siinä kirkossa, jonka hänen isänsä niin monena pyhänä kaipauksellaan täytti, näkee hän yli omien poikiensa päiden kaikki vieraat rippilapset, nuo tulevien sukupolvien edustajat, jotka kaipaüksensa kantamina kulkevat täyttymystä kohden.

Ja yhä istuu Tumma Falcke ompelukoneen ääressä ja polkee. Hänen näkönsä on käynyt huonoksi niin että hän enää tuskin voisi tehdäikään niitä mustanharmaita kotitekoisia pukuja, jommoisia hän vielä viime vuonna ompeli. Mutta onpa hänen onnistunut saada työ, joka ei rasita silmiä: hän neuloo kuolinvaatteita. Niitä tarvi-

taan nyt niin paljon kuin hän ikinä ehtii tehdä. Tammi-kuusta lähtien hän niitä on neulonut. Maalari Laine jolla on puuseppä- ja ruumisarkkuliike, hänelle antoi tämän työn. Se on helppoa näpertelyä, kolmessa tai neljässä tunnissa on koko puku valmis. Ja hauskaakin tämä työ on. Monet tahtovat vainajilleen hienot pitsitetyt tamineet. Niitä on mukava ommella. Kaikki tahtovat valkoista, ei kukaan vielä ole pyytänyt neulomaan punaisia kuolinvaatteita. Valkoinen on hyvää heikoille silmille. Eikä enää tunnu yksitoikkoiseltakaan aina neuloa näin yhtä ja samaa — tällä vaatelajilla on aina aivan sama kuosi. Ajatusta ei siinä työssä tarvita ensinkään ajatukset saavat kulkea omia teitään. Vaikka parasta olisi, jollei tarvitsisi ajatellakaan. Joka tapauksessa tämä helppo valkoinen työ sallii Tumma Falcken istua tutulla paikallaan ikkunan ääressä. Hän on kuin siihen kiinnikasvanut, siitä näkee ja kuulee senverran maailman menosta kuin hän tarvitsee elämäänsä varten, ja enemmänkin. Hän olisi kuin koditon ilman sitä paikkaa.

Kaikki on pimeyden peitossa. Pojista ei joulun jälkeen ole ollut mitään tietoa. Lienevätkö elossa vaiko kuolleina. Huono äiti hän heille on ollut. Hänellä ei koskaan ole ollut aikaa olla äitinä. Mutta hyvä ystävä hän on ollut. Ja henkensä hän ilolla antaisi heidän puolestaan, jos voisi. Mutta se olisi kai liian suuri onni. Varmaan ei hän, Tumma Falcke, elävin silmin enää näe poikiaan eikä miestään. Sensijaan hän uskoo, että kohtaa heidät kuoleman jälkeen. Eikähän siinä niin suurta eroa olekaan. Nämä elämän vuodet tässä ovat pian ohi. Ja näittenkin vuosien aikana hän ajatuksissaan voi olla heidän kanssaan. Eihän hän oikeastaan ennenkään ole seurustellut poikain kanssa — ainoastaan tuntenut hän on kesken työtään, että he liikkuvat jossain hänen ympärillään. Ja niin he tekevät nytkin. He ovat jonkin verran kauempana, mutta silti hänen luonaan. Kunhan ei heidän olisi hyvin paha, kunhan ei heitä kidutettaisi. Kun Tumma Falcke tätä ajattelee, puhkeaa hiki hänen otsalleen ja hänen kylmät kätensä käyvät niin märiksi, että täytyy nousta niitä huuhtelemaan.

Kuka olisi voinut uskoa, että he äidin ja Sorjan kanssa vielä kerran asuisivat yhdessä. Täällä he kuitenkin

kaikki kolme nyt ovat. Vaikka itse asiassa jokainen on kuin yksinään.

No, mikä nyt on, kun Laine sellaista kyytiä suuntaa kelkkansa tänne. Onko ehkä päätetty pitää hautajaiset aikaisemmin? Luuleeko hän potkukelkalla saavansa kulkemaan kaikki nämä korilliset? Eivät vaatteet paljon paina, mutta niitä ei saa rypistää. Omituinen mies tuo Laine: hän on tuskin muuttunut siitä kun Tumma hänet ensi kerran näki. Vastenmielinen hän oli hänelle ensi hetkestä eikä aika ole vaikutusta parantanut. Ohjattaessaan kelkan pitkiä teräsjalaksia läpi korkeaksi luotujen sulavien lumivallien, hymyilee hän ystävällisesti lapsille, jotka harjoittavat marssimista. He leikkivät sotaa, ja pieni punainen vaatekaistale vilkahtelee kepin nenästä, heidän juostessaan kinoksien keskellä. Laine puhuttelee lapsia, saa mieleisiä vastauksia ja tulee hymyillen portaiden eteen. Siinä pysäyttää hän kelkkansa ja myöskin hymynsä. Heillä ei koskaan rouva Falcken kanssa ole ollut puhuttavaa kuin asioista, joille ei ole syytä hymyillä. Tumma Falcke näkee paikaltaan ikkunassa, että Laineen kasvot, hänen koputtaessaan portailla lunta saappaistaan, vetäytyvät outoon kiristykseen. Mikähän nyt on? ajattelee hän ja hänen mieleensä muistuvat molemmat pojat, joista ei hänellä ole mitään tietoa. Mahtaako tuo mies tietää jotakin? Laineella on tapana eteisessä vielä ottaa nurkasta luuta, jota talonväet käyttävät, ja sillä puhdistaa jalkansa ennen sisään tuloaan. Nyt ei hän tee sitä, vaan tulee suoraan huoneeseen. Eikä karta edes valkeita mattoja, joita ompelijatar valkean työnsä vuoksi pitää täällä näin talvellakin, eikä jää ovensuuhun tuolille, niinkuin tavallisesti, vaan ottaa tuolin kaksin käsin ja tuo sen ompelukoneen ääreen.

Hän on juonut, toteaa Tumma Falcke, tuntien ilmassa hajua, joka sen ilmaisee. Samalla hän rauhoittuu: Laine käyttäytyy näin hiukan epätavallisesti sentähden että hän on juonut. Tällä hänen käytöksellään ei siis ole mitään tekemistä poikien kanssa. Tästä johtuu, että Tumma Falcke asettuu ystävälliselle kannalle häneen nähden. Hän kehoittaa istumaan, lopettaa ompelemisensa ja alkaa saksilla leikellä poikki langanpäitä. Niitä

ei näissä vaatteissa kannata päättää huolellisesti, vaan kaikki kuitataan niin vähällä työllä kuin suinkin. Valkoisella matolla ompelukoneen ääressä onkin suuri läjä paitoja, röiijyä, peitteitä ja silmäliinoja sellaisina kuin ompelijatar on ne koneestaan siihen pudottanut. Ne odottavat nyt vain silitystä ja sen suorittaa keittiössä äiti.

— Eihän hautauspäivää vain ole muutettu? sanoo Tumma Falcke, kun ei Laine ala puhua.

— Kuinka niin? sanoo Laine, hymähtää ja ravistaa päätään.

Hän on juonut, ajattelee Tumma, mutta ei voi estää punaa nousemasta poskilleen. Miksi tuo mies noin tuijottaa häneen?

— Ajattelin vain, kun tulitte sellaisella kiireellä.

— Tulin vain kuulemaan, mitä uutta rouva tietää.

— Mitäs minä tietäisin.

— Te — te vasta voittekin tietää.

Tumma Falcke hymähtää vuorostaan hänkin ja kohauttaa olkapäitään. Mikä kumma hänen on, hän punehtuu tulikuumaksi, vaikkei siihen ole minkäänlaista syytä? kaikki hän nyt voi selittää väärin, tuo mies.

— Tiedätte hyvin, Laine, että minä aina istun tässä, en ole viikkokausiin liikahtanut. Näen, että lapset tuossa pihamaalla leikkivät sotaa, ja itse olette kertonut, että isot ihmiset vähän kauempana myöskin leikkivät sotaa. Mitä minä muuta voisin tietää.

— Odottaako rouva vieraita?

— Mitä vieraita? kysyy rouva Falcke ja hänen työnsä vaipuu helmaan. — Minä teen työtä, niinkuin näette, mitä vieraita minä ehtisin ottaa vastaan?

— Mutta jos tulisi Saksasta.

Silloin veri pakenee rouva Falcken kasvoilta. Hän katsoo säikähtyneenä puhujaan, ravistaa sitten päätään ja tarttuu nopeasti työhönsä.

— Rouva sanoo nyt oikein totta, eikö rouva mitään ole kuullut?

Tumma Falcke tuntee, että hänen sydämensä lyönneilään täyttää koko ruumiin. Tuo mies tuossa tietää jotain ja aikoo jotain. Ja hänellä ja hänen ystävillään on tällä hetkellä kaikki valta. Ompelijatar nousee, kääntyy

puoleksi selin vieraaseen ja alkaa lajitella vaatteita, yhteen kuuluu paita eli röijy, peite ja silmäliina.

— Näitä pitäisi nyt olla neljäkymmentä, sanoo hän.
— Ja ylihuomiseksi kyllä saan loput. Viiteenkymmeneen arkkuunhan tilasitte.

— Piru vie, kuinka viisas tuo rouva on.

— Laine on taitanut vähän maistaa ja tahtoo sanoa kohteliaisuuksia.

— Ei mitään kohteliaisuuksia, piru vie! Ja kun minä maistan, niin määrän minä tiedän eikä siinä ole kenelläkään mitään sanomista. Ruumiita tuleekin parikymmentä lisää. Minkästähden ei rouva huoli sitä meidän tyttöä tänne auttamaan?

— Kun ei ole muuta kuin tämä yksi kone.

— Pianhan sen toisen koneen saa. Hevosia on ja koneita miten paljon vain.

Mitä hän tietää ja mitä hän aikoo? ajattelee Tumma Falcke, tuskin tietäen mitä hän vastaa.

— Mutta voihan tyttärenne neuloa kotonakin.

— Siinä se oli: rouva ei tahdo meidän tyttöä tänne!

— Voihan hän tulla, jos tahtoo. Ja jos lähetätte ompelukoneen. Ruokavaroja meillä on vähän, mutta ehkä hän käy kotona syömässä.

— Kyllä tuo on niin viisas tuo rouva.

— Kankaat alkavat nekin olla vähissä. Sitä valkoista pitsikangasta on täytynyt pitää hyvin säästäen.

— Niitä tulee uusi lasti, ehkä jo tänään.

— Hyvä on sitten vain. Kyllä minä teen parhaani.

— Mutta mitenkäs niiden Saksan-vieraiden laita on?

— Niihin en minä usko.

— Mutta eikö rouva sitten tosiaankaan ole mitään kuullut? Tottakai sisärenne on kertonut.

— Minä ehdin niin vähän puhua sisareni kanssa. Hänhän aina on siellä teatterissa. Ja nyt kun hän valmistaa matkaa Pietariin, niin enhän minä häntä edes tapaa.

— Ette taida enää olla niin hyviä keskenänne kuin ennen.

— Ei meillä mitään riitaa ole.

— Hän on taatusti meikäläinen, hän.

— Niin kai.

— Ja mikäs rouva on?

- Ompelija, näettehän sen itsekin.
- Niin, mutta mitä väriä?
- Puhuisitte nyt, mitä tulitte puhumaan.
- Jaa, helvetissä, siitä se juuri riippuu mitä teille puhun. Mitäs te siihen sanoisitte, jos Sorja saisi sulhasia Amerikasta.
- Ei sisareni tahdo tietää mistään sulhasista.
- No, niistä ei ole puutetta. Nämä meidän venäläiset täällä tappelevat hänestä. Kuinka käyneekään, kun se Amerikan-sulhanen tulee!
- Sanon vieläkin: sisareni ei tahdo tietää mistään sulhasista. Hän lähtee Pietariin laulamaan.
- Mutta jos on tahtominen.
- Puhukaa sitten sisareni itsensä kanssa, enhän minä voi mennä vastaamaan hänen puolestaan. Minun ymmärtääkseni hän on taiteilija, joka vain haluaa tehdä työtään.
- Niin oikein onkin, enkös sanonutkin teille, että kumoukset ovat tarpeelliset ja kyllä ne vielä tännekin tulevat, jotta asiat pantaisiin paikoilleen ja jokainen saisi kehittää lahjojaan. Työtä on kumous antanut Sorja Lehtiselle eikä hänen pitäisi voida palkankaan huonoutta valittaa. Mutta ei se mitään haittaa, vaikka sulhasiakin tulee.
- Mitä Laine nyt tarkoittaa?
- Sitä, että Hyrskyaalto on tullut Isoon-Hietaan kysymään morsiantansa ja poikaansa.
- Onko Hyrskyaalto tullut tänne?
- Sinne hän oitis aamulla meni talolle. Taidetaan tästä vielä saada punaiset häät, jos kiirettä pidetään. Eiköhän nuoripari pian ole täällä. Mutta kuinkas olisi... Onkos vanha mamma kotona? Tottahan talossa vielä on kahvia. Se oli viiden kilon pussi, jonka vanhalle rouvalle toin.
- Mitä te äsken Saksasta puhuitte?
- Niin, mitä mahdoinkaan puhua — taitaisi rouva mielellään kuulla. Se se niitä juuri kertoi, Hyrskyaalto. Ja meidän poika myöskin soitti Paalajärven kirkolta. Ne saatanan perkeleet... Mutta kertokoon Hyrskyaalto itse, jakka tulee. Taitaa olla vaarallista rouvalle kertoa. Sanon vain sen, että me on kohdeltu rouvaa niinkuin

olisitte ollut meidän väkeä. Työtä on annettu ja hyvä palkka ja ruokatavaroita. Eikä miehiäkään ole sijoitettu tänne. Me on luotettu rouvaan, kun sisarennekin on meikäläisiä ja kun ne venäläiset kaveritkin ovat häneen kuin hullut. Mutta kyllä kohtelu voi muuttuakin, jos käy ilmi, että vehkeilette lahtarien kanssa. Ja sitä on kyllä silloin tällöin epäilty. Mutta rouva voi valita nyt. Ja sitä ei tarvitse pelätä, ettei tämä paikkakunta puoliansa pidä. Meillä on täällä hyvät varustukset, on konekiväärit ja tykit ja apujoukkoja tulee, kun vain langalla ilmoittaa tahdomme. Ja rouva voi saada kirjeen menemään täältä sukulaisilleen, jos tahdotte niinkuin ilmoittaa mitä tänne Isoon-Hietaan kuuluu. Sopii sanoa siinä kirjeessä, ettei tänne ole hyvä tulla, helvetinmoinen vastaanotto täällä odottaa. No, näettekö nyt, kyllä meillä on hyvät tiedot.

— Mitä Hyrskyaalto sitten on kertonut? Ja mitä poikanne soitti Paalajärveltä?

— Vai pitäisi minun ne tässä kertoa ikäänkuin ei rouva niitä tietäisi! Vuosikausia te olette ne tietänyt, niitähän teidän miehenne juuri on valmistanut. Ja hän ne on tuonutkin tänne, ne saatanan perkeleet. No, mitä nyt sanotte? Taisi tulla sanomisista loppu. Mutta sen minä sanon, että jolleivät keinot onnistu Paalajärvellä, niin onnistuvat täällä. Se on tämä talo, joka ensiksi pannaan menemään, jos he tänne yrittävät. Sen rouva voi kirjoittaa omaisilleen.

Tumma Falcke seisoo ja lajittelee vaatteita. Hän panee huolellisesti kevyen ohuen vaatekappaleen läjään toisen päälle eikä lausu sanaakaan. On kuin säkki olisi vedetty hänen päänsä yli ja köytetty kiinni kaulan kohdalta: ei mitään hän näe eikä minnekään päin hän saata ajatella. Hänen sydämensä lyönnit jyskyttävät tässä pimeydessä kuin kone jossakin hirvittävässä konehuoneessa, missä täytyy tukahtua. Kirjeet — onko joku löytänyt kirjeet? välähtää äkkiä läpi hänen päänsä. Sitte hän ajattelee: ovatko he tulossa Paalajärvelle? Ja tänne? Samassa hänelle selviää: minä kuolen siis hyvin pian. Tämän ajatuksen jälkeen tulee jälleen valoisaksi ja hän näkee edessään maalari Laineen tutut kalpeat kasvot. Niissä on kuitenkin nyt jotakin, jota ei hän ennen

ole huomannut, jotakin, jonka hän ymmärtää ja joka vaikuttaa kumman sovittavasti.

Kaipaus! välähtää Tumma Falcken mieleen. On kuin hän kuulisi isänsä huutavan: oi tätä kaipausta, oi tätä tuskaa! Kaipaus huutaa tällä hetkellä tuhansilla suilla.

— Niin, mitä rouva tähän nyt sanoo? Miettikää nyt vähän, mutta pakoon ei ole yrittämistä, sillä täällä on jo vartijat ympäri koko talon. Minä menen vähän keittiöön vanhaa rouvaa tapaamaan. Eiköhän niistä viidestä kilosta liene jotakin jäljellä.

Tumma Falcke tuntee olevansa yksin huoneessa. Vartijat ympäri talon — häntäkö siis vartioidaan? Kirjeet — kirjeet täytyy heti hävittää. Ne ovat tällä hetkellä kukkaruukussa tuossa noin. Ei tarvitse muuta kuin avata uunin pellit, nostaa ylös kuivuneet kukanjuuret ja paiskata kaikki uuniin. Siellä on brovninkikin, mutta sehän on Sorjan, se voi siis jäädä. Näitä kirjeitä hän on odotellut kaksi vuosikymmentä, niiden tähden hän on vavissut yöt ja päivät, niiden sisältöä hän on sanellut itselleen tuossa työssään päivästä päivään ja tunnista tuntiin ja nyt hän yhdessä silmänräpäyksessä tuhoaa ne, tuntematta muuta kuin että sydän lyö. Mihinkään ei tee kipeää, mutta sydän lyö jyskyttäen. Hän polvistuu hiiloksen ääreen ja puhalttaa. Liekki leimahtaa, kellastuneet lehdet levittäytyvät ja, väristen tuhoavassa tulella, puhuu kirjoitus vielä kerran. Punaisesta lieskasta erottautuu hopeanvalkoisia sanoja, jotka silmänräpäyksen jälkeen hajoavat tomuksi. »... nyt jos koskaan on aika... Minusta tuntuu, että se on annettu tämän sukupolven käsiin. Mutta jollei olisikaan, niin meidän täytyy valmistaa... Meitä on täällä miehiä kaikista maista... Välistä kaipaus käy ylivoimaiseksi ja me... voisin saada poikamme valokuvan... kasvattaa kaipauksen hengessä... Ainoastaan vapaassa isänmaassa voi...» Lukiessaan näitä sanoja palavista papereista ja muistissaan asettaessaan niitä siihen yhteyteen, missä ne kirjeissä olivat, tuntee Tumma Falcke rintansa lyöntien soivan ikäänkuin hänen sydämensä olisi kello, johon ihmisen kaipaus hädässään lyö. Hätäkello se on, joka ihmisen rinnassa soittaa. Isä, kuule meitä ja armahda meitä. Me rikomme siksi, että meidän kaipauksemme

on niin kipeä — Isä, armahda meitä! Me raatelemme toisiamme siksi, että meidän kaipaукsemme on rajaton — !

Kirjeet ovat tuhkana, mutta yhä viipyy Tumma Falcke polvillaan uunin luona keskellä niitä kevyitä kuolinvaatteiden läjiä, joita hän on kasannut permanolle. Hän kuulee kuinka kylällä on levotonta. Ajetaan. Huudetaan. Paukkuu, helisee, soi. Talo tärähtää: ammutaan. Jossain kaukana ja jossain likellä. Kaipaus, ajattelee hän, kaipaus huutaa. Ja taasen hän muistaa isänsä, joka tarttui portin pylvääseen ja kamppaili saada kseen sen maasta ja huusi tuskasta. Hän muistaa miehensä, kuinka hän viimeisenä yönä sulki hänet syliinsä ja sanoi: anna minulle anteeksi, mutta minun on täytynyt näin tehdä. Hän ajattelee sokeaa ukkoa, josta isä kertoi, kuinka tämä sokea yhtäkkiä sai sisällisiä kutsuja, että täytyy lähteä sinne tai sinne. Se oli hänen isoisänsä. Kaipaus ei ole mitään muurisavea. Se on sitä ydinvoimaa, mistä kaikki luodaan. Onko sukupolvien kaipaукsen hetki tullut? Mitä syntyy, mitä syntyy?

Tumma Falcke on niin juhlallisen mielialan vallassa, ettei hän erota askelia portailla ennenkuin hänen sisarensa seisoo hänen edessään ja puhuu hätääntyneenä:

— Voitko piilottaa minut jonnekin ... ? Ne tulevat minut vangitsemaan. Olen suututtanut heidät. Sinähän tunnet täällä kaikki ullakot. Mutta pian! Minä en tahdo kuolla. Sanoin heille, että olen taiteilija enkä tahdo muuta kuin laulaa. Herra Jumala, mitä sinä tuijotat — auta minua!

— Laine on keittiössä, emme pääse ullakolle.

— Mutta tänne jonnekin ...

— Ne löytävät sinut täältä. Koetetaan puhua heille . . .

— Olen puhunut. Ei se auta. Ihmiset ovat hulluja. Laulaa minä vain tahdon, minulle on yhdentekevää, mitä he ovat, kunhan kärsivät ja iloitsevat kanssani. Hyrskyaalto on kaikkeen syypää. Hän on tullut. Hän vaatii poikaa. Herra Jumala, pitääkö niiden nyt saada minut käsiinsä — muista sanoa, ettei minulla ole poikaa! Minä en tahdo kuolla! Peitä minut tuohon vuoteeseen.

— Rakas Sorja, ne löytävät sinut siitä ja se on paljon pahempaa sitten. Koetamme puhua heille.

— Olen puhunut, olen laulanut — mutta he ovat huluja eivätkä mitään kuule.

— Varustaudutaan sitten kuolemaan. Ettei jouduttaisi heidän käsiinsä. Minä tulen mukaasi.

— Minä en tahdo kuolla.

— Tuossa on ase. Osaatko sinä ampuu?

— Ase? Sehän on minun. Hyvä oli. Olen sitä etsinyt, sinäkö sen otitkin. Hyvä oli. No, nytpä toki en ole aseeton. Onko tämä ladattu?

— Pojat kerran latasivat. Kaiken varalta. Mutta koetan puhua Laineen kanssa. Tehän olette olleet niin hyvät ystävät.

— Hänellä ei enää ole paljon sanomista. Tänne on tullut väkeä muualta. Mitä minä välittäisin vaikka kuolisinkin, mutta juuri kun tarkoitukseni on lähteä valloittamaan Pietari. Herra siunaa, etkö sinä nyt mitään keksi, pitääkö meidän seisoa tässä kuin kaksi teuraseläintä. Etkö sinä tahdo kohdata miestäsi? Ja poikiasi? Hehän ovat tulossa, etkö sitä tiedä. Saksalaisten tykit pommittavat jo Paalajärven kirkonkylää.

— En tule koskaan näkemään heitä.

— Mitä hullutuksia!

— Se ei kuulu ihmiselle. Minä kuolen ennenkuin he tulevat, tai kuolevat he.

— Tumma, ihminen hoi — oletko sinä elossa vai oletko jo kuollut? Tiedätkö sitten, että tämä talo on saarrettu: vartijat joka taholla! Ja aivan vieraita miehiä. Jos olisikin täkäläisiä, niin ei olisi hätää. Ja jotakin niillä huomenna on mielessä Paalajärvellä. Jotakin ne aikovat räjäyttää. Nuori Laine soitti.

— Kirkon! kuiskaa Tumma ja hänen silmänsä syttyvät yhtäkkiä kuin lamput.

— En tiedä. Mutta vieläkö nytkin tahdot kuolla?

Tumman silmät sammuvat taas.

— Minä en voi heitä auttaa, vaikka kuinka tahtoisin. Älä kiusaa minua näillä asioilla. Kun en voi, niin en voi. Asetun tähän, tässä olen istunut kaksikymmentä vuotta, tappakoot minut tähän.

— Olemme eläneet täällä kuin säkissä. Meitä on petetty. Saksalaiset tulevat toiselta taholta, toiselta suo-

malaiset. He aikovat yhtyä Paalajärven kirkolla ja tulevat sitten tänne.

— Miten täällä sitten käy?

— Varustaudutaan kai vastarintaan — en tiedä. Enkä kysykään. Pietariin tahdon. Muistatko isän kuvauksen Pietarin oopperasta.

Tumma näkee vielä vilaukselta sisarensa seisovan keskellä lattiaa, uhma kasvoilla ja ase kädessä. Hänellä on hattu päässä ja hatun ympärillä leveä punainen nauha. Päällystakin hän on viskannut yltään ja musta puku sujuu kireänä hänen vartalonsa ympärillä ikäänkuin se olisi siihen juotettu. Hänen joka jäsenensä vapisee suutlumusta, tarmoa ja toimintahalua, hän on kuin vangittu hallitsijatar, joka vielä uskoo voivansa lumota sotajoukkonsa. Tumma Falcke painaa alas kaikki mitä hänessä äsken liikkui ja alkaa polkea ompelukonetta. Ettei hän vain olisi kaipaaksellaan kutsunut rakkaitaan vaaraan. Ei koskaan, ei koskaan hän heitä näe. Tämä työ on ainoa, johon nyt saattaa turvata. Tappakoot hänet tässä.

Pihamaalle ajaa hevonen. Toinen. Kolmas. Ne höyryävät niin että niiden yläpuolelta nousee ilmaan kuin savupatsas. Miehiä astuu alas. Tumma Falcke ei tahdo ajatella. Räystää tippuvat, ääntää hän itsekseen kuin runoa. Kevät tulee, sulava lumi valuu alas jääpuikkoja pitkin. Täytyy ahertaa, tuli lisää työtä.

— Siinä hän nyt on — Hyrskyaalto! huutaa Sorja ja astuu vaistomaisesti perällepäin huonetta. — Nyt täällä alkaa näytelmä. Minä en huoli hänestä, ammun hänet, jos hän yrittää tulla likelleni.

— Jumalan tähden, älä niin puhu! sanoo Tumma, äkkiä havahtuen mietteistään.

Hyrskyaalto saapuukin samassa Laineen ja rouva Lehtisen seurassa. Laine kantaa keittiöstä kahvitarjotinta ja lauleskelee hyväntuulisena.

— No, nythän täällä on vanha seura koolla — muistatkos Hyrskyaalto, kuinka me kävimme pyytämässä kanttori Lehtistä johtamaan kantaattiamme. Ja hän kun sanoi, ettemme ymmärrä eroa kantaatin ja potaatin välillä — eikös se niin ollut! No, rouva, heittäkää nyt se neulomamasina ja tulkaa ottamaan kahvia. Sovitaan pois jo vanhat vihat, jo minä nyt uskon, ettette mitään

tiedä niistä perkeleistä, jotka paukuttavat Paalajärvellä. Sanon sen muillekin. No, vanha rouva on minulle itkenyt ja vakuuttanut, että olette eläneet täällä kuin säkissä. Mehän sitäpaitsi tarvitsemme teitä, kukas meille ompelee. Nyt vasta muistan: sairaanhoitajattaret käskivät ommella näitä huntuja. Tässä on malli, onpa se rypistynyt! Ne pitäisi olla hautajaisissa tietenkin. Ja tässä on tällainen nauha, joka pitää olla käsivarren ympärillä. Minä lähetän tytön tänne avuksenne. Mutta heittäkää nyt hiidessä tuo kone ja olkaa hyvällä päällä. Tehdäänkös puolikuppiset. Minulla on täällä taskussa oikein pitkäkorkkista ainetta. Ja sitten kai sitä päästään häihin. No, älkää nyt helkkarissa murjottako. Tuo Sorja Lehtinen on kuin onkin Hyrskyaallon kylkiluu. Ja hittoako Sorja sille voi, että poika on lahtari. Mitä sinä, Hyrskyaalto, jätit hänet tänne. Kaikissa meidän juhlissa on Sorja ollut kuin vallankumouksen hengetär. Venäläiset toverit kaikki ovat olleet häneen hurmaantuneet. Ja sitten te teette häämatkan Pietariin... Saatana, mikä teissä kaikissa on? Yksinänikö minä tässä puhunkin? Pelkäätekö ehkä niitä nulikoita, jotka ammuskelevat Paalajärveä kohden. Kyllä niitä varten on varattu satimet. No, neiti Lehtinen, olkaa tuolle sulhaselle nyt vähän ystävällinen. Vanhana toverina minä tiedän kuinka hän on teitä ikävöinyt.

Sorja laskee kupin käsistään niin että kilahtaa.

— Älkää laskettako loruja. Minä en tahdo olla misään tekemisissä tuon miehen kanssa. Enkä minä liioin ole kenenkään käskettävä. Minä teen mitä tahdon ja laulan kenelle tahdon. Tänäminua huvittaa pitää hatussani punainen nauha, mutta huomenna saatan haluta käyttää sinistä...

— Ja ylihuomenna valkoista, sanoi Hyrskyaalto, naputtaa oikeaa nyrkkiään pöytään, hymyilee ja siristää vihreältä välähteleviä silmiään.

Sorja kalpenee hiukan, hänen äitinsä koettaa saada sanotuksi, ettei Sorja tarkoita mitä hän sanoo, ja Laine huutaa, että onko hän tullut hulluksi, sillä hänhän on ollut täällä itse vallankumouksen hengetär!

— Niin, sanoo Sorja ja ravistaa suuttuneena päätään,
— miksei valkoista, jos niin haluan. Vastanottaville

sydämille minä laulan, olivat ne sitten kotoisin pohjoisesta tai etelästä, tai lännestä tai idästä. En kärsi politiikkaa, sydämet se myrkyttää. Antakaa minun lähteä suureen Pietariin, siellä isäni ensi kerran kuuli musiikkitaidetta, siellä minut ymmärretään ...

— Suuri on Amerikkakin! sanoo Laine ja silmäilee veitikkamaisesti Hyrskyaaltoon.

— Itse saatte mennä Amerikkaan! sanoo Sorja ja asettuu juomaan kahvia.

— Onko täällä näin vain aseita? huomauttaa Hyrskyaalto, joka on nähnyt Sorjan piilottavan brovninkinsa vaateläjän alle.

— Ovat tarvinneet sitä teatterissa, nauraa Laine. — Tuo sinun morsiamesi täällä on johtanut koko teatteria. Syyttä suotta sinä hänelle murjotat. Pitäisit vähän hyvänä. Vielä joku Venäjän herra hänet sinulta vie!

Hyrskyaalto siirtää kahvikupin luotaan, ottaa esiin paksun kullatun paperossikotelon ja katselee yli pöydän Sorjaan. Sorja katselee takaisin ja hänen joka jäsenensä sanoo: koettakaapas tulla! Tumma nousee ja tarttuu työhönsä. Laine kaataa väkisin vanhalle rouva Lehtiselle vielä yhden kupin kahvia ja kertoo kehuskellen, että Hyrskyaalto on rikas mies: automobiilit ja kanatarhat ja sanomalehdet ja sikalat hänellä on! Yhtäkkiä kaikki vaikenevat: kuuluu kiivasta ammuntaa. Vanha rouva on käynyt valkoiseksi kuin palttina.

— Jeesus! kuiskaa hän käheällä, särisevällä äänellään. — Etteihän taas tapettaisi ihmisiä?

— Kumoukset on välttämättömiä, sanoo Laine takaisin. — Että kaikki pantaisiin paikoilleen. Älkää te nyt niistä, antaa niitten siellä ammuskella. Me istutaan tässä näin ja juodaan kahvia niinkuin ennen vanhaan kanttori Lehtinen ja kantorska istuivat. Ettekös te näin juuri istuneet?

Tumman laskettaessa suoria pitkiä saumoja niin että huone tärisee, istuvat Sorja Lehtinen ja Hyrskyaalto vastakkain, ääneti ja mietteissään, toisiinsa katsomatta, ja Laine ja vanha rouva Lehtinen jatkavat ystävällistä puheinaan, tupakansauhun kohotessa pilviksi molempien parien ympärille.

— Lehtis-vainaja, sanoo vanha rouva surullisesti, —

Lehtis-vainaja olisi selittänyt sen niin, että kaikki tämä levottomuus ja sota ja ammuskeleminen ja tappaminen johtuu kaipaudesta. »Voi tätä kaipausta, voi tätä tuskaa!» hän aina sanoi. Ja joi siinä kaipauksessaan.

— Helkkarin oikein sanottu! innostuu Laine, — sitä se juuri on: kaipausta. Jokaisella on kaipausta. Kas kun kaikki on järjestetty huuthelkkariin, niin jokaisen täytyy kaivata parempaa. Ja siitä tulevat kumoukset. Helkkarin oikein sanottu. Mutta se olikin nero, kanttori-vainaja. Hänen aikanaan jos olisikin tapahtunut kumous, niin hän olisi saanut kehittää lahjojaan. Ja mikä hänestä olisi tullutkaan!

— Mutta antaa tuon Sorjan kehittää lahjojaan. Se oli aina Lehtis-vainajan toivo.

— Totta kai, jahka tästä ehditään. Ja hänhän onkin meidän ylin rimatonna. Ja vallankumouksen hengetär.

— Lehtis-vainaja aina sanoi, etten minä ymmärrä niitä asioita, mutta pitääkö ihmisten välttämättä tappaa toisiaan?

— Niin, kas kun jokaisella on oma kaipausta ja kaipaukset sitten joutuvat ristiriitaan, niin ne tappelevat niinkuin kukonpojat. Ja eivät ihmiset oikeastaan toisiaan tapakaan, vaan noita kaipausta juuri.

— Mutta siinä menevät ihmisetkin.

— Niin menevät, niin menevät — mitä hemmettiä sille voi.

Sorja Lehtinen rupeaa yhtäkkiä nauramaan. Hän nauraa sydämellisesti, unohtaen kaikki äskeiset raskaat ajatuksensa. Laine, joka on luullut, ettei kukaan muu häntä kuuntele kuin vanha rouva, punehtuu hiukan ja rientää parantelemaan äskeisiä lausuntojaan:

— Mutta kansa pitää huolen siitä, ettei sitten olekaan kuin yksi kaipausta. Kaikkien täytyy kaivata samalla tavalla. Sitten ei tule mitään ristiriitoja enää.

Sorja tuijottaa häneen hetkisen suurin silmin. Sitten hän sanoo:

— Niinkö, että te ja minä kaipaamme samalla tavalla? Te, te, ja minä?

Hän oikaisee joutsenmaisen kaulansa eteenpäin, viittaa tarmokkaasti ensin Laineeseen ja sitten itseensä ja toistelee yhä sanoja »te» ja »minä».

— Niin, sanoo Laine ja äskeinen hyväntuulisuus alkaa väistyä loukatun itserakkauden ja suuttumuksen tieltä, — mitä helvettiä . . . olenko minä mikä apina tai hevonen, etten minä osaisi kaivata samalla tavalla kuin lukkarintytär. Naurakaa te vain, mutta se voi käydä teille kalliiksi, saakeli soikoon. Sano sinä, Hyrsky aalto, joka olet oppinut mies, sano hänelle kovat sanat.

Hyrskyaalto oikaisee kätensä yli pöydän.

— Anna pois tuo ase, Sorja!

— Enkä anna, sanoo Sorja nauraen. — Mutta olisi tosiaan hauskaa kuulla, luuletteko, että mikään kumous voi saattaa minun kaipaukseni samaksi kuin tuon maalari Laineen. No, sanokaa nyt, herra Hyrskyaalto. Opetakaa minua, en todellakaan tiedä. Ja jos kysymykseni on hyvin lapsellinen, niin antakaa lapselle karamelli!

— Anna pois se pieni pyssy, sanoo vanha rouva Lehminen, joka ei koskaan voi pitää mielessään revolverin nimeä. — Vielä laukeaa ja tapahtuu onnettomuus.

— Ei mitään karamelleja! huutaa Laine suuttuneena. — Olkaa vähän hiljaa, rouva Falcke, ettekö kuule: olkaa vähän hiljaa. Täällä ei kuule mitään. Helvetissä, ettekö voi lakata! Hyrskyaalto, kunnon toveri, sanopas ne samat asiat, mitkä sanoit tässä viimein, kun olit käymässä meillä. Etkö nyt muista.

— Minä puhun illalla, sanoi Hyrskyaalto malttamattomana. — Sopii tulla silloin kuulemaan.

Kaikkien hämmästykseksi rouva Falcke nyt puhuu jotakin, näyttäen välttämättä tahtovan, että häntä kuul-taisiin.

— Kuulkaa nyt... Kuulkaa nyt, sanoo hän, — minulla on kiire, ettekö voisi mennä toiseen huoneeseen puhumaan. Miksei noita hevosia tuolla ulkona peitetä? Miksei niille anneta vettä? Menisitte nyt, Laine, ja katsoisitte, että ne saavat hoitoa. Nuo asiat eivät kuitenkaan selviä, vaikka te puhuisitte siinä koko ikänne. Ne ovat ikiliikkuja — perpetuum mobile. Ikiliikkuja on keksitty, se on ollut maailman alusta ja se se juuri kuljettaa elämää eteenpäin. Ikiliikkujan nimi on kaipa-us. Mutta menkää nyt toiseen huoneeseen.

Tumma Falcken puhuessa on Laine taskupullostaan

kaatanut kuppiinsa ja juonut. Hyrskyaalto ei huoli, kun hän tarjoaa hänelle.

— Eihän sinun suusi nyt siitä kulu, veli Hyrskyaalto sanoo Laine, ottamatta lukuun rouva Falcken sanoja, — jos toistat mitä silloin sanoit.

— Se kai oli jotain siitä, että ihminen on ympäristönsä tulos. Se ympäristö missä hän kasvaa, määrää hänen luonteensa. »The character of Man is formed for him and not by him.» Sitä kai sinä tarkoitat. Mutta illalla kokouksessa puhun näistä enemmän. Mitä rouva Hyrskyaalto suvaitsee nauraa?

— Laine, minä en saa valmiiksi näitä vaatteita, jollette anna minun neuloa, puhuu Tumma Falcke hermostuneena ja katselee pihamaalle, missä hevoset seisovat läpimärkinä ja uuvuksissa. — Teidän kelkkannekin ovat lapset ottaneet ja kuljettelevat sitä.

Hyrskyaalto nousee ja paiskaa paperossinpään tarjottimelle. Sorja Lehtinen tarkkaa hänen liikkeitään ja varustautuu niiden varalta, painaen pientä kiiltävää asetta kädessään. Hyrskyaallon hiukset vivahtavat jo harmaaseen, muuten hän sekä puvultaan että ryhdiltään on entistä komeampi. Parilla askeleella hän on Sorjan luona, tarttuu hänen ranteeseensa ja suutelee häntä. Sorja parahtaa, syntyy pieni ottelu ja samassa laukeaa ase. Laukeaa vielä toisenkin kerran. Sorja lepää hervottomana Hyrskyaallon käsivarsilla. Pari kertaa hän avaa silmänsä ikäänkuin kysyäkseen, tähänkö hänen kaipauksensa oli määrä päättävä. Sitten hän on hiljaa, ja Hyrskyaallon sormien lomitse alkaa pisaroida verta.

Sinä yönä nukkuvat Tumma ja äiti keittiössä, vuoteet vierekkäin. He etsivät turvaa toisistaan, sillä kolkon jäljen on kuolema jättänyt taloon. Vaikkei ihmisen elämä tällä haavaa tunnu olevan karpäsen elämää arvokkaampi, on kuolemantapaus kuitenkin kaamea omaisille, joiden piirissä se sattui. Mitäpä valituksesta — se ei auta. Mitäpä kysymyksistä — vastausta niihin ei tule. Tumma ja hänen äitinsä eivät enää kysy eivätkä valita. Sorja on kuollut — osuiko kuula vahingossa vaiko tahallisesti, se ei muuta asiaa. Kuitenkaan ei äiti saata päästä rauhaan ajatukselta, että minnekähän tyttären sielu joutuu, kun hän niin valmistamatta kuoli — jou-

tuneeko pahaan paikkaan, vai löytäneekö armoa taivaallisen Isän edessä. Tumma taas ajattelee pienellä kateudella sisartaan — hän on turvassa kaikilta maailman myrskyiltä. Ei, ei hän toki Sorjaa kadehdi. Niin sydämestään hän suo hänelle hänen rauhansa. Niin kauniina hän makaa valkoisessa arkussaan. Sitä eivät he ajatelleet, kun siinä puhelivat keskellä tekeillä olevia kuolinvaatteita, että Sorja olisi ensimmäinen, joka niitä tarvitsi. Hellyys, joka nyt täyttää nuoremman sisaren sydämen, on sama, jota hän tunsii heidän ollessaan lapsia, silloin kun he isän kanssa yhdessä rakastivat ja ihailivat Sorjaa. Katolta putoelee vesipisaroita niinkuin niin monesti Laarilla, kun sisarukset istuivat keittiössä lieden luona ja miettivät, mitä varten ihminen syntyy elämään ja monta muuta asiaa.

Ei Tumma enempää kuin hänen äitinsäkään saa unta. He ovat levottomuudessa ja suuressa jännityksessä. Eivät enää Sorjan kuoleman johdosta, vaan tapausten takia Paalajärvellä. Mitä siellä on tekeillä? Laine ei sanonut sitä, vaikka häneltä kuinka olisi udellut. Ei äidillekään, vaikka he parhaassa sovinnossa yhdessä keittivät kahvia ja puhelivat Tumman miehestä, Pentistä ja Matista. Ehkei täällä todella ole tiedettykään saksalaisten ja valkoisten olevan niin likellä.

— Nukutko sinä? kuiskaa äiti ja ojentaa käden Tumman vuoteeseen.

— En.

— Huomasitko, että Laine sanoi: satimet, satimet on varattu.

— Huomasin kyllä. Sorja mainitsi kuulleen, että he aikovat räjäyttää jotakin.

— Kirkon, mitä he muuta voisivat räjäyttää.

— Se johtui minunkin mieleeni. Kuuletteko jotain? Ajetaan. Koirat haukkuvat. Kyllä nyt on jotain erikoista tekeillä.

— Ehkä saksalaiset tulevat tännekin.

Saksalaiset!

Kun Tumma ajattelee saksalaisia, niin valtaa hänet juhlallinen pelko, vaikka hän tietää, että he ovat ystäviä. Saksalaiset, joita ei ole voitettu yhdelläkään taistelutantereella, saksalaiset, jotka ovat kuin joitakin

sadun jättiläisiä, saksalaiset, jotka ovat kasvattaneet jääkärit, saksalaiset, joiden luona Arne on ollut kaikki nämä vuodet — olivatko saksalaiset tulossa tähän kaukaiseen Suomen kolkkaan?

— Laine luuli siis, että meidän pojat olisivat saksalaisten mukana tulossa tänne ja että minä olisin ollut kirjeenvaihdossa heidän kanssaan.

— Niinhän hän sanoi.

— Hän tahtoi minua kirjoittamaan heille, että täällä on niin hyvät varustukset. Herra Jumala, seinäthän ovat ihan punaisina, hanki on kuin veressä. Nyt on jossain tulipalo.

— Herra siunatkoon, ehkä he aikovat polttaa meidät. Isä meidän, joka olet taivaassa...

Aidin hiljaa lausuesssa tuttuja rukouksen sanoja, kuuntelee tytär. Ensin ei hän erota muuta kuin sydämensä väkivaltaisen jyskytyksen ja räystäään tippumisen ulkona. Sitten hän erottaa koiranhaukunnan, tulen kohinan ja epämääräisen humun, jonka hän päättelee johtuvan kiireisestä ajosta ja huudoista. Hänelle tulee se tunne, että pitäisi nousta ja pukeutua. Kuitenkaan varmaan ei ole hyvä sytyttää valkeaa. Sorja — onnellinen Sorja!

Kaipaus, sanoisi isä, kaipaus kiidättää nyt tulisella ratsulla yli maan, kaipaus kantaa nyt kuoleman viiketta — mitä syntyy, mitä syntyy?

Mikä se oli? Tumma kimmahdaa istualleen, hänen poskipänsä ovat jääkylmät ja sydän tuntuu seisahtuneen. Kuului liikettä katolta ja ikkunan alta: joko ne ovat tulleet sytyttämään taloa? Jotain vyöryi maahan.

— Äiti, kuulitteko?

— Lunta putosi katolta. On jäänyt lapioimatta.

Lunta! Tumma hengittää jälleen. Oudon onnellinen ja vapauttava tunne valtaa hänet. Lumi vyöryy katolta, kevät saapuu. Ei ikinä hän ole voinut ajatella, että tämä kevään merkinanto saattaisi vaikuttaa näin juhmallisesti. On kuin jokin vuorenraskas huoli vyöryisi hänen mielestään ja hänen kaipaüksensa, joka äsken oli kuin tulipalonliekki, ottaa nyt muuttolinnun muodon ja liittää viilein, valoisin siivin.

Hän istuu hetken vuoteessa ja kuuntelee jotain ääntä,

joka soi hänen sisimmässään. Jokohan tämä nyt olisi se kirkonkello, josta Kreeta-Karoliina Iso-Hieta puhui.

Hän astuu nopeasti permannolle ja alkaa hakea vaatteitaan. Hän ei tunne pienintäkään epäilystä. Ei myöskään pelkoa. Hän hakee tulitikut ja sytyttää lampun.

— Mitä sinä teet, Tumma, onneton lapsi? kuiskaa äiti ja nousee istualle.

— Minun täytyy heti lähteä.

— Minne? Mitä sinä puhut?

— Paalajarvelle. Lähdettekö mukaan vai jättekö tänne?

— Miten sinä sinne — oletko järjiltäsi?

— Minä tunnen, että minun täytyy.

— Jätätkö äitisi tänne murhamiesten käsiin?

— Jätän Jumalan käsiin.

— Täällähän on vartijoita joka puolella.

— Minä otan Sorjan passin.

— Lapsi raukkani, näkeväthän ne, ettet sinä ole Sorja.

— Ne ovat kaikki vierailta paikkakunnilta. Tuletko mukaan?

— Kuka hautaa sisaresi?

— Kuka varoittaa niitä, jotka ovat kirkossa?

— Mutta emmehän tiedä aikovatko ne räjäyttää kirkon ja onko ketään kirkossa.

— Minä tiedän, että minun täytyy lähteä.

— Toivotko sinä pääseväsi perille ja näkeväsi miehesi ja pojat?

— En heitä koskaan näe. Mutta minun täytyy lähteä. Ehkä sittenkin täällä olette paremmassa turvassa.

— Lähdetään sitten yhdessä, kuollaan yhdessä.

He ovat nopeasti valmiit, päässä sairaanhoitajattaren huntu ja käsivarren ympärillä laupeudensisaren merkki. Suljettuaan oven panevat he avaimen naulaan, niinkuin heillä on tapana tehdä, kun he hetkeksi menevät jonnekin likelle käymään. Pihamaa on valoisa kuin päivällä. Työväenasuntojen portailla seisoo vaimoja ohuissa pukimissa, arvailen mitä kaikkea palaa. Tehdas ja johtajan asunto, ne ne ovat. Joukko poikia juoksee, kovaäänisesti puhuen, portista, nähtävästi likempää katsomaan tulipaloa. Tumma Falcke kulkee heidän perässään ja etsii vartijoita. Heitä ei näy missään. Ehkäpä

onkin parasta koettaa ottaa hevonen tallista, valjastaa se omin neuvoin ja lähteä menemään vain. Vihdoin viimein hän löytää puodin rappusilta nuoren miehen, joka pistin olalla seisoo, katsellen punerrusta.

— Tulisittekos valjastamaan meille hevosta. Täytyy tässä keskellä yötä mennä noutamaan haavoittuneita.

Mies lähtee mitään utelematta liikkeelle. Laupeudensisar johdattaa hänet tallille. Rekiä on valmiina ulkopuolella. Keskellä sitä hälyä ja melua, mikä täyttää pihamaan, ei sairaanhoitajatar voi ajatella muuta kuin: kautta tuskan ja kärsimyksen kulkee kaipaus tietään - mitä syntyykään? Toisille tulee pettymys, toisille täyttymys. Kaikki eivät yhtäkaa saata olla tyytyväisiä, sillä silloin pysähtyisi ikiliikkuja ja elämäkin pysähtyisi. Jos, jos kävisi niin, että maa tulisi vapaaksi, niin toki silloin olisi täyttynyt yhteinen kaipaus! Hänen tekee mieli olla ystävällinen nuorelle miehelle, joka heitä auttaa ja joka ei mitään kysy. Hän on kalpea, puhdaspiirteinen poika, Tumma muistaa Pentin, kun häntä katselee. Mutta hän ei keksi mitään sanottavaa. Mies on asettanut pistimensä seinää vasten ja viipyy hetkisen tallissa, mistä kuuluu hevosten poljenta lattiapuuta vasten.

— Kevät tulee, sanoo laupeudensisar miehelle, kun tämä hevosta taluttaen astuu räystäään alitse, josta vuotaa vettä.

— Katsotaan nyt pisin reki ja eiköhän täällä jossain ole heiniä, sanoo poika, avaa vajan oven ja tuo sieltä sylyksellisen.

Kun naiset heti aikovat asettua rekeen, tasoittaa hän heiniä ja puhuu jotakin itseksensä ystävällisellä äänellä. Samassa tärähtää maa jalkojen alla ja kaikilta portailta kuuluu huudahduksia ja kirouksia.

— Se oli saksalainen tykki, sanoo poika ja ottaa kiväärinsä. — Kuuluvat uhanneen huomenna pitää juhla jumalanpalveluksen Paalajärven kirkossa. Mutta ilmaan ne lentävät sentien. Sinne on tänään vedetty kuormittain dynamiittia. Osaattekos te nyt ajaa? Kuuluu olevan vettä rannoilla. Kunhan ette joutuisi saksalaisten käsiin. Niitä piruja oli nähty jäällä. Niitten käsiin kun joutuu, niin ei pääse elävänä. Hyvää matkaa vain. Taas! Niillä on helvetinmoiset kojeet!

Äiti ja tytär tuskin uskovat todeksi, kun he ovat päässeet läpi vartijaketjun. Vaistomaisesti ohjaa Tumma Falcke hevosen syrjäkaduille. Kulku on sille väkinäistä eikä se kunnioita ajajansa heikkoja käsiä. Ajaja kömpii polvilleen reen kärkeen, voidakseen ohjasperillä saavuttaa hevosen ja koko hänen tarmonsä keskittyy nyt siihen, että hän saisi hevosen kulkemaan. Vastemiehisin työ maailmassa: eläimen räakkääminen, on tällä hetkellä hänen tehtävänään ja hän komentaa tunteensa vaikenemaan, antaen järjen hallita.

— Passi!

Pimeästä talonnurkkauksesta astuu esiin punasotilas. Hän valaisee taskulampulla sairaanhoitajattaren passin ja kysyy, missä toisen passi on. Se unohtui siinä kiireessä, kun niin äkkiä tuli lähtökäsky. Tumma Falcke ihmettelee itsekkin millä varmuudella hän valehtelee. He pääsevät eteenpäin. Täällä syrjäkaduilla on korkeita, upottavia kinoksia, joiden läpi täytyy ajaa kahlaten. Lähempänä rantaa tulee paljaita kohtia, joilla hiekka ritisee, kun reenjalakset niille sattuvat. Siellä täällä päästävät talot välitseän näkyviin loimotuksen tulipalo-paikalta, ja kohina täyttää kaiken aikaa ilman kuin kaukaisen kosken pauhu. Tumma Falcke tuntee vaistomaisesti, että täytyy välttää viertotietä, sillä siellä kulkevat pakolaiset Paalajärveltä. Ison-Hiedan isännän ei tarvitse katsella tätä pakoa. Hänen pylväänsä on suistettu ja rintakuva ilolla ja melulla kuljetettu johonkin vajaan romun joukkoon. Sivukadulta, jolta kulkee polku rantaan, ajaa Tumma Falcke järvelle. Siinä, missä maa ja jää kohtaavat toisensa, uppoaa hevonen polvia myöten ja reki keinuu niinkuin vene. Äiti siunailee reen perällä ja tytär komentaa polvistuvasta asennostaan hevosta kulkuun. Tulen kohinaan, joka heikkenemistään heikkenee, sekaantuu nyt pakenevien ajo selältä. Kun pääsisi saaren suojaan: jos pakolaiset huomaavat tämän hevosen, käännäyttävät he sen armotta takaisin. Saarelta voi taittaa piiskan. Lieneekö tämä hevonen näin väsynyt, vai lieneekö se laiska. Ei ole liioin hyvä juosta upottavassa hangessa. Reki kallistelee puolelle ja toiselle. Tässä tulee vastaan vahva hangen harju, nähtävästi joskus pyryilmalla syntynyt, ja hevonen astelee käyden.

- Dynamiittia koko päivän, sanoo äiti reen perästä
— Älkää Jumalan tähden puhuko, vastaa tytär haarraltaan. — Jos joku sattuisi kuulemaan.
— Emme pääse perille tällä lailla.
— Millä lailla sitten? kuiskaa tytär tuskastuneena.
— Ei ole muuta keinoa kuin piilotella täällä lähempänä rantaa. Kyllä me aamuun ehdimme perille, eivät ne toki yöllä pidä jumalanpalvelusta.
— Aijai, sinä ajat aivan sulaan.
— Ollaan hiljaa.

Saaren rannassa on taasen vettä niin ettei hevonen tahdo astua eteenpäin. Tumma Falcke kovettaa sydämensä ja komentaa sen menemään. Loiskuen jakaantuu vesi reen kahden puolen, pärskyen korkealle ilmaan. Tämä oli sittenkin hullusti: täällä on vastassa tiheä pensaikko. Jotakin avuttoman itkun tapaista pyrkii ylös rintaan. Tumma Falcke nielee sen alas, puree kokoon huulensa ja nykäisee vimmastuneena ohjaksista. Hevonen astuu suoraan pajupensaisiin ja reki huojuu oksien varassa, kallistuen puolelle ja toiselle. Kun pääsisikin ulos tästä ryteiköstä. Mikä se oli? Onko täällä joku? Vesi vain jossain lirisee, nähtävästi kevätpuro hangen alla.

Äiti ajattelee itsekseen, että olisi ollut parempi jäädä paikoilleen: ei ikinä tämä retki pääty hyvin. Tytär tuntee hänen ajatuksensa ja päättää vimmastuneena päästä perille, maksoi mitä maksoi. Tai jollei pääse perillekään, niin jos tapaisi joitakin ihmisiä, saksalaisia tai valkoisia, että saisi heidän mukanaan sanan Paalajärvelle. Sitten ei olisi väliä, vaikka he äidin kanssa jäisivätkin tänne. Häntä suututtaa eikä hän voi hillitä itseään, vaan kuiskaa pimeyteen: mitä tulitte mukaan, enhän minä kehoittanut. Äiti ei kuule. Hänellä on täysi työ suojella silmiään varvuilta, jotka lyövät rekeen, tai itseään putoamasta reestä, sen kallistuessa hangissa. Ei tarvitse astua reestä taittamaan oksaa. Siitä sen saa pajupehkon läpi ajaessa. Rannassa on taasen edessä kellahtava sulavesi: Tumma läiskäyttää varvulla hevosta, se tekee pitkän hypyn ja reki luiskahtaa niin syvälle, että vesi tulee laitojen tasalle. Äiti ei enää puhu mitään.

Tumman on sekä hiki että vilu. Tuntuu siltä kuin

vaatteet olisivat likomärkinä ihoa vasten ja samalla käyvät kylmät väreet pitkin pintaa. Varmaan äidin on vilu. Mutta ei voi astua kävelemäänkään, sillä tähän hankeen uppoaa kuin suohon. Ei uskalla etsiä tietä. Kunhan ei eksyisi. Täytyy kaukaa pitää viittanaan suuri hevostie, muuten voi ajaa aivan harhaan. Se ei pääse hukkumaan silmistä, sillä pakenevat ajoneuvot merkitsevät sen. Joskus ne tulevat yksitellen, joskus kaksitellen, joskus niitä on kokonainen jono. Ja piiskat läiskivät, jalakset vikisevät ja puhe kaikuu hiljaisuuteen, joka täällä muuten olisi täydellinen.

Tumma koettaa yhä ajaa pitkin rantoja. Metsän taustaa vasten ei heitä ole niin helppo erottaa. Kauppala on jo hävinnyt näkyvistä eikä Paalajärveä voi kuulua pitkiin aikoihin. On niin hiljaista, että luulisi syvän rauhan vallitsevan maassa. Tyynesti kaartuvina viivoina kulkee metsänlaita pitkin taivaan nukkuvaa, syvän harmaata kantta. Siellä täällä rikkovat saaren ääriiviivat rauhallisen taivaanrannan ja jokin metsäinen niemi pistäytyy syvemmälle lumilakeuteen, joka suurena, hiljaisena ja vakavana täyttää silmäkantamat metsän kehysten keskellä. Hevosen astunta lumisohjossa ja reen viilokset hankeen muodostavat aina saman, yksitoikkoisen äänen, johon korva tottuu, niin että se vähitellen kuuluu tähän valkeaan pehmeään ympäristöön. Onko mahdantunut käydä pilvisemmäksi, koska on yhä vaikeampi erottaa isoa tietä. Tai ehkä nyt vasta alkaa olla puoliyö. Tumma Falcke iskee eteensä terästetyn katseen. Hän tuijottaa niin, että silmiä kirvelee. Mutta se ei tee mitään. Hänen täytyy nähdä tie — ennen kaikkea tie —, sitten kaikki mikä tapahtuu jäällä ja kaikki mikä saattaa tapahtua täällä rannalla! Hänen täytyy myöskin kuulla kaikki, joka risahdus, joka äännähdys, ja tietää mistä se johtuu. Herra siunatkoon — joko nyt kävikin hullusti? Hevonen ui vatsaa myöten vedessä. Tumma tempaa ohjakset kireämmälle ja lyö piiskalla selkään. Olisiko parempi hypätä reestä?

— Ei tämä ole kuin kohovettä, kuiskaa hän äidille ja pysyttelee tasapainossa, reen pulikoidessa ruuhena vedessä. Häntä ei pelota, mutta kylmät väreet viiltävät pitkin ruumista. Hevonen ei löydä kovaa pintaa jalko-

jensa alle. Jää murtuu joka askeleelta — onko tässä virta, vai mikä tässä on, jokohan he nyt jäävät tähän?

— Heittäytykää reestä! kuiskaa Tumma, uskaltamatta katsoa taakseen, — jää pitää teitä, vaikkei se pidä hevosta.

Tumma ei voi nähdä, että äiti jo on jäänyt matkan päähän jäänsyrjälle. Vettä tulee kohisten rekeen. Silloin hän itsekin varustautuu hyppäämään, kävi miten kävi, joka tapauksessa reki silloin tulee keveämmäksi. Hän keksii kuitenkin, että jos koettaisi kääntää jyrkästi syrjään, pois päin rannalta. Hevonen polskii epätoivoisesti, tapaa kovan pohjan ja on parilla hyppäyksellä kuivalla. Tumma rukoilee sydämessään siltä anteeksi, hänen tekisi mieli nousta sitä hyväilemään, jännitys yrittää kuitenkin pettää hänet ja laueta auttamattomaan epätoivoon. Silloin muistaa hän äitinsä ja kääntyy taakseen: reki on tyhjänä! Hän ei kuitenkaan ehdi säikähtää, sillä hän näkee äidin kammertavan eteenpäin pienen matkan päässä. Puhuuko hän itsekseen? Hän on tietysti läpimärkinä. Häntä onnetonta, että hän otti hänet mukaansa!

— Tätä kaipausta, tätä tuskaa! kuulee Tumma pimeydestä.

Silloin hän kapuaa yli reen laidan, tömistää puutuneita jalkojaan maahan, saa veren liikkeelle ja odottaa äitiään.

— Pääsettekö te? Oletteko te pahastikin kastunut? Mitenkä te voitte?

— Kävelen vähän lämpimäkseni. Tässähän on kuivempaa.

— Oletteko te pahastikin kastunut?

— Vähän.

Tumma tietää, että kun äiti sanoo »vähän», niin hänen jalkansa, ehkäpä polviin asti, ovat läpimärät.

— Kävelkää. Kyllä me ehdimme perille aamuun. Emmekö mahda olla puolitiessä. Annan hevoselle vähän heiniä.

Heinät ovat kastuneet nekin, sillä reen pohjalla on vettä. Jos jaksaisi kallistaa reen, mutta siihen ei heillä ole voimia. Tumma taputtaa hevosta ja syöttää sitä.

Sitten hän heinätukon avulla ajaa vettä reestä. Äiti kävelee jonkin matkan päässä. Yhtäkkiä hän pysähtyy.

— Näetkö sinä tietä?

Tumma terästää katseensa. Silmiä kirvelee. Hän ei voi erottaa jään yli vievää tietä, jota he kaukaa kaartuen ovat pitäneet viittanaan. Äsken taistelllessaan vedessä ovat he kadottaneet suunnan, he ovat eksyksissä!

Äiti palaa reelle ja nyt alkavat he tyttären kanssa taivaanrannoista, saarten ja niemien hahmoista päätellä missä he ovat, mistä he tulivat ja mihin päin he äsken kulkivat. Pimeys ja kiiltävät vesilampareet estävät heitä pääsemästä selvyyteen.

— Ehkä me erotamme tien, kun päivä alkaa koittaa, yrittää äiti rohkaista itseään ja tyttärtään.

Se voi sitten olla myöhäistä, ajattelee tytär. Tämänhän hän oikeastaan tiesi: ei milloinkaan hän näe miestä ja poikia!

— Istukaa rekeen, sanoo hän, — ja koettakaa peittää jalkanne heiniin. Nämä täällä ovat kuivempia. Minun ei ole kylmä.

— Oi tätä kaipausta, oi tätä tuskaa! ääntää äiti, tietämättä mitä hän sanoo ja vain toistaen jotain hokemaa.

— Emmeköhän mahda kulkea oikeaan suuntaan, sanoo Tumma ja hänen mieleensä johtuu hetki kirkkoveneessä, pojat ja ulkomaalaiset.

Yhtäkkiä kahahtaa eri haaroilla hankea ikäänkuin kuulia räiskähtäisi. Hevonen hypähtää syrjään ja pysähtyy sitten. Joku on tarttunut sen suupieliin ja joukko outoja harmaita haamuja kokoontuu reen ympärille.

— Halt — wer da?

Tummalla on sydän seisahtunut rinnassa eikä hän saa sanaa suustaan. Hän ei myöskään voi liikauttaa jäsentä. Hän ei saa selville, onko tämä mielikuvituksen peliä vaiko todellisuutta. Vihdoin viimein hän kuulee, että äiti puhelee jonkun miehen kanssa ja että he selittelevät ja selittelevät. Hän näkee myöskin, että heidän ympärillään on valkeihin kaapuihin puettuja suksimiehiä ja ymmärtää, että he ovat saksalaisia.

Saksalaisia, ystäviä, auttajia hädässä!

Se kiitollisuuden aalto, joka silloin käy hänen lävitseen, on viemäisillään häneltä kaiken voiman. Mutta

äiti vetoaa häneen. Ja hän saa vihdoin viimein suustaan että he tulevat tuolta . . . tuolta... Isosta-Hiedasta ja tahtovat Paalajärvelle . . . tänne. Kirkko on vaarassa ovat kuljettaneet dynamiittia koko eilisen päivän. Bolshhevikit ovat kuljettaneet dynamiittia!

Tämän ymmärtävät vieraat. He eivät kuitenkaan osoita mitään iloa ilmoituksen johdosta, jonka tuominen on molemmille naisille maksanut niin paljon vaivaa. Heidän vuorosananansa ovat lyhyet kuin komennukset. Ja yhtäkkiä viittaa yksi miehistä Tummalle, että hänen on mentävä reen perään toisen naisen kanssa, jotta hän pääsisi eteen. Muut miehet jatkavat matkaansa ja Tumma ja hänen äitinsä kulkevat uudelle suunnalle, viistoon maata kohden, vieraan sotilaan ajaessa hevosta.

Tumma on käynyt rauhallisemmaksi senjälkeen kun he ovat saaneet lausua tärkeän tiedonantonsa jollekin. Mutta nyt alkaa hirvittävästi palella.

— Ne olivat saksalaisia, kuiskaa äiti ja äänestä kuuluu, miten häntäkin palelee.

— Koettakaa kysyä, sanoo Tumma, — lähtivätkö hiihtäjät Paalajärvelle viemään sanaa. Hän ymmärtää ruotsia paremmin kuin suomea.

— He eivät luottaneet meihin.

Tumma muistaa sairaanhoitajattaren hunnun, joka heillä on huivin alla ja yrittää nopeasti vetäistä sen pois. Se ei kuitenkaan niin äkkiä lähde ja hänen liikkeensä ei ole jäänyt vieraalta huomaamatta. Mies sanoo jotakin, äänestä päättäen epäluuloista, ja kun nyt äiti jatkaa kyselyään, käy selville, että he ovat matkalla stabiin, esikuntaan.

Hevonen on nyt saanut toisenlaisen ajajan ja matka sujuu nopeasti läpi hangen, lumisohjon ja kohovesien. Päivänsalo alkaa tuntua, lumi käy valkeammaksi, metsänlaidat mustemmiksi. Tumma ja hänen äitinsä istuvat kosteilla heinillä kylki kyljessä, koettaen lämmitellä toisiaan, mutta hampaat kalisevat heidän suussaan. Eivät sanaakaan he lausu toisilleen. Äiti ajattelee, että tästä retkestä seuraa kuoleman tauti, ja Tumma, että minkätähden hänelle pitikin tulla se tunne, että on lähdettävä liikkeelle, jos koko retki sittenkin on ollut turha.

— Kait — was? sanoo ajaja oudon lyhyellä, ystäväl-

lisellä äänellä, kääntyen rekeen päin ja lisää vielä jotakin lohduttavaa.

Molemmat naiset ilostuvat näistä sanoista kuin lämpimästä juomasta ja selittävät, ettei se tee mitään. He lähenevät nyt rantaa ja tuolla ylempänä tuntuu olevan rakennusten ääriiviivoja: jokohan olisi Paalajärven kirkonkylä? Äkkiä lyö valo heitä kasvoihin sellaisella voimalla, että se sokaisee kuin salama, reki uppoaa samassa veteen ja naiset luulevat viimeisen hetkensä tulleen.

—Hindenburg! vastaa heidän ajajansa johonkin, jota on huudettu rannalta.

Ja nyt nousee korkeilta vankkureilta miehiä, jotka tulevat reen luo ja alkavat puhua samalla lyhyellä täsmällisellä äänellä, millä nuo äskeisetkin puhelivat jäällä. Mutta yksi istuu jonkin arkun päällä ja kirjoittaa kaiken aikaa polvellaan. Hänen molempien korviensa kohdalla on kone ja hän puhelee, kuuntelee ja kirjoittaa lakkaamatta. Hän puhuu kenttäpuhelimessa. Taskulampun valossa, jonka häikäisevä säde nyt on käännettynä hangelle leiriytynyttä joukkoa kohden, näkevät naiset vakavia ahavoituneita kasvoja, jotka katsovat esiin harmaan kympärän alta. Kauempana on vankkureja, hevosia ja niiden takana vielä jotakin — olisiko sotamiehiä. Nuo tuolla, jotka makaavat peitettynä — ovatko ne haavoittuneita? Haavoittuneita täällä Suomessa . . .

Äiti se taas on, joka saattaa puhua. Tumma on sellaisen mielenliikutuksen vallassa, että hän vain vapisee ja nielee kyyneliään.

Nämä ovat saksalaiset! He ovat todella tulleet tänne! Koko sodan ajan ovat he yksinään seisoneet maailmaa vastaan ja nyt he ovat täällä. Tuollaisen näköisiä he ovat. Tuollaisissa puvuissa he ovat taistelleet Pinskin soissa, Masurian järvillä, Karpateilla. Näin he ovat valvoneet yönsä hangilla. Täällä Suomessa on ollut kiellettyä puhua yksin heidän kieltäänkään, on ollut kiellettyä milteipä ajatella heitä myötätunnolla, ja hädän hetkellä ovat he tulleet tänne, suomalaisten kanssa lunastamaan vapaaksi suomalaista isänmaata!

Äiti puhuu ja selittää. Nyt aletaan etsiä jotakin. Tulee mies harmaissa sarkavaatteissa ja puhuu suomea. Pian selviää koko asia. Kirkkohan voidaan jo tänä yönä

tarkastaa. Hevonen käännetään nopeasti tielle, tulkki ja äskeinen ajaja lähtevät naisten mukaan ja niin ajetaan kohti Paalajärven kirkonkylää. Sarastavassa aamussa joudutaan vielä pari kertaa tekemisiin vartioiden kanssa, huudetaan »Hindenburg» ja mennään eteenpäin. Äiti yhä keskustelee saattajamiesten kanssa.

— Puhuivat siellä Isossa-Hiedassa, että täällä pitäisi olla meidän omaisia.

— Jos lienevät valkoisissa joukoissa, sanoo suojeluskuntalainen, — vastaiseksi ovat vain saksalaiset tulleet Paalajärvelle, mutta me odotamme valkoisia joka hetki.

— Sitten kerrottiin, että minun tyttäreni mies olisi tullut saksalaisten mukana. Hän on ollut niin monta vuotta Saksassa, venäläiset kun häntä vainosivat. Että mitenkähän sen saisi tietää, onko hän täällä?

— Minä koetan tiedustella.

— Kunhan ensin tutkitaan kirkko, sanoo nuorempi naisista nopeasti. — Ensin kirkko!

Silloin vanha rouva jälleen alkaa:

— Tällä minun tyttärelläni on sellaisia aavistuksia eli tuntemisia, että nyt tapahtuu sitä tai sitä, ja hän on ollut siitä kirkosta sellaisessa hädässä...

— No, tällaiseen aavistukseenko koko epäily perustuukin? kysyy suojeluskuntalainen.

— Ei, ei toki. Sitä puhuttiin Isossa-Hiedassa johtomiesten piirissä, että täällä on satimet valmiina.

— No, saadaanpa nyt nähdä.

— Mutta jos tahtoisitte olla niin hyvä ja tiedustella olisiko tohtori Falcke tullut saksalaisten mukana.

— Tohtori Falcke — olen kuullut mainittavan sitä nimeä, sanoo suojeluskuntalainen. — En tunne häntä, mutta luulen varmasti...

— Katsopas nyt Tumma! Pyörrikö sinä? Hän on luullut, ettei hän elävin silmin näkisi miestänsä. Aijai, nyt hän pyörtyy...

— Ei, ei, minä voin hyvin.

— Olet vain niin kalpea. Sitten jos te olisitte niin hyvä ja tiedustelisitte valkeista joukoista pastori Lehtistä ja arkkitehti Falckea...

— Matti Lehtistä...? Hänhän on ollut meidän rykmentin pappi. Hyvin hänet tunnen. Hän on pitänyt

meille monta kaunista ja rohkaisevaa saarnaa. Miehet hänestä kovin pitävät.

— Kuuletkos, Tumma, kuuletkos! Entä tunnettekos te Pentti Falcke?

— Kyllä — ne ovat aina yhdessä, Lehtinen ja Falcke, vai olette te heidän omaisiaan.

Naiset eivät enää sano mitään. He ajattelevat ihmettä, joka heille on tapahtumaisillaan.

Kun ajetaan ylös Valkaman ahdetta, muistaa Tumma, että tässä kerran kuoli vaari, kuullessaan kaipaamansa kirkonkellon soiton — varmaan hänkin kuolee, joutueksaan kaivattujensa eteen. Huhtikuun aamun vihreä sarastus kaartuu yli kylän ja kirkon. On hiljaista. Tuolla suitsuaa vielä sauhu jonkin asumuksen raunioiden ympärillä. Tuossa on jättiläismänty pirstoina hangella, tuossa on kuollut hevonen, pahasti pököttynään. Vartijasotamiehen astunta kajahtelee hiljaisuudessa. Se on saksalainen mies, kypärä päässä.

— Minne me nyt pääsisimme? puhuu vanha rouva äänellä, josta tuskin enää saa selvää, niin käheä se on.

— Mitähän tuolla Laarilla on? Se on meidän vanha kotimme.

— Sehän sopii hyvin, sanoo suojeluskuntalainen — sinne piti tulla meidän upseereja, mutta menivät sitten pappilaan. Toinen pää rakennusta on saanut tykinkuulasta, mutta toinen on säilynyt. Astukaa sisään vain.

Naiset astuvat reestä. Suojeluskuntalainen lausuu pari sanaa sotamiehelle, vie käden lakkinsa reunalle, lupaa palata ja jatkaa matkaansa.

Vilusta väristen astuvat äiti ja tytär sisään Laarin portista. Vilusta ja ehkä mielenliikutuksestakin. Sotamies seuraa heitä.

Päivän noustessa tapahtuu saksalaisten ja suomalaisten riemullinen kohtaaminen Paalajärven kirkon alla. Tätä eivät näe Tumma Falcke ja hänen äitinsä. Mutta jännityksessä odottavat he vanhan kotinsa arkihuoneessa, mitä tuleva on. Sieltä ovat isäntäväet pakosalla, vain vanha palvelijatar on kotona ja hän kestitsee vieraitaan sillä vähällä, mitä talossa on, ja tekee heille selkoa viime aikojen tapahtumista.

Se suuri hetki, jota Tumma Falcke on odottanut pari vuosikymmentä, muodostuu aivan yksinkertaiseksi ja hiljaiseksi. Niinkuin hän ensi kerran näki Arne Falcken Isossa-Hiedassa tulevan yli pihamaan kuistia kohden niin näkee hän nytkin hänen tulevan. Eikä hän nyt ole paljoa tutumpi kuin silloin. Pitkät vuodet lepäävät heidän välillään. Kuume poskilla astuu hän kuistille häntä vastaan — hän on outo ja uusi saksalaisen sotilaslääkärin puvussa, outo ja uusi ja kaunis ja sanomattoman kallis. Tumma seisoo portailla eikä enää pääse paikalta, kuume ja kyynelleet puistattavat häntä. Hän tuntee suojelevien käsien tarttuvan hartioihinsa ja raukeaa niiden varaan.

Sitten istuvat he käsityksin, katsovat toisiaan silmiin ja lausuvat silloin tällöin jonkin sanan. Ja hymyilevät ja kyyneltyvät ja löytävät vihdoin murhevuosien ryp- pyjen takaa tutut ilmeet ja piirteet. Tänään on ihana kevätpäivä, lumi sulaa auringossa niin että sen silmin näkee.

— Pojat! huudahtaa Tumma yhtäkkiä ja rientää ikkunaan.

Siellä he tulevat, Pentti ja Matti, ruskettuneina, aha-voituneina, laihtuneina ja reippaina.

Että kuolevaisille ihmisille voidaankin lahjoittaa tällaisia hetkiä!

Pojilla tosin ei ole paljon aikaa, sillä muutamat miehet ehdottivat, että pidettäisiin jumalanpalvelus ennenkuin lähdetään marssimaan Isoa-Hietaa kohden. Mutta olipa se siunattu asia, että äiti ja mummo ennättivät tänne ehkäisemään sellaisen suuren onnettomuuden. Kauheaa olisi ollut, jos räjähdys olisi tapahtunut. Koko kylä olisi voinut mennä...

Matin täytyy nyt lähteä edellä, muut voivat tulla sitten, kun kellot alkavat soida. Eikö se nyt ole ihmeellistä, että maa pian on vapaa ja että suomalaiset saavat olla saksalaisten aseveljinä, saksalaisten, joiden kulttuuri on ravinnut meitä vuosisatoja! Vaan kukapa olisi-kaan ollut lähempänä auttamaan meitä kuin tämä meidän henkinen isämme. Nyt on tie auki Eurooppaan suoraan Saksan kautta. Eläköön Saksa! Mutta nyt täytyy rientää.

Muutamat miehet vain ovat ehdottaneet, että pidettäisiin jumalanpalvelus, mutta silti täyttyy kirkko harmaista sotilaista. Aurinko valaisee nuoria kasvoja, joille kuolemanvaaran läheisyys ja alituinen hengen alttiiksi-pano ovat antaneet oudon, varhaisen kypsyyden.

Kun Tumma Falcke omaistensa seurassa astuu tuttuun temppeliin, näkee hän tomun leikkivän auringonpaisteessa ihmispäiden yllä ja kuulee nuoren Matti Lehtisen äänellään täyttävän Herran huoneen.

Hän puhuu siitä, kuinka tässä Suomen omassa sodassa täyttyy sukupolvien kaipuu, kaikkien niiden isien ja äitien, jotka vuosisadasta vuosisataan ovat kaipaussellaan, ehkäpä kuolemallaan valmistaneet tätä aikaa. Millä onkaan tämä sukupolvi ansainnut onnen saada taistella isänmaan vapauden puolesta näinä päivinä, jolloin kaipausten täyttyminen on niin lähellä? Kuinka he ovatkaan, isät ja äidit, kyynelin ja rukouksin kutsuneet lähemmäksi tätä päivää, jolloin työn mahdollisuus, vapaan kehityksen mahdollisuus olisi kansalle taattu. Ja meidän sukupolvemme osalle on langennut saada suorittoa loppuun vapauden taistelu ... !

Tumma Falcke on vaipunut penkkiin. Hän ei enää kuule mitä pappi puhuu. Hän tuntee kuinka suuri ja mahtava kellonääni täyttää hänen rintansa ja soittaa siellä sitä säveltä, joka vuosisatojen aikana on kantanut isien ja äitien kaipausta korkeuteen. Kaipaus ei koskaan mene hukkaan, kerran se täyttyy, jollei tässä sukupolvessa, niin tulevissa ja jollei tässä vuosisadassa, niin tuhannen vuoden jälkeen. Näin tältä korkeudelta kun katselee elämää, niin ei ole eroa eikä kuolemaa — isät ja äidit elävät uusissa sukupolvissa. Kuolema on vain jotain näennäistä. Todellisuudessa on ikuinen yhteys yhteisessä kaipauksessa.

Hän havahtuu siihen, että hänen ympärillään pauhaa vanha virsi.

Ja kun hän kyyneltensä läpi katsoo ylöspäin, näkee hän urkulehterillä, siellä missä hänen isänsä kerran seisoi, omat poikansa.

OPIN SAUNA

Cnsim mainen painos ilmestyi 1923

P U N A P U R J E

Ei, ei milloinkaan Jaakko Tyrni ollut tuntenut olemuksessaan sellaista voimaa kuin tänä aamuhetkenä, seisoessaan kotinsa portailla odottamassa Ellaa, tyttärtään, joka valjasti hevosta.

Nyt alkaa elämä. Nyt vasta. Tähän asti on elämä ollut vaivaa ja raadantaa — nyt seuraa vapaan miehen ilot ja surut. Ja ennen kaikkea työ.

Jaakko Tyrni olisi tahtonut huutaa tämän sanan kauas auringossa kimaltelevaan metsään ja antaa vuorten ja kukkulain toistaa sitä niin että se olisi täyttänyt koko tämän isänmaan. Työ — nyt se alkaa: vapaan miehen työ! Että toki tähän ajallisuuteen saattaa mahtua tällainen päivä. Maailma ei ole mikään surunlaakso, koska se joskus valmistaa tällaisen juhlan. Pitkä on valmistusaika ollut tätä päivää varten, puolen vuosisataa on ponnistusta kestänyt. Mutta nyt ollaan voiton puolella ja elämää on vielä jäljellä toinen puoli vuosisataa. Sinä aikana täytyy saada syntymään yhtä ja toista.

Jaakko Tyrni puhalsi rinnastaan pitkän hengähdyksen ja tavoitti laulunpätkää. Myöskin hän yhä uudelleen kouraisi yli rintansa löytääkseen napitetun turkin alta taskut. Sitten hän jälleen sieppasi kiinni laulunpätkästä, mutta kun ei hänessä ensinkään ollut laulajanvikaa, niin hän huulillaan äänteli laulunpätkän sanoja ja toivoi, että hän tällä hetkellä seisoisi suksilla vaaran harjalla, tai jossakin muualla korkealla.

Korkea oli tämä päivä, aivan lapseksi se teki ihmisen. Tällaista iloa ei täysikasvanut mies yleensä tuntenut, se oli naisten ja lasten etuoikeutta. Annettiinko sitä hänelle, Jaakko Tyrnille sentähden, että hän viime

aikoina tuontuostakin oli ajatellut lapsia ja satuja ehkäpä myöskin naista. Hyvien satujen aikaansaannos se oli toki kaiken runouden äärimmäinen ennätys, sitä hän oli ajatellut. Hyviä satuja oli maailmankirjallisuudessa vähemmän kuin mitään muuta. Ja satu oli kuitenkin lähempänä totuutta kuin mikään muu kirjallisuuden laji. Sillä missä oli sadun ja todellisuuden raja? Mitä oli elämä muuta kuin satua, ja mitä sen vanhat itseviisaat ihmiset muuta kuin lapsia ikuisuuden edessä?

Kylläpä olikin maailmassa tänään kuuraa ja kimalusta. Ei mitään muuta ollut kuin huurteessa värähteleviä koivunoksia ja pieniä aurinkoja, jotka yltympärille heijastivat suuren auringon loistoa.

Juuri sitä oli ihminenkin: pieni aurinko, jonka tuli ympärilleen heijastaa suuren auringon valoa. Viisikymmentä vuotta oli ehtinyt kulua hänen, Jaakko Tyrnin elämästä, mutta toiset viisikymmentä ovat jäljellä ja sitä tulevat nämä hänen viimeiset vuosikymmenensä olemaan: suuren auringon heijastusta maailmaan. Tähän asti hän on kirjoittanut elääkseen. On täytynyt päästää julkisuuteen kypsymätöntä ja epävalmista. Mutta tästä puoleen hän tulee olemaan vapaa mies ja kirjoittamaan ilokseen. Tottapa siinä on eroa, jos kirjoittaa pakosta tai vapaaehtoisesti. Saada olla pieni aurinko ja heijastaa suuren auringon valoa — sitä on hänen työnsä oleva.

Hän tiesi toistelevansa samoja asioita, hän tiesi, että jos tämän olisi kirjoittanut paperille, niin siitä olisi sanottu että se oli lapsellista ja imelää. Hän tiesi, että jos hän tässä mielialassa olisi kirjoittanut, niin siitä olisi pitänyt pyyhkiä joukottain atribuutteja, huudahdusmerkkejä ja sensemmoista. Mutta hänpä ei nyt kirjoittanutkaan, kynä makasi pöydällä tahriutuneen sinisen imupaperiarkin laidalla, ja hän, Jaakko Tyrni seisoi portaillaan ja mielessään huudahteli kuin nainen ja temmelsi kuin poikanen.

Mikä aamu tämä olikaan! Teki todella mieli leikkiä ja huutaa. Tai hypätä ylös tikapuita ja asettua hajareisin katonharjalle. Tai sitoa kelkka ohikiitävään rekeen ja mennä siinä. Vaikka oli tällainen äänetön aamu, niin oli ilmassa jokin vauhti, joka pani toivomaan siipiä. Tilhet, jättäessään pihlajan portin pielessä, kiidättivät

kuin kimppu räiskyviä kipunoita toiseen pihlajaan ja niiden äänet soivat kuin punaiset kekäleet romahtaessaan läjään. Jotain tulen räiskeestä ja linnun vihelte-lystä oli Ellankin äänessä, joka kuului orapihlaja-aidan takaa, tytön valmistaessa hevosta kaupunginmatkaa var-ten. Kuin poika hän puhutteli hevosta, vihelteli sille, vuoroin käski, vuoroin tyynnytteli sitä.

Jaakko Tyrni tunsii siinä seisoessaan suurta hellyyttä tilhejä kohtaan, kaikkia taivaan lintuja, Ellaa, hevosta, Senjaa, talonmiestä ja hänen perhettään kohtaan, niin, ja Annamaria kohtaan tietysti ja kaikkia vieraitakin ihmisiä. Ah, kuinka hän toivoikin tälle luomakunnalle hyvää, sitä hyvää mistä enkelitervehdyksessä puhuttiin.

Näin tuntevat naiset ja lapset, totesi hän uudelleen, näin ei miehen ole lupa tuntea ja vielä vähemmän kir-joittaa. Mutta kynähän on siellä omalla paikallaan ia tämä heikkous tuntuu suloiselta näin joskus, joulun kynnyksellä.

Onnellinen minä olen, äänteli Jaakko Tyrni, vapaa minä olen! Ei juuri vielä, mutta tunnin perästä.

Jumala ihmeen tekijä
voi ylentää ja alentaa

toisti hän samassa äskeistä säkeistöään ja hämmästy-i itsekin huomattaessaan, että hänen huulilleen oli tullut virrenpätkä. Eikä edes kappale jouluvirrestä, vaan kat-kelma vanhasta valitusvirrestä. Kummaa, mistä juuri se johtuikaan hänen mieleensä, keskellä talviaamun sätei-lyä, juuri kun hän oli lähdössä maksamaan viimeistä velkaansa ja tekemään jouluostoksia. »Pankkikirja Annamarille, musta leninkikangas Senjalle, villapaita Helmiselle, rukkaset Helmiselle, pumpulileninkikangas Helmisen Hannalle, potkukelkka, luistimet, kuvakirja, pallo, värikyniä, kuminen kissa tai koira lapsille» — tämän luettelon he eilen olivat tehneet yhdessä Elia-n kanssa. Ellan ja isän lahjat luettelosta puuttuivat. Jou-lukuusen koristukset, kynttilät ja ruokatarpeet olivat kaikki Ellan huostassa. Joulu — ja tällainen säteilevä joulu, oliko ihme että se teki ihmisen iloiseksi, ikään-kuin hän olisi nauttinut makiaa viinaa!

Valehtelija, ajatteli Jaakko Tyrni samassa, ottaen itsensä kiinni itse vilpin teossa, et ole iloissasi joulun tähden, vaan sentähden, että kirjasi on saanut hyvän vastaanoton, että sitä on myyty kymmenentuhatta kappaletta ja että sinä niillä rahoilla menet maksamaan viimeistä velkaasi ja ostamaan joululahjoja. Ei, väitteli hän taasen itseään vastaan: minä ikävöin joulua, pahoja saunan lattialle, haarakynttelejä, ihmisiä, jotka istuvat ympärilläni juhlavaatteissa ja joille luen joulun evankeliumia... Liikutus hersyi ylös lähteistään ja esti häntä jatkamasta ajatusten jaksoja. Jokin kaukainen muisto hiipi hänen mieleensä ja viipyi paikallaan kuin näky: hän oli poikanen ja tuli kirkkoon ja siellä oli kynttelejä ja Jeesus joka siunasi lapsia, ja urut, ja veisattiin ja koira tuli ihmisten joukkoon, hänen jalkojaan paleli, mummo otti hänet syliinsä ja veisasi suuresta kirjasta hänen korvaansa, musta mies tuli ylös portaita ja seisahtui kahden kynttilän väliin, se oli pappi. Hän rupesi puhumaan... Näky himmeni ja häipyi. Ympärillä oli kuurainen kirkkaus, tilhejä ja talitiaisia. Jumala ihmeen tekijä voi ylentää ja alentaa — ehkäpä ei sittenkään ollut sattuma, että Jaakko Tyrni tänä voiton ja voiman aamunaan äänteli juuri näitä sanoja. Eräs läheinen ihminen hänen elämässään oli usein toistellut näitä sanoja, sama mummo, jonka olkapäätä vasten hän nukkui saarnan ajan ensimmäisessä joulukirkossaan. Olisipa mummo elänyt tällä hetkellä. Hänellä olisi ollut paljon toimittamista näin joulun edellä, vasullinen perunoita tai lanttuja kädessään hän ehkä juuri nyt olisi tullut kellarista, tai hän olisi ollut matkalla muuttamaan vettä lipeäkaloihin. Jaakko olisi pysäyttänyt hänet, ottanut hänen kantamuksensa ja, astuen hänen vierellään, sanonut: »tiedättekös mihin nyt ollaan menossa? Pankkiin. Viemään pois viimeistä rahaa. Sitten on kaikki omaa, maa jalkojen alla, rakennukset, eläimet. Mutta ei sitten ruveta laiskoina olemaan. Ei, vasta sitten aletaan tehdä työtä oikein ilossa ja riemussa. Kirjoja on pää täynnä. Toiset sanovat etteivät tiedä, mitä kirjoittaisivat. Minulla vain ei ole puutetta siitä mistä kirjoittaisin. Siellä päässä ne tälläkin hetkellä kuhisevat, kirjat, niin että oikein täytyy huutaa niille, niinkuin ylenannetuille lapsille: pysy-

kää alallanne, kyllä se tulee teidänkin vuoronne!» Juuri silloin olisi vanhus hymyillyt, pyyhkinyt silmästä kyyneleen ja sanonut: vai jo se nyt sitten tulee maksetuksi viimeinen... vai jo tulee pois viimeinen. Ja sitten hän olisi lisännyt: Jumala ihmeen tekijä voi ylentää ja alentaa.

Vanhus oli jo parikymmentä joulua ollut ylennettynä siellä kaikkein korkeimmassa. Mutta hän johtui tyttävainajansa pojan, kirjailija Jaakko Tyrnin mieleen aina, kun jotain ratkaisevaa oli tekeillä. Ja tämä viimeisen velan suoritus se oli oleva alku uuteen elämään. Mil-laiseen? Sitä hän ei voinut yksityiskohtaisesti määrittellä. Mutta ainakin se siinä tuli olemaan, ettei kirjoittanut pakosta ja koronmaksujen ahdistuksessa, vaan ilokseen. Ja ettei julkaissut hätiköityä työtä, vaan valmistaa. Oli sitä oltu alennuksessa, oli jo aika päästä ylen-nykseenkin.

Jossakin oli sanottu — lieneekö ollut jossakin kirjassa, vaiko sanomalehdessä, vaiko... Valtiopäivillä olivat tainneet sen sanoa, ettei kirjailijoiden aineellista tilaa pidä parantaa, koska he silloin laiskistuvat ja lakkaavat kirjoittamasta. Mikä hulluus! Senpätähden se oli kirjallisuus enimmäkseen nälkätyötä. Missä olivat valmiit, aurinkoiset, tiiviit teokset, sellaiset, jotka elävät yli sen joulun, jolloin ne ovat ilmestyneet? Penseistä, vastahakoisista aivoista ne enimmäkseen olivat puserretut. Tai oli turhamaisuus ollut niiden isänä ja jokin satunnainen ja kiitollinen tapaus niiden äitinä. Mutta todelliset taideluomat, ne jotka ovat huumanneet tekijänsä sielun niinkuin ensimmäinen rakkauden uni, ne joiden täytyy syntyä samalla tavalla kuin sen lapsen joka on saanut alkunsa rakkaudessa, ne jotka panevat elämää liikkeelle jokaisessa sielussa, jonka kanssa ne joutuvat kosketuksiin, ne jotka löytävät lukijoita ja ymmärtäjiä vuosisatojen takana? Jumal'avita, vapaan miehen ilossa ja tuskassa täytyy niiden syntyä ja kehittyä niinkuin vilja kehittyä suotuisan suven auringossa.

Hänelle, Jaakko Tyrnille, tietääkö tämä outo voima uutta siunattua työkautta? Hänen nimensä oli poissa äskeisestä joululahjaluettelosta — olisiko hänelle varattu onni luoda jotakin todella aitoa ja pysyvää? Olisiko se

luomakunnan Isän joululahja hänelle? Tähän saakka ei hän ollut luonut mitään todella pysyvää. Huolimatta kaikista ystävällisistä arvosteluista, huolimatta maineesta jota hän nautti — hän tiesi hyvin, mitä tiesi. Hän ei myöntänyt sitä kenellekään, ei edes Jounalle, lähimmälle ystävälleen, eikä hän olisi sietänyt, että muut olisi-
vat tulleet hänelle sanomaan: olet pieni raukka vain nerojen rinnalla. Mutta itse hän sen tunsii tällä hetkellä ja halusi nujertaa raukan itsessään ja tulla suureksi.

Mikä oli ollut syynä siihen ettei hänestä vielä ollut tullut suurta kirjailijaa? Ulkonaisetko olot? Vaiko luovan neron puute?

Voiko neroa yleensä tukahduttaa? Eikö nerollisuus ole voima, joka puhkoo itselleen tien läpi vuorten? Niin paljon kuin puhutaankin kirjailijain ja taiteilijain huonosta asemasta ja niin paljon kuin siinä on perää — syn-
tyykö neroja, jos kirjailijoille voidaan taata huoleton toimeentulo? Ja jos nero on syntynyt, niin eikö hän suorita luomistyötään vaikkapa luolan pimeydessä?

Jaakko Tyrnin silmät tuijottivat säteilevään maise-
maan ja hänelle tuli tuskallinen tarve saada selvyys tästä kirjailijalle tärkeimmästä asiasta. Hän tahtoi tietää miten nerot saadaan esille ja miten heidän voimansa saadaan talletetuksi. Hän tahtoi tietää mitä oikeutta pikkukirjailijoilla on elämiseen ja missä määrin he voivat vaatia yhteiskunnan uhraavaisuutta. Ennen kaikkea hän tahtoi tietää, mihin lajiin kirjailijoita hän itse kuului. Mitä menettäisi isänmaa, jollei häntä olisi, häntä ja niin monia muita? Painajaisen piina kalvoi häntä, kun hän sanoi itselleen, että hän ja monet muut kirjailijaraukat ovat vain torajyviä pellolla, jonne toivotaan kerran nousevan korkeita täysinäisiä tähkäpäitä. Toivotaan — mutta koska ne tulevat? Jaakko Tyrni oli kerran epätoivon hetkellä taittanut kahtia kynänsä, kynän jolla hän oli kirjoittanut monta kirjaa. Sen tehtyään hän oli vaipunut kynän pirstaleiden ääreen ja kyyneleet olivat kirvelleet hänen rinnassaan. Yhtäkkiä hän tunsii, että hänen teki mieli taas taistaa kynänsä, se mikä hänellä nyt oli ollut monta vuotta. Mitä hän teki talonmiehellä? Parempi ryhtyä hänen työhönsä. Ehkä hän olikin omansa siihen.

Koko tämä mietiskely, jota oli kestänyt silmänräpähdyksen, särkyi siitä, että kuuraa putosi kuusen oksalta. Kiteet valahtivat lumeen ja hajoittivat samalla Jaakko Tyrnin ajatukset. Hän näki jälleen koko säteilevän aamun.

Nero — ajatteli hän, jollei olekaan nero, niin voi olla kunnollinen kirjailija. Hän tahtoi ajatella, että ulkonaiset olosuhteet olivat painaneet häntä ja että hän nyt alkaisi luoda parastaan. Hän ei ollut tyhjä. Sillä, mikä hänessä oli, täytyi olla oikeutus.

Mikä myllerrys hänen aivoissaan! Oliko mahdollista, että kirjailijalle joskus saattoi tulla puute aiheista? Hänellä, Jaakko Tyrnillä, olisi ollut antaa niitä kuinka monelle tahansa. Tuossa aivan etualalla pyrki esiin Samuli Ässä, kuuromykkä kaupustelija, jonka Jaakko Tyrni jo vuosikausia oli työntänyt luotaan sentähden että aihe oli hänestä pieni ja tuntui ennen käytetyltä. Tuossa hän nyt oli kelkkoineen, villakoirineen, Samuli Ässä, nauroi isäänsä kirjailijaa vastaan ja iski silmää: eikös jo sopisi ruveta kirjoittamaan meistä — me olemme niin kauan odottaneet. Minä näen, minä näen, iski kirjailija silmää takaisin. Ehkei olisi hullumpaa. Ehkä Samuli Ässä sittenkin kelpasi romaanisankariksi, aina iloinen, mykkä Samuli, joka toimitti takamaitten kyliin kihlasormukset. Ei, ei sittenkään! Mene, mene Samuli parka, sinusta saattaa joskus tulla pieni novelli. Pane meidät kirjoihisi, ettet unohda! tuntuivat Samuli ja Piski vielä pyytävän. Ei, ette te unohdu, siitä olette jo vuosikausia pitäneet huolen, teistä ei pääse eroon, jollei teistä kirjoita... Tuskin oli Samuli jäänyt jäljelle, kun Jaakko Tyrnin silmien edessä pöyhisteli rehevä keski-ikäinen nainen, Eriikka Numberg, ruokarouva. — Hän astuu huoneeseen koputtamatta, kädessä lautasellinen piiraita. Hän pysähtyy ovelle, hymyilee ja veikeilee siinä: nuori mies ikkunan luona ei liikahda. Se on jumaluusopin ylioppilas. Hän lukee, tai ei oikeastaan voi lukea, hän istuu kädet painettuina ohimoja vasten, ikäänkuin hän tahtois hiljentää niiden tykintää. »Noo, eiköös se . . .» Niin, mikä pannaan ylioppilaan nimeksi? Eino, Heikki, Lauri, Armas, Aarne . . . ? No, olkoonpa vaikka Eino, se sopii hiljaiselle, hyvänahkaiselle miehelle. »Noo, eikös se Eino

nyt ensinkään malta hellittää, johan ne kirjatkin väsyvät, kun ei niille rauhaa anna. Minun siskontyttöni pieni Sirkka-Liisa sanoi, kun äiti häntä kovisti lukemaan katkismusläksyä, että: katkismus väsyi ja hyppäsi lattialle ... Einoo ... no, mutta Einoo, tässä olisi vähän lämpimäisiä, piiraita, kaalipiiraita, niistähän Eino pitää.» Eriikka astuu yli permannon — hänellä on liian pienet ja liian korkeakorkoiset kengät, lähestyy Einoa niinkuin niin monesti ennen, mutta Eino vain ei nosta päätään. Eriikan sydän pysähtyy: Martta on tullut meidän välillemme, maisterin sisar, joka täällä myötäensä hyppää veljensä luona. Eriikka näkee juuri silmiensä alla Einon kiharan pään eikä saata pidättää kättään. Silittää. Ylioppilas karkaa ylös ikäänkuin kyy olisi häneen pistänyt. »No!» pääsee ruokarouvalta ja hänen käsivartensa piukoissa samettiihoissaan vapisevat. »Tästä täytyy tulia loppu!» kuiskaa ylioppilas huoneen toisesta päästä eikä katso silmiin. »Mutta Eino — minä olen Einoa syöttänyt ja vaatettanut ja puhdasta rahaakin antanut...» »Minä maksan kaikki viimeistä penniä myöten!» Ruokarouva nauraa. Hänen naurunsa vaihtuu vähitellen itkuksi. »Eino ei taida tietää, että ... » Ruokarouvan ja Eino Ryttylän tarina lähtee lentoon kuin itsestään.

Mutta se ei ole se, mitä Jaakko Tyrni tällä haavaa haluaa kirjoittaa. Eikä mikään muukaan noista traagillisista aiheista, jotka parveilevat hänen ympärillään. Hän tahtoo kirjoittaa iloisen kirjan, joka kuvaa voimaa ja voittoa. Sellainen kirja onkin jo olemassa jossakin hänen aivojensa komeroissa. Mutta se on vielä möhkäle. Ei sentään aivan: Helena Elisabet Tuuran vaalea pää pistää esiin möhkäleestä kuin itu herneestä. Se ei kuitenkaan ole mikään kultakutrinen tytönpää: Helena Tuura on vanhanajan isoäiti, nainen, joka taisi iloisesti kantaa ihmisen kuorman. Ja Helena Tuuran ympärillä parveilee paljon ihmisiä, hänen lapsiaan, lapsenlapsiaan, nuoruudenystäviään, omaisiaan, hyviä ja pahoja, vanhoja ja nuoria. Tästä kirjasta voi tulla kokonainen eepos, hautaan painuvan aikakauden muistolaulu. Helena Elisabet Tuuran voimakas, valoisa olemus tekee kirjan iloiseksi. Entä sen nimi?

Pysähdys.

Kukaan ei uskoisi miten tärkeä nimi on. Suorastaan ratkaiseva on nimen merkitys. Hyvä nimi, joka putoaa kirjailijalle kuin pilvistä, voi kutsua esiin kokonaisen kirjan. Kun taas hyvät aiheet ajelehtivat, väljähtyvät ja joutuvat hukkaan, jollei niille löydä yhdistävää nimeä. Nimi se on, joka aittaa karkulaiset yhteen karsinaan. »Helena Elisabet Tuura.» »Ihminen ja hänen kuor-
mansa.» Ei kelpaa. Täytyy vielä ajatella tätä nimeä.

— Tähän kirjaan minä ensinnä ryhdyn, ajattelee Jaakko Tyrni. — Ensin tarvitsen kuitenkin nimen. Ei hätää, nimi tulee, minulla ei koskaan ole ollut puutetta nimistä. Myöhemmin minä kirjoitan tämän sukupolven romaanin — sen joka taisteli isänmaalleen vapauden, sen joka keinottelee, polttaa viinaa ja salakuljettaa vanhaa kallisarvoista taidetta Rajajoen takaa. Eikö olekin kummallista, että vallankumous silloin tällöin tulee ja tekee tasajakoa ihmiskunnan korkeimmista saavutuksista, etteivät ne jäisi kenenkään yksinomaisuudeksi! . . . Mutta ensiksi Helena Tuura. Sitten joskus historiallinen näytelmä, tai ehkä mieluummin romaani. Sitten seikkailukertomus poikia varten, oikein jännittävä ja rohkeutta kasvattava juttu. Ja sitten satuja. Se on oleva minun viimeinen huvitteluni. Sitten kun kokemukset ovat saaneet sovituksen hohteen ja rajat niinsanotun elämän ja niinsanotun kuoleman välillä ovat hävinneet, sitten kun lapsen ja vanhuksen viisaus on tullut samaksi — sitten on iloisten satujen aika!

Mutta heidänhän piti lähteä kaupunkiin. Jounan oli määrä seurata heitä Tyrnilään. Joululahjat ja joulutarpeet olivat ostettavat? Missä kummassa viipyi Ella, miksei jo lähdetty? Hänen piti huutaa tyttärelle, mutta hän jäi katselemaan lintuparvea, joka laskeutui pihlajaan. Hän näki nuo pienet jumalanluomat niiden katoavassa kauneudessa tavalla, joka järkytti hänen mielensä pohjia myöten. Tänään ne ovat vapaat ja lentävät minne siipi vie. Eivätkä muista talvea eivätkä nälkää. Kaikki on vain sinistä korkeutta, keinuvaa puunoksaa ja punaista pihlajanmarjaa. Huomenna lentää lintu siipensä sähkölankaan ja makaa läähättäen maassa. Muut jatkavat matkaansa pihlajasta pihlajaan — hänelle ei ole enää ketään eikä mitään. Hän on tomuhiukkanen, jota

ei kukaan kysy, hän, joka äsken oli itse kauneus ja vapaus. Katoavaisuus laulaa koko tässä kauneudessa joka tänään seisoo ja huomenna kuolee. Jaakko Tyrni näki luomakunnan sielun noissa lintusissa ja häntä vapiutti ilo ja tuska. Oliko hän enemmän kuin joku noista pienistä olennoista?

— Minä lienen sentään kirjailija, koska näen ja tunnen, päätteli hän. — Minun täytyy vain löytää muoto. Minä käyn kiinni Helena Elisabet Tuuraan ja kirja saa kantaa hänen nimeään. Täytyy pian alkaa, ettei laiskuus saa minussa valtaa. Kirjailijan pahin vihollinen on laiskuus. Kirjailija ei koskaan saisi pysäyttää kättänsä eikä aivojensa juoksua. Hän saa levätä, mutta vain niinkuin äiti nukahtaa rintalapsensa ääressä. Hänen kynänsä ei koskaan saa kuivua, siitä hän tietää milloin jälleen on alettava kirjoittaa, siitä, jos hänen kynänsä rupeaa kuivumaan. On vaikea saada ajatusta liikkeelle, jos se on päässyt pysähtymään. Helpompi on panna liikkeelle kivikuorma.

— Minä alan jo joulunpyhinä, päätteli hän ja ajatteli kynäänsä, jonka äsken juuri oli nähnyt tyhjällä pöydälleen, siinä mihin oli sen jättänyt. — Surullisen näköinen on sellainen siisti tyhjä pöytä kuin minun tällä hetkellä. No niin, pian se taas täyttyy. Minä en anna kynäni kuivua enkä aivojeni kuivua. Sitä minä tahdon: kuvata, miten katoaviin hetkiin saadaan kauneus, miten työ tehdään iloksi, miten sielu lentää ennenkuin siipi katkeaa.

Lämmin onnentunne kävi hänen lävitseen ja hän olisi mieluummin heittänyt turkin yltään ja mennyt kirjoituspöytänsä ääreen heti paikalla käydäkseen kiinni työhön.

— Huomenta! sanoi silloin ihmisääni, jonka Jaakko Tyrni lapsuudesta tunsi.

Sekä ihminen että hänen äänensä soveltuivat hyvin mielialaan, missä kirjailija tällä hetkellä oli. Annamar tuli. Hän lykkäsi halkokelkkaa. Hänen täytyi seurata pienessä juoksussa, sillä iljankoinen tie vietti. Mutta mikäpä siinä oli hätänä, hänellä oli jalassa tallukkaat. Hän teki niitä sekä itselleen että koko talon väelle.

— Huomenta! huusi hän isännälleen, sai vauhtinsa hiljenemään ja jatkoi samassa: — Ei suinkaan tämä

vielä joulusauna ole? Tottakai sauna lämmitetään vasta aattona, niinkuin ennenkin. Sitähän minäkin, ettei kukaan jouluaattona kiuasta kylmäksi jätä — pahaa siitä tulisi koko talolle. Mutta sopiihan tänäänkin vihtoa. Montako herraa tulee, että mä tiedän vihdat varata? Ja ovatko hyvinkin löylyntuntevia? Ei silti, että kyllä siinä tarpeekseen saavat muutkin, missä meidän isännän pinta lämpiää. Kova sinä olet löylymies, älä mitään puhukaan. Mutta sinä oletkin pikkuisesta asti opetettu. Laitetaan vain tänään kirjailijoille hyvät löylyt, että kirjoittaa jaksavat. Tuleeko se Palus taas — hyvä herra, kaksi markkaa antoi juomarahaa, mutta ei sanonut kärsivänsä näitä uudenaikaisia uloslämpiviä, nokisaunan lupasi itselleen rakentaa. Laitetaan vain kirjailijoille hyvät löylyt ja sitten kylvetään taas aattona, oikein pahnat lattialla... Jaa, ettei tule kuin yksi herra? Se Jouna taas — no mitäs siitä sitten, otat kenen tahdot, vaikka sellainen turha se on Jouna, aina puhuu niistä juomarahoista, vaikkei sellaisella mitään ole antaa. Eikähän hän kirjojakaan kirjoita, itse olet sanonut. Mutta hänestäpä enemmän pidät ja aina hänet tänne vedät. Vaan mitäpä se minuun kuuluu, oma asiasi. Ja kyllä Jouna taas saunan arvon tietää, lienee saunassa syntynytkin. »Opinsauna, opin sauna» sanoo, kun vihdalla lyödä ropsottelee kylkiään. Ja tottahan se on, että opin saunanlauteilla sitä ihminen vain tässä elämässä hikoilee. Niin että minä vien sitten vain vihdat kahdelle hengelle ja poltan kolme sylystä puita — kyllä sitä siinä on. Vai enemmänkö? Taitaa tulla muitakin?

Jaakko Tyrni katseli hymyillen eukkoa ja ajatteli hetkeä, jolloin hän saa käteensä tuhannen markan säästökirjan. Sata markkaa jo oli Annamarin mielestä huikea summa, sillä hän katseli sitä samalla silmällä kuin viisikymmentä vuotta sitten, saatikka sitten tuhat markkaa. Jaakko Tyrni tunsii liikutuksen aallon kulkevan lävitseen, kun hän ajatteli, että nyt todella saattaa tuolle uskolliselle ihmiselle antaa tämän rahalahjan. Annamarin uskollisuuteen nähden summa oli riittämätön, mutta siihen nähden ettei hän koskaan ollut omistanut rahaa ja vielä lisäksi sentähden, ettei hänellä ollut mitään tarpeita, tämä tuhat markkaa tuli tuntumaan hänestä käsit-

tämättömän suurelta. Mihin eukko aikoi käyttää rahat — oli jännittävää saada nähdä se. Vaikeaa, suorastaan vaikeaa oli odottaa jouluaattoon asti ja säilyttää tätä salaisuutta. Lapsellista!

Mutta vielä lapsellisempaa oli, että Jaakko Tyrni käsittämättömällä kiintymyksellä riippui kiinni tuossa vanhassa vaimossa, joka veti halkoja hänen saunaansa. Annamar oli kappale hänen lapsuuttaan, osa hänen kotiturvettaan, jonka hän oli saanut mukaansa tänne kaupungin laidalle — ja ehkäpä kaikkien niiden akkojen perikuva, joita hänen kirjallinen tuotantonsa oli täynnä ja joita niin paljon oli kiitetty. Totta puhuen ne olisivat pysyneet syntymättöminä ilman Annamaria. Helena Elisabet Tuura kuului sivistyneistöön, mutta ei ollut mahdotonta, että jotakin Annamarin iloisesta olemuksesta oli tukevana pohjana hänenkin jalkojensa alla. Kuka oli osannut sillä lailla kantaa elämän taakkaa kuin Annamar — noin hän sitä kantoi, niinkuin tuota puukuormaa, hymysuin. Ei, ei kukaan aavistanut miten paljon Annamar oli merkinnyt Jaakko Tyrnille, jossakin se joskus oli lausuttava julki. Jouna nimitti häntä leikillä Jaakko Tyrnin runottareksi. Ja mikseikäs se saanutkin olla suomalaisen kirjailijan runotar, tuo tuollainen hauska ja iloinen saunaeukko!

— Yksi vieras vain tulee saunaan, Annamar, sanoi Jaakko Tyrni. — Herra Jouna. Mutta hänhän on niin hyvä mies, kaikkein paras kaikista. Kyllä hän olisi osannut kirjoittaa kirjoja, mutta hän on aina vain auttanut muita kirjoittamaan.

Tyrni astui alas portaita, tuli eukon luo ja auttoi häntä lykkäämään kelkkaa sannoitetulla tiellä. Annamar työnsi häntä olkapäähän, nauroi ja pisti juoksuksi taulukkaissaan, jotka tekivät hänen askeleensa äänettömiksi.

— Älä sinä tähän tule, lapskulta! sanoi hän. — En minä vielä niin huono ole, etten saisi puutaakkaa saunaan. Minun työni on tämä saunan lämmitys — sinä kirjoitat kirjoja. Sinulla pitää olla niitä sellainen syllys, että on niinkuin tämä halkokuorma. Ja oikein paksuja kirjoja. Kyllä me Ellan ja Senjan kanssa vahditaan ovet ja portit. Aijai, jollei meitä olisi ollut, niin et sinä niitä

kaikkia olisi kirjoittanut. Tiedätkös kuinka niitä olisi ollut kimpussasi ihmisiä! »Viisi minuuttia, vain viisi minuuttia!» »Jaa-a, vai viisi minuuttia. Mutta tiedättekös mitä te sinä viitenä minuuttina teette: katkaisette kirjailijan ajatuksen langan. Ja se on vielä pahempi solmittava kuin kankaan loimilanka. Jos te kudotte kangasta ja lähдете siitä katsomaan kahvipannua, niin sukkula on siinä paikallaan, mihin sen jätitte. Mutta kun kirjailija lähtee viideksi minuutiksi puhumaan teidän kanssanne, niin hänen lankansa sillä aikaa on hämääntynyt niin ettei sen päättä löydä mistään.» Sellaisia saarnoja me olemme Ellan ja Senjan kanssa pitäneet niin että me jo olemme saaneet koiran nimen. Mutta sinä olet kirjoittanut kirjoja niin että olet suurin kirjailija maailmassa. Vaan mikäs se on Jouna — hankö se taivaassa vastaa toisten asiat? Eikö siellä kysytä vain jokaisen omia? No, sinä rupeat nyt Jounaa puolustamaan. Jos vain Annamar antaisi suunvuoroa. Mutta eipäs anna. Osaa-kos Jouna nauraakaan? No, älä nyt... hyvä herrahan se on Jouna, vaikkei hänen juomarahoistaan koskaan mitään tule ja vaikkei hän nauraakaan osaa eikä kirjoja kirjoittaa. Kun hän on sinun ystäväsi, niin hän on hyvä. Mutta toisit taas muitakin. Aijai, vaikka kaikki saisit tuoda: sen Rekolan ja Loilan ja Leppiahon ja sen, joka pitää päivällisiä. Tämä on tämä uusi kiuas sellainen, että kyllä se löylyn antaa, vielä huomenna se antaa sellaisen löylyn ettei sitä heikko pää kestäkään. Tuo vain kaikki kirjailijat tänne, kyllä sitten taas jaksavat kirjoittaa — aijaijaijai!

Kelkan vauhti vei Jaakko Tyrniä nyt suoraan kaivoa kohti rantaan. Annamarilta loppui sanottava, hän jäi jäljelle ja tulla hölkötti perässä. Hengästyneenä ja intoa höyryten hän saavutti isäntänsä. He olivat tulleet koi-vikkoon, mistä ajotie läksi menemään jälle ja polku vei saunaan. Siinä Jaakko Tyrni irroitti kätensä kelkan patsaista. Lahden toisella puolen hohtivat talojen punaiset katot ja kimmelsivät ikkunaruudut. Kuuran painamina kumartuivat rantakoivujen oksat maata kohden. Kuuraisten puiden kätkestä pilkoitti saunan punainen seinä ja valkoinen ovi. Saunan edessä oli lahti sulana. Varis nousi jostakin kiirettä pitämättä siivilleen ja aset-

tui jonnekin toisaalle. Kuuraa putosi maahan. Sen saattoi kuulla aamun hiljaisuudessa. Mikä hartaus olikaan tässä kaikessa — ja sitä oli nyt kestänyt monta minuuttia.

Annamar puhui jotakin, josta Jaakko Tyrni ei ottanut selkoa. Kirjailijaa huvitti kun hän muisti mitä eukko tuossa taasen oli kertonut: että hän muka oli suojellut talon työrauhaa. Annamar, jonka ilo olivat vieraat ja kahvikestit, Annamar joka olisi johdattanut jokaisen haastattelijan suoraan Jaakko Tyrnin työpöydän ääreen! Tyrnilä olisi ollut täynnä vieraita aamusta iltaan, jos iloisella Annamarilla vain olisi ollut valta.

— Niin, vanhaparka, sanoi Jaakko Tyrni, — sinä ne olet ajanut pois, kaikki asiattomat, niin että minä olen saanut kirjoittaa rauhassa. Mahtaisitko sinä jaksaa tuossa kelkassa vetää kaikki kirjani?

Saunaeukko päästi suuren naurun.

— Saat kirjoittaa vielä toisen puolen. Mutta Senja on liiallisen kova. Ja Senja on opettanut Ellan. Ei uskoisi että Senjasta sellainen karhu tuli, mutta Senjalla oli isä eikä vain äiti.

— No vanhaparka, sanoi Jaakko Tyrni, — mene nyt ja kuumenna kiuas hyväksi. Ja laita oljet lattialle. Ehkä tuon muitakin. Ehkä tuon paljonkin herroja.

— Muitakin, huusi eukko ja koko hänen heleänvihreä villatakkinsa tuntui räiskähtävän nauramaan, — paljon herroja!

— Ole hiljaa, ole hiljaa — en minä varmaan tiedä. Jokos sinulta nuuska loppuu. No, sano sitten että tiedän tuoda. No niin, vanhaparka... !

Viime sanat merkitsivät Jaakko Tyrnin kielessä entiselle hoitajattarelleen samaa kuin hyvästi. Hän ei kuitenkaan lähtenyt menemään, vaikka jo oli kääntynyt selin saunamuoriin. Eikä Annamarkaan lähtenyt, vaan toisti sanan »vanhaparka» äänellä, jolla ehkä jokin toinen joskus oli puhunut. Molemmat olivat muistaneet sen isoisän, joka tänään ennemminkin oli liikkunut Jaakko Tyrnin mielessä. Hän oli ollut paljon vanhempi, mutta hän oli iloiselle Annamarille sanonut »vanhaparka» .

Minä panen hänen tarinansa nimeksi »Pieni aurinko»,

ajatteli kirjailija, pisti kädet taskuunsa ja alkoi äskeisiä jälkiään myöten astua ylös mäkeä. Eukko jäi haaral-
laan puhumaan löylystä ja vihdoista ja siitä, että kyllä
hän niin lämmittää, että lämmintä on, tuli keitä tuli.

No, tuossahan hevonen jo oli valmiina ja Senja latoi
vällyjä rekeen. Mutta missä oli Ella? Sitoiko hän ken-
gänauhojaan vai miksi hän oli noin kyykistyneenä reen
taakse? Helmiseltäkin tulivat kaikki katsomaan lähtöä.
Isommat lapset juoksivat paikalle silminnähtävästi toi-
voen pääsevänsä jalaksille, Hanna seisoi, pienin sylis-
sään, portailla. Ehkä Hannalle pitäisi olla jotain muuta-
kin kuin pumpulikangas, johtui Jaakko Tyrnin mieleen.
Hanna oli niin hento lihavan lapsukaisensa taakan alla.
Helminen itse astui ulos pitkänä, laihana ja äänettö-
mänä, suunnaten askeleensa avaamaan porttia. Eikö
hänelle nyt mistään saa työtä? ajatteli Jaakko Tyrni.
Kesällä eivät vuorokauden neljäkolmatta tuntia riitä
hänelle ja talvella hän työttömyyttään juo epätoivoissaan
ja ikävissään. Senja sanoi lapsille, ettei saa nousta jalak-
sille, maali menee pilalle, jos niille noustaan. Silloin
herra hymyili ja sanoi, että jahka otetaan toinen reki,
niin lapset pääsevät ajelemaan. Tapaninpäivänä men-
nään. Tyttö jäi seisomaan, katsellen Senjan työtä, mutta
poika löi yhteen kätensä ja hypähti varpusia kohden,
joita oli kokoontunut tallin eteen.

Ella oikaisi itsensä suoraksi reen takaa, painoi lakin
syvemmälle päähänsä, tarttui ohjaksiin ja käänsi hevo-
sen porttia kohden. Siinä hän pysäytti, odottaen että isä
asettuisi rekeen.

— Ei suinkaan Ella noin tule, sanoi isä hymähtäen,
kun huomasi tytön aikovan asettua etupenkille. — Kai
Ella muuttaa paremmat vaatteet.

— Mitä sillä on väliä, sanoi Ella, pidellen hevosta ja
yhä odottaen, että isä asettuisi rekeen.

Jaakko Tyrnin silmät seurasivat kaunista rekeä tal-
joineen ja vällyineen ja siirtyivät tyttäreen.

— Mutta kun nyt mennään näin jouluostoksille, sanoi
hän, — ja kun mennään tällä omalla hevosella. Ja muu-
tenkin tämä on ... tämä on ... hyvin kaunis päivä.

Hän aikoi ensin sanoa »juhlapäivä» ja sitten »erikoi-
nen päivä». Mutta muisti samassa, ettei Ella olisi siitä

ymmärtänyt mitään. Olisi voinut lähteä tuo Senjakin jo pois tuosta katsomasta, mutta hän näytti epäilevän että Helmisen lapset sittenkin asettuisivat jalaksille, jos hän vain kääntäisi selkensä. Sentähden hän viipyi, poimi varisseita heinätukkoja maasta ja seurasi silmillään lapsia, jotka hyppivät ja raksuttivat. Senja suosi Helmisen vanhinta poikaa, sitä, jolla oli asiapojan toimi kauppialla, mutta ei sietänyt näitä pienempiä — mikähän siinäkin oli? — No niin, Senja oli kasvanut kiinni taloon omituisuuksineen päivineen. Ella, hän ei tietänyt mikä päivä tämä hänen isälleen oli — kiero se mitä suurimassa määrin oli, täytyy alkaa tästäpuoleen muistaa, että tyttö pian on täysikasvuinen. Jouna on aivan oikeassa: häntä on laiminlyöty. Nyt matkalla isä kertoo Ellalle, mikä tekee tämän päivän heille erikoiseksi, heille molemmille.

Puna poskilla Ella kumarsi päätänsä ja tarkasti asuaan. Kengissä oli kaksi suurta solmua. Kädet olisivat sietäneet pesun.

— Kuka minua näkee! sanoi hän sitten ja hypähti kuskin paikalle.

Jaakko Tyrni aikoi pyytää häntä viereensä. Hän aikoi myöskin huomauttaa, että kaikki toki tulisivat näkemään Ellan, kun he yhdessä ajavat läpi katujen. Mutta samassa hän ajatteli, että ehkä näin on mukavinta, hän saa tässä rauhassa ajatella. Ja hän tarttui vällyjen kulmaan — uusien mustien vällyjen, joiden pitkäväillainen nahka liikutellessa välähteli — asettui rekeen, heilautti kättään kotiinjääville ja tunsi taljan pehmeästi soluvan suojelemaan jalkojaan ja kylkiään. Eihän ollut kylmäkään — ihmeellisen leuto ja aurinkoinen joulukuun aamu. Taitavaksipa Ella oli käynytkin, hyvin mentiin portista ja sitten oli edessä leveä tie läpi peltojen, joiden laidoilla lumiset puutarhat ympäröivät ihmisasuntoja. Ajettiin aseman raiteille kerääntyneiden tavaravaunujen ohi, mentiin ohi kauppapuutarhojen ansaririvien, joiden kaltevat lasikatot tihkuivat sulavaa lunta ja antoivat aavistaa, että niiden hikisen pinnan alla uhmattiin talvea. Rautatiekiskojen toisella puolella alkoi kujanne mitä erilaatuisinta rakennusta: asuinhuoneita, talleja, kauppapuoteja, leipuriliike, rukoushuone, kansakoulu.

makkaratehdas, meijeri. Ja tämän kaupungin liepeelle pureutuneen asutuksen hetkeksi hellittäessä otteensa tultiin taasen avonaisille vainioille ja metsikköihin. Se mikä seurasi yli kattojen, yli vainioiden, läpi puunlatvojen, seurasi hellittämättä, oli sähkölankojen silta. Kuuraa varistellen alla ajavien päälaelle ja silloin tällöin värähtäen tuntuivat sähkölangat hymisevän kuis-kauksia, jotka eri ilmansuunnilta niitä myöten etsivät tietä määräpaikkaansa.

Liike oli toista näin joulun edellä kuin varhemmin syksyllä. Ei siinä ehtinyt muuta kuin tarkkaan katsoa, ettei ajanut kiinni. Ylämäessä Ella vihdoin sai senverran aikaa, että nousi, asetti ohjat hampaattensa väliin ja kietaisi jalkojensa ympärille peitteen.

— Mutta Ella! huusi isä reen perästä. — Mitä Ella tekee?

Tytär huusi takaisin:

— Tuli vähän kylmä.

Isä rupesi nauramaan.

— Panee ohjaket suuhunsa.

— Uudet ohjaket.

— Sittenkin. Jahka päästään lähemmä kaupunkia, tulee Ella tänne isän viereen ja isä ajaa.

— Ei tarvitse, sanoi Ella, yhä kääntämättä päätään ja varustautui laskettamaan alas mäkeä.

— Kyllä, sanoi isä, lumen lennелlessä korvien ympärillä.

Ella ei enää puhunut, piteli vain ohjaksia, jotka oli kietaissut nyrkkiensä ympärille ja päästeli huuliltaan pieniä vihellyksiä hevoselle.

Jaakko Tyrnin mieleen johtui äkkiä: onko Jouna todella oikeassa, onko Ella jäänyt liian kauas yksinäisyyteen. No niin, hänet on nopeasti noudettava takaisin. Jo tällä matkalla. Kaikki on johtunut siitä, että isän aina on pitänyt rauhassa ajatella. Ja Ellalla on ennen kaikkia muita ihmisiä ollut se etu, että hänen seurasaan on saanut rauhassa ajatella. Hän ei ole häirinnyt. Ei lapsenakaan.

Niinkuin hän nyt istuu tuossa selinpäin ja siinä elää omaa elämänsä, niin on hän aina ollut: likellä isää ja kuitenkin tykkänään muualla. Isän on täytynyt pitää

ajatukset työssä. Mutta nyt hän voi suoda itselleen myöskin lepoa. Tänään koittaa velattomuus ja vapaus. Jahka päästään vielä vähän matkaa eteenpäin, pyytää isä tytön tähän ja keskustelee hänen kanssaan. Nyt olisi oikeastaan ollut sopiva tilaisuus, alettiin nousta korkeinta ylämaata, mikä tällä matkalla oli. Miksei isä voinut pyytää Ellaa tähän nyt heti? Oliko hänkin ehtinyt painua liian kauas rauhaansa?

— Isä pysyy vain siinä! kuuli Jaakko Tyrni yhtäkkiä selkensä takaa ja tytär tyrkkäsi peitettä toisella kädellään hänen olkapäänsä kohdalta syvemmälle rekityynyn alle, toisen pidellessä ohjaksia.

Pitkä laiha tytönkäsi oli hetkisen askarrellut Jaakko Tyrnin ympärillä ja kirjailija tunsu samassa hetkessä sen muiston läheisyyden, joka kaikista muistoista voimakkaimpana oli ravinnut häntä parin viime vuosikymmenen aikana.

Varmana siitä, että isä pysyy paikallaan eikä rupea vaatimaan mitään tyhmyyksiä, juoksi Ella hetkisen vielä reen rinnalla, istuutui sitten paikalleen, kiersi jalkojensa ympärille ohuen matonkappaleen ja puhutteli enää vain hevosta.

Isä pysyi todella paikallaan. Tänä aamuna, joka oli koituva hänelle voitoksi, hän määrätietoisesti antoi elämänsä väkevimmän muiston saapua, ikäänkuin sillä olisi luonnostaan ollut oikeus olla mukana hänen juhlassaan.

Muistot, totesi hän, — toiselta puolen muistot, toiselta puolen unelmat. Niistähän me elämme. Ne ovat sitä satua, jolle kokenut kärsinyt ihminen ei enää naura. Tule sinä vain, Ellida!

Ja Ellida tuli, tanssiaisten kuningatar, hän, jota maalaispoika oli nurkastaan seurannut kaiken iltaa. Keseltä iloista humua valaistussa salissa hän tuli, työnsi tieltään tyhjiä tuoleja professorin kirjastohuoneessa ja löysi maalaispojan, joka säikähtyneenä koetti panna hyllylle kirjaa kädestään. Kirja ei löytänyt paikkaansa, hyllyt huojuivat, huone huojuu, permanto huojuu. Jokin outo tuoksu pyörtytti, kirja putosi lattialle, poika sai kiinni tuolin selkänojasta ja pysyi jaloillaan. Silloin ilmestyi hänen karkean kätensä viereen valkoinen hohtava käsi. Poika tunsu, että käsivarsi oli paljaana olka-

näihin asti ja että sitten vieläkin oli jotakin hohtavaa ja paljasta... Samana yönä professorin pitäessä vierailleen puhetta ruokasalissa, sama valkoinen käsi laskeutui pojan leuan alle ja taivutti pään rintaa vasten joka sykki ja sytytti. Ensi kerran painui suudelma pojan huulille, ensi kerran hän kuuli, että häntä rakastettiin.

Niin hän oli tullut, Ellida. Ymmärtäisipä vielä tänään päivänä, mikä hänessä, kömpelössä maalaispojassa kiinnitti Ellidan huomiota. Juhlittu, kokeneen Ellidan! Myöhemmin, kun he olivat kihloissa ja Jaakko Tyrni sitä kysyi, hän vain sai vastaukseksi: tyhmä poika — ei sel-laista saa kysyä eikä sanoa! Mitä olisi Jaakko Tyrnistä tullut, jos hän olisi joutunut naimisiin nuoren tytön kanssa? Ja kuinka olisi käynyt, jos Ellida olisi jäänyt elämään? Joka tapauksessa oli Ellidan muisto ravinnut Jaakko Tyrniä läpi vuosien. Joskus hänet kyllä oli val-lannut kuuma kaipaus löytää nainen, joka ymmärtäisi häntä kirjailijana, jolle saisi lukea teoksensa, joka ottaisi osaa niiden syntymiseen ja kasvamiseen. Se tuotanto joka nyt kantoi Jaakko Tyrnin koottujen teosten nimeä, olisi ollut toinen — rikkaampi, kypsempi, jos hänellä olisi ollut vierellään ymmärtäjä, rakastettu, joka hedel-möitti hänen työtään.

Niin, mutta oliko se parempaa niilläkään, jotka rakas-tivat ja rakastelivat? Sihveri Palus väitti, ettei ilman uutta rakkautta syntynyt yhtään uutta kirjaa. Hänen oma tuotantonsa oli kuitenkin tuskin muuta kuin repa-leita. Ja toiselta puolen: Jaakko Tyrnin tuotanto olisi varmaan ollut toinen, jos sen takana olisi ollut rakkaus — suuri rakkaus!

Jos olisi voinut rakastua. Ehkei ollut myöhäistä. Ehkä rakastuminen oli tarpeellista senkin tuotannon vuoksi, jonka hän tästäpuoleen tahtoi jättää jälkeensä — vapaan miehen. Ei puuttunut näköpiiristä naisia, jotka kaukaa kaartain haaveilivat Jaakko Tyrnistä. Joku oli kirjoit-tanut kirjeenkin, tosin nimeään mainitsematta. Joka tapauksessa hän tiesi, että rakastumisen mahdollisuus oli olemassa. Jos päästäisi jonkun haaveilijattarista lähem-mäs. Jonkun kauniin, älykkään ja nuoren. Se täytyy tällä kertaa olla nuori, sillä nuorta rakkautta ei Jaakko Tyrni tunne. Todella ei. Ja se on köyhyyttä se. Tällä

kertaa hän, mies, valloittaa naisensa, eikä niinkuin silloin. Ellida oli ehkä sittenkin onnettomuus, näin jälkeensä katsoen. Soisiko hän sen olleen toisin? Tuskinpa. Sillä Ellida oli kuitenkin voimakas, kaikki nielevä elämys hänen muuten niin yksitoikkoisessa raadannassaan.

Kuka oli käsenyt häntä raatamaan? Kuka oli sanonut, että kaikki nuo omaiset, sisaret ja sisarenlapset olivat hänen hoidettaviaan? Hänen oma porvarillinen omatuntonsa. Se se myöskin oli jossakin hänen sisimmässään leimannut uuden rakkauden ja toisen avioliiton rumuudeksi. Nerot eivät kysyneet sellaisia. Nerot kulivat tietään, tallaten alleen kaiken mikä yritti pidättää. Neroilla oli yksi ainoa laki: oman itsensä toteuttaminen.

Ehkei hän sittenkään niin kokonaan ollut laiminlyönyt Ellaa. Pääasiallisesti Ellaa ajatellen ei hän ollut mennyt uusiin naimisiin.

Tyttö uhkasi kasvaa hyvin äitinsä kaltaiseksi. Näin hän tuli, laskeutui reeni selkämukseksi ja määräsi: isä istuu vain kauniisti siinä. Jos yrittäisi päästä Ellaa lähemmäksi. Hän tuskin koskaan menee naimisiin. Ehkä hänestä tulisi isänsä ymmärtäjä ja ystävä. Hän toki sentään lukee isänsä kirjat. Kummallista ajatella, ettei Ellida, hänen äitinsä, milloinkaan ollut tutustunut siihen mitä hänen miehensä kirjoitti. Hänen ei pälkähtänyt päähänsä, että hänen olisi pitänyt olla huvitettu miehensä työstä. Ja kuitenkin hän yllytti häntä kirjoittamaan: kirjoita, kirjoita — katso että kirjoitat hyvin, ettei tässä tarvitse hävetä tähtesi!

Omituista sitä oli ajatella näin jälkeensä. Mutta vielä selvemmäksi kävi Tyrnille, että jos olisi omistanut naisen, joka seurasi ja rakasti miehensä työtä, niin tämä työ olisi ollut toista.

Täytyy päästää joku tulemaan lähelle ja valloittaa hänet. Miehen elämässä täytyy olla nuori rakkaus, muuten ei hän ole milloinkaan elänyt!

Mitä hullua — onhan Ella tuossa. Hän on aina ollut uskollinen pieni kotitonttu. Totta puhuen koti on koko hänen maailmansa. Ei seuraa hän kysy, ei huvituksia. Ja mitä on hänen hyväkseen tehty? Tuossa hän istuu haalistuneessa takissa, jalkojen ympärillä matonpätkä.

Kotona on hänellä puhekumppalina vanhoja outoja ihmisiä, nimittäin ihmisiä, jotka eivät ole hänen sukuaan eikä heimoaan.

Jaakko Tyrni ei enää ajatellut säteilevää kauneutta ympärillä, hänen silmänsä riippuivat kiinni tyttäressä joka istui hänen edessään pitkänä ja hentona, jaksamatta kannattaa varhaista kasvuaan. Jaakko Tyrni veti kuumeisesti savua paperossistaan ikäänkuin saadakseen siitä selvänäköisyyttä, minkä avulla tunkea tyttärensä ole-mukseen. Hänen tyttärensä oli todella köyhästi puettu, ei mitään somistamassa hiuksia tai käsiä, niinkuin muilla siinä iässä. Nyt hänen täytyy saada kaunis joululahja, sormus tai kaulakoriste, tai... Ellidan omaiset ottivat kaikki, mikä oikeastaan olisi ollut tulevaa tälle lapselle muistona äidiltä. Mutta ei se mitään, isä antaa. Jaakko Tyrni mietti tätä kuumeisesti, sillä hän huomasi ajatelleensa vanhaa Annamaria ennen Ellaa. Hän otti itsensä kiinni kuin varkaan: eikö hän äsken ollutkin iloinnut siitä, että vanhus saisi pankkikirjan, mutta tämän nuoren, sen hän oli aikonut kuitata jollakin vähäpätöisellä. Kuka voisi auttaa häntä perusteellisesti läpikäymään Ellan pukuvaraston ja katsomaan, että se joutui kuntoon? Neiti Rastas. Hänhän oli kirjailijamaailman huomatuin, tai oikeammin sanoen ulkonaisesti edustavin nainen — sillä sitä hän oli, huolimatta kaikesta mitä hänestä puhuttiin. Aina hänestä oli puhuttu — miten paljon puheissa lienee ollut perää. Ehkäpä hän ottaisi auttaakseen tässä Ellan asiassa. Sitäpaitsi hänkin hiukkasen oli taitanut olla huvitettu Jaakko Tyrnistä. Mutta Annikki Rastas on jo vanha ihminen — kuinka monen kirjailijan ja taiteilijan ystävättärenä ja kuvaajana lieneekin jo ehtinyt olla! — nuori sen olla pitää, jonka Jaakko Tyrni valloittaa.

— Kuuleeko Ella! Kuulehan, isä tahtoisi vähän puhua Ellan kanssa! Ei sitä voi, kun Ella istuu siellä. Ella tulee tähän, onhan tässä tilaa. Eikä se muutenkaan sovi, että Ella istuu siinä ajamassa niinkuin renkipoika. Ellaa, Ellaa, kuuletko tyttö! Ei se sovi, että Ella istuu siinä ajamassa. Ella on nyt nuori neiti, Ella tulee tänne ja antaa isälle ohjekset.

Lumi sinkoili isän kasvoihin vastauksena Ellan puo-

lesta ja tyttö naureskeli siinä itsekseen, huulten hiljalleen vihellellessä ja maiskutellessa hevoselle. Yhtäkkiä puukattiin häntä selkään.

— No? Mikä nyt on?

Isän ja tyttären niin erilaiset kasvot joutuivat vastastusten.

— Ella, veitikka, eikö Ella muka ole kuullut, mitä isä Ellalle on tässä puolen tuntia huutanut.

— Jaakko, junkkari, olen kuullut, myrkky vie! Mutta minä istun missä istun. Kun minä osaan ajaa. Paremminkin osaan kuin sinä. Pikku ei pelkää, vaikka tulee autoja ja raitiovaunuja ja ratsastavia herroja. Ei sieltä takaa osaa ajaa ...

— Ella kuuntelee nyt: isä tahtoisu puhella Ellan kanssa siitä mitä Ella tarvitsisi, mitä Ella haluaisi joululahjaksi.

— En mitään!

— Ohoh. Eikö Ella sitten ensinkään aio isältä kysyä, mitä isä toivoisi joululahjaksi.

— Voithan itsekin ostaa mitä toivot. Tai sanoa Ras-taalle.

— Mitä Ella nyt? Koska isä on puhunut neiti Ras-taalle meidän asioistamme.

— Ei isä, mutta hän.

Jaakko Tyrni oli jännittyneenä jäänyt etukumaraan.

— Miten hän?

— Puhelimessa!

— Mutta eihän isä ole kuullut siitä mitään.

— Johan nyt olisi kannattanut tulla sinulle siitä kertomaan.

— Onko hän sitten kysynyt minua?

Ella naurahti.

— Monta kertaa.

— Mutta olisihan Ellan pitänyt tulla isälle sanomaan.

— Et olisi kirjoittanut ainoaa kirjaa, jos sinulle olisi tultu sanomaan niitä sellaisia.

— Mitä sellaisia?

— Mitä puhelimesta milloinkin pyydettiin sanomaan.

— Mutta olisi kuitenkin pitänyt.

— Olisimme kuolleet nälkään.

— Mutta onhan voinut jäädä vaikka kuinka tärkeitä asioita.

— Kulkeehan posti! huusi tyttö ja vaikenen sen jälkeen, koska tienkäänteessä ilmaantui eteen olkikuorma, joka ei väistänyt.

Sillaikaa kuin tytär huudoilla herätteli kuorman päällä loikovaa miestä, ajatteli isä: tähän on kummallista, minä teen itseni naurettavaksi ja annan tuon lapsen haluta aivan niinkuin hänen äitinsä teki. Miksen nouse, ota häneltä ohjia ja ryhdy toimeen? Hän nähtävästi ei pidä käsissään yksin tämän reen ohjaksia, vaan koko minun elämäni. Hullutuksia, miten se olisi mahdollista? Voinhan tehdä siitä lopun!

Mutta hän ei tehnyt siitä loppua, vaan jäi paikoilleen nähdäkseen, miten kävisi, mitä tyttö tekisi ohi päästyään ja mitä mies reen perässä. Hän tarkkasi heitä molempia ulkoapäin ja totesi olevansa samalla kertaa tarkkaaja ja tarkattava. Siinä oli isä ja tytär, joiden suhteesta alkoi keriytyä esiin jokin juonenpää, kaunokirjallisen kertomuksen alku. Jaakko Tyrnin katse asettui, kääntyi sisäänpäin, eikä enää nähnyt mitään ympärillä ulkomaailmassa, vaan näki pienen lapsen, tämän saman Ellan, jonka joku otti ja kantoi pois. Lapsi itki kaiken aikaa, niin että sen pienet kasvot rypistyivät ja sinettyivät. Sitten kokoontui ikäänkuin suureen pisaraan lapsen äiti, joka tuskastuneena paiskasi kiinni oven ja heittäytyi vuoteelle, joukko naisia, jotka härivät sekä lapsen että äidin ympärillä, milloin joku laiha surullinen lapsentyttö, milloin vanha tiukka leskivaimo, yllään ankara harmaa sarsihame, milloin säätyläishenkilöitä — lapsen äidin omaisia. Tuohon pisaraan, joka vasta oli selkeentymätön vaistoaminen enemmän kuin näkemys, mahtui vielä suuri joukko elämän ituja, jotka lainehtivat jossain oudossa, maidonvalkeassa, aurinkoisessa valaistuksessa ja joiden elinvoimaisuus oli niin väkevä, että ne tahtoivat puhkaisemalla puhkoa itselleen tietä. Mutta kaikkien selkeämpien ja muodottomampien kerrostumien takana, jossakin pisaran äärellä, näkyivät isä ja tytär varttuneina ihmisinä, puhumassa toisilleen ankaria totuuksia. Tyttären silmät olivat suuret ja teräksenharmaat ja hän sanoi jotakin ilottomasta lapsuudesta ja

lohduttomasta yksinäisyydestä. Tyttären yllä paloi selkeä valaistus, sellainen, joka teki hänet symboliksi kaikkien hänen kaltaistensa esipuhujaksi. Mutta Jaakko Tyrnin sielussa värisi ja vapisi, kun hän tätä pisaraa katseli ja hänen sydämensä lyönti oli samalla suloinen ja tuskallinen.

Teki vihlaisevan kipeää, kun silmä sisäisestä näkemisestä siirtyi ulospäin ja kohtasi ulkomaailmaan kuuluvat ilmiöt. He ajoivat kauppapuodin ohi ja nuori tyttö tuli alas portaita, läkkikannu kädessä. Tämän todellisuuteen kuuluvan ilmiön siirtyminen mielikuvitusolentojen sijalle tuotti lyhyenä hetkenä sellaista kärsimystä, että hiki kihosi Jaakko Tyrnin otsalle.

Kirottu kaksoiselämä, mitä meikäläisen täytyy elää! ajatteli hän ja kokosi yhtäkkiä tahtonsa säikeet, ikäänkuin jotkut hajallaan olevat suortuvat kootaan muodostaakseen yksissä käsissä koko vyyhdin. Sitä se on tämä kirjailijan elämä: näkemyksiä ja kamppailuja niiden kanssa, niiden puolesta, niitä vastaan ja niiden kurissapitoa yötä ja päivää. Eivät ne tiedä, ne, jotka lukevat kirjoja, mitä se on tämä kirjojen teko. Mutta tänään hän tahtoo levon tältä kaikelta, nyt on joulukuu ja auringonpaiste. Ja tyttö tuossa täytyy saattaa järkiinsä. Ennenkuin on myöhäistä. Jaakko Tyrni naurahti, muisti rahat taskussaan, ajatteli menoaan pankkiin, näki raikkaan joulukuun aamun ympärillään ja lepäsi. Hetken perästä hän todenteolla alkaa puhua järkeä tytölle.

Yhtäkkiä hänen mieleensä johtui: eikö Ellan ollutkin tapana sinutella isää, mutta isä, hän ei sinutellut Ellaa. Hän paiskasi jotakin kädestään — se oli päästään kytevä paperossi —, kiskaisi peitteen syrjään ja teki tyttärelleen tilaa vieressään.

— Anna tänne ohjakset, Ella. Nyt ajaa isä.

Toinen sanoi sen oudolla, hiljaisella kiinteydellä, ikäänkuin olisi ollut kysymys koko elämänkulun ohjaamisesta ja toisella oli vain ohjaspäät käsissään, kun hän huomasi menettäneensä vallan. Hetken Ella katseli isään ja hänen suupielensä värähtelivät. Sitten hän päästi ohjakset ja hyppäsi keskellä vauhtia maahan.

Hän sai iljankoisella tiellä tärähdyksen, joka tuntui koko ruumiissa, mutta se ei ollut mikään sen tärähdyk-

sen rinnalla, jonka hän oli saanut sieluunsa. Että se tohti tuo, tuo mies . . . ! Tulee salaviihkaa ja ottaa ohjaket hänen käsistään. Kyllä hän hänelle vielä näyttää . . . Tulla ja ottaa häneltä ohjaket! Jos olisi edes puhunut, kysynyt — mutta tulla kuin varas! Kuka hevosen ruokki, kuka sen suki — eikö se saanut ajaakin! Ellan mieli oli raivon vallassa ja kulkusen helinä takanapäin nakutti kuin vasara vasten hänen aivojaan. Aivot olivat arat ja paljaina, sielu oli paljaana, teki kipeää. Siellä ne etenivät nuo molemmat. Ei mitään, ei mitään hänellä enää ollut. Yhdentekevää minne päin hän meni. . . Maailmassa ei enää ollut mitään, ainoastaan tämä tuska ja poltto. Mitä — huusiko joku? Niin, tottakin, siellähän ne olivat, Pikku ja se, joka Pikun omisti, joka sai ottaa ohjaket ja mennä. Menköön vaikkapa . . . vaikkapa hiiheen. Sellaista ei tarvitse kuunnella, joka tulee kuin varas ja ottaa ohjaket. Että hän saattoi, että hän tohti. Ja häntä olisi pitänyt sanoa isäksi! Myrkky sentään! Tyttö työnsi kiukkunsa kipunoita sydämeensä, ikäänkuin se olisi ollut jokin pätsi, jonka saattaa sulkea. Kipunat pyrkivät räiskyen ulos: että hän saattoi, että hän tohti! Ja hän oli isä. Kuka sai ajaa hevosta, se joka sen omisti, vaiko se joka sitä rakasti... ?

Olisihan minun pitänyt tietää, ajatteli osaltaan Jaakko Tyrni, että Ellidan tytär tekee juuri näin. Hän ei vielä tunne hymynsä voimaa. Äiti olisi hymyillyt ja pitänyt ohjaket, tytär antaa ohjaket käsistään ja hylkää samalla koko pelin. Ella on mustasukkainen — hevosen vaiko isänsä tähden? Nuori tyttö, joka ei vielä koskaan ole rakastanut, jonka hellyys on kohdistunut kesyyh hiiheen, varikseen, kissaan, ja vihdoin hevoseen . . . Jahka tämä tyttö kerran rakastuu, niin hän syöksyy suinpäin tuleen ja palaa hiilelle. Sillä sitä rakkautta, mitä hän antaa, ei hän milloinkaan tule löytämään . . . Taas oli Jaakko Tyrnin silmissä suuri, selkeentymätön pisara, joka sisälsi joitakin outoja, nuoren tytön sielunelämän alkuaineiksia. Taasen tuntui se kivun pistos, minkä pisan särkeminen aiheutti, kun hän huomasi nuoren tytön olevan oman tyttärensä. Kokonaan vasten hänen tahtoaan kiintyi huomio näin tuttuihin kotoisiin ilmiöihin. Hän ei milloinkaan tahtonut kirjoittaa niistä ja tavallisesti

ne muodostivatkin oman maailmansa, joka ei sekaantunut hänen mielikuvitusmaailmaansa. Mutta tänään — tänään oli kaikki oudon paloarkaa, tänään syttyi kaikki, mihin katsoi... Ella kiukutteli syyttä suotta. Olisi kai kuulunut oikeaan kasvatukseen antaa hänen kiukutella niin kauan kuin halutti. Mutta hänenhän täytyi toimittaa suurin osa ostoksia, muunmuassa tarpeet tämäniltaiseen sauna-ateriaan. Ja kukapa sitäpaitsi tällaisena päivänä jaksoi kasvattaa ja rankaista! Jaakko Tyrni pysäytti hevosen ja katsoi jälkeensä.

Olipa lapsella sisua! Siellä hän jo meni mäessä asti ja aikoi nähtävästi jatkaa kotiin saakka. Isä korotti äänensä ja huusi. Olisi ollut mieltäkiinnittävää nähdä, miten kauas sovitteluja olisi pitänyt jatkaa ja olisivatko ne vie-neet tuloksiin. Mutta olosuhteet kääntyivät isälle edul-lisiksi: alkoi kuulua kulkusia, tuli kanssamatkustajia. Ella joutui huomion alaiseksi ja sitä hän sieti vähemmän kaikesta. Isä tiesi, ettei hänen enää tarvitse huutaa Ellalle. Tyttö puree yhteen hampaansa, taittaa tiepuo-lesta varvun ja palaa reelle. Aivan oikein: Ellan aske-leet narisevat jo aivan lähellä. Isä yritti juuri iloita voi-tostaan ja avasi hymyillen vällyt. Silloin näki hän kuu-man punan Ellan poskilla, näki kuinka hän hypähti rekeen ja kätkeytyi äärimmäiseen kulmaan. Hän kävi pieneksi kuin arka sisilisko, hän hävisi koivunvitsan taakse, joka törrötti vällyjen päällä. Ujous vieraisiin ihmisiin nähden, joille ei hän ollut voinut näyttää kiih-tyneitä kasvojaan, ujous oli ajanut hänet tänne isän luo — ei sydän. Sydän oli ylpeä ja uppiniskainen. Isä katui jo että oli ryhtynyt ottamaan ohjaksia, kun tyttö kerran nyt niin piti hevosesta. Puhuminen ei enää olisi paran-tanut asiaa.

Yksin jätetty, laiminlyöty lapsi! ajatteli Jaakko Tyrni ja hänen sielussaan liikahti kipeästi ja lämpimästi. Nyt täytyy puhua, nyt heti, ennenkuin tullaan kaupunkiin. Kotimatalla ei se käy, sillä Jouna saattaa tulla mukaan. Heidän on määrä tavata kirjakaupassa. Mikä siinä oli ettei isän ja tyttären suhde ollut suora ja yksinkertainen? Isä viivytteli, hän sai itsensä kiinni tarkastelemasta vas-taantulijan hevoslointa, joka antoi aihetta ajatella: onko se vanha, onko se arvokas, onko se ollut morsiusryijy,

kenties siinä on morsiusryijyssä tavallinen miehen ja naisen kuvakin — onko siinä? Alkoi jo tuntua jotakin suuresta pirtistä, jonka ovenpuoleisen ikkunan ääressä kaksi naista, äiti ja tytär solmivat ryijyä. Sulhanen ei vielä ole äidin tiedossa, mutta tytär on hänet jo nähnyt, hän ei ole täältäpäin, hän on kaukaa. Hän kulki tästä kerran suvisena iltana ja tuli tupaan pyytämään juomista... Kaikki muut olivat poissa. Hän ei sanonut nimeään, mutta sanoi takaisin tulevansa. Sehän se juuri on niin outoa, ettei nimeä edes tiedä, ja asia on mielessä ja aina häntä odottaa... Seis, Jaakko Tyrni, hullutuksia! Puhu nyt, puhu nyt, pian tullaan kaupunkiin... Ensin täytyy sentään päästää ohi tämä joka täällä tulee. Näkyypä päältä, millä asioilla mies on ollut. Tai kaksikin niitä on — nukkuuko toinen? On tullut otettua hiukan liikaa. Lieneekö jäänyt muihin ostoksiin mitään. Ja niihin toi kuitenkin kotoa lähtiessä jokainen säästörahansa. Mantalle piti olla puserokangas ja Mikolle urheilupaita ja vaarille kaupungin tupakkaa ja Annille kirja — sehän Anni niin mielellään lukee, ei paljon muuta tekisi. Eilen illalla jo piti isän tulla kotiin kaupungista, ettei hän vain olisi saanut rekeensä joitakin tuttuja... Pitää taas käydä ulkona kuuntelemassa, eikö jo tulla... Tullaan, tullaan, hup ja hap, anna pullo tänne! Mikä se on poliisi? Nahkasäkki, joka narisee kun sitä potkii. Täällä tuleekin sellaisia poikia, jotka eivät pelkää. Ja se on tämä Tuima kantakirjoissa ja ottakaa kiinni vaan, jos saatte... Ja ristiäisviinat ne on makeita viinoja — täällä ne myllää miesten nahoissa. Mutta olikos se Odelviina, mikä piti pantaman lapsen nimeksi? Kukapa niitä uudenaikaisia nimiä muistaa. Niin saakelin pitkiäkin ovat. Odelviina, vai Ongelmiinako se oli? Kuules nyt naapuri, mitä ainetta se olikaan mitä piti keittää sen teidän uuden tyttölapsen kasteen juhlaaksi? Sillä oli sillä aineellakin sellainen uudenaikainen nimi. Viskiäkö se oli... ? Pois tieltä, mitä pakanoita te olette, kun ette tietä anna — me viedäänkin aineita ristiäisiin me, me ei pelätä sarvipäitä eikä nahkasäkkejä...

Sarvipäät ja nahkasäkit, ajatteli Jaakko Tyrni, tämä ei ole rehellistä kirjallista näkemystä, vaan jotain ilveilyä ja kunniallisen kirjailijan pilkkanapitoa! Koko

ilveily johtuu nähtävästi siitä, että tässä on ahertanut yötä päivää saadakseen kirjansa joulumarkkinoille. Hyvät arvostelut ovat valaneet öljyä tuleen ja nyt tahtoo joka esine ja asia päästä mukaan kirjoihin. Vai tämä aurinkoko se valaisee jokaisen pullonsirpaleen tiepuolella niin että luulee siinä olevan timantin. Pullonsirpaleita ne olivat nämä tällaiset aiheet, eivät mihinkään ne kelpaa... Onpa tuossa variksia. Olisiko siinä viisikymmentä? Vaiko sata? Kuuluvat elävän hyvin vanhoiksi ja pitävän kärejiä — todella jonkinlaisia kokouksia autioilla saarilla.

Tuli mies, joka nuorasta talutti kahta koiraa. Voimakkaat paimenkoirat vetivät kuljettajaansa ja Jaakko Tyrnin mieleen johtui hullunkurinen kuva. Hänen täytyi naurahtaa. Ties missä hän oli kuvan nähnyt, tietenkin jossakin eurooppalaisessa museossa: siivekkäät hevoset, jotka vetivät Auroran vaunuja. Täytyi nauraa. Suurivatsainen, lyhytsäärinen mies urheilupuvussa koirineen oli kaukana Aurorasta. Yhtäkkiä tuli Jaakko Tyrnin mieleen: »Rudolf Storm oli konsuli ja vanhapoika. Päivänvalon hän ensi kerran oli nähnyt jossain Keski-Euroopan vuoristossa, missä miehet kulkevat polvet paljaina, sulka hatussa. Konsuli Storm oli jo kauan elellyt Pohjolassa vanhassa rannikkokaupungissa, missä räätäli oli muuttanut hänen kuosinsa samaksi, jota pormestari ja luonnontieteen maisteri käyttivät metsästysretkillään. Hänen koiransa olivat niinikään puhdasverisiä lappalaisia ja tottelivat nimiä Tuli ja Lumi. Konsuli nähtiin aina näiden uskollisten eläintensä seurassa. Pidellen molempien hihnanpäätä samassa kädessä, muistutti konsuli kaukaisesti, hyvin kaukaisesti aamuruskon jumalatarta, jonka vaunuja siivitettyt hevoset vetävät läpi purppurapilvien vanhoissa tauluissa hänen kotimaansa taidemuseoissa. Tuli ja Lumi vetivät herraansa, pyylevää, hyvän tahtoista konsulia, joka iloitsi vapaudestaan, emännöitsijänsä, ankaran Stiinan jäätyä pölyttämään hänen kirjoituspöytänsä. Konsuli tuskin huomasi, että hän nyt oli koiriensa valtikan alla. Tuli ja Lumi veivät häntä kohti talonseiniä ja nurkkauksia, kohti lyhtytolppia ja puhelinpylväitä. Hän muisti vain pelastaneensa kirjoituspöydältään kalleimman omaisuutensa, käsikirjoituk-

sensa, ja piteli sitä kainalossaan, tukien käärröä vapaalla kädellään.

Tämä käsikirjoitus, antiikkinen runopukuinen näytelmä oli konsuli Rudolf Stormin unelmien ja toiveitten kiteytymä. Se oli syntynyt hänen nuoruudessaan, parikymmentä vuotta sitten, siihen sisältyi kaikki mitä hän keväässään oli läpikäynyt, ja koska hän myöhemmälläkin iällään oli sitä parannellut, saattoi sanoa sen käsittävän koko hänen elämänviisautensa. Viime vuodet olivat käsittäneet konsulin pyrkimystä saada näytelmä esitetyksi. Tätä varten oli hän: ensin lukenut sen kaikkein lähimmille ystävilleen, sitten hiukan laajemmalle piirille, sitten eräälle näyttelijälle, sitten kaupungissa vierailevan teatteriseurueen johtajalle; sitten tehnyt matkan pääkaupunkiin ja lukenut sen kahden teatterin johtajalle; sitten tehnyt uuden matkan pääkaupunkiin ja lukenut kappaleen kolmannen teatterin johtajalle, jota hän ei ollut ensi kerralla tavannut; sitten rikkonut välinsä vanhan ystävänsä merikapteenin kanssa, joka oli nukkunut hänen esittäessään hänelle näytelmää, nukkunut niin että kuorsasi; sitten luvannut teatterin johtajille itse ottaa osaa kustannuksiin, joiden kalleus pani esteitä esittämiselle. Asia oli yhä ratkaisematta ja konsulin aivoja askarrutti ajatus: siirtyäkö ulkomaille? Sillä hän tahtoi nähdä kappaleensa elävän — hän itse ei ollut elänyt, jollei...

Isovatsainen mies ja paimenkoirat kulkivat Pikun editse. Onko hän hukannut käsikirjoituspinkkansa? ajatteli Jaakko Tyrni ja aikoi juuri kysyä, eikö hän ollut pudottanut mitään. Eihän hän ole konsuli Storm, ajatteli hän samassa ja tunsu rinnassaan sen ilkeän piston, joka aina kävi hänen lävitseen, kun hän siirtyi toisesta maailmasta toiseen. Paimenkoirat kiertelivät puhelin-
tolppaa, Jaakko Tyrni läiskäytti ohjaksia ja huomasi Ellan pään keikahtavan taapäin ikäänkuin hän olisi ollut aivan poissaoleva. Hän eli siinä isänsä rinnalla omaa elämää, joka nähtävästi ei ollut ystävällisessä suhteessa isän elämään. Jaakko Tyrni soimasi itseään siitä, ettei ollut karkoittanut turhanpäiväisiä aiheita, jotka niinkuin pahat kuokkavieraat tunkivat hänen kotoiseen joulunviettoonsa. Ella oli tällä hetkellä pääasia, täytyi saada

vakavasti puhua Ellan kanssa! Ja isä tunsikin hien kirpoavan otsalleen, kun hän kokosi tahtonsa ja äänellä, jota ei tuntenut omakseen, alkoi:

— Ella, Ella kuulee nyt eikä nuku. Ella, sinä, älä nuku. Tiedätkö miksi isä on tänään näin juhlatuulella? Etkö ole sitä huomannut? Ella ajattelee... sinä ajattele, että isä... että minä olen saanut hyvät arvostelut — tänäänkin oli kaunis arvostelu, oli, oli. Mutta se ei johdu siitä. Vaan isällä... minulla on täällä taskussani kuusitoistatuhatta markkaa, jotka aion viedä pankkiin. Ja sitten isä... minä olen velaton mies. Ja meidän elämämme muuttuu tykkänään toiseksi. Nimittäin sillä tavalla, että isällä on aikaa seurustella Ellan kanssa... nimittäin minulla on aikaa puhella kanssasi, Ella. Minä kirjoitan vain, kun haluttaa. Ja kirjoitan paremmin kuin tähän asti. Nyt vasta se alkaa, saat nähdä. Et usko, vai...? No, Ella katselee nyt tänne eikä metsään — oi voi Ella, ei Ella nyt viitsi, kun on joulu. Ja näin kaunis ilmakin. Isä olisi valmis... nimittäin minä olisin valmis vakkapa juoksemaan ja telmimään kuin poika. Kuulehan nyt, mitä Ella tahtois joululahjaksi!? Isä tahtois mielellään antaa Ellalle jotakin, jota Ella oikein mielellään haluaisi. Niin, tietysti ei isä voi antaa mitä tahansa — jos Ella pyytää kultakruunua, niin sitä isä ei voi antaa, mutta... No?

Nostamatta päätään loi tyttö isään vakavan avonaisen katseen, joka sanoi: kyllä sinä tiedät mitä minä tahdon. Kun ei isä sittenkään ollut tietävinään, avautuivat silmät toistamiseen ja sanoivat: ei ole muuta kuin yksi asia minkä minä tahdon, tiedät kyllä mikä. Ja kun Jaakko Tyrni sittenkin teeskenteli tietämätöntä, tulistui Ella ja huusi:

— Tuon Pikun! Sen, sen, sen minä tahdon. Pitäisihän sinun se tietää.

Jaakko Tyrni ei käynyt vakavaksi niinkuin Ella oli odottanut, vaan päinvastoin tuntui huvittelevan hänen hätänsä kustannuksella. Hän naurahteli ja tanssitteli hevosta, pidellen ohjaksia molemmin käsin ja ilolla katsellen sen värähteleviä jäseniä.

— Mutta Ella, tietäähän Ella, että isä on saanut hevosensa lahjaksi. Mitä kaupunkilaiset sanoisivat.

Isän selitystä tuli vaikka kuinka pitkältä. Ella ei sitä kuunnellut. Hän toivoi että Pikku olisi tehnyt tenän eikä totellut ajajaa, hän toivoi että he olisivat kaatuneet, että valjaat olisivat menneet rikki ja heihin molempiin sattunut. Minkätähden hän ei koskaan saanut pitää omaan sitä, minkä hän olisi halunnut aivan yksin? Vaan sitä aina kaikkien teki mieli?

Tietenkin kaikki tunsivat Jaakko Tyrnin, kun hän helisevin valjain ajoi läpi katujen. Kulkunen tiedoitti hänen tuloaan, kaikki tunsivat kulkusen ja kääntyivät. Silloin näkivät he liinaharjan, reen ryijyineen ja vällyjen takaa pienen tanakan miehen, puuhkalakki päässä ja kaulus nostettuna korville, navakasti kaksin käsin ohjaamassa hevosta läpi liikenteen. Eivätkö kaupunkilaiset mielellään olisi katselleet rekeä ja kaikkea mitä siihen kuului? Se oli heidän oma lahjansa kirjailijalle hänen täyttäessään viisikymmentä vuotta. Muutama viikko sitten olivat he sanomalehdistössä saaneet lukea laajoja selostuksia hopeatiukusesta, aitokansallisesta hevosesta, vällystä, ryijystä ja reestä, jotka kaikki olivat juuri Jaakko Tyrniä varten valikoidut. Niinikään olivat he hartaasti katselleet kansalaislahjan kuvaa, joka nuhin aikoihin nähtiin kaikissa julkaisuissa. Ja kun Jaakko Tyrni nyt ilmielävänä ajoi läpi katujen, niin omistivat he hänet itselleen enemmän kuin koskaan ennen. Hän ajoi heidän hevosellaan, heidän reessään, hän, heidän kirjailijansa, maansa ensimmäisiä ...

Tytär, hän oli hänkin reessä — hän olisi saanut olla toisenlainen, kuinka saattoikaan sellaisella isällä olla niin ikävä tytär. Ella Tyrni, hän se oli, joka pikkuvanhana vastasi ihmisille, milloin puhelimesta, milloin portilla, milloin ovella: »ei ole kotona», »ei ota vastaan», »ei voi tavata». »Ella Tyrni puhuu», sen hän oli osannut sanoa niinpian kuin hän ulottui ottamaan torven puhelinkaapilta seinässä. Mahtoiko olla täysijärkinen koko tyttö. Koulussa hän kuului olleen mahdoton, kotona lie-nee lukenut senverran että sisäluvun taisi. Joka tapauksessa Ella Tyrni kaupunkilaisten iloisessa lahjareessä tuntui asiaankuulumattomalta. Hauskempaa olisi ollut katsella Jaakko Tyrniä siinä yksinään. Häntä kelpasi katsella. Ja näyttää muillekin.

Liinaharja säikähteli, senverran se oli maaseutua Tyrmiä, että raitiovaunut, kuorma-autot ja katujen joulu-kiire panivat sen tanssimaan. Jaakko Tyrni ei ehtinyt katsella oikeaan eikä vasempaan, ohjaket lujasti kiedottuina käsien ympäri hän tuijotti katuviiliniän ja etsi väylää. Ja Ella, eikö ollutkin pistänyt pitkän jalkansa ulos reestä, niinkuin maalaisten on tapana estääkseen rekeä kallistelemaста. Olisi vain puuttunut että hän olisi ottanut ohjaket isänsä käsistä — sellainen poika!

Nyt, nyt hän sen tekikin. He pysähtyivät portin eteen, isä hyppäsi reestä ja tytär kietoi ohjaket käsiensä ympäri, jotka eivät olleet sormikkaissa, vaan nahkaisissa tumpuissa. Ja Ellan ajaessa läpi porttiholvin, jossa paljas asfaltti ritisi reenjalaksien alla, huusi isä hänen jälkeensä:

— Tulikohan sinulle sitä nyt tarpeeksi? Kyllä minä lisääkin annan.

Ritinän keskeltä kuului tyttären vastaus:

— Tuon minkä tällä saa.

Jaakko Tyrni pysähtyi, otti pari askelta tyttärensä jäljestä ja sanoi:

— Osta nyt vain runsaasti kaikkea, ja katso että on hyvää. Ehkä vielä annan satasen, tai kaksi.

Ja kun ei tytär tähän mitään vastannut, kiirehti isä pihamaalle, löysi kaikenkaltaisen sälyn ja romun, pakka-laattikoröykkiöiden ja kuorma-autoon kasattujen kivihiilisäkkien takaa Ellan hääräämässä hevosen luona, takanaan harmaa ovi, johon mustalla oli maalattu sana »Palokalusto». Täällä isä laski nurinkäännetylle tynnörille kaksi sadanmarkkan paperirahaa sekä yhtäkkiä muistaen ettei rahalla nykyään ole paljon arvoa, vielä kolmannen. Hänen olisi pitänyt sanoa Ellalle asia, joka kauan oli painanut hänen mieltään. Hänen olisi pitänyt huomauttaa, ettei Ellan näin suurena tyttönä enää mitenkään sopinut käyttää sellaisia puhetaipoja kuin »myrkky sentään», »perhana» ja muut samantapaiset. Senjalta hän ne oli oppinut eikä Senjaa voinut saada luopumaan niistä. Ne olivat hänessä isänperintöä. Mutta vaikeaa tuntui olevan Ellallekin huomauttaa niistä. Täytyy puhua kotimatalla.

- Siis kello kaksi täällä, sanoi Jaakko Tyrni. — Tässä on rahaa.

— Hyvästi vain.

Molemmat tunsivat huojennusta päästyään toisistaan eroon. Sydän suorastaan ikäänkuin hypähti rinnassa ja askeleet kevenivät.

Hyvä että meni, ajatteli tytär. Itkisinköhän minä, jos isä kuolisi? Jos vaan saisin pitää tämän Pikun. Tätä minä en antaisi pois. Tätä minä itkisin. Saisi hän lahjoittaa minulle tämän Pikun — niin, niin, tämän Pikun. Mutta minä en ole koskaan saanut pitää tavaroita, joita olisin tahtonut pitää. Kun minulla oli polkupyörä, niin kaikki kadehtivat sitä minulta. Sitten kun suutuin ja sanoin että ottakaa ja pitäkää, niin antoivat ruostua räystääsalla. Ja kun minulla oli. . . Mutta kyllä minulla vielä omaakin on. Ostan omalla rahalla, elätän omalla rahalla. Ja silloin katsokoot, etteivät tule ottamaan. Mutta millä minä rupean ansaitsemaan? Mitä minusta tulee? Minä en osaa mitään.

Tämä: »minä en osaa mitään» oli se pilvi, joka viime aikoina oli alkanut nousta Ella Tyrnin taivaalle. Hän ei voinut syyttää ketään, sekin että hän lopetti viidenneltä luokalta oli hänen omaa tahtoaan, koulunkäynti oli ollut kauheaa, hyvä oli että oli ohi. Mutta mitä nyt? Hän vaistosi jossakin kaukana jotain hyvin ikävää, sellaista että veri seisahtui kun ajatteli sinnepäinkään. Miksei hän enää voinut pitää isästä? Isä ei koskaan ollut välittänyt hänestä. Ei, ei, ei ollut välittänyt. Isä olisi katsunut, ettei hän olisi joutunut kaikkien pilkaksi, jos olisi välittänyt. Silloinkin kerran tutkinnossa, kun kaikki muut olivat hienoina — äh, hyvä, että on takana koulunkäynti. Mutta mitä nyt? Veri pysähtyi, kun sitä ajatteli.

Hevonen pitää juottaa. Hän tarttui ämpärin sankaan, kiersi pakkalaatikkoröykkiön ja pysähtyi ottamaan setelejä, jotka isä oli jättänyt. Näin paljon! Hän odottaa muitakin kuin Jounaa. Olisi saanut sen samalla sanoakin. Tulkoot, kun vain ei Rastas tule. »Neiti Rastas» — kunhan ei isä aikoisi naida häntä. Silloin ainakaan ei Ella jää kotiin. Taasen veri pysähtyi. Tällaista myrtyntä se oli hänen elämänsä. Pikku oli ainoa valokohta, jollei Pikkua olisi ollut — niin sitten . . . ties miten olisi

käynyt. Aikooko isä naida Rastaan? Rastas kyllä puolestaan kauan on vaaninut isää. »Onko herra Tyrni kotona — saisinko tavata? Kuka on puhelimesta? Minulla olisi asiaa, minun täytyy saada häntä tavata. Milloin häntä sitten voi puhutella...? Olen itse kirjailija, en mitenkään tahdo häiritä, mutta on kysymys eräästä artikkelista... Mutta tämähän on merkillistä!» »Niin on — saattaa olla, mutta hän tekee työtä. Hyvästi.» Ella naurahteli ajatellessaan kuinka hän sulki puhelimen. Mutta lienevät kaupungilla tavanneet — kuka heidät tiesi. Vaikka olisi asia ollut kuinkakin valmis, vaikka jo olisivat sinutelleetkin. Kuohutti, kun sitä ajatteli. Isä olisi saanut rakastua edes johonkin toiseen. Mutta miehille pitää olla kaunista ja Rastas on tietysti kaunis ja käy kauniissa vaatteissa. Sellaista se on tämä elämä, että myrkky sentään ...

Ella seisoi kauan ääneti seinän luona ja katseli vettä, joka kohisi ämpäriin. Hänen mielessään liikkui epämääräinen tunto siitä, että veden kuohunta jollakin tavoin tapahtui hänen puolestaan. Hän odotti että ämpäri täytyisi ja vesi sitten tyyntyisi. Vesi äänsi kivimuurien ympäröimällä pihamaalla ikäänkuin olisi ollut kysymyksessä suurempikin syöksy. Yhtäkkiä puhui joku ihminen siinä vieressä jotakin. Ella näki pitkän kalpean miehen — lieene ollut joku laivan kokkipoika tai sellainen, sellaisen näköinen hän kumminkin oli.

— Tässäköhän se on kirjailija Tyrnin kaupunginkortteeri?

Ei, ei sentään ollut laivapoika, vaikka olisi ollut ylioppilas.

— Tässä, sanoi Ella lyhyesti ja kiersi kiinni hanan.

— Mitä olisi asiaa, kyllä minä toimitan.

— Eikö häntä itseään voisi tavata?

— Miksei, jos vain jostakin saatte kiinni.

— Eikö hän ole kotona?

— Kotona? Hänen hevosensa on kotona täällä, sillä vain hevosella täällä oikeastaan onkin kaupunginkortteeri. Mutta mitäs olisi asiaa, kyllä minä toimitan — johan sanoin.

Nuori mies seisoi tuijottaen eteensä ja Ella Tyrni luuli jo tietävänsä hänen asiansa. Tuollaiset samaan kohtaan

unohtuvat silmät — kyllä hän tiesi kenellä ne olivat. Isä katsoi myöskin usein sillä tavalla.

Minä olisin vain mielelläni tavannut hänet itsensä.

Ella Tyrnissä kiehautti. Kyllä hän tuonkin laulun tunti. Ja osasi laulaa siihen lauluun takaisin.

— Vai niin, vai. Mutta kyllä on parasta, että menette rikkaampien luo. Herra Tyrni ei ole mikään pankki. Tehkää tekin työtä. Herra Tyrni on tehnyt työtä.

Nuori herra siirsi katseensa tyttöön, katsoi pitkään ja räpytteli silmiään.

— Olisin vain jättänyt hänelle tämän kirjan. Mutta voinhan panna sen postiinkin.

Hän oli jo lähtemäisillään ja Ella oli päättänyt jättää hänet oman onnensa nojaan, kun kirjailijan tyttäret yhtäkkiä alkoi huvittaa ja hän pysähtyi miettivän miehen kohdalle ja rupesi puhumaan iloisuuttaan peittäen:

— Vai kirjan, vai. Se on kai teidän kirjoittamanne. Vai olette te jo saanut munituksi itsestänne kokonaisen kirjan. Ja tahtoisitte antaa sen Jaakko Tyrnille. Se on oikein se. Sillä hän on sittenkin mestari, hän. Niin, ehkä voitte tulla häntä tapaamaankin — ei juuri nyt ennen joulua, mutta vaikkapa toisena joulupäivänä. Niin, toisena joulupäivänä sopii.

Hän hätkähti, sillä hän oli tehnyt jotakin aivan tavatonta. Oliko hän todella käsenyt heille vieraita? Oliko hän tullut hulluksi? Mutta ehkei tuo tyhmä poika ollut sitä huomannut. Ella jatkoi nopeasti:

— No, antakaa tänne, kyllä minä toimitan perille. Luulin vain — niitten kanssa on helisemässä, kun pyytävät rahaa lainaksi. No antakaa nyt vain, kyllä hän sen saa, ei tarvitse pelätä, että sen hukkaan. Tuollainen pieni kirja, se menee hyvästi kassissa kinkun ja makaran joukossa. Onko siellä sisällä kirjoitettuna, keneltä se on ja osoite. Jos niinkuin herra Tyrni tahtois jotakin vastata. No, antakaa tänne vain, toimitan sen kirjailijalle kun lupaan. Vai taidatte luulla että minä nielen sen — mikseikö tuollaista pientä vaivaista voisikin niellä. Se on kai ensimmäinen kirja, ne ovat kirjailijat aina silloin niin arat tekeleistään ... Varmaan runoja?

Nuori herra oli seisonut ääneti, kuunnellut kuin sateen rapinaa ja silmäili poissaolevana milloin kivihiilisäkkei-

hin, milloin puhuvaan tyttöön, milloin ylöspäin, likaisiin ikkunariveihin. Eikö tuo nyt mistään herää? ajatteli Ella huvitettuna, heilutteli ämpäriä ja puhui ja pisteli Nuori herra katsahti häneen yhtäkkiä, Ella tunsu olleensa liian hävytön, nuori herra nosti lakkiaan, kääntyi ja läksi. Nopeat askeleet kajahtelivat porttikäytävän asfaltilla, missä isä äsken oli kulkenut.

Vai niin arka hän olikin. Tietysti runoilija. Menköön. Sellainen ohut kirja kuin nälkiintynyt lude. Menköön.

Ella Tyrni ei mitenkään myöntänyt itselleen, että hänen oli hiukkasen — aivan hiukkasen — paha olla. Tämä ei ollut ensimmäinen runoilija joka pyrki isän puheille. Kaikkienhan niiden teki mieli tavata maan suurinta kirjailijaa ja tuoda hänelle kirjojaan. Suurinta? — Arvostelijat eivät koskaan sanoneet »suurinta», aina vain Jaakko Tyrni oli »eturivin mies». Kuohutti, kun sitä ajatteli. »Eturivin mies» — se oli sellaista kiertelemistä, pelkäsivät kai loukkaavansa sitä tai sitä kirjailijaa. Kuka tässä olisi ollut suurin kirjailija, jollei Jaakko Tyrni? »Eturivin mies» — lurjukset!

Ella Tyrni kuunteli janoisen Pikun pitkiä vetoja vesiämpäristä ja muisti, että päivä jo oli pitkälle kulunut. Hän kiiruhti reelle, kantoi talliin valjaat ja peitteet, sulki oven, pisti avaimen taskuunsa ja läksi juoksujalkaa kaupungille.

Jaakko Tyrni taas osaltaan oli, vapauduttuaan eräänlaisesta holhouksenalaisesta tunteesta, jota hänen kuolleen vaimonsa tytär Ella, aina ikäänkuin yhä edustaen äitiään, oli harjoittanut häntä kohtaan, suunnannut askeleensa pankkia kohden. Näin kevyin askelin ei hän ikinä ollut lähestynyt tätä laitosta ja hänen mieleensä palautui sarja hetkiä, jolloin hän hätääntyneenä oli astunut tässä kadulla edestakaisin, edestakaisin, saamatta voimaa nousta portaita ylös. Silloinkin, kun Varala sanoi, etteivät takaajat ole päteviä niin suureen summaan: hän tuli kadulle eikä tietänyt minnepäin mennä, sytytti paperossin toisensa jälkeen, käveli ja käveli ja poltti ja odotti, että ajatuksillaan voisi manata tänne jonkin pätevän nimen, heti hyökätä sen kimppuun ja johdattaa pankkiin. Kaikki ihmiset, jotka

kulkivat ohitse, olivat hänelle sillä hetkellä vain nimiä kelvollisia nimiä ja kelvottomia nimiä. Ihmettä ettei sellainen hätääntynyt ihmistahto todella vetänyt paikalle laumoittain rikkaita ihmisiä. Ei tullut yhtään ainoaa. Ja Ylönen, toimittaja, joka hyvänä psykologina hänet siinä yllätti ja heti arvasi mistä oli kysymys, tämä Ylönen alkoi kiivaasti puhua hänelle rouva Cassandra Sjöblomista. »Mitä herttaisin, yksinkertaisin ihminen — elää miehensä kuoleman jälkeen pelkästään hyväntekeväisyyttä varten. Ja varakas. Sellainen takuu ei hänelle merkitse mitään.» Pelkäsikö Ylönen hänen aikovan ruveta kiusaamaan häntä itseään? Ei pelkoa: Ylönen ei olisi ollut pätevä nimi. »Nuori mies suuntaa kulkunsa puistikkoon kohden, missä Villa Kassandran valkoinen torni jo kaukaa hohtaa häntä vastaan. Hän on sitä monesti tarkannut, ennen maailmassa hiihtoretkillä ja yksinäisillä vaelluksilla kesäilloin. Se on aina tuntunut kylmältä ja poistyyöntävältä. Nyt hän ensi kertaa on astuva sen portista ja rohkaisee itseään ajattelemalla, että rouva Cassandra on hiljainen, kalpea leski, joka vain hakee kevennystä kanssaihminen auttamisesta. Hän on, jos kuka, pätevä nimi, nimi, jonka kuullessaan pankinvirkailijat kaikista luukuista ja kaikkien pöytien takaa kunnioittavasti kumartavat. Cassandra Sjöblom — mahtisana jota totellaan. Cassandra Sjöblom — pelastus, nimi! Tätä sanelee itselleen nuori mies, astuessaan valkoista tornia kohden. Ja kuitenkin hänen sydämensä kituu ja vapisee: jos tämä hyvä nimi kaikesta ihmisystävällisyydestään huolimatta sanoo ei, niin mitä sitten? Hänen kätensä valahtavat vuoroin kuumiksi, vuoroin kylmään hieken, hänen kielellään on karvas maku. Portin edustalla hän päättää kääntyä takaisin. Kellon hopeankarvainen nuppi — onkohan se todella hopeaa? — tuntuu tuottavan samat seuraukset kuin revolverin liipasin, jos siihen satuttaa. Hän ei voi mennä, hän ei voi puhua, kurkku on kuiva. Mutta vekseli tänään ennen kahtatoista! Pätevä nimi, lempeä leskirouva... Hän saa kätensä nousemaan ja kuulee jostain kaukaa heleän kellonsoiton. Lempeä leskirouva, lempeä leskirouva, oi, olkoot kaikki hyvät henget nyt armolliset...! Portti avautui, samoin ovi marmoriportaitten päällä. »Voisi-

kohan rouva Sjöblomia... Sjöblomia saada tavata. Ei, en viivy kauan... olisin hyvin kiitollinen.» Peilejä tauluja, kristallikruunuja, kultaa, silkkiä, parkettia ja keskelle tätä kaikkea ilmestyy pieni pyöreä nainen. Eihän se toki saata olla tuo lempeä leskirouva! »Minä olen rouva Sjöblom. Tehkää hyvin ja istukaa. Mitäs olisi...? Niin, mieheni oli hyvin taidetta rakastava. Me toimme sitä kotiin kaikilta matkoiltamme. Vintti on täynnä, tänne alas ei lainkaan mahdu... Kallisarvoisia taideteoksia. Täytyy tehdä niinkuin museoissa missä vallitsee tilanahtaus, että vaihdetaan... Niin Takaukseen? Ei, en milloinkaan. Mutta voitte saada luvan kirjoittaa minusta, nimittäin taidekokoelmistani. Ei, en millään ehdolla. Annoin miesvainajalleni lupauksen, etten milloinkaan mene takaukseen. Olen sitäpaitsi kärsinyt suuria tappioita, osakkeethan eivät nykyään tuota mitään. Olen köyhä ihminen, elän kädestä suuhun. Hyvästi, hyvästi.» Hän saattaa ovelle asti, kumartaa ja kääntää selkensä. Kirjailija saa ylleen päällystakin, työntää kädet taskuihin — ne häviävät syvälle, sillä vuori on rikki — suistuu ulos ovesta, alas marmoriportaita, läpi portin ja on jälleen kadulla. Vai sellainen lempeä leski se olikin. Köyhä, rutiköyhä — taideteoksia vinttikin täynnä. Piru vieköön hänet ja hänen taideteoksensa. Niistä vielä tässä kirjoittamaan — nimittäin hänestä itsestään. Siitä pyöreästä leskestä — hahhahhaa! Piru vieköön hänet ja hänen taideteoksensa ja tappionsa. Kauhistus sentään — vekseli!»

Jaakko Tyrnin täytyi purskahtaa nauruun. Ne ajat olivat nyt olleet ja menneet. Kolmekymmentä vuotta hän oli taistellut, mutta nyt ne olivat olleet ja menneet ne ajat. Hän astui levollisena, milteipä iloisena miehenä pankkiin. Eteispalvelija kumarsi hänelle kunnioittavasti — olisipa nyt joku johtajista, vaikkapa Varala sattunut tulemaan: hän olisi mielellään antanut herrain tietää, että hän nyt maksaa velkansa. Hän olisi myöskin tahtonut kiittää heitä. He olivat sentään aina kohdelleet häntä ystävällisesti. Niin, ja sanoa jotakin sellaista leikillistä kuin että hän nyt rupeaa kapitalistiksi ja tallettaa tänne miljoonansa. Ikävä kyllä, ei tullut ketään johtajista, ainoastaan yleisöä kulki ulos ja sisään. Siellä

paloi kaikkialla sähkö ja jonkinlaisen sähköisen mieli-
alan vallassa Jaakko Tyrni pujotteli penkeillä istuvien
ihmisten, jonossa seisovien ihmisten ja kulkevien ihmis-
ten sivu luukulle. Sielläkin oli täyttä eikä siellä näyt-
tänyt olevan tuttua neitiäkään, jolle olisi voinut huo-
muttaa, että tässä hän nyt. . . Niin, kyllä täällä, tässä
samassa huoneessa oli monta kertaa kulkenut kuin
tulsia rautoja pitkin ja tuntenut olevansa kuin häpeän
peittämä. Tämä kuvittelemisen jälkeinpäin — se ei ollut
mitään, aika oli laimentanut kaikki tyynni. Jouna tuli
yhtäkkiä hänen mieleensä — Jounalle täytyy antaa jou-
lulahja, hän on sen ansainnut jos kuka, hän, joka aina
ajattelee muita eikä itseään. Jos löytäisi oikein kauniin
tuhkakupin — niitä on hopeaisia. Sellaisen ääressä mies
kuvittelisi olevansa kuningas. Niin, ja eiköpähän Jouna
lopulta kuitenkin joudu aatoksi Tyrnilään niinkuin
ennenkin. Se hänen nuoruutensa rakastettu, joka elää
onnellisena maatilán rouvana ja jonka luokse häntä aina
kutsutaan, se on hänet unohtanut, niinkuin ihmisten tapa
on. Sisimmässään unohtanut. Jota Jouna varmaan ei
ole tehnyt. Ja juuri sen tuntien Jouna viime tingassa ei
mene hänen kotiinsa jouluksi, vaan tulee Tyrnilään.
Jouna on kiintynyt Ellaan . . . Jaakko Tyrni säpsähti,
sillä jonottaessaan pankissa luukulla hän yhtäkkiä joutui
vuoroonsa eikä hyvin lyhyen hetken aikana muistanut,
mitä varten hän oli täällä. Että sellaisessa, hänelle niin
tärkeässäkin asiassa saattoi menettää muistinsa! Velka,
viimeinen velka! Siinä seiso i hänen edessään aivan outo
nuori neiti, jolle täytyi puhua kuin vieraalle ainakin.
Hän olisi toivonut, että se olisi ollut se tuttu neiti, olisi
ollut mukavaa saada lyöä leikkiä siitä, että nyt sitä
olla an velattomia miehiä! Taisi jo olla joululaitumilla
hänen vakituinen neitinsä. Nyt tapahtui koko tärkeä
toimitus kuivasti ja arkipäiväisesti:

Haluaisin täyttää kassakreditiivini... Se lankeaa kyllä
vasta joulun jälkeen, mutta minä tahtoisin sen pois nyt
jo . . . joululahjaksi. Ei, sitä ei uudisteta. Mitähän korot
tekevät?

Hän joutui kassalle — siellä oli toki tuttu neiti, oikein
tuntui hauskalta — Jaakko Tyrni, Jaakko Tyrni, mikä
lapsi tänään oletkaan! Hän näki yhtäkkiä edessään koko

huoneen ikäänkuin näyttämölavana, ihmiset, oman itsensä, ja kuuli oman äänensä puhuvan:

... No, minä tulin, on mukavaa saada tämäkin velka pois. Se on nyt viimeinen tällä kertaa. Kuka sitä tietää vaikka miten paljon vielä täytyisi ottaa. Jos annatte. No niin, no niin, en minä voi valittaa, hyvin on aina annettu. Kiitoksia vain paljon. Ja hyvää joulua!

Näyttämökuva katosi samassa hetkessä jolloin hän antoi kättä kassaneidille — hänellä oli se tunne, että hänen tänään piti se tehdä. Oikeastaan hänen olisi tehnyt mieli tänään lähettää kukkia tänne pankkiin, ei kenellekään erityisesti, vaan kaikille, koko laitokselle. Tämä on oikeastaan kummallinen yhteiskunta, koneisto joka pyörittää myllyä, mylly jauhaa rahaa, yhdestä luukusta tulee kultaa, toisesta hopeaa, kolmannelta... Alhaalla ovat holvit. Oikeastaan ne ovat joitakin rahaväen pyhättöjä, missä toimitetaan salaista jumalanpalvelusta. Siellä seisoo mahtava tirehtööri ja leikkelee kuponkeja. Mikä kumma juttu se olikaan kerran josakin pilalehdessä: koroillaaneläjä läksi ostamaan saksia, joista ei syntyisi känsiä kuponkeja leikatessa! Siellä ne seisoivat holvissa, ikuisessa sähkövalossa ja leikkelevät: lits-lits-lits-lits-lits ...

Joko se nyt tapahtui ja joko hän on jälleen kadulla? Tällaista se nyt on se velattomana olo? Ei sen kummempaa. Hauskaa se sentään on, hemmetin hauskaa. Ja köykäistä, ja huvittavaa ja tanssittavaa, ja hulluteluun houkuttelevaa, ja lapsettavaa ja .. Ohhoh, yhtäkaikki, jos tekisi Tyrnilään talvipuutarhan. Nimittäin sellaisen pitkän lasikatoksen, jossa talvella pitäisi palmuja ja kaikkinaisia muita kukkasia. Viinihuone — se kuuluu myöskin olevan erittäin hauska paikka. Ja kannattavankin kuuluu. Ohhoh, yhtäkaikki, ja mitähän vielä sinä alat tehdä, Jaakko Tyrni? Ehkä hankit lentokoneen. Annamarin säästökirja, se unohtui. . . hemmetissä. Ei viitsi heti mennä takaisin pankkiin — saattaisivat nauraa. Tuttu kassaneiti varsinkin, jolle tuli kerrotuksi millä asioilla liikkui. Sellaista se on, kun rupeaa suupaltiksi — äh! Jollei nyt Jouna odottaissi, niin menisi sittenkin yksintein takaisin ja ottaisi säästökirjan. Mutta Jouna on täsmällinen kuin raatihuoneen kello. Ja voi-

han huomennakin lähteä kaupunkiin. Ohhoh, se joka nauraa, jos hänen huomenna taas pitää valjastaa hevonen, se on Ella! Ella ei vielä osaa hymyillä, mutta Ella osaa nauraa.

Ei, päätteli Jaakko Tyrni, menen vielä pankkiin ja teen kaikki ostokset. Kunhan ensin olen tavannut Jounan.

Aurinko ei päässyt tänne alas kivimuurien väliin, mutta siellä täällä ikkunoissa heijasti valoläikkä suurta aurinkoa, ottaen vastaan säteet ikäänkuin monien käsien läpi, ties mitä teitä, ristiin rastiin toisista pinnoista, jotka olivat ennättäneet aikaisemmin ja jotka nyt vuorostaan kiiruhtivat lähettämään valoa eteenpäin.

Siitä olisi saattanut hauskasti puhua lapsille, kuinka kuolleet kappaleetkin ottivat vastaan valoa ja lähettivät sitä edelleen. Ehkäpä arvokkain elämäntyö olisikin ollut lukukirjan kirjoittaminen lapsille. Ehkäpä vain jonkin turhan kunnianhimon takia hänkin, Jaakko Tyrni, kirjoitti romaaneja. Lukukirja lapsille — se oh ehkä lisäksi kaikkein tärkein. Ja kaikkein vaikein. Minkätähden hän, Jaakko Tyrni, yleensä jätti seminaarin ja rupesi lukemaan ylioppilaaksi? Kunnianhimestako? Hänen silmiensä eteen välähti yhtäkkiä mallikoulun luokka sellaisena kuin hän oli nähnyt sen uskontotunnilla kerran kirkkaana kevätpäivänä, jolloin linnunlaulu ulkoa tunki sisään niin voimakkaana että lasten oli vaikea seurata opetusta. Kuva värisi hänen edessään ja rinnassa tuntui pistos. Samassa oli kuva poissa ja hän tapasi itsensä ääneen lausumasta: lukukirja Suomen lapsille, varmaan se onkin tärkein. Hän seisoi näyteikkunan edessä, johon oli rakennettu kokonainen hiihtomäki pienine tyttöineen ja poikineen. Vai tonttujako ne olivatkin? Pienine suksineen ne tulivat alas pumpulia, joka oli sirotettu täyteen sokerinvärisiä hiutaleita. Sisältäpäin pistäytyi nyt keskelle maisemaa ihmiskäsi, korjatakseen jotakin. Käsi toi kelkkamäkeen huomattavan lisän: tontun, joka meni kumoon keskellä vauhtia. Se oli nerokas ajatus, koko kelkkamäki alkoi elää. Jaakko Tyrniä rupesi naurattamaan ja hän muisti samassa, ettei hän ikinä valmistu tästä hauskasta toimettomuuden tilasta. Hauskat ja keveät totisesti ovat

nämä velattoman miehen askeleet! Minkähän kaltaiseksi tästäpuoleen muodostuu työ? Jos päästäisi peliin naisen... Ja taskukirjan — pitäisiköhän se hankkia ja panna muistiin kaikki villit päähänpistot? Toiset pitävät sitä niin tärkeänä. Jos lähtisi aamiaiselle Jounan kanssa. Tekisi mieli pyytää muitakin. Kaikki kirjailijat, mitä vastaan sattuu. Niitä on vielä paljon sellaisia jotka hikoilevat pankkien ulkopuolella ja suuntaavat kulkunsa lempeiden leskien ja luuvaloisten vanhainpoikien porteille. Täytyy tästäpuoleen ruveta tekemään jotakin heidän hyväkseen. Jos voisinkin olla heidän turvanaan... Kirjailija, jolla ei ole velkoja, hän on toki poikkeusasemassa ja niinmuodoin on hänellä poikkeukselliset velvollisuudet. Tyrnilän vinttikamari, sehän on tyhjänä. Jos vain korjaa muurin, niin saa mainion työhuoneen. Se on talon hiljaisin huone, näköala on suurenmoinen, katto alenee hauskaasti räystästä kohden. Se on suuri huone. Siinä saattaa mietteissään astella edestakaisin. Ja ohimennen pistää puita pesään. Teettääpä sinne jonkinlaisen takantapaisen uunin.

Siihen saavat sitten tulla työtä tekemään! Vuoronperään kaikki, joilla ei ole kotona työrauhaa. Kyllä hän katsoo ettei heitä häiritä. Ei kenellekään hän ilmoita kuka hänen luonaan on. Ella osaa vartioida työrauhaa, Ella on siinä suhteessa voittamaton. Hän peloittaa pois vieraat kuin paha koira. Jospa syntyisikin sarja hyviä kirjallisia teoksia hänen, Jaakko Tyrnin katon alla. Ja hän saisi asianomaisten kirjailijain mukana elää läpi luomistyön tuskat ja ilot! Ehkäpä jonkin kirjan lopussa tavattaisiin päiväys »Tyrnilässä silloin ja silloin».

Outo makea tunne valahti läpi Jaakko Tyrnin olennon. Hän oli ajatellut jotakin varsin kaunista ja kuitenkin häntä hävetti. Mitä joutavia — hän oli tänään tuiki kelvottomalla ja holtittomalla mielellä. Mahtoiko ollakin niin, että velkakuorma oli se ankkuri, jonka varassa ihminen pysyi kurissa? Joukko ajatuksia temmelsi hänen päässään, ajatuksia todellisuudesta ja ajatuksia mielikuvitusmaailmasta, ja näiden ajamana hän suuntasi kulkunsa toiselle puolelle katuja.

Kirjailija, jolla ei ole velkoja eikä karhuja, jolla on hevonen ja kahden hehtaarin maapaikka sekä lisäksi

suuri lukijakunta ja päässä aiheita niin että kiehuu — tämän näköinen se on! Harvinaisuus totisesti, sellainen, jota sopii näyttää markkinoilla.

Mitä ihmettä hänen pitikään tehdä toisella puolella katuja?

Käsi laskeutui keveänä hänen olkapäälleen ja Lauri Jounan tummat kasvot tulivat näkyviin. Tottakin: Jounaahan hänen oli pitänyt mennä tapaamaan kirjakaupan edustalle. Jouna ei sanonut mitään, katsoi vain ikäänkuin kätkien mielessään jotain erikoista. Iloa vaiko surua? Iloa. Tuo oli iloa. Jaakko Tyrnin sydän sykähti kiitollista vastailoa: Jouna oli kuin olikin hänelle läheisin kaikista, niinkuin hän ei kukaan ollut iloinnut Jaakko Tyrnin menestyksestä. Tyrni tunsu, että Jouna nytkin oli ajatellut häntä, seisonut ikkunassa ja katsellut hänen uutta kirjaansa ja sitten rientänyt häntä vastaan. Jaakko Tyrnille johtui mieleen, että hänen pitäisi sanoa Jounalle tämän eläessä mitä hän tunsu häntä kohtaan: loputonta kiitollisuutta. Jottei se jäisi siihen hetkeen, jolloin joko hänen suunsa oli ikuisesti sulkeutunut, tai Jounan korva lakannut kuulemasta. Hänen rinnassaan läikähti lämpimästi. Mutta ei mitään hän saanut huulilleen, seurasi vain ystävää yli kadun lumisohjon ikkunaa kohden, missä kirjaröykkiön selät toistivat hänen nimeään ja missä hänen kasvonsa marmoriin hakattuina kohosivat kirjojen keskeltä.

— Vai niin, vai niin, vai oikein noin, hymähti Tyrni, tuntien kuumen aallon kulkevan läpi ruumiinsa ja ohjaavan verta kasvoille. — Mitäs ne nyt noin, jatkoi hän ja kääntyi selin koko tuohon alttariin, joka oli pysytetty hänen kunniakseen.

Samassa hänen kuitenkin teki mieli nähdä, miltä kansilehti vaikutti, minkälaisia sidotut kappaleet olivat ja minkä vaikutuksen teki loistolaitos. Niin, ja entä jos olisi kuullut, mitä ihmiset sanoivat siinä seisoessaan. Hän kääntyi ja ahmaisi ylikantaan vaikutuksen tuottantonsa ulkoasusta — tuossahan ne olivat kootut teoksetkin nahkaselkäisenä laitoksena tämänjouluisen kirjan takana — mutta ei kehdannut jäädä pitemmältä katselemaan. Jouna ujostutti häntä pahemmin kuin vieraat ihmiset, Jouna näki läpi ihmisen. Hän puhutteli

Jounaa, saadakseen hänestä irti jonkin sanan. Hän kysyi mitä kuuluu tai jotakin muuta turhanaikaista.

Mitä kummaa? Jounan kostea katse oli suunnattuna jonnekin aivan toisaalle kuin marmorikuvaan ikkunassa ja joulun luetuimpaan kirjaan. Tyrni seurasi katsetta ja tuli johonkin ikkunan äärimmäiseen kolkkaan, missä esikoisteokset epäluuloisina ja uppiniskaisina puolustivat paikkaansa kuin nahkapojat, jotka humalaisina saavuttuaan kasarmiin ensi kerran riviin asettuessa varustautuivat kaikkien mahdollisten konnamaisuuksien ja vääryyksien varalta. Olisiko Jouna tänään voinut ajatella jotakin muuta kuin Jaakko Tyrnin uutta kirjaa, tai hänen rintakuvaansa tai jotain häntä koskevaa?

— Kuulehan, alkoi Tyrni, koettaen ottaa hänet haltuunsa, — tiedätkö mistä minä tulen? Tässä on oltu niinkuin hiukkasen pankkiasioissa. Ja muutenkin tämä on eriskummallinen päivä. Mutta mitä hittoa sinä katselet? Mitä sanot sellaisesta romaaninnimestä kuin »Pieni aurinko»? Minun mieleeni tuli tänään tuo nimi, kun seisoin Tyrnilän portailla ja pieniä aurinkoja oli minne vain katsoi. »Pieni aurinko», miten luulet sen menevän yleisöön? Tuotako sinä katselet tuota »Punapurjetta»? Sehän kuuluu lupaavalta. »Kertovainen runoelma» — vai niin, vai niin. »Haunia Vuorinen» — tunnetko tekijän? Mies, mikä sinun on?

Jouna tuijotti ruutuun ikäänkuin hänen edessään olisi ollut ilmestys, nyökkäsi eteensä ja kääntyi yhtäkkiä hymyillen ystävänsä puoleen.

— Kun minun ja sinun nimet kerran ovat vain kuolleita sanoja kirjallisuushistorian sivuilla, elää hän vielä ihmisten huulilla ja ihmisten sydämissä.

Jaakko Tyrni purskahti jo nauruun, ottaen sanat leikiksi, kun hän huomasi liikutuksen Jounan kasvoilla. Pari nuorta naista seiso iikkunassa. »Mitähän se maksaa?» sanoi toinen. »Viisitoista markkaa», sanoi toinen. »Minä ostan aina Jaakko Tyrnin kirjat, vaikka mitä maksaisivat.» Ilon aalto kävi Jaakko Tyrnin olennon läpi, hän kääntyi nopeasti selin naisiin, kuuli heidän astuvan kirjakaupan portaille ja lyövän oven auki. Hänen teki yhtäkkiä mieli seurata heitä, nähdä kuinka he astuvat myymäläpöydän eteen ja kuulla heidän sano-

van: saisinko minä Jaakko Tyrnin viimeisen kirjan. Hänen teki mieli tuntemattomana seisoa jossakin syrjässä ja seurata kirjojen menekkiä, tai suoraan sanoen laskea miten moni osti hänen uutta kirjaansa tai koottuja teoksiaan. Silmänräpäyksessä hän kuitenkin otti itsensä kiinni kuin pahanteosta, häpesi, torui itseään ja tarttui Jounaa käsipuoleen.

— Mitä sinä äsken sanoitkaan? Ketä sinä tarkoittit? Sanoitko tosissasi että joku on niin etevä? Anna anteeksi, mutta epäilen jonkin verran. Kyllä sinun »Joutsenesi» elää yli yhden ja toisen uuden tulokkaan. Älä sinä puistelet päätäsi. Ne ovat täydellisiä säkeitä. Eurooppalaisenkin mittapuun mukaan.

- Mutta kukaan ei lue niitä.

— Niiden aika on vasta tulossa.

— Älä viitsi. Tiedän niin erinomaisen hyvin tuon ainoan pienen kirjani arvon tai arvottomuuden.

— Sinun täytyy lakata ajattelemasta meidän muiden töitä ja jatkaa omaa työtäsi.

— Ei puhuta siitä, sanoi Jouna, pyrkien irti kiusallisesta keskustelusta.

— Siitä juuri puhutaan. Kaiken aamua olen sinua ajatellut. Ei olisi minua, jollei olisi sinua. Ja niin saisi sanoa moni muu kirjailija. Mutta nyt me jo saamme pysyä pystyssä omin voimin. Nyt on sinun aikasi tehdä omaa työtäsi. Tänään saunassa puhutaan siitä. On, on sauna. Annamar jo lämmittää. Olet meillä yötä. Kuule ... niin, ja asetut kerrankin vinttikamariini ja kirjoitat siellä. Olen ajatellut, että nyt kun olen velaton mies,, niin koetan, minäkin, tehdä jotain pientä muiden hyväksi. Niin — käväisin tänään pankissa, maksoin pois. On se mukavaa. Nyt voin ottaa sinne vinttikamariin ketä vain, tekemään työtä. Kuusitoistatuhatta. Niin, ja korot — mitä siitä nyt menikään?

Jouna pysähdytti hänet yhtäkkiä keskelle ajuririviä, reen ja sen takana olevan hevosen pään välille.

— Ota Haunia Vuorinen, sanoi hän ja katsoi kuumasti Jaakko Tyrniin. — Ota Haunia Vuorinen tekemään työtä Tyrnilän vinttikamariin.

— Senkö sen kertovaisen runoelman tekijän, sen Punapurjeen?

Jaakko Tyrni puhui äänellä, jolla puhutaan vihamiehestä. Ja ilman mitään järjellistä aihetta hän todella katsoikin tuota tuntematonta karsain silmin.

— Juuri hän, lämpeni Jouna puhumaan. — Hänestä se tulee kirjailija.

Jaakko Tyrni tulistui. Hän oli kysymäisillään, tiesikö Jouna sen niin varmasti ja oliko Jouna siitäkin varma että ehdottomasti oli hyödyllistä päästä ilman taisteluja noin vain valmiiseen vinttikamariin kirjoittamaan. Vaikka olisi koko Haunia Vuorisen runoileminen ollut jonkinlaista penikkatautia.

— Oletpa sinä ihmeellisen varma uudesta turvatisasi. Se on kai oikea ihmelapsi tuo Punapurje. Hauska kuulla, hauska kuulla. Olet taitanut tuntea hänet ehkä jo kauankin, tämän loistavan tähden. Olet ehkä ollut hänenkin neuvonantajanaan ja ohjaajanaan ...

— En, keskeytti Jouna hämmästyneenä Tyrnin puheen.

— Vai et — no sitten — niin, miten sitten tyrkytät häntä minulle? Vaikka olisi penikkatautia koko runoilu, piru vie.

— En tiedä miehestä enempää kuin sinä. Olen ostanut kaikki mitä on ilmestynyt jouluksi ja tuosta joukosta löytänyt tämän yhden kirjan. En tiedä onko mies nuori vaiko vanha — teoksesta päättäen hän on kypsynyt ihminen.

— Et tiedä? sanoi Tyrni leppeämmin. — Mistä sitten tiedät, että hän tarvitsee minua ja minun vinttikamariani?

— Niin, enhän tiedäkään. Tulin vain ajatelleeksi että hänessä on jotain hyvin haurasta ja että häntä pitäisi vaalia, jotta hän jaksaisi antaa niin paljon kuin suinkin ...

Herrat olivat ihmisvirran tyrkkiminä joutuneet katu-käytävän alapuolelle ja pysyttelivät lyhtypylvään turvissa.

— »Löytänyt tämän kirjan», pani Jaakko Tyrni ja katsoi ystäväänsä ikäänkuin nähdäkseen hänen lävitysensä. — Tämän yhden kirjan, tämän Punapurjeen! jatkoi hän ja koetti naurahtaa.

— Niin, tämän yhden, toisti Jouna poissaolevana,

mutta lisäsi samassa: — Tietysti en tarkoita näiden joukossa sinun kirjaasi.

— Sitä et pidä mainitsemisenkaan arvoisena, jatkoi Tyrni jonkin verran keventynein mielin ja saattoi jo nauraa. — Ja kuitenkin olen luottanut sinuun enemmän kuin kaikkiin arvostelijoihin yhteensä. Olen aina luottanut. Pitääkö minun ruveta varovaiseksi?

Jouna ymmärsi hänet yhtäkkiä, liikautti kättään ikäänkuin laskeakseen sen hänen olalleen, mutta huomasi samassa että he seisoivat keskellä ihmistulvaa ja että kirjakaupan kohdalla oli jokin ryhmä, joka tarkkasi heitä. Hän siis vain katsoi Tyrniin silmillään, joista ei tietänyt olivatko ne kosteat kyynelistä vaiko hymystä.

— Älä vain anna tuolle tunteelle sijaa, sanoi hän.

— Mille? ärtyi Tyrni.

— Ruosteelle, sanoi Jouna.

Jaakko Tyrnin mieleen johtui, että joku filosofi — ranskalainen tietysti — väitti sisällisen naurun syntyvän, jos ihminen vain taivutti huulensa nauruasentoon. Hän teki tämän, huomasi filosofin olevan oikeassa ja huomautti iloisesti ystävälleen:

— Maalaat piruja seinälle. Mene puhumaan ruosteesta jollekin toiselle. Ainakin tänään. Olen ollut pelkkää päivänpaistetta, sillä minä olen nyt velaton mies. Olenhan juuri käynyt pankissa. Velaton, velaton, hoi mies, ymmärrätkö mitä se merkitsee? Minä en ole ollut niitä, jotka keveästi jättävät raha-asiansa muiden hoitoon, minä olen kärsinyt niistä, ja nyt minä olen velaton. Puhu sinä ruosteesta jollakin toisella taholla. Minä olen tänään pelkkää aurinkoa. Etkö näe, että kaikkialla on aurinkoa?

Jaakko Tyrni pidätti sanatulvansa, sillä hän huomasi puhuvansa ulkopuolella itseään, jonkun olennon puolesta, joka mahdollisesti joskus tulisi elämään jossakin romaanissa. Tosiaan: Laukkanenhan se olikin. Hän oli jo julkaissutkin jutun Laukkasesta, joskus joululehdessä. Laukkanen oli siis jo hahmoiteltu. Laukkasen erikoisluonne ilmeni siinä, että hän kernaasti lisäsi lukuihin, joista hän puhui, sopivan määrän. Niinpä hän katsoessa lämpömittaria ja huomatessa että se osoitti kymmentä, sanoi: kaksitoista astetta. Tai jos hän oli

ollut seurassa, missä oli kaksitoista henkeä, niin hän kertoi siellä olleen viisitoista. Myöskin hän vähensi luvuista, kun niiksi tuli. Jos kysyttiin mitä hän ansaitsi kuukaudessa, niin ansio siinä silmänräpäyksessä hänen tajunnassaan pieneni parilla sadalla, ja hetken harkittuaan hän ilmoitti pari sataa vähemmän. Ainoat tapaukset, jolloin luvut Laukkasella pitivät paikkansa, olivat kun tuli kysymykseen puhelinluettelo tai autojen tai ajurien numerot. Vaistomaisesti Laukkanen piti nämä numerot päässään järkkymättöminä. Ja ne tarttuivatkin hänen päähänsä ihmeteltävästä Kerran etsittyään puhelinnumeron, hän muisti sen aina. Hän kääntyi joka ohikulkevan auton jälkeen ja teki illalla itselleen tiliä joka autonnumerosta, joka päivän kuluessa oli kiittänyt hänen ohitseen. Hän tiesi ulkoa ei yksin kaikkien tuttaviansa ja käyttämiensä liikkeiden numerot, vaan puolet koko kaupungin puhelinluettelo. Kerran hän erehtyi, kun muuan tuttava kadulla pysäytti hänet ja kysyi erään agronomin numeroa huvilakaupungissa. Laukkanen muisti kaikki numeroon sisältyvät yksiköt, mutta pani ne väärään järjestykseen. Kun hän sittemmin sai tiedon, että oli erehtynyt, niin piti hän itseään sairaana ja meni lääkärille, valittaen hermojensa huonoa tilaa ja yleistä heikkoutta. Kun siis numerot näin muutamissa määrätyissä tapauksissa miltei ehdottomasti pitivät paikkansa Laukkasen sisäisessä näkemyksessä, niin ne toisissa tapauksissa — ja nimenomaan niissä, joitten asettelu riippui Laukkasesta itsestään — eivät koskaan pitäneet paikkaansa.

Jaakko Tyrni, olisitkohan sinä Laukkasen kaksoisveli? Tai olisitkohan Laukkanen suorastaan sinun varjosi, joka milloin sulaa yhteen herransa kanssa, milloin pyrkii hänestä vapaaksi?

Nyt huomasi Jaakko Tyrni yhtäkkiä, että aurinko tykänään oli poissa. Oliko päivä jo ennättänyt niin pitkälle? Ei mitään aavistusta hänellä ollut siitä mitä kello oh. Niin kaukana poissa hän oli ollut, että miltei tuntui siltä kuin hän olisi palannut ulkomaanmatkalta. Sekapäinen hän tänään oli. Missä hän oli ollut? Punapurje! Hänen edessään oli kuin rannaton ulappa, sininen ja unelias, ja juuri taivaanrannan laidalla näkyi pieni punai-

nen piste. Siellä se tuli: laiva ja laivalla vaarallinen matkustaja. Jaakko Tyrni ei tuntenut häntä, mutta juuri häneen hän oli tähtäillyt niin että oli unohtanut ajan.

»Ole varuillasi!» kuiskasi joku ikäänkuin Jaakko Tyrnin olan takaa. »Ole varuillasi!»

»Sittenkin ruostetta!» vastasi Jaakko Tyrni ääneti ja puristi nyrkkiä taskussaan.

Samassa hän kuuli naurua. Nauru tuli toisesta maailmasta ja hän kääntyi sitä kohden.

Kolme herraa oli astunut kirjakaupasta, ajautunut näyteikkunaan, aikansa katsellut siinä ja seurasi nyt silmillään Tyrniä ja Jounaa, jotka näyttivät olevan peloit-tavan vakavassa keskustelussa — etteiväthän vain suorastaan riidassa. Jaakko Tyrni näki kolmet hymyilevät kasvot, heiluvan kepin ja uteliaita silmiä, jotka koettivat päästä tunkeutumaan hänen salaisuutensa läpi. Samassa kohosivat kädet hatun reunalle ja kolme hattua nousi. No, siinähan niitä nyt oli kirjailijoita: Palus, Loila ja Leppiaho. Jaakko Tyrni ilostui ja tunsu mielensä pääsevän painajaisesta. Sattuivatpa tulemaan otollisella hetkellä kaikki nuo hänelle myötämieliset kirjailijat. Jouna oli joutunut oudon kauas ja Jaakko Tyrni astui liioitellun ystävällisenä Palusta vastaan, joka käsi oikona tuli häntä kohden. Palus puolestaan puhui hiukan meluavalla äänellä — olisivatkohan pojat tulleet suoraan sististä, jotain sellaista remuavaa heidän olennoissaan tuntui olevan. Tyrni olisi ehkä jonakin edellisenä päivänä suhtautunut siihen kylmemmin, mutta tänään, velattomuutensa päivänä oli hänenkin mielensä irroillaan ja hänellä oli halu lyöttäytyä noiden kolmen seuraan, kuljeskella, seisoskella ja poiketa ravintoloihin ja kahviloihin. Palus pyyteli anteeksi ettei ollut vielä lähettänyt Jaakko Tyrnille uutta romaaniansa — nyt se kyllä jo oli lähetetty.

— Tänään se on Tyrnilässä — tänään, selitti hän, liikutellen roimasti keppiä niin että se heilui sinne ja tänne. — Tänään kirja tulee varmasti — varmasti! Olette kai menossa kirjakauppaan. Kannattaakin. Ei yhtä ihmistä — lyönpä vetoa, ettei yhtä ihmistä tule alas noita portaita, ilman että hänellä on kainalossa Jaakko Tyrnin uusi kirja. Jos minussa nyt olisi kateutta edes

kotitarpeeksi — kotitarpeeksi vain, sanon — niin minä perhana vie, nyt kulkisin revolveri taskussa ja pyytäisin teitä kävelyille jonnekin kaupungin laidoilte. Sillä kaikilta te meiltä viette leivän suusta — leivän suusta sanon, perhana vie! Mutta minulle ei ole annettu siteek-sikään kateutta ja siitä olen aina ollut taivaan papalle kiukkuinen, perhana vie. Sillä jos minussa olisi ollut kateutta, tuota tarpeellista ryytiä, tuota ihmiselle niin perin tarpeellista ryytiä, sanon — niin olisin nyt kilpa-juoksusilla Jaakko Tyrnin kanssa, perhana vie. Minä olisi-sin myöskin ihmisten kainalossa, kun he astuvat ulos noita portaita. Joka toisella täytyisi olla Sihveri Palus, joka toisella Jaakko Tyrni. Tai molemmat. Ja vielä pake-tissakin minä tönisin Jaakko Tyrniä ja sanoisin: ole jo kirjoittamatta ja pidä suusi, sillä olet jo elänyt puolen vuosisataa ja sinulla on mainetta, ja talot ja tavarat ja tytär — niin, tytär, perhana vie. Mutta en välitä talosta enkä tavaroista enkä, perhana vie saunastannekaan, mutta tytär, tytär — eikö se jo ala olla täysi ihminen? Silloin kun oltiin siellä viimeksi saunassa, niin sehän silloin jo oli lopettanut koulun ja emännöi — perhana vie, koskas Tyrnilässä taas lämmitetäänkään sauna? Eikös tänään ole lauantai?

Jaakko Tyrni oli äsken närkästynyt Jounalle, mutta Palus sai puhua mitä tahansa. Tyrni tunsu, että hän puhui pötyä — siitäkin hän oli varma, ettei Palus ollut pannut kirjaansa postiin häntä varten, varmaan häneltä olivat vapaakappaleet aikaa sitten lopussa. Hauska poika joka tapauksessa, ajatteli Tyrni ja päätteli, että hän ehdottaa hänelle lähempää tuttavuutta ensi tilassa, hänelle ja kaikille noille muille. Hymyillen Jaakko Tyrni tervehti pientä rokonarpista Loilaa ja kalpeaa Leppiahon — mitä mahtoikaan sanoa tuo Leppiahon pieni hymy, joka ei tapahtunut avaamalla huulia, vaan puristamalla ne kokoon? Kukaan ihminen ei hymyillyt sillä lailla kuin tuo Aatu Leppiaho. No, ykskaikki. Jaakko Tyrni hymähti omalla tavallaan, niin että terveet hampaat näkyivät ja puhui tyynellä iloisuudella, niinkuin se puhuu, joka luottaa onnensa kestävyyteen.

— Sauna siellä jo lämpiiä ja Annamar, se minun »Muusani», toimittaa kai pian vihdan hautumaan. Niin

että tervetuloa vain jo vaikka tänään. Ei, ihan totta, ei mitään häiriötä. Päinvastoin. Tänään on muutenkin vähän niinkuin merkkipäivä... Niin, no kirjankin tähden — niin, miksei arvostelujenkin ja menekinkin. Mutta muutenkin. Ja minun on tehnyt mielikin niinkuin näin vanhempana miehenä puhuakin nuorille kirjailijoille. Jos niinkuin voisi olla heille — kuinka sen sanoisin - joksikin avuksi. Niin että tervetuloa vain. Menään ensin saunaan ja syödään sitten päivällinen. Ja eiköhän sitä yöksikin mahduta, jos niinkuin tyydytään siihen mitä talossa on. Se Annamar siinä huusikin lähtiessä, että sopii vain tuoda kirjailijat saunaan, kyllä hän toimittaa hyvät lölyt. »Opin sauna, opin sauna» - muisti se senkin se minun Muusani.

Jouna kääntyi ikkunasta, kuullessaan vaalilausettaan siteerattavan ja kokoontuneitten kirjailijain nauravan.

— Onpa oikein hauskaa, että Tyrnilän Muusa lupaa hyvät lölyt, sanoi hän ja lähestyi kirjakaupan portaita. — »Opin sauna autuas aina.»

— Se on jotain vanhaa renkutusta tuo — mitäs se onkaan? huusi Palus.

Leppiahon huulet vetäytyivät niin kokoon että ne tykkänään hukkuivat näkymättömiin. Hän valmisti jotain sanottavaa, mutta ei saanut sitä esiin, vaan hymyili sisäänpäin ja loi veitikkamaisia silmäyksiä Palukseen, joka oh tarttunut Loilaa käsipuoleen.

— Älä sinä siinä mulkoile, perhana vie, jatkoi Palus.

— Kyllä minä nyt tiedän, että se on niitä kirjallisuutemme harmaita isiä. Mutta kuinkas olikaan, herra Tyrni, eikös teidän pitänyt korjata kiuastanne, sillä oli muistaakseni se vika, että se vei sauhun ulos. Mutta sauhusta se koko saunan makeus riippuu. Sauhua ei saa päästää ulos, vaan sen pitää kiertää ja myllertää saunan sisäpuolella ja asettua sitten minne sopii sisäpuolelle. Mutta ei ulos, hemmetissä. Maun pitää jäädä saunaan.

Jouna odotti herroja portaiden ääressä. Ovessa kulki ihmisiä ulos ja sisään. Leppiahon huulet, jotka vuoroin olivat ohentuneet, vuoroin laajentuneet ja ajoittain tykkänään pusertuneet näkymättömiin, avautuivat nyt.

— »Minne sopii sisäpuolelle», toisti hän hymähtäen. — Pitäisi kaiketi olla jonkinlainen savunimijä. Ehkäpä

tätä virkaa saattaisi toimittaa joku hyvillä keuhkopalkkeilla varustettu saunataiteilijakin.

— Sinä — miksei! sanoi Palus. — Siinä sinulla olisi aikaa ajatella nimeä lapsellesi. Ehkä kuumenisit niin että nimi hikoilisi ulos sinusta ja jälkeensä itse lapsi Anna minun puhua, hiidessä Loila poika, anna minun puhua! Hänessä on nimitauti — ei voi kirjoittaa yhtä sanaa ennenkuin kirjalla on nimi. Herra Tyrni, palkata hänet saunaan savunimijaksi, niin hän ehkä hikoilee esiin epopeansa.

— Jahka tästä nyt, jahka tästä nyt, yritti Loila ajautuen Paluksen käsivarren nojassa sinne tänne, — ehdiään. — Kyllä minäkin tämän ymmärrän. Nimen pitää olla koko kirja. Kun on nimi, niin on kirjakin. Mutta kaiken pitää olla elettyä.

— No, sanoi Tyrni ja tunsu halua jättää kaikki ostokset ja lähteä kuljeskelemaan ja istumaan noiden hauskosten poikien kanssa, joita eivät velat näyttäneet painavan, vaikka heillä kaikilla niitä oli, — no, kyllä nimestä vielä on matkaa kirjan valmistumiseen. Aina-kin minun tuotannossani.

Leppiaho valahti entistä kalpeammaksi ja raoitti nykähtelemällä huuliaan. Ihmisvirta tuuppasi häntä kirjakaupan näyteruutua kohden ja hän miltei litisti itsensä ikkunakomeroon, ikäänkuin olisi ollut jokin tähän tar-koitukseen kuuluva symbolinen veistos.

— Jaa-ah, sanoi hän ja iski kipunoivan silmäyksen kirjailijoiden ryhmään, — nimi on kirjan luonnos. Missä on se taiteilija, joka tekee taideteoksen ilman luonnosta.

— Tässä se on! huusi Palus ja päästi naurun. — Minä ristin lapsen vasta kun se on syntynyt. Enhän minä ennemmin voi tietää mikä nimi sille kuuluu. Luulette kai että kaikki pikkulapset ovat samanlaiset — ehei, ne ovat niin pirun erilaiset. Äiti on lapsella pääasia. Eikös se joku suuri herra — oliko se nyt Bismarck, vai Krupp, vai joku sellainen — niin, eikös se sanonut, että hän valitessaan miehiä toimiinsa, aina ensiksi ottaa selkoa niiden äideistä. Ja se on kirjanteossa myöskin pääasia, äiti, Muusa. Mitä sinä irvistelet, Loila? Olet pieni ja rokonarpinen kuin herne pappasi pellolla. Mitä sinä tie-

dat näistä asioista, sinä, joka et uskalla katsahtaa naista silmiinkään. Noo, mitä sinä siinä irvistelet?

Palus huomasi nyt itsekin, että hänen ympärilleen oli muodostunut kuulijakunta. Kolme veikeää koulutyttöä piiloitteli nauravia kasvojaan toinen toisensa selän taakse, rivi ylioppilaita oli pysähtynyt eikä näyteikkunan edessä kukaan enää katsellut kirjoja, vaan niiden isä, jotka suurella äänellään näin veivät huomion lapsiltaan, joiden menekin ratkaisevat hetket juuri nyt olivat käsissä.

— Päästä irti, sanoi Loila hiljaa Palukselle. — En minä tahdo olla ihmisten silmätikkuna. Tämä on liikaa, päästä irti.

— Siinä sinä olet missä minäkin! sanoi Palus ja likisti häntä kainalossaan. — Tai saat tästä kepeistä! Joka ei uskalla elää, ei se uskalla kirjoittaakaan.

— Vai en minä ole uskaltanut kirjoittaa, kuiskasi Loila Paluksen korvaan. — Te muut kirjoitatte musteella, minä kirjoitan sydänverelläni. Kyllä minä vielä naistakin silmiin katson, jahka tässä ehditään. Esittäkää te muut nyt tässä näytelmää »Kirjakaupan edustalla», minä menen, minä.

Hän ei kuitenkaan päässyt minnekään. Leppiaho irtaantui ikkunakomerosta ja puikkelehti ihmisvirran läpi.

— Mennään pois tästä, sanoi Jaakko Tyrnikin ja nousi päättäväisesti kirjakaupan aliportaalle.

Jouna aukaisi oven ja päästi hänet sisään, ja hänen silmäystään seuraten tulivat muutkin kirjailijat perässä ja olivat hetken kuluttua joululehtiosastossa, missä joulutontut, jouluporsaat, joulunkenkit ja joulukirkot suurlta kansilehdiltä kilpailivat yleisön suosiosta.

— Mautonta! sanoi Palus ja hävisi toisten pöytään taakse.

— Se on nyt sitä makua, lausui hänen perässään Loila, onnellisena siitä että hän taasen kulki vapaana.

— Pitää ostaa kotiin, puhui Tyrni ja valitsi kansilehden, missä oli valaistun joulukirkon kuva. — Täytyy olla jotain luettavaa, kun tullaan joulusaunasta. Mikähän nyt olisi sopivinta lapsille? Nämähän ovat niitä oman kustantajan lehtiä.

— Lapsille? huusi Palus pöydän toisesta päästä.
Viina ja naisseura, siitä ne pitävät kirjailijan lapset.

— Puhun talonmiehen lapsista, hymähti Jaakko Tyrni

— Mene kotiin, Palus, — kuiskasi Loila.

— Jaa-ah, pani Leppiaho ja siirtyi eteenpäin.

He ajelehtivat nyt ostavan yleisön mukana ohi pöytä-rivien, pysähtyen missä tila salli ja ottaen käsiinsä jonkin kirjan. Jaakko Tyrnin korva pyrki kotimaiselle osastolle päin ja tähysi erästä tuttua nimeä. Kotimaisen osaston myymäläpöytien ääreen töintuskin pääsi. Siinä tungskelehti herroja, erotellen itselleen pinkan korukantisia koottuja teoksia, ja naisia, jotka kokosivat läjään sitomattomia kirjoja. Myyjät palvelivat kalpeina ja ehkä jo jonkin verran väsyneinä yleisöä, vaikka kiireimmät päivät vasta olivat edessäpäin. Portaita yläkertaan kulki milloin yleisöä, milloin asiattyttöjä ja -poikia, viimeksimainitut kantaen kirjalajia. Yläkertaan vieviä portaita nousi jo Jounakin, puhutteli jotakuta tuttavaa ja pysähtyi sitten katselemaan alas.

Nämä kirjamarkkinat näin jouluna minä tästä kerran kuvaan, ajatteli Tyrni vielä alhaalla, ja pysähtyi katselemaan jotain kaunista kirjansidettä. Silloin hänen korvaansa sattuivat sanat: mitä maksaa Jaakko Tyrnin uusi kirja — saanko minä sen. Tyrni valahti kuumaksi ja rupesi selailemaan kirjaa kädessään, ajattelematta hetkeksikään, mikä kirja se oli, eikä edes minkä kielinen. Ja taas hän kuuli: saanko minä Tyrnin uuden kirjan. Ja hetken perästä: antakaa, olkaa hyvä, Tyrnin kirja, sidottuna. Silloin pudotti Jaakko Tyrni koruteoksen pöydälle ja läksi menemään Jounan perässä. Hänen oli hyvä ja lämmin ollaksensa. Vielä hän tällä hetkellä hallitsi kirjamarkkinoilla. Tuo, joka lasketti punapurseellaan, se oli vielä kaukana. Joku tervehti häntä ja hän vastasi. Se oh kirjakauppa-apulainen, tuttu mies, jonka puoleen Tyrni aina oli tottunut kääntymään täällä käydessään. Hän ojensi hänelle kätensä ja nuori mies tervehti kunnioittavasti.

— No kuinka menee kaupat? kysyi Tyrni, vaikka häntä itse asiassa huvitti kuulla vain se, jonka hän jo tiesi: kuinka hänen omaa kirjaansa myytiin.

— Oikein hyvin, sanoi nuori mies ja rupesi, kiirees-

tään huolimatta, selittämään kirjanmyynnin suhdetta viime vuonna menekkiin tällä hetkellä.

Jaakko Tyrni ei kuunnellut häntä, mutta ei myöskään kysynyt oman kirjansa kohtaloa. Myyjä — lieneekö pahus arvannut hänen ajatuksensa — alkoi itsestään puhua, että painos on loppumaisillaan. Kustantajalta tänään sanottiin, että vielä koetetaan ennen joulua saada kauppaan uusi painos.

— Kirja on mennyt kuin kuumille kiville, selitti myyjä hymyillen.

Jaakko Tyrni sanoi, ettei hänen tarkoituksensa ollut kysyä erikoisesti mitään kirjaa, vaan menekkiä yleensä ja tunti samalla hetkellä valehtelevansa. Miten turhamainen ja alhainen on ihmisen sydän, ajatteli hän ja näki kuin kuvassa sinisen ulapan ja kaukaisen purjeen, jonka oli määrä ajaa nurin hänen huono, kateellinen sydämensä. Hyi.

— Mitenkä te voitte valvoa, ettei varasteta? sanoi hän, päästäkseen toiseen aiheeseen, tutulle myyjälle, jonka kanssa hän aina erikoisen mielellään oli ollut tekemisissä.

Ja myyjä alkoi matalalla äänellä selittää, että varastettiin — varastettiin kovasti. Hienosti pukeutuneet naiset ottivat silkkitakkiensa alle kokonaisia kantamuksia. Kleptomania oli yleisempää kuin saattoi aavistaa. Poliisin kautta oli monesti täytynyt noutaa pois kirja-kauppojen omaisuutta.

Jaakko Tyrni ihmetteli ja valitteli ja tunki tämän karmean inhimillisen huonouden jonkin verran lieventävän omaa huonouttaan.

Tuolla se tulee punapurjeella tuo tuntematon. Se on vielä kaukana, mutta se lähestyy nopeasti. Kuka on tuo Haunia?

Jaakko Tyrni ojensi kätensä myyjälle ja nousi portaita yläkertaan, missä Jouna äsken oli kulkenut. Hauskaa oli siellä seurata hyörinää kirjakaupassa. Taas siellä alhaalla kysyttiin Jaakko Tyrnin uutta kirjaa. Tyrni näki Paluksen, Leppiahon ja Loilan seisovan tarkkaamassa mitä kirjoja ostettiin. Nyt kysyi joku: mitä maksaa »Punapurje». Ja heti sen jälkeen valitti sama ääni: ai niin kallis. Siihen sanoi myyjä: mutta se on hyvä,

eräs kiinantuntija tässä juuri sanoi, että se on joulun paras kirja.

Jaakko Tyrni kääntyi menemään. Oliko joku toinenkin sen sanonut paitsi Jouna? Vai Jounako toivotti sellaista huhua häntä vastaan — Jouna, hänen läheisin ystävänsä!

Seisoen portailla myymälässä, jossa kirjailijain yksinäisten hetkien tuotteet nyt olivat kaupan kuin kananmunat ja makkarat, Jaakko Tyrni, kirjailija, tunsikin ajan pysähtyvän ja jonkin uuden, oudon asian alkavan. Hän muisti luonnottoman selvästi, että hän nyt on velaton mies, että hänellä on koti, tytär, hevonen, sauna ja kihi-sevä määrä aiheita, sanalla sanoen: kadehdittava mies! Hän on juuri päättänyt alkaa elämänsä hedelmällisimmän ja kriitillisimmän työkauden — onnellinen kirjailija! Hän on juuri päättänyt alkaa suojella muita kirjailijoita, lahjakkaita ihmisiä, jotka taistelevat suurissa vaikeuksissa — onnellinen ihminen! Mutta nyt saapuu kaukaa ja odottamatta outo, häntä onnellisempi kirjailija — onnellisempi siksi, että hän on etevä jo taipaleensa alkupäässä — ja heidän välillään tulee tapahtumaan taistelu elämästä ja kuolemasta. Jaakko Tyrnin mielikuvitus alkoi yhtäkkiä kuumeisesti punoa juonta: miten vanha kirjailija yhtäkkiä iloiten ja peläten seuraa jokaista nuoren kehitysaskelta, missä jännityksessä hän odottaa joka joulua ja kevättä, miten hän häpeää omaa voimattomuuttaan ja huonouttaan, miten hän kamppailee nimensä ja vanhan maineensa puolesta. Ja miten nuoruus vihdoin armotta tallaa hänet alleen. Oliko tästä idusta syntyvä uusi kirja, vai oliko tämä tapahtuva niinsanotussa todellisuudessa? Mielikuvituksen ja todellisuuden maailmat olivat Jaakko Tyrnille tällä hetkellä kokonaan yhtä. Ja molempien päähenkilö, hän itse, kuului yhtä paljon toiseen kuin toiseenkin. Jaakko Tyrni tunsikin koko olemuksessaan kaukaisia tuskan enteitä, sellaisia, joita ihminen tuntee, kun paise on hänen ruumiissaan alkuasteellaan.

Hän heräsi johonkin ääneen, joka lausui Jaakko Tyrnin nimen. Kuka oli Jaakko Tyrni? Joku, jonka hän kerran oli tuntenut. Mitä hullua: Jaakko Tyrnihän oli hän itse, hän eli vielä vahvasti.

Ja oli kirjakaupassa. Tuolla myydään hänen uutta kirjaansa. Tuolla ovat Loila, Palus ja Leppiaho. Kotona lämpiää sauna. Ella on ostoksilla ja he tapaavat kello kaksi. Hänen itsensä täytyy myöskin mennä ostoksille. Hän on maksanut viimeisen velkansa. Tänään!

- No mutta herra Tyrni, Jaakko Tyrni — ettekö te tulekaan? Herätkää toki!

Yläkerrasta kuului naisen ääni, valkotöyhtöinen hattu nyökytteli iloisesti ja hatun alta katsoivat silmät, jotka Jaakko Tyrni muisti nähneensä. Suuret haaveelliset silmät. Jaakko Tyrni havahtui kuin painajaisesta. Annikki Rastas oli täällä, olipa se kummallista, juuri nyt. Siinä oli tällä hetkellä suorastaan jotain kohtalokasta. Hämilään, ikäänkuin hänen olisi ollut astuttava kosimaan naista tuolla ylhäällä, Jaakko Tyrni nousi portaita eikä nähnyt mitään muuta kuin itsensä ja naisen. Kaikki muu oli kadonnut silmistä, kaikki muu oli kadonnut korvista. Naisen hymy ilakoi hänen edessään, silmien välke upposi silmiin, jokin tuoksu tulvi naisesta. Jaakko Tyrni tarttui vavisten käteen, joka ojentui hänelle. Rastas kyseli jotakin ja Tyrni vastasi. Se ei ollut minkään arvoista sen oleellisen rinnalla mitä tapahtui. Jaakko Tyrni oli yhdessä silmänräpäyksessä vastaanottanut neiti Rastaaan koko olemuksen, ruumiin ja sielun ja tiesi rakastavansa häntä, tarvitsevansa häntä ja kuuluvansa hänelle.

Annikki Rastas, Annikki, Annikki!

Kysellessään sellaisia joutavia kuin mitä kuuluu ja onpa harvinaisen kaunis päivä, Jaakko Tyrni päätteli, että nainen annetaan hänelle juuri tällä hetkellä, jolloin tuntematon lähestyy, aikoen purjehtia hänet kumoon. Se on varmaan ollut niin, että nainen on häneltä puuttunut, tuo suuriääninen Palus tietää mitä hän sanoo: kirja tarvitsee innoittajansa, sanokoon hyvä porvarillinen yhteiskunta mitä tahansa.

— Minun on ollut teitä kauhean ikävä.

— No, miksi ette ole tullut?

— Oo, minä olen soittanut ja soittanut ja koettanut ja koettanut, mutta teillä seisoo Kerberus ei yksin portilla vaan puhelimenkin ääressä.

— Eihän!

Jaakko Tyrni piteli yhä Annikki Rastaan kättä.

Jouna seisoi pöydän ääressä selaillen jotain kirjaa. Muitakin ihmishaamuja liikkui siellä täällä. Valohämyn takana, joka täytti ilman, aavisti jossakin seiniä, jotka olivat kirjoista tehdyt. Tuolla kaikkialla oli alttareja täynnä kirjoja, pappeja liikkui toimittaen juhlamenoja ja palvelijat kulkivat kantaen kirjoja. Mutta jumalattarena täällä oli Annikki, Annikki Rastas. Hän oli myöskin morsian, kaikkien näiden kirjojen äiti. Ei, hänen yksin, Jaakko Tyrnin, kaikkien hänen tulevien kirjojensa äiti! Jokin mustasukkainen raivo valtasi Jaakko Tyrnin kun hän vain ajattelikin, että Annikki voisi antaa hitus-takaan olemuksestaan toiselle. Hän ottaa hänet rekeensä ja vie hänet kotiin, olkoon Ella missä vain — heillä ja kirjoilla on kiire!

Ella — Jaakko Tyrni päästi irti neiti Rastaan ja painoi kätensä nyrkiksi niin että kynnet upposivat lihaan. Humalainen sika! ajatteli hän ja inhosi itseään. Onneksi eivät Jouna ja neiti Rastas olleet mitään huomanneet. He puhelivat niistä suomalaisista kirjoista, joita oli käännettyinä ulkomaalaisiin kieliin, valittelivat niiden perin huonoa ulkoasua ja niiden vähäistä lukumäärää.

— Niin, tässä se nyt on koko meidän edustuksemme maailmankirjallisuudessa, sanoi Jouna.

Hänen äänensä oli tuskallinen, ikäänkuin hän olisi puhunut mieskohtaisesta vajavaisuudestaan.

— Niin, tässä se on! sanoi neiti Rastas ja kohautti olkapäitään.

Jaakko Tyrni vavahti ja ajatteli: tule sinä vain omak-seni, niin maailmankirjallisuus saa kirjoja. Palus on hiton oikeassa: lapsi tarvitsee äidin!

— Kymmenkunta kirjaa! sanoi Jouna.

— Eivätkä nekään aivan painavia, hymyili Rastas. — Miksi olette lakannut kirjoittamasta, te Jouna? Olen monesti raivonnut, kun olen teitä ajatellut. Mikä teihin oikeastaan meni?

Huone alkoi huojua Jaakko Tyrnin silmissä: tuostako Jounasta Annikki Rastas pitääkin? Ja ennen hän on pitänyt Rekolasta. Ja kirjoittanutkin hänestä. Samassa nuori nainen sanoi:

— Te, Jaakko Tyrni, olette saanut huonon kääntäjän.

Hän ei ole valinnut parhaita kirjojanne eikä lainkaan saanut esille kielenne omalaatuisuutta. Minun täytyy lehdissä kirjoittaa näistä asioista.

- Oletteko lukenut Vuorisen pienen kirjan? sanoi Jouna.

— En. Se on kyllä pöydälläni, mutta on täytynyt ensiksi tutustua vanhempiin kirjailijoihin.

— Se on niitä kirjoja, joiden yllä Henki palaa.

— Henki?

— Minä näen sen sillä tavalla: kirjan yllä palaa liekki.

— Niin, niin.

Jouna lämpeni ja toisti kaikki mitä hän äsken oli Tyrnille sanonut: että se oli ainoa kirja, jonka hän oli löytänyt tämän joulun sadosta, että siinä oli nousemassa kirjailija eurooppalaisessa mielessä, että henkilöt olivat erinomaisen elävät, että kirjailijan koko laatu oli ihmeellisen tuore ja samalla taiteellinen. Palus, Loila ja Leppiaho tulivat hekin saartamaan pöytää, tervehtivät neiti Rastasta ja kävivät kukin kiinni kirjaansa pöydällä. Mutta Jouna ei lakannut saarnaamasta, vaan puhui ja ylisteli niin että tätä vähäpuheista miestä tuskin tuns. Rastas hymyili ja pani tuontuostakin: todella. . . todella . . . sepä erinomaisen hauskaa. Vihdoin viimein hän väsyneenä keskeytti:

— Jos sadas osa siitä mitä sanotte pitää paikkansa, niin olen jo tyytyväinen.

— Jaa-ah, sanoi Leppiaho ja punnitsi kädessään karkealle paperille painettua kirjasta. — Se on alkua.

— Jahka tästä ehditään, huomautti puolestaan Loila.

Jaakko Tyrni avasi malttamattomana paria kirjaa, puhui huonosta paperista ja käsittämättömistä kansilehdistä, näki että Palus suuttuneesti paiskasi jonkin kirjan pöydälle, kuuli että Jouna taasen vakuutti Haunian olevan se ille faciet, jota odotettiin, ja tuns Annikki Rastaan tuoksuvien käsien kauempaa kantavan jotakin, jonka ne asettivat sähkölampun alle niin että valo lankesi suoraan erääseen nimeen. Kaikkien muidenkin silmät kääntyivät kirjaa kohti, jota nuori nainen piteli. Jaakko Tyrni näki vain kädet.

— Ne ne osaavat, sanoi Loila.

— Roistomaista! ihaili Palus.

— Kyllä mekin tästä kerran, puhui Jouna, — opin sauna kun käydään, niin kyllä mekin. Meillä on juuri kirjailija nousemassa, olen sen jo sanonut ja sanon vielä...

— Jaa-a, pani Leppiaho, kaarrellen huuliaan sekä sisäänpäin että ulospäin, — pitää lukea, pitää lukea. Uskallan pysyä Tuomaana vastaiseksi. Lauri Jouna on oikeassa: opin sauna kun käydään. Ne ovat muut sen jo käyneet, niillä on kohta kiukaat kylminä. Tuollakin tuossa.

Hän viittasi kapealla laihalla kädellään, jonka päistä kynnet olivat pureskellut pieniksi, kirjaan neiti Rastaa kädessä. Sen nahkalla sidotusta selästä erottautui nimen ylä- ja alapuolella ohut kultainen viiva. Annikki Rastas katseli nimeen antaumuksella, ikäänkuin hän olisi aikonut pitää puhetta ja etsinyt lähtökohtaa.

— Voltaire, tavasi Jaakko Tyrni ja katsoi hämmästyneenä silmiin valkotöyhtöisen hatun alla. — Häntäkö te tässä kannatte käsillänne kaiken kansan nähtäväksi?

Annikki ei vastannut, hymyili ainoastaan ja jäi katsomaan puhujaa.

Kehuttiin kaunista nidettä, puhuttiin vanhan kulttuurin eduista ja uuden kulttuurin eduista, seulottiin missä määrin oli terveellistä ihailla vieraita esikuvia ja oppia niistä ilman että kävi vaaralliseksi omalle yksilöllisyydelle. Vihdoin nosti Annikki Rastas katseensa, huomautti, että Voltaire joka tapauksessa oli lausunut ajatuksia, jotka olivat syvällisintä ja elämän ytimeen osuvinta kaikesta mitä yleensä on lausuttu. Sitten hän siirtyi viemään kirjaa pöydälle, mistä oli sen ottanut. Kun hän palasi, puhui Palus kiihkeästi Jounalle, että on typerää panna vasta-alkajan päähän häkää, nimittäin itserakkautta. Eikö täällä kirjakaupassakin jo ole tarpeeksi oltu, eikö voida siirtyä jonnekin syömään. Ja tuleeko siitä saunasta tänä iltana Tyrnilässä mitään. Yhtäkkiä tehtiin kysymys, kuka tuo Haunia Vuorinen oikeastaan oli. Ylioppilas? Oliko hän joitakin tunnettuja Vuorisia, tehtailijan poika, vai ehkä senaattorin. Toiset keskustelivat paraikaa näistä asioista, kun neiti Rastas astui pari askelta lähemmäs Jaakko Tyrniä ja kysyi, eikö hänkin saisi tulla mukaan Tyrnilään, jos matkasta tulisi tosi.

Minun on kauan tehnyt mieli käydä teillä. Ja suorastaan olisi ollut asiaakin. Mutta siellä vastataan aina, että »tekee työtä», »ei ole aikaa», »ei ota vastaan». Minä nimittäin tahtoisin kirjoittaa teistä. Esseen. Niin, oikein kirjan. Ja sitä varten tahtoisin saada oikeaa Tyrnilätunnelmaa. Teidän kirjoituspöytänne äärestä. Sanotaan, että toiset kirjailijat eivät halua yleisölle antaa muuta kuin teoksensa — heidän elämänsä on heidän omaa omaisuuttaan, mutta...

- Tervetuloa, sanoi Jaakko Tyrni kuin unessa. — Voitte vaikkapa viipyä, jos haluttaa, jonkin päivän. Minulla on siellä vinttikamari, jossa ei kukaan häiritse. Voimme saada sen lämpimäksi. Asumme kaikki alhaalla, tyttäreni ja palvelija... Oikein hauskaa...

Annikki oli taasen yksinään hänen kanssaan kesken ihmishumua. Ympärillä oli taasen temppeli, jonka seininä oli kirjoja ja alttarit olivat täynnä kirjoja. Jouna esiintyi kauheana tuomarina, mutta Palus nauroi ja sanoi, että teoriat ovat kuivia kantoja, kuivia kantoja, törkyä, säpäleitä — hyi! Vihreä on yksin elämän kultainen puu. Täällä oli pyöräyttävän juhlallista — Jaakko Tyrni tiesi käyttäytyvänsä kuin humalainen. Hän ei kuitenkaan voinut — eikä tahtonut — olla toisin. Juuri näin, näin! Niinkuin lasten sadussa. Katosta riippui pieniä aurinkoja ja kattona oli itse taivas.

— Minä tulen, sanoi Annikki Rastas. — Ja sitten te kerrotte minulle. Kaikki.

— Minä kerron teille, lausuivat Jaakko Tyrnin huolet, mutta hänen sydämensä sanoi: ja sitten sinä olet minun omani. Kokonaan.

Tempppelin seinät kokoontuivat samassa piirittämään rajoitettua alaa ja taivaanlaki oli vain kirjakaupan katto sähkölamppuineen, sillä neiti Rastas kertoi heti koko seurueelle, että hän tulee tänä iltana mukaan Tyrnilään.

— Ja saunaan myös! tarttui Palus puheeseen. — Vanhaan suomenkansan tapaan — hyvä! Jos siellä vain olisi kunnollinen sauna. Mutta sauna, jossa ei saa edes kylkiään nokeen. Mikä sauna se on!

— Se on hyvä sauna, puolustan minä vain sitä saunaa, puhui Loila punehtuneena ja tuntien Paluksen sanojen

vaikutuksen vielä kiertävän suonissaan kuin tulen. - Pykälätkin on katossa.

— Joko ... joko on useammalle kuin kahdelle jalkaparille? sanoi Leppiaho.

— Kyllä tulee illaksi, vakuutti Tyrni ja alkoi tehdä lähtöä.

Hän oli muistanut isännänvelvollisuutensa ja asiat jotka vielä olivat toimittamatta. Täytyi koettaa aikaisemmin tavata Ella, täytyi saada tarpeeksi tarjottavaa sekä syötävää että juotavaa. Ja useampia pykäliä saunan kattoon. Kunhan talonmies pystyisi ne tekemään.

Kirjailijat eivät kuitenkaan enää tahtoneet jäädä tänne. He lähtivät seuraamaan Tyrniä alas portaita pysähdyttivät hänet ihmisvilinään ja vaativat häntä kuuntelemaan kuinka hänen kirjaansa ostettiin. Yleisön joukosta liittyi heihin taiteilija Rekola, joka hänkin oli ostamassa Tyrnin kirjaa. Jouna kehoitti häntäkin, kuinkas muuten! tutustumaan Haunia Vuorisen uuteen kirjaan. Jaakko Tyrnin silmäys oli jääkylmä, kun hän tämän kuullessaan loi katseen ystäväänsä — entiseen ystäväänsä. Sillä tuskinpa hän enää saattoi kutsua häntä samaksi kuin ennen. Kirjailijat odottivat niin kauan että Rekola oli saanut ostoksensa — Jaakko Tyrni huomasi, että käärössä oli muutakin kuin hänen kirjansa —, sitten he läksivät kadulle. Varmaan Rekola oli ostanut Punapurjeen ja siinä ne nyt lepäsivät kylki kyljessä nuo molemmat kirjat. Kunpa olisi saanut tietää, mitä kirjoja Rekola oli ostanut. Ja oliko hän vielä lähemmissä väleissä Annikkiin? Jumaliste, mitenkä siitä saisi selvän...

Jaakko Tyrni ja neiti Rastas kulkivat edellä. Neiti Rastas kyseli Tyrnin uuden kirjan synnystä, miten hän oli saanut tuon omituisen aiheen, miten kauan hän tarvitsi sitä kypsyttääkseen ja mihin hän nyt aikoi ryhtyä. Kysymysten takana, jotka kuka tahansa olisi saattanut kuulla, tunsikaan Jaakko Tyrni kaiken aikaa jotakin, joka oli tarkoitettu yksin hänelle. Rekola oli Annikille vain pelkkää ilmaa! Nuoren naisen palvonta piti Tyrniä onnellisesti vangittuna ja tietoisesti päätti hän nyt yhtäkkiä itsekseen, että käytännöllisten asioiden hoito huolehti saa jäädä huomiseksi, kunhan tästä sieluntilasta vain

pääsee selvyYTEEN. Ja niin he kaikki vaeltelivat pitkin katuja, joita ihmiset mittasivat jouluvalmistelut mielessä ja ohi ikkunoiden, joiden houkutus tuontuostakin pidätti heidän askeliaan. Aurinko oli painunut näkymättömiin, vain valojuova yli kadun, tai valkoinen läikkä kivimuurin kyljessä, tai loistava lasiruutu antoivat aavistaa sen vielä viipyvän jossain taivaanrannan tällä puolella. He olivat heittäytyneet rennon mielialan valtaan niinkuin pojat, jotka ovat menossa intiaaniretkelle. Se nainen joka oli mukana, silminnähden iloitsi siitä ettei hänen sukupuolensa pannut esteitä eteen. Loila, jota huomionherättäminen kaiken aikaa oli vaivannut ja joka yhä koetti huomauttaa, ettei puhuttaisi niin ääneen, saatiin helposti vaikenemaan. Palus hotaisi kepillään häntä kohden, sanoi että raukankin kerran täytyi suoristaa selkäranksa, muuten selkäydin tykkänään jäi kahdelle eri puolelle kanavaansa mätänemään, Leppiaho hymyili myrkyllisesti ja Rastas sanoi, että tällainen joskus oli hyvin terveellistä ja että hän suorastaan halusi pientä humalaa. Palus riemastui. Niin sitä piti! Helkkarin hemmetti sentään, täisikin olla itse Muusa heillä matkassa. Rastas peräytyi hiukkasen ja selitti, ettei hän tarkoittanut sellaista humalaa, vaan hengen humalaa: hän oh syyskuusta lähtien istunut sisällä ja kirjoittanut niin että luita pakotti ja tarvitsi nyt irtaantumista. Palus päästi Loilan käsipuolestaan niin kovakouraisesti että hän lensi seinää vasten ja tarttui Rastasta käsipuoleen.

Jaakko Tyrni, joka oli joutunut jälkijoukkoon Jounan rinnalle, tunsii halua lyödä hevospiiskalla jonnekin eteensä. Rastas — hän kulki siinä kaiken kansan nähden eikä irtaantunut. Tuo hieno nainen tuon humalaisen miehen käsipuolella!

— Te, neiti Rastas, sanoi Palus ja taipui naista kohden niin että hatun töyhtö sitaisi kasvoja, — vai olette te tällainen! Ja minä kun olen pitänyt teitä kuivana sinisukkana, sellaisena, joka ei edes tule hieLTä. Ja te olettekin tällainen!

— Olkaa siivolla, sanoi neiti Rastas, — likistätte sinelmille. Päästäkää irti — herrajesta, minä käytän lyhyitä hihoja, en tahdo että käsivarteni ovat sinelmillä. Kuulkaa, en tahdo käsikähmää. No mutta Palus, siunaa ja

varjele, tulkaa järkiinne, kirjoitan kirjastanne hyvän arvostelun, tai ainakin aika hyvän, sillä kirja ei ole huono. Jos vain...

— Rastas, sanoi Palus ja haki huulillaan hänen korvaansa, — rupeapa kirjani äidiksi! Etsin äitiä, lapsi tarvitsee äidin. Sinä tuoksut myskiltä ja ambralta, perhana sentään — uusi kirjani tarvitsee äidin, ymmärrätkö!

— Roisto! jyrisi Jaakko Tyrni ja tunki kiilana heidän välilleen. — Vaikka nähtävästi yö onkin istuttu ja vahvasti istuttu, niin nyt on päivä, ja kaunis päivä lisäksi.

— Mennään jonnekin sisään! sanoi Loila. — Mennään juomaan kahvia. Saatte tarjota te, jotka olette saanut tekijäpalkkioita.

— Mennään, tarttui Tyrni kiitollisena ehdotukseen. — Saanko minä tarjota. Tässä onkin kahvila — vai mennäänkö muualle?

Rastas kulki silmät maahan luotuina, muistuttaen jotakin niistä kaikkein uudemman taiteen tauluista, joissa esitetään neitsyt Maariaa vastaanottamassa enkelin ilmoitusta. Tyrni oli hänen vierellään, tiesi hänen kalpeitten silmäluomiensa peittävän silmien salaisuuksia ja tunsu, hänkin, tuoksun hänen sulistaan ja harsoistaan.

— Vai niin! pani Palus ja kaiveli taskustaan esiin tultikkuja, — vai niin, vai teidän lapsenne äidiksi hänen pitäisi tulla. Se on viisasta kyllä, että vihdoinkin haette äitiä! Sillä teidän lapsillanne ei koskaan ole ollut äitiä. Sentähden ne ovatkin sitä mitä ovat: mateita! Ne eivät ole kirjoja, vaan mateita! On sellaisia, jotka pitävät mateista. Minä kiitän niistä. Rakastukaa hemmetissä, mutta pitääkö sen juuri olla tämän, johon minäkin rakastun? Ei silti, että mitäpä minä, vaikka pidetään tämä Rastas yhdessä. Kyllä minun puolestani...

— Mennään jonnekin sisään, mennään hyvät ihmiset.

Rastas nosti yhtäkkiä päänsä ja otti käsiinsä johdon.

— Syödään yksintein aamiainen, sanoi hän. — Minun on nälkä. No, herra Loila, mihin tahdotte? Kyllä te nyt saatte hiukan kärsiä leikkiä. Tiedättehän mitä lajia lapsia kirjailijoiden lapset ovat: mustetta ja paperia ne ovat.

— Se oli valetta se! huusi Palus ja remahti nauruun, — vai mustetta ja paperia! Vai sellaisia lapsia te tuo-

tattekkin, Rastas. Ei perhana, toista minulle olla pitää. Ottakaa te, Tyrni, vain tämä Rastas. Antakaa minulle se tyttärenne. Sehän on täällä mukana. Eikös sitä saa nähdä? Sillä oli sellaiset perhananmoiset silmät. Eikä se ensinkään tietänyt mitä sillä oli. Ja sillä oli sellaiset perhananmoiset hampaat. Teki mieli ojentaa sille kieli ja käskeä puraisemaan. Hemmetissä, mitä mamsseleja te kaikki olettekaan, nyt te kaikki vaivutte maan alle siksi että minä olen puhunut vähän morakasti. Menkää Naantaliin, mamsselit.

Jaakko Tyrni katsahti havahtuen kelloaan. Se oli neljännestä vailla kaksi. Ja kahdelta oli Ellan määrä tavata hänet. Minne oli aika lentänyt? Käsittämätöntä minne. Nyt täytyy päästä hetkeksi irti koko joukosta ja saada keskustella Ellan kanssa päivällisistä. Jouna — niin, hänen oli määrä alunpitäen tulla mukaan. Mutta Jouna oli tehnyt jotakin, joka oli siirtänyt hänet loitolle. Hän oli puhunut siitä Punapurjeen tekijästä. Tuolla se saapui, haaksi, jossakin hyvin kaukana, purje pullistui ja aava ja kirkas oli ulappa. Aavistus sanoi Tyrnille, että Haunia Vuorinen aina tulisi kulkemaan tuollaista heleää ulappaa myöten.

Ja hän itse?

Hänen täytyi saada tavata Rastas!

Ja hän rupesi yhtäkkiä puhumaan suurella suulla, aivan vastoin luontoaan, ikäänkuin jotain Paluksen voimasta olisi siirtynyt hänelle.

— Minä en nyt ehdi, ikävä kyllä. Aika on mennyt hauskassa seurassa, liiankin pian. Ei, kyllä on parasta, että menen yksin. Täytyy ostaa yhtä ja toista jouluksi. Ei, kyllä minä teen sen yksin mieluummin. Mutta tähän kaikki tulette saunaan. No, se on valmis. Ja päivällinen syödään päälle. Viiden junalla. Ja pois pääsee ennen puoliyötä. Jollei tahdo jäädä Tyrnilään. Siellä vihdat jo hautuvat. Ja neiti Rastas tulee mukaan. No, se on oikein hauskaa se. Totta kai te tulette, Palus. Kyllä Annamar pitää huolen siitä että hikoillette. Tulette, tulette.

Palus huiatoi keppiään ja käsiään ja moitti Tyrnilän saunaa kaikkein huonoimmaksi saunalaitokseksi mitä hän oli nähnyt — sellaiseksi, jossa ei saanut edes haiun makua kielelleen. Sellaiseen ei hän tule, ei kiitos, sen

hän jo kerran on sanonut. Yhtäkkiä hän vihelsi nampaanraosta iloisen äänen ja sanoi:

— Mutta se Ella! Saako sitä nähdä?

Jaakko Tyrnille oli tuiki outoa, että hänen epäystävällistä tyttärtään, joka ei ollut kauniskaan, näin kiivaasti kysyttiin eikä hän muuta voinut kuin siirtää Paluksen kiihkeän harrastuksen hänen erikoisen mielialansa laskuun. Ei kannattanut ottaa asiaa vakavasti. Hän nauhahtikin sentähden ja toisti, että Ella tietysti on kotona, hän on vielä varsin lapsi eikä välitä mistään muusta kuin heidän hevosestaan.

— Vai, johtui hänen mieleensä, — olisiko tyttäreni ehkä ollut teille vähän epäkohtelias puhelimesta tai meidän portilla, tai ... ? Ja te haluaisitte häntä rangaista.

— Oikein osattu, perhana vie, — oikein osattu. Tulin kerran Tyrnilän portille eikä hän päästänyt minua sisään. Siinä minä juuri tarkkasin hänen hampaitaan — silmänruokaa, jumaliste. Jos minä tänään saan kihlata hänet, niin minä tulen — mutta sauna ei kelpaa mihinkään.

Kaikki nauroivat.

— Koettakaa onneanne, koettakaa, sanoi Tyrni, kii-rehtien lyhentämään kohtausta. — Mutta älkää syyttäkö minua, jos tyttäreni läjäyttää kosijaa riimunperillä vasten naamaa. Hänellä on tempperamenttia, minun tyttärelläni ... Mutta minä sanon nyt hyvästi, on vähän asioita. Kello viiden junalla siis — tervetuloa!

Jaakko Tyrnin puhuessa puhui Palus lakkaamatta iloisesti hirnuen, että sellaisen hän juuri tarvitseekin tätä kirjaa varten, sellaisen, joka puree ja potkii ja joka on vangittava niinkuin poro. Porohan se onkin Ella Tyrni, sellainen puoli villi eläin, jolla on itkevän kosteat silmät ja hampaat, joilla soisi hänen purevan vaikkapa... vaikkapa kuoliaaksi.

— Sauna ei kelpaa mihinkään, huusi hän Jaakko Tyrnin jälkeen, — mutta sen poron minä tänä yönä kop-pasen!

Seura jäi aukealle pronssisen patsaan ääreen, jota verhosi paikoittain varissut harmaa kuura. Jaakko Tyrni ja Jouna suuntasivat nopeasti askeleitaan keskikaupunkia kohden. He asettelivat läikkyvää mielialaansa tasa-

painoon, niinkuin ihmiset tekevät, kun he eivät hetki-
seen ole piitanneet mitään kenestäkään eikä mistään,
yhtäkkiä sanoi Tyrni, ikäänkuin hän nyt vasta olisi huo-
mannut, että joku oli hänen seurassaan:

— Jaahah, vai tulit sinä mukaan.

Eikö se ollut tarkoitus? vastasi Jouna mietteissään.

Torilla seisoivat »joulupadat» ja kaikkinaiset säästö-
laatikot, vartiattariensa astellessa edestakaisin. Tavara-
talon ovesta tulvi keskeytymättä ostajien jono ja näyte-
ikkunasta sädehtivät kristallimaljakot.

— Kuka nuoriherra Ellalle piti seuraa sillaikaa kun
me olimme kirjakaupassa? kysyi Jouna.

Jaakko Tyrni havahtui, kääntyi astumaan kadun toi-
selle puolelle ja odotti että raitiovaunu menisi ohitse.

— Nuoriherra? huusi hän läpi raitiovaunun jyrinän,
— ei hänellä pitäisi olla kenenkään nuorenherran kanssa
mitään tekemistä.

Kirkonkello pamahti soimaan ja malmin voima sai
koko ilman värisemään tässä tapulin juurella. Hautajai-
set, panivat molemmat herrat merkille. Kello on tasan
kaksi, ajatteli Jaakko Tyrni ja kiiruhti askeliaan.

— Joku pitkä vaalea nuorukainen käveli toisella puo-
len katuja kaiken aikaa, kun me puhelimme kirjakau-
pan ikkunassa.

— Siellä käveli paljon kansaa, sekä tummia että
vaaleita.

— Käveli kyllä, mutta tämän kanssa Ella puhui. He
seisoivat portilla ja katselivat meitä.

— Olisit voinut sanoa sen silloin.

Jaakko Tyrni muisti samassa, että hän oli tavannut
Rastaan vasta kirjakaupassa, ja rauhoittui. Jouna riisti
häneltä kuitenkin heti hänen rauhansa.

— Ella tuli siihen juuri silloin, kun me kaikki läh-
dimme kirjakaupasta. Hänellä oli suuret kantamukset
molemmissa käsissään. Olin suuttunut sille nuorelle
herralle, joka siinä seiso i eikä auttanut. Mutta hän kat-
soi vain meihin. Ja minäkään en ennättänyt mennä,
ennenkuin hän oli kadonnut porttikäytävään. Laimin-
lyöt tytärtäsi, olen sen ennenkin sanonut, sellaiset kan-
tamukset eivät ole nuorta tyttöä varten. Mikä lieneekin
ollut huonosti kasvatettu nuoriherra, joka ei auttanut.

— Etköhän sinä erehdy, ei Ella kärsi seurassaan mitään nuoria herroja. Se on Pikku ja aina vain Pikku.

— Hanki hänelle toki vaatteet.

— Olenko minä mikään muotikauppias, joka tiedän mitä naiselle pitää olla.

— Kun on isä niin pitää tietää.

— Lähetysaarnaja!

— Huono — sillä en saa pakanoita kääntymään.

— Hitto vie, kuinka ikäväksi sinä olet tullut. Sen sijaan että olisit iloinnut kanssani tänään, kun olen saanut velkani maksetuksi, sinä vain ... sinä vain ...

Tuossahan se talo olikin, mistä hautausaatto läksi. Täällä keskikaupungilla siis täälläkin kuoltiin, vieläpä kesken jouluhälinän. Ruumisvaunut olivat tulleet, asianomainen katselijakuntakin oli paikoillaan ja ajurien jono odotti saattajineen. Myöhästyvät. Tällaisissa tapauksissa pitäisi aina olla ehdottomasti täsmällinen. Niin kuin muutenkin. Jonkin minuutin Ella tulee odottaneeksi. Sillä tyttö on pienestä pitäen ollut hyvin täsmällinen. Ja suuttunut hän on, jos on saanut odottaa. Tällä kertaa hän lisäksi on nähnyt neiti Rastaan. Nyt raivasi poliisi tietä ja ruumiskuski veti ulos vaunujen pohjan. Jaakko Tyrni ja Jouna kiiruhtivat ohitse ja näkivät porttikäytävässä silinteripäiset kantajat ja niiden välissä mustan arkun. Kenenkään elävän silmissä ei näkynyt kyyneltä tämän vainajan poistuessa elävien joukosta. Yhteiskunta täytti kylmästi muotonsa. Yhtäkkiä Jaakko Tyrni huomasi kulkevasa yksinään. Jouna seisoi paljastetuin päin keskellä huivipäisten muijain ja pikkutyttöjen joukkoa. Tyrnin täytyi odottaa.

— Tunsitko sinä hänet? sanoi hän.

— En.

— Ella odottaa.

He kävivät nopeasti pujotellen läpi kiirehtivien tai näyteikkunoissa viipyvien ihmisjoukkojen, ohii ramman miehen, joka kaupitteli kengännauhoja, ohii äitien, jotka kuljettivat kädestä pieniä lapsiaan, ja pääsivät pihamalle.

Ella ei ollut siellä. Mitä nyt? Kivihiilisäkit, tyhjät reet, rautaromu, kaikki oli paikallaan, Ellaa vain ei näkynyt. Toki oli heidän rekensä tässä — niin, missäpä

se olisi ollutkaan, sillä eihän tyttö toki olisi voinut lähteä ilman isää. Jaa, kuka senkään takasi? Ehkä hän on tallissa?

Palokalusto, luki Jouna.

Jaakko Tyrni oli raivautunut tallin ovelle ja vastasi sieltä:

— Kiinni.

He katsahtivat ylöspäin ja huomasivat taivaan kalvenneen ja pihamaan olevan pian joutumassa lyhyen talvipäivän pimeään. Alemmissä ikkunoissa jo syttyi sähköjä ja vedettiin alas uutimia. Ylemmissä konttori-huoneistoissa vielä tehtiin työtä päivänvalolla.

— Jaa-ah, sanoi Jaakko Tyrni, kukahan se on ollut se nuori herra: Ella myöhästyy! Ehtisiköhän tässä vielä koettaa käydä jollakin asialla? Minulla oli niitä paljonkin, mutta jääkööt huomiseksi. Olisi pitänyt olla jotakin hienompaa alkohoolia, jos nyt neiti Rastaskin tulee. Tietäisitkö sinä mistä hän pitäisi ja saisiko sitä mistä.

— Älähän toki sellaista ajattelekaan.

— Miten niin?

Ellan tutut nopeat ja kovakenkäiset askeleet kajahtelivat porttikäytävässä. Tyttö kantoi molemmissa käsisään verkkoa, joka täpötäynnä jotain painavaa tavaraa piti hänen hartioitaan alhaalla, niin että hän kulki kumarassa. Jouna kiirehti häntä vastaan ja otti, tervehtimättä, toisen verkon hänen kädestään. Jaakko Tyrni yritti tehdä samoin, mutta ei jostain syystä saanut tarvittavaa tarmoa ja ainoastaan yskähti.

— No, sanoi hän, — Ella vähän viipyi. Ei, ei mitenkään muuten, mutta... on ollut tapana tulla tasan. Ja täältä ... niin täältä lähtee meille vieraita viiden junassa. Muitakin kuin Jouna setä.

Oliko Ella sen arvannut? Tavanmukaista vastaväittelyä ei tullut. Ella ei sanonut mitään, ei edes katsahtanut molempiin herroihin, laski vain verkon tavaroineen tyhjän reen pohjalle. Mitähän ihmeen seuraa hänellä oli ollut? Kaikki kävi nyt hyvin nopeasti. Tallin ovi avattiin, hevonen hirnahti, sille tuli siiat selkään ja suitset suuhun. Jouna kantoi vällyt ja asetti ne paikalleen.

— No, Ella, koskas me kahden lähdemme ostoksille,

yritti Jouna. — Huomenna, sopiiko? Pidetään mekin kerran hauskaa, eikö niin, Ella? Kuule, minä tosiaan kerran tahtoisin olla kahden sinun kanssasi kaupungilla ...

Jaakko Tyrni totesi: hän on pahalla päällä, ei mitään hän vastaa. Etteihän olisi neiti Rastaaalle kovin hävytön. Minä olen tohvelisankari, oman tyttäreni tohvelisankari auttamattomasti. Täytyy tulla muutos. Mitenkä nyt saisi tänään kaikki hyvin menemään. On se onnetonta kun lapselta kuolee äiti... Äiti mikä hyvänsä on kuitenkin äiti.

Hän ei yrittänytkään ottaa ohjaksia. Ella valjasti asetti monet kääronsä ja laukkunsa kuskilaudan alle, peitti kaikki loimella ja ajoi ulos portista. Siinä hän päin kääntymättä odotti että herrat asettuisivat paikalleen ja hyppäsi itse laudalleen. Hevonen oli nuori ja odotus oli tehnyt sen villiksi. Ellalla oli täysi työ. Pikjsu pelästyeli ja tahtoi laukata. Vasta kun oli päästy raitiovau-
nuista se alkoi kuunnella järkevää puhetta ja antoi ajajalleen rauhan.

Oltiin jo metsässä, kun Jouna huusi:

— En ensinkään tietänyt, että olet näin taitava ajaja.

— Tämä on niin helläsuinen, että tämän pitelee vaikka lapsi!

— Ohoh.

Jaakko Tyrni ymmärsi Ellan lauhtuneen ja huomautti:

— Ella ajaa melkein yhtä hyvin kuin hänen isänsä.

Ella päästi pienen äänen, joka sanoi, että hän toki ajaa paremmin. Auringon viime säteet heijastuivat kylän ikkunaruutuihin ja hevoset kauppapuotien edustalla kuopivat malttamattomasti maata. Ella ajoi rämisevien maitorattaiden ohitse ja puhui jotakin.

— Mitä Ella sanoo? kysyi isä.

— Sanoitko jotakin? toisti Jouna.

— Tulevat kaikenlaiset häiritsemään. Juuri kun pitää toimittaa asioita tulevat kyselemään ja tiedustelemaan. »Koska hän on kotona? Koska häntä voi tavata? Vastaako hän kirjeisiin?» Runoilijat saisi kaikki panna rau-
toihin.

— Kuka sinut nyt on niin suututtanut? sanoi Jouna.

— Kun ne ovat pusertaneet näpeistään kirjan, niin

ei sitä tiedetä miten se saataisiin arvostelijain ja oikeain kirjailijain tietoon. Runoilijat ovat juuri niinkuin pikkulapset.

— Onko joku käynyt minua kysymässä? Ella oli kai taas epäkohtelias.

— Olisi kai pitänyt käskeä häntä istumaan — talliin, vaiko reenlaidalle, vai minne? Tai ehkä kahvilaan. »Esi-koisteos, esikoisteos. Runoteos.» Tuossa se on jahka saan taskustani. Kävi, kävi hän isää kysymässä ja kulki kuin noiduttu ja katseli teitä kaikkia. Teki mieli joukkoon, mutta ei toki uskaltanut lähteä. Ei olisi uskaltanut antaa minulle tätä kirjaakaan. Minä jo sanoin: pelkäättekö, että syön sen. Mieluummin syön onkimatoja. Se on tuossa taskussa. Ota, Jouna setä. Nyt niitä taas tulee taloon, esikoisteoksia. Tämä joulun-aika se niitä tuottaa. Ja kaikki lähettävät Jaakko Tyrnille ja Jaakko Tyrni lukee. Tuossa, tuossa taskussa.

Jouna veti tytön taskusta esiin kirjan ja ojensi sen Tyrnille.

— Kun sinä tulet kaupunkiin, Ella, niin ostamme sinulle uuden päällystakin.

— »Punapurje», luki Jaakko Tyrni ja laski ohuen kirjan vällyille.

Kansilehti kuvasi sinistä ulappaa, jonka äärellä pieni punertava purje ponnisteli eteenpäin.

— Kuka se on sellainen Haunia Vuorinen? huusi Ella, päättään kääntämättä.

Hän ei saanut vastausta.

AMMATTIVALEHTELIJAT

Illansuussa seisoi Ella Tyrni saunan ovella, ojennellen käsivarreltaan liinavaatetta vanhalle vaimolle, joka iloisesti pinosi kääröt käsivarrelleen ja valmistautui vie-mään niitä pukuhuoneeseen. Hän oli peittänyt perman-not oljilla ja kohosi niistä kuin pilvistä, hautuvien koi-vunvihtojen tuoksun ja kiukaan hien lainehtiessa ympärillä. Kahdeksankymmenvuotias eukko odotteli siinä suurinta iloaan, löylyjuhlaa ja kyseli vielä yhtä ja toista tytöltä, joka seisoi talvi-illan pimeässä, tuijottaen eteensä järvelle.

Ella ei ollut hyvällä mielellä — lieneekö jotakin tapah-tunut. Hän tuskin vastasi kysymyksiin eikä kuitenkaan lähtenyt poiskaan — siellä oli kai sellaisia vieraita, joista ei Ella pitänyt, niitä olikin vähän, joita hän sieti. Muori kyseli ja uteli. Hänelle oli tärkeää tietää, keitä oli saa-punut. Kaikki eivät olleet saunassa yhtä mukavia.

Ella Tyrni kierteli ajatustensa köyttä, josta ei tullut valmista. Tuskastuneena päätteli hän: tuossa on vesi vielä sulana — kunhan ei vain jäätyisi, että pääsen uimaan. Pakastaa. Mutta minä rikon seipäällä jään, sillä minä tahdon veteen!

Ja hän katseli saunan nurkkauksen takaa laiturille, missä eilen oli virutettu vaatteita ja missä tumma veden-pinta erottaui lumesta. Myöskin hän pani merkille, minne Annamar oli laskenut käsistään hangon, jolla oli kohentanut saunanpesää.

Jahka otan oikein tulisen löylyn ja sitten menen jär-veen, niin eiköhän pää selvene! Myrkky sentään, mitä piti tapahtua. Mitä oli tuo pitkä nuoriherra, tuo alotte-leva sälli, tuo Haunia Vuorinen tehnyt isälle? Niin viat-

tomalta hän oli näyttänyt, että oikein täytyi uskoa häntä kiltiksi ja nöyräksi mieheksi — ja hän oli kuitenkin tehnyt Jaakko Tyrnille, suurelle Jaakko Tyrnille jotakin sellaista, ettei hän tahtonut edes pitää hänen kirjaansa kädessään, vaan paiskasi sen eteensä rekipeitteelle. Siitä oli Jouna setä sen ottanut ja pistänyt takaisin Ellan taskuun. Täytyypä kaikessa hiljaisuudessa toimittaa tuleen koko kirja. Mutta mitä olikaan Haunia Vuorinen tehnyt isälle? Kuka oli Haunia Vuorinen? Ja mikä hitto johtui hänen, Ellan mieleen, kun hän hänelle sanoi, että sopii tulla heillä käymään, ja vielä päivänkin määräsi, toisen joulupäivän! Nyt ei joulusta tule yhtään mitään, kun täytyy odottaa tuota vastenmielistä ihmistä kuin mitään joululahjaa. Jos kirjoittaisi hänelle ja peruuttaisi hänen tulonsa. Mutta kukaties ei hän saisi kirjettä ja saapuisi kuitenkin kuljeskelemaan aidan takana tunti-kausia. Toisena joulupäivänähän isä oli luvannut lapset ajelemaan. Myrkky sentään. Mutta tulkoon nyt, koska kerran tahtoo. Koetetaanpa toimittaa nuorelle kirjailijalle hänen arvonsa mukainen vastaanotto.

Mitä tuo Annamar puhuikaan joululahjasta? Hyvää hän tarkoitti, vanhaparka, mutta hän ei tietänyt, mikä joululahja heille oli tulossa. Isä oli aina ollut kaikille vasta-alkajille myötämielinen — mitähän tämä olikaan hänelle saattanut tehdä? Ellan mieli oli ilkeässä hämmennyksessä kun hän ajatteli, että oli ystävällisesti puhutellut sellaista ihmistä. Lisäksi tuli vielä, että talossa oli neiti, jonka isä aikoi naida. Kyyneleet kiersivät syvällä Ellan rinnassa. Mikään muu ei sittenkään ollut mitään isään verrattuna, ei Jouna setä eikä Pikku eikä mikään. Mutta isä ei vähääkään välittänyt Ellasta!

— Jäätyyköhän tuo vesi? sanoi hän yhtäkkiä.

Vanha vaimo vakuutti sen jo olevan jäässä. Eihän Ella toki ajatellut uimista, oliko nyt uimisen aika. Hän irroitti toisen kätensä liinavaatteiden ympäriltä ja piteli vanhoja karkeita sormiaan tytön edessä ikäänkuin suojellakseen häntä. Samalla puheli hän hänelle kuiskaten ja koettaen johtaa hänen ajatuksiaan toisaalle. Eikö Ella nyt kuullut — Ella saa joululahjan.

— Kyllä kai! sanoi tyttö takaisin. — Sinä et tiedä . .

— Tiedän minä, vakuutteli saunaekko ja hymyili

niin että kasvot olivat täynnä iloisia ryppyjä. — Kunhan nyt tänään tulisi sellaisia, jotka hyvästi antavat juomarahoja.

— Onko sinulla meillä puutetta? tulistui Ella. — Kyllä isä antaa sinulle rahaa. Nuuskako nyt on lopussa?

— Ei. Mutta ... alkoi sauna-eukko ja katsoi yhä iloisesti tyttöön.

— Eikö sinua hävetä ottaa rahaa vierailta! Jos olisit puutteessa, mutta kun sinulle annetaan kaikki talosta — myrkky sentään.

— Niin, mutta saunassa pitää olla juomarahat. Huono mies se on, joka ei sitä ymmärrä. Kun tänään antaisivatkin hyvästi.

— Hävettää minua, sanoi Ella, ja hänen nuoret kasvonsa menivät nekin ryppyihin. — Mitä sinä rahalla teet? No, tee mitä teet, mutta älä tänään pidä herroja kauan. Heitä löylyä niin että joku heikkonahkaisempi palaa. Isä on tuonut sinne sellaisen neidin, jota minä en kärsi. Minä en rupea pitämään hänelle seuraa. Kaksi tuntia — mitä sinä puhut! Mutta jos minä sanon sinulle, että isä aikoo naida hänet!

Vanha vaimo nauroi. Naimisesta oli herran kanssa ollut puhetta joka saunareisulla yli kymmenen vuoden aikana eikä siitä ollut tullut sen valmiimpaa. Sensijaan eukko vieläkin kysyi, montako vierasta oli ja olivatko tuttuja, vai oliko outojakin. Ella kuuli eteisen oven työntyvän auki, vastasi nopeasti että useimmat olivat tuttuja, mutta kaksi oli tuntematonta: muuan rikas kauppias ja muuan maalintöhrijä. Samalla hän työnsi kätensä syvälle villaröijyn taskuihin ja läksi juoksemaan. Hän juoksi ohi veneen, samaa tietä, josta eukko aamupäivällä oli kuljettanut halkoja, ja näki seitsemän varjon, paperossit hampaissa, päärakennuksesta liukuvan saunaa kohden. Pääsisipä sisään heidän näkemättään ja olisipa keittiössä niin paljon työtä, ettei ennättäisi pitämään seuraa neiti Rastaalle. Jollei Helmisen Hannaa ole otettu avuksi, niin häntä välttämättä tarvitaan. Hän ei missään tapauksessa mene pitämään seuraa kirjailijattarelle. Nyt hän tietää: hän vie hänen eteensä pinkan kirjoja, isän pöydällä niitä on koko joukko, aivan uusi osa tietosanakirjaakin tuli juuri kotiin — lukekoon niitä!

Ja — ah, se tässä vielä puuttui: salin ikkunasta oli uudin vedetty ylös ja siellä seisoi neiti Rastas, kasvot ruutua vasten ja nyökytti päätänsä. Kiehuva kiukku valtasi Ellan. Aivan niinkuin kotonaan kirjailijatar siellä veteli uudinta ylös ja alas: täytyi sanoa herroille hyvästi, kun niin pitkäksi aikaa tuli ero. Kyllä kai hän olisi mennyt mukaan saunaankin, jos vain olisi kehdannut. Sellainen — sellainen! Ja hän uskaltaa tavoitella Jaakko Tyrniä! Ja Jounakin, joka sanoo olevansa Ellan ystävä, sallii hänen tulla tänne Tyrnilään. Taas hän nyökkää. Tällä kertaa se kai tarkoittaa Ellaa. Hän kai katsoo tarpeelliseksi päästä hyviin väleihin tulevan tytärpuolensa kanssa. Että isä saattaakin! Päivää, päivää, meille tulee hauskaa, jahka tässä kaksi tuntia keskustelemme. Ehkäpä meillä todella voi olla jotakin puhuttavaa. Ja onkin! Ellan mieleen johtui, että hän todella haluaa puhua neiti Rastaa kanssa. Ehkäpä asiat vielä saattavat saada toisen käänteeseen. Ja kirjailijan tytär naureskeli ja keksi keksimistään uutta sanottavaa. Myrkky vie, jahka neiti Rastas kuulee tämän kaiken, niin ehkei hänen tee ensinkään mieli tänne. Ei tänne ole hyvä tulla, tämä on ampiaisen pesä.

Nyt astuivat herrat saunaan ja Palus kuului huutavan: se on isänmaaton, joka rakentaa tällaisen saunan!

Miksei kirjailijatar ota Palusta? Palus taitaa olla naimisissa — niinkuin hän onkin. Ja tosiaan: monta lastakin hänellä on. Mutta entä kauppias, Orelva, kirjailijoiden ja taiteilijoiden suojelija — hänhän olisi neiti Rastalle omansa. Rekolan kanssahan he olivat kihloissa, kaikissa Rekolan tauluissa on Annikki Rastaa kasvot, mutta nyt on Rekolalla oikea rouva ja lapsiakin taitaa olla. Ovatko Loila ja Leppiaho liian nuoria? No, olisi-han muita kirjailijoita ja taiteilijoita. Mutta neiti Rastas on kunnianhimoinen — tietysti se pitää olla itse Jaakko Tyrni! Tietäisiköhän tuo neiti, mitä Vuorinen on tehnyt isälle? Ehkäpä hän tuntee isän asioita. Jos kysyisi. Ella Tyrni näki yhtäkkiä silmissään Haunia Vuorisen pitkänä, hoikkana, vaaleana. Ensin hän oli kuullut vain askeleet ja sitten äänen. Kuinka hän olisi tehnyt isälle jotakin pahaa, hänhän puhui isästä suurella ihastuksella ja kunnioituksella. Ja kuljeskeli sitten edestakaisin toisella

puolen katuja, katsellen kirjailijoita, jotka seisoivat kirja-
kaupan ikkunassa — ei uskaltanut poloinen lähteä hei-
dän joukkoonsa. Ella oli hakenut tavaraa kaupungilta
tuonut toisen verkollisen toisen jälkeen — Vuorinen yhä
vain käveli ja katseli ja katseli. Vihdoin hän sitten kysyi
oliko neiti herra Jaakko Tyrnin palvelustyttö. Ella
valahti kuumaksi ja sanoi olevansa. Silloin nuoriherra
hellitti aarteestaan ja pyysi antamaan sen kirjailijalle.

Ella vihasi isää sinä hetkenä, jolloin nuoriherra kysyi
oliko hän heillä palvelustyttönä. Hän inhosi myöskin
kirjailijaa, joka teki kysymyksen ja sitten ojensi hänelle
laihan esikoisensa. Punapurje — siellä se litistyi hänen
vanhan takkinsa taskussa.

Haunia Vuorinen — runoilija. Kaikki ne luulevat ole-
vansa runoihjoita. Kun keksitään, että »marja» ja
»karja», tai »pukki» ja »rukki» kalskahtavat yhteen,
niin silloin ollaan runoilijoita. Ja se on kahta hienompaa
vielä kuin proosakirjailijana olo. Myrkky sentään!

Juostessaan ylös mäkeä Ella yhtäikaa seurasi herrojen
ilonpitoa saunassa, neiti Rastaa nyökytyksiä ikkunassa,
ja omia ajatuksiaan päivän tapahtumien johdosta. Kaikki
oh yhtä ikävää. Jos olisi saanut lähteä talhin ja olla
siellä koko yön. Mutta uimaan hän ainakin menee, niin
paksuksi ei jää tule, ettei hän saa sitä puhki.

Jaakko Tyrnin tytär ei milloinkaan ollut tuntenut huo-
lestumista ruuan tai juoman vuoksi, mutta nyt hän yht-
äkkiä tuli ajatelleeksi, että jos päivällinen epäonnistuu,
niin isä saa uuden syyn miettiä naimista. Miehet ovat
sellaisia: tie miehen sydämeen kulkee vatsan läpi, niin
sanottiin jossakin kirjassa. Mutta olisiko neiti Rastas
ymmärtänyt ruuanlaittoa? Ei hän siltä näyttänyt. Joka
tapauksessa täytyi päivällisen tänään onnistua.

Ella seisoi lieden luona ja puheli vanhalle palvelijalle.
Hän selitti, että täällä on tänään sellaisia erikoisia vie-
raita, jotka tuntevat ruuan maun. Niinkuin se kauppias-
kin, joka pitää hienoja päivällisiä kirjailijoille ja taitei-
lijoille. Isäkin on ollut kutsuttuna niihin, mutta kaup-
pias on ensi kertaa täällä Tyrnilässä. Ella puhui kuis-
katen ja lämmitteli käsiään. Hän tuli uskollisen pienen
naisen luo ja kiersi kätensä hänen ympärilleen. Hän
puheli hänelle joulusta ja kuinka he joulunpyhinä istu-

vat ja juttelevat, niinkuin niin monesti ennen. Senja oli tänään mahdoton. Kaikki oli hänestä nurin päin, puut märät, liha huonoa ja hyvää ruokaa piti olla. Miksei edeltäpäin sanottu, että tulee tällaiset määrät vieraita. Viimeinen valtti oli Ellalla vielä käyttämättä. Jollei mikään muu auta, niin hän rupeaa puhumaan Helmisen Armaasta. Jos Helmisen Armaalle antaa lahjan, niin Senja tekee mitä tahansa. Se on niin hullunkurista.

Ella ei vielä ollut ennättänyt ryhtyä tähän keinoon, vaan odotti otollista hetkeä, kun neiti Rastas, yllään kaikki hepenensä, seisoi keittiön kynnyksellä. Vanha palvelijatar vaikenä, Ella vaikenä ja vieras sai vaivoin sanat suustaan.

— Enkö . . . enkö minä voisi auttaa? Osaan hiukkasen taloustöitäkin. Kun tulee näin paljon vieraita, niin . . . Minä kovin mielelläni . . .

Ella tunsu yhtäkkiä olevansa vanha ihminen ja otti käsiinsä asiain johdon. Hän riisui villatakkinsa, viskasi sen puulaatikon kannelle ja astui narskahtelevin, rasvanahkaisin kengin ovea kohti ja ikäänkuin puhalsi neiti Rastaan edellä sisään. Ohoh, osasiko hän noin noloa, neiti Rastas? Hän oli totisesti nolo. Ja säikähtynyt. Ei enää kyselty mitään isästä ja hänen töistään, vaan rupesi kysymään aivan toista. Hän uteli, oliko tuo palvelija usein noin pahalla tuulella ja oliko hän jo ollut kauankin talossa. Hyvinpä kävi, totisesti hyvin. Ellaa nauratti niin että hänen täytyi koettaa sitä salata. Ja hän maalasi suurella sudilla mustaa väriä ja selitti, että Senja aina oli pahalla tuulella, mutta että hän oli ollut talossa hyvin kauan, niin, tämä oli kolmastoista vuosi, ja ettei voitu tulla toimeen ilman häntä.

— Mutta kuka tuollaista jaksaa kuunnella? kuiskasi vieras, katse vieläkin suunnattuna sinne päin, missä keittiön ovi oli. — En minä vain jaksaisi päivääkään.

Ella kuvasi vuolaasti:

— Isä ei tule toimeen päivääkään ilman Senjaa. Minusta ei ole väliä eikä kenestäkään muustakaan, mutta Senja on välttämätön. Senja tietää kaikki isän tavat, kaikki mistä hän pitää ja mitä hän ei siedä. Senjalle isä sanoo, että nyt hän tekee työtä ja Senja on nyt koirana. Ja Senja on uskollinen eikä päästä ketään

lähellekään. Ja Senjallehan isä lukee kirjansakin-
nimittäin ei tietysti kaikkia, mutta paljon.

Neiti Rastas vaikenä ja piteli käsiä rinnallaan aivan
niinkuin eräässä Rekolan taulussa, joka oli ollut liite-
kuvana joululehdessä.

— Mitä te nyt sanotte: lukeeko isänne kirjansa tuolle
pienelle vihaiselle ihmiselle?

— Lukee, sanoi Ella.

— Mutta eihän se ole mahdollista.

— On, toisti kirjailijan tytär painolla.

— No mutta eikö herra Jouna ole Jaakko Tyrnin
ystävä ja neuvonantaja kirjallisissa asioissa?

— Tjaa, on kyllä. Ja tietysti aina kun isä kuvaa
säätyhenkilöiden elämää. Mutta eihän Jouna sitäpaitsi
aina ole täällä saatavissa.

— Tuolle kauhealle raa'alle ihmiselle!

Sydän hyppeli Ellan rinnassa iloisesti.

— Niin, hän on vanha talossa eikä lähde täältä enem-
pää kuin tuo sauna tuolla. Hän tekee täällä kaikki, keit-
tää, pesee vaatteet, paikkaa ja korjaa. Ennen hän hak-
kasi puutkin, mutta nyt on talonmies. Isä ei voisi aja-
tella elämää ilman Senjaa.

— Niin, paikatkoon ja parsikoon hän kernaasti, mutta
mitä hän kirjallisuudesta tietää!

— Hänellä on hyvin terävä luonnollinen äly, sanoo
isä. Niin, kuten sanottu, isä tulee usein käsikirjoituk-
sineen kyökkiin ja lukee meille. Se on hyvin hauskaa.

Neiti Rastas seisoi sohvapöydän ääressä, tuijotti uuti-
meen, jonka takana pimeydessä sauna oli, ja hypisteli
pöytäliinan plyinghitupsua. Hän puhui matalaan ja nyö-
käytti päätään:

— Vai tällainen se nyt on se »Muusa», josta kaupun-
gilla puhutaan.

— Muusa, sanoi Ella, — ei tämä ole se Muusa. Tämä
on Senja ja Armamar on Muusa. Annamar on tullut
sieltä kaukaa maalta mistä isäkin, Annamar oli jo isän
äidin äidillä. Hän on kahdeksankymmenen vanha ja läm-
mittää saunan ja kitkee maat.

Neiti Rastas tuijotti taas Ellaa suoraan kasvoihin.

— Onko niitä sitten kaksi?

— Voi sanoa, että niitä on kaksi. Kuinka ei olisi. Sillä

Annamar ei enää jaksu niin paljon. Senja vielä jaksaa. Vaikka hän aina toruu.

— Toruuko hän aina?

— Kyllä hän toruu. Tämä tänään ei ollut mitään.

— Kuinka te sitten jaksatte sitä kuunnella?

— No, siihen on totuttu. »Mitä pakanaa», sanoo Senja ja uhkaa lähteä pois — joka päivä miltei hän sanoo lähtevänsä pois. Mutta mihinpä hän kodistaan lähtee? Hän pitää meistä. »Myrkky sentään», sanoo Senja, mutta me annamme hänen sanoa, me pidämme hänestä. Ja jollemme me Senjan kanssa olisi vartioineet portteja — jaa, isä olisi silloin tyhjä mies. Eikä hän olisi kirjoittanut yhtään kirjaa. Mutta nyt isä . . .

Ella Tyrni oli sanomaisillaan jotain varsin varomattonta, nimittäin, että isä nyt on velaton mies — kyllä pitääkin olla hölmö! Hän käänsi siis nopeasti puheensa toisaanne päin, varmaan ei neiti Rastas ollut huomannut mitään. — Niin, nyt isä on kirjoittanut kirjoja ja toimeenkin me tulemme, vaikka... Niin, Senja on säästäväinen, niinkuin meillä täytyy olla. Oi voi, jollemme me — kas, isällä on paljon ihailijoita ja ihailijattaria!

Ella vilkutti silmää ja naureskeli, lausueksaan viime sanoja. Neiti Rastaa silmäterä yhä laajeni, hänen siinä pyöritellessään pöytäliinan tupsua ja tuijottaessaan Ellaan.

— Tulevatko ne sitten tänne nuo ihailijat ja ihailijattaret?

— Kuinkas muuten! huudahti kirjailijan tytär, nojaten hartiansa valkeaa kaakeliuunia vasten ja tämän nojan varassa liikutellen milloin kättä, milloin jalkaa korosteeksi sanoilleen. — Kävelevät tässä ulkopuolella ja odottavat, milloin näkisivät vilahduksen kirjailijasta. Eivät välitä sateesta eivätkä pyrstä, kun sille päälle joutuvat. Yksikin kun kerran käveli ja käveli, eikä hänellä ollut sateenvarjoa ja vettä tuli kaatamalla, niin me pidimme neuvottelua, että mitä sille tehdään. Muusa — nimittäin se vanha — olisi tahtonut päästää sen sisään ja tarjota kahvia. Senja sitten menee portille. Hetken perästä hän palaa, kainalossaan muistikirja — se oli ihkasan uusi kirja, kannessa kauniita orvokin kuvia. »No, se on matkustavainen eikä se tahdo lähteä ennen-

kuin Jaakko Tyrni on kirjoittanut tähän nimensä ja jonkin värsyn. Mutta yhtä hyvä on, jos Ella kirjoittaa ei sitä niin vain mennä häiritsemään kirjailijaa, kun hän on työssä.» Kyllä me pidimme iloa! Ei, en minä sentään isän nimeä väärentänyt, mutta jotakinhan siihen täytyi kirjoittaa. En minä viitsi sanoa, mitä siihen tuli — värsy se oli ja minun tekemäni. Mutta Muusa hölkötti saunaan ja tempaisi vanhasta vihdasta lehvän ja kaikki tämä vietiin odottavalle neitoselle ja hän oli erittäin tyytyväinen... Kerran jouduin minä portille ja silloin siinä oli sellainen, joka tahtoi tavata kirjailijaa vain viideksi minuutiksi. Minä en ollut kohtelias, minä tunnen ne viidet minuutit ja myöskin minä tiedän, mitä sisältävät pinkat, joita kannetaan kainalossa. »Jaa-ah», sanoin minä, »vai viideksi minuutiksi! Mutta minäpä sanon teille, että jos te hakkaatte halkoja ja laskette kirveen käsistänne viideksi minuutiksi, niin halko on siinä viiden minuutin ja viiden tunnin ja viiden viikon perästä paikallaan. Mutta kirjailijan ajatus ei ole halko. Se menee huuthelkkariin niissä viidessä minuutissa, jolloin hän puhuu teidän kanssanne. Ja noita pinkkoja on tässä talossa ennestään tarpeeksi.» No, menihän hän. Joskus me Senjan kanssa sitten siivoamme isän pöytää ja lähetämme pois pahimman roskan. On sellaisiakin käsialoja, että luulisi kanojen raapustaneen paperilla. Ei isä näistä kaikista tiedä — puuttuisi vielä, että häntä niillä häirittäisiin! Mutta kas vain, johan tuo kello loikin! Puoli tuntia meni että helähti. En olisi uskonutkaan. Minun täytyy nyt lähteä hiukan katsomaan hevosta. Helminen sen oikeastaan ruokkii, talonmies. Mutta minä menen sentään. Tuon siksi aikaa isän huoneesta jotain luettavaa...

Neiti Rastas ojensi kätensä ja osoitti selviä oireita siitä, että hän aikoo lähteä perässä.

— Minä tuon, sanoi kirjailijan tytär poistyöntävästi.

Ja neiti Rastas seisoj liikkumattomana samalla paikalla, kun Ella jonkin minuutin perästä laski salin pöydälle kokonaisen kantamuksen kirjoja.

— Nämä ovat isän uusimpia kirjoja, selitti Ella Tyrni.

— Tämä tuli vasta eilen.

— Tietosanakirja, sanoi neiti Rastas ja näytti aikovan

purskahtaa nauruun. — Ettekö vielä toisi puhelinluettelokin.

— Mitä? sanoi tyttö. — Tahdotteko puhelinluettelon?

Kyllä. Ja maailman kartaston ja osoitekirjan ja kertomataulun. Ei, ei, ei, minä lähden mukanne talliin.

— Mitäs te nauratte?

— Nauranko minä? En suinkaan minä naura.

— Hyvä on. Tuon omenoita, isän ostamia. Meidän hevonen on paha potkimaan.

— Mitkään hevoset eivät potki minua, minä olen vanha hevosmies, olen ratsastanutkin.

Ella Tyrnin hyvä tuuli alkoi haihtua. Nyt ei käynyt-kään niin hyvin kuin äsken. Jollakin lailla täytyi saada neitosen suu tukitukseksi.

— Keittää ja ratsastaa ja kirjoittaa, sanoi Ella, täyttääkseen tyhjää tilaa, kunnes ehtisi keksiä, mitä oli sanottava. Minne jätin kudotun röijyni? ajatteli hän sitten ja tiesi samassa hetkessä, mitä hänen oli sanottava vieraalleen. — No niin, sanoi hän ja nosti päätään, — neiti kun on kirjailija ja arvostelija ja joka suhteessa asiantuntija, niin sanokaa nyt, onko minun isäni meidän suurin kirjailija vai eikö ole?

Ja ikäänkuin hän olisi unohtanut tallin ja hevosen ja kaiken muun, asettui hän lujasti nojatuoliin, laski käsi-varret ristiin rinnan yli ja katsoi tiukasti vieraaseensa.

Neiti Rastas, joka oli aikonut ottaa päällystakkinsa, seuratakseen kirjailijan tytärtä ulos, pysähtyi punaisen sohvan eteen, jonka yläpuolella riippui taistelevia metsoja esittävä maalaus. Hän oli tähän asti ollut kiitollinen, milteipä säikähtynyt ja avuton kuulijatar. Nyt hän muuttui. Jahah, ajatteli Ella Tyrni, nuo ovat nyt ne kuuluisat silmät, joilla on hurmattu kirjailijoita ja taiteilijoita. Vahinko vain, ettei tässä tällä haavaa ole läsnä ketään hurmattavaa. Ellaa nauratti, hän kohotti jalkojaan ylös permannosta ja alkoi takoa niitä vastatusten. Onneksi ei isä ollut täällä, hän kai nyt olisi aivan hullaantunut. Myrkky sentään, kuinka hän virkosi, tuo kirjailijatar. Kasvoiko hän, vai oliko hän äsken astellut kumarassa? Ja nyt käytiin viisaan näköiseksi. Ella Tyrniä alkoi harmittaa ja hän takoi lujemmin yhteen jalkojaan.

— Eturivin mies kai? sihautti hän hampaattensa välitse ja istui aivan hiljaa.

Isä menee hänen kanssaan naimisiin, ajatteli hän katsohmissaan vieraaseensa. Siinä ei auta mikään. Minä saan lähteä, Senja saa lähteä ja Muusa saa lähteä Myrkky sentään!

— Jaa, sanoi neiti Rastas ja nyökytti päätään, pienen hymyn kareillessa huulilla. — Jaa!

Olisi sanonut, että Jaakko Tyrni on huonoin kirjailija ettei Jaakko Tyrni kelpaa mihinkään, olisi sanonut mitä tahansa, mutta »jaa — jaa!» Ella Tyrnissä kiehui. ja yhä enemmän hän ärtyi, kun hän näki mitä kirjailijatar siinä sivussa ajatteli. Ella näki hänen lävitseen: hän arvosteli kuvaa sohvan yläpuolella ja piti sitä huonona. Varmaan hän arvosteli sohvaakin ja kaikkea muuta. Puuttui vain todella, että hän rupeaisi täällä määräilemään ja järjestelemään! Äkkiä Ella vetäisi kädet kainaloistaan ja huusi:

— »Jaa, jaa» — noh?

Kirjailijattaren katse jatkoi kulkuaan metsotaulusta pikkutauluihin ja pysähtyi uuniin. Jaa-ah, mitähän siitäkin on sanottavaa? Se kai ei olisi saanut olla valkoinen eikä sillä olisi saanut olla kaikkia niitä pieniä esineitä, mitä siihen oli asetettu, vaan jotain muuta.

— Kaikki on nykyään hiukan tasapäistä, sanoi neiti Rastas, äänessä pieni alistuva surumielisyys. — Koska sitten siitä kohonnee.

Häneltä pääsi huokaus, hän tarttui valkeilla sormiltaan kultavitjoihin, joiden päässä riippuivat silmälasit ja tarkasti suurta valokuvaa kultakehyksissä. Ella tunsu kuumeten, ettei kuva sopinut siihen missä se oli. Mitä hän olikin ripustanut sen siihen, hänen huoneeseensahan se kuului.

— Onko se sama, joka oli julkaistuna kuvalehdissä viisikymmenvuotisjuhlan jälkeen? kysyi neiti Rastas, ja jatkoi, vastausta odottamatta: — Se on hauska. Hevonen on oikein hyvä. Mutta emmekö mene sitä katsomaan?

— Tarkoitatteko sitten, ettei minun isäni ole suurin kirjailija? huusi Ella Tyrni, liikkumatta paikaltaan.

Neiti Rastas päästi kultavitjat vaipumaan hameelleen, joka oli kuin mustaa valuvaa vettä, kääntyi ja astui

rumaa mattoa pitkin äänettömästi Ella Tyrnin eteen. Täällä oli kaikki rumaa, matto ja uuni ja huonekalut ja taulut — Ella Tyrni tunsu sen tuon naisen läheisyydessä, jonka kaula kohosi välähtelevistä verhoista kuin mikäkin vesikasvi. Kaikkein rumin oli hän, Ella itse, hänen hirveät kenkensä, hänen kätensä, hänen tukkansa... Kylmät väreet kulkivat pitkin selkää, kun hän näin yhtäkkiä ymmärsi rumuutensa ja käsitti, että huonomman on väistyminen paremman tieltä. Mutta kun ei hänellä ollut mitään muuta kuin tämä koti ja kun ei hän osannut mitään ammattia, niin hän sittenkin asettui kovaan vastakynteen, pureutui kiinni tuoliinsa ja päätti, ettei väisty, myrkkyy vie!

— Lapsi raukka! sanoi neiti Rastas ja nosti kättään ikäänkuin olisi aikonut silittää hänen päätään.

Silloin Ella Tyrni oli potkaisemaisillaan häntä. Kuuma puna nousi hänen kasvoilleen ja peitti kuin märkä, lämmin vaate hänen ruumiinsa varpaita ja sormenpäitä myöten. Hän purskahti nauruun ja piti lujasti kiinni tuolin käsipuista, ikäänkuin tuoli olisi ollut valtaistuin, jolta hänet aiottiin syöstä.

— Raukka saatte olla itse. Minä olen suurimman kirjailijan tytär, minä! Minä tiedän että hän on suurin kirjailija eikä mikään eturivin mies, vaikka te arvostelijat sitä kuinka toivottaisitte. Tällainen ruma minä olen ja epämuodikas, mutta kun minä olen Jaakko Tyrnin tytär, niin en minä tarvitse mitään hepeniä. Ja tämä on minun kotini ja minä panen seinille mitä tahdon ja uunille mitä tahdon ja menen talliin koska tahdon ja otan ohjakset koska tahdon.

Ella Tyrni kimmahti seisoalleen ja huomasi tyydytyksellä, että hän saattoi ulottua taputtamaan kirjailijattaren päälakea, jos niiksi tuli. Niin pitkä hän oli.

Kirjailijatar ei suuttunut. Hän alkoi päinvastoin jälleen harjoittaa emäntäänsä kohtaan tuota hyväntahtoisuutta, jota Ella Tyrni ei kärsinyt. Hän katseli Jaakko Tyrnin tytärtä ihailulla, milteipä kunnioittaen ja samalla huvitettuna. Seuratessaan hänen kasvoniilmeitensä vaihtelua, ajatteli Ella: kyllä ne ovat tosia, mitä tuosta kerrotaan. Kyllä hän on ollut siippana joka kirjailijalla ja taiteilijalla — hyi! Mutta vaikka hän mie-

lessään sanoi »hyi», tunsii hän jotain kaukaista kaunaa sen johdosta että Annikki Rastas taisi vetää ihmisiä puoleensa. Ella halusi vetää puoleensa vain yhden ihmisen vetää hänet niin, ettei hän tarvitsisi ketään muita, yksinään kuulla hänen lukevan käsikirjoituksensa, kuulla ne ennenkuin kukaan muu.

— Paljon te rakastatte isääne, lausui ääni, joka oli lempeä kuin äidin.

Ella Tyrnin laiha nyrkki painautui punaista pilyyshinukkaa vasten pöydällä ja hänen silmänsä kipunoivat.

— Se ei kuulu kehenkään.

Neiti Rastas upotti silmäteränsä Ella Tyrnin levottomaan katseeseen. Hetkisen he sillä lailla tuijottivat toisiinsa. Yhtäkkiä kirjailijatar vilkastui, hymyili ja etsi kädellään Ella Tyrnin kättä.

— Teidän isäne voisi olla päätä pitempi muita, sanoi hän hiljaa ja salaperäisesti.

Ella Tyrni loitto ni askeleen taaksepäin ja hänen käsi vartensa riippuivat puisevan poistyohtävinä pitkin kupeita.

— Eikä ole? sanoi hän ja viluinen kalpeus jännitti hänen kasvojaan kireälle pingoitettua hiusrajaa myöten.

— Ei ole, kuiskasi neiti Rastas säälimättömästi.

Silloin ei Ella tietänyt, suuttuisiko hän ja syytäisi pahoja sanoja vasten puhujan kasvoja, vai jatkaisiko vielä kyselyään ja ottaisi kerran oikein perin pohjin selvän siitä, mitä arvostelijat, ne roistot, hänen isästään tahtoivat. Ella katsoi vieokkaasti vieraaseensa.

— Kuka sitten on se suurin?

— Tasapäisiä.

— Mutta koska Jaakko Tyrni ei ole suurin, niin täytyyhän jonkun olla suurimman — kuka se on, sitä kysyn.

— Tjaa — vaikea sanoa.

— No, mitä sitten sanotte, ettei Jaakko Tyrni ole suurin? Kun ette tiedä kuka on hänen yläpuolellaan, niin mitä puhutte.

— Neiti Ella, olisi paljon viisaampaa, jos te ryhtyisitte tukemaan isääne. Ei sillä tavalla, että te karkoitatte talosta kaiken elähyttävän seuran, että... Älkää pahastuko, te ette tiedä, mitä kirjallinen ja taiteellinen

työ tarvitsevat. Jaakko Tyrnistä tulee suuri kirjailija, jos hän — niin, miten sanoisin — jos hän viettää rikkaampaa elämää, tuntee täyteläisemmin... Te olette viisas tyttö, Ella, kyllä te tämän ymmärrätte.

Eila Tyrni oli luonut katseensa maahan ja kuunteli, ohimojensa tykinnän säestäessä kirjailijattaren puhetta. No, joko se nyt loppuikin? Eiköhän häntä saisi jatka-

maan, että oikein voisi tietää, mitä hän tarkoittaa.

— Rikkaampaa elämää? toisti Ella ja kosketti varpaallaan maton kuviota.

— Niin, teidän ei pitäisi estää isäanne vastaanottamasta vaikuttimia ulkoapäin — päinvastoin.

— Ulkoapäin — entäs sisältäpäin sitten?

— Kaikkialta, ulkoa ja sisältä ja joka taholta, niinsanottua kaunista ja niinsanottua rumaa, niinsanottua hyvää ja niinsanottua pahaa. ..

— Jaa-ah — tuleeko hänestä sitten suurin kirjailija?

— Pikku neiti, sitä en voi sanoa. Ei ole mitään niin laskematonta kuin taiteellinen työ. Mutta ainakaan ei hänestä tule entistä enempää, jos hän jatkaa tätä porvarillisen hyvää elämää.

Ella kohotti nopeasti katseensa.

— Mitä porvarillisen hyvää elämää hän sitten elää? Me elämme säästäväisesti, luuletteko että täällä herkutellaan?

— Porvarillisen hyvää elämää, sanon minä! nauroi neiti Rastas. — Lihavaa, rasvaista elämää, yllinkyllin unta ja tyytyväisyyttä. Ei lankeemuksia eikä nousuja, ei epätoivoa eikä autuutta — sellaisessa maaperässä nousee tasapäistä viljaa. Koska sitten siitä kohonnee joku pää yli muiden. Isänne ystävä väittää, että yksi nyt on kohoamassa, yksi joka laskettaa punaisin purjein... Jaakko Tyrni voisi vielä paljon — jos hän uskaltaisi.

Ella Tyrni kysyi yhtäkkiä:

— Kuka on Haunia Vuorinen?

Annikki Rastas katsahti hämmästyneenä kirjailijan tyttäreeseen.

— Kuinka niin? Hän on nuori kirjailija.

— Mitä hän on tehnyt isälleni? jatkoi Ella ja hänen silmänsä tunkivat verestäen toisen silmiin.

— Onko hän tehnyt jotakin isällenne?

— Miksi isä sitten on hänelle suuttunut?

— Onko isänne häneen suuttunut?

— Ei, en tiedä, ajattelin vain. Kyllä hän on ollut hävytön isälleni.

— Vai niin. Hän on julkaissut hyvän kirjan.

— Paremman kuin isäni?

— No mutta, Ella . . . ! En ole sitä lukenut vielä. Jouna sanoo että se on niin hyvä. Ella, tahtoisitteko että isänne kirja olisi parempi? Silloin — Ella, ettekö te tiedä mistä kirjailija elää? Samasta, mistä jokainen taiteilija ja oikeastaan jokainen ihminenkin, jollei hän kuolleen kulje tällä vihreän maan kamaralla. Ella, te suloinen lapsi — no, tiedättehän, mitä häneltä puuttuu.

Hän ojenteli käsivarsiaan Ellaa kohden ja puheli tavalla, jolla ei kukaan ollut häntä lähestynyt. Ella ei enää muistanut kuka hän oli, hän kuunteli ja tunsu kyyntelten alkavan kohota syvällä rinnassaan.

— Olet suloinen pieni tyttö, Ella Tyrni, isäsi ylpeä tytär. Ettäkö sinä olisit ruma — ei, ole juuri sellainen kuin olet. Mutta älä kiellä isältäsi elämän leipää, luomisen savea...

Hänen kätensä lähestyivät Ellan kasvoja kuin kaksi viileää tuoksuva kukkaa, jotka lapsi on poiminut maasta ja joita se vaistomaisesti ikävöi ihoaan vasten.

Yhtäkkiä Ella Tyrni vavahti ja selittämätön vastenmielisyyden tunne puistatti häntä.

— Tehdään liitto, Ella, kuiskasi kirjailijatar. — Sinä ja minä! Isäsi tähden. Ja onpa ihme, jollei...

— Myrkky sentään, mikä te olette! Ei, menkää te muille markkinoille. Myrkky sentään!

Ella Tyrni oli joutunut sohvapöydän taakse ja hänen leppymätön kylmä katseensa seurasi kirjailijatarta.

Tämä lausui jotain vieraalla kielellä — varmaan runoa — puoliääneen ja nyökytti päätään.

— Lapsi parka, mitä te oikein pelkääte?

— Minäkö? Mitä minä pelkäisin?

Ei suinkaan isä sentään ole niin hullu että ottaa tuota

komeljanttaria, ajatteli Ella Tyrni itsekseen. Kuka meistä tässä voittaa, tuo vaiko minä? Myrkky sentään!

— Me voisimme yhdessä saada aikaan niin paljon, Ella Tyrni. Isästänne voisi tulla se suuri kirjailija, jota te toivotte. Ja minä myöskin.

— Ja tekö hänestä sen tekisitte? ilkkui Ella. — Sel-laisiako ne suuret kirjailijat sitten ovat, että ne tehdään? Eivätkö ne itse tee itseään? Nainenko se heidät tekee?

— Ella Tyrni, olette kirjailijan tytär — tiedättekö niin vähän?

— Myrkky sentään, tästä ei koskaan tule loppua, tätä keskustelua tulee arkkikaupalla. Pian voivat herrat palata saunasta. Mihin kummaan minä paninkaan sen villaröijyni?

— Olisin niin mielelläni toiminut sovussa teidän kanssanne.

— No, en suinkaan minäkään riitaa tahdo, mutta mistä toiminnasta tässä oikeastaan olisi kysymys? Myrkky sentään, puhukaa selvästi, en minä ole mikään ajatustenlukija tai vatsastapuhuja. Missä toiminnassa minun pitäisi olla? Tekemässä isästäni kirjailijaa — sopiiko se teidän mielestänne ja luuletteko Jaakko Tyrnin suostuvan sellaiseen? Ahhahhahhah, nauraa täytyy.

Kirjailijatar ei nauranut. Kierrettyään huonetta oli hän ajautunut lähtökohtaansa sohvapöydän eteen ja selaili tietosanakirjaa, jonka hänen nuori emäntänsä oli asettanut pöydälle.

— Vahinko, sanoi hän ja höpisi taas jotakin ranskankielellä.

Ella Tyrni erotti nyt kielen, kaksi vuotta oli häntä kiusattu sillä koulussa. Isä oli välttämättä tahtonut että hän lukisi ranskaa. Oli ehkä tullut puhuttua hiukan pahasti tuolle vieraille — olisi ehkä nyt pitänyt vetäistä jäniksenkypälällä. Mutta tehkoot herrat sen, kun tulevat — isä kyllä pitää siitä huolen, ettei kirjailijattarelle jää suuhun karvasta makua. Oma syynsä, mitä rupesi hakemaan riitaa. Kai sentään toinen puolustaa itseään, kun toinen kaikella väellä ja voimalla yhtäkkiä pyrkii äitipuoleksi taloon. Rakkaudesta siinä puhutaan tuossa hänen runossaan — hän sanoo sen ranskaksi, se ei

silloin muka kuulu niin pahalta, myrkky vieköön. Rakkaudesta ja kuolemastakin runossa puhutaan, olisipa hauskaa tietää, mikä runo se on. Ella Tyrni aikoi lähteä, mutta hänen teki samalla mieli jatkaa keskustelua. Mihin hän sen villatakin panikaan?

— Ne tulevat punapurjein, nuoret kirjailijat, sano neiti Rastas, silmälasiansa läpi katsellen jotakin kuvaa.

— Niiden joukosta se kai kerran kohooa se korkea pää.

Nyt oli Ella Tyrnin vuoro jäädä tuijottamaan suurin silmin. Hän alkoi aavistaa, että isää uhkasi todellinen vaara. Aikoiko tuo poika ajaa kumoon Jaakko Tyrnin? Jopa oli röyhkeä. Ja hänelle hän oli antanut luvan tulla Tyrnilään. Tiesikö isä Vuorisen häijyt aikeet? Sitävarsenko isä oli hänelle suuttunut? Vai oliko hän tehnyt jotain muutakin? Tämä Rastas tahtoi suojella isää — olisiko sittenkin pitänyt ryhtyä joihinkin sovitteluihin hänen kanssaan. Kun olisi tietänyt mitä tässä piti sanoa ja mitä olla sanomatta.

Olisipa ilta että pääsisi järveen ja unohtaisi kaikki! Eivät ikinä ne selviä nämä asiat. Elämän leipää ja luomisen savea — hahhah. Ehkäpä tästä sentään kelpaisi palvelustytöksi — siksihän se hänet arvosteli, herra Punapurje. Jos olisi poika, niin pyrkisi juoksupojaksi kirjakauppaan — mutta Pikku? Olisipa ilta että pääsisi avantoon!

Ella Tyrni tunsu rinnassaan huolten polttavan ja tykkivän, ikäänkuin ne olisivat olleet paisumia, täynnä kipua. Tällaista oli aina ollut ja tulisi aina olemaan.

No, mikä siellä nyt oli? Joku puhui ja piipatti heleällä äänellä. Tuliko vieraita lisää? Uusia ihailijattaria? Myrkky sentään, oliko isä heidätkin pyytänyt? Ti-ti-ti — nyt tapahtuu keittiössä räjähdys. Mitähän ihmisiä nuo ovatkaan? Nuoria rakastuneita, mitäpä ne muutaakaan ovat — hän ei kärsi sellaisia. Nyt täytyy Armas Helmiselle luvata jotakin, muuten Senja halkeaa suutumuksesta. Mutta miksi hän päästää heidät sisään? Eikö juuri sitä varten ole laitettu korkea aita ja portti ja lukko — pitääkö vielä hankkia koira, ja vihaisinta lajia?

— Me emme tietäneet, että oli kello, me pyydämme anteeksi, sitä ei voinut mitenkään nähdä pimeässä.

Emme olleet löytää, asemalla näytettiin niin huonosti. Etteihän vain aita olisi mennyt rikki, kun me tulimme yli. Sinun täytyy katsoa, Aarre . .

— Uusia vieraita! kuiskasi neiti Rastas ja nyökytti päätään.

Ella Tyrni ei vielä lähtenyt, vaan koetti kuuntelemalla saada selkoa siitä, miten monta heitä oli. Oudon piipatuksen rinnalla, joka kuului keittiöstä, tuntui neiti Rastas yhtäkkiä tutulta ja miellyttävältä. Mies ja naisen siellä oli.

Ella oli parilla askeleella keittiön ovella ja tempasi sen auki.

— Keitä täällä taas on?

Hän ei sanonut sitä ystävällisesti. Hänen edessään keskellä paistinkäryä seiso i nuori neiti ja nuori herra.

— Me vain! sanoi neiti ja tyrkytti kirjailijan tyttarelle kättä, ja sitten tuli kuin koskesta: — Me pyydämme anteeksi, mutta herra Tyrni oli niin äärettömän ystävällinen ja käski tulemaan. Tai mitä minä sanonkaan: hän antoi kirjeessä luvan, että saisimme tulla. Anteeksi — varmaan neiti Tyrni. Näimme teidän tänään ajavan, se oli suurenmoista. Ette suinkaan te nähneet meitä? Meitä seiso i aika liuta kadunkulmassa, te pistitte jalan ulos reestä — oi ettekö te nähnyt? Siinä oli melkein koko luokka, meidän kuuluisa kirjallinen luokkamme. Tai ei meitä sentään ole kuin kolme, jotka kirjoitamme, me kaksi ja eräs kolmas. Mutta enhän vielä ole sanonut nimiämmeäkään. Tämä on Aarre Salmensuu, julkaissut jouluksi runokokoelman. Ja minä olen Alma Kiviluoto. Varmaan tekin kirjoitatte, neiti Tyrni — se on hirveän hauskaa. Teille se mahtaa olla leikkiä vain, kun asutte juuri tässä mestarin läheisyydessä. Mutta me olemme mekin, herra Salmensuu ja minä, suuressa kiitollisuudenvelassa herra Tyrnille. Ilman häntä ei ainakaan minun kirjani olisi nähnyt päivänvaloa. Ah, neiti Rastas, te itse! Kuinka voinkaan teitä kiittää! Se oli aivan erinomainen arvostelu — viatkin! En ensinkään voinut suuttua, te sanoitte kaikki niin ystävällisesti. Ja kiitosta oli liikaakin. Minä olin sinä päivänä niin onnellinen että olisin suudellut koko maailmaa. Kutsuin heti parhaimmat ystäväni kahvilaan. Illalla

kävelimme teidän asuntonne ulkopuolella — oli niin kauhea sade, te ette tullut ulos. Emme tietäneet missä kerroksessa te asutte. Toisessa kerroksessa syttyi lamppu, jota kuvittelimme teidän lampuksenne. Teidän arvostelunne antoi minulle siivet. Minulla on nyt teidän kuvanne edessäni pöydällä, kultakehyksessä. Olen luke-
nut kaikki teidän kirjanne — ah, te itse! Voi, hyvä isä minun hamettani — se meni kun me tulimme yli aidan. Me emme nähneet kelloa. Jos minä voisin saada pikkuisen neulaa ja lankaa — ehkä valkeaa mielummin kuin mustaa. Niin, eihän tätä väriä ole varastossa, tämä on minun erikoinen värini. Mutta eikö herra Tyrni ole kotona? Oi saunassa — saunassa? Kuuletko, Aarre, saunassa! Me tulemme tuomaan hänelle kirjojamme. Tahdoimme mukaan Haunia Vuorista, mutta hän ei lähtenyt, sanoi jo lähettäneensä kirjansa. Oi, se on ihana kirja — hänestä tulee jotakin suurta. Minä olen itkenyt Punapurjeen ääressä. Hän on meidän luokkatoveri, istui Aarten vieressä kahdeksan vuotta. Mutta hän ei tullut, hän on aina niin ujo — kielsi meitäkin lähtemästä. Mutta me otimme sen rohkeuden, sillä meidän täytyi omakätisesti saada ojentaa kirjojamme Jaakko Tyrnille. Ilman häntä ei ainakaan minun kirjani olisi nähnyt päivänvaloa. Ah, ja tämä on Tyrnilä! Oi, neiti Tyrni — ja hän itse on saunassa. Ajattele, Aarre, me olemme täällä! Ja hän saunassa... Mitä te sanotte: muitakin kirjailijoita ja taiteilijoita. Ajattele, Aarre: niin monta yhtaikaa. Leppiaho ja Loila ja Jouna — kaikki me saamme nähdä. Ah, Rekola — minä matkustin kerran junassa ja tutustuin häneen. Ei, minä en kerro enempää. Hän piirsi minun profiilini paperossikotelon kanteen. Olipa erinomaista ... En ole nähnyt häntä sen jälkeen, olin silloin seitsemännellä luokalla. Ah, anteeksi — minä puhun niin äärettömän paljon, mutta tämä tuntuu niin juhlalliselta ja ihmeelliseltä. Ja koko matkan löi sydämeni — älä keskeytä minua, Aarre, sinä saat sitten puhua. Eihän hän vain ... ettehän te vain kovin suutu minulle. .. meille, kun tulimme näin käskemättä. Mutta meillä oli lupa häneltä itseltänsä. Tuotan nyt neiti Tyrnille näin kauheasti vaivaa. Onhan sinulla käsilaukuni, Aarre ... ?

Kirjailija Salmensuulla oli hallussaan käsilaukku. Hän seisoi keskellä lattiaa, polttaen paperossia, laukun keinuessa käsivarrella, ja seurasi Ella Tyrnin kättä, joka valkealla rullalangalla harsi kokoon tiilenväristä silkki-kangasta. Ella Tyrni teki sitä kaukaa ja vastenmielisyyttään salaamatta, ikäänkuin hän olisi hoitanut jotakin tarttuvatautista.

Kirjailijoita ja kirjailijoita, ajatteli hän. Kuinkahan paljon niitä oikein tähän maahan mahtuu. Ja kaikki ne isälle kelpaavat, kaikki hän auttaa jaloilleen ja sitten ne tulevat punaisin purjein ja ajavat hänet kumoon. Mitähän nuokin olivat ja koskahan hän ne oli kutsunut. Olisi pitänyt järjestään hävittää kaikki vasta-alkajien käsi-kirjoitukset isän pöydältä. Pitääkö nuokin pyytää päivälliselle? Mitenkä heidät saa mahtumaan pöytään? Haunia Vuorinen — Haunia, Haunia, sitä nuo kaksi taasen kilpaa toistivat. Eilen ei täällä kukaan ollut tietänyt sen nimistä miestä löytyvänkään ja tänään hän jo oli suurin kirjailija, pois tieltä vain kaikki entiset! Kaiken tämän ikävän ja kiusallisen takana häämötti toki yö, talli, sauna avantoineen. Mutta se ei päättynyt siihen, vaan kaukaisuudessa kaiken takana oli isän naiminen. Ja tuossa istui morsian, huvitettuna seuraten nuoria kirjailijoita, valkea sormi kulkien pitkin tietosanakirjan kantta. Ella Tyrni veti pitkän langan vielä pari kertaa kankaan läpi, kumartui puremaan sitä poikki ja kuuli nuoren kirjailijattaren kaatavan niskaansa kiitosta ikäänkuin täydestä sankosesta. Ne olivat niin rakastuneet toisiinsa nuo molemmat, että rakkaus tippui heidän katseistaan ja liikkeistään kuin siirappi. Jahah — tätäkö se olikin!

— No, sanoi Ella Tyrni neiti Rastaalle ja hymyili, — nyt on kai yllin kyllin elämän leipää ja luomisen savea. Kai se suurin kirjailija sitten pian nostaa päänsä.

Liki piti, etteivät neiti Rastaa kuuluisat silmät pudonneet päästä. Hänen hymyssään oh jotakin muutakin kuin pelkkää hyväntahtoisuutta, kun hän katseli ja kuunteli nuoria kirjailijoita.

— Niin, sanoi hän vihdoin, — ehkä lukisitte arvosteluni uudestaan. Ehkette ole ymmärtänyt sitä oikein. Teidän eteenne on sattunut kiitollinen tositapaus ja

te olette kuvannut sen sellaisenaan. Tästä on vielä kapale matkaa luovan mielikuvituksen tuotteeseen.

Ella Tyrni oli kiitollinen neiti Rastaalle. Paljon enemmän kuin sanat, lausuivat kuitenkin hänen kasvonsa Antaisikin tuolle nenäkkäälle neidille, joka tuossa keikaili ihailijansa edessä! Herra Salmensuu riensi heti puolustamaan nuorta neitiä. Hän vakuutti neiti Kiviluodon kirjoittaneen konventin lehteen kertomuksia, joissa ei ollut siteeksikään totta — kaikkityynni mielikuvitusta! Neiti Kiviluoto itse seisoi hiukan masentuneena arvostelijattaren edessä ja vakuutti, ettei hän novellissaan ollut tarkoittanut ketään. Silloin herra Salmensuu katsoi häneen. Ella näki heidän lävitseen ikäänkuin heidän sielunsa olisivat olleet riisuttuina alasti hänen eteensä: neiti Kiviluoto oli novellissaan kuvannut opettajat ja toverinsa uskollisesti kuin valokuvauskone, ja herra Salmensuu oli kirjoittanut runonsa neiti Kiviluodosta. Junassa he olivat istuneet lähekkäin niin että kädet olivat koskettaneet toisiaan ja junasillalla oli Salmensuu suudellut neiti Kiviluotoa... Luomisen savea ja elämän leipää! Ella Tyrni kuumeni ja tunsu sekavasti, ettei ollut ketään, joka olisi tahtonut istua sillä lailla lähellä häntä. Olisipa joku uskaltanutkin! ärsytti hän itseään samassa. Pitäkööt vain seuraa toisilleen nuo kolme, puhukoot luomisen savesta ja elämän leivästä, mielikuvituksen luomista ja valokuvista — hän, Ella Tyrni, läikähtyy sellaisesta.

Teki hyvää tulla keittiöön, jossa ei ollut mitään kaudista, jossa kaikki oli vanhaa ja harmaata. Sekin tuntui mukavalta kun näki Senjan ja Helmisen Armaan äidin arkivaatteissa ja arkityössä. Ella Tyrni parani kuin taudista, kun Senja puhui poismenostaan — kolmetoista vuotta hän jo oli ollut, sai se riittää yhden talon osalle! Ella tarttui takaapäin hänen hartioihinsa, painoi hänen käsivarsiaan ja nauroi. Ja kun Senja suuttuneena vakuutti, ettei ollut mitään naurun syytä, niin Ella oli suuttuvinaan takaisin. Mutta häntä nauratti vastustamattomasti ja hän tunsu olevansa täysikasvanut ihminen. Hän näki itsensä tulevan keittiöön, näki molemmat naiset, heidän vaatteensa, kasvonsa ja omansa myöskin, näki tämän kaiken ikäänkuin hän olisi katsellut sitä seisoen

tikapuilla ikkunan takana. Mitä he olivatkaan, nuo tuolla salissa? Nämä täällä olivat ihmisiä. Kyllä hän tästä vielä näyttää. Ei tähän ole neiti Annikki Rastaan niin helppoa päästä kuin hän luulee. Entistä paremmin hän varjelee tätä kotia tästäpuoleen. Senkin Punapurjeen hän toisena joulupäivänä vastaanottaa ilman verikoiran apua ja toivoo selviytyvänsä. Ja saadaampa nähdä, eikö täällä kotona pystytä valmistamaan elämän leipää ja luomisen savea ilman vierasta apua. Isä kirjoittaa tästä vielä kirjoja niin että maailma hämmästyä. Hämähäkkikin kehrää itsestään — ei sille tuoda ulkoapäin mitään villatukkoja. Olisipa ihme, jos kirjailijalle — oikealle suurelle kirjailijalle — pitäisi muualta kantaa eteen savet ja elämänleivät. Kyllä ne on hänellä sisäpuolella. Ja sieltä sitä rihmaa tulee. Parasta olla nuolematta ennenkuin tipahtaa. No, nyt saa Senja lakata torumasta. Ellaa huvitti jo etukäteen hänen tulevien sanojensa vaikutus.

— Katselin tässä juuri isän harmaita vaatteita, virkoi hän välinpitämättömästi, — eiköhän niistä vielä tulisi Armaalle hyvä puku?

Oikein hän oli laskenut. Senja rupesi torumaan, että kaikki annetaan pois, vaikka kotonakin tarvittaisiin. Ella ei uskaltanut katsoa häneen, niin häntä huvitti. Hän meni ikkunaan, katseli siinä hetkisen ja huomautti, että mielelläänhän isä antaa vaatteet Armaalle, Armas kun on niin kunnon poika. Ja taas hän laski oikein: Senja pudotti halon lattiaan, puhalsi lieteen kunnes oli aivan tulipunainen ja pyyhkäisi sitten silmiään. Ella näki hänenkin sielunsa paljaana edessään eikä enää nauranut. Kovakouraisesti käsitellen pataa, joka oli tulella, huomautti uskollinen palvelijatar, että tarvittaisiin laakerinlehtiä. Aivan oikein, Ella lähti niitä hakemaan. Hän ei noutanut niitä mistään kaapista tai ruokasäiliöstä, vaan laakeriseppeleestä isänsä seinällä. He olivat Senjan kanssa taitavasti ottaneet lehtiä takaa — vielä ei voinut mitään huomata. Isähän oli syntymäpäiväkseen saanut uuden seppeleen, mitäpä tästä vanhasta oli väliä. Kun Ella palasi, oli mieliala keittiössä tykkänään muuttunut: aurinko paistoi. Toinen naisista huomautti, että ehkä tällä päivällisellä sentään elää

herkkusuut kauppiaatkin, toinen siunaili vaatelahjaa Molemmat liikkuivat liukkaasti.

Ella Tyrni näki tutun kotoisen arjen ikäänkuin hän olisi katsellut kuvaa. Mikä olikaan talonmiehen kivuloinen poika tälle vanhalle Senjalle? Myrkky sentään mikä oli ihminen?

Sillaikaa olivat herrat saunassa.

Tuntien joukkonsa tulleen hiukan kirjavaksi ja vaikeaksi johdattaa, koetti isäntä osoittaa kullekin vieraalle mukavaa paikkaa. Täällä oli ahdasta, sitä ei voinut kieltää. Eivätkä mielet tuntuneet olevan juuri siinä vireessä missä Tyrni olisi suonut niiden olevan, voidakseen esitellä kirjailijatovereille juhlapäivänsä ajatuksia. Jouna oli lupaa kysymättä ottanut haltuunsa sivupenkin likinnä kiuasta ja nostanut jalkansa kattopykaliin niinkuin niin monet kerrat ennen — hän ei lainkaan näyttänyt huomaavan, mitä hän tänään oli tehnyt. Orelvalle, liike miehelle, oli Tyrni kohteliaasti luovuttanut oman paikansa kattopy kälineen päivineen. Muita pykäliä ei katossa ollutkaan, ajattelemmattomasi Jaakko Tyrni kyllä tänään kaupungissa oli luvannut toimittaa niitä iltaan. Mutta siihen ei olisi ollut aikaa, eikähän täällä ollut tilaakaan. Kun kolme oli pitkänään, niin muiden täytyi istua. Kohteliaisuudesta istuivat nyt sekä Loila että Leppiaho ja Tyrni. Palusta ei saatu lauteille. Hän pysytteli jakkaralla muuripadan kyljessä, huitaisi silloin tällöin ympärilleen vihdalla ja sanoi lepyttävänsä vainajia. Rekola oli jäänyt pukuhuoneeseen, hänellä oli nuha. Ei auttanut, että muut vakuuttivat saunan, Suomen kansan vanhan lääkkeen toki juuri olevan kylmetymistä varten — Rekola jäi etuhuoneen penkille, keskelle vaateläjiä, jotka siellä edustivat kuutta saunassa olijaa. Nämä vaateläjät todella edustivat omistajiaan, sillä ne antoivat vääjäämättömän katsauksen kunkin sisimpään. Alpi Rekola napitti päällystakkinsa, painoi hattua syvemmälle päähänsä — hän käytti huopahattua kylmimmälläkin pakkasella, hän teki sen periaatteesta — ja sytytti paperossin.

Lystillistä kuunnella tuollaisia mykkiä inhimillisiä tunnustuksia. Ne ovat pelottavan rehellisiä, tuollaiset

vaateläjät. Vaikkei ikinä olisi ihmistä nähnyt, niin voi tuollaisesta hänen jättämästään vaateläjästä päättää mikä hän on. Tällaisen näkemyksen johdosta saattaa suorastaan määrätä kuinka läheisiin tekemisiin hänen kanssaan on ryhdyttävä, kun kohtaa hänet. Yksi jättää ujustelematta näkyviin rääsynsä, sulloo paksut villasukat avokenkiin, joita neljän vuodenajan sateet ovat liuottaneet. Toinen kätkee kauniisti rikkinäisen kantapään takin alle, joka on huolellisesti käännetty kotikylän räätälillä. Kolmas levittää vihreät silkkisukkansa ja sini-punervat alusvaatteensa kaiken kansan nähtäväksi... Mutta miten he tuolla sisällä ovatkaan niin hiljaa? Vain kiuas sihisee ja kohisee. Ja kun siihenä hetkeksi on hiljennyt, niin pamahtaa uusi vesipanos jälleen tulikuumia kiviä vasten niin että ne ulisevat, vinkuvat ja vonkuvat. Sitä kuuntelee näin syrjästä päin kuin parhainta teatterimyrskyä.

Alpi Rekola imee paperossiaan, asettuu ikkunan ääreen ja katselee ulos. Onko tässä virtava kohta, vai miten on rannassa sulaa? Vai onko tuo tumma kohta jo jäässä? Onko siinä avanto? Toisella puolen järveä tuikkii tulia. Tähdet ovat suuret ja levottomat. Pakkanen kiristyy.

Omituista, että ihmisessä sittenkin aina jotain värähtää, kun hän kohtaa entisen rakastetun. Eipäs hän tahtonut jäädä sisään Annikin kanssa, vaikka siitä jo kohta oli kaksi vuotta ja vaikka he rauhallisesti olivat eronneet. Annikki oli nuortunut — hänellä oh kai jälleen edessään rakkauden kevät. Hän oli ehtymätön, hän. Muilta loppuivat keväät, hän kukki uudelleen ja uudelleen. Ketähän hän nyt katsoi, mitä noista vaateläjistä tuossa penkillä? Loila ei uskalla mitään. Leppiaho ei osaa mitään. Tyrni? Liian laiska porvari. Palus — liian hyvä boheemi. Orelva, kirjailijain ja taiteilijain mense-naatti? Hahnahah — tulee liiksi räätäliltä ja hippodroomilta. Hän, Alpi Rekola, oli ammentanut loppuun Annikki Rastaan olemuksen, hänen kypsynein työkautensa oli täytetty tällä sisällöllä. Sellaisia käsiä ei ollut yhdelläkään naisella tämän leveysasteen mittaan, ei sellaisia silmiä, ei sellaista ruumista, ei sellaista sielua. Eikä ollut toista sellaista ymmärtäjää ja innostajaa. Mutta kaikella on loppunsa. Annikilta ei lähde kuiten-

kaan tuntunut kuivuneen — kun se yhdellä kulmalla tukittiin, niin se kumpusi esiin toisaalla. Oli helppoa nauraa häntä — kuitenkin kirveli, kun ajatteli, että hänen kätensä nyt puhuivat toiselle, nuo kummalliset liikuttavat kädet, joita kerran oli saanut tuntea silmillään, huulillaan, sydämellään. Kummallista ajatella ettei enää omistanut mitään osaa hänessä. Eikö ollutkin unta, että hänellä, Alpi Rekolalla on koti, johon ei Annikin jalka milloinkaan astu, että siellä hallitsee nainen, joka ei tunne Annikkia. Hän, Alpi Rekola ajattelee hellyydellä vaimoaan ja kotoista liettään. Hän rakastaa vaimoaan. Ja kuitenkin kirvelee mielessä kun ajattelee Annikkia, ja tekisi hyvää jos saisi iskeä nyrkkiinsä vasten sen miehen kasvoja, joka vie silmilleen hänen kätensä. Mikä onkaan ihminen?

Alpi Rekola tuijotti jälle, jonka yllä tähdet loistivat. Tähdet olivat tänä iltana todella levottomat, hän ei koskaan ollut nähnyt niitä sellaisina. Annikki Rastas — kahden vuoden kuluttua?

Mutta nuo tuolla sisäpuolella, olivatko he menneet tajuttomiksi pelkästä saunahumalasta? Äänet, joita saattoi erottaa löylynheittojen lomassa, olisivat paremmin voineet lähteä jonkin eläimen suusta kuin ihmisen. Hул-lunkurista!

— ööö ... hööö ...

— Pööh! Ph ... ph ... ph!

— Hhhhh ... hhhh!

Ja taasen pihahitivat kivet, höyry syöksyi kattoon, ulisi ja vonkui ja kierteli pitkin huonetta. Ja nyt panivat vihdat lits-lits-lits ja taasen kuuluivat äskeiset mörähtelyt.

Alpi Rekolaa huvitti — sellaiselta se kuului tuo harras saunameno ulkoseurakuntalaisen korviin! Hän paiskasi paperossin maahan, polki pään sammuksiin ja tempaisi auki oven.

— Hohoi, oletteko kaikki kuolleet täällä?

He heräsivät ja vastailivat verkkaan varsin yksinkertaisilla totuuksilla, joita he nähtävästi pitivät neronleimauksina.

— Hengissä, hengissä ollaan.

— Jalo keksintö tämä sauna.

— Ihminen kuohuu täällä kuin savi. Nimittäin savi keväällä.

— Saveahan ihminen onkin.

— Ja sauna on suomalaisen saven kevät.

No, savimöhkäleet, huusi Rekola, — joko kirjat ja kirjojen nimet ovat kuohuneet ulos teistä?

— Aina vähin, aina vähin.

— Jonkin tuuman eteenpäin, jaa-ah.

— Mutta tuletko sinä pakana tänne täysissä vaatteissa? Katsokaas, pojat, hän astuu tänne kaikkeinpyhimpään syntisissä riekaleissaan.

— Se on epäkansallista!

— Isänmaatonta.

— Tänne pitää ihmisen astua paljaana. Hattu pois!

— Savimöhkäleet, eikö teihin puhallettukaan elävää henkeä!

— Pois herjaaja!

— Löylyä, löylyä — karkoitetaan herjaaja löylyllä!

— Mikä tämä tässä on? sanoi Rekola ja viittasi mieheen, joka istui uunin kyljessä lauteiden alla.

— Sen selkään saa piirustaa Suomen kartan, huusi Loila ylhäältä. — Hän ei tiedä kuinka saunassa ollaan.

Mies uuninkyljessä nosti päätään.

— Sihveri Palus on nimeni. Piirrä selkääni vaikkapa Kiinan kartta, kyllä siinä on tilaa. Tai vielä paremmin naisen kartta. Etköpähän ulkomuistista osaa, vaikkapa sitä Annikkia sieltä. Joko sinä olet päässyt siitä tykkäänään eroon? Piirrä hiidessä, tee jotakin. Minun on vilu. Ja ikävä. Olen suuttunut. Henget eivät vastaa, ovat poissa, ovat suuttuneet. Ei sirkkaa, ei savun makua eikä häkää. Lähdetään pois naisten luo. Sano suoraan, oletko jo ihan erossa Annikista?

Rekola laski kouransa Paluksen päälaelle ja taputti sitä.

— Ota sinä vain hänet minun puolestani.

— Ei silti, että sitä kysytään kenen on, jos ottaa tahdotaan, piru vie!

— Vanhaparka, anna löylyä.

Jaakko Tyrni sai vastenmielisen keskustelun loppumaan. Tuli löylyä ja kuuluivat jälleen entiset epämääräiset äänet. Saunaelukko puheli kauniisti Palukselle,

kehoittaen häntä nousemaan lauteille. Olihan tämä sauna ennen kelvannut, kehunutkin herra Palus oli sitä ja antanut hyvät juomarahat. Palus ei liikahtanut.

— Muusa, Muusa, eivät laula sirkat sinun herrasi saunassa.

— Mitä sirkoista — minun herrani on itse täällä sirkkana.

— Oo!

— Jaa-ah!

— Sillä lailla, sillä lailla!

— Ja Ella on tämän saunan sirkka — ja siinä se vasta sirkka onkin!

— Oikein, vanhaparka! huusi Tyrnilän isäntä. — Oikein! Mutta annapa löylyä lisää, että herra Palus lämpiää. Rekola, minne sinä menit, tule pois tänne, täällä paranee, jos missä.

Jaakko Tyrni ei olisi sallinut Rekolan lähteä sisään. Hän pelkäsi tosissaan, että Rekola aikoi vallata takaisin Annikki Rastaan. Oli vastenmielistä ajatella, että heidän välillään joskus oli vallinnut ystävyys suhde. Tosin Rekola nyt oli naimisissa — kaikinpuolin onnellisissa —, mutta kuka taiteilijat tiesi. Jaakko Tyrni rauhoittui vasta, kun Rekola etuhuoneesta vastasi hänen huutoonsa ja sanoi odottavansa heitä täällä.

Rekola seisoi pienen hyllyn luona, oikoen tulitikun avulla kynttilän sydäntä. Sellainen vaivainen sydän oli tällä kynttilällä, että se vain ritisi ja rätisi. Olikin kostea. Hänelle selveni silmänräpäyksessä, että Tyrni oli iskenyt silmänsä Annikki Rastaaseen ja hänen teki mieli lyödä Tyrniä kasvoihin. Mokomakin vanha savimöhkäle haki vielä elämää ja henkeä. Sitten hän ajatteli Maija-Liisaa, vaimoaan, jolle hän oli sanonut lähtevänsä kokoukseen ja viipyvänsä myöhään. Miksei hän ollut sanonut lähtevänsä Tyrnin luo — Maija-Liisa ei olisi tietänyt neiti Rastaan olevan siellä mukana. Totta puhuen hän kai oli lähtenyt Tyrnin luo juuri neiti Rastaan tähden. Mitä hittoa ihminen oikeastaan olikaan? Nyt murskautui jotakin hänen jalkansa alla? Sammunut kekäle, musta hiili. Hän kumartui ja otti käteensä hiilen.

Vuoden minä kohta olen ollut naimisissa, ajatteli hän.

Onnellisissa naimisissa. Olen vienyt rouvaani vieraisiin, olemme ottaneet vastaan vieraita. Ei mitään myrskyjä, ei mitään häiriöitä. Mutta työni? Tuleeko tätä näin jatkumaan? Me elämme hyvin — rouvan rahoilla. Mutta en suinkaan minä voi asettaa näytteille omaa vaimoani, en suinkaan voi pitää häntä mallinani. Mitä siis?

Hän seisoj ja piirteli seinään.

Jaakko Tyrni puolestaan ajatteli: pari vuotta kai hän nyt on ollut naimisissa eikä hän ole asettanut näytteille mitään. Hän tarvitsee Annikki Rastasta! Ja näiden ajatusten kaivautuessa mieleensä, niinkuin näveri kiertyy puuhun, Jaakko Tyrni piti pitkää puhetta saunastaan ja kiukaansa tarkoituksenmukaisuudesta.

— Niin, kyllä minusta tämä sauna on aika onnistunut, sanoi hän, — vaikka muutamat eivät sitä hyväksy. Esiisien henget eivät ole minulle ilmaisseet mitään tyytymättömyyttä, vaan ovat varmaan iloinneet siitä, että heidän saunansa perusmuotoa on kehitetty edelleen. Teimme Jounan kanssa piirustukset ja senpätähden hänellä tuossa on omat kattopykälänsä, vaikkei hän aina — no niin, se ei kuulu tähän. Kiukaasta sitten oli paljonkin puhetta. Nykyään tehdään kaikenlaisia torvia ja johtoja lämmön säilyttämiseksi. Mutta ne ovat sittenkin kokeiluja. Minä annoin muutta mutkitta tehdä samanlaisen kiukaan, jommoinen oli nimismies Promssivainajalla siellä kotipuolella. Hän oli suuri saunantuntija ja metsämies — kymmenen jahtikoiraa aina pihamalla. Ja kotipuolesta oli kotoisin sekin muurari, joka tämän kiukaan teki. Paljonkos sinä oletkaan polttanut täällä puita, vanhaparka?

Saunaeukko ilmoitti puumäärän ja puhui jotain muutakin. Annikki ei välitä Rekolasta, päätteli Jaakko Tyrni. Koko viime kevättalven hän soitteli tänne, vaikka Ella esti häntä tulemast. Täytyy päästä eroon Ellan holhouksesta, se on toki liikaa sellainen. Ei suinkaan kirjailija voi panna alttiiksi kirjallista työtään tyttärensä tähden, eikä edes vaimonsa tähden. Mutta jos sattuisi niin onnellisesti, että saisi vaimoksi työtoverin. Jaakko Tyrni näki Annikki Rastaa solakan, valuvaan silkkiin ja harsoihin verhotun olennon niin elävänä edessään, että hän miltei ojensi kätensä koskettaaksensa hänen olka-

päitään. Hän toivoi koko tämän saunatoimituksen loppuvan päästäkseen nopeasti Annikin luo. Koko hänen elämänsä tuntui tällä hetkellä olevan Annikin käsissä Jaakko Tyrnille kuului johtoasema kirjallisuudessa tästäpuoleen. Ja siinä tarvittiin juuri tätä naista. Rekola oli vielä etuhuoneessa, kuului siellä yskähtelevän. Mitä sanoikaan Orelva? Täytyi varoa, etteivät nuo toiset huomaisi mitään. Kukaties Annikki väikkyi heidänkin silmissään.

— Se on selvää se, että sauna on hyvä, puheli Orelva.
— Eikä vie paljon puitakaan. Mutta mitenkäs on sen asian laita: vieläkö tässä huomenna kylvetään?

Jaakko Tyrni käänsi päätänsä ja näki hikivirtojen kiihävän alas hänen sileiksi ajettuja rypyttömiä kasvojaan. Valde Orelva oli herkullisen näköinen. Jaakko Tyrnin mielikuvitus tarttui häneen niinkuin kehrääjättären kädet täysinäiseen kuontaloon. Hänen täytyi tehdä itselleen väkivaltaa sanoessaan:

— Mitenkä niin huomenna? Emme ole kylpeneet kuin kerran viikossa, kun puut ovat niin kalliit. Paitsi kii-reellisinä työaikoina.

— Jaa, sanoi liikemies hymyillen ja läiskytteli laiskasti vihtaansa, — kylvettääkö muori meitä vielä huomenna samalla puupanoksella? Olkaapas vähän hiljaa, pojat, että muori kuulee, taitaa olla vanhuuttaan kuuro. Kysypäs sinä Palus, joka siinä seurustelet henkien ja sirkkojen kanssa, vieläkö tämä saunahenki huomenna kiskoo kiukaastaan yhtä hyvän löylyn kuin tänään. Nimittäin samalla puupanoksella, se on huomattava se.

Muori, jolle ei ilta ollut antanut tilaisuutta puheluun ja jolle aika senjohdosta oli käynyt pitkäksi, lasketti tulemaan yhteen kyytiin:

— Jos yhden tai kaksi sylystä polttaa, niin kyllä taas kaikki saatte tulla huomenna. Ja huomenna löyly onkin sellaista, ettei Paluksen herra ensinkään erota sisäänlämpiävän löylyn mausta. Kun tässä joulun edellä lämmitettiin useammin, niin kyllä oli löyly kuin silkkiä! Eikös ollutkin, meidän herra? Ja paksu kirja tuli, sellainen oikea riihipölkky.

Nousi yleinen nauru.

Riihipölkky! sanoi Palus kuin kaiku ja löi kädet polviaan vasten.

Ei ollut vaikeaa ymmärtää, että hän jätti jotakin sanomatta. Jotakin joka epäilemättä oli epäedullista.

— Se on selvää, keskeytti liikemies hiljaisuuden. — Mutta siinä juuri on niksi: uusia puita, uusia plootuja! Minä olen ollut saunassa, joka lämmitetään kerran viikossa — kerran viikossa, huomatkaa! ja joka ilta ja päivätkin, jos ketä haluttaa, saa kylpeä sillä lämmityksellä. Ja löyly ensiluokkaista! Sisäänlämpiävän löyly ei lähitulkoonkaan niin ytimekästä ja puoleensavetävää. Jaa, minä puhun totta, se on selvää. Se hikikin jonka se kiskoo ihmisen ruumiista, on kuin sadan prosentin väkiviinaa. Selvää tappavaa myrkkyä. Älkää te... Ensi keväänä saatte kaikki kylpeä sellaisessa saunassa. Minä rakennan sellaisen. Tervetuloa vain kaikki, muori myöskin. Viikoksi kutsun kaikki. Kas, minä olen ostanut saaren — ei kenelläkään ole sinne asiaa ja sinne minä rakennan patenttisaunani. Se on selvää se.

Orelva vaikenä, laski jalat alas pykälistä ja kohosi istumaan.

— Jaa-a, sanoi Leppiaho, oikaisihe suoraksi hänkin ja jäi pää kallellaan katsomaan puhujaan.

— Tässä istuu Tuomas, sanoi Loila ja rupesi vihtomaan umpimähkään eteensä.

— Älähän veikkonen, alkoi Tyrni — anteeksi, tuli tässä kiireessä sinuteltua, tai sitä minä olen aikonut pitkin iltaa ehdottaakin, että pantaisiin tittelit pois summamutikassa, on sillä tavalla haus Kempaa liikkua... Kiitos vain... ei kestä, ei kestä. Niin, mitäs minun piti-kään? Niin, veikkonen, mikä sauna se sellainen on? Sanoitko, että viikon saa kylpeä samalla puupanoksella?

Saunaeukko, joka vihdoinkin näytti ymmärtäneen mistä oli kysymys, rupesi nauramaan.

— Ja mikseikäs vuotta! sanoi hän. — On niitä sellaisiakin saunoja, ettei tuli ensinkään loppu. Siellä tämän meidän herran kotipuolessa — me oltiin kirkossa vanhan rouvan kanssa ja tämä Jaakkokin oli mukana, niin rovasti kuvasi saunaa, josta ei tuli koskaan loppu...

— Jaa-ah! sanoi Leppiaho, — vai sillä lailla.

— No, siihen saunaan ehtii kukin aikoinaan, säesti

Loila. — Ja taitaa olla siellä tilaa itsekullekin. Niin ettei ehkä ole syytä rakentaa sitä saareen ensi kesäksi.

— En minä tarkoita niitä saunoja, puhui Orelva malttamattomana, — puhukoot rovastit niistä. Minä tarkoitan oikeaa käytännöllistä saunaa, se on selvää se, sel-laista, jota on kehitetty esi-isien perusmuodon pohjalla. Ai yhtäkaikki, jos minä olisin keksinyt sen saunan, niin ottaisin sille patentin ja lakkaisin köyhtymästä. Mutta sen on jokin toinen perhana keksinyt. Eikä se perhana ymmärrä edes siitä rikastua. No, minä tietenkin ryh-tyisin yhteistyöhön sen miehen kanssa, mutta kun ei kukaan tiedä hänen nimeänsä eikä asuinpaikkaansa. Jokin kiertävä konehtööri, mikä lienee ollut.

— Jaa-a, ja teki sellaisen saunan.

— Teki. Ja vain yksi sellainen niitä on täällä Suo-messa ja minä laitan saareeni toisen. Ja saaren nimek-sikin panen Saunasaari. Se on kaikki valmiiksi ajateltu, se on selvää se.

— No, kerrohan, veikkonen, miten se kiuas on raken-nettu ... Olisihan se kansantaloudellinen säästö, jos keksittäisiin sellainen kiuas.

— Niin, naureskeli vuorostaan Loila, — ja entäpä sellainen ihminen, joka syötettäisiin täyteen ja joka ei viikkoon söisi.

— Jaa-ah, sanoi Leppiaho, — esimerkiksi kirjailija. Ei enää riippuvaisuutta valtiovaroista, yleisöstä, arvostelusta ...

— Eikä nimistä! jatkoi Loila. — Tulivat nimet tai oli-vat tulematta, julkaisit kirjan vuoden tai kymmenen perästä, et kuolisi nälkään... .

— Vanhaparka, näytäpä nyt kelpaako tämä meidän saunamme mihinkään, huusi Jaakko Tyrni alas kiu-kaalta. — Tämä minun naapurini tässä, tämä suuri liike-mies, tietää sellaisen saunan, joka pitää lämpimänsä koko viikon. Mitä sinä, vanhaparka, siitä sanot? Mitä sinä siellä teetkään — taidat hieroa Paluksen herran niskasuonia. Loukkaus se on meidän saunaa kohtaan, ettei hän tule tänne ylös. Onhan tämä sauna hänelle ennen kelvannut.

Saunaeukko nauroi, likisti työnsä päätteeksi hiukkasen

kovakouraisemmin kirjailija Paluksen hartioita ja läksi tallustelemaan vesisaavia kohden.

Ei se ole mikään käsillä tehty sauna, sanoi eukko, avasi luukun ja tyhjensi vesikipollisen kiukaan mustaan kitaan. — Minä jo sen saunan nimitin. Se oli niin pieni tämä meidän Jaakko ja nukkui mummonsa syliin, mutta se heräsi, kun rovasti vainaja nyrkillään löi saarnatuolin laitaan ja huusi, että siellä palaa tuli yötä päivää muuripadan alla ja padan höyryssä saavat syntiset nähdä sen kuta he himoineet ovat. Siellä näytetään ylensyömäreille sianlihaa ja uunipuuroa ja pannukakkua ja käsi-varren paksuisia makkaroit, mutta eivät saa koskea. Ja juomareille näytetään olutta ja viinaa ja höyry nostaa tuopin juuri käden kohdalle, mutta ei saa koskea siihen. ja jos kuka on ottanut toiselta rahaa tai parin saappaita, tai hopeakellon tai muun tavar, niin sen hän näkee höyryssä ja hikoilee ja huutaa, mutta ei voi koskea. Eikä tuli koskaan sammu eikä löyly lopu. Pirut vain kohen-televat kekäleitä. Sentähden kavahtakaat teitänne! — silloin tämä Jaakko heräsi ja huusi ja mummonsa täytyi nousta ylös ja viedä lapsi kotiin. Mutta aina hän kuitenkin toi hänet kirkkoon, että hän tottuisi Herran huoneeseen. Ja monta saarnaa lapsi kuunteli ja ymmärsi niin että niistä kotonakin puhuttiin. Ne Eliaksenkin vaunut... Muistatkos, kuinka sinä huusit keskellä saarnaa: Jaakkoattoo noutta taivaateen tulitilia vaunuilla! — ei osannut ässää sanoa silloin vielä. Mukavasti se rovasti kertoi. Vaunujen pyörät olivat puhdasta kultaa niin että kun ne yösydännä menivät kylän läpi, niin matalissa majoissakin oli niinkuin auringonpaiste ja kukot heräsivät ja rupesivat laulamaan ja lapset nousivat istumaan ja sanoivat äidille, että äiti antaa leipäkeittoa — kas, siihen aikaan ei ollut kahvia niin viljalti kuin nyt, vaan syötettiin lapsille leipäkeittoa. Ja kyllä sinä sen muistat, kun rovasti puhui Apramista ja Saarasta. .. Heillä oli sellainen leveä kahdenmaattava sänky niinkuin pappilassakin ja taloissa. Niin yhtenä aamuna Aprami sanoo Saarelle, että kuule Saara, minä olen aikonut uhrata Herralle tuon Iisakin, tuon meidän esi-koisen — mitä sinä siihen sanot? Niin Saara kääntyy toiselle kyljelleen ja katsoo Apramiin ja sanoo: uhrata,

tuon meidän esikoisen — oletkos hulluksi tullut, Aprami? Ja Iisakin sänky oli siinä samassa huoneessa ja Iisakkin heräsi ja kuuli isänsä puheen ja rupesi itkemään. Mutta minun piti panna käteni tämän meidän Jaakon suun eteen, sillä hänen kävi kovin surko Iisakkia. Ja vielä illalla, kun hän jo makasi pikku-veikon vieressä niin hän sanoi, että entä jos Aprami tulee ja tahtoo hänetkin uhrata ...

Eukon ääni hukkui nauruun ja huutoihin. Ei toki enempää löylyä tällä hetkellä! Toiset herroista huusivat pintansa palavan, toiset väittivät tukkansa syttyvän tuleen. Jaakko Tyrni itse sanoi, ettei näitä asioita pitänyt kertoa, hän aikoo panna ne kaikki kirjaan, jota hän pian alkaa kirjoittaa. Silloin Orelva yhtäkkiä kysyi, joko tuo rovasti on kuollut. Hän sai kuulla rovastin jo maanneen haudassa kolmekymmentä vuotta ja mummon myöskin. Silloin hän huomautti, että kirjailijat saattavat olla vaarallisia: kaikki eivät odota ihmisen kuolemaa, vaan panevat hänet kirjoihinsa ilmielävänä.

— Sellainen hengen jättiläinen! huusi Palus ja nousi pitkin pituuttaan seisomaan. — Katso vain, Tyrni, ettet pilaa sitä aihetta.

Mitä se tarkoittaa tuo Palus? ajatteli Jaakko Tyrni ja muisti taas, että hän on isäntä ja Palus hänen vieraansa.

— Koetetaan, koetetaan, sanoi hän jotakin sanoakseen.

— Sellainen mielikuvitusihminen! jatkoi Palus.

— Niin, sanoi Orelva, — kun te pysyisittekin mielikuvituksen alalla, tai kuvaisitte ihmisiä vasta kun ovat ennättäneet maata. Mutta kun te kuvaatte elävät ihmiset hevosineen, koirineen päivineen. Niin, niin, sillä lailla te teette, se on selvää se. No, voin todistaa, älkää kannätkö vastaan.

Palus viittasi eukolle, että hän heittäisi löylyä, nauroi ja puheli:

— »Oletkos tullut hulluksi, Aprami!» Ja sellaisia saarnoja sinä Tyrni olet lapsena kuunnellut! Sellainen saarnamies! Mutta se onkin niin, että hänen saunansa se on se perisauna, se, jossa Kain ja Aapeli ensi kerran näkivät päivän paistavan ... Hoo ... hoo ... noo, lyö löylyä, Muusa! Lähdenkin tästä ylös, koska tällä sau-

nalla on niin erinomainen sirkka kuin . . . Onko kukaan koskaan nähnyt saunan sirkkaa? Se on arka ja ujo kuin poro . . . Eikö sieltä ylhäältä jo joku jouda pois, että mies mahtuisi sinne perusasentoonsa? Patenttisaunaan saa lähteä ja ensi kesänä hikoilla saareissaan loput synnit nahastaan. Kyllä siellä on syntejä, se on selvää se! Lyö löylyä, Muusa. Ehkäpä tässäkin vaivaisessa viheläisessä saunassa saa nähdä näkyjä, kun huutaa kunnon rovastin henkeä avukseen. S e oli se peri sauna. Aatami rakensi sen seeteripuista, jotka kantoi hartioillaan, silloin kun enkeli oli läiskäyttänyt kiinni paratiisin portit. Tuu-tuu — Eeva lauleli siellä kehtolauluja Kainille ja Aapelille. Kain jo silloin tuupiskeli Aapelia ja potki häntä vatsaan, kun pojat leikittelivät saunan permannolla. Se kateuden kyykäärme oli luikerrellut ulos paratiisista — suurenko raon se tarvitsee. S e oli se perisauna, herra Valde Orelva, ja tästä on jokainen kansa Baabelin sekoituksesta lähtien alkanut kehittää omaa saunatyyppiä, mikä bambupuusta, mikä koivusta, mikä petäjästä, mikä mistäkin. Sisäänlämpiävä on Suomen kansan hengen tulos ja se on isänmaaton ja petturi, joka sitä rupeaa sorkkimaan ja parantelemaan. Ja sen sanon vielä veli Jaakko Tyrnille, että siksi sinusta ei ole tullut sen enempää, kun olet nuhjannut itseäsi tällaisessa saunassa — mikä tämä on: pahanpäiväinen, vihelijäinen kaljakuurina! Taiteilija tarvitsee helvettiä, piruja jotka kääntelevät kekäleitä hänen allaan yötä ja päivää. Muuten ei tule mitään. Tai tulee mateita — öh! Piru numero yksi on Rakkaus, piru numero kaksi on Kateus, piru numero kolme — mikä sen nimi onkaan? Sanokaa pian nyt, jos tiedätte! Olet kuunnellut sellaista opettajaa, sinä Jaakko Tyrni, kuin kunnon rovasti ja olet kuitenkin rakentanut kuurinan, missä kirjailijoita laiskasti käännellään ja imellytetään kuin maltaita. Anna kivistäsi kaikki kiukku mikä niissä on, sinä Jaakko Tyrnin Muusa, muuten minä mätänen tuohon paikkaan.

— Soh, soh, soh! huudettiin ylhäältä.

Saunaeukko tähtäsi nyt kiukaan nurkkiin, alkaen koillisesta kulmasta ja kuljettaen vesikippoaan järjestyksessä luoteiseen asti, ja joka kerta paukahti panos sillä

tuoreella voimalla, mikä vedellä on, kun se kohtaa vielä koskemattomat kivet...

— ööö ... phöööö ... öh!

— Phhh! Phhh! Phhh!

Kukaan lauteilla ei uskaltanut liikahtaa ennenkuin tulisimmat löylypilvet olivat vaipuneet lattiaa kohden.

Vähitellen kohosi varovasti jokin vihta, sitten toinen ja kolmas ja vihdoin täyttivät läiskähtelyt koko huoneen.

— Veli Palus on tänäpänä melko ankara, sanoi Jaakko Tyrni, koettaen kohteliaalla äänenpainolla tylsentää okaa joka pyrki pistämään esiin hänen sanoistaan. — Kyllähän tässä itsekukin taitaa tuntea puutteensa ja vaillinaisuutensa, mutta toinen asia on ...

— Lapsi tarvitsee äidin, onhan se selvää, helkkarissa! sanoi Palus.

— Uskaltaisin olla hiukan toisella kannalla, väitti Tyrni tällä kertaa vasten parempaa tietoaan. — Kirjailijan taloudellinen asema määrää usein, mitä hän päästää julkisuuteen. Mutta minä palaan näihin asioihin myöhemmin, kun neiti Rastaskin on saapuvilla. Meidänhän piti saada kuulla Saunasaaren patenttisaunasta.

— Kyllä minä, sanoi liikemies, — kyllä minä, se on selvää. Mutta myöhemmin pyydän, minäkin, kysyä teiltä mielikuvitusihmisiltä jotakin ...

— Mikä on meidän kirjailijoiden piru numero kolme? huusi Palus ja lähestyi, vihta kädessä, lauteiden nousua.

Jouna teki hänelle tilaa, liukui hiljaa alas paikaltaan ja astui hikoilevien toveriensa ohitse. Palus tuli ylös, löysi Jounan kattopykälät ja vaikenä.

— Jaa-ah, sanoi Leppiaho, — vai sarvipäitä sinä usutat meidän kimppuumme. Jos sisäänlämpiävä sauna herättää taiteilijan, niin pitäisi meillä olla taiteilijoita kuin kirjavia kissoja, sillä niitä saunoja on vielä ...

— No eikös sitten ole taiteilijoita — anna löylyä Muusa kulta!

— Kaikki kymmenen käskyn synnit ovat kai meidän niinkuin kaikkien muidenkin ihmisten piruja, hymähti Jaakko Tyrni.

— Ehei, sanoi Palus, — meillä on erikoiset hiilenkohtajamme. Rakkaus on numero yksi, siitä ei sovi kiistellä ja Kateus on numero kaksi. Mutta mitä tulee sit-

ten? Muusa, lyö löylyä — tuossa on poika, jonka täytyy hikoilla esiin kirjan nimi.

Minäkin sanoisin nyt jotakin, alkoi Orelva. — Muori ei nyt heittäisi löylyä. Otetaanko ensin se sauna-asia vaiko se toinen? No, arvatkaa nyt sitten ensin, millä lailla se minun patenttisaunani on rakennettu. Jos yksikin arvaa oikein, niin kutsun kaikki hienoilte päivällisille. No, koettakaapas, pojat! Viinipäivällisille, se on selvää se!

— Sinun kattilaasi kuumentavat ne pirut, jotka alkavat kuudennen käskyn jälkeen, sanoi Palus. — Ne seuraavat sinua epäilemättä saareesi ja saunaasi. Ne edelliset ovat hienompaa väkeä. Mutta jos yksikin arvaa, mitä kirjailijan on tehtävä saadakseen ulos sen mikä hänessä palaa, niin minä kutsun teidät kaikki häihini.

Jaakko Tyrni tunsu oikean aidon saunamielialan tänään olevan miltei menetetyn. Häntä kiusasi vanhan Annamarinkin tähden. Mikä Palusta tänään vaivasi? Oliko hän juovuksissa? Oli miltei liikaa useampaan kertaan antaa isännän huomata, että hän katsoi häntä toisarvoiseksi kirjailijaksi. Ja puhua häistään, kun oli naimisissa ja useamman lapsen isä. Ja sitten tämä ihmeellinen pirukeskustelu. Jaakko Tyrni ei uskaltanut katsoa olevansa suorastaan uskonnollinen mies, mutta tämä ei ollut sopivaa. Ja kaikkein vähimmin saunassa. Mahtoiko käydä vaaralliseksi myöhemmin ottaa esiin väkeviä? Jos olisi ollut paljaita herroja, mutta Annikki... Tätä kaikkea ajatellessaan Jaakko Tyrni jatkuvasti puhui saunoista. Mahtoivatko hänen lauseensa pysyä koossa?

— Ei ole sanottu, etten minäkin joskus rakentaisi sisäänlämpiävää sauna, sanoi hän, pakottaen äänensä sävyä leikilliseksi, — jos rahat riittävät. Kyllä me tunnemme sisäänlämpiävän saunan arvon, Annamar ja minä. Mutta me kunnioitamme muitakin saunoja, eikös niin, vanhaparka. Joko minä kerroinkaan: jossakin on käytetty kanuunankuulia kivien asemesta. Ajan merkkejä, ajan merkkejä!

— Kanuunankuulia! kävi kohinana yli lauteiden. Orelva toisteli innostuneena sanaa.

— No, sehän tuli lähelle minun saunaani. Kas, minun patenttisaunani on sekin kohonnut sodan pohjalta. Minun

Mukaani on tehty — no, eikö nyt kukaan arvaa, eikö nyt kenenkään tee mieli juhlapäivällisiä, oletteko te kaikki nyt niin syötetyt. Kanuunankuulia, hehhehheh se kuuluu joltakin se. No, minä tarjoan päivälliset joka tapauksessa, se on selvää se. No, se patenttikiuas se tehdään miinasta — oikeasta räjähtävästä helvetinkojeesta, tietysti kun siltä on sisu otettu pois. Ja näin se tehdään. Katsokaas nyt: jos nyt tässä on sauna — älähän sinä räjähdä, Palus, otat tässä vielä monet makeat löylyt. Vai tekisinkö piirustukset vasta alhaalla, että tuo Jonnakin ne näkisi, koska hän on asiantuntija.

Jouna istui jakkaralla ja saunaekko valeli lämpimällä vedellä hänen selkäänsä.

— En mitenkään ansaitse sellaista nimitystä, kiirehti hän sanomaan. — Tehkää vain piirustus siellä.

— No niin, no, jatkoi Orelva, — kuinka vain, se on selvää se. Ajattelin vain, että asia voisi huvittaa. Sillä saunassani tulee käymään enemmän kirjailijoita ja taiteilijoita kuin liikemiehiä. Minulla on vanha veto siihen suuntaan, vaikka kirjailijat kyllä ovat valmistaneet minulle pienen yllätyksen ja voivat valmistaa useampiakin.

— Mitäs veli nyt, sanoi Tyrni kohteliaasti. — Olen useamman kerran tänä iltana ollut kuulevinani viittauksia, joita en ole ymmärtänyt.

— Kuka teidät tietää! naurahti liikemies. — Joka tapauksessa: tervetuloa Saunasaareen! Siellä sopii kalastella ja kirjoitella. Sauna pysyy aina kuumana, milloin vain haluttaa pistäytyä. No, jos nyt tässä on sauna...

Hän oli puhunut hyvän aikaa ja piirustellut sormellaan polvelleen, kun hän yhtäkkiä kysyi:

— No, mitä sanotte, pojat?

Kun ei kukaan pitkään aikaan vastannut, ryhtyi isäntä puhumaan.

— Erinomaista... eriskummallista. Ei se ollut tyhmä mies, joka sen keksi. Niitä on sellaisia, niinkuin esimerkiksi se joka keksi pyörän — kukaan ei tiedä niiden nimiä. Tulepa olemaan hauskaa koettaa sitä kiuasta. Ja kokoontua saunaasi. Muuten minä sattumalta olen ajatellut juuri samoja asioita kuin veli Orelva. Olen aikonut niistä tänään puhuakin. Me kirjailijat olemme

liian yksiksemme, meidän pitäisi tavata useammin. Voisimme kokoontua tänne meille. Ja mikseikäs sinne saareenkin. Minähän nyt olen siinä onnellisessa asemassa, että minulla on vinttikamarikin vapaana — hyvin rauhallinen huone ...

— No, minulle tulee niitä piirustusten mukaan kaksikin, keskeytti Orelva, — ja niissä saatte huoleti olla ja kirjoittaa. Enkä minä muuta tahdo kuin että panette romaanien ja eeposten perään: Saunasaarella silloin ja silloin.

Palus purskahti suureen nauruun ja pudotti katto-pykälistä jalkansa penkille.

— Saunasaaren kirjatehtaalla silloin ja silloin! huusi hän.

Kaikki vaikenivat. Tyrni tunsu, että nyt pitäisi kii-reesti käydä sovittelemaan. Mutta ennenkuin hän ehti avata suutaan, sanoi Orelva:

— Häh, mitenkä »Saunasaaren kirjatehtaalla»? Teidän hyväännehan tässä ajatellaan, sitä, että saisitte tehdä työtä ja ansaita rahaa.

— Sitähän se ajatteli entinen Faraokin, kun taotti kultaiset kahleet ja panetti hovirunoilijansa jalastaan kiinni niihin — hahhahhah! Hyväntekeväisyyttä on monenlaista, hitto vie!

— Älähän nyt, Palus, koetti Tyrni välittää, — eikö nyt olisi mukavaa useammin tavata, vaihtaa ajatuksia, puhua huolistaan ...

— Näytellä uloslämpivää saunaa, patenttisaunaa, höyrykaappia — kokoontukaa te vain ja lämmittäkää saunanne vaikkapa huolillanne. Minä menen korpeen ja rakennan sinne saunani ja sisään sen pitää lämmitä, niinkuin minun omien ajatustenikin. Sinne kutsun ympärilleni hiljaisia vieraita, sellaisia kuin vanha rovasti.

— Jaa-ah, naurahti Leppiaho, — kukahan täällä on pitänyt suurinta suuta. Tiedätkös sinä, että joka ei täällä ole siivolla, se saa lähteä täältä tiehensä. Täälläkin halutaan hiljaisia vieraita.

Jaakko Tyrni tunsu mielialan entisestäänkin laskevan eikä käsittänyt mikä siihen oikeastaan oli syynä. Paluksen kanssa oli ennen ollut varsin mukavaa. Tänä iltana

hän oli oudon ärtynyt. Jouna oli sentään voittamaton saunatoveri, ei kenenkään kanssa ollut niin turvallista kuin hänen kanssaan. Isäntänä katsoi hän olevansa velvollinen vielä tekemään viimeisen ponnistuksen.

— Epäilemättä saunan salaisuutta täytyy vastaanottaa hiljaisuudessa. Saunaan on kätkeyty salaisuus ja lähinnä se viihtyy juuri vanhassa suomalaisessa saunassa. Jos olen ymmärtänyt Sihveri Paluksen oikein, niin hän tässä sisäänlämpiävässä suorastaan näkee kirjailijan ja taiteilijan symbolin. Hän vihaa kaikkea valhetta, kaikkea ulkopuolista. Kaikkea... helppohintaista. Taide syntyy kovan puserruksen alla. Niinkuin saunan salaisuus selkeentyy tulen ja sauhun myllerryksestä, ilman ulospääsyn helpotusta.

Märkä vihta läiskähti permannolle Jaakko Tyrnin eteen.

— Äh, sanoi Palus, nousi, haroi vettävuotavia hiuksiaan ja astui kumartuen Jaakko Tyrnin eteen. — Vihaanko minä valhetta?

Jaakko Tyrni otti vihdan maasta ja ojensi sen vieraalleen.

— Edellytän sitä.

— Sanoit sanan, Jaakko Tyrni! huudahti Palus. — Se kolmas piru, jota äsken kaipasin luettelostani, se on juuri Valhe. Se se kohentelee lieskaa meidän kirjailijoiden helvetissä. Rakkaus, Kateus, Valhe... Järjestys on hiukan toinen kuin katldsmuksessa.

Orelva purskahti nauruun.

— Antakaahan kun sanon! puhui hän ja nauroi taas: — Kunhan aina valehtelisitte! Mutta kun te pyritte kuvaamaan miehen hevosineen, housuineen päivineen sellaisena kuin hän astuu kadulla.

— Missä käskyssä valhe on kielletty? sanoi Palus, varjellen päätään kolahtamasta kattoon.

Kaikki vaikenivat ja kävivät ajatuksissaan läpi käskysanoja.

— Antakaahan kun sanon, keskeytti yhtäkkiä liike mies Orelva. — Edellytetään että on tällainen tapaus. Tai ei tarvitse edellyttääkään koska se on totta. Eräs kirjailija on tänä jouluna pannut minut kirjaansa. Hän

on kuvannut kuinka minä ratsastan, hattuni, puskani, housuni — kaikki hän on kuvannut. Mitä se on se sel-lainen?

Ihmettelyn ja pahoittelun melu nousi joka taholla. Kysyttiin, kuka kirjailija niin oli tehnyt ja mikä oli kir-jan nimi.

— No, se on nyt sama se, jatkoi Orelva, — mutta tahtoisin vain kysyä teiltä, aiotteko tekin panna minut kirjoihinne.

Jaakko Tyrni vakuutti miltei närkeästyneenä, ettei kukaan todellinen kirjailija valokuvaa. Leppiaho sanoi, että kaikki on sallittua, kunhan se vain on taitavasti tehtyä. Loila puolusti sitä kantaa, että kaikella kuvat-tavalla täytyy olla todellisuuden pohja.

— Taitaa olla viisainta tehdä teistä ero, puheli Orelva puoleksi tosissaan, puoleksi leikillä. — Sekin neitonen, no niin, tuli vahingossa sanottua, että se on neitonen! Hän on vuosikausia kilpaa äitinsä kanssa juoksennellut luonani pyytämässä apua. Ja minä olen auttanut. Ja nyt hän kuvaa kuinka minä ratsastan läpi puiston, jossa tyttököululaiset kulkevat välitunnilla, ja heittelen tas-kustani makeisia.

— Jaa-ah, onko veli sitten tehnyt sillä tavalla? sanoi Leppiaho.

— No, se on selvää se — juuri sen tytön tähden, sen Alman, jonka mielestä se oli niin hauskaa. Mutta että se painatettaisiin kirjaan, se ei ole minusta niin hauskaa.

Jaakko Tyrni oli mykistynyt. Hän tunsii aiheen, ensi hetkellä ei hän päässyt selville siitä, missä oh sen luke-nut. Vihdoin hän muisti sen sisältyneen erääseen niistä lukuisista käsikirjoituksista, joita vasta-alkajien oli tapana lähettää hänen arvosteltavilleen. Aivan oikein, hän oli joskus käynyt läpi kouluromaania, jossa todelli-suudentuntu oli varsin paljas. Siinä kuvattiin varaton ja tietenkin kaunis koulutyttö, johon sekä hänen historian-opettajansa että hänen auttajansa, vanhapoika rakastui-vat. Tekijättären ristinimi taisi todella olla Alma — ja olikin. Jaakko Tyrni ei ollut häntä koskaan nähnyt. Hän oli kirjoittanut hänelle ystävällisen kirjeen, niinkuin hänen tapansa oli. Mutta että siinä kuvattiin Orelvaa, sitä ei hän ollut tietänyt, ja oikeastaanhan hän vasta

viime kesänä oli tutustunutkin tähän taiteilijoiden ystävään. Nyt täytyi koettaa päästä irti ikävästä asiasta.

— Minä luulen, alkoi hän kesken kaiken, — että tyttäreni siellä kohta saa ruuan valmiiksi. Sanopa sinäkin Jouna, jotakin, muuten luulemme sinun punovan pauvoja ja panevan meidät kaikki kirjoihisi. Kysypä sentään ensin Rekolalta, mitä kello jo onkaan.

Kukaan ei kuunnellut häntä. Taitaa olla kenenkään johtamatta tämä joukko, ajatteli hän. Kunhan saisi sovitetuksi Orelvan. Mukava mies monessa suhteessa.

— Jaa-ah, korotti Leppiaho äänensä ja äänestä saattoi kuulla, että huulet voimakkaasti kääntyivät sisäänpäin — minä sanon spartalaisten kanssa: kaikkea saa tehdä kun ei joudu kiinni. Neitonen on joutunut kiinni, siis hän on tehnyt tyhmyyden.

— Sanokaa suoraan, huudahti Orelva keskelle hänen puhettaan, — onko täälläkin joukossa joku, joka on aikonut kuvata minua? En suutu, sanokaa pois. On vain hyvä olla varuillaan. Sinä, Loila, sinähän kuulut panneen kirjoihisi isän, äidin, veljen ja sisaren, ystävistä puhumattakaan — millaiseksi aiot kuvata minut? No, se on selvää — te kävitte kaikki niin äänettömiksi, olette kaikki taitaneet ajatella minua. Sanokaa pois: onko ketään, joka ei ole aikonut käyttää minua mallina. Tämähän on hemmetin hauskaa. Ei suututa, ei suututa, se on selvää se.

Taasen vikuroi mieliala pahankurisen varsan tavalla. Jaakko Tyrni isäntänä tunsii jälleen olevansa tuomittu käymään varsaa suitsista kiinni ja huusi nauraen alas permannolle:

— Annapas löylyä, vanhaparka. Jokos sinä, Jouna, sait tietää kellon. Kas, veli Orelva, sinä olet niin kokonainen persoonallisuus, ettei sinun pidä ihmetellä, jos jonkun tekisi mieli kuvata sinua...

— Niin, niin, vilkastui Loila, — sinä olet sellainen, että hyppysiä syhyy. Minä tunnustan, että jo sinun silkisukkasi tuolla etuhuoneessa johdattivat minut kiusaukseen. Minä sanon suoraan, että kirjoitan elävistä ihmisistä, mistä sitten kirjoittaisin. Ja minusta saa myöskin kirjoittaa.

— Jaa-ah, sen aiheen olet jo itse tyhjentänyt! sanoi Leppiaho.

— Noh, jos kuvaatte minua ja teette työtä minun vinttikamarissani, puhui Orelva, — niin ei pitäisi olla paljon pyydetty, että panette kirjan loppuun: Saunasaaressa silloin ja silloin. Ei, ei, ei suututa, se on selvää se.

Orelva nauroi ja Jaakko Tyrni tunsii mielialan vapautuneen pahimmasta vaarastaan.

— Esikuviahan taiteilijalla täytyy olla, sanoi hän levollisena, — mallista on vain täytynyt tulla taideteos. »Dichtung und Wahrheit«, runoa ja totta. Jouna, miten myöhäistä onkaan?

Jouna ei ollut vastannut, kun Orelva kääntyi hänen puoleensa.

— Herra Jouna, te kun ette enää kirjoita ja te kun ette ole ottanut osaa keskusteluun, sanokaa te: miltä se teistä näyttää, että kirjailija nauttii toisen ystävyyttä, käyttää häntä takaajanaan, ottaa häneltä rahaa ja sitten tekee hänet kirjassaan naurunalaiseksi?

Kaikki odottivat ääneti. Jouna oli mahtanut keskustelun kuluessa vakiinnuttaa mielipiteensä, koska hänen vastauksensa oli niin valmis.

— Pysyköön suutari lestissään ja ammattivalehtelija valheessaan.

— Ammattivalehtelija valheessaan! kuului kaikuna lauteilta.

Kaikki puhuivat yhtäkaa.

— Se oli miehen sana, puhkesi Orelva ihastuneena puhumaan. — Sitähän minäkin, että sitten voi kuka hyvänsä kirjoittaa, jos kirjoittaa niinkuin asiat ovat. Minäkin kirjoitan sitten kirjoja ja kuvaan teidät kaikki, se on selvää se.

— Ei tule mitään, ei tule mitään, huusi Loila, — jollei ole todellisuuden pohjaa. Kuka lukee sellaista vere-töntä roskaa. Totuutta, totuutta... !

— Ammattivalehtelija valheessaan! toisteli Palus nau-rulla, joka muistutti hirnuntaa. Lauri Jouna, »Jout-senten» runoilija, mikset enää kirjoita?

Jaakko Tyrni tiesi Paluksen viime sanoillaan kosket-tavan keskelle Jounan kipeintä kohtaa. Hän oli ollut suutuksissa Jounalle, mutta nyt hän olisi halunnut häntä

säästää. Jouna oli sentään mies: hän laski leikkiä tästä keskeisimmästä surustaan.

— Valhe, sanoi hän, — kuka nimitti sitä paholaiseksi? Valhe on toki kirjailijan suojelusenkeli. Kirjailijahan tekee tyhjästä, jos hän on aitoa laatua. Siis ammatti-valehtelija. Joka ei osaa tätä ammattia, se vaietkoon.

— Senkö tähden te olette vaiennut? sanoi Palus taas armottomasti kuin lapsi.

Jouna ei enää vastannut, vaan avasi etuhuoneen oven ja hävisi sinne.

Hän kuuli takanaan Paluksen äänen, joka ilmaisi hyväksymistä, Loilan joka puolusti päinvastaista kantansa kuin hengenhädässä, Tyrnin, joka koetti sovittaa ja Orelvan ja Leppiahon, jotka nauroivat. Lauri Jouna tunsu taas vanhan arpensa avautuneen. »Te joka ette enää kirjoita», »senkötähden te olette vaiennut!» Niin he sanoivat eivätkä tietäneet mitä tekivät. Hukkaan mennyt elämä hän oli, »Joutsenten» runoilija. Hänellä oli kerran ollut usko luovaan voimaansa, silloin kun hän julkaisi kokoelmansa, ja senjälkeen: ei mitään! Hänelle tuli tukahduttavana se tunne, joka häntä jo vuosikausia oli vaivannut: että hänen suunsa oli täynnä multaa, ettei hänellä enää ollut sijaa elävien joukossa, että hänen oli mentävä yksinäisyyteen niinkuin kuolevat eläimet ja kaivauduttava maahan. Häntä vilutti. Silloin hän huomasi edessään miehen täysissä vaatteissa, hattu päässä — kirjoittiko hän seinään jotain tuomiota? Hän kirjoitti hiilellä ja hiilestä mureni kappaleita. Jouna sai jollakin lailla lievennystä hiilenmurusilta, joita putoili... Sehän olikin Rekola. Mitä hän olikaan tehnyt? Seinälle oli syntynyt kuva.

— Heh, sanoi maalari, — tässä on minun saunani. Tulet juuri parahiksi. Sanopa nyt, minkä moton antaisimme löylyjuhlalleni? Et taida saada selvää. Olen hiukan naamioinut saunaseuraamme.

Jouna sai hartioilleen lakanan ja katseli. Höyrypilvien takaa häämötti tuttu saunaseura, asetettuna lauteille samassa järjestyksessä jossa se vieläkin oh. Kasvoja vain oli kehitetty niin että niiden takana aavisti kukon, jalopeuran, aasin, pukin ja ketun piirteet. Alhaalla seisoi nainen, heittäen löylyä. Löylypilvet

ympäröivät häntä. Hänet tunsu helposti — Annikki Rastas. Jouna nyökytti päätään ja hymyili. Joka uudelta piirteeltä, jonka hän käsitti, hän naurahti. Vihdoin hän täysin keventyneellä mielellä lausui:

Erinomaista... erinomaista. Tiedän jo lauseenkin . . .

— Vai niin, sanoi Rekola huvitettuna ja taipui vielä kuvansa puoleen lisätäkseen muuripadan alle halkoja.

— Minullakin on nyt lause.

— Kirjoita sinä vain ensin, sanoi Jouna.

— Kirjoitetaan sitten. Tämä on lause, jota neiti Rastas sopertaa unissaankin. Se on hänen elämänohjeensa.

Ja Rekola kirjoitti seinään:

On meurt deux fois, je le vois bien,
Cesser d'aimer et d'être aimable
C'est une mort insupportable —
Cesser de vivre, ce n'est rien.

Jouna seiso i ääneti ja seurasi hiilen jälkeä värittömällä paperilla.

Mikä se oli? Nyt taasen!

Ikkunaan heitettiin lunta.

— Neiti Tyrni käsk ee sanoa, että kaksi tuntia on kulunut, ruoka jäähtyy ja naiset kuolevat ikävään.

— Mitä? huudettiin saunasta. — Kuka siellä on?

Nuori miehenään i toisti äskeisen lauseensa kuin ulkoläksyn.

Rekola veti esiin paperossilaatikkonsa, kurottautui kynttilän liekkiä kohden ja sanoi:

— Hyvä, minä olenkin jo saanut saunasta kaulaa myöten. Sano nyt lauseesi, sinä.

Jouna ravisti päätään ja alkoi pitää kiirettä.

— Ei tämä enää kaippaa mitään, sanoi hän. — Se on hyvä näin.

— Seuranpett äjä, sanoi Rekola, — sinun täytyy sanoa. »Ammattivalehtelijat helvetissään», sitäkö ajattelit?

— No, vaikkapa niinkin.

— Sinulla on jotain muuta mielessä.

Jouna otti lattialta hiilenkappaleen ja kirjoitti:

Opin sauna
autuas aina.

Saunassa huutelivat herrat lähtölöylyä.

Tunnelma tuli, tuo kallisarvoinen hyvä olo, jonka lakeja on yhtä mahdoton määritellä kuin taiteellisen inspiration. Onnellinen mieliala oli tänään ollut vaarassa enemmän kuin kerran. Saunassakin olivat Paluksen purkaukset saattaneet sen horjumaan. Ja muutenkin oli usealla tavalla ollut havaittavissa taipumusta ärtyisyyteen. Sisään palatessa mieliala vielä yhtäkkiä kävi uhatuksi, neiti Kiviluoto ja hänen suojelijansa herra Orelva kun joutuivat vastatusten. Jo sinä aikana, jolloin neiti Kiviluoto punastuen piti puhettaan Jaakko Tyrnille, huudahtaen tuontuostakin: te itse! ja vakuuttaen, ettei hänen kirjansa ilman Jaakko Tyrnin apua koskaan olisi tullut julkisuuteen — jo sinä aikana osoitti Orelva peittelemättä paheksumistaan. Vai niin, tämä neitonen täällä! Ja ihka uusissa tamineissa — silkkiä ja hopeinen laukku! Olipa sitä soma katsella. Eikö Tyrnilän herra tietänyt kuka se oli, tuo herttainen siippa? Sehän oli se Alma, josta juuri saunassa oli puhuttu, se joka kirjoitti kirjoja tuttavistaan. Tahtoiko Jaakko Tyrni, että tästäkin illasta tulisi kirja — no, sitten oli oikea henkilö kutsuttu taloon. Mutta mitä pirua hänet, Valde Orelva, kutsuttiin yhtäikaa. Hän kiittää kunniaa. Mitä kello nyt onkaan? Koska ne junat menevätkään? Leppiaho, joka huvitettuna seurasi Orelvaa, livahti yhtäkkiä ulos, löysi helposti Orelvan päällystakin ja piilotti sen. Kun liikemies lähti sitä hakemaan ei sitä ollut missään. Hänen ei tarvinnut nähdä tätä vaatekappalettaan, ainoastaan saada käsiinsä sen silkkinen vuori. Kaiken aikaa hänen haeskellessaan kuului salista: »... meillä oli vastustamaton halu tänne. Haunia Vuorinen, joka on niin ujo ... Hän sanoi lähettäneensä kirjansa. Hän on myöskin meidän luokalta, meitä on kolme, jotka julkaisimme jouluksi. Mutta ilman teitä, herra Tyrni — ah, te itse! Ajattele, Aarre, me olemme täällä...» Orelvan käsi ei tavannut mitä se haki ja liikemies palasi kiukkuisena saliin. Siinä he sitten joutuivat silmä silmää vastaan, nuori kirjailijatar ja hänen suojelijansa. Nuori neiti punastui ja hämääntyi, mutta kun hän oli kaunis ihmislapsi, niin se vain puki häntä ja hankki hänelle uusia suojelijoita. Loila seisoi pian hänen toisella puolellaan, toisella Leppiaho. Tuli ilmi

muitakin vaikeita asianhaaroja. Tyrni oli lukenut läpi pahankurisen kirjan käsikirjoituksen ja Rastas oli arvostellut sen, antamatta neitoselle sitä nuuskaa mitä hän ansaitsi. Orelvan pilveileminen hukutettiin kuitenkin yleiseen iloisuuteen. Hän vakuutti panevansa tämän kepposen hampaankoloon ja vielä tarjoavansa kirjailijoille sellaisen löylyn että he sen muistavat. Ei siitä joukosta suotta varoitettu ihmistä. Jos he olisivatkin pysyneet lestissään, ammattivalehtelijoina, mutta ruveta kuvaamaan lähimmäistään niin että hänen housunsakin tunki. Orelva jäi yksinään ja murjotteli turhaan. Kaikki muut olivat kauniin nuoren Alman puolella ja vakuuttivat kovaäänisesti, ettei kukaan ihminen, joka kirjan luki, tullut ajatelleeksi Valde Orelvaa. Ratsastajiahan oli niin paljon ja ristiruutuaisia housuja oli myöskin paljon. Tyttökoululaiset, jotka olivat poimineet karamellit maasta — he pysyivät tyttökoulunsa seinien sisäpuolella. Hemmetissä, hehän olivat kaikki ylioppilaita nyt ja heillä oli yhtä hyvä supliiki kuin tällä tässä. Molemmiin puolin neiti Kiviluotoa seisoi ritari, heilutellen sanan miekkaa ja vastaten hänen puolestaan niin ettei hänen itsensä tarvinnut muuta kuin hymyillä puolelle ja toiselle. Hänen vanha ihailijansa, Salmensuu, seisoi hiukan hyljättynä, käsivarrella hopeinen laukku, ja kuunteli väitelyä. Tästä ryhmästä erosivat pian Tyrni, Jouna ja Rekola, siirtyäkseen Annikki Rastaan ympärille. He puhuivat kuvasta, jonka maalari oli tehnyt saunakamarin seinään. Nerokas kuva se oli. Siinä oli esitettynä luomakunta saunanlauteilla. Jokainen ihmiseläin tai eläin-ihminen puolusti paikkaansa löylyssä, ikäänkuin se olisi ollut uhattu valtaistuini. Nainen piti heidän saunansa kuumana. Rekola koetti selvästi johtaa keskustelua siihen suuntaan, että olisi tullut ilmi kenen piirteet tälle Vestalle oli annettu, mutta Jaakko Tyrni johti puhetta toisaalle. Kuvalle oli annettu motto — saattoiko neiti Rastas arvata, mikä? Annikki oli lumoava, kun hän mietti. Jaakko Tyrni tunki, että hänen vielä tänä iltana täytyy saada puhua hänen kanssaan kahden. Rekola seurasi hänen käsiensä tuttuja liikkeitä — ei kenelläkään ihmisellä ollut sellaisia käsiä! Vihdoin lausui kirjailijatar jonkin Goethen viisauden ja sanoi läh-

tevänsä katsomaan kuvaa. Hän sai nyt kuulla sekä ranskalaisen lauseen että suomalaisen. Nerokasta - todella sama asia, vaikka matkan päästä! Rekola tarttui rupeamaan oppaaksi läpi pimeän, mutta Tyrni pidätti taasen. Hän mietti kysymystä, ottaisiko pöytään ryypyn, vai eikö. Jos olisi tietänyt, miten Annikki suhtautui asiaan ja jollei Palus olisi ollut täällä. Niinikään häiritsivät molemmat nuorimmat kirjailijat, suorastaan saattoi hermostua siitä, että he olivat tulleet juuri tänään. Palus kulki edestakaisin huoneessa, ottaen lennosta kiinni jonkin äänekkäästi lausutun sanan ja toistaen sen. Hänen hiuksensa kaipasivat kampaa ja lieneekö hän ajatellut ryppyäkin. Yhtäkkiä saattoi hän itsekseen purskahtaa nauruun ja sanoa: oletkos tullut hulluksi, Aprami? Jaakko Tyrni huomautti neiti Rastalle, että tie saunaan oli jäänyt hiekoittamatta ja että päivällinen kai heti olisi valmis. Tekikö Annikin mieli jäädä kahdenkesken Rekolan kanssa? Hän vakuutti ennenkin selviytyneensä liukkaista teistä. Rekola katseli hänen käsiään. Hitto vie, mitä hänkin tarkoitti? Vieläkö heidän välillään oli jotakin? Jaakko Tyrni tunsu tarvitsewansa viinaa ja välittävänsä vähät siitä, mitä se vaikutti Orelvan kasvattityttöreen tai muihin. Hän läksi nopeasti ruokasaliin ja palasi hetkisen perästä kutsumaan aterialle.

Pöytään asettuessa puuttui sekä isännän että emännän ohjaus. Ainoa jolle isäntä osoitti paikan, oli neiti Rastas. Hän joutui Orelvan viereen ja Rekola asettui hänen toiselle puolelleen. Tekikö Rekola kiusaa? Jaakko Tyrni tarttui viinapulloon ja kaasi naapureilleen. Mutta missä oli neiti Tyrni? Sekä Palus että Jouna nousivat istuimiltaan ja sanoivat, etteivät nauti ainoaakaan palaa, jollei neiti Tyrni istu pöydässä.

— Minun vieressäni! huusi Palus. — Te, nuoriherra, saatte kunnian olla tarjoilijana, mutta älkää käykö liian itserakkaaksi!

Hän viittasi runoilija Salmensuulle, joka nopeasti nousi ja syöksyi sitä ovea kohden, jonka arveli vievän keittiöön. Ella Tyrnin harmaa olemus tuli sieltä häntä vastaan. Isäntä kehoitti tarttumaan laseihin, mutta vieraat vaativat ensin kirjailijan tyttärtä pöytään.

— Tänne minun viereeni! toisti Palus.

Haettiin lautasia ja tuoli, Ella Tyrnin täytyi istuutua mukaan. Hän joutui entistä huonommalle tuulelle eikä salannut sitä. Lasit tyhjennettiin ja täytettiin uudelleen. Mieliala nousi. Jokaisesta pienestä kommelluksesta, joka pöydässä sattui, tuli uusi rattoisuuden lisä. Kaikki maistui erinomaiselta, kyllä oli talossa hyvä keittäjätar. Pian oli pöytäkunta jakautunut ryhmiin, joissa kussakin oli oma keskipisteensä ja joissa keskusteltiin eri asioista. Annikki Rastaan ympärillä puhuttiin teatterista, näyttämöllepanosta, näytelmän ohjauksesta ja arvostelusta. Orelva sanoi kaikkiin neiti Rastaan huomautuksiin jaa ja aamen. Rekola pani kaikkea vastaan. Neiti Rastas ei ryhtynyt väittelyyn, kohautteli vain olkapäitään ja hymyili. Hän oli tuntenut vanhan ihailijansa pitkästä aikaa hakevan lähentelyä ja loi tuontuostakin silmäyksensä Orelvan ohitse Jaakko Tyrniin — Rekola sai sen nähdä, miksi hän oli mennyt naimisiin toisen kanssa! Yksikään näistä silmäyksistä ei jäänyt Ella Tyrniltä näkemättä. Vaikeaa oli päästä hänen kanssaan keskusteluun. Palus koetteli käydä kiinni eri aiheisiin, mutta aina hän vain tapasi itsensä keskustelemassa Jounan kanssa. Toisella puolen pöytää istui neiti Kiviluoto kysymysten ja vastausten ristitulella, jota Loila ja Leppiaho ylläpitivät. Orelva saattoi nähdä turvattinsa verevän punastuksen, molempien kirjailijoiden suitsuttaessa ihailua hänen edessään. Loila on pikiintynyt, totesi liikemies, ja Leppiaho tekee hänelle kiusaa. Vai olisiko Leppiahokin rakastunut? Vähät minä, kunhan saa sellaisen, joka jaksaa hänet ja hänen äitinsä elättää! Kirjoittakoot nyt toisistaan, nuo kirjailijat, hyvä kun pääsee heistä eroon! Mutta tätä ajatellessa oli liikemies Orelvalla tarve antaa silkkiin puetun talonmiehentyttären nähdä, että hän voi saada vaikkapa tämän kuuluisan kirjailijattaren tästä, jos hän haluaa. Ja Valde Orelva ehdotti tarpeettoman suurella äänellä, että neiti Rastas ensi kauniina päivänä lähtisi hänen kanssaan ratsastamaan. Se oli erittäin terveellistä henkisen työn tekijöille. Orelva tiesi ehdottaa hevosenkin. Se oli paras hevonen koko kaupungissa, herkkä ja tunteellinen kuin vuorikauris. Kuinka se huulillaan otti sokeria — niitä

oli naisia, jotka suutelivat sen turpaa, niin viehättävä se oli! Ja Orelva painoi suudelman omille sormilleen ja lähetti sen kaukaisuuteen, missä neiti Rastaan tuleva ratsu varmaan tällä hetkellä seisoi hyvin puhdistettuna ja peitettynä appeensa ääressä. Jonkin verran esteltyään löivät he »kättä päälle» ja neiti Rastas ryhtyi valloittamaan Jaakko Tyrniä mukaan ratsastusretkillä Eikö Pikku kelvannut ratsuksi? Silloin Ella Tyrnin silmät, jotka kaiken iltaa olivat kipunoineet ivaa sekä puolelle että toiselle, leimuten hakivat neiti Rastaan kasvoja. Sitten ne jäykkinä pysähtyivät isään. Jaakko Tyrni selitti, että he täällä vain hiihtävät, eivät he ratsastusta ajattele. Palus riemastui — olisihan hänen pitänyt tietää, miten Ella Tyrnin sai näyttämään sekä silmänsä että hampaansa. Hän aasi — tällaisten tyttöjen kanssa täytyy keskustella hevosista tai koirista. Ja hän rupesi moittimaan ratsastusta, kukaan kunnollinen ihminen ei pane hevostansa sellaiseen. Eikä kukaan säädyllinen ihminen ratsasta. Ne ovat elostelevat miehet ja puoli-maailman naiset, jotka saattavat iskeä kannuksensa hevosen kylkeen. Tavallisesti hän oli ajatellut ja puhunut aivan toisin, nimittäin aivan päinvastoin. Mutta nyt hän oli astunut tälle tielle ja uskoi sitä kulkiensa pääsevänsä perille nopeammin. Joka voimალauseelta loi Ella Tyrni häneen lyhyen katseen. Hänen silmäyksensä olivat kuin kylmät salamat, jotka samassa hetkessä syttyvät ja sammuvat. Annikki Rastas paloi kuin suuri sähköliekki. Nuori Alma Kiviluoto muistutti juhannuskokkoa, jota kylän pojat sytyttävät ja joka ärsyttäen antaa heidän turhaan sytytellä. Tuontuostakin hyppeli keskustelu yli pöydän ja herätti yhteisen naurun. Kun Orelva rupesi neiti Rastalle kertomaan rovasti vainajan saarnoista, niin Palus yhtäkkiä ilman muuta vei sanat hänen suustaan, esitti kaikki mitä oli kuullut saunassa ja paljon lisää. Annikki Rastas nauroi menehtyäkseen, leikitellen käsillään, ikäänkuin joillakin valkeilla kukkasilla, joita vei suunsa eteen.

— Arkki seisoi siinä Punaisenmeren rannassa, puhui Palus, katsellen yli pöytäkunnan, — ja Noa hääräsi kannella. Oli siinä kapteenilla työtä katsoa, että kaikki pariskunnat tulivat mukaan. Hevoset astuivat kaikista

ensinnä — Noa oli viisas mies ja tiesi arvojärjestykset. Sitten tulivat suuret lempeät puhvelit ja puhvelittaret. »Ihmiset ja apinat ovat tarkastettavat!» huusi Noa matruuseilleen. »Muuten he tuovat mukanaan kokaiinia, nikotiinia, alkoholia ja sensellaista. Tarkastakaa, pojat, Aatami ja Eeva!» Ja rovasti iski nyrkkinsä saarnatuolin laitaan niin että kirjanalustasta lensi kappale mummon päähän, joka istui penkissä keskellä kirkkoa, sylissään pieni Jaakko Tyrni.

„. Kaikelle sitä nauretaankin! sanoi Ella Tyrni ja iski kämmenensä pöytään.

Hän oli ymmällä tästä valehtelemisesta.

Kaikki nauroivat todella. Jounakin. Ja isä — kaikelle roskalle kannattikin.

— Minä voin lahjoittaa asianomaisen saarnatuolin kappaleen veli Palukselle, sanoi isä. — Tietysti se on minulla perhemuseossa. Varmaan siinä on talismaanin voima.

— Mutta kun se ei ole totta, sanoi kirjailijan tytär. — Jouna-setä, sano heille, että hän valehtelee. Ei isällä ole mitään sellaista kappaletta.

Orelva lakkasi nauramasta ja kiinnitti huomionsa tyttöön, joka keskellä yleistä iloisuutta istui suuttumusta leimuten.

— Niin sitä pitää! huudahti hän. — Palus tekee aivan oikein, se on selvää se. Hän on todellinen ammatti-valehtelija. Kim hän joskus panee meidät kirjoihinsa, niin neiti Tyrni on rillisilmäinen kotiopettajatar ja minä olen puotipoika. Ei kukaan pääse nostamaan naamiota ja sanomaan: se henkilö tarkoittaa sitä ja sitä.

Orelvan silmäys sattui Alma Kiviluotoon kuin oikein tähdätyt nuoli ja pakotti hänet esiintymään.

— Mutta Haunia Vuorisenkin runoelmassa tunnetaan ihmiset! sanoi hän kuumen poskin ja painui samassa Loilan ja Leppiahon väliin.

Jaakko Tyrniltä meni lukkoon ajatus, jonka hän juuri oli aikonut lausua. Tuo nuori neiti näytti tulleen tänne oikein hänen vastukseksen, pilaamaan hänen iltaansa. Nyt näki Annikki mitä hän ajatteli. Ja Jouna näki sen myöskin. Ruostetta, ajatteli tietysti Jouna. Onneksi sanoi joku juuri tällä hetkellä lauseen, johon Tyrni saat-

toi käydä kiinni. Leppiaho se oli. Jaakko Tyrni tuijotti häneen ja hän uudisti:

— Muusa ei minusta tänä iltana ollut oikein vireessä.

— Oltiin ehkä hiukan vallattomia, vastasi Tyrni.

Puhuttiin paholaisista ja savimöhkäleistä ja katkismuksesta. Muusa on vanhanajan ihmisiä. Mutta ehkä minä säänkin käyttää hyväkseni tilaisuutta ja...

Sillä hetkellä näki kirjailija edessään pöytäseuran josakin loitossa epämääräisyydessä ja yhden joka seisoi pitämässä puhetta. »Kaiken iltaa oli häntä vaivannut eräänlainen epävarmuus, nyt hän yhtäkkiä löysi oikean otteen ja tunsu hallitsevansa. Vielä hänen kädessään oli peräsin, vielä hänen purtensa oli valmis uhmaamaan myrskyä. Sinä Punapurje kaukana taivaanrannalla, tässä on vielä edessä kareja ja matalikkoja...» Jaakko Tyrni puhui vierailleen siitä mitä hän aamulla oli ajatellut, mutta hänen silmänsä näkivät toisia lauseita, ikäänkuin ne olisivat olleet kirjoitettuna hänen omalla käsialallaan hänen eteensä. Ja jota kauniimmista asioista hänen suunsa puhui, sitä katkerimpia sanoja näkivät hänen silmänsä.

— Sitä minä olen ajatellut, sanoivat hänen huulensa, — että tahtoisin olla arvoisille tovereilleni joksikin avuksi, minä kun nyt olen siinä onnellisessa asemassa, että minulla on tämä koti. Ja toivoisin että tapaisimme useammin ja keskustelisimme siitä miten voisimme korottaa työtehoamme ja...

Haunia Vuorinen, Haunia Vuorinen, lukivat silmät, minä en tule tuntemaan sääliä. Minä tulen murskaamaan sinut. Sinä luulet, että noin vain tullaan ja ajetaan kumoon toinen. Tiedä sinä, että minä olen uhrannut öitteni unen ja minun selkäni on kyyristynyt työpöydän ääressä...

Iloisen humun ja kiitosten kaikuessa noustiin pöydästä ja hajaannuttiin pitkin taloa. Suurin osa joutui kirjailijan työhuoneeseen ja siellä kuului Jaakko Tyrni ker-tovan laakeriseppeleistään ja Rastas keskeyttelevän häntä huudahduksillaan.

— Ne ovat taas käyneet täällä ottamassa lehtiä, kuului Jaakko Tyrnin ääni. — No, ryydiksi keittoihinsa, mihinkä muuhun.

— Käytetäänkö teidän laakeriseppeleitänne keittiössä? sanoi neiti Rastas.

Nousi äänekäs melu.

- Eräänlaisena ryytinähän ne ovat annetutkin, selitti Jaakko Tyrni nauraen. — Ella ei pane arvoa ulkonaisille asioille.

Mikä tyttö! huusi Palus, — pistää isänsä laakeriseppeleet pataan pippurin ja sipulin sekaan! Neiti Tyrni, missä te olette?

Ella kuuli tämän kaiken ruokasaliin ja työnsi nopeasti käsivarrellaan auki keittiön oven. Siellä laski hän suuren kantamuksen pöydälle, jonka ääressä Helmisen kalpea Armas ja vanha Annamar istuivat. Ellasta tuntui taasen hyvältä, ikäänkuin hän olisi päässyt hullujenhuoneesta viisaitten ihmisten joukkoon. Pitkän hennon pojan edessä oli annos jotakin hyvää ja Senja koetti kääntää Ellan huomion toisaalle. Annamar auttoi häntä. Herrat olivat antaneet hyvästi juomarahaa, Jounakin oli antanut. Eukko nauroi.

— Ella saa jotakin! kuiskasi hän ja tönäisi Ellaa käsi-varteen. — Jouluksi Ella saa. No, sitävartenhan minä olen pannut talteen rahat. Tahtooko Ella mieluummin sateenvarjon vai kalossit.

Senjan toruessa vanhusta siitä että hän ennen aikaa ilmaisi joulusalaisuuden, näki Ella yhtäkkiä jotakin, jota ei hän koskaan ollut tullut ajatelleeksi: Annamar rakasti häntä. Ellaa! Hänen vanhoista ryppyisistä kasvoistaan loisti onnellinen hellyys, kun hän hiljaa lausui sanat: tahtooko Ella mieluummin sateenvarjon vai kalossit? Siinä paloi sydän kuin liekillä — Ella oli nähnyt jossakin kuvassa sydämen, josta nousi liekki. Se oli kai esittänyt Kristuksen sydäntä. Mutta liekki nousi jokaisesta sydäimestä. Tuolla takana paloi harmaan Senjan sydän kalpealle pojalle, joka tässä istui vanhuksen vieressä. Ja tuolla sisällä, isän meluavassa vierasjoukossa hakivat sydämet toisiaan kuin lapset, jotka leikkivät sokkosilla. Kenen sydäntä haki hänen, Ellan sydän? Myrkky sentään, mitä hän ajatteli! Isän ja Rastaa sydämet hakivat toisiaan ...

— Eihän avanto vielä ole jäätynyt? kysyi hän Annamarilta.

Ja taasen katsoi vanha vaimo häneen iloisella hellyydellä ja kosketti hänen kättään.

Mitä tämä oli? Ellaa kammotti omituisesti. Hän oli satoja kertoja nähnyt vanhan Annamarin. Mutta ei koskaan sillä lailla kuin nyt. Tänään hän näki paljaita palavia sydämiä. Myrkkyy vie! Sellaista se oli kun oli hullujen kanssa: tuli itse hulluksi.

— Särje jää, vanhaparka, kuiskasi hän, — minun täytyy päästä uimaan. Särje jää, anna se joululahja. Minä en tarvitse sateenvarjoa enkä kalosseja.

Hän vei sisään kahvitarjottimen ja tunsu, ettei hän pitänyt isän vanhasta hoitajattaresta sillä tavalla kuin tämä hänestä. Hänen sydämensä ikävöi talliin, hevosen luo. Ja sinne hän menee, jahka tästä saa sisään kaikki. Ei kai sydämiä kuitenkaan voi erottaa — mitä ihmettä, oliko hän näin väsynyt? Ehei, ei sittenkään hän huoli tänne mitään äitipuolta! Isä saa tulla toimeen niinkuin ennenkin. On tässä eletty ilman Rastastakin.

Haunia Vuorinen!

Kun Ella muisti tämän nimen, oli kuin hänen olisi pitänyt tehdä Rastaan kanssa liitto isän suojelemiseksi. Myrkkyy sentään, mikä hitto hänen tänään oli?

Salin punaisessa sohvassa istui neiti Kiviluoto, hypistellen valkoista langanpäättä, joka oli irtaantunut äskeisestä ompeleesta. Loila hikoili hänen edessään, etsien sanoja. Leppiaho kuljeskeli kynsiään pureskellen ja katseli heihin salaa. Jopa katsoi Loila naista silmiin, jopa oli joutunut onkeen kuin hauki! Nuoret eivät kuulleet, kun Ella pyysi heitä juomaan kahvia. Hän päätti tuoda kahvin tänne heidän eteensä, jotta he tulisivat järkiinsä. Tämä oli käsittämätöntä: lähdettyään heidän luotaan, näki hän heidät kolmena sydämenä, jotka paloiivat värisevällä liekillä. Hullujen joukossa tulee hulluksi!

Isän sohvassa istui Palus, edessään tyhjä konjakkilasi ja rukoili Jounalta jotakin. Oliko Jouna-setä kipeä? Kun Ella astui huoneeseen, nousi hän, otti Ellaa ranteesta ja sanoi hiljaa jotakin. Ella ei kuullut, sillä hän huomasi samassa hetkessä isän kirjoitustuolissaan ja Rastaan kumartuneena pöytää vasten, valkoiset kädet imupaperilla, joka oli haaltunut ja täynnä mustetahroja.

Hän piteli sormissaan isän kynää ja pani siihen kaiken hellyyden, jota ei hän vielä kehdannut osoittaa isälle. Luuliko hän voivansa salata sen?

— Älä tule tänne, lausui ääni Ellan vierellä ja käsi pyrki johdattamaan häntä pois.

— Miksei hän saisi tulla? sanoi Palus ja alkoi tehdä tilaa sohvassa. — Kirjailijan tytär, kirjailijan tytär, olet tänään ynseästi työntänyt luotasi kirjailijan, joka on etsinyt lapselleen äitiä. Hemmetissä, Jouna, antakaa minun puhua. En ole juovuksissa, jumaliste en ole. Ella, sinä sorja porovasikka, mikset tule tänne — menkää hii-teen Jouna, minä en ole humalassa, se on kirkas totuus! Ella Tyrni, mikset rupea minun uuden kirjani enkeliksi? Etkö sinä ymmärrä, tyttö, että tarjoan sinulle jalointa mitä elämässä on.

— Mene, Ella, mene, pyyteli Jouna. — Juodaanpa nyt kahvi. Kello on jo paljon, ettemme vain myöhästy junasta.

Ella ei liikahtanut paikalta. Paluksen sanat eivät vaikuttaneet häneen enempää kuin jos permannolle olisi viskattu herneitä. Hänen silmänsä riippuivat kiinni ryhmässä kirjoituspöydän ääressä.

— Vastaa, tyttö, sanoi Palus ja tuijotti Ella Tyrniin hellittämättä.

— Mitä? sanoi Ella.

— Mikset rupea uuden kirjani enkeliksi, tai perkeleeksi — kuinka vain tahdot. Mutta minä tarvitsen sinua nyt! Mene tiehesi siitä, sinä sammunut tulivuori, sinä joka olet hedelmätön kuin suolaerämaa, sinä Lauri Jouna, joka kirjoitit yhden hyvän kirjan etkä senjälkeen ole jaksanut panna kokoon kahta säettä. Minä vimmas-
tun — mitä sinulla on tässä sanomista! Minä en aio muuttua suolakorveksi, tytön minä otan hyvällä tai pahalla ja suutelen ja halaan ja kirjoitan hänen kunniakseen. Ella...

— Entä rouva Palus? sanoi Ella Tyrni kylmästi.

— Rouva Palus!

Sihveri Palus rupesi nauramaan niin äänekkäästi, että neiti Rastas päästi kädestään kynän ja kääntyi. Tyrni-kin näki nyt tyttärensä.

— Rouva Palus on rouva Palus! huusi kirjailija. — Hän istuu kotona lasten kanssa, mikä hätä hänellä on? Rakennan huvilan, jähka saan takaajat. Minulla on jo maa ja hirret. Tyrni, sinä säätkin taata! Tuohon käteen! No, viehän se rahaa, rakentaminen, mutta sinähän olet rikas mies... Rouva Palus — mitä hän tähän kuuluu. Hän antaa isänmaalle ihmisvesat — pitäisikö hänen vielä kirjatkin antaa?

Ella Tyrniä vapisutti outo inhon tunne ja hänen kivistä kurkustaan läksi vaivoin ääni:

— Jos minä olisin kirjailija, niin minä kehräisin niinkuin hämähäkki.

— Hyvä, hyvä!

Neiti Rastaan kädet laskeutuivat takaapäin Ella Tyrnin hartioille. Ella puisteli olkapäitään ikäänkuin Kummallekin olisi asettunut sammakko, kääntyi puhujattaren puoleen ja sanoi:

— Minun isäni kehrää myöskin ja kirjoittaa omasta voimastaan.

Menivätpä noloiksi molemmat. Toinen jäi seisomaan, kädet riipuksissa, toinen lyyhistyi tuolille. Ellaa nau-ratti. Palus ajoi kädet hiustensa läpi ja puhui suu vaah-dossa.

— Tätä todellista elämää minä kuvaan niin että pölyää enkä tarvitse enkelin henkäystä. Mutta siihen jumalalliseen valehtelemiseen — siihen, siihen. Herra siunaa, ettekö te ymmärrä? Tuo Tyrni, joka lapsena kuunteli sellaista jättiläissaarnaajaa — ja mikä hänestä on tullut? Mutta jos hän nyt ottaa tuon Rastaan, niin sitten nähdään... Kas ne ovat kauheita hetkiä ne, jolloin ei ihmissielusta lähde liikkeelle luomisen henki. Minä kestän huonoa saunaa ja uloslämpiviä ihmisiä ja vaikka mitä mielummin kuin sitä... Onko siellä pullossa jäl-jellä jotakin? Ja takaathan sinä minulle, Tyrni? Rouva Palus — laitan hänelle huvilan, siellä hän saa kylvää perunoita ja kasvattaa kakaroitaan. Mutta minä poika, minä teen mitä minun pitää: minä elän, minä, ja ravitsen itseäni hyvän- ja pahantiedonpuun hedelmillä. Haa — se oli hyvästi sanottu, vaikka itse sen sanoin. Juuri ne, eikä mikään muu, ovat taiteilijan ruoka!

Jaakko Tyrni haki pullon, silminnähtävästi kiitollisena siitä että sai aiheen lähteä liikkeelle.

— Pääasia, että tulee hyviä kirjoja, sanoi Palus ja löi nyrkkinsä pöytään. — Vai eikö se niin ole? Hyviä kirjoja, hyviä kirjoja!

Lauri Jouna nousi. Hän oli harvinaisen kalpea ja hänen takkinsa kuluneisuus näkyi oudosti. Ella tunsivat olevansa vanha ihminen ja haluavansa puolustaa Jouna setää.

— Ja naisten ja pullojen avullako niitä tulee? sanoi hän. — Luomisen savea ja elämän leipää! Tämän illan perästä kai nyt sitten syntyy kirjoja koko pinollinen.

— Lapsi tarvitsee äidin, sanoi Palus yksinkertaisesti.

Ella Tyrni vaikenä. Hiljainen vastaus kaiken melun jälkeen hiljensi hänen mielenkuohunsa ja pakotti hänet ajattelemaan. Myrkky sentään, mitä hän oli ruvennut puhumaan humalaisten kanssa. Täällä olivat kaikki humalassa, paitsi Jouna setä. Isä oli kääntänyt puheen toisaanne ja ehdotti innostuneesti, että tänä iltana päätettäisiin oikein todenteolla ryhtyä työhön. Kuinka olisi, jos määrättäisiin aika, jolloin kirjan pitää olla valmiina. Vuoden perästä, mitä sanottiin siitä? Jokaisen pitää kirjoittaa kirja. Ja hyvä kirja.

Seurue alkoi liikkua ja siirtyi saliin pohtimaan kysymystä, jonka isäntä vasta oli herättänyt. Jouna kumartui ottamaan paria lehteä, jotka olivat pudonneet kuivasta laakeriseppeleestä.

— Jouna setä, sanoi Ella hiljaa, — etteivät he vain unohtaisi juna. Sano sinä isälle.

— Luulen että isä aikoo pitää vieraat täällä aamujunaan asti, hän sanoi kai äsken niin.

Ella polki jalan permantoon ja kiristi yhteen hampaansa.

— Minä . . . minä . . . jos hän sen tekee — myrkky sentään! Hyvää yötä.

Kuivuneet laakerinlehdet murtuivat Jounan käsissä. Hartiat kumarassa katsoi hän Ellaan ja pidätti häntä silmillään.

— Mene sinne, sanoi Ella ärtyisenä.

— Minne? vastasi Lauri Jouna ja hymyili.

— Muiden kirjailijoiden luo.

— Muiden — enhän minä kirjoita.

— Sinä olet ainoa, joka kirjoitat.

— Minä — mitä Ella nyt sanoo.

— No, en minä tiedä, mutta kirjoitathan sinä. Heidän kaikkien kirjat. Kaikki mitä niissä on hyvää. Ja sitten sinä vielä kirjoitat toisella tavalla. Niinkuin juuri nyt minuun. Myrkky sentään, älä katsele minuun. Noin sinä kirjoitat niinkuin naskalilla. Minä menen nyt, tulkaa toimeen kuinka tahdotte.

— Etkö juuri äsken sanonut, että kirjailija luo omasta itsestään, ilman naista ja viinaa?

— Sanoin. Naura sinä vain. Mutta ethän sinä ole nainen etkä sinä ole viina. Naura sinä. No, anna minun nyt mennä.

— Mikä minä sitten olen? sanoi Jouna ja piteli kiinni Ellan hihasta.

— Mikä lienet. Mitä minä tiedän teidän kirjallisista asioistanne. Vihaan teitä kaikkia. Isääkin. Eikö päivällinen ollut hyvä ilman emäntää? Ja eikö hän kuitenkin tuossa kuherrellut naisen kanssa aivan niinkuin se hupsu nuoripari joka jokin tunti sitten hyppäsi meidän aidan yli. En koskaan enää lue kirjoja. En kärsi niitä, en isänekään kirjoja. Viinaa ja rakkautta, sitä ne ovat ahtaneet itseensä kaiken iltaa, nuo kirjailijat, aivan niinkuin tuomaskuonaa ajetaan pelloille — hyi! Mikä siitä nyt sitten vuoden kuluessa kasvaa, tuleepa olemaan hauskaa nähdä. Loila kuvaa itsensä ja Leppiaho kuvaa Alman ja Loilan ja isä kuvaa Rastaan ja Rastas kuvaa isän. Ja Palus kuvaa Noan arkin. Kuka siitä kostuu, myrkky vie. Mitä kirjoilla yleensä tehdään? Mitäkö kukkasilla? Jouna setä, mikä sinun on? Noin, siitä ne puhuvat, miten ne nyt saisivat itsestään irti kirjoja. Kuule nyt tuota. Valtion pitää avustaa... Heidän pitää auttaa toisiaan... tukea toisiaan — tukeeko toinen hämähäkki toista? No, nyt ne huutavat sinua, mene ja anna minun mennä. Myrkky sentään, revit hihani! Sano heille, että kanoille annetaan luita ja kalkkia, jotta ne munisivat. Mutta lihoa ne eivät saa. Niiden täytyy aina olla työssä. Olen juuri lukenut hyvän kanakirjan. Ai tuota Palusta, kalossillani antaisin häntä korville. Mitä hän siellä itkee, mikä ihmeen hetki se on, jota hän pel-

kää? Se hetki, jolloin hikoaa ja hikoaa eikä saa esille mitään. Menköön silloin pellolle luomaan ojaa, niin tulee oja! Eipä isä koskaan hikoile — aina hän on kirjoittanut ja kirjoja on tullut. Tule sinä mukaan, niin puhutaan. Tai mene, mene, ne huutavat sinua.

Jaakko Tyrnin tytär juoksi pakastavassa illassa polkua saunaa kohti. Tähdet tuntuivat riippuvan mäntyjien latvoissa, ikäänkuin luonto jo olisi tähdittänyt joulu-puunsa.

Sillaikaa keskusteltiin Tyrnilän salissa kirjailijan tehtävästä ja hänen työtehonsa edistämisestä. Tiedettiin tapauksia, jolloin rikas mies ylhäisessä yhteiskunnallisessa asemassa oli luonut nerokkaita teoksia. Tiedettiin myöskin tapauksia, jolloin nälän kanssa taisteleva kirjailija oli päässyt samoihin aikaansaannoksiin — olisiko hän tehnyt vielä enemmän, jos hän olisi ollut vapaa huolista? Sitä ei tiedetty, mutta otaksuttiin, että niin olisi käynyt. Oli tapauksia, jolloin apuraha oli auttanut kirjailijaa työtehoon, oli myöskin tapauksia, jolloin hän oli hävittänyt rahat, tekemättä työtä. Oli niinikään tapauksia, jolloin kirjailija oli lakannut luomasta ja jolloin eivät mitkään rahalliset avustukset auttaneet häntä.

Mistä riippui syvimmältä olemukseltaan taiteellinen luomistyö?

Tupakansavun autereessa nojailivat kirjailijat ja taiteilijat Tyrnilän salin punaisilla plyyshisohvilla ja tuoleilla, ääneti tuijottaen eteensä.

— Lapsi tarvitsee isän ja äidin! huusi Palus yhtäkkiä ja teki molemmin käsin ikäänkuin rukoilevan liikkeen korkeutta kohden. — Täysi vapaus joka suuntaan, kunhan vain tulee hyviä kirjoja.

— Jaa-ah, sanoi Leppiaho, innokkaasti nakerrellen oikean kätensä peukalon kynttä, — mikä on hyvä kirja? Pyydän kysyä.

Loila liikuskeli levottomana tuolillaan, hankasi hies-tyneitä käsiään tuolin plyyshiä vasten ja irroitti kuuman katseensa neiti Kiviluodon hehkuvista kasvoista.

— Hyvä kirja, sanoi hän, — hyvä kirja on tietysti hyvä kirja. Rehellinen kirja. Sellainen, jonka on täy-

tynyt päästä esiin, tarkoitan: joita ei ole voinut pidättää tulemasta.

— Topp, topp! huudahti Orelva, — mitä sanoitkaan poika: rehellinen? Ammattivalehtelija hoi, muistapas kutsumuksesi! Se on selvää se.

— Rakkautta, viinaa ja rahaa! sanoi Rekola, katsellen neiti Rastaaseen. — Arpapeliiä sittenkin kaikki tyynni. Tässä on juuri puhuttu kirjoista, jotka eivät mitenkään tahdo päästä esiin.

Annikki Rastaa kädet lepäsivät ärsyttävän liikku-mattomina punaisella kankaalla. Totta on, että ne olisivat olleet yhtä ärsyttävät, jos hän olisi liikutellut niitä.

— Sellainen kirja, sanoi Loila, — sellainen kirja saa jäädä sinne. Se on juuri huono kirja. Hyvä kirja... hyvä kirja . . .

— No? huomautti Annikki Rastas.

— Jahka tästä ehditään . . . Hyvä kirja puhkeaa esiin kuin hiki. Tuskan hiki.

Annikki Rastas purskahti nauruun.

— Tuskan hiki! toisti Palus. — Se sattui naulanpää-hän. Tai riemun hiki. Yhtä ne ovat, riemu ja tuska, jumaliste!

— Jouna, herra Jouna, tänne puhumaan vähän järkeä!

Annikki Rastas houkutteli Jounan saliin, sai keskustelun käyntiin ja siirtyi, taitavasti pysähtyellen katselemaan kuvia ja astellen edestakaisin, eteiseen sekä sieltä Jaakko Tyrnin työhuoneeseen. Kirjailija istui pöytänsä ääressä ja kirjoitti nopeasti suurelle paperi-arkille. Se ei ollut vakavaa työtä, kirjailija hymyili sitä tehdessään. Hän lakkasi heti, kuullessaan tulijan askeleet ja jäi häntä odottamaan.

— Vihdoinkin! lausui hän, kun Annikki seiso i hänen vieressään, ja tarttui valkoiseen käteen. — Minun pitäisi saada puhua kanssanne.

— Ja minun teidän kanssanne!

He eivät kuitenkaan puhuneet, ainoastaan katselivat toisiinsa.

— Annikki, minä tarvitsen teitä.

— Minä olen jo kauan tarvinnut teitä.

— No niin, Annikki...

— Oi, tiedätekö, minä en voita tytärtänne. Hän ei kärsi minua.

— Hänen täytyy tulla järkiinsä.

— Hän ei koskaan tule kärsimään minua.

— Annikki, minun työni tähden!

— Oi, minä en tiedä.

— Mutta minä tiedän. Minä raivaan pois kaikki esteet.

— Te ette tiedä kuinka paljon on esteitä.

— Mitä te tarkoittatte?

— Kukaan tässä talossa ei kärsi minua.

— Keitä täällä sitten on?

— Sellaisia, jotka ovat olleet kauan.

— Palvelijatko?

— Muusat...

— Muusat? Mutta sehän on ollut Jounan leikkiä.

— Ella on kertonut. Heillä on täällä kaikilla suuri valta.

— Joutavia!

— Te luette heille yksinpä käsikirjoituksenne.

— Minä? Käsikirjoitukseni? Mitä hullua!

— Ettekö sitten lue heille käsikirjoituksianne?

— En. Ei johdu mieleenikään.

— Mutta niin tyttärenne kertoi.

— Omituista.

— Ja kuinka he palvelijoiden kanssa karkoittavat täältä ihailijat ja ihailijattaret ja ..

— Jonkun he kai ovat karkoittaneet, kun minulla on ollut hyvin kiire, mutta se on tapahtunut niin ani harvoin.

— Kerrankin joku neitonen odotti ulkopuolella nähdäkseen kuuluisan kirjailijan ja saadakseen hänen nimensä muistikirjaansa. Muusa nouti silloin saunasta lehden teidän saunavihdastanne ja Ella kirjoitti muistikirjaan runon ja oman nimensä ..

— Kirjoittiko Ella runon? Ei, tämä kaikki ei voi olla totta.

— He lähettelevät pois vasta-alkajien käsikirjoituksia teidän pöydältänne tai hävittävät niitä parhaan harkintansa mukaan.

— Tämän kaiken on Ella teille kertonut?

— Niin. Ja paljon muuta.

Jaakko Tyrni ravisti päätään.

— Tämä ei voi olla näin. Te näette joka tapauksessa Annikki, miten yksin minä olen.

— Ja minä!

— Kun minä voisin lähettää pois kaikki nuo muut

— Teidän työtänne minä ajattelen. Te olette suuri. Mutta te voisitte olla paljon suurempi!

— Olen juuri tänään ajatellut töitani. Aiheita on niin paljon, etten tiedä mihin ensin tarttuisin. Elän jossakin kuumassa keväässä. Tahtoisin tästäpuoleen saada aikaan jotain kunnollista ... vakavaa ... Tahtoisin antaa ihmisille elämän leipää. ,

— Elämän leipää — oi! Siinähan se on, mitä ne tuolla sisällä turhaan kyselevät. Elämän leipää ...

— Valoa ... rohkeutta elämiseen ... voimaa pää pys-
tyssä kantamaan elämän taakkaa. Iloisella mielellä ...

— Ah!

— Minä tarvitsen ystävää.

— Minä tahdon olla ystävänne.

— Meidän täytyy pian tavata. Puhun vielä tänä iltana Ellan kanssa.

— Oi, hän ei tahdo. Hän rakastaa teitä.

— No, jos hän rakastaa isäänsä, niin hän tietää mitä hänen isänsä tarvitsee. Ja hän itsekin. Jouna sanoo että olen laiminlyönyt hänet. Hän on huonosti kasvatettu, se on totta. Hän ei ole ensinkään kasvatettu, oikeammin sanoen. Minä olen aina tehnyt työtä, en ole ennättänyt.

— Poika parka ...

— Anna kätesi olla siinä. Oi, anna kätesi olla siinä otsallani. Kuinka se tuntuu hyvältä. Niin, olen tehnyt työtä. Ja kuitenkin olen tänään useampaan kertaan kuullut vierailtani, että ... että olen saanut aikaan vain toisarvoista. Se tuntuu hiukan katkeralta. Mutta toiselta puolen: minun on aina täytynyt päästää käsistäni keskeneräistä. Tästäpuoleen tahtoisin tehdä vain hyvää työtä ... Annikki, ehkä sinäkin olet samaa mieltä kuin nuo muut? Sano ... sano suoraan, vaikka se tuntuisi kuinka kovalta ...

— Olen jo sanonut: Jaakko Tyrni on suuri, mutta hän ei vielä ole saanut esiin koko voimaansa, ei läheskään.

— Onko se totta? Ajatteletko todella mitä sanot? Sinä painat kättäni. Niin, minä tiedän, että meidän täytyy mennä muiden joukkoon. Mutta sitä ennen, Annikki, minä en tyydy olemaan »eturivin mies», en yksi ensimmäisiä — minä tahdon olla ensimmäinen. Ymmärrätkö minut? Sano, sano . . .

— Ymmärrän. Sinun pitää tulla siksi.

Jaakko Tyrni painoi suunsa kädelle, joka nojasi hänen kirjoituspöytänsä. Nainen seiso i hänen edessään kuin liekkien keskellä. Hän sekä poltti että valaisi.

— Muusa! pääsi kirjailijalta ja uudestaan painoi hän huulensa Annikki Rastaa käsille.

He koettivat salata mitä oli tapahtunut. Jaakko Tyrni tuli paperiarkkeineen työhuoneestaan ja Annikki Rastas astui vasta hetkisen perästä eteisestä, josta hän oli ottanut hartioilleen huivin. Jouna näki heti, että heidän silmissään oh outo loiste. Jaakko Tyrni yskähti leikkilisesti, astui pöydän ääreen, levitti lampun alla paperin ja alkoi lukea.

»Sitoumus.

Me allekirjoittaneet, kokoontuneina Tyrnilässä, sitouomme täten vuoden ja vuorokauden kuluessa suorittamaan kukin alaltamme jonkin huomattavan työn sekä tässä samassa Tyrnilässä juhlimaan aikaansaannoksemme johdosta. Joka rikkoo ystävyysitoumuksen, vitsotta koon hyvällä vihdalla saunalöylyssä.»

— No, mitä sanotte?

— Hyvä juttu, huusi Palus, — mutta mitä tarkoitat, veli Tyrni, huomattavalla työllä? Jos minä siksi olen löytänyt sen naisen, jota haen ja tarvitsen, niin meneekö se huomattavasta työstä? Tai jos Loila on nainut tuon korean Alman tuolta? Tai Leppiaho hikoillut esiin epopeansa nimen, tai... ?

Joka taholla huudettiin: ei! Aikaansaannos piti olla kaunokirjallinen teos, suorasana iainen, tai runomuotoinen tai kirjallishistoriallinen. Rekolan oli lupa maalata suuri taulu — vaikkapa se, jonka luonnoksen hän oli tehnyt tuolla alhaalla. No, se »Opin sauna».

— Ja minä rakennan patenttisaunan! sanoi Orelva — Se on selvää se. Mutta älkää te vain panko kirjoihinne minun housujani! Silloin saatte nuuskaa!

— Jaa-ah, vuosi, mitä vuodessa ehtii? huomautti Leppiaho.

— Pitää panna höyryä alle! huusi Palus.

Kaikki kävivät nyt allekirjoittamaan paperia. Jouna — missä Jouna oli? No niin, hänhän ei ollut julkaissut mitään niin moneen aikaan. Surullista kyllä. Elikö hän nyt ainoastaan sillä pienellä toimella, mikä hänellä oli kirjastossa? Mutta entä jos hänet tällaisella kontrahdilla olisi voinut ravistaa ylös saamattomuudestaan? Jouna hoi! Mitä ne sanoivat tuolla nuo kaksi, jotka oikeastaan aivan liian varhain olivat joutuneet tähän seuraan?

— Minä vain, sanoi kirjailija Salmensuu, — tässä ajattelen meidän toveriamme Haunia Vuorista. Ettei hän kuitenkin tullut. Hän olisi hyvällä syyllä voinut allekirjoittaa kontrahdin. Hänellä on tekeillä monta kirjaa.

Palus vastasi tähän juopuneen naurulla. Sitä nimeä täällä tänä iltana oli mainittu niin että ällötti. Saattoi olla penikkatautia, kaikki tyynni. Jaakko Tyrni oli hänelle kiitollinen. Mutta punapurjeella laskettava nuori kirjailija välähti taasen hirvittäväällä selvyydellä hänen silmiensä eteen. Purjehtija oli kaukaa taivaanrannalta ennättänyt aivan lähelle ja Jaakko Tyrnin haaksi läikkyi pahasti aalloilla. Jaakko Tyrni katseli tätä kuin kuvaa ja hänen sydämessään raivosi kiukku ja hätä.

— Jouna, sinä suolainen erämaa, huusi Palus, — tule, niin vilvoitamme sinut!

Jouna kuljeskeli Tyrnilän puistossa ja tuijotti taivaan tähtiin. Hänen oli ikävä pientä tyttöä, Ellaa, jota hän kerran oli kantanut käsivarrellaan ja kiikuttanut polvellaan. Ei niin, että hän itseään varten olisi toivonut häneltä jotakin. Hän vain tiesi lapsen nyt olevan yksin ja hyljättynä ja hän olisi tahtonut sanoa hänelle, että hän ajatteli häntä, että hän vaikkapa oli valmis kirjoittamaan kirjan, jos se Ellasta oli jollakin lailla hauskaa.

Hän kirjoittamaan kirjan!

Taivaan tähdet, siitä oli kauan! Tämä oli toinen ihminen, joka nyt loi katseensa korkeihin valoihin. Tämä oli kaljupää ukko. Kuinka kauan siitä olikaan?

Ei Ella kirjaa tahtonut, ei hän halunnut olla Muusa

tai ystävätär. Hän vain pyysi saada elää kodissaan ja tehdä siellä yksinkertaista työtä. Ja nyt oli äitipuoli tulossa taloon. Jos Ellalla olisi ollut mahdollisuuksia suunnata askeleensa jonnekin muualle, mutta hänen jalansa olivat niin syvällä tässä kodin mullassa, että hänen varmaan kävisi niinkuin tuon korkean männyn tuossa, jos sitä yritettäisiin nostaa maasta. Kuinka käy Ellan? Ellalla ei nyt ole ketään. Totta totisesti, hän, Lauri Jouna, voisi kirjoittaa kirjan, jos siitä olisi Ellalle vähänkin iloa. Entäpä jos hän voisikin ryhtyä pitämään huolta lapsesta! Antaa hänelle vaatteet, kodin, kunnes hän olisi löytänyt uransa?

Varmaan tyttönen nyt saunassa katselee ihmeellistä kuvaa, joka on ilmaantunut seinälle ja tavaa siihen liitettyjä tekstejä. Ehkäpä hän saa selvän setä Voltaires-takin. » Cesser d'aimer et d'être aimable c'est une mort insupportable...»

Suolaerämaa — miten se oli tapahtunut? Sitenkö, että hänen nuoruutensa rakkaus jäi tyydyttämättä? Se ei ole mikään syy. Sillä jos ihmisen oma lähde on tarpeeksi syvä, niin hän mielikuvituksellaan voi hankkia itselleen kaikki mitä hän haluaa. Mutta särvin ja leipä ja räystääs, jonka alle pakenee sateella...? Vastakohdat: hyvä ja paha, valhe ja totuus, taivas ja helvetti, niiden varassa kaikki seisoo. Häneltä, Lauri Jounalta, on puuttunut mielikuvitus. Se on hänet kaatanut, se on hänestä tehnyt köyhän miehen.

Mitä? Astuiko joku saunasta laiturille? Mitä ne siellä tekevätkään? Hakkaavat. Hakkaavat jäätä. Ella — mitä Ella aikoo? Eihän lapsi vain... Mutta hän ei kärsi, että hänet yllätetään. Hän ajaa tahtonsa perille kaikesta huolimatta. Onko hän näin onneton? No niin, jokaisella elävällä olennolla on edessänsä kovat hetkensä, hetket, jolloin hänet piestään verille. Pieni Ella, joka vasta on alkanut elämänsä — ja huomenna ei häntä enää olisi...? Lauri Jouna tukahutti huudot, joita hän olisi halunnut korottaa. Hän pidätti askeleet, joita hän tahtoi ottaa. Hänen sielussaan katkeili jotakin niin että veri vuoti ja hänen päänsä oli ylen raskas, niinkuin hänen askeleensakin. Mutta nyt nousi joku ylös saunalaiturin portaita. Saunan ovi avattiin ja suljettiin.

Jos hän, tyttö, on jäänyt elämään, niin Jouna pitää hänestä huolen! Hän rakastaa häntä. Hän tuntee että maailma on ihana ja elämä rikas, jos pienen Ellan askel polkee sen kamaraa. Vaikka kuinka kaukana, vaikkei häntä koskaan näkisi — kun vain tietää, että hänen on hyvä.

Lauri Jouna seisoi lumessa ja hellyys täytti hänen olentonsa. Kun olisi ollut varma siitä, että askeleet tuolla olivat Ellan! Mistä hän on saanut tämän kukkasen? Maasta hän sen otti. Onko se puhjennut lumesta vai onko se pudonnut taivaalta? Joka tapauksessa se on Ellaa varten. Suolaerämaa on puhjennut kukkaan. Ellaa varten. Tämä saattaa olla öljypuun lehvä!

Vanha mies kantoi varoen kukkaa kädessään ja astui polkua ylös rannasta. Oli liukasta. Tulet ikkunoista valaisivat hänen askeliaan ja hän löysi pihamaalle. Siitä hän astui eteenpäin, varmana suunnasta, jota hänen oli kuljettava. Maailman Vapahtajakin syntyi tallissa, ajatteli hän ja hänen olennossaan tapahtui yhä se sama ihmeellinen kuin äsken. Sitä kesti näin kauan. Suolaerämaa kukki.

Hän näki nyt kaiken, minkä piti tapahtua: kuinka hän otti avaimen ylhäältä ovenpielestä, astui talliin, tunsii elävän olennon lämmön ja kuuli sen kavioiden töminän; kuinka hän sitten istuutui johonkin nurkkaan, varjeli siinä lehvänsä ja odotti Ellaa. Ja Ella tuli, hänen askeleensa kopisivat iljankoisella tiellä, hän haki avainta paikaltaan, löysi sen ovesta ja päästi malttamattoman huudon. Sitten aukeni ovi ja hän sai käsiinsä tulitikut. »Jouna-setä — mitä sinä täällä teet? Mene tiehesi, mene niiden muiden luo. Eikö minulla pidä olla yhtään nurkkaa itseäni varten. En tahdo sinua, myrkky vie!» »Ella, tuon sinulle tämän lehvän. Suolaerämaa on puhjennut kukkaan. Pieni Ella, älä ole pahoillasi, vanha setäsi tahtoo vain sanoa sinulle, että jos sinä joskus olisit pahalla päällä, niin tule hänen luoksensa suututtelemaan. Se on hänestä hauskaa.» »Mene tiehesi, myrkky vie!» »Mutta tämä kukka...» »Sehän on vanha kuiva oksa, mitä sillä tekee.» »Minä panen sen kuitenkin tänne ovenpieleen. Se on kukkinut minulle tämän yösydämen.»

Hän oli todella nähnyt oikein. Melkein juuri sillä

tavalla tapahtui. Ella tuli ja torui melkein sanasta sanaan niinkuin Jouna oh arvannut. Mutta kukkases-taan ei Jouna uskaltanut puhua mitään, vaan pisti sen ainoastaan korkealle ovenpieleen. Ja näki itse, että se yhtäkaaa oli kuihtunut koivun vihta ja samalla öljypuun-lehvä, joka oli alkanut viheriöidä ihmeen hetkellä. Hän istui ääneti ja iloitsi. Ella oli täällä, hän eli, eikä enää torunutkaan. Hän askarteli kotoisesti kuin omassa makuuhuoneessaan, pöyhien olkia läjään.

— No, sanoi hän, — sinä kai tahtoisit olla täällä yötä? Jos vain molemmat mahdumme. Sillä minä aion olla täällä, minä. Juoksen hakemassa takkini. Sinua kai viluttaa sinuakin. No, Jouna setä, isä kai aikoo naimi-siin nyt? Kyllä Rastas hänet löylyttää, myrkky vie... Et sano mitään, mutta mitä sanoisitkaan.

— Kaikki on hyvin, lausui Jouna. — »öljypuun-lehvä.»

Ella juoksi ulos pimeyteen. Jouna käsitti, että hän oli taistellut ja jonkin verran rauhoittunut. Jouna ei lii-kahtanut paikalta, hänen sielunsa kiitos kohosi kuin lintu korkeuksiin. Hän uskoi tällä hetkellä Jumalaan ja enke-leihin. Hänen sydämensä makasi maassa Jeesuksen Kristuksen edessä. Hän tiesi, ettei mikään ole mahdo-tonta Jumalan edessä. Ihme on Isän lahja ihmiselle. »Öljypuunlevvä», se on kaunis kirjannimi.

Ikäänkuin joku olisi vienyt hänen kättään, pisti hän yhtäkkiä sormensa hirrenrakoon peltilaatikon takana, missä kaurat säilytettiin. Hänen käteensä tuli käärö. Paperi oli sidottu karkealla nyörillä. Siellä oli jotakin kirjoitettua. Mitättömille paperipalasilie. Ellan käsi-alaa.

Kenelle olivat kirjeet? Ajattelemaatta, että tässä oli kysymys jostakin salaisesta, alkoi Jouna selailla pape-ripalasia ja lukea niitä. Valaistus oli huono ja kirjeet kirjoitettu lyijykynällä. Mitä kummaa tämä oli? Kenelle oli Ella kirjoittanut? Keneen hän oli rakastunut? Kul-kiko hän todella kuutamossa kohtaamassa rakastettuaan? Tämä epäystävällinen kylmä Ella, jonka tähden vanha Lauri Jouna jokin hetki sitten oli vavissut? Ella ei siis ollutkaan yksin. Hänellä oli salainen ystävä. Häntä, hupsua vanhusta, joka oli kuvitellut tytön olevan tuen

ja huolenpidon tarpeessa. No niin, täytyi tointua hämmästyksestään, täytyi koettaa pudota taivaasta maan päälle niin vähillä vammoilla kuin mahdollista. Ehkä mies ei ollut niin huono. Tuskinpa puhdas, ylpeä Ella mitään huonoa olisi sietänyt. Käsittämätöntä tämä oli. Nyt tyttö tietenkin suuttuu, kun näkee salaisuutensa tulleen ilmi. Mutta kun se on joutunut hänen tietoonsa, niin saakoon Ella yksintein nähdä kirjelaput siinä levälään. Jounan sydän, joka äsken niin riemullisena oli laulanut sinisen taivaan alla, löi suuria hitaita lyöntejä tytön askelten lähestyessä tallia.

Eila tuli syli täynnä vaatteita ja paiskasi kauralaatille Jounan eteen Haunia Vuorisen pienen esikoisteoksen. Hän aikoi nähtävästi kysyä jotakin sen johdosta. Jounan samalla avonainen ja syyllinen katse pysähdytti hänet. Hän tunsu heti paikalla kirjepinkan.

Hän syöksyi paperien kimppuun ja kuiskasi katkonaisia sanoja. Hän repi ja runteli. Hän kävi hampain kiinni palasiin ja pusersi nyrkkejään Jounan edessä. Olisi ollut helpotus tarttua suonenvedossa sätkyviin käsiin, olisi ollut onnellisinta lausua jotakin. Mutta Jouna ei liikkunut eikä puhunut, odotti vain, että tyttö purkaisi ulos tuskansa. Vihdoin viimein Ella saattoi alkaa hirveät syytöksensä.

— Että sinä sen teitkin... En olisi uskonut koskaan... Isästä olisin, mutta en sinusta. Nyt ei enää ole ketään... Myrkky vie, kuinka minä vihaan sinua. Mene pois, en tahdo sinua nähdä — ei ketään, ei ketään enää. Tuo hevonenkaan ei ole minun...!

Ella Tyrnin väkivaltaisten nyyhkytysten keskelle lankeksi nyt Lauri Jounan hiljainen ääni, jonka hän koetti tehdä tyyneksi.

— Mutta Ella, sinullahan on hän, hän, josta puhut näissä kirjeissä.

Ella hyökkäsi suunniltaan Jounan eteen ja pani kätensä hänen suunsa eteen.

— Jollet sinä ole hiljaa nyt, niin menen avantoon. Myrkky vie, jos olisin tietänyt tämän äsken, kun olin uimassa...

— Mutta Ella, älä noin lyö, tekee kipeää. Tuleehan se kuitenkin ilmi.

— Mikä tulee ilmi? Jos sinä vielä puhut, niin minä isken puukolla.

— No niin, Ella, pidä salaisuutesi, heitetään hiukkasen pitkäksemme. Minuakin väsyttää.

— Mikä salaisuus? kivahti Ella ja iski nyrkkinsä kauralaatikon laitaan.

Hänen käteensä sattui ja hän vaiken. Jouna hymähti, nousi, otti peitteen ja levitti sen pahnaläjälle.

— Saanko olla tässä?

Hän oli hetkisen ollut pitkänään, kun Ella asettui polvilleen hänen eteensä ja alkoi nyrkillään iskeä häntä käsivarteen.

— Etkö sinä ymmärrä, ettei ole ketään! No niin, ei ole, ei ole, ei ole!

Jouna nousi istumaan.

— Mutta Ella ...

— Etkö kuule: ei ole ketään, jollet sinä minua usko, niin se on hirveää, myrkky vie.

— Tietysti minä uskon, Ella. Mutta en oikein käsitä ... Kai sinä sentään jollekin ihmiselle olet kirjoittanut nuo kirjeet...

— Minä vihaan sinua, en koskaan olisi uskonut, että sinä voit olla niin paha, ja tyhmä ... Kenelle minä olisin kirjoittanut!

— Mistä minä tiedän. Eihän se ole kuin aivan luonnollista, että nuori tyttö ...

— Mutta nyt minä suutun niin etten koskaan, en koskaan, en koskaan lepy! Kun nyt ei ole ketään, ei yhtään ketään ... En minä tiedä miksi olen kirjoittanut...

— Etkö sitten todella ole tavannut ketään, kun »kuutammo on valanut hopeitaan» ...

— Suu kiinni, sanon minä. Valehdellut minä olen. Valhetta, valhetta kaikki tyynni! No, nyt sinä sen tiedät, sinä ilkeä Jouna setä. Mene nyt ja kerro isälle, että minä olen valehtelija ...

— Valehtelija!

Lauri Jouna oli käynyt äänettömäksi ja katseli sormea liikuttamatta kuinka tyttö väänteli tuskissaan. Hänen päässään risteili muutamia muistoja ja kysymyksiä. Koko äskeinen keskustelu kirjailijoiden kesken uudistui hänen mielessään sek. Hän tarttui kädellään seinähirteen ja

nousi pahnaläjältä. Yhtäkkiä näki hän polvistuvan tytön läpi, ikäänkuin hän olisi ollut läpikuultava.

— Kuulehan nyt, lapsi kulta, minä tiedän jo. Tulehan tänne, olen hyvin onnellinen. Ella... tiedätkö mitä: sinä olet saanut taiteilijan lahjan, sinun mielikuvituksesi vaatii oikeutensa. Siksi sinä olet kirjoittanut. Sinun "täytyy saada ruveta kirjoittamaan oikein kirjoja, tulla kirjailijaksi... Mutta ethän sinä siitä suutu, sehän on suuri, suuri onni. Et ole koskaan yksin, et koskaan köyhä... Rakennat linnoja, rakastat prinssejä, näet ihmisten ja eläinten sydämiin, opit nauramaan, opit itkemään... Ella, pieni onnellinen tyttö!

— Mutta minä en tahdo kirjoittaa, minä vihaan kirjailijoita, en enää lue yhtä kirjaa. Enkä kirjoita yhtä kirjettä, vaikka siihen paikkaan menehtyisin, myrkkyy vie...!

Lauri Jouna seisoi ja pudisteli päätään, kasvot hymyssä.

— Tiedätkö Ella, olen nyt hyvin onnellinen. Niin monen kirjailijan työstä olen iloinnut, mutta en koskaan niinkuin nyt. Äsken tuolla alhaalla, kun sinä olit kylpemässä... olin hyvin levoton tähtesi... Pelkäsin että olisit kovin yksin ja surullinen. Silloin yhtäkkiä tunsin, että kädessäni oli kukkanen. Tai en tiedä, oliko se tähti. Tai vihreä lehvä. Se oli puhjennut esiin hellyydestäni, tai pudonnut taivaalta. Tai lähetetty minulle yli aavojen vesien. Toin sen varovasti tänne. Mutta kun sinä tulit ja otit valkeaa, pelkäsin ettet näkisikään mikä ihmeellinen kukka se oli. Katso tuossa se on. Ihmiset näkevät vain kuivan oksan. Mutta minä, jonka käteen se ihmeen hetkellä annettiin, minä näen siinä tähden. Se on sinua varten, pieni ammattivalehtelija, onnellinen pikku Ella. Ymmärrätkö minua?

Ella Tyrni nosti päätään ja katsoi Jounaa silmiin. Ja pusertaen ristityt kätensä rintaansa vasten hän sanoi:

— öljypuun lehvä!

OPIN SAUNA

— Lieneekö elämäksi vaiko kuolemaksi, puheli Jaakko Tyrni itsekseen, aamuyöstä lähetessään kotiaan uuden vuoden ensi tunneilla. — Joka voisi nähdä tulevaisuuteen ja tietää, onko tämä elämäksi vaiko kuolemaksi!

Hänen ajatuksensa ei johtunut vauhdista, jolla omaan talliin ikävöivä hevonen lasketti yli kivien ja kantojen. Hän mietti vauhtia, jonka tapaukset hänen elämässään yhtäkkiä olivat ottaneet, ties miten. Hengenvaarallisena moni olisi pitänyt kulkua näin rattailla, pilkkopimeässä — kaunis talvenalku oli keskellä joulua mennyt tipotiehensä, niinkuin täällä Etelä-Suomessa oli tullut tavaksi. Eikä Jaakko Tyrni voinut torjua luotaan ajatusta, että hänen riippumattoman työ kautensa kaunis alku oli saanut kolauksen ja joutunut vaaraan.

Mistä syystä?

Oli tapahtunut paljon, viime päivät olivat kukkuroineet elämyksiä hänen eteensä enemmän kuin edelliset viisitoista vuotta yhteensä. Ja kaikki oli ollut sellaista, joka hedelmöittää kirjailijan työtä. Koko hänen olemuksensa oli kerran taasen uusittu pohjia myöten. Niinkuin vanha, kasvuvoimansa tyhjentänyt elovainio kynetään uudelleen uusia satoja varten, niin oli hänen olentonsa pengottu perustuksiin asti ja odotti työ kautensa hedelmällisintä tuotantoa. Hiljainen, harmaa, köyhä raadanta-aika oli takanapäin ja edessä värikäs, kuuma, kuohuva luomisilo. Hän ei ollut ajatellut että siihen saattaisi päästä niin äkkiä. Hän oli katsellut uutta ihmiskesää itselleen saavuttamattomana. Mutta se oli tullut muutamassa päivässä, tullut täyteläisempänä kuin hän ikinä oli voinut uneksia. Enemmän kuin hän koskaan

oli ajatellut osakseen, oli hän saanut. Hän omisti naisen, omisti johto-aseman ystäviensä joukossa, omisti ystävät — hän, yksinäinen, ujo ja saamaton Jaakko Tyrni! — ja omisti tärkeimmän kaikesta: inspiration. Helena Elisabet Tuuran tarina humisi mahtavin siivin hänen mielessään, suuri hiljainen juoni virtasi leveänä kyminä hänen silmiensä edessä ja ihmiset ja pikkupiirteet ryhmittivät eläen ja kukkien sen rannoille. Hänen täytyy pian tarttua kiinni tähän aiheeseen saadaksensa sen vuoden kuluessa valmiiksi. Vuosi oli oikeastaan liian lyhyt aika. Teos näytti vaativan kolmea osaa. Kokonaisen aikakauden täytyi mahtua siihen. »Aurinko», se oli vaateliias nimi, teoksen täytyi hehkua voimaa lukijaa vastaan. Mikä hitto hänet pani puhumaan vuodesta, kun hän ryhtyi tekemään tuota leikillistä sopimusta ystäviensä kanssa — olisi pitänyt ottaa kaksi vuotta vähintään. Mutta kyllä se niinkin oli, että sen teki yhdessä vuodessa, minkä kahdessakin, jos vain otti ajasta vaaria. Hän saa Helena Elisabet Tuuran valmiiksi vuodessa, jos hän on ahkera. Ja nyt täytyy alkaa aivan heti, ennenkuin kynä ruostuu. Annikki on pidellyt käsissään hänen vanhaa kynäänsä. Annikki on sen kosketuksellaan siunannut. Toki työn täytyy luistaa!

Mikä hänen siis nyt on? Miksi hän on tyytymätön? Tai ei hän ole tyytymätönkään. Ei vain ole hyvä olla.

Tuhannen tulimmaista! Nyt oli käymäisillään huonosti. Jaakko Tyrni tempaisee kiivaasti ohjaksista, suuttumus kiehahtaa kuumana päässä. Jos hänellä olisi piiska, niin hän nyt löisi hevosta. Mutta piiskaa ei ole, siitä on Ella pitänyt huolen — Ella! Nyt hän sen tietää: jollei Ellaa olisi ja jollei hän olisi vastassa kotona, niin ei Jaakko Tyrnillä tällä hetkellä olisi paha olla, vaan hän lähestyisi iloisena kotiaan. Hän on varma siitä, että tyttö kaikki nämä päivät ja yöt on valvonut ja kävellyt tiellä, odottaen kotiin hevosta, joka on hänen rakkautensa. Häneltä myöskään ei voi peittää, ettei hevosta ehkä ole kaupungissa hemmoteltu sillä lailla kuin kotona. Perhana . . . tähän alkaa olla hengenvaarallista. Ei, se ei parane suuttumisesta. Jaakko Tyrni koettaa tynny teliä mieltään, viheltelee niinkuin on. kuullut Ellan tekevän ja tynnyttelee hevostakin. Kernaasti hän

antaisi koko eläimen Ellalle, jos sitä tietä voitaisiin päästä rauhaan. Mutta Ella on vaikeasti johdettava, itse-pintainen lapsi ja onhan hänellä oikeus yhteiseen kotiin, ja nyt on lisäksi Annikki mieltynyt Pikkuun ja haluaa syöttää sitä sokerilla.

Mutta mikä Pikun tänään onkaan? Se säikähtelee ja pillastuu syyttä suotta. Sillä ei yhtään ihmistä ole liik-keellä. Ei erota missä maa päättyy ja taivas alkaa, tämä on totisesti säkkipimeyttä, tietäkään ei erota muuta kuin siitä että raiteisiin pysähtynyt vesi silloin tällöin kiiltää. Olisi pitänyt jäädä kaupunkiin vielä täksi yöksi. Kaikkihan he pyysivät ja maalasivat hänelle kulkua näin yön pimeydessä kuolemanratsastukseksi. »Minun täh-teni», sanoivat Annikin silmät. Mutta Jaakko Tyrni oli saanut luihinsa levottomuuden ja piti välttämättömänä olla kotona vuoden ensi päivänä. Jos hänen olisi pitänyt tehdä tili siitä, miksi hän yhtäkkiä nousi herkullisen aterian äärestä, niin hän tuskin olisi tietänyt tätä syytä. Syyt olivat monet, jos häntä olisikin vetänyt yksi rihma, niin sen olisi voinut katkaista ja jäädä. Elämä ravinto-lassa oli sekin Tyrnille uutta näin uudenvuodenyönä. Kirjailijana hänen olisi pitänyt nähdä se loppuun saakka. Oli humua ja melua, musiikkia ja huomispäivän täydellinen unohtaminen. Palus oli tyytyväisenä lähtenyt maalle perheensä luo. Tosin ei hän ollut saanut äitiä uudelle kirjalleen, mutta hän oli saanut nimet suureen vekseliin — Tyrnikin oli kirjoittanut siihen. Tämä oli väliaikainen toimenpide, parin kuukauden perästä piti Paluksen saada säästöpankista rahaa ja silloin piti hänen järjestää raha-asiansa pysyvälle kannalle. Takaajilla ei voinut olla vaaraa, huvilan saattoi kiinnittää kun se vain oli pystyssä, ja sitten saattoi tulla kysymykseen vain jokin täytetakuu. Palus oli siis poissa saunaseurasta tänä uudenvuodenyönä ja Rekolakin kai oli pakotettu pysy-mään kotonaan — onneksi! Sillä hän oli jo kerran kysy-nyt Tyrniltä, miltä maistui istua lauteilla, kun Annikki kuumensi kiuasta. Se oli leikkiä, mutta Tyrni ei pitä-nyt siitä leikistä. Jouna — ties missä olikaan. Ravin-tolat ja hovit eivät koskaan olleet huvittaneet häntä, senvuoksi hän olikin käynyt niin yksipuoliseksi. Heitä oli siis pöydässä vain neljä. Annikki ja Tyrni, Loila ja

Leppiaho. Orelva istui toisessa päässä salia, kävi tuontuostakin puhuttelemassa orkesteria ja tilasi mielikapaleitaan. Myöskin heidän pöydässään hän kävi, kysyi Loilalta, pitikö hän käkeä rakastettavana lintuna ja käski, kun ei Loila heti keksinyt vastata, hänen miettiä asiaa. Loila hikoili ja suutahteli. Hän ei ymmärtänyt leikkiä ja kun Orelva jo pujotteli pöytien lomitse takaisin seuraansa, mulkoili hän suurin silmin hänen jälkeensä ja huusi vihdoinkin: vai käki — käki saatte olla itse, ettekö olekin, mokoma mammutti, pyrkinyt pikkulinnun pesälle! Senjälkeen kiusottelivat he kaikki Loilaa. Hän istui poissaolevana ja rummutti pöytään musiihin tahdin mukaan. Jaakko Tyrni ei voinut olla muis telematta, että kotona tänään ovat käyneet saunassa. Pöytäseura, koko tämä ympäristö alkoi kyllästyttää häntä, hänen teki mieli viettää hetkinen Annikin kanssa kahden ja sitten lähteä kotiin. Jos olisikin ollut mahdollista jäädä Annikin luo, mutta sitä mahdollisuutta ei ollut. Eikä enää tullut edes hetken kaksinoloa Annikin kanssa, sillä Loila ja Leppiaho seurasivat uskollisesti Annikin portille asti. Loilalla oli Tyrnille asiaa, hän pyysi saada lähipäivinä tulla juttelemaan töistään ja muustakin. Leppiaho tarjosi vuodettaan yöksi — kuka nyt tällaisessa pimeydessä saattoi löytää kotiin. Jos olisi ollut lunta ja rekikeli, mutta rattailla! Tyrni toivotti Loilan tervetulleeksi koska tahansa, sanoi olleensa kotoa poissa liiankin kauan ja nyt pysyvänsä kotona. Vihdoin hänen onnistui sähkölampun alla vastaanottaa Annikin katse. Häntä raivostutti elämän monimutkaisuus: kihlaukset, odotukset, kuulutukset ja sensemmoiset. Olisi ollut yksinkertaista ja luonnollista seurata rakastettua hänen kotiinsa suoraa päätä. Hän pusersi lujaan hänen kättään, harmitteli ettei saanut sulkea häntä syliinsä ja kuunteli hajamielisenä Loilan ja Leppiahon puhelua. Mukavia poikia joka tapauksessa. He sanoivat iloitse vansa siitä että oli saatu kokoon tällainen pieni ystäväpiiri ja lupailivat pian tulla Tyrnilään. »Älä nyt vain aja päätäsi puhki!» sanoi toinen. Ja toinen huomautti vieläkin: »jaa-ah, minun vuoteeni on kapea ja kova kuin sian kaukalo, mutta ehken siinä nukkuisi paremmin kuin maantienojassa.» Jaakko Tyrniä veti oudosti kotiin

— etteihän siellä vain ollut tapahtunut jotakin, kaikkina näinä päivinä ei sieltä ollut saanut vastausta puhelimitse.

Jaakko Tyrni oli tuskin eronnut ystävistään, kun hän huomasi, että yö oli harvinaisen pimeä ja hevonen hullu ja hermostunut, seisottuaan tallissa. Hän aikoi antaa sen tyhjentää pahimman menohalunsa täällä valaistuilla kaduilla. Poliisi tietenkin sentään pidätti hänet. Hän näki ohi ajaessaan kuin unessa jonkin sytytetyn joulu-kuusen. Jotkut humalaiset lauloivat kadunkulmassa. Sitten tuli etukaupunki, jossa ikkunat jo olivat pimeinä ja lamput harvenivat. Sitten tuli maaseudun pimeys. Olisi ollut parempi jäädä kaupunkiin.

Mikä häntä sitten veti kotiin?

Niin, tässä ei ollut erittäin hyvä tilaisuus ajattelemiseen. Täytyi terästää katse niin että päähän koski. Oli tullut valvottua viime öinä. Ja oli jonkin verran juotukin. Täytyi luottaa hevoseen. Onneksi eläimet kai näkevät pimeässä.

Tuleeko siellä joku vastaan? Vai metsäkö kohisee? Vai kuvitteleeko hän kuulevansa jotakin? Pysy tiellä, hemmetissä, hevonen. Tuossakin olisi voinut käydä huonosti, kivelle mentiin että kipunoi. Olisi pitänyt jäädä kaupunkiin. Mikä panikaan hänet maksamaan hotellilaskun jo päivällä? Hänen oli vaikea erota huoneesta, jossa oli tapahtunut niin paljon. Hän tiesi aina säilyttävänsä silmissään tuon huoneen pikkuseikkoja myöten: ikkunan alla kirjoituspöytä puhelimineen, leposohva, jolla on kirjava plyyshipeite, oven luona kaappi ja vaate-aulakko, pitkällä seinällä, pääpuoli ikkunaan päin suuri vuode, jota peittää harsokangas. Veri alkoi kohista hänen päässään, kun hän tätä kaikkea ajatteli! Mutta eihän sitä voinut jatkua. Yhtäkkiä olisi huhu levinnyt kaupungille ja kotiin. Täytyi toimia, täytyi kehittää asioiden kulkua.

Ella — totta puhuen se oli Ella, joka teki hänet levottomaksi ja veti häntä kotiin. Tyttö oli mahtanut ajatella häntä — ja ennen kaikkea hevosta — koko ajan, yöt ja päivät. Ratkaiseva keskustelu täytyi saada toimitetuksi pois, mitä pikemmin sitä parempi. Minä tohvelisankari, ajatteli Jaakko Tyrni, näyttääpä siltä kuin pelkäisin

tytärtäni. Mutta hänen takanaan seisookin hänen äitinsä ja viidenkymmenen vuoden sarja muistoja. Se on jättäläinen se.

Minä olen liian kauan ollut kahlehdittuna tuohon kaikkeen, ajatteli Jaakko Tyrni sadannen kerran. Hän oli todennut sen eri mielialojen vallitessa, milloin hämmästyneenä, milloin ilostuen, milloin säikähtäen. Nyt hän oli suuttunut. Jo oh aika katkaista kahleet!

Hänen elämänsä langan oli tähän asti muodostanut yksi ainoa luja, rauhallisesti juokseva säie. Minkä värinen se oli ollut? Sitä oli vaikea sanoa. Ehkäpä se oli ollut valkoinen. Olihan hänen tuotantonsa ollut kemiallisesti puhdas kaikesta epäilyttävästä. Jokaisen hänen kirjansa olisi voinut antaa minkä pikkutytön käsiin tahansa. Nyt punoivat hänen sormensa köyttä, jossa oli monta säiettä, useita eri värejä. Ensinnäkin siinä oh rakkauden punainen rihma, se oli tällä haavaa kaikkein vahvin ja lujin. Sitten oli työn rihma, se oli vihreä kuin kevään nurmi ja se paisui ja sykähteli. Mikä oli tämä musta? Hänen elämänsä touvissa oli tällä hetkellä paljon värejä, tummia ja vaaleita — lieneekö elämäksi vaiko kuolemaksi.

Tietysti kaikki on elämäksi, tämä kaikki häneltä juuri on puuttunut, siksi hänen elämänsä lanka on ollut väriltön ja ikävä. Jaa-ah, hymähti hän, käyttäen Leppiahon kieltä, tätä hän nyt on sanellut itselleen päiväkausia. Mikä on sitten tämä levottomuus? Hän on väsynyt ja häntä kiihdyttää ratkaisu tyttären kanssa, siitä se kaikki johtuu. Kirottu alkohooli, sekin istuu kupariseppänä hänen päässään ja rummuttaa.

Koko hänen olentonsa sävähti, sillä hevonen hyppäsi yhtäkkiä tiepuoleen ja alkoi sitten nelistää eteenpäin. Pitkään aikaan ei Jaakko Tyrnillä ollut mielessä mitään muuta ajatusta kuin hevosen tyynnytteleminen ja oman malttinsa säilyttäminen. Siinä oli totisesti kaatuminen ollut lähellä ja mitähän tällä matkalla vielä saattoi tapahtua. Oliko ojasta äsken noussut joku, vai näkikö hevonenkin pikkuäijiä? Tämä uusivuosi alkoi oudosti — lieneekö elämäksi vaiko kuolemaksi?

Taasen hän hoki tuota lausetta. Tässä jokin päivä sitten hänessä oli liikkunut tykkänään toinen lause. Mutta

kaikki olikin yhtäkkiä muuttunut eikä se vanha lause olisi sopinut enää säestämään hänen nykyisen elämänsä tahtia. Mikä se lause olikaan? Hän ei saanut mieleensä lausetta, mutta Anna Elisabet Tuuran hahmo ilmestyi hänen eteensä. Se oli harmaatukkainen, hiljainen isoäiti, jonka kädet eivät milloinkaan lakanneet tekemästä työtä. Eivätkä hänen huulensa milloinkaan väsyneet rukoilemaan. Nyt muisti Jaakko Tyrni lauseenkin. Virrenvärssy se oli:

Jumala ihmeen tekijä
voi ylentää ja alentaa.

Hän, Jaakko Tyrni, oliko hän nyt ylennetty vai alennettu? Ylöspäin hän pyrki, työhön ja kehitykseen. Kas, taiteilijan elämä tietenkään ei saata olla yksi ainoa harmaa säie, vaan sen täytyy juosta kirjavana moniosaisena lankana. Mutta romaanin aiheena oli Helena Elisabet Tuura suurenmoinen. »Aurinko», se oli kirjalle oikea nimi. Ja keskellä pilkkopimeää näki kirjailija edessään romaanin päästä päähän ja luomisen suloinen ja kipeä riemu täytti hänen olentonsa niin että hän oli pakautumaisillaan. Kotiin, kotiin, kirjoituspöydän ääreen! Hevonen juoksi ja rattaiden linjaalit löivät pyörien akseleihin.

»Rukoushetki oli juuri päättynyt seminaarin suuressa salissa ja oppilaat nostivat päänsä kumaraisesta asennosta, johon he olivat hartaushetken ajaksi sen painaneet. Aurinko paistoi huoneeseen, valaisten tummia ja vaaleita hiussykeröitä, hentoja hartioita ja voimakkaita niskoja, koko tätä nuorta joukkoa, jonka oli määrä vuoden perästä hajota ympäri maan, levittämään valoa kaukaisia salokylä myöten. Tänäpä ei uskonnon lehtori ollutkaan pitänyt rukouksia — hän oli satunnaisella matkalla — ja hänen sijassaan oli puhunut historian opettaja, hentokasvuinen ja tumma nuori maisteri, joka vasta viime syksystä oli ollut täällä. Hänen esityksensä oli ollut ujoa ja tottumatonta ja miltei hän isämeitä lukiessa oli hämääntynyt keskellä rukousta. Tytöt olivat takariveissäkin tunteneet sen, punastelleet, pidättäneet hymyään ja painelleet toistensa käsiä. Vielä vaikeampaa oli ollut eturiveissä. Siellä olivat oppilaat tais-

telleet mielenliikutustaan vastaan niin että he tuskin saattoivat seurata maisterin sanoja. Juuri edessä seisovivat opettajat, johtajatarkin, joka oli niin ankara. Olisipa sattunut, että joku olisi purskahtanut nauruun — siitä olisi noussut ties mikä meteli! Tuntui helpottavalta, kun maisteri oli lausunut aamenensa ja tyttöjen rivit pääsivät solumaan käytävään, missä aurinko paistoi joka soppea myöten ja vaatimattomat päällysvaatteet ääneti ja tottelevina riippuivat tehneillään.

Historian maisteri lähestyi keskellä auringonpaistetta ensi luokan ovea, kun vaatenaulakon kohdalta häntä kohden astui kalpea tyttö, niiaten ja yhtäkkiä lehahtaen punaiseksi.

Pyydän anteeksi... Tahtoisin vain ilmoittaa, että eilen olin sairas, en jaksanut valmistaa läksyäni. Eivät olisi tahtoneet kotoa päästää kouluun tänäänkään, mutta minä tulinkin kuitenkin. Ehkä saisin valmistaa läksyni ensi kerraksi.

Hyvä on ... Jaksako neiti Tuura sitten nyt olla tunnilla ... ?

Aurinko paistaa heihin, aurinko täyttää heidän olentonsa, kuin säteiden siltaa myöten astuvat he luokkaan, tyttö ensin, sitten opettaja. Luokka nousee, nuoruus loistaa kaikilta kasvoilta, tiedonjano jokaisesta silmäparista. Mutta Helena Elisabet Tuuran pää painuu käden varaan. Se on kielletty asento, mutta hän ei muista sitä, niin outoa on tänään hänen ollakseen ... »

Jaakko Tyrni tuntee jo mistä kohdasta hän alkaa suuren romaaninsa. Tähän tapaan hän päästää sen liikkeelle. Ja hän tietää myöskin missä hän sen lopettaa. On syys ja kuolinhuone ja koolla paljon väkeä, nuoria, vanhoja ja pieniä lapsia. Aurinko paistaa hiljaisen nukkujan kasvoille. Eikä kukaan itke tämän kuolleen ääressä. Kaikki ovat kiitollisen hartauden vallassa. Hänen päänsä yläpuolella on raamatunlause: autuaat ovat puhtaat sydämistä, sillä he saavat nähdä Jumalan.

Kirjailija pitelee lujin ottein kirjansa alkua ja loppua ja tuntee kuinka keskikohdan tapahtumat raskaina patoutuvat hänen päähänsä. Täytyy heti käydä kiinni työhön, ettei kiire ennätä häntä. Ei ole mitään hirvittävämpää kuin se tieto, että joulu lähenee ja painatuk-

sen pitäisi alkaa eikä työ olekaan valmis. Täytyisi saada pari kolme kuukautta eikä ole kuin pari viikkoa jäljellä. Sitten täytyy typistää suurta aihetta eikä hätiköity loppu ole missään suhteessa leveästi suunniteltuun alkuun. Siunattu Annikki, tällaista työnjanoa ei hän koskaan ole tuntenut! Eikä tällaista varmuutta. Onnistumisen varmuutta. Hän on sentään kirjailija!

Putosiko vesipisara hänen kädelleen? Toinen! Ehkäpä alkaa tulla lunta.

Hän ei enää pelkää kilpailijoita. Laskettakoot punaisin purjein. Hän, Jaakko Tyrni, elää rakkauden kesässä ja vastaanottaa voimaa sen auringolta. Hän on nyt niin rikas ja voimakas, että hän voi jakaa tukea oikealle ja vasemmalle.

Nuo takuut, joita hän on ennättänyt kirjoittaa, ne eivät nekään ole vaaralliset. Varmaan eivät.

Vähät kaikesta muusta, kun jälleen pääsee työhön. Eilan täytyy tulla järkiinsä. Jouna pitää saada avuksi, jollei muuten onnistu.

Lumi putoili läiskinä, jotka olivat suuret, märät ja painavat kuin jotkut iljettävät sammakot. Kokonainen sade valkoisia sammakkoja — mikä juopuneen mielikuva! Nauraa täytyi. Niin, nyt saattoi nauraa, sillä hevonen kulki rauhallisesti. Jaakko Tyrni piteli ohjaksia toisella kädellään ja nosti toisella ylös turkinkauluksen. Mitä — tuliko siellä joku? Lumisade oli niin tiivis, että töintuskin erotti asumukset kahden puolen tietä. Tuntui kylmältä. Oli kuin lumiräntää olisi päässyt niskaan ja alkanut vuotaa alas selkää. Kädet alkoivat kohmettua. Mitä kello mahtoikaan olla. Lienee ollut jonkin verran yli yksi, kun hän läksi kaupungista. Tämä ei enää ollut lumisadetta, tämä oli pilvenputoama. Ei voinut nähdä eteensä, lumiläiskät asettuivat kasvoille kuin märkä harso. Hevonenkin tunsu räntäisen ilman verkkona takertuvan jalkoihinsa, se asteli ikäänkuin murtaen jotakin estettä. Totisesti, joku asteli tuolla etempänä tiellä vastaan, hartioilla huppuliina, jota hän tiukasti piteli kiinni rinnan kohdalta. Hän ponnisti eteenpäin tuulta vasten — hullutusta: eihän tuullut, oli aivan tyyntä. Oliko hän, Jaakko Tyrni, näin väsynyt? Hänen silmänsä näkivät olemattomia. Niitä ne tietysti

olivat nämäkin, jotka kulkivat hänen vierellään, seurat-
ten häntä kuin saatto. Siinä häämötti rattaiden vierellä
samanlaisia olentoja, huppuliinat olkapäillä, ne ponnis-
tivat tuulta vasten, jota ei ollut olemassa. Jaakko Tyr-
nin silmiä kirveli — se johtui paljosta tupakansavusta
viime iltoina — lumi suli joutuessaan kasvoille ja tip-
pui alas silmäripseistä. Yhtäkkiä oli tämä kaikki kuva
ulkopuolella todellisuutta, Jaakko Tyrni näki sen. Hän
ei tuntenut vilua eikä väsymystä, hän vain näki, näki
pysähtyneellä, lasittuneella katseella ja tunsu sisimmäs-
saan kouristavaa kipua. Ensin oli kuva etempänä, sitten
se läheni ja vihdoinkin hän näki sen ikäänkuin lähteen kal-
vossa. Mutta lähde oli hänen oman sielunsa pohjalla, ja
se oli syntynyt hänen omien silmiensä kyynelistä. Kyy-
neleet vuotivat lakkaamatta ja vilvoittivat näkemystä,
mutta pohjalta tullen niin että kuva pysyi liikkumatto-
mana. Jaakko Tyrnin huulet alkoivat sanella.

»Job Parka lähestyy kotiaan uudenvuoden yössä. Hän
tulee jalan, sillä viimeinen juna on aikaa sitten kulke-
nut hänen asemansa ohitse. Muutenkin sopii tämä kulku
näin jalan hänen mielentilaansa — hän on kaiken viik-
koa ollut synnin työssä ja vaikka hän kuinka itselleen
vakuuttaisi, että hänen taiteensa on tämän ravinnon tar-
vinnut, niin ääni hänen sisimmässään sanoo, että hän on
langennut ihminen. Molemmat Jumalan laintaulut hän
on paiskannut maahan ja särkenyt. Naisen hän on otta-
nut, tämä vanha mies, jolla on kotona täysikasvanut
tytär. Eikä se kuitenkaan ole lainkaan pahinta. Naisen
voimasta hän on aikonut elää ja syventää taidettaan.
Mutta ei ole nähty sitä vuotta, jolla olisi ollut kaksi
suvea. Eikä ole sitä ihmisikää, joka tuottaisi kaksi nuo-
ruutta. Tämä on ollut synty. Omasta itsestänsä ammen-
taa taiteilija — ei ystävistä, ei rakastetusta!... Job pon-
nisteleee eteenpäin myrskyssä. Uusi vuosi alkaa vihai-
sena — mitä kantaneekaan pilviensä takana. Myrsky
riuhkoo miehen vaatteita. Ne ovat uudet, naisen kun-
niaksi hän on ne pukenuk ylleen. Viima tunkee pintaan
asti. Tuulispäät kiidättävät edellään lehtiä, kuloheinää,
kaikkea mitä voi kiskoa irti paleltuneesta maasta. Tuu-
lessa kiitävät Jobin silmien edessä hänen taideluomansa
— kuivia lehtiä, kuloheinää, jota hän on kiskonut irti

vaivaisista aivoistaan! Verettöminä ja pelonalaisina ne liukuvat ohitse — niillä ei ole edes voimaa ilkkua häntä. Jospa ne edes olisivat koiria, jotka haukkuisivat hänen häpeäänsä. Mutta ne ovat sääskiä, joita tuuli vie muasaan kuin syyslehtiä. Mielettömässä itserakkaudessa Job parka on halunnut olla maan ensimmäinen taiteilija. Taivaanrannalla laskettaa punainen purje: siellä saapuu hän, jota kansa odottaa, joka antaa kansalle leipää. Job, sinun elämässäsi on ollut yksi viisas teko: se että kerran katkaisit kynäsi. Jos tahdot elämäsi vielä toisen viisaan teon, niin on se se, että otat käteesi laakerin lehvän ja lähdet sitä vastaan joka tulee, mieli hartaana ja iloisena ...»

Perhana — lumeen joka sulaen valuu Jaakko Tyrnin silmäripseistä, sekaantuu suolaisia kyyneliä ja hänen sydäntänsä särkee kuin paisetta. Mitä tämä onkaan tämä peli? Jokin uusi aihe sotkeutui taasen hänen aivoihinsa. Hänellä on aina ollut niitä liian paljon, täytyy häätää pois ne riiviöt. Tämä viimeinen vastenmielinen tunnelmapala — no niin, vähät siitä, se meni jo senttiensä. Pian hän on kotona. Pari tuntia hän nukkuu ja sitten hän käy työhön.

Annikki, hän on jo täydessä työssä hän. Hirvittävän järkevä olento tuo ihana tyttö! Kun Jaakko Tyrni rakautensa huumassa halusi elää onnestaan ja iloita armaansa omistamisesta, niin kyseli Annikki suudelmien lomissa lakkaamatta tapauksia Jaakko Tyrnin elämästä, hääraten papereineen milloin pöydän ääressä, milloin vuoteen laidalla, milloin pidellen muistiinpanovihkoa polvellaan. Jaakko Tyrni oli tähän tuskastuvinaan — ehkäpä hän olisi todenteolla tuskastunutkin, jollei hän olisi pohjaltaan iloinnut siitä että hänestä oli syntymäisillään luonnekuva —, työnsi paperit syrjään, tarttui Annikin käsiin, noihin ihmeellisiin käsiin, joiden joka liike oli kun musiikkia, ja veti hänet puoleensa. »Sitten, sitten tehdään työtä — nyt on rakkauden aika. Minä kuolen, jollen nyt saa sinua suudella!» Tuo ihana tyttö oli todella hirvittävän järkevä: hän ei mitenkään tahtonut unohtaa työtään. Niin, niin, olihan se oikein, Jaakko Tyrnikin lupasi, hänkin, myöhemmin ajatella vain romaaniaan. Mutta nyt — mahdotonta. Eikö Annikki

pitänytkään hänestä? Oliko tämä hänelle vain työn huumaa eikä rakkauden?

Hän ei sallinut julkaista kihlausta ennenkuin oli saanut valmiiksi Tyrni-esseensä. Ja senjälkeenkin piti kulua jokin aika. Eihän mitenkään sopinut, että hän julkaisi kirjoja sulhasestaan! Ei, Tyrnin täytyi myöntää se. Mutta mieluummin hän olisi pitänyt Annikkansa ja jättänyt Tyrni-esseen mustepulloon. Ihan totta! Annikki vakuutti, että esseen kirjoittaminen hänelle oli pääasia. Eikö Annikki sitten rakastanut Jaakkoa? Sitten, sitten, selitti tyttö. Ja Jaakko Tyrni vangitsi hänen toimeliaat huulensa niin että hänen täytyi olla aivan hiljaa ja vain suudella.

Näitä muistoja kutsuu Jaakko Tyrni silmiensä eteen, pakottaen ne tulemaan ikäänkuin nuorasta taluttaen. Hän ei nyt halua joutua ammattivalheen kuljetettavaksi, hän tahtoo tuntea jalkainsa alla tosiseikkojen kylmän ja asiallisen pohjan.

Kylmä ja asiallinen tosiseikka ainakin on, että hän kymmenen päivää sitten oli velaton mies ja että hänen nimensä nyt on suurissa takuissa.

Jumaliste, eikö hän sitten juuri äsken vakuuttanut itselleen, että takuut ovat suorastaan muodollista laatua! Että hän pienillä avunannoilla on saanut suuren siveellisen voiton, että hän yhdellä iskulla on kohonnut ystäväpiirin johtavaksi hengeksi!

Hiiteen kaikki mietteet, tässä likoaa ihminen muutenkin kuin sieni. Pilvistä ei lopu märkyys. Eivätkä väsy saatot tässä kahdenpuolen rattaita. Siinä ei ole mitään, hän tietää sen. Ja kuitenkin on kuin joku kulkisi huppu-liina hartioillaan ja pitelisi kiinni. Niitä on nyt vain yksi. Hän varjelee Jaakko Tyrniä kaatumasta. Hän on suojelusenkeli. Hän on Helena Elisabet Tuura.

»Katso, poikaseni, tie on täynnä kuoppia. Ja sinä jäit äidistäsi niin nuoreksi. Muistatko kuinka olimme kirkossa ja sinä nukuit mummon olkapäätä vasten ja heräsit, kun rovasti iski nyrkkinsä saarnatuolin laitaan. Kaikki heräsivät, jotka olivat nukkuneet. Lapsi leikittelee lattialla. Hän on saanut käsiinsä isän korttipakan — isä pitää kotona noita pirun setelirahoja, joilla hän pestaa sieluja helvettiin, isänkin hän on pestannut —,

niin, siinä lapsi leikittelee ja rakentaa pirun seteleistä linnoja. Kerros kerroksen päälle, torni tornin päälle! Ja kun kaikki on valmista, niin mitä tekee lapsi? Ottaako hän leikkikalujensa joukosta kuninkaan ja drottningin ja vie heidät linnaan, jotta he siellä hallitsisivat? Ei, vaan hän hajoittaa koko linnan, pienet kämmenet pudottavat silmänräpäyksessä tornit ja viirit. Ja lapsi hihkaisee ilosta. Mitä hän sen jälkeen tekee? Hän alkaa rakentaa linnaa uudestaan. Näin puhui rovasti kerran — muistathan sen. Ja jos sinunkin pitää ruveta rakentamaan linnaasi uudestaan, niin mitäpä siitä: rakennat. Jumala ihmeen tekijä voi ylentää ja alentaa.»

Ah vihdoin! Valonsäde lankeaa tähän aaveitten ja kummitusten täyttämään yöhön. Asemahuoneen lamput näkyvät. Nyt ei enää hätää, alapa juosta, Pikku, pian ollaan kotona. Lumihiutaleet näyttävät valoja vasten valkoisilta kanoilta, jotka lentävät pyörriksissään. Tuntuu hyvältä nähdä asemarakennus, kiskot ja vaunut. Ja nyt vihellettiin pilliin. Tämä mieletön hourailu joutuu väsymyksestä — etteihän suorastaan sairaudesta. Täytyy koettaa saada joku kirjailija aluksi työhön Tyrnilyn vinttikamariin. Sitten sopii mahdollisesti ajatella sitä, että Annikki tulisi sinne tekemään työtä. Hän on luvannut päiväksi tai pariaksi. Annikin varsinaista tuloa varten täytyy talo panna uuteen kuntoon. No niin, siinä hän saa itse määrätä. Täytyy vain kirjoittaa kokoon rahaa siksi.

Hevonen juoksee, lumisohjo valuu ilkeästi alas Jaakko Tyrnin selkää. Ei kuitenkaan enää kannata ryhtyä uusiin toimenpiteihin, sillä koti on heti tässä. Kunhan olisivat lämmittäneet hänen huoneessaan. Nyt voi jo ottaa esiin portin avaimen. Mitä hittoa — onko se hukunut? Koko tämä eristäytyminen ja sulkeutuminen lukkojen taakse se on sekin Ellan keksintö. Ei yksikään toinen täällä maalla elä tällä tavalla piikkilanka-aidan takana. Kaikki nauravat sitä. Aina täytyy kulkea avain taskussa ja sitten se hukkuu ja on poissa. Tästäpuoleen saa portti jäädä lukitsematta. Hän jättää sen nyt jo yksintein linkun varaan. Jopa löytyi avain, se oli joutunut liivin taskuun. Siellä oli jotakin muutakin — hänen verensä joutui liikkeeseen, kun hän siihen tarttui,

kuinka hän oli voinut sen hetkeksikään unohtaa. Hänen taskussaan oli Annikin sormus. Hän oli ryöstänyt sen häneltä. Annikki ei olisi tahtonut sitä antaa. Keneltä hän oli mahtanut sen saada?

Hevonen juoksi, ottaen pitkiä kiihkeitä askelia. Tien kaartuessa heittelivät rattaat ja loka räiskyi kahdenpuolen. Nyt oltiin kotiportilla. Noustessaan paikaltaan tunsu Jaakko Tyrni kaikkien vesipurojen, jotka olivat olleet seisahduksissa vaatteiden laskoksissa, lähtevän vuotamaan. Vettä valui sisään hihoista ja niskasta, ja leuan alle uursi tietään kokonainen koski. Hän sovitti avainta läpeen ja kävi mielessään jotain taistelua: lukitseeko hän portin vai jättääkö hän sen lukitsematta? Paksuna kerrostumana oli lumi asettunut portin säleille ja säleiden väliin. Paksuina kerrostumina asustivat muistot täällä kodissa. Ella oli aidannut ne tänne ja lukinnut portin. Portin lukitseminen tai auki jättäminen merkitsi tällä hetkellä miltei elämän suuntaamista puoleen tai toiseen. Jaakko Tyrni tunsu sen, päästäessään hevosen ohitseen pihalle.

Täällä oli askelia lumessa. Ella oli varmaan kulkenut tässä odottaen — kukapa muukaan. Hevonen seisoi jo tallin edessä odottamassa. Jaakko Tyrnin täytyi jalallaan työntää lunta syrjään, saadakseen portinpuoliskot kiinni. Paras ottaa koko portti pois, niinkuin talvella tehtiin muissakin taloissa. Hän astui tänä yönä kotipihalleen suuressa seurassa: hänellä oli mielessään rakastettu nainen, ystävien luottamus ja itse inspiratio. Ja ennen pitkää hän oli oleva maan ensimmäinen nimi! Hän sai kiinni portinpuoliskot, nosti linkun kiinni, pisti avaimet taskuunsa ja löysi tallin avaimen naulasta ovenpielessä.

Mitä kummaa — oliko täällä nukkunut joku? Tasaiseksi tallatun olkiläjän päällä oli vaate ja palloksi rutistettu paperi oli kierinyt seinävierelle. Oliko joku ehkä juuri lähtenyt täältä? Oliko se Ella, vai oliko se joku muu?

Se kyllä saattoi olla Ella. Jaakko Tyrni otti paperikerän ja aukaisi sitä. Mitä perhanaa: hänen vanhaa käsikirjoitustaan. Hän rutisti paperin kädessään ja viskasi maahan. Kunhan pääsisi täältä hiljaa sisään, ettei-

vät heräisi. Mutta Ella ei nuku. Ne ovat hänen jälkiään, nämä tuoreet jäljet lumessa. Huomenna tulee kuuma päivä, pitää koettaa päästä nukkumaan.

Kirjailija pääsi sisään eikä talossa kuulunut luiskahdustakaan. Hän levitti märät tamineensa tuoleille eteisessä ja tuli siinä kolistelleeksi. Mutta ei kukaan herännyt, oli kuin kaikki olisivat nukkuneet ikuista unta. Viisaat ihmiset, jotka nukkuvat! Olisi kai pitänyt saada jotakin kuumaa juotavaa ennen maatapanoa, vaan nukkukoot. Ella ei nuku — ei tarvitse pelätäkään. Jos hän tulisi tänne nyt, niin pyytäisi häntä keittämään vettä. Hän ei tule, ei tarvitse ajatellakaan. Hän makaa sydän takoen ja hiipii puolen tunnin perästä talliin.

On sentään lämmitetty. Ja vuodepeittokin on kokoonkäärittyä nostettu tuolin selustalle. Ja onpa tässä ruokaakin kukkurallinen tarjotin, kirjoituspöydällä.

Suloinen onnentunne — se ainutlaatuinen, jolla ihminen lähestyy kotiaan, omaa vuodettaan, jokaista esinettä, jopa ilman makuakin tässä omassa pesässä — tämä onnentunne valtasi Jaakko Tyrnin niin että hän hetkeksi unohti kaiken, mitä oli tapahtunut viime kymmenenä päivänä.

Hän lämmitteli käsiään painamalla niitä uunia vasten, istuutui sitten kirjoitustuoliinsa ja teki voileivän. Oli saapunut pinkka postia, mutta jääköön se huomiseksi. Tuohon tulee sitten Annikin kuva, täytyy saada sille kaunis kehys. Annikki oli hyväillyt hänen vanhaa kynäänsä. Yhtäkkiä tuli Jaakko Tyrnille se tunne, että hänen tässä uudenvuoden ensi yönä täytyy panna alulle suuri teoksensa.

Hän jätti kaiken muun, nousi ja siirsi tarjottimen pöydältä. Vilun väreet kulkivat pitkin ruumista, pää oli raskas. Etteihän vain tauti olisi ollut hänen luissaan. Mutta ensimmäisen lauseen hän tahtoo kirjoittaa. Ja hän kumartui ottamaan laatikosta paperia — miten kummalla laatikko olikaan niin tyhjä? Hänhän oli syksyllä ostanut kokonaisen riisin kirjoituspaperia. Ja painetut käsikirjoitukset, koko hänen viimeinen romaaninsa, se oli sekin poissa. Taisikin olla siitä se liuska jonka hän tapasi tallissa. Ellako hänen käsikirjoituksiaan kuljetteli? Huomenna täytyy puhua tästäkin. Mutta nyt hän

alkaa suuren työnsä... Ja mieli täynnä hetken vakavuutta, hakivat hänen kätensä vanhan puukon kirjoitus-pöydältä, missä kaikki oli kulunutta. Hän leikkasi paperiarkin neljään osaan, kuunteli paperin tuttua kahi-naa ja kokosi ajatuksensa.

— Helena Elisabet Tuura, sinä esirukoilija naisten joukossa, — minä tahdon kuvata sinut suurena ja kirkkaana: »Aurinko» on sinun nimesi.

Kirjailija istuutui, tarttui kynään ja kirjoitti:

»Aamuhartaus oli juuri päättynyt seminaarin suuressa salissa. Päät kumarassa seisovat tytöt odottaen, että urkuharmonin loppusoitto vaikenisi. Aurinko paistoi...»

Hän laski kynän pöydälle.

No niin. Tästä se jo huomenna lähtee liikkeelle.

Jaakko Tyrni nousi, riisuutui, sukelsi kovaan kapeaan vuoteeseensa ja nukkui heti paikalla.

*

Harmaa uudenvuodenpäivä jo hämärsi ja naiset istuivat keittiössä kahvia juoden, kun Jaakko Tyrni, hiukan unisena ja hämillään avasi oven.

— No, hyvää uutta vuotta, sanoi hän silmiään siristäen: — Oikein hyvää uutta vuotta, toisti hän ja seisautui pöydän ääreen. — Olen soittanut kotiin joka päivä, mutta täältä ei ole vastattu. Olin jo levoton, että jotakin olisi tapahtunut. Mutta en voinut päästä tulemaankaan. No, oli kokouksia ja kaikenlaista.

Hän oli pelännyt tyttärensä katsetta. Turhaan, sillä Ella ei nostanut katsettaan kahvikupista. Hänen edessään pöydällä oli tanakka miehen sateenvarjo ja vanhan Annamarin käsi lepäsi hellästi mustalla kankaalla. Senja ei hänkään katsonut isäntäänsä. Hän ompeli, silmälasit nenällä, napinläpiä harmaaseen takkiin. Annamar hymyili heidän kaikkien puolesta ja toivotti hyvää uutta vuotta.

— Kaikenlaista? sanoi hän ja ojensi kätensä pöydän yli isäntänsä kättä kohti. — No, tuleeko siitä mitä valmista, kun niin kauan olitte? No, niinkuin ette nyt tietäisi. Me täällä olemme niin odottaneet ja odottaneet. Saunakin oli eilen — ja sellainen sauna! Paluksen her-

rankin olisi täytynyt myöntää, ettei sisäänlämpiävä eikä patenttisauna eikä opin sauna eikä selkäsauna siitä parane. Me odotimme myöhään — kahdeksan taisi jo olla, kun sanoimme, ettei se morsian päästä, tahtoo pitää yli pyhän siellä. Kas, kas, kun punastuu — no, joko siitä nyt sitten tosiaan tulee valmista? Kymmenen vuotta me siitä jo olemmekin puhuneet joka saunareissulla. Kun ei hän tullut saunaan viimein, se morsian. Eikö hän pidä saunasta? Taitaa olla niin kaupunkilainen, että tahtoo vain uida kuparikaukaloissa.

Senja laski ompeleensa pöydälle — Jaakko Tyrni oli tuntevinaan työvaatteensa, jotka olivat pienennetyt — otti silmälasit nenältään ja tuli hellan ääreen.

— Päivällinen on jäähtynyt, sanoi hän, — mutta laitatan heti pöytään.

— Päivällinen? kysyi Jaakko Tyrni. — Olenko minä niin kauan nukkunut? No, minä olen sitten aivan sekaisin. Luulin vasta olevan aamun. Taskukello oli pysähtynyt ja herätyskello oli pysähtynyt. Olipa se.

Annamar nauroi.

— Aijai yhtäkaikki tuota poikaa! Nyt minä sen uskon. Mitä virkamiehiä hänen on ollut isänsä? Onko ollut pappi? Kyllä minä hänelle hyvän saunan lämmitän. Noin, noin hän punehtuu. Olet käynyt niin nuoren näköiseksikin.

Ella nousi pöydästä, otti sateenvarjon ja läksi sisään.

— Kertoisit, vanhaparka, mitä tänne kotiin kuuluu. Senja antaa nyt vain mitä on. Ei tarvitse tehdä tulta. Syön tässä.

— Me oltiin ajamassa Tapania, puhui Annamar, kasvot yhtenä hymynä. — Otettiin hevonen tuolta talosta. Ella tahtoi, koska oli luvattu Helmisen lapsille. Kaikki oltiin yhtäkaaa reessä. Mutta ajettiin oikein hiljaa. Sinä olit kai ajamassa myöskin ... hm ... hm. Niin, Helminen on juonut yhteen kyytiin. Mutta eihän nyt ole niin väliäkään ollut, kun hevonen on ollut poissa. Ella on sitten ikävöinyt! Yökaudet hän on vartonut ja vartonut. Ja siellä tallissahan hän on vallan asunutkin ... Niin, Ellalla on myöskin käynyt sulhasia. Kaunis nuoriherra se oli ja oikein kohtelias. Hyvänäpäivän sanoi ja nosti lakkia. Toisena joulupäivänä hän tuli, juuri kun piti

lähdettämän Tapania ajamaan. Ella jäi kotiin — ja taisi häntä odottaakin, koska niin oli pukeutut ylleen mustan hameensa. Ja kauan vieras herra olikin. Istuivat puhumassa vielä kun tultiin. Kyllähän se Ella sanoi nimenkin, selvä suomalainen nimi, vaikken muista. Vuorinen — Senja, sanohan, eikö se niin ollut? Laulujen tekijäksi Ella sanoi. Vuorinen se oli. Kahden olivat koko talossa ja täällä kyökissä keittivät kahvit.

Jaakko Tyrnin hahmo oli oudosti muuttunut. Suu auki tuijotti hän vanhaan vaimoon.

— Vuorinen, sanoi hän vihdoin. — Ottiko Ella täällä vastaan sellaisen vieraan minun poissaollessani? Oletko varma, että se oli runoilija Vuorinen?

— No, mitä siitä suutahtaa? jatkoi Annamar. — Eihän se nuoriherra nyt mikään sulhanen ollut, vaikka leikillä sanoin. Leikillä sanoin Ellallekin, että sopisipa hyvin pitää häät yhtaikaa isälle ja tyttärelle.

— Tässä on ruokakin valmiina, sanoi Senja.

Jaakko Tyrni otti jotakin lautaselleen ja yritti syödä. Oli kuin olisi pureskellut puuta. Hänen päässään kohisi ja valtimon lyönnit olivat kuumat ja nopeat. Tämähän oli kuulumatonta! Hän pakotti itsensä hetkisen odottamaan, jotta pahin huimaus menisi ohitse. Annamar kysyi oliko hän kipeä. Hän sanoi vilustuneensa ja pyysi jotakin kuumaa juotavakseen. Annamar puhui sateenvarjosta, joka oli Ellalle niin rakas, että hän kuljetteli sitä perässään pitkin huoneita. Se olikin kaunis sateenvarjo. Ja kallis. Tiesipäs Annamar, mistä Ella piti. Ensi jouluksi Ellalle annetaan kalossit. Kunhan herrat vain ahkeraan kävisivät saunassa ja antaisivat juomarahaa. Senja huomautti, että aikooko Annamar vielä ensi joulun elää. Siihen Annamar nauroi ja sanoi, että kyllä hän niin kauan elää, että sekä kirjailijalle että hänen tyttärelleen lämmittää hääsaunan.

Isäntä heitti yhtäkkiä ruuan kesken, sanoi ettei tarvitse mitään ja toivotti hyvää yötä.

Hän löysi tyttärensä pienestä huoneesta salin takana, jossa Ella nukkui. Ei ollut vaikeaa huomata, että hän kätki jotakin pöytälaatikkoon. Muuten hän istui täydelleen tyynenä ja kylmänä, ikäänkuin hänellä olisi ollut

täysin hyvä omatunto. Tämä kuohutti isää niin että hän vaivoin hillitsi itseään. Hän seiso i tyttärensä takana.

— No, alkoi hän, — Ellalla on täällä ollut vieraita, kuulen minä. Runoilija Vuorinen, Haunia Vuorinen, niinkö?

Hänen oli vaikea lausua vastenmielistä nimeä. Kun ei tytär vastannut, jatkoi hän:

— Olisin vain odottanut, että Ella olisi ottanut hänet vastaan minun ollessani kotona. Tuntuu kummalliselta, että Ella tuntikausia puhelee oudon nuoren herran kanssa ypöyksin talossa. Suoraan sanoen se on kuulumatonta. Näinkö uuden vuoden pitää alkaa? Näinkö Ella edistää isän työtä? Ja mitä ihmeellisiä tarinoita Ella on kertonut niille vieraille, jotka täällä kävivät, ihmisistä, joita Ella ja Senja muka ajavat pois meidän portilta? Tämän nuoren herran olisi Ella voinut ajaa. Mutta hänet Ella ottaa kauniisti vastaan. Ja sellaistaikin Ella on kertonut, että te Senjan kanssa lähettelette pois vieraita käsikirjoituksia isän pöydältä. Eikö Ella ymmärrä mihin valoon se saattaa isän? Sehän on valhetta, silkkaa valhetta. Kuinka Ella voi sellaista sanoa!

Ella koetti muistaa, oliko hän kertonut tällaista. Sitten hän muisti sen tehneensä ja ihmetteli itsekin.

— Onko hän kielinyt? lausui hän hiljaa, kääntymättä isäänsä päin.

— Hän kielinyt! kiihtyi Jaakko Tyrni uudelleen. — Se on yhdentekevää mistä isä on sen kuullut. En olisi uskonut, että Ella valehtelee.

— No, ammattivalehtelijan tytär!

— Vai niin — se on huonoa leikkiä . . . Mutta että minun tyttäreni poissaollessani täällä ottaa vastaan runoilija Haunia Vuorisen, se on toki liikaa! Olitteko ehkä sopineet hänen tulonsa aikaisemmin? Istuitte ehkä minun huoneessani . . . ! Pitääkö minun sitten pysytellä täällä kotona kuin portinvartija katsomassa ettei talooni päästetä vihamiehiäni. Kuulumatonta! Mitä tuleekaan vuodesta, joka alkaa tällä tavalla.

— Isä, sanoi Ella Tyrni ja kääntyi yhtäkkiä katsomaan suoraan kirjailijaan, — onko Haunia Vuorinen sinun vihamiehesi?

Jaakko Tyrni pysäytti vinhan kävelynsä edestakaisin

permannolla. Vaikka jo oli hyvin hämärä, saattoivat isä ja tytär löytää toistensa kylmät, kipunoivat katseet.

— Vihamieheni — ei, ei tule kysymykseen. Vihamies on suuri herra. Vihamiehen takana täytyy olla persoonallisuus. Haunia Vuorinen on poikakloppi!

— Mitä hän sitten on sinulle tehnyt?

— Mitä hän olisi minulle tehnyt! Mitä Ella puhuu: mitä sellainen voisi tehdä Ellan isälle.

— Miksi sinä sitten olet hänelle suuttunut?

— Minä hänelle suuttunut! Ella, nämä kysymykset ovat tuulenpieksemistä. Minä en koskaan ole koko heraa nähnyt — mistä olisin hänelle suuttunut? Eläköön ja olkoon minun puolestani missä tahansa, kunhan ei tule minun kotiin.

Ella nousi ja asettui isänsä eteen.

— Hän on kirjoittanut kauniin kirjan. Niin, niin, kauniin kirjan.

Jaakko Tyrni astui pari askelta taaksepäin.

— Vai kauniin kirjan. Ja kuka Ellalle on sen sanonut?

— Olen itse lukenut.

— Mikä asiantuntijan lausunto!

— En koskaan ole lukenut niin kaunista kirjaa.

— Vai niin, vai niin, todella...

— Lukisit sinäkin. Sinullehan hän sen antoi. Ja sinua hän tuli tapaamaan. Hän ihailee sinua...

— Todella. Kuinka mairittelevaa! Vai niin, vai niin... Minun tyttäreni on ehkä maannut Punapurje päänsä alla ja osaa sen runot ulkoa... ! Ja minä heitän ystävien seuran ja riennän kotiin. Ja täällä minua kohtaa tällaiset uutiset.

— Minä osaankin sieltä ulkoa jonkin runon. Minä luen sinulle...

— Ella — Ella näkyy pitävän kovin paljon tuosta nuoresta herrasta. Vai niin, vai niin, Pikku on saanut kilpailijan.

Ella pusersi kätensä nyrkkiin ja heilutti niitä isänsä edessä.

— Ja entä jos olisi saanut! sanoi hän. — Onhan sinulakin neiti Rastas! Jos minä olen liian nuori, niin ehkä sinä olet liian vanha! Hänen lauluistaan minä pidän. Minä pidän niistä niin etten voi nukkua!

— Ja tämän kaiken sinä kerroit hänelle!

— En!

— No, mistä herrasväki sitten puheli?

— Enhän minäkään kysy, mitä sinä puhut neiti Rastaan kanssa.

— No niin, Ella, koska tähän keskusteluun on jouduttu, niin ehkä yksintein on parasta, että Ella saa tietää, että isä on kihloissa Annikki Rastaan kanssa. Hän on hieno ihminen ja... saattaa paljon auttaa isää kirjallisessa työssä. Pitäähän isälläkin olla joku, kun ne nuoret tulevat täysin purjein... Annikki toivoo, että Ella ottaa vastaan hänen ystävyytensä ja antaa hänelle ystävyyttä. No, Ella, mitä Ella sanoi? Ella...

— En mitään.

— Sanoipa Ella jotakin.

— Luomisen savea, elämän leipää — jotain sellaista vain.

— Pitäähän Ellan käsittää, miten onnellista isälle on ollut löytää tämän kauniin hienon naisen ymmärtämys... Jos Ellalla olisi aavistus kirjallisesta työstä. Se vaatii innoitusta... Olenko minä käsittänyt Ellan oikein, kun olen uskonut Ellankin kärsivän siitä, että isä lasketaan »eturivin miehiin». Ja nyt tulevat kaikenlaiset nulikat ja käyvät yhtäkkiä suurista kirjailijoista. Selasta ei ole lupa kärsiä, aivan yksinkertaisesti.

— Isä, sinä kadehdit Haunia Vuorista!

— Oo, että Jaakko Tyrni todella kadehtisi sitä tuntemattomien suuruuksien laumaa, joka tänäkin jouluna on saanut suosiollisen vastaanoton sekä yleisön että arvostelun puolelta! Kyllä he kaikki saavat laskettaa aurinkoista ulappaansa. Isäsi aikoo tehdä työtä, hän. Ja isä toivoisi, että Ella, niinkuin ennenkin, edistäisi isän työrauhaa.

Pimeys oli helpottanut isän ja tyttären vaikeita tunnustuksia. Pimeys oli lieventäen vaikuttanut sanoihin niinkuin vesi, joka vaimentaa lääkkeen karvautta. Isä oli puhuessaan tyyntynyt, hän näytti olevan tyytyväinen, että oli saanut asiansa ilmoitetuksi.

Tytär oli pysähtynyt ikkunan ääreen. Autius, jommoista ei hän ollut aavistanut löytyvän, oli ottanut hänet valtoihinsa. Vaikka tästä asiasta, nimittäin isän naimi-

sesta, täällä oli puhuttu koko joulun, niin ei hän koskaan olisi uskonut sen saattavan tapahtua. Hänellä ei enää ollut isää, ei kotia, ei mitään. Hänen sydämensä tuntui olevan siekaleina, joista joka palanen oli säilyttänyt kipeän kärsimyskyvyn. Ei, näin yksin ei ole haaksirikkoineenkaan, joka on saanut käsiinsä laudankappaleen. Jos olisikin saanut lyyhistyä polvilleen ja itkeä!

Ja kuinka hän oli rakastanut tuota miestä tuossa! Ei kaikki muu yhteensä ollut hänelle ollut niin paljon kuin isä!

Jos kerran . . . tämän ainoan kerran saisi kiertää kädet hänen kaulaansa ja rukoilla häntä, että hän hiukkasen, hiukkasen välittäisi lapsestaan . . .

Kyöneleet kuohuivat esiin kuumista lähteistä rinnassa, tytön tuijottaessa pimeään.

— Onhan Ella kiltti ja järkevä tyttö, puhui isä hänen takanaan. — Ella ei tee tätä asiaa vaikeaksi, vaan auttaa isää. Ellalle itselleenkin siitä tulee hyötyä ja iloa...

Ellan kyöneleet pysähtyivät. Ehei, tuolle ei näytetä mitään. Ottakoon hän vain naisen taloon! Ella käänsi päänsä huoneeseen päin.

— Ei, sanoi hän, — mitäs minä. Tee niinkuin hyväksi näet. Jos tyydyt siihen, minkä muut ovat hyljänneet, niin oma asiasi. Minä teen minäkin mitä hyväksi näen. Jos tahdon ottaa vaikkapa Haunia Vuorisen, niin otan. Rakastan vastaiseksi vain hänen runojaan, mutta ei ole mahdotonta, etten voi rakastaa itse poikaa. Hän on kirjoittanut kauniita, kauniita lauluja. En ole saanut unta öisin, vaan olen itkenyt ja nauranut ilosta . . . Niin, niin, jos minä rakastun siihen poikaan, niin otan hänet, myrkky vie!

— Ella!

Jaakko Tyrni muisti Ellan äidin. Hän muisti myöskin, että hän oli kuollut tässä huoneessa ja että hänen ruumisarkkunsä oli seisonut tuossa peräseinällä.

Oli kuin kylmä käsi olisi pysähdyttänyt sen vihreän elämän, joka hänessä oli alkanut versoa. Puhuminen ei parantanut asioita, mutta hän puhui kuitenkin.

— Tällaiseksi en koskaan olisi uskonut Ellaa. Olen luullut Ellan olevan aran minun kunniastani ja nyt Ella menee minun vihamiesteni puolelle. Ja juuri nyt, kun

isä on saanut velkansa maksetuiksi ja tahtoisi tehdä työtä. Alkaa suuren työn, sellaisen jota ei meillä ole kirjoitettu. Eikö Ellalla ole mitään sanomista isälle?

Ellalla olisi ollut. Kokonainen patoutuma katkeruutta ja ylenkatsottua hellyyttä, koko hänen lapsenkaipaussensa pyrki esiin. Mutta tottumuksesta painoi hän kaikki takaisin rintaansa, niinkuin oli tehnyt kymmenet kerat. Isä kuuli hänen askeltensa kulkevan läpi salin — niinkuin poika olisi astunut. Sitten ne kuuluivat väliköstä ja vihdoin keittiöstä. Nyt hän ottaa lyhdyn, katsoo että kynttilä on kunnossa ja tulitikut paikoillaan ja menee talliin. Siellä hänellä on ystävänsä, hevonen. Jaakko Tyrnillä ei ole ketään. Hän on yksinäisempi, avuttomampi kuin koskaan. Ja juuri nyt, kun hän muistaa kaiken mihin hän on pyrkinyt. Mitä peliä onkaan tämä elämä? Ja mikä riepu onkaan ihminen?

Niin alkoi uusi vuosi.

*

Oli kuin maanvieremä olisi lohjennut Jaakko Tyrnin puutarhaan ja haudannut sen allensa. Se tosin ei ollut mikään loistopuutarha, mutta siihen oli pantu ahkeraa työtä ja siinä oli vallinnut hiljainen, vaatimaton ilonsa. Nyt oli sinne jostakin ylhäältä, maanvieremän mukana tullut ihmeellinen loistokasvi, joka vaati omaa ympäristöä, voidakseen viihtyä ja juurtua. Jaakko Tyrni näki tämän ja vaivasi päätään miettimällä, mitä olisi tehtävä.

Tämä vuosi saa mennä tällä tavalla. Kun hän on saanut valmiiksi kirjansa ja Annikki omansa, niin he menevät naimisiin ja matkustavat ulkomaille. Sillaikaa saa Jouna pitää huolta Ellasta — Jounahan aina on hellitellyt Ellaa. Jounan täytyy muuttaa tänne Tyrnilään, täällä täytyy kuitenkin olla jonkun, joka vähän katsoo. Ehkä tarvittavat korjaukset voivat tapahtua sillaikaa. Sitten — niin, sitten Ellan täytyy valita elämänura. Hänen täytyy oppia jotakin niin että hän voi elättää itsensä. Tuo juttu Punapurjeen tekijän naimisesta ehkä sentään on paljasta uhmaa. Eikä voikaan olla muuta. Kuka sentään Ellan tietää. Ja ehkä niin olisikin parasta.

Jaakko Tyrnin tytär naimisissa Haunia Vuorisen kanssa! Olisihan sekin jotakin! Oikeata hirtehisen leikinlaskua. Mutta sittenpä hän olisi kummallakin omansa. Hänellä, Jaakko Tyrnillä ja hänen Annikillaan olisi työrauha.

Työrauha. Mitäpä kaikesta muusta, kunhan pääsisi kiinni työhön.

Mutta työ ei tahtonut lähteä liikkeelle. Kymmenen kertaa päivässä kirjailija istuutui työpöytänsä ääreen, tarttui kynään ja luki läpi ne pari lausetta, jotka olivat paperilla. Hän ei saanut vauhtia. Pitäisiköhän tässä ruveta polttamaan tupakkaa. Se oli kyllä aikoinaan tuntunut tehokkaalta. Moneen aikaan ei hän ollut tarvinnut sitä. Mummo vainaja — itse Helena Elisabet Tuura — oli vihannut tupakkaa. Olisi sentään ollut sopimatonta kutsua esiin hänen kuvaansa tällä keinoin. Eikähän hänen kuvaansa tarvinnut kutsua esiin keinotekoisesti, se oli ilmielävänä tyttärenpojan silmissä ja sydämessä.

Huoneessa tuntui kylmältä — täytyi pyytää tulta pesään. Tai kynä ei ollut kunnossa. Se oli sittenkin seisonut liian kauan. Tällaiset täytekyynät ovat tunteellisia, oikullisia olentoja. Niissä on jotain viulun luonteesta. Ja tämä on jo niin vanha. Täytyy koettaa pestä se haalealla vedellä... Oli tässä taas tullut jokin käsikirjoituskin, jota pyydettiin lukemaan läpi. Se ei ollut suuri. Runoja. Miksi niitäkin lähetettiin hänelle, eihän hän ollut runoilija. Nuorten joukossahan oli mestareja tällä alalla...! Roskaa, jälkimakua sieltä ja täältä. No, tuo runo nyt oli hiukkasen parempi. Ehkä pinkka kuitenkin on luettava läpi... Olisikohan Annikki kotona?

Jokainen näistä syistä antoi aihetta nousta kirjoituspöydän äärestä ja viipyä kymmenen tai parikymmentä minuuttia. Ja joka kerta kun Jaakko Tyrni palasi pape-riarkin luo, luki hän läpi pari lausettaan ja koetti uskoa, että hän luki ne ensi kerran ja että teksti nyt alkaisi jatkua itsestään.

Ei yhtään riviä tullut lisää. Ajatus karkasi luvattomille teille — tai jollei juuri luvattomillekaan, mutta turhille. Kaikki oli luvatonta ja turhaa tämän työn rinnalla. Annikki, hän istui kotona ja kirjoitti jotta helisi.

Mutta hän ei tietänytkään mitään niistä huolista, jotka kiusasivat Jaakko Tyrniä. Sitä ei koskaan pitäisi tehdä, että kirjoittaa paperille pari lausetta. Se alku on aina niin hatara että se katkeaa. Paras alkaa uudestaan. No, nyt tuli posti.

Se ei ollut posti, vaan lasku. Että niillä nyt oli niin kiire saada rahojaan. Aikamoinen summa — joulu, joulu! Syntyi juoksua ja etsimistä ennenkuin tarvittavat pikkurahat saatiin kokoon. Annamariltakin kysyttiin ja häneltä saatiinkin viimeiset puuttuvat pennit. Hän kaivoi ne esiin sukanterästä, jota hän säilytti sänkynsä pohjalla, nauroi ja sanoi, että hyvä on, kun on talossa suuria rahoja eikä pieniä. Jaakko Tyrni seisoi omassa persoonassaan pihamaalla ja jutteli kauppiaan asiapojan kanssa sillaikaa kun naiset kokosivat rahat. Hän kyseli pitkältä ja laveaan pojan kotioloista ja tulevaisuudensuunnitelmista ja hämmästeli kaiken aikaa sitä, että seisoi tässä. Tällaiset asiat oli tavallisesti suoritettu portilla. Mutta nyt oli portti auki ja poika oli tullut suoraan keittiöön. Reipas poika. Täytyi antaa hänelle hiukkasen juomarahaa.

Jaakko Tyrni palasi kirjoituspöytänsä ääreen ja katseli niitä molempia paperiliuskoja, joille hän oli alkanut kirjoittaa romaaniaan. Mikä niistä nyt oli parempi? Molemmille hän oli kirjoittanut sanasta sanaan samat lauseet. Sille liuskalle, jonka hän oli kirjoittanut viimeiseksi, oli tullut pari korjausta, tietenkin senvuoksi, että hän koneellisesti oli kirjoittanut lauseet sanasta sanaan ensimmäisestä paperista. Olipa tämä surkeaa. Hän näki itsensä ikäänkuin hän olisi seisonut ovella, siitä katsellut ja siinä nauranut kirjailijaa. Jospa lukijat tietäisivät! ajatteli se herra joka seisoi ovella ja katseli sitä joka istui kirjoituspöydän ääressä. Mutta pian ne sulivat yhteen ja tämä yksi silmäili ulos. Paperit olivat unohtuneet. Puistossa olikin paljon mieltäkiinnittävää. Oli myrsky. Puut kumartuivat syvään maata kohden. Ihme, etteivät taittuneet. Vesi oli noussut ja murtanut jään rajan niin että jää paikoittain kellahtavana, paikoittain mustana välähteli kohoveden alta. Kirjavan harmaa ulappa upposi harmaaseen taivaanrantaan, jonka laitoja pilvet viistivät kuin myrskylinnut. Jaakko Tyr-

nin sielu lepäsi tässä kuvassa niinkuin kehdoissa, jonka pohjalla on kova, pistävä patja. Hänen sisimmässään pisti ja pakotti. Suuri aihe massaan hänen aivoissaan läikkyi ja vyöryeli, etsien muotoa ja ulospääsyä. Kirjailija tuijotti paperiarkkiin ja kynä hänen kädessään odotti käskyä lähteä liikkeelle. Käskyä ei tullut, sydämen lyönnit tuntuivat koko ruumiissa kuin vasaran iskut. Hän istui voimatta liikahtaa paikalta. Tämä oli täyttä painajaista. Tuli pieni helpotus kun silmä sai aihetta kääntyä seuraamaan lintuparvea, joka juuri lensi puuhun. Pienet kauniit olennot, niillä on edessään kova aika. Kun keksisi laitteen, jotta niillä olisi suojaa pakasella. Mutta ne eivät vaihda vapauttaan mihinkään hentoon keinotekoiseen kesään. Ne käyvät läpi nälän ja pakkasen, kuolevat viluun tai näkevät kevään. Ihminen etsii lievennystä... Lähtisikö tästä kävelemään, tai mitä tekisikään? Koko romaanin näkemys on painunut pohjaan kuin satukaupunki. Ei tornien viirejäkään näy, ei kirkonkellon kajahduskaan kuulu. Täysi pimeys, kuume aivoissa, pakotus päässä, levottomuus koko olennossa.

Posti tuli. Sai hiukkasen hengittää, oli lupa vähäksi aikaa unohtaa ja siirtyä muuhun. Oli pari uudenvuodentoivotusta. Täytyi lukea sanomalehti. Se oli laiha ja ohut näin joulunpyhien välillä. Jaakko Tyrni luki sen kannesta kanteen. Jos hänen olisi pitänyt tehdä tiliä siitä mitä se sisälsi, niin ei hän olisi voinut tehdä sitä. Hän heitti lehden kädestään ja otti sen uudelleen käteensä. Missä Jouna nyt oli, kun ei häntä kuulunut? Hän ei edes soittanut. Ja Loila, joka oli pyytänyt saada tulla puhumaan asioistaan — missä hän sitten oli? Ja kaikki muut? Annikki ennen kaikkia? Olisiko hän soittanut sille aikaa kun Jaakko seisoi pihamaalla puhumassa pojan kanssa? Vai olisiko puhelin epäkunnossa? Tyrni päästi sanomalehden kädestään ja soitti keskukseen. Siellä ei tiedetty, että johdossa olisi ollut jotakin vikaa. Annikki oli ehkä saanut maalta vieraita. Niitä tuli hänelle aina jouluna. Jaakko Tyrni palasi huoneeseensa ja asteli edestakaisin. Portti oli auki eikä ketään kuitenkaan kuulunut. Hän olisi mielellään jutellut jonkun kanssa. Jos lähtisi kaupunkiin Annikkia tapaamaan. Mutta hänellä on luo-

naan sukulaiset. Kun Jaakko Tyrni ajatteli esseetä,, jota Annikki paraikaa kirjoitti, alkoi häntä harmittaa. Tuon mokoman kirjan vuoksi täytyi häitä siirtää epämääräiseen kaukaisuuteen. Puhekumppalia hän tarvitsi, seuraa tähän yksinäisyyteensä, lämpöä ja valoa tähän harmauteen! Jos Annikki nyt olisi ollut tässä, niin olisi saanut puhella Helena Elisabet Tuurasta ja aihe olisi ehkä selkeentynyt. Niin kauas se nyt oli kaikonnut, että peloitti. Kun vain ajatteli tuota nimeäkin, niin koski, aivan niinkuin koskee, jos mainitaan hyvin läheistä vainajaa. Oliko Helena Elisabet Tuura jo vainaja? Ja tässä hiljan hän oli säteillyt silmän edessä kuin aurinko ja täyttänyt koko Jaakko Tyrnin olemuksen. Kirjailija ei enää ikävöinyt rakastettuaan, ei ystäviään, ei ketään eikä mitään muuta kuin näkemystään. Hän tarttui sanomalehteen ja alkoi lukea ilmoituksia. Ehkä niissä saattoi olla jotakin varteen otettavaa. Niitä ei niitäkään ollut näin joulun jälkeen monta. Mutta hän luki ne kaikki. Ei, tällä tavalla ei synny taidetta. Mutta tämähän vielä onkin joululomaa. Kun pyhät ovat menneet, tulee varmaan työhalukin. Jaakko Tyrni meni kirjoituspöytänsä ääreen, otti molemmat liuskat, joille oli alkanut kirjoittaa ja pani ne imupaperin alle. Varmemmaksi vakuudeksi siitä että ne pysyvät siellä, otti hän kirjoituspöydän syrjältä eteensä pinkan joulukirjoja, päätti että lukee ne nyt — onhan sekin tehtävä! — ja kirjoittaa Annikille kirjeen. Kirjeessä voi puhua paremmin kuin puhelimitse.

Päivällinen oli valmis. Senja ilmoitti sen ovelta ja samalla kun Jaakko Tyrni omalta puoleltaan astui ruokasaliin, tuli Ella ulkoa, heitti joitakin vaatekappaleita välikön naulaan ja asettui ääneti paikalleen.

Hän istui ääneti sähkölampun alla, ajatteli jotakin ja eli siinä. Hetkisen hänen isänsä seurasi häntä salaviihkaa ja koetti arvata missä hänen ajatuksensa oikeastaan olivat. Hän oli jollakin lailla uusi ja outo. Mitä hänelle oli tapahtunut? Missään tapauksessa ei mitään pahaa. Yhtäkkiä Jaakko Tyrnille selveni: hän ajattelee Punapurjeen tekijää, se on selvää se! Hän rakastaa runoja ja odottaa tilaisuutta rakastua runoilijaan. Hänhän jo kerran on puhellut hänen kanssaan, täällä, kahdenkes-

ken, tuntikausia! Ehkäpä hän on hänet kohdannut useamminkin. Ella ottaa vastaan tallissa. Mutta jos häneltä kysyy jotakin tästä asiasta, niin hän vastaa: enhän minäkään utele sinulta. Joka tapauksessa Ella ajatteli jotakin sovinnollista, jotain, joka antoi hänen piirteilleen kiinteän hohteen. Ketä kummaa hän muistuttaa? Jaakko Tyrni alkoi tarkata häntä. Hänellä oli siihen häiritsemätön tilaisuus, sillä Ellan katse kiintyi ongelmallisena esineihin, jotka eivät mitenkään voineet herättää mielenkiintoa. Hän katseli seinään ja näki varmaan jotain muuta, hänen silmänsä pysähtyi isän käteen, mutta siinä olisi epäilemättä yhtä kernaasti voinut olla vaikkapa. . . vaikkapa lintu. Jaakko Tyrni ei liikuttanut kättään, vaan katseli jännittyneenä tyttärtään. Ehkäpä hän jo oli »ottanut» Haunia Vuorisen ja ajatteli rakastettuaan. Ella se on joka kerran miehensä ottaa, siinä suhteessa hän on Ellida-vainajan tytär. Ei ollut kummaa, että Palus toivoi häntä kirjansa äidiksi, Jaakko Tyrni ei ole lainkaan huomannut, että Ella saat-
taa olla tämän kaltainen.

Punapurje on tullut taloon ja huumannut tytön. Ei siinä kyllä, että se on ajamaisillaan kumoon kirjailijan, joka vuosikymmenet on tehnyt työtä — se riistää isältä hänen ainoan tyttärensä, tekee lapsen isänsä viholliseksi. Uusi kuohuva suuttumus kumensi Jaakko Tyrnin olemusta. Se oli hänelle sitä hirvittävämpi, kun ei hän Ellasta saanut mitään osatoveria. Ella ei nähtävästi enää ottanut häntä lukuun. Hän nähtävästi ei edes tuntenut ulkonaista riippuvaisuuttaan isästään. Sillä hän istui siinä vapautuneena holhouksesta ja katseli eteensä silmin, jotka olivat niinkuin varhaiskevään päivä, jolloin jäät ovat lähteneet ja pilvet ensi kertaa kuvastuvat vesiin, mutta vihanta vielä viipyy nupuissaan. Jaakko Tyrni ajatteli jotain tapaa millä voisi halventaa poikanulkin tyttärensä silmissä. Sanomalehtiarvostelijat olivat hänet nyt korottaneet pilviin asti. Tietenkin hän tämän vuoden aikana saa kaikki mahdolliset kirjalliset palkinnot. Eikö nyt ole yhtään arvostelijaa, joka asettaisi tämän pylväspyhimyksen jälleen maan päälle? Joka antaisi hänelle vähän vitsaa. Annikki? Jaakko Tyrnille tuli pelko, että Punapurje olisi lumonnut Annikki Ras-

taan, niinkuin Jounankin. Leppiaho ehkei ollut yhtä helposti petettävissä. Jos saisi pojan tänne ja ajattelisi hänen kanssaan jotakin keinoa tämän luonnottoman yliarvioinnin asettamiseksi. Kenen, kenen kumman näköinen oli Ella? Jaakko Tyrniä kylmäsi, kun hän häneen katseli.

Niin istuivat isä ja tytär ääneti vastapäätä toisiaan ruokapöydässä, ojentelivat toisilleen vateja ja kuulivat astioiden kilahtelevan. Peittämättömän ikkunan takana vallitsi tiheä, myrskyn kansoittama pimeys. Myrsky teki puunoksasta sormen, joka ennustaen jotakin tulevaa asiaa, löi ruutuun, ja pilvestä hevoson, joka kiidätti rauhatonta vainajaa.

— No, sanoi Jaakko Tyrni vihdoin tunnustellen, — Ella on kovin mietteissään. Mitä Ella nyt niin ajattelee?

Ella punetui hiukan. Sitä hän ei ilmaissut mitä hän ajatteli. Hän sanoi jotakin aivan toista. Kuitenkaan ei hän sanonut sitä epäystävällisesti.

— Helminen on taasen juovuksissa. Minun kai pitää huomenna lähteä hakemaan heiniä hevoselle. Ei sellaiselle voi hevosta uskoa.

Onnellisena siitä että he olivat tavanneet niin rauhallisen alueen millä saattoivat kohdata toisiaan, isä sanoi:

— Onneton mies. Ja kuinka minä olen koettanut sekä hyvällä että pahalla. Kyllä minä lähden noutamaan heiniä.

— Ei ole puitakaan hakattuina. Olemme hakanneet Senjan kanssa vuoronperään.

— No, miksette ole sanoneet minulle?

— Mitä se siitä olisi parantunut. Onhan... onhan muutakin tekemistä kuin hakata puita. Ja kun on mies sitä varten.

— Täytyy kai panna pois Helminen. Mitä Ella siihen sanoo?

— Jos hänet pannaan pois, niin menee Senjakin.

— Kuinka niin?

— No, hänhän on niin kiintynyt siihen kalpeaan Armaaseen.

— Pääseehän hän häntä katsomaan muuallekin.

— Hän on koko viikon — ei ollut ruuanlaittoa eikä muutakaan — neulonut Armaalle vaatteita vanhasta

puvusta, jonka minä annoin siihen tarkoitukseen. Täytyyhän jokaisella olla joku.

— Onhan hänellä nyt muita. Me kaikki. Ella ei taida tietääkään, että Annamar on Senjan äiti. Niin on. Sitä on salattu. Aivan turhanpäiten. Helmisen perhehän on vasta hiljan tullut.

Puna kasvoilla sanoi Ella äkkiä ja ikäänkuin vahingossa:

— Nepä ovat, myrkkyy vie, kaikkein vaarallisimmat, ne jotka ovat hiljan tulleet!

Jaakko Tyrni ymmärsi hänen tähän lauseeseen sulkeeneen sekä Haunia Vuorisen että Annikki Rastaan.

— Taitaa olla niin, sanoi hän ja kohtasi tyttärensä kuuman, nopean silmäyksen.

Huoneessa syntyi äänettömyys. Sormet pimeydestä löivät ikkunaruuutuun. Ella alkoi hetken perästä:

— Siellähän on meidän saunan seinässä luettavana sellaisia suuria viisauksia.

— Mitä viisauksia?

— No, kai ne nyt muistaa. Siellähän on sellainen nerokas kuva ja teksti siihen. Tai onko teksti syntynyt ensin ja sitten saanut kuvituksen. No, kyllähän tuon nyt muistaa. Orelva sanoi, että Tyrnilän arvo nousi puolella sadalla tuhannella markalla tuon piirustuksen vuoksi. No, toinen on Jounan viisautta ja sen me olemme kuulleet moneen kertaan. Toinen on kauempaa: lakata rakastamasta ja olemasta rakastettava — se on sietämätön kuolema...! Me läksimme uudenvuodenaattona kaikki saunaan — kun ei ketään kuulunut kotiin — Senja ja Annamar ja minä. Ja Annamar tahtoi ensin hiekalla pestä pois koko kuvan. Se oli hänestä niin ruma ja sopimaton. Mutta kun minä mainitsin mitä Orelva oli sanonut, niin he molemmat tahtoivat tietää, mitä se vieraskielinen kirjoitus merkitsi. Ja minä selitin sen. Ja se oli heidän mielestään hyvin sanottu. Annamar selitti, että hän jo olisi kuollut, jollei olisi ollut... ollut hänen isäntäänsä ja myöskin muita. Senja ei sanonut mitään, vaan huokasi. Ja Annamar sanoi hänen puolestaan, että Senja olisi kuollut, jollei olisi ollut Helmisen Armasta. Mutta silloin suuttui Senja. Siitä minä kuitenkin sen tiedän, että Senja menee pois meiltä, jos

Helmiset menevät. Hän ei nyt ole keittiössä, hän meni viemään vanhaa ruokaa Helmiselle — ehkä siinä meni uuttakin. Mutta täytyyhän hänelläkin olla joku, ettei hän kuolisi.

Jaakko Tyrni ei moniin aikoihin ollut kuullut tyttärensä puhuvan näin pitkältä ja näin avomielisesti. Ilma huoneessa keveni. Isän sydän sykähti toivovaa odotusta.

— Vai sellaisia keskusteluja teillä on ollut, sanoi hän, koettaen houkutella Ellaa jatkamaan. Kun ei jatkoa kuulunut, kysyi hän varovasti: — No, puhuitteko ehkä pitemmältäkin siitä?

— Puhuimmehan me. Siitä vain, että jokaisella pitää olla joku — jollei ihminen, niin kissa tai koira. Eivätkä ihmisten pitämiset aina tapahdu sillä lailla kuin luulisi, vaan kuinka sattuu.

Jaakko Tyrni pani merkille, ettei Ella enää sinutellut häntä. Mitähän sekin tiesi? Joka tapauksessa oli tämän aterian jälkeen keveämpi olla. Kirjailija otti hattunsa ja päällystakkinsa. Kun hän meni tallin ohi, näki hän, että siellä oli tulta. Ella vihelteli. Hänen olisi tehnyt mieli avata ovi ja katsoa mitä tyttö siellä oikeastaan askarteli. Mutta hän ei uskaltanut tällä kertaa pyrkiä edemmä. Hän päätti ensin käydä katsomassa talonmiestään ja sitten lähteä kävelemään. Teki hyvää taisella tuulta vastaan.

Rakastuneet ja hellyydenkipeät juoksevat sokkosilla kautta maan piirin. He pakenevat talvea ja etsivät lämpöä kohmettuville sydämillen. Sidotuin silmin he tarttuvat siihen mikä vastaan sattuu. Lieneekö sitten elämäksi vaiko kuolemaksi. Opin saunassa se näytetään. Kuolemaa he pakenevat, sekä sydämen kuolemaa että elämän pakenemista tomumajastaan. Voiko heitä pelastaa? Edes päiviksi tai vuosiksi? Kun side otetaan silmiltä pois, niin minkä on sokkoparka löytänyt?

*

Jaakko Tyrni oli kaupungissa, kun Jouna saapui tuttuun taloon. Hän ihmetteli ensi työkseen, minne portti oli joutunut — oliko tarkoitus säästää nuorten kirjailijattarien silkkihameita?

— Ajattelin vain sitä Orelvan suojattia, sanoi hän ja painoi Ellan kättä. — Varmaan hän ensimmäisellä tekijäpalkkiollaan oli ostanut hameen.

Ella oli koonnut heinänrippeitä tallin edustalta. Hän ilostui tämän vieraan tulosta eikä salannut sitä.

— Vihdoinkin saatiin heiniä, puheli hän. — Sopii-kin hyvin, että hän on poissa, niin saamme puhua.

— Kuka on poissa — isäkö? Ja minun olisi pitänyt tavata häntäkin.

— Mene sitten suoraan takaisin, Jouna setä, sanoi Ella. — Tunnin perästä lähtee juna.

Hän oli loukkaantunut, käänsi selkensä ja asteli takaisin tallia kohden. Jouna tuli hymyillen, päällystakki auki, hänen perässään. Hänen katseensa etsivät ovenpieltä. Hän istuutui laatikolle, nyökytti päätään ja odotti että Ella tulisi sisään. Mutta tyttö vain kokosi heinänrippeitä.

— Ella, alkoi Jouna, — etkö jo valmistu? Minulla olisi sinulle paljon sanottavaa.

— Jaakko Tyrnillehän oli asiaa. Juna menee tunnin perästä. Johan sanoin, myrkky vie.

— Ella, sinä olet antanut kukkaseni olla paikoillaan. Olin pelännyt että se olisi kadottanut loiston silmissäsi.

— Mikä? Jaa, tuoko koivunvitsa tuolla? Se on unoh-
tunut siihen. Kaikkia hullutuksia tässä vielä.

— Hullutuksia, Ella — eikö mitään muuta kuin hullutuksia?

— No, myrkky vie, kaikki olivat sinä iltana hullulla päällä, toiset viinasta, toiset rakkaudesta, toiset tiesmistä.

— Älä ota pois oksaa. Minun silmissäni se yhä on merkillinen kukka.

— Oletpa sinä lapsellinen, Jouna setä!

— Mennäänkö sisään, vai jäädäänkö tänne?

— Etkö sinä sitten lähdekään?

— En. Kun minulla on puhuttavaa sinulle.

— Mennään sitten sisään. Eikö se ole komea ja kiiltävä tuo Pikku? Meidän talonmies on nykyään aina humalassa enkä minä enää päästä häntä sisään ovesta. Isäkin on jättänyt minut rauhaan. Mutta kyllä se oli siivossa tämä hevonen, kun se viimein tuli kotiin. Viisi

päivää hän oli pitänyt sitä kaupungissa. Ja kuka lienee hoitanut sillaikaa kun nuoripari kuherteli. Kavioista minulla oli enin työ. Viisi päivää! Kaikkien käsiin annetaankin hevosta, myrkky vie!

He astelivat alas loivaa mäkeä ja varpuset pyrähtivät ilmaan heidän tieltään. Sulavat puroset siivilöityivät läpi hiekan askelten alla.

— On kuin kevät, sanoi Jouna ja katseli Ellaan.

— Mikä sinulle on tullut, Jouna-setä? kysyi Ella oudoksuen.

Jouna vaiken.

— Älä vain sinä rupea kertomaan, että olet rakastunut tai kihloissa. Sillä silloin minä, myrkky vie, suutun. Täällä meillä tutkivat nykyään kaikki ranskalaista runoutta. No, molemmat Muusat, kukas muu. Saunan seinällähän nykyään on kuvitettua ranskalaista runoutta. Vanhempi Muusa on tullut siihen johtopäätökseen, että jokaisella täytyy olla joku, josta hän pitää — muuten hän kuolee. Hän on hyvin mieltynyt tuohon ranskalaiseen runoon. Mutta kuvitus on hänestä sopimaton. Isä riippuu kiinni neiti Rastaassa, minä Pikussa, Senja Helmisen Armaassa, Orelva neiti Kiviluodossa, Annamar minussa — se on oikeaa himphamppua, myrkky vie. Oletko sinäkin, Jouna-setä, tehnyt tyhmyyksiä? Istutaanko isän huoneessa vaiko salissa?

— Eikö mennä sinun huoneeseesi?

— Ei.

Ella huusi sen kimakasti ja juoksi sulkemaan ovea, joka oli lukossa ennestään.

— Ohoo, sanoi Jouna ja jäi tuijottamaan oveen. — Onko sinulla siellä kätköissä nuori luutnantti?

— On. No mennään sitten. No, saat tulla, myrkky vie, kun sanon. No, tule, tule!

— Minua pelottaa, sanoi Jouna. — Jos hän iskee minuun sapelinsa.

— Kyllä kai hän iskee!

— Sinä punastut niin kauniisti, pieni Ella, että minä todella pelkään. Mutta se kaupunginmatka meidän kuitenkin täytyy tehdä yhdessä, se jolloin me ostamme sinulle kauniita vaatteita.

Ella Tyrni avasi oven, astui itse edellä, kiiruhti pöy-

dän luo ja laski kätensä paperien päälle, jotka olivat siinä levällään. Hänen kasvoillaan oli kuuma puna ja hän katseli ujosti kulmiensa alta, ikäänkuin hänet olisi yllätetty rakkauskohtauksessa.

Lauri Jounan kasvot pitenivät, suu tavoitti kysymystä, silmät tuijottivat suurina päässä. Sitten hän nyökkäsi päätään.

— Niin, kuiskasi Ella käheästi. — Mutta et saa sanoa mitään, et yhtään sanaa! Jos sinä avaat suusi ja kysyt jotakin, niin minä heti paikalla viskaan kaikki uuniin, myrkky vie. Luuletko että minä tahdon ruveta ihmisten pilkaksi. Jos minä kirjoitankin, niin silti ei ole sanottu, että sitä painatetaan. Ei, ei, ei yhtään kysymystä! Silloin minä suutun niin että lyön sinua. No, mene ulos täältä nyt, nyt olet kaikki nähnyt. Sellainen se on se luutnantti. Myrkky vie, kuinka minä inhoan sinua, Jouna setä. Kaikki sinä nuuskit ja urkit ja kaikki sinun pitää tietää. No, älä nyt mene. Istu tuohon — mikä hätä sinulla on siinä? Älä luulekaan, että minä siihen niin äkkiä kutsun vieraita. Tämä ovi suljetaan — sinä tiedät kuka on asunut tässä. Jos isä aikookin antaa tämän huoneen Rastalle, niin minä poltan talon, sen olen päättänyt. Mutta vastaiseksi voit istua siinä. Sitten saat jotakin syötävää. Niin, kuule, minä katselin kauan sitä sinun kukkaasi ja ajattelin mitä sinä olit sanonut. Mutta koska minä vihaan kirjoja ja kirjailijoita, niin minä en tahtonut kirjoittaa. Kun isä sitten kertoi että hän on kihloissa, niin minä ajattelin, etten enää huoli isältä mitään. Ja etten sitten enää ole kotona. Jos minä kirjoitan — Jouna setä, älä katso minuun, katso pois päin, tuohon uuniin, käännä selkäsi minulle — pian! Jumaliste, jos minä kirjoitan, niin minä teen sen vain rahan tähden. Siksi etten huoli isältä mitään. Niitähän on hulluja ihmisiä, jotka maksavat kirjoista. Isäkin on saanut paljon rahaa kirjoistaan. Mutta en minä vielä ensinkään usko, että annan painaa tuota. Tai että siitä kukaan huolii. Mutta minä kirjoitan vain, koska se on hauskaa, myrkky vie niin, niin hauskaa! Onko tämä nyt hyvin hullua, Jouna setä? Sinä et sano mitään. Sinusta se on typerää, sinä ajattelet, etten osaa kirjoittaa. Sanoisit nyt suoraan vain. Voinhan minä ruveta palvelustytöksi

— eräs nuori kirjailija, niin, juuri se sama, jota sinä niin kehuut, luulikin minua palvelijaksi.

Jouna kääntyi yhtäkkiä ja katsoi Ellaan.

— Mutta ei enää luule!

— Mistä sinä sen tiedät? Se ei kuulu kehenkään mitä sellainen luulee. Luulkoon minua vaikka... vaikka linnunpelättimeksi, niin se on minulle samantekevää.

— No niin, no niin, Ella. Minä katselen taas muuriin enkä muista, että sellaista kirjaa on maan päällä kuin Punapurje. Se on hyvin viisasta, että Ella ansaitsee rahaa — kyllä kirjoista saa rahaa, jos ne ovat hyvät ja ihmiset ostavat niitä.

— Sinä, Junkkari, Jouna setä! Mitä palttua sinä puhut, ettet muistaisi Punapurjetta. Sellainen kirja! Se se vasta on jotakin. Olen itkenyt ja nauranut, sitä lukiessani. Mutta tiedätkö, Jouna setä — no, käänny pois, käänny pois, katso muuriin... Niin, en voi sitä sanoa.

Ella Tyrni tuli Jounan eteen ja lyyhistyi maahan. Jouna ei uskaltanut liikahtaa, jottei säikähdyttäisi häntä. Tyttö laski kätensä Jounan polvelle.

— Katso, Jouna setä, kyllä se oli niinkuin sinä sanoit, että minä kirjoitin niitä kirjeitä, kun en ymmärtänyt että voisin kirjoittaa kirjoja. Mutta nyt — se on... se on... Ei sitä voi sanoa lausua... Kuule, minä olen noussut hyvin varhain ja mennyt talliin. Onneksi hän on ollut juovuksissa, tallimies, niin että kaikki ovat luulleet minun ruokkivan hevosta. Mutta minulla ei ollut paperia. Minun täytyi ottaa isän laatikosta. Otin sellaiset käsikirjoitukset, jotka jo ovat painetut. Pelkään vain, että isä sen huomaa. Jos hän vain minulta kysyy, niin minä valehtelen, etten tiedä niistä mitään. No niin, kello neljältä olen mennyt talliin ja kirjoittanut kauralaatikon kannella. Siellä on huono lamppu, ei tahdo nähdä. Mutta täytyyhän ne vielä sitten kirjoittaa moneen kertaan. Missä minä ne kirjoitan, myrkky vie? Sillä minä en tahdo, että isä tätä tietää. Tai kukaan muu. Jos sinä sen sanot jollekin... Jos sinä sen teet, niin minä vihaan sinua niin että minä... että minä... Minulla ei ole mitään lukittua paikkaa. Kauralaatikon takana on hiiriä. Mutta siellä minä pidän niitä, paitsi nyt kun isä on poissa. Kai hän viipyy taas monta päi-

vää, vaikka hän sanoi tänään tulevansa. Kerran — minä olin rypistänyt kokoon liuskan, joka ei kelvannut. Ja ajattele: se oli jäänyt tallin lattialle! En tiedä, oliko isä sen huomannut. Niin, katso, sellaista tämä nyt on. Katso nyt minuun, Jouna setä. Vai oletko niin suuttunut, ettet tahdo minuun katsoa?

Jouna laski kätensä Ellan päälle ja silitti hänen hiuksiaan.

— Pieni rakas Ella!

Ella painoi pään hänen polveaan vasten. Hetken perästä hän sanoi:

— Nyt saat kuulla sen sitten. .. Mutta jos sinä naurat...

— En naura, pieni rakas Ella!

— Olen ollut niin onnellinen, Jouna setä, että olen itkenyt ja nauranut siinä kirjoittaessani! Se se oli. Nyt sinä sen tiedät. Nyt tiedät kaikki.

Lauri Jouna hillitsi väkivaltaisen halunsa sulkea syliinsä tyttösen ja piteli kättään hiljaa hänen poskeaan vasten.

— Sanon vain, että olen tästä hyvin onnellinen ja että uskon sinun menestyvän, sinä pieni ammattivaikuttaja.

Ella nosti nopeasti päänsä ja sanoi hyvin vakavasti:

— Ei se ole valhetta, Jouna setä, koska se jo on tullut totuudeksi minussa. Eivät nekään kirjeet olleet valhetta. Nekin olivat tulleet totuudeksi.

— Oikein, lapsi, oikein. Ja katso, jos minäkin nyt hiukan kertoisin sinulle. Tahdotko kuulla? Voin tehdä sen hyvin lyhyesti. Teen sen oikeastaan vain jotta sinä tietäisit minun käsittävän sinut kokonaan. Tiedät, etten ole kirjoittanut pitkiin aikoihin. Palus oli oikeassa kun nimitti minua suolaerämaaksi. Miten epätoivoissani olen ollut, sen sinä ehkä joskus ymmärrät, kun tulee niitä aikoja, jolloin ei voi kirjoittaa — sillä niitäkin tulee kirjailijan elämässä. Ja oikeastaan ei mikään muu onnettomuus voikaan häntä kohdata. Minä olen elänyt tässä onnettomuudessa, niinkuin kaikki tietävät, hyvin kauan. Mutta nyt...

Jouna vaikenä ja pyyhki otsaansa. Ella nousi polvil-

leen ja laski kätensä hänen polvilleen. Hänen avonaiset huulensa odottivat Jounan sanoja kuin jotain juomaa.

— Nyt minä kirjoitan, sanoi Jouna hiljaa.

Ella lyyhistyi takaisin maahan ja kätki kasvot käsiinsä. Hetken he olivat ääneti. Sitten tyttö hypähti ylös, kiersi kätensä Jounan kaulaan ja puraisi häntä korvaan.

He nauroivat molemmat ja itkivät samalla.

— Kuinka on hauskaa elää! sanoi Ella.

— Ihanaa on elää, lausui Jouna.

Mutta Jouna sedän täytyi saada jotain syötävää ja Ellan sitä valmistaessa Jouna kertoi eteenpäin. Hänen täytyi nyt painua korpeen saadakseen tehdä työtä. Kaiken elämän vihollinen on hajottaminen, sitä hän oh tehnyt kaikki nämä monet vuodet. Hän oli muka katsonut tehtäväkseen auttaa muita — sellaista rumaa heikkoutta! Nyt hän tahtoi koota itsensä. Erämaa, jonne hän aikoi, oli suuri kivinen kaupunki, kaukana täältä — yhden-tekevää mikä sen nimi oli.

Ellalta tuntui elämä pysähtyvän. Niin kauan kuin hän muisti taaksepäin oli Jouna setä käynyt talossa ja ollut täällä läheisyydessä. Miten saattoi elämä ensinkään kulkea eteenpäin, jos Jouna setä oli poissa. Hän oli niin rehellisesti suruissaan, että Jounan täytyi tehdä kaikkensa reipastuttaakseen häntä.

— Ja tiedätkö, Ella, kuka lähtee kanssani? Haunia Vuorinen. Hänen vanhempansa eivät tahdo, että hän lähtee yksin. He ovat pyytäneet minua seuraamaan poikaa. Hän julkaisee pian uuden kirjan. Siitäkin tulee hyvä.

Ella istui hetken aivan ääneti ja puri huultaan. Sitten hän rupesi torumaan ja soimaamaan Jouna setää. Mitä se oli yllyttää häntä, Ellaa, kirjoittamaan ja itse lähteä pois? Hän ei enää kirjoita, ei yhtä riviä! Kaikki hän hävittää. Hän on niin suuttunut, että myrkkyy vie! Ja mokoman nulikan kanssa — mitä sellainenkin tekee ulkomailla!

— Älähän soimaa häntä, sanoi Jouna hiljaa. — Olet tehnyt häneen syvän vaikutuksen.

Silloin Ella molemmilla nyrkeillään löi Jouna setää olkapäihin, juoksi sitten pöydän ääreen, painoi pään käsikirjoituksia vasten ja purskahti itkuun.

Jaakko Tyrni palasi sinäpäivänä kaupungista, vieläpä ennenkuin Jouna oli ennättänyt lähteä. Hän oli niin omissa ajatuksissaan, ettei kiinnittänyt huomiota oudon juhlalliseen mielialaan, missä hänen tyttärensä ja Jouna olivat. Kaupunginmatka ei ollut muodostunut huvimatkaksi, sen saattoi helposti todeta. Keskustelu ei tahtonut luistaa. Puhuttiin kaikesta muusta paitsi siitä mitä ajateltiin. Talon asiat käytiin vielä kerran yhdessä läpi. Mitä oli tehtävä juopolle talonmiehelle, jota ei saatu järkiinsä? Sääli kävi hänen hentoa vaimoan ja lapsiaan, jotka katselivat kurjuutta. Sauna-muusan ilo sateenvarjosta, jonka hän lahjoitti Eilalle, oli ollut rajaton. Hän ei voinut salata joululahjaansa iltaan asti, vaan näytti Ellalle käärön jo päivällä, kysellen, voisiko hän arvata mitä se sisälsi. Käärön muoto jo sellaisenaan olisi tehnyt arvaamisen verraten helpoksi, mutta mitään erehdystä ei voinut syntyä senkään tähden, että vanhus aikaisemmin oli kertonut Ellalle, mitä hän hänelle lahjoittaa, jahka juomarahoja on kertynyt tarpeeksi. Annamar ei kuitenkaan muistanut ilmaiseensa Ellalle salaisuutta eikä Ellakaan mitenkään ollut arvaavinaan, mitä sellainen pitkä käärö saattoi sisältää. Silloin Annamar punaisilla kankeilla sormillaan repi paperin auki keskikohdalta, jotta näkyi mustaa kangasta. Ella ei vielääkään arvannut ja saunaekon ilo kohosi äärimmilleen. »Ensi jouluna Ella saa kalossit», kuiskasi hän. Puhuttiin oudon leudosta talvesta ja pakkasista, jotka varmaan tulisivat seuraamaan sitä. Tultiin joulukirjallisuuden menekkiin ja arvosteluihin. Punapurjetta oli myyty enemmän. Jouna lausui sen ajattelemattomasi ja huomasi liian myöhään kuinka sekä isä että tytär siitä ärtyivät.

Niin, tämä Punapurje, ivasi isä, siitä oli puhuttu talossa niin paljon, että se jo kummitteli. Se tuli pimeällä vastaan portaissa ja jos jollakin oli yöllä painajainen, niin ei hänen rintansa päällä maannut vuori, kuten painajaisessa tavallisesti, vaan purjevene, jonka punainen purje iloisesti lepatteli ja jonka kannella istui nuoriherra, kirjoitellen runoja. Niin, tästä nuorestaherrasta puhuttiin tänä jouluna kovaäänisesti ja nuoret tytöt nukkuivat hänen kirjansa tyynyn alla, niinkuin ennen katkismus, jotta läksy menisi päähän. Mutta kirjallisuushistoria ei

vielä ollut sanonut hänestä viimeistä sanaansa. Päinvastoin oli havaittavissa voimakas oppositio Haunia Vuorista vastaan ja kirjoituksiakin oli tulossa lehtiin. Ja kyllä tämä runoilija sai olla hyvin varovainen tulevaan teokseensa nähden. Kun korkealta putoaa, niin saa pahat mustelmat. Ja hänet oli nyt asetettu niin ylös, että ei muuta kuin kumarra!

Jouna selitti, että jokaisen kirjallisuuden tosi ystävän oli syytä iloita tällaisesta ainutlaatuisesta debyytistä. Epäilemättä ilkeämieliset henkilöt saattoivat tuottaa pojalle jonkin unettoman yön. Mutta »opin sauna autuas aina». Vastukset ovat nekin niitä Paluksen piruja, joiden pitää kuumentaa kattiloiden alla. Tällä pojalla on niin voimakas runosuoni, ettei hätäpäivää. Jahka hän nyt pääsee ulkomaille — hän on tehnyt työtä liian kiivaasti, hänen aivonsa ovat luoneet kuumeisesti...

Jounan puhuessa Ella nousi, polki jalkaa maahan ja sanoi, että hänkin oli saanut tarpeekseen tästä herrasta eikä enää kärsinyt kuulla hänestä puhuttavan. Ja samassa läiskähti ovi kiinni hänen jälkeensä.

Tyrni ja Jouna, istuen kahdenpuolen sohvapöytää Tyrnilän salissa, katsahtivat toisiinsa.

— Hän näyttelee, sanoi Tyrni myrkyllisesti. — Hän valehtelee, suoraan sanoen. Sillä hän on rakastunut runoilijanuorukaiseen ja aikoo mennä hänen kanssaan naimisiin. Kyllä hän hänet ottaa, se nähdään tästä vielä. Hän on oikea hämähäkki, olkoon kärpänen vain varuillaan!

Jouna nauroi ja ajatteli omia ajatuksiaan.

— Muuten, jatkoi Tyrni, — olen hämmästykseni kuullut, että tyttö on ruvennut valehtelemaan. Olen suorastaan saanut hävetä. Hänen mielikuvituksensa ottaa oikein kamelikurjen askelia. Muutenkaan en tässä tiedä — tulit erittäin sopivalla hetkellä, sillä olin juuri aikoinut kysyä sinulta neuvoa, mitä olisi paras tehdä. Ella oleskelee nykyään hevostallissa varhaisesta aamusta myöhään iltaan. Sellainen ei käy. Hänen täytyy jotta-kin oppia. En saa selville mitä hän haluaisi. Sinähän aina olet ollut niin hyvää pataa hänen kanssaan. Ota sinä haltuusi hänen kasvatuksensa — minä maksan tietysti kaikki. Mutta ... olen tällä hetkellä joutunut kai-

kin puolin epämurkkaan asemaan. Niinkuin ehkä olet arvannut ja Ellakin kai on kertonut, aion mennä naimisiin ja Ella on heti etukäteen asettunut niin vihamieliseen suhteeseen morsiameeni, ettei hän lainkaan tahdo tulla tänne käymään. Ella on yksinäisyydessä kasvanut ja saanut tehdä mitä on tahtonut. Minä ymmärrän Annikin — mutta se ei ole minulle hauskaa tämä ristiriita näiden kahden naisen välillä. Sano nyt, mitä olisi tehtävä.

Jouna katseli vanhaan ystäväänsä, pieni hymy huulilla, ja ravisti päätään.

— Neiti Rastas ei mene sinun kanssasi naimisiin!

Tyrnin kasvoille puhkesi se ilme, joka ihmiskasvoilla käy äänekkään naurun edellä. Mutta se jähmettyi siihen.

— Ettei hän mene minun kanssani naimisiin! huudahti Tyrni, oikea käsi heiluen Jounan edessä. — Mitä pirua sinä tarkoitat? Sinä olet aina ollut olevinasi niin viisas, että sinä ne ennustat olemattomatkin asiat. Suututtaa se sellainen, piru vie. Mitä sinä tiedät näistä minun asioistani? Millä oikeudella sinä tulet solvaamaan minua ja morsiantani? Ovea minun pitäisi sinulle näyttää.

Jouna istui ja rummutti pöytään.

— Neiti Rastas ei mene naimisiin. Se on hänen periaatteensa. Hän olisi jo voinut olla monen rouvana. Rekola ei koskaan unohda häntä, mutta hän ei tahtonut ...

Jaakko Tyrnin nyrkki kolahti pöytään.

— Pidä sinä suu kiinni, sillä jumaliste minä en salli tällaista!

— Mutta veliseni, enhän sano pahaa sanaa teistä kummastakaan.

— Hyväkö tämä ehkä sitten on olevinaan?

— Tosiasioita vain. Annikki Rastas tarvitsee yhä uusia keväitä. Eihän siinä ole mitään pahaa. Hänen täytyy elää jokaisen kirjallisen aiheensa kanssa niin läheisessä suhteessa, että se on eräänlaista rakastumista. Mutta sitähan jokainen aihe vaatii. Kirjailijan täytyy elää siihen rakkaussuhteessa ...

— Hitto sinut vieköön — kuinka voitkaan tulla sanomaan minulle, ettei morsiameni rakasta minua!

— Enhän toki ole sitä sanonut. Olen vain sanonut, ettei hän mene kanssasi naimisiin. Ei kenenkään kanssa.

— Herra siunatkoon, sinä et tiedä... sinä et tiedä. Mutta minäpä sanon sinulle, että hän menee minun kanssani naimisiin. Jollei hän tahtoisikaan, niin tuon hänet köysissä. Ja silloin saavat täältä väistyä kaikki, jotka eivät ymmärrä mukautua — tietäkööt sen niin toiset kuin toisetkin. Mitä minä puhunkaan? Tässä tulee aivan mielipuoleksi, kun joka taholta ahdistetaan kuin metsän otusta. Mitä perhanaa minä olen teille tehnyt, kun tässä ärhentelette kuin koirat? Hiukan toista vuotta ja Annikki on minun.

Jouna ei tuntenut tyyntä, tasaista Jaakko Tyrniä eikä hän itsekään tuntenut itseään. Tällaista myrskyä ei toki Tyrnilässä oltu nähty sitten rouva-vainajan aikojen.

Hän sai tietää, että Jouna aikoi ulkomaille. Lähimmässä tulevaisuudessa. Ja tuon paljonpuhutun Haunia Vuorisen kanssa yhdessä! Silioin Jaakko Tyrni nauroi ääneensä ja sanoi, että hän nyt enää odottaa vain vedenpaisumusta, joka lähtee kuljettamaan tätä Tyrnilää Araratin vuorelle.

Ja kaikki tämä juuri nyt, kun hänellä joka suhteessa olisi pitänyt olla hyvä. Miten se oli mahdollista?

Annikilla oli ollut vieraita. Ja Rekolakin oli todella siellä. Mutta kauan ei Jaakko Tyrni tätä kärsi. Ei suinkaan hän täältä asti lähde morsiamensa luo istuakseen niinkuin kuka tahansa nauttimassa vadelmahilloa ja joulutorttua. Hän sai Annikin senverran syrjään, että hän hänelle huomautti olevansa raivoissaan, että hän ei enää tule tänne, vaan hän vaatii Annikkia tulemaan Tyrnilään. Annikki painoi tuoksuvan kätensä hänen huulilleen ja sanoi, että hänen on mahdoton tulla niinkauan kuin Ella kohtelee häntä tällä tavalla. Mahdotonta!

Jaakko Tyrni kutsui sisään tyttärensä. Hän hillitsi itsensä vaivoin. Hänen äänensä salpautui.

— Tietääkö Ella, että tämä kaikki on Ellan syytä. Siitä täytyy tulla loppu. Ella on valehdellut. Ella on kohdellut ihmisiä kuin koira. Minulle läheisiä ihmisiä. On sellaisia, jotka sanovat, etteivät enää tule tänne sen vuoksi, että heille täällä ollaan hävyttömiä. Ella tietää

ketä minä tarkoitan. Ella saa katsoa, että siitä tulee loppu. Ella saa lähteä kaupunkiin pyytämään anteeksi.

Ella Tyrni seisoj liikkumatta ovella ja solmut hänen matalavartisissa rasvanahkakengissään törröttivät lyhyeksi käyneen hameen alta. Hänen kasvoissaankaan ei mikään liikahtanut. Vasta kun isä puhui anteeksipyyttämisestä, hän hätkähti, avasi suunsa ikäänkuin sanoakseen jotakin, mutta ei sanonut, vaan tempasi kiivaasti auki oven ja läksi.

— Ella ei mene! huusi isä. — Minä en ole lopettanut. Tyttö...! Hän ei tottele. Nyt hän menee talliin, siitä saamme olla varmat, heittäytyy siellä permannolle ja iskee hampaat omiin nyrkkeihinsä. Mutta kerrankin tunnustaa olevansa syyllinen, nöyrytä, sitä hän ei...

— Olevansa syyllinen? sanoi Jouna. — Mennään jokainen itseemme: kuka ei ole syyllinen!

— Sinä olet aina pitänyt hänen puoliaan! huudahti Tyrni. — Sinä hänet juuri olet hemmotellut ja vieroittanut minusta. Sen olet tehnyt, piru vie. Sinä näet, etten löydä tietä hänen luokseen! Ota hänet haltuusi yksintein. Vie ulkomaille mukaasi ja naita Punapurjeelle. Sehän sopii hyvin. Ja minun pitäisi saada tehdä työtä! Olen aina pitänyt sinua lähimpänä ystävänäni ja näin...! Kaikki sinä minulta revit ja riistät — mutta hyvä on, että tiedän.

Huoneessa kuului vain Jaakko Tyrnin raskaat, kiihtyneet askeleet. Jouna istui ääneti, pää käsien varassa. Hän nosti pari kertaa päätään, aikoen sanoa jotakin, mutta katsoi sanottavansa nähtävästi kelpaamattomaksi ja painui takaisin asentoonsa. Sitten hän katsoi kelloa, nousi ja tuli lähemmäksi Tyrniä.

— Sinä olet nyt löylyssä, sinä, sanoi hän. — Jokainen vuorostaan. Tämä on oikein sitä sisäänlämpiävää. Mutta kyllä se siitä selkeentyy, saat nähdä. Selkeentyy.

Jaakko Tyrni ei sanonut hänelle hyvästi. Hän seisoj ikkunassa ja katseli ulos. Merenkäynti oli tuonut rannalle kaikkinaista törkyä, laudankappaleita, vanhaa kaislaa ja jonkin läkkitölkin. Vaahto oli jäänyt lumen alta paljastuneeseen nurmikkoon ikäänkuin sairas eläin olisi siihen kuolannut. Muutama suuri lintu asteli hei-

nikossa, nokkien meren tuomia jätteitä. Ehkäpä myrsky oli tuonut mukanaan kaloja. Varikset viettivät juhlaa.

Niin, varikset viettävät juhlaa minunkin ympärilläni, ajatteli Jaakko Tyrni ja kaikki hänen tähänastiset saavutuksensa tuntuivat olevan kelvottomana törkynä myrskyn kuolaamalla rannalla. Hän ei enää nähnyt ympärillään mitään kuvia, mitään näkyjä. Missä olivat hänen mielikuvituksensa aurinkoiset lapset? Ne olivat mätänevää kaislaa routaisella maankamaralla.

*

Niin elivät Jaakko Tyrni ja hänen tyttärensä päivästä toiseen, löytämättä tietä yli kuilun joka heidät erotti. He eivät enää koettaneetkaan päästä lähemmäs toisiaan. Mistäpä he olisivat puhelleet keskenään? He olivat joka asiasta eri mieltä ja tiesivät sen. Heidän ainoa ponnistuksensa tarkoitti pääsemistä täydellisesti eroon toisistaan. Ella Tyrni näki pelastuksensa siinä että hän kirjoittaisi kirjan ja voisi alkaa sitä tietä ansaita leipänsä. Jaakko Tyrni näki niinkään välttämättömäksi ansaita, voidakseen kustantaa tyttärensä pois kotoa. Tytär ahersi hevostallissa kauralaatikon päällä, kirjoittaen tihruisen lampun valossa isänsä vanhojen käsikirjoitusten tyhjälle puolelle, jolla näkyivät latojien sormenjäljet. Isä istui kirjoituspöytänsä ääressä vastapäätä laakeriseppeltään, joka riippui seinällä, eikä saanut paperille yhtään riviä. Tytär eli tuskanhetkien lomassa hurmion silmänräpäyksiä, jolloin hän oli tuntevinaan kasvoillaan viivoituksen ikäänkuin kaukaisen, aavistetun armaan hengityksestä. Tai hän oli uivinaan vedessä, jonka rannoilla puhkesi kevät, ja hän huusi ilosta. Tai hän satoi haavaa — hän ei tietänyt, oliko haavoittunut eläin vaiko ihminen — ja itki, ikäänkuin hänen edessään olisi ollut koko luomakunnan kärsimys ja hän olisi palanut halusta panna itsensä alttiiksi sen edestä. Hänen sydämensä oli kuin ainoa palava liekki. Isän ympärillä oli tyhjyys. Hänen ajatuksensa lentelivät paikasta toiseen, asiasta asiaan, ihmisestä ihmiseen. Hän syytti kaikkia ja vihasi itseään. Hänen askeleensa veivät pitkin tuttuja pihvoja ja huoneita. Kun hän oli

sisällä, niin hän keksi jonkin asian, jonka takia täytyi mennä ulos ja kun hän oli ulkona, niin hänen täytyi palata sisään telefoinoimaan tai kirjoittamaan kirjeitä. Tuskin hän oh istuutunut kirjoituspöytänsä ääreen, niin hänelle tuli halu vielä kerran katsoa läpi sanomalehti. Ja kun hän oli lukenut sen ilmoituksia myöten, niin hän alkoi odottaa jotakin vierasta, jonka hän aavisti tulevan. Kävi kaikenlaisia ihmisiä: köyhiä, jotka anoivat almua itselleen ja riippumattomia, jotka kuljettivat listaa hyviä tarkoituksia varten. Kävi nuoria kirjailijoita ja taiteilijoita, jotka tarvitsivat neuvoa töitensä varten ja kävi uteliaita, jotka tahtoivat tutustua kirjailijaan ja hänen kotiinsa. Kävi myöskin sairaalloisia naisia, jotka paljastivat sielunsa haavat ja toivoivat kirjailijan kuin minkäkin poppamiehen silmänräpäyksessä parantavan ne. Hetkittäin tulivat nämä vieraat ihmiset lievennyksenä tuskan mielialaan, joka täytti kirjailijan. Hetkittäin kirosi hän heidän tuloaan ja siirsi kykenemättömyytensä työhön heidän laskuunsa. Hän alkoi aavistaa, että Ella ja Senja olivat olleet hänen hyväntekijöitään, karkoittaessaan hänen portiltaan asiaankuulumattomat. Jos hänen ylpeytensä olisi sallinut, niin hän olisi nostanut portin paikoilleen ja varustanut sen uudella vahvalla lukolla. Mutta kun hän kerran itse oli määrännyt sen poistettavaksi, niin sen täytyi pysyä poissa.

Mitä oli sitten oikeastaan tapahtunut? Mikä oli syösyt hänet tähän outoon tilaan? Mikä oh vienyt hänen työilonsa, hänen työkykynsä, hänen mielikuvituksensa, hänen aiheensa, hänen näkemyksensä, hänen unensa — kaikki? Hänen silmissään oli tyhjiys, hänen aivoissaan pimeys, hänen ympärillään varjoja, jotka kohosivat kuin vuoret — miten tämä oli mahdollista? Kuinka hän oli tullut näin onnettomaksi, hän joka hiljan oh niin rikas?

Ruoste — olisi Jouna sanonut.

Kirjallisuudessa tehdään samoin kuin intiaanit kuuluvat tekevän Pohjois-Amerikan aarniometsissä: kun he ovat saavuttaneet täyden iän, niin he tappavat isänsä. Jaakko Tyrni muisti yhtäkkiä tämän ja koetti ajatella asiaa intiaani-isien kannalta: alistuvatko he vapaaehtoisesti tapettaviksi?

Jos tutustuisi tuohon kirjaseen, joka oli tuottanut hänelle niin paljon kärsimystä. Missä se olikaan, Punapurje? Ehkä se oh vaarattomampi kuin hän luuli. Ehkä aave saisi lihaa ja verta, jos siihen kävisi käsin kiinni. Jos hän lukee kirjan, niin hänellä itsellään on tilaisuutta arvostella, minkä arvoinen runoilija tuo kehuttu Haunia Vuorinen on. Senpä hän tekeekin — kuinka hän on ollut niin lapsellinen, ettei ole tullut ajatelleeksi tätä!

Tämän päätöksen tekeminen virkisti häntä ja antoi hänelle toimintakykyä. Hän etsi kirjaa. Sitä ei löytynyt mistään.

Se oh tietysti Ellalla! Hän säilytti sitä tietenkin pyhänä esineenä kätköissään. Eikä Jaakko Tyrni voinut kysyä sitä häneltä. Ei mistään hinnasta.

Hänen täytyy ostaa se kirjakaupasta. Hän lukee kuin lukeekin sen ja sitten hän tietää, miten hänen on suh-
tauduttava mieheen.

Tämä antoi oikeutetun syyn lähteä kaupunkiin. Hänen mielensä keveni, hänen huomionsa kiintyi ihmisiin ja esineihin, jotka sattuivat vastaan. Hän kuunteli keskusteluja rautatievaunussa ja ajatteli, että täytyy hankkia muistikirja, johon merkitsee mieltäkiinnittävät huomionsa, jotteivät unohdu. Ihmisvilinä asemalla huvitti häntä ja katuliike suorastaan virkisti. Hän katseli taloihin ja ikkunoihin kuin ystäviin, joiden luota kauan on ollut poissa, ja kirjakaupan ikkunaan seisahtuessa hypähti sydän ilosta, kun hän siellä keskikohdalla näki oman kirjansa. Mutta mitä hemmettiä — Punapurjeen vieressä! Oli se nyt ihmettä ja kummaa, että tuo kirja aina ja alituisesti tuli hänen tielleen. Miten asetettiin hänen, vanhan kirjailijan kirja, tuon ensikertalaisen viereen! Punapurje oli joulun suosituin kirja — ehkä loppujen lopuksi Tyrni sai lukea itselleen kunniaksi tuon uuden tulokkaan naapuruuden! No, käydäänpäs ostamassa tuo merkillinen teos.

Tuntui oudolta pyytää kirjaa. Myyjä oli outo eikä huomannut mitään — tuskinpa tunsikaan Tyrniä. Ja niin Jaakko Tyrni astui kirjakaupasta, kädessään pieni käärö, joka sisälsi vastauksen erääseen hänelle kohtalokkaan kysymykseen.

Kas vain, ettei hän huomannut kirjakaupasta soittaa

Annikille. No niin, hän menee suoraa päätä hänen luokseen, vaikka hän onkin vannonut, ettei käy siellä ennenkuin Annikin jouluvieraat ovat poissa. Mutta entä jos hän siellä kohtaa Rekolan. Kirottu Jouna, joka istutti häneen epäilyksen hengen! Hänpä yllättää heidät, Annikin ja tuon maalarin, tuon entisen ihailijan. Jaakko Tyrni nousi raitiovaunuun, seisoi sillalla, näki tutun pankin liukuvan ohitseen ja nosti lakkia jollekin, joka häntä tervehti. Hän ei edes pannut merkille, kuka se oli, niin askartelivat hänen ajatuksensa sen kysymyksen ympärillä, olisiko Rekola Annikin luona. Hänen sydämensä löi kuin kuumeessa ja hän juoksi ylös portaat.

Annikin sisar avasi. Hän hymyili merkitsevästi — tiesikö hän jotakin, vai aavistiko hän ainoastaan? ja selitti Jaakko Tyrnille, että talossa vain ajateltiin Jaakko Tyrniä ja puhuttiin hänestä. Ja kun Jaakko Tyrni tuli Annikin eteen, niin oli hänen nenällään suuret, pyöreät, hullunkuriset silmälasit, jotka tekivät hänet ankaran ja oppineen näköiseksi, ja pöydät olivat täynnä Jaakko Tyrnin kirjoja. Annikki sulii iloiseen hymyyn, irroitti silmälasit ja selitti Jaakon tulleen kuin käskettynä. Juuri tällä hetkellä olisi työhön tullut seisahdus, jollei hän olisi saanut tarvittavia tietoja. Ja sitten hän taas kävi oppineen näköiseksi, otti paperinsa ja rupesi kyselemään. Jaakko sanoi hänelle jotakin aivan toista kuin hän oli aikonut sanoa. Hän kehoitti häntä panemaan nenälleen nuo hullunkuriset pyöreät silmälasit — hänestä oli niin mukavaa kerran nähdä hänet sellaisena. Annikki kielsi jyrkästi. Niin rumana hän toki ei tahtonut näyttäytyä. Kirjailijatar tahtoi tietää, oliko eräs määrätty lause se itu, josta tämä teos oli lähtenyt liikkeelle. Oli se niin — Jaakko Tyrni ihmetteli, että Annikki monen sadan sivun paksuisesta teoksesta oli voinut löytää tuon pienen siemenen. Annikki iloitsi. He iloitsivat molemmat. Jaakko Tyrni olisi hävennyt äskeistä epäluuloaan, jollei hän edellä käyneen painajaisen tapaisen ajan jälkeen olisi ollut niin nöyrän onnellinen. Hänellä ei ollut tällä kertaa mitään itsekkäitä pyyteitä, hän tyytyi vastailemaan Annikin kysymyksiin ja vain katselemaan häntä. Nainen luki miehen ihastuneista katseista vilpittömän palvonnan ja punastueli kauniisti.

Kahviloman aikana pääsi keskustelu hiukan vapautumaan.

— Nyt sinä tulet hyvin pian Tyrnilään, sanoi Jaakko ja hänen katseensa lausui, miten erinomaisen tärkeä tämä asia hänelle oh. — Tulet varhain aamulla ja lähdet viimeisellä junalla, jollet tahdo olla yötä. Voisit hyvin olla — vinttikamari on tyhjänä.

Annikki kävi niin vakavaksi, että Jaakko Tyrni katui että oli tehnyt kysymyksen.

— Hän on minut niin pelottanut, tuo sinun ylpeä tyttäresi. Hän olisi voinut saada minusta niin hyvän ystävän. Mutta nyt pelkään, ettemme koskaan tule toisiamme ymmärtämään.

— Rakas, minä raivaan kaikki tieltäsi. Minä lähetän tytön pois niiksi päiviksi. Jos rakastat minua, niin tulet-han. Tarvitsen sinua. Olen huonosti tehnyt työtä, olen liiaksi ikävöinyt sinua. Kohta minä alan vihata tuota kirjailijaa, joka tuossa levitteleikse sinun pöydilläsi ja anastaa sinun ajatuksesi.

Annikki nauroi ja antoi Jaakon vetää itsensä polvelle.

— Se on hyvä kirjailija ja minä toivon voivani saattaa hänet kunniaan, joka hänelle kuuluu.

— Minä vähät hänestä ja hänen kunniastaan. Sinua minä tahdon. Kuule, rakastathan sinä minua? Tulet-han vaimokseni niin pian kuin suinkin?

Annikki laski kätensä hänen huulilleen, hypähti alas hänen polveltaan ja lausui totisena:

— Ensin tämä työ, ensin tämä työ. Aijai, oletko sinä huonosti saanut tehdä työtä? Pelkään että ne Muusat ja ne ylpeät tyttäret sinua häiritsevät. Ja ehkä sinulta puuttuu virkistystäkin?

— Kyllä minä nyt taas, kun olen sinut nähnyt ja tiedän, että olet omani.

Näitä niin moniin kertoihin toisteltuja asioita he toistelivat uutuuden koko viehätyksellä, kunnes Annikin hirveät sukulaiset palasivat kaupungilta ja Jaakko Tyrnin täytyi tulla esitellyksi heille ja vaihtaa heidän kanssaan jokin kohtelias sana.

— Kuinka kauan he viipyvät? kuiskasi hän eteisessä. Annikki laski sormen huulilleen, ravisti päätään ja

kävi surullisen näköiseksi. Jaakko ymmärsi sen merkitsevän: kauan, kauan, ja teki epätoivoisen eleen takaisin.

— Tiedätkö mikä minulla on täällä taskussa? sanoi hän, saatuaan ylleen päällystakkinsa.

Ja hän repäisi käärön kirjan ympäriltä ja näytti sen Annikille.

— Etkö vielä ole lukenut? sanoi Annikki. — Jos se poika pitää, mitä se lupaa, niin ... Hyvä kirj a, valoisa, voimakas kirja. Ei uskoisi sitä niin nuoren ihmisen kirjoittamaksi ... Ja he ovat nyt matkalla Lauri Jounan kanssa? Epäilemättä hän on hyvässä koulussa, kun hän on Jounan seurassa.

Jaakko Tyrni kuunteli mykkänä tätä puhetta. Häntä hullua, joka rupesi puhumaan tuosta kirjasta. Jos hän olisi pitänyt suunsa kiinni, niin hän olisi päässyt lähtemään Annikin luota mitä toivorikkaimman mielialan vallassa.

Senjälkeen mitä Annikki sanoi, oli häneltä mennyt koko halu lukea Punapurje. Siihen olisi ollut hyvä tilaisuus junassa. Sellaisen pienen kirjan olisi ennättänyt lukea läpi. Mutta hänhän jo tiesi, että se oli hyvä kirja, valoisa, voimakas kirja ja että jos se poika pitää mitä hän lupaa, niin... Ja vielä senkin, että hän on hyvässä koulussa, kun hän on Jounan seurassa.

Epäilemättä! Siitä oli Jaakko Tyrni vakuutettu. Jouna oli vaikuttanut hyvää ei ainoastaan Jaakko Tyrnin omiin kirjoihin, vaan monen muunkin kirjailijan. Ja nyt hän kiinnitti koko huomionsa tuohon ihmelapseen, tuohon suureen lupaukseen kirjailijoiden joukossa...

Jaakko Tyrni istui kolmannen luokan penkillä, puoleksi nukkuneena veturin ryskeestä ja lumisten puunlatvojen tasaisesta liukumisesta silmien ohitse. Ei mikään kiinnittänyt hänen mieltään. Hän sanoi itselleen pari kertaa, että Annikki on hänen, hänen, hänen! Mutta samassa häntä taasen alkoi pelottaa, ettei hän voi kirjoittaa, kun pääsee pöytänsä ääreen. Tietysti ei hän voikaan, kun ei hänellä ole uskoa. Tämä kirjako häneltä taasen vie kaiken voiman ja luottamuksen? Jos heittäisi sen ulos ikkunasta. Ei, niin lapsellinen ei hän kuitenkaan ole. Hän lukee sen kerran, jahka ehtii.

Kun hän pääsi saliin ja sytytti sähkön, tuli Ella huo-

neestaan ja hänen kasvonsa olivat niin oudon elävät, että Jaakko Tyrni luuli jonkun vieraan olevan talossa. Jollei Haunia Vuorinen olisi ollut kaukana ulkomailla, niin hän olisi uskonut hänen juuri puhuneen hänen kanssaan.

— Kuka siellä on Ellan luona? sanoi isä.

— Kuka siellä olisi? vastasi tytär ja salasi voimiansa mukaan mielialaansa. — Ei täällä ole ketään.

— Eikö todella ole?

Elia punastui ja tempaisi auki oven. Huone oli pimeä ja salista lankeava valokuova näytti tyhjät istuimet.

Jaakko Tyrni tuijotti tyttärensä. Ketä hän muistutti? Missä hän oli nähnyt hänen kaksoiskuvansa? Hänen päähänsä koski, niin hän rasitti muistiaan. Ella ei lähtenyt pois eikä edes luonut katsettaan maahan. Hän alkoi puhua ja oli tyyni, miltei ystävällinen.

— Ei minulla ole mitään siihen sanomista jos neiti Rastas tahtoo tulla tänne. Se olisi hauskaa vain. Hänhän voi nukkua ylhäällä. Niin, kyllä minä niin ajattelen.

Jaakko Tyrni tuijotti tyttärensä suurin silmin. Mitä hänelle oli tapahtunut? Oliko hän saanut kirjeen Journalta? Vai olisiko hän todella joutunut kihloihin, etäisyyksistä huolimatta, tuon paljonpuhutun nuorukaisen kanssa?

— No, se on oikein hauskaa, että Ella niin ajattelee, sanoi hän. — Oikein hauskaa.

Mitä oli Ellalle tapahtunut?

*

Myöhästynyt talvi tarttui kiinni kiukkuisin ottein. Keveä huurre peitti puut ja ne natisivat tuulenhengen käydessä ikäänkuin ne olisivat olleet taittumaisillaan. Lunta oli vastaiseksi vähän ja jokainen muren helisi kuin hiili, jos se sattui joutumaan liikkeelle tiellä. Aurin-gonlaskut olivat hehkuvat, jää ulisi paksutessaan ja ihmisasuntojen ikkunaruudut peittyivät tähtikudokseen.

Jaakko Tyrnin täytyi itsensä hakata puita. Tuli myöskin hetki, jolloin hänen täytyi sanoa talonmiehelleen, ettei hän voinut tyytyä palvelijaan, joka ei edes ajatellut tehtäviensä täyttämistä. Vaikeitten kohtausten jälkeen saatettiin Helmisen perhe asemalle. Uskollinen

Senja oli tämän jälkeen kuin järjiltään. Hän ei lähtenyt pois, vaikka hän monta kertaa päivässä uhkasi sitä tehdä, hän jäi, sillä hän oli kasvanut kiinni taloon. Mutta hän teki elämän vaikeaksi.

Kirjoittaa näissä oloissa — Jaakko Tyrni läksi hiihtämään ja viipyi poissa tuntikausia. Hän ajatteli lakkaamatta romaaniaan ja alkoikin saada kuria aineistomasoihin. Täytyi nähtävästi, teoksen laajuuden vuoksi, tehdä tarkka suunnitelma. Täytyy järjestää jaksot, täytyy sovittaa mittasuhteet. Tämä onkin ikävin työ. Jahka se on ohi, niin kirjoittaminen käy itsestään! Hän tekee suunnitelmat hiihtoretkillään ja kirjoittaa ne muistiin kotia päästyään. Tätä valmistavaa työtä saattoi tehdä puita hakatessakin. Meni paljon puita. Illalla oli väsynyt kuin pölkkyy ja nukkui heti. Myöhemmin täytyi ehkä kuitenkin ottaa talonmies, tai ainakin puunhakkaaja. Kun kirjailija ajatteli romaaninsa laajuutta, niin yksinpä sen paperillepaneminenkin tuntui pyöräyttävältä aikaansaannokselta. Entä jollei se valmistuisikaan jouluksi ...

No, tässähän on vielä paljon aikaa. Tätä työtä ei voi tehdä niinkuin puunhakkuuta. Se kypsyi niinkuin viljapelto. Siemenet ovat heitetyt maahan, täytyy antaa itää, kasvaa, kypsyä. Kuka se olikaan kirjailija, jolta on jäänyt yksi ainoa teos — koko ikänänsä hän ei muuta tehnyt kuin makaili ja loikoili ja syljeskeli kattoon. Mutta tuo hänen yksi teoksensa kestää läpi aikojen ja painaa enemmän kuin pivollinen keskinkertaisia teoksia. Hän, Jaakko Tyrni, teki tyhmyyden, kun hän tuona hauskana saunailtana suunnitteli seuran työkontrahdin yhtä vuotta varten. Oltiin sillä päällä, että puhuttiin vain kirjojen valmiiksisaamisesta eikä niiden kypsyttämisestä. Jos Helena Elisabet Tuura vaati pitemmän ajan, niin eipä kontrahdin rikkominen ole mikään kuolemansynti.

Helena Elisabet Tuura — Jaakko Tyrni oli kadottanut hänen olemuksensa silmistään. Se oli nähtävästi tapahtunut teoksen ulkonaisen rakentamisen aikana. Mutta menetettyään päähenkilön hahmon, oli hän samalla menettänyt valon, jonka avulla hän oli nähnyt tehdä tuota muutakin työtä. Hän saattoi vielä löytää Helena Elisabet Tuuran vanhana, mutta sitä nuorta tyttöä, joka seisoi seminaarin juhlasalissa hartaushetken päättyessä,

sitä ei hän nähnyt. Hänen sielunsa pohjalla vallitsi tämän menetyksen johdosta harmaa vilu, joka ajoittain leimahti kipeäksi ikäväksi, niinkuin kuumesairaalla vaihtelee viluttaminen ja kuumottaminen.

Täytyy odottaa, täytyy antaa kypsyä. Välillä voi tehdä jotakin pikkutyötä. Täytyy kirjoittaa jotakin sanomalehtiin, jotta saa rahaa jokapäiväisiin tarpeisiin. Yhtäkkiä tulee taas se hetki, että täytyy lähteä pankkiin tekemään velkaa. Hevosen pitäminenkin maksaa. Ja tämä kirottu kylmyys vie puita niin että hirvittää. Eikä huoneessa saa lämmintä, vaikka polttaisi puita miten paljon. Ei tarkene istua paikallaan. Nämä talvipimeät ovat kyllä aina olleet hänen parhainta työaikaansa, mutta kunhan pääsisi näistä tulipalopakkasista.

Jaakko Tyrni kirjoitti muutamia pieniä tunnelmapalasia, lueskeli hyviä kirjoja, hakkasi puita, syötti talitiaisja kävi kaupungissa. Annikki oli luvannut tulla, jähka ilmat vähän lauhtuisivat.

Eräänä päivänä, ajaessaan kadulla, näki Jaakko Tyrni tutun miehen kirjakaupan ikkunassa. Hän pysäytti hevonsa, otti miehen rekeen ja ehdotti iloisesti, että paikalla lähdetäisiin Tyrnilään.

— Olipa hauskaa, oikein hauskaa, puheli hän pidellässään hevosta. — Minä olenkin kaivannut. Me niin komeasti päätettiin, että tavattaisiin usein, enkä yhtä ainoaa saunaseuran jäsentä ole nähnyt... No, mikä sinua pitelee täällä, lähde pois. Meillä on tänä iltana saunakin. Täytyi lähteä tätä hevosta juoksuttamaan, se lihoo niin ettei kohta pääse paikalta, olen jo ajatellut, että täytyy panna se tukkitöihin — ei, ei, leikkiähän minä. Mutta mikset sinä pääsisi, palaat illalla junassa, jollet tahdo jäädä yöksi. Emmekö jostakin saisi käsiimme Leppiahoa?

Loila oh ensin vastustellut, selittäen, että kyllä hän tästä tulee, jähka ennättää, hänelle ei nyt sovi. Mutta yhtäkkiä hän vaikenä ja antoi tahdottomasti kuljettaa itseään minne tahansa. Hevonen oli vallaton, sitä täytyi viihdytellä ja pitää lujilla. Jaakko Tyrni ennätti tehdä vain joitakin mitättömiä kysymyksiä. Metsään päästyä kävi kulku rauhallisemmaksi.

— Niin, sanoi Tyrni, — se on niin meidän tapais-

tamme: kukin murjottaa haarallaan, harvoin yhdytään eikä yhteistyöstä tahdo tulla mitään. Missäs te nyt kaikki olette olleet? Mutta onko sinun kylmä? Nyt onkin oikea helvetin pakkanen. Jos juoksisit vähän.

— Ei, sanoi Loila, — minä vain sitä, että kun ei kuitenkin pitäisi lähteä takaisin kaupunkiin. Täällähän on näitä asemia, jos voisin jäädä seuraavalle. Juniakin kulkee tiheään.

Jaakko Tyrnin ei ollut vaikea huomata, että Loilaa painoi jokin. Ja kun hän jokin aika sitten oli tehnyt lupauksen, että hän holhoaa nuorempia kirjailijatovereita ja kun ei siihen ollut nyt pitkän pakkaskauden kestäessä ilmaantunut tilaisuutta, niin hän jo etukäteen tunsu suurta tyydytystä siitä että saisi osoittaa Loilalle myötätuntoa. Ettei poika vain ollut suorastaan sairas? Hän istui silmät kiinni ja hänen päänsä tärähti joka kerta kun reki hytkähti. Jaakko Tyrni peitteli häntä ja, ymmärtäessään ettei tässä tiellä mitenkään voinut puhella, antoi hän hevosen juosta. Se höyrysi kuuraisena, kuurassa olivat vastaan tulevat ajopelit ihmisineen, puut, puhelinlangat, rakennusten seinät — ei siinä paksussa pehmeässä huurteessa, joka syntyy lauhalla säällä, vaan tulipalopakkasen hauraassa, karussa kuurassa, joka tuntuu ääntelevän kuin lasi jauhe.

— Oletko sinä sairas, Loila poika? sanoi Jaakko Tyrni.

— Olet heikon näköinen. Ja laihtunutkin olet.

— Jahka saan vähän lämmintä, niin se menee ohi, sanoi Loila ja sulki silmänsä.

He ajoivat sisään Tyrnilän portista, joka oh avoinna. Loila horjui astuessaan reestä. Tyrnin täytyi jättää hevonen ja taluttaa häntä. Hän sai hänet huoneensa sohvalle ja lähti etsimään Ellaa. Tyttö karkasi huoneestaan, kasvoilla se sama oudon onnellinen ja punastuva ilme, jonka isä ennenkin oli nähnyt, yllättäessään hänet liian varhaisella kotiintulolla. Ja vaikka Loila oli sairaana talossa, valtasi Jaakko Tyrnin halu nähdä, oliko joku huoneessa. Hän sanoi siis lyhyesti tyttärelleen, että hevonen oli jäänyt valjaisiin, koska herra Loila oli sairastunut matkalla. Ja eksytettyään Ellan menemällä Loilaa hoitamaan, palasi Jaakko Tyrni nopeasti saliin ja suuntasi askeleensa Ellan ovea kohden.

Kenen kanssa hän seurustelee täällä isänsä poissaollessa? ajatteli hän ja häpeänsekainen suuttumus kuo-hui hänessä. Onko hänellä kätöksessä joku salainen rakas-tettu — jonkun kanssa hänen täällä täytyy puhella, koska hän niin hämillään ja puna poskilla karkaa ulos.

Jaakko Tyrniä hävetti jonkin verran, kun hän tempasi oven auki ja valmistautui viskaamaan ulos jotakin nuor-taherraa, joka täällä häpäisi hänen taloaan.

Ei ketään. Tuoli pienen pöydän ääressä vain oli kään-tyneenä oveenpäin, ikäänkuin siitä olisi nopeasti noustu. Minne tyttö voi kätkeä hänet? ajatteli isä. Vai lukeeko hän täällä niin tulisia kirjeitä, että niiden hehku punaa hänen poskensa? Ei yhtään kirjettä Jouna ole kirjoitta-nut vanhalle ystävälleen. Ehkäpä Ella saa niitä molem-milta matkatovereilta. Tämähän olisi verraten viatonta. Varmemmaksi vakuudeksi kumartui isä katsomaan vuo-teen alle. Häntä hävetti nyt todenperään ja hän sulki nopeasti oven.

Loila sai ruokaa ja juomaa, tointui ja nousi. Kävi sel-ville, ettei hän ollut syönyt ja ettei hänellä ollut tas-kussa yhtään penniä. Tapaus nyt kyllä oli hyvin har-vinainen. Sillä yleensähan ei tässä hyvässä kaupungissa nähty nälkää enemmän kuin janoakaan. Hän olisi kyllä voinut mennä Alman äidin luo, mutta hän ei tahtonut, erinäisistä syistä.

Puheltiin yhteisistä tuttavista. Palus oli käynyt kau-pungissa järjestämässä asioitaan. Hän ei viipynyt kuin lyhyen ajan ja lupasi pian palata. Hän oli kuin olikin saanut uudelle kirjallensa äidin — tyttö palveli apulai-sena kirjakaupassa ja kuului olevan kaunis ja valistu-nut. Mutta Sihveri oli pyytänyt ettei tästä puhuttaisi. Suhde oli kaikinpuolin ihanteellinen ja hieno. Leppiaho — hänhän se kuuluu olevan niiden vasta-arvostelujen tekijä, joissa polemisoidaan muutamien kirjojen — tai nimenomaan Punapurjeen yliarviointia vastaan. Rekola kuuluu kirjoittavan näytelmää — jos saa uskoa huhua. Tiedettiin sen olevan »huonoa Ibseniä». Ja Jouna, hän-hän myi kaikki kapistuksensa ja lähti keveänä miehenä ulkomaille — kuka sitä olisi uskonut! Ei mitään hän silloin, tuona iltana, ilmaissut. Hänen holhokiltaan Vuo-

riselta kuuluu saapuneen kustantajalle pitempi kertomus. Niin, se kai nyt kuulee kunniansa.

Hämärässä, kun molemmat kirjailijat istuivat Tyrnin huoneessa takkavalkean ääressä odottaen saunaa, avasi Loila vihdoin sydämensä. Hän puhui pitkään ja katkonaisesti, Tyrnin silloin tällöin tehdessä pienen kysymyksen tai huomautuksen.

— Kas minullahan on kirja valmiina, vaikken ole siitä juuri kenellekään puhunut. Sen olisi pitänyt ilmestyä jouluksi. Mutta henkilöt ovat helposti tunnettavia. Palus on siinä päähenkilö, Orelva on siinä myöskin — eikä vain hänen housunsa ja hevosesensa, vaan hänen itserakas ja rasvainen sielunsa. Veli on siinä myöskin, ja minä itse, ja Ylönen, toimittaja. Niin, juorumaailma voi tietenkin helposti käsittää kirjan avainromaaniksi. Herra siunatkoon, mistä minä kirjoitan, jollen elävistä ihmisistä — viidenkymmenen vuoden perästä, ehkä ennenkin, ovat he kaikki kuolleet. Mutta nyt ei kukaan kustanna kirjaa, vaikka kaikki sanovat, että se on hyvä! Ja minä kuolen nälkään... Ei, en ole tehnyt ketään huonommaksi kuin hän todellisuudessa on. Herra siunatkoon, eiväthän kirjailijoiden lapset saa olla mustetta ja paperia niinkuin Rastas sanoi, vaan lihaa ja verta.

Nyt minä kirjoitan uutta kirjaa — kirjoitan sydänverelläni. Mutta ei suinkaan sitäkään kukaan huoli. Tietysti se on todellisuudesta. Se tapahtuu joka päivä todellisuudessa ja minä kirjoitan yöllä kaiken minkä päivällä olen elänyt. Ja odotan jännityksellä kuinka käy ja kuinka romaanini päättyy. Se on rakkausromaani.

Kas, Alma rakastaa minua, köyhää saatanaa, ja minä häntä, mutta miten voimme mennä naimisiin? Mitä mahdollisuutta on kirjailijalla perustaa koti? Jos hän itse tyytyisikin sellaiseen pahanhajuiseen rotanpesään kuin minä, niin nainen, nainen haluaa kodin. Ja entä lapset? Me olemme ihmisiä emmekä voi vastata siitä kuinka paljon niitä tulee — Herra Jumala, mitä on minun tehtävä? Alma kärsii tästä kaikesta yhtä paljon kuin minä. Orelva ei ole heittänyt häntä mielestään, vaan kiertelee ja kaartelee. Alman pöydällä on usein kaunis kukkalaite tai suklaarasia — sellaisia en minä koskaan voi hänelle lähettää. Minä pelkään että ne ovat

Orelvalta. Niitä ei seuraa nimikortti eikä kirje — ajatella sitäkin sikamaisuutta, ettei pane mukaan nimikorttia, vaan tahtoo antaa tietää, että tyttö kyllä tuntee kuka lähettäjä on! Kerran minä suutuin enkä voinut hillitä itseäni: viskasin suklaarasian seinään. Alman äiti kulki ja poimi namuset nurkista ja sanoi, että sellaiselle miehelle ei hän anna tytärtään. Miten päättyy romaani? Mille puolelle kallistuu tyttö — naiset ovat heikkoja ja äiti suosii rikasta kosijaa. Mitä on kirjailijan tehtävä? Pitääkö hänen heittää kirjailijan työ ja ruveta postivirkailijaksi tai tullaajaksi? Näitä molempia uria on minulle esitetty. Mutta minä kuolen, jollen saa kirjoittaa. Sydänverelläni minä kirjoitan. Herra Jumala, mitä minusta tulee, mitä, mitä?

Loila ei huolinut rahaa — hän ei ollut puhunut sitä varten. Kun hänellä kuitenkin ei ollut edes matkarahaa, otti hän vastaan pienen summan ja lupasi maksaa niin pian kuin suinkin. Tekemään työtä Tyrnin vinttikamariin ei hän voinut jäädä — hänen täytyi pysytellä lähellä tyttöä, tavata häntä joka päivä ja illalla pitää päiväkirjaansa. Muutahan ei hän tehnytään, ei voinut tehdä. Hän kuljeskeli kaduilla, seisoskeli ikkunoissa, vei panttilainastoon esineen toisensa perästä. Frakkipuvullaan hän vielä elää jonkin aikaa. Eivätköhän ne nyt sitten kuitenkin anna hänelle kirjallista palkintoa jostakin päin, niitähän on nyt niin monta. Mutta jollei niitäkään saa, niin sitten hän totisesti menee ja ryövää Orelvan!

Loila löi leikiksi, mutta kumpikaan ei tälle leikinlaskulle nauranut.

*

Pakkasia seurasi lumentulo. Kirjailija ei saattanut ajatella parempaa työaikaa. Kaikki luonnossa, mikä vaihtelevaisuudellaan oli omiaan johtamaan ajatuksia puoleensa, oli hävinnyt. Yksitoikkoisuus ympärillä ei antanut aihetta minkäänlaiseen huomiontekoon. Lumikentät olivat mittaamattomat, valkeat verhot puiden oksilla lepäsivät liikkumattomina. Lunta tuli yöt, päivät yhteen kyytiin. Hiutaleet olivat suuret ja kuivat,

tuntui siltä kuin ne olisivat soineet. Ikkunan takana putosi loppumaton, jääkukkasista kudottu esirippu. Oli kuin se olisi erottanut maailman kirjailijan työhuoneesta, antaakseen hänelle mahdollisuuden keskittää itsensä.

Jaakko Tyrni tunsu, että hänellä nyt oh kaikki edellytykset todenteolla käydä kiinni suureen romaaniinsa. Hän varasi hyvän röykkiön koivuhalkoja uuninsa eteen, lukitsi ovet, teki tulen pesään ja alkoi koota ajatuksiaan. Jollei hän nyt voi kirjoittaa, niin ei koskaan. Kesällä hän ei milloinkaan ole tehnyt kirjallista työtä, hän elää silloin puutarhansa elämää. Nyt on tehtävä työtä, nyt on päästävä alkuun, sillä sitten tulee valoisa aika, joka hajoittaa kaikki ajatukset.

Kirjailija kutsui eteensä sen onnellisen päivän ennen joulua, jolloin hän oli maksanut viimeisen velkansa, tuntenut riippumattoman miehen voimaa ja nähnyt mielikuvituksensa lasten myllerryksen ympärillään. Hän palautti muistiinsa kaikki suuret aikeet, mitä hän silloin päätti toteuttaa, hiljaiset valat, jotka hän oli päättänyt pitää. Myöskin suuren romaaninsa näkemyksen manasi hän sielunsa silmien eteen. Eräänlaisen juhlallisen pelon vallassa asettui hän kirjoituspöytänsä ääreen, otti paperipinkan eteensä ja tarttui kynään.

Ne hapantuneet liuskat, joille hän tässä jokin aika sitten kirjoitti pari lausetta, ne ovat ensin hävitettävät ja sitten hän alkaa tykkänään toisella tavalla.

Hän nosti imupaperia, sai käsiinsä liuskat, nousi, repi ne kuumeisesti, heitti tuleen ja katseli kuinka paperi hehkui, sammui, värisi valkeana tomukudoksena ja haihtui. Hän seisoi ja tuijotti tuleen. Mitähän Annikki nyt tekee. Jos soittaisi hänelle ennenkuin uudelleen istuutuu työhön. Nyt ei enää ole kylmä, nyt täytyy saada tyttö tulemaan tänne. Mutta Ella ja vanha Annamar hoitavat tällä haavaa yksin taloutta, sillä Senjahan meni pois. Kummallinen asia se ihmisen hellyydenkaipuu — hän ei voinut elää ilman sitä kalpeaa nuorta poikaa, joka vanhempineen täältä muutti pois! Sydäntäsärkevää se oli, kun he, Helmisen perheen lähdettyä, astuivat talonmiehen tyhjään asuntoon ja siellä näkivät kaikki mitä oli jäljellä isäntäväen antamista joululahjoista, koottuna

läjään oven eteen. Siinä oli ruostuneet luistimet, kuvakirjan lehtiä, lutistunut kumipallo ja harmaa villapaita — suuttumuksen vallassa nähtävästi oli Armaan isä kasannut siihen kaiken, minkä perheen jäsenet joulu-aattona juhламиelen vallitessa olivat vastaanottaneet. Mutta vanha Senja lyyhistyi lattialle ja purskahti itkuun. Sairas hän oli. Ja eikö ollut sairautta koko maailman rakkaudenkaipuu? Se oli sen sairaus ja sen terveys, sen riemu ja sen kärsimys. Lumihiutaleet peittävät kerran hautausmaat...

Mitä hittoa — tässäkö hän seisoo ja märehtii asioita, jotka ovat vailla kaikkea uutuutta ja mielenkiintoa. Paras työaika liukuu ohitse, tämä hiljainen, keskittävä pimeä kestää vain luettuja viikkoja, paino hänen päässään suurenee suurenemistaan, levottomuus ottaa asuin-sijakseen sekä hänen ruumiinsa että hänen sielunsa. Sydämen raskaat, kiihkeät lyönnit tuntuvat aivoista sormenpäihin asti.

Jaakko Tyrni tempaisee auki oven, ottaa lakkinsa ja lähtee ulos. Kahlaten lumessa menee hän vajaan, hakee lapion ja alkaa luoda auki teitä. Saattaahan olla niin, että hänen kirjallinen luomisaikansa jo on ohi. Mikäpä tätäkään ruumiillista työtä vaivaa. Helpompaa se itse asiassa on kuin se aivojen palo, jonka aikana taiteilija luo. Tällainen kaunis valkoinen tie tästä syntyy, reunat ovat kuin häikäiseviä pitsejä. Täytyy ottaa lukuun sekin mahdollisuus, että tästäpuoleen on kiskottava toimeentulo tästä maapalstasta. No niin, mitäpä siitä sitten.

Mutta poltto päässä ei hellittänyt. Tottumuksestako Jaakko Tyrniä yhä ja yhä lienee vetänyt kirjoituspöydän ääreen. Hän kirjoitti päivässä vain yhden lauseen. Seuraavana päivänä hänen ehkä täytyi se pyyhkiä ja kirjoittaa uusi. Hän sai lievennystä jo tästäkin. Olisivatpa ihmiset aavistaneet — mutta hän väitteli heitä, ja valehteli heille puhelimessa. Hän sanoi voivansa hyvin, hiih-televänsä, käyvänsä saunassa ja olevansa hyvällä tuulella. Kuitenkaan ei hän kehoittanut ketään tulemaan Tyrnilään nyt kun oli niin paljon lunta. No, oli sitä kauheasti, suorastaan se oli haudannut alleen asumukset täälläpäin.

Hangilla oli jo toinen väri ja tuulella uusi tuntu, kun Jaakko Tyrni eräänä päivänä kuuli puhelimesta Paluksen äänen. Hän ilostui todenteolla ja pyysi Sihveriä heti istumaan junaan ja lähtemään Tyrnilään.

Kiitos, kiitos, sattui tässä olemaan niin hemmetinmoinen kiire. No, täytyi juosta pankeissa ja virastoissa, kaikkihan oli tehty niin monimutkaiseksi kuin suinkin. Mutta eikö Tyrnille sopinut lähteä kaupunkiin? Paluksella oli asiaa — no, tärkeänpuoleista. Se laina-asia piru vie, eihän se ollut luistanut niinkuin oli toivottu. Menikös täällä mikään nuottien mukaan. Jaakko Tyrnistä tuntui, että jos Palus tarvitsi häntä, niin hänen oli tultava Tyrnin luo eikä päinvastoin. Hän esteli siis, sanoi olevansa kovassa työssä ja toivoi, että Palus heti lähetsi tulemaan.

— No, mutta kun kuulet, ettei minun käy, sanoi Palus ja nauroi. — Minun täytyy iltajunassa lähteä kotiin. Luonnoneste, hemmetissä. Perheenlisäys — vai eikö se ole luonnoneste? Perhetapaus, iloinen perhetapaus, siksihän sitä taidetaan nimittää sivistyneessä kielessä. Siinä on nyt sellaisia erikoisia seikkoja tällä kertaa. Miksen minä voi sitä sanoakin — puhun omasta puhelimesta hotellihuoneessa. Siinä on ollut mustasukkaisuutta ja muita hullutuksia viime aikoina, murhayrityksiä ja muuta sellaista pirunmoista hauskaa. Ihan on mies monesti ollut kuin jalkapuussa. Hyvin se teki Rekola sen kuvan sinne sinun uloslämpiviiväsi. Vieläkö se on siellä? Vai homehtunut niinkuin vanha fresko. Niin, se oh hauska ilta. Kyllä, kyllä minä kontrahdin muistan, totta kai. Minulla on romaani jo valmiina, tai miltei valmiina — on, on. Nimittäin ei se vielä ole paperilla, mutta päässä. Siihen tuli, niinkuin voit aavistaa, solmuja jos jonkinmoisia. Niin että perhetapaus tällä kertaa on pikkuisen kriittinen... No, minä kuulen, ettet sinäkään ole ollut toimettomana. Kuulutte eläneen yhtä karnevaalia, sinä ja Rastaan Annikki siitä lähtien. Oikein se on, lapsi tarvitsee äidin, muuten tulee mateita... Karnevaalia se on ollut minunkin elämäni, en minä voi valittaa, että se olisi ollut paastonaikaa... Tässä astuu juuri sisään Leppiaho ja käskee sanoa, että... mitä sinä sanoit, Leppiaho? Että hänellä nyt on

ehdolla kaksi nimeä eepostansa varten. Hemmetissä — kaksi! Enkö minä ennustanut, hitto vie, että kun kontraktiaika on kulunut umpeen ja jokaisen pitää esittää huomattava aikaansaannoksensa, niin hän esittää eepoksensa nimen. Jos hän tosiaan jouluksi on kahdesta nimestä päässyt yhteen, niin se on kirjallinen ennätys . . . Niin, ja enkös minä siinäkin ennustanut oikein, että se oli penikkatautia koko se Punapurje, jota nyt on huu-dettu niin että navettapiiatkin siellä meidän puolella katsovat ammattitaitoonsa kuuluvan, että osaavat esittää sitä ulkoa, kun karjakko tulee navettaan — mutta kuulepas nyt kunniansa herra Kaunia. Ne ovat oikein rikki-hapolla ja salpietarilla savustettuja nämä arvostelut tästä uudesta tekeleestä. Ettei se Jounakaan nyt ole vasikkaansa paimentanut, koska kerran otti sen suola-erämaahansa . . . No, ja vieläkö se sitten se Muusa siellä nauraa? Sano hänelle nyt, että kyllä minä taas tulen saunaan ja annan hyvät juomarahat, vaikkei teidän sauna mihinkään kelpaa . . . Ei, ei ole vielä valmiina se meidän sauna, naapurissa on käyty. Mutta kesällä se laitetaan ja sirkatkin tuodaan jostakin salotölliin saunoista. . . Mutta se asia, se asia siitä takuusta. Kuule, pane nyt aisoihin se lihava Polle — halkeaa se muuten. Ja lähde tulemaan tänne. Se on se takaus juttu. Ei mene nuottien mukaan, hiidessä, pitäisihän sinun se tietää. Itsehän suorastaan tarjouduit — en minä suinkaan olisi sinua pyytänyt. Mutta kun sinä tahdoit olla kaikkien kirjailijoiden isä ja suojelija ja vaikkapa paavi. Niin, ja kun minulla nyt on se perhetapaus. Ei ole mahdotonta, että tulee kaksoset. Hitto vie, tässä astuu Orelvakin sisään ovesta ja pyytelee viiniaamiaiselle. Lähde pois tulemaan: Orelva on nyt saanut sen tytön, sen korean Hilman, vai mikä se oli. Ja se nuori kirjailija, joka piteli sen Hilman hopeista käsilaukkua, se on mennyt pankkialalle. Ja Loila — sikamaista: ovat vieneet pojan hermosairaalaan. Mitä sinä sanoitkaan, Orelva — »oletkos hulluksi tullut Aprami!» Mutta eikös heti paikalla lähdetäkin sinne sairaalaan? Me otetaan Orelvan kanssa kuomi-vaunut ja haetaan poika aamiaiselle. Ei sitä nyt tytön takia hermosairaalaan mennä. Ne ovat kyllä niitä löylynhieittäjiä ne tytöt. Nokkosilla ne vihtovat. Ja kun niitä

yhtaikaa on kaksi, niin kyllä tietää mies saavansa! Mutta eihän nyt hermosairaalaankaan. Pane joutuin valjaisiin, Tyrni, pidetään sitsit ja puhutaan ne takuuasiat yksintein...

Jaakko Tyrni mainitsi tuhannet sarvipäät nimeltä ja läksi valmistautumaan kaupunginmatkaa varten. Se tässä vielä puuttuisi, että hän saisi maksaa Paluksen puolesta. Jos olisi edes ollut kysymyksessä pienempi summa. Mutta sellainen kauhea sitoumus. Kyllä hänkin, Tyrni, yhtäkaikki sinä iltana oli pätkähullu!

Matkalla hänelle selvisi, mikä häntä odotti. Paluksen puhe oli ollut täysin selvä. Hänen täytyy maksaa tuo suuri takuu. Hänen täytyy jälleen alkaa retkensä lempeiden leskirouvain ja muiden varallisten kansalaisten luo. Hänen täytyy taasen turvautua pankkiin, pitää mielessään korot ja niiden lankeamispäivät, taistella kotinsa puolesta. Hänen riippumattomuutensa, kaikki vapaan miehen unelmat ovat ollutta ja mennyttä!

Hänen täytyy nyt jouluksi pusertaa aivoistaan kirja, maksoi mitä maksoi. Hänen täytyy typistää suuri aiheensa ja julkaista se, vaikka hän tietää, että sellainen on synnintekoa. Jollei hän tahdo menettää kattoa päänsä päältä, niin hänen täytyy saada valmiiksi kirja jouluksi. Hän on liian vanha ruvetakseen tullaajaksi tai postivirkamieheksi. Hänen täytyy julkaista huono kirja, saada huonot arvostelut, alentua omissa silmissään ja muiden silmissä — ja juuri nyt, kun Annikki Rastas julkaisee hänestä esseen, jonka on määrä korottaa hänet huipuille! Annikin kirja on pian valmis. Mutta Jaakko Tyrni, jonka piti vastaanottaa suuren auringon valo ja heijastaa sitä maailmaan, hän pusertaa tyhjiin penseät, vastahakoiset aivonsa ja lähettää maailmaan usvaa auringon asemesta. Hänen piti nujertaa raukka itsessään ja tulla suureksi ja nyt vasta hän tietää mikä raukka on! Hänen piti kuvata voimaa ja voittoa ja tässä hän nyt makaa maassa.

Suhde Annikkiin muuttuu sekin kokonaan. Hänellä ei ole oikeutta enää ajatella häntä. Ja tuskinpa Annikki todenteolla on ajatellut luopumista vapaudestaan.

Vaan mitäpä tässä kaikesta. Hän menettäisi mielelleen omaisuutensa, ihmiset, kaikki, kunhan hän vielä kerran saisi tuntea taiteellisen luomisen onnea. Vieköön

Palus hänen kotinsa, viekoon Haunia Vuorinen hänen tyttärensä, viekoon Rekola hänen morsiamensa — hän pyytää vain yhtä: inspiration!

Mutta hän ei nähnyt missään valokohtaa. Kaikki oli kääntynyt kuolemaksi.

*

Eräänä huhtikuun aamuna seisoi Jaakko Tyrni kotinsa portilla ja teki rautalapiolla tietä kevätpuroille. Hän oli jo monena päivänä tehnyt tätä samaa työtä, mutta kun yöllä pakasti, kadottivat hänen kanavansa jälleen uomansa ja vesi kokoontui portin eteen lampareiksi.

Oli ihmeellisen kirkas päivä, ilma sininen ja täynnä leivosen liverrystä ja sulavien vesien solinaa. Auringonpaiste oli niin voimakas, että Jaakko Tyrni heitti puunoksalle takkinsa. Siinä hän sitten syvensi uomaa, katseli miten vesi kohisten syöksyi alaspäin ja tunsii päivän säteet kasvoillaan ja käsillään. Ne tuntuivat läpi vaatteinkin ja lämmittivät aina syvälle rintaan asti.

Ihmeellisen ihana päivä! Pitkästä aikaa oli hänen tänään helpompi olla. Paino päässä oli poissa ja hän ajatteli tilaansa alistuen ja rauhallisella mielellä. Vanha Annamar haravoi kuivia lehtiä matkan päässä ja katsoi häneen tuontuostakin. Ella ja Senja ilmestyivät vuoronperään portaille tomuttamaan jotakin. Senja oli palannut takaisin, hänen oli tullut heitä ikävä, he olivat kaikki siitä niin iloinneet.

Jaakko Tyrni ei tahtonut ajatella mitään. Hän saneli jotakin runonpätkeä ja vanha vaimo hyräili samaa runonpätkeä särisevällä äänellään. Sitä oli kestänyt jo hyvän aikaa, kun Jaakko Tyrni huomasi: sehän oli isoäidin virsi.

Jumala ihmeen tekijä
voi ylentää ja alentaa.

Niin, se oli koettu se.

Jaakko Tyrni seiso liikkumatta, seuraten veden solinaa pienessä uomassa. Noin se vuotaa pois ihmisenkin elämä, pienessä, pienessä uomassaan. Hän sävähti, joku oli maininnut hänen nimensä.

— No, vanhaparka! Mitä sinä sanot?

— Lapskulta, sanoi vanha vaimo hymyillen ja pisti hänen käteensä pienen käärön, joka oli sidottu harmaalla villalangalla — ota, no ota! No, sitten näet, kun avaat. Mitäs minä tällä. Aioin antaa Ellalle. Mutta tällähän sinä maksat koko sen takuun! Etkös maksakin?

Jaakko Tyrni ymmärsi, että Annamar tarjosi hänelle ainoaa omaisuuttaan, pankkikirjaansa. Sellainen sydämen hyvyys tulvi tuon vanhuksen olennosta häntä vastaan, että hän seisoi kuin sokaistuna. Hän sai tuskin puhutuksi.

— Olet hyvä, vanhaparka. Vie talteen, vie talteen.

— Vien, vien! Ja sinä heität huolet mielestäsi.

Jaakko Tyrnin mielessä vallitsi suuri, kiitollinen rauha.

Yhtäkkiä huomasi hän naisen lähestyvän porttia. Kaikkien maailman naisten joukosta erotti hän heti tämän. Mutta kummallista — jokin viikko sitten olisi hän joutunut suunniltaan ilosta, nähdessään hänen lähestyvän kotiaan, ja nyt? Hän kävi hiukan levottomaksi, päästi kädestään lapion, otti ylleen takin ja läksi vastaan. Mitä hän nyt sanookaan Annikki Rastaalle ...

Hänellä oli yllään sama valkotöyhtöinen hattu, jossa hän oli nähnyt hänet silloin kerran, rakastumisensa ensi hetkellä. Heidän kohtaamisensa oli nyt toisenlainen. He tekivät molemmat parastaan, he lausuivat toisilleen ystävällisiä sanoja.

— Oi, minä olen soittanut ja soittanut, puheli Annikki hymyillen, — mutta vastausta ei ole tullut. Katso tässä, tämä on sinun kappaleesi, erikoisesti sinua varten sidottu! — No, minun kirjaani tietysti. Sinä olet jo toista päivää kirjakauppojen ikkunoissa. Kaikkialla pitkä rivi aivan edessä — komeasti! Minun piti jo toissapäivänä tulla tänne ja sitten taas eilen, mutta en uskaltanut lähteä, ajattelin että olisit poissa. Tänään tulin näin varhain, jotta tapaisin sinut kotona. Niin, ja sitten minun pitää ennättää laivalle. Ulkomaalaisia, ulkomaalaisia! Niiden opastamiseen menee taas paljon aikaa ... Mitä hän sinä nyt tästä sanot. Kauheasti minua pelottaa.

Jaakko Tyrni asteli hänen vierellään oudon poissa-olevana. Koko Annikin olemus tuntui hänestä unenomaiselta eikä hän tietänyt miten hän häntä lähestyisi.

Jokin suunnaton tapahtuma oli tullut Jaakko Tyrnin ja koko maailman väliin, hän oli käynyt vieraaksi kaikelle eikä enää osannut suhtautua ihmisiin, ei Annikkiinkaan. Hän oli kuin matkamies, joka kauan on ollut poissa, jonka pitäisi ryhtyä johonkin tilintekoon ja joka ei tiedä mistä alkaa.

He astelivat rinnan, Annikki katseli ympärilleen ja ihaili kevään kauneutta. He tulivat sisään, asettuivat auringonpaisteeseen ja taasen Annikki lausui jotakin ystävällistä. Jaakko Tyrni pyyhki hikeä otsaltaan ja käsistään ja alkoi avata kääröä. Hän näki kirjan kansilehdellä oman kuvansa ja oman nimensä eikä keksinyt mitään muuta sanottavaa kuin: kaunista, oikein kaunista. He istuivat kuin kaksi ihmistä, jotka ovat olleet ystävät, jotka yhä edelleen tahtoisivat sitä olla, mutta joilla ei ole mitään sanottavaa toisilleen.

Ella Tyrni ilmestyi huoneeseen kuin pelastus. Hän oli hänkin jollakin lailla muuttunut, hänen pukunsa ja kamppauksensa oli ystävällisempi kuin tavallisesti ja antaessaan Annikki Rastalle kättä, hän sanoi »tervetuloa». Sitten hän laski pöydälle pinkan kirjeitä, kääntyi pois-päin ja valmistautui puhumaan.

Jaakko Tyrni näki auringon paistavan hänen niskaansa, hänen vaaleaan hiussykeröönsä ja poskelle, jolle kohosi puna. Vavistus puistatutti Jaakko Tyrniä: hän näki edessään jonkun, jonka hän oli luullut kuolleeksi! Ella painoi alas päänsä ja hypisteli jotakin.

— Minä vain sitä, sanoi hän, etsien sanoja, — että neiti Rastas tulee tänne vain vapaasti. Minä en ole enää tiellä. Isä, minä olen salannut sinulta, että minä tänä talvena olen . . . olen kirjoittanut kirjan. Minä otin sinun vanhat käsikirjoituksesi ja minä olen kirjoittanut yöllä ja varhain aamulla. Jouna setä luulee, että voin kirjoittaa. Vaan eihän sitä tiedä. Ja tänään Jouna setä tulee laivalla. Hän korjaa käsikirjoitukseni ja auttaa minua muutenkin. Niin että minä voin nyt ehkä elättää itseni. Ja minä toivotan onnea, oikein paljon onnea. Nämä kirjeet ovat Jouna sedältä. Minä en ole voinut niitä näyttää, olen aina salaa ottanut ne postista. Jouna setä on käskenyt sanoa terveisiä ja muutakin. Hänen uuden kirjansa nimi on »öljypuunlehvä». Tässä ne ovat,

että isä voi lukea. Tahtoisin että isä lukisi ne ennenkuin he tulevat.

Hänen päänsä painui vieläkin alemma, puna hänen kasvoillaan kävi vieläkin syvemmäksi.

Siinä hän oli, Helena Elisabet Tuura, ilmielävänä! Juuri tuollaisena hän seisoi seminaarin juhlasalissa, virsikirja käsissään ja odotti urkujensoiton loppuvan. Kuu-kausimääriä hän oli ollut poissa kirjailijan silmistä, hän oli huutanut häntä eteensä, hän oli rukoillut häntä lähestymään. Hän oli luullut hänet menettäneensä ja hänen mukanaan kirjailijan lahjan. Ja tuossa hän seisoi puhtaana ja punastuvana ja antoi Jaakko Tyrnille takaisin hänen uskonsa.

Ella oli jo lähtenyt huoneesta, mutta yhä säteili suuren kirjan sankaritar kirjailijan silmien edessä ja hänen sisässään pulppusi lähde, jonka hän oli luullut seisah-
tuneen ikiajoiksi.

Annikki Rastas oli pelännyt hänen estelevän nopeaa lähtöään — juna meni, hänen täytyi valitettavasti ehtiä laivalle! Mutta Jaakko ymmärsi hyvin, että hänen piti lähteä. Hänen kiitoksensa oli jonkin verran teennäinen ja poissaoleva. Ja astellessaan saattamaan Annikkia portille, huusi hän Ellan mukaansa. Hänen mieleensä muistui, että hänellä oli hallussaan kallisarvoinen pieni esine, jonka hän kerran oli ryöstänyt Annikilta. Mutta sen saattoi antaa pois jälkeensäpäinkin. Ja kun Annikki Rastas, astellen yli kevätvesien valaman tien, eteni Tyrnilän portilta, seisoiivat isä ja tytär rinnan ja liehuttivat hänelle kättä.

Jonkun askeleen kulkivat isä ja tytär vieretysten. He olivat kuin uudet ihmiset ja iloitsivat toistensa läheisyydestä. Ella jäi ulos panemaan kuntoon jotakin ja Jaakko Tyrni kiiruhti sisään.

— Helena Elisabet Tuura, äänteli hän itsekseen. — Että sinä tulit, että sinä tulit!

Hän asettui kirjoituspöytänsä ääreen ja hänen vanha kynänsä kiiti pitkin paperia. Eikä hän enää muistanut mitä oli ollut, missä hän oh ollut, ei edes kuka hän oli. Aurinkoinen ilo oli läpitunkenut hänet ja hän rakasti Jumalaa ja kaikkia ihmisiä. Kaikkia — mutta varsinkin Helena Elisabetia. Hän rakasti häntä sellaisena, jom-

moisena oli nähnyt hänet isoäitinään ja hän rakasti häntä sellaisena, jommoisena oli nähnyt hänet tyttärenään. Helena Elisabet oli mahtanut nuorena olla juuri sen näköinen kuin Ella nyt.

— Että sinä tulit, että sinä tulit!

Jaakko Tyrni kirjoitti eikä huomannut, että talossa liikuttiin tavallista hätäisemmin. Ei hän myöskään pannut merkille, että ateria viipyi. Ainoa minkä hän huomasi tehdä oli, että hän sulki ovensa. Valkeat liuskat täyttyivät hänen edessään ja luomisen ilo sykki hänessä kilpaa kevään kanssa, joka puhkesi ulkopuolella.

Yhtäkkiä seisoj hänen edessään ihmisiä, joista ei hän ensi hetkessä tietänyt, kuuluivatko he hänen romaaninsa vaiko todellisuuteen. Sitten hän tunsii Jounan.

Jouna piteli korkealla kädessään jotakin — tietysti se oli hänen öljypuunlehvänsä! — ja katseli säteilevin silmin Tyrniin. Heidän katseensa leimahtivat toisiinsa kuin kaksi lieskaa.

— Isä, sanoi Ella ja talutti esiin vaaleaa nuorta miestä.
— Isä ...

Jaakko Tyrni tuijotti heihin ja käsitti vihdoinkin.

— Vai niin, sanoi hän, — vai niin, sinä olet siis jo ottanut hänet! Ja punapurjeellaan laskettaa hän suoraan työhuoneeseeni. No niin, lapset. No niin...

Jaakko Tyrni levitti käsivartensa ja sulki syliinsä heidät kaikki kolme.

— Ja sinä Jouna, sanoi hän sitten, — hyvä se oli se »opin sauna».

Jouna leyhytteli kuivunutta, varissutta koivunoksaa ikäänkuin se olisi ollut kukkea lehvä ja vastasi:

— Autuas aina.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisällys on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän-
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
— Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

VI osa

Yölintu - Niniven lapset — Elämän kasvot.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

VIII osa

Kurjet — Kihlasormus.

IX osa

Kirkonkello — Opin sauna.

X osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

XI osa

Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen iloiset rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

